

UNIVERSITY OF VIRGINIA LIBRARY

X004061409

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF VIRGINIA

THE CHRONICLES AND MEMORIALS
OF
GREAT BRITAIN AND IRELAND
DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER
THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

On the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the Reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an *Editio Princeps*; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished ; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the preface to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

*Rolls House,
December 1857.*

**GESTA REGIS HENRICI SECUNDI
BENEDICTI ABBATIS.**

RERUM BRITANNICARUM MEDII ÆVI
SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES.

13181.

a

G.H.E.
Duplicats.

GESTA REGIS HENRICI SECUNDI BENEDICTI
ABBATIS.

THE CHRONICLE
OF THE
REIGNS OF HENRY II. AND RICHARD I.
A.D. 1169—1192;
KNOWN COMMONLY UNDER THE NAME OF
BENEDICT OF PETERBOROUGH.

EDITED, FROM THE COTTON. MSS.,

BY

WILLIAM STUBBS, M.A.,

REGIUS PROFESSOR OF MODERN HISTORY IN THE UNIVERSITY OF OXFORD,
AND LIBRARIAN TO THE ARCHBISHOP OF CANTERBURY.

VOL. I.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S
TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

LONDON:
LONGMANS, GREEN, READER, AND DYER.

1867.

THE
COLLECTION

NON-CIRCULATING

DA
R5
B5
V. 49
1867
511 76

Printed by
EYRE and SPOTTISWOODE, Her Majesty's Printers.
For Her Majesty's Stationery Office.

TABLE OF CONTENTS.

	Page
PREFACE - - - - -	ix
APPENDIX TO PREFACE :—WANLEY'S ACCOUNT OF THE COTTON. MSS. JULIUS A. XI. AND VITELLIUS E. XVII. - - - - -	lxv
GESTA REGIS HENRICI SECUNDI - - - - -	1

~~87796~~

PREFACE.

PREFACE.

THE present work contains an account of the reign of Henry II. from the year 1170 to his death, and of the reign of Richard I. from his accession to the spring of the year 1192. The present work a proper chronicle.

It is one of the best existing specimens of a class of historical compositions which is of the first importance to the genuine student, for it may rank with the contemporary portions of the Anglo-Saxon Chronicles, Florence of Worcester, Simeon of Durham, and their continuators. It is to this class of writings that the name of Chronicle in its mediæval signification properly belongs, as distinguished from the more pretentious work of the historian on the one hand, and the humbler record of the annalist on the other.

By the term Chronicle is to be understood something very different from that which Lord Bacon¹ describes as the representation of a time. Meaning of the word chronicle. The subject of the record

¹ Bacon's classification of civil history is as follows :—"For civil history, it is of three kinds ; not unfitly to be compared with the three kinds of pictures or images, for of pictures and images we see some are unfinished, some are perfect, and some are defaced : so of histories we may find three kinds, memorials, perfect histories, and antiquities."

" I. Memorials or preparatory histories are of two sorts, whereof the one may be termed commentaries, and the other registers. Commentaries are they which set down a continuance of the naked events and actions without the motives or designs, the counsels, the speeches, the pretexts, the occasions, and other passages of action. Registers are collections

Objection to Bacon's definition. was not the time or age looked at in its horizontal extension, but the fortunes of the world or nation viewed in their vertical or longitudinal development. Time was the principle of the arrangement. This arrangement of course pervades the "Narration" and the "Biography" with which the philosopher contrasts the "Chronicle," but in the latter the string on which the recorded events are strung is simply the sequence of time, not the interest of a particular person or action.

Distinction between chronicles and histories. In the twelfth century the names, History, and Chronicle possessed much more of the significance of their derivation than they seem to have done earlier or later. Aulus Gellius shows that the distinction between them was a question discussed in his day. According to Verrius Flaccus some were of opinion that a history was the description of events by an eye-witness; annals were a simple record.¹ Sempronius Asellio, however, maintained that annals were mere chronological tables, whilst his-

" of public acts."—" III. Antiquities, or remnants of history, when
" industrious persons . . . out of
" monuments, names, words, pro-
" verbs, traditions, private records
" and evidences, fragments of
" stories, passages of books that
" concern not story, and the like,
" do save and recover somewhat
" from the deluge of time."—" II.
" History which may be called just
" and perfect history is of three
" kinds; . . . for it either repre-
" senteth a time or a person or an
" action: the first we call chroni-
" cles, the second lives, the third
" narrations or relations." If Lord
Bacon were not above criticism, it might be said that the whole analogy is false, or forced so far as to be untrue, and that the division is illogical and incorrect. The chronicle proper does not fall under any

of the heads. The class of "commentaries" would include the mediæval notion of *annals*, but it does not contain the Commentaries of Cæsar or the Annals of Tacitus. Bacon's idea of history, as exemplified in what he calls chronicles, is, however, neither a vertical nor a horizontal view exclusively, and the examination is not that of a line, but of a plane superficies. The division into ancient and modern history is not a division of method, but of subject matter.

¹ " Historiam ab annalibus quidam differre putant, quod cum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is qui narret. " *ἱστορία* Græce significat rerum cognitionem præsentium."—*Noctes Atticæ*, v. 17. 1. 2.

tories demonstrated the designs of the actors and the process of causes and consequences.¹ The vulgar view was, as Gellius states it, that annals stood to histories in the relation of species to genus. None of these accounts expresses with any fulness the original force of the words.

Early discussion on the point.

The mediæval chronicle was neither a mere table of dates nor the representation of a time; it was a detailed arrangement of events in the order of time. The mediæval history was neither a generic term including all classes of materials, nor the simple narration of a spectator. Whether, according to its earliest use, it may have been an exposition of the results of research, or of the process of the research itself, it was now understood to mean an exhibition of events in their deeper relations of cause and effect, in their moral and political bearings, and in an approach to a dramatic or pictorial form. The history was a work of art, the chronicle a faithful narration of acts and an orderly arrangement of dates. Chronicles were, as Ralph de Diceto had read in Cassiodorus, "*Imagines Historiarum*," the outlines of histories.²

Definition of mediæval chronicle and history.

¹ "*Annales libri tantummodo quod factum quoque anno gestum sit ea demonstrabant*," &c.—*Ib.* 8. "*Nobis non modo satis esse video quod factum esset id pronuntiare, sed etiam, quo consilio quaque ratione gesta essent demonstrare*."—*Ib.* 9.

There is a good passage on the difference between histories and chronicles in the prologue to the Chronicle of Gervase, c. 1336. Both historian and chronicler aim at truth, but the former proceeds diffusely and elegantly, the latter steps simply and shortly. The historian "*projicit ampullas et sesquipedalia verba*;" the chronicler "*silvestrem musam tenui meditatur*

"*avena*." The former has to delight his readers with his style, to inform of the acts, manners, and life of those whom he describes, and to include nothing but what reasonably belongs to history. The chronicler has to compute years, and to express briefly the acts of kings and princes, great events, portents, and miracles. Gervase hardly deems himself worthy of the name of chronicler, because he does not write for a public library.

² R. de Diceto, MS. Lambeth. "*Chronica vero quæ sunt imagines historiarum, brevissimæque temporum commemorationes, scripsit Græce Eusebius*." Cassiodorus, *De Divinis Lectionibus*, i. 17.

Difference
between
chronicles
and annals.

The difference between chronicles and annals was not, as it has been sometimes stated, that the former belong to universal, the latter to national or particular history, but that the former have a continuity of subject and style, whilst the latter contain the mere jottings down of unconnected events. The annals are the ore, the chronicles are the purified metal out of which the historian elaborates his perfect jewel.

Difference
of value of
history and
chronicle.

The chronicle thus retains its value for ever as a record of facts; the history loses its importance as soon as the principles which it is written to illustrate, or which have guided its composition, become obsolete; nor does it recover its interest until it has itself become monumental, and the inquirer asks not what was true, but what was thought true by the writer.

Description
of contem-
porary
chronicle:

A contemporary chronicle is a record of acts and events which the actors and eye-witnesses thought worthy to be remembered.¹ It contains, therefore, no relations of the manners and customs of common life, things which to those who live amongst them are scarcely matters of consciousness, and which are only curious when they have ceased to be spontaneous; such details belong properly to the department of the foreign traveller, or to the historian of the next age. But the manners and customs of kings and great men do find a place there, because they are amongst the things which impress themselves on the memory, and of the number of the causes which disturb the tenour of everyday life.

it does not
describe the
events of
common
life;

nor inves-
tigate the
springs of
policy.

For a different reason minute investigations into the bearings of events are not to be found in the chronicle. Its author sees the drama of his times neither behind the scenes, where the parts are allotted and the machinery contrived, nor from the standing point of the mere spec-

¹ "Non tamen omnia memorabilia | " moriæ esse videntur." Gerv.
" notare cupio sed memoranda tan- | 1337.
" tum, ea scilicet quæ digna me-

tator, in whose eyes actors and events show themselves in their proper grouping and proportion.

Thus in a work like the present we miss much that we might have desired. There is none of the life or of the colouring of history ; there is no "word-painting," or grouping of characters, or pictorial effects ; there is none of the philosophy of history, no speculations on principles. But if we consider what the historical colouring, and what the philosophy of the age were, we see that our loss is trifling in contrast with the positive advantage we have in the careful arrangement of events, and the details of their actual connexion. The chronicler is more serviceable, though he may be less entertaining, who takes pains to check his dates by the perpetual calendar, than the historian who labours to put fictitious speeches in the mouths of his heroes, or to depict imaginary fields of battle.

Chronicles less entertaining than histories.

but more serviceable.

But although the ancient chronicles are more valuable than the histories, as containing more of the invariable truth of facts, and less of the variable element of speculation, the mediæval writers are not to be blamed for giving, as they do without exception, the higher place to the historian. He framed his work on a higher ideal, and was in many cases a man of more learning and political knowledge than the chronicler. The direct and common place narration of events requires of itself, of course, far less ability and much more ordinary endowments ; what advantage the chronicler lacked in these respects was compensated amply by the importance of his position and his opportunities of learning the truth.

The idea of a history is higher than that of a chronicle.

The position needed for a mediæval chronicler must have been such as did not fall to the lot of every one who had a taste for chronology. The monastic annalist might be content to copy out a standard chronicle, adding in the dates of events that he remembered, or that were interesting to his monastery or its patron ; or he might, if his zeal or that of his abbot urged him, borrow the

Position required to qualify a man to write a chronicle.

b

Monks excluded.

annals of a neighbouring or kindred house, and incorporate and codify them ; or, if he felt the desire of original composition so strongly as did Jocelin of Brakelond, he might by journalizing the ordinary life of his companions provide a treasury of curious lore for a future archæologist, and be looked upon by his contemporaries as a detailer of trifles to which only strong corporate feeling could give even a passing value.

But, supposing that the monk historian had the instincts and powers of a chronicler, he could not, as a monk, have either the experience or the opportunities of a free agent. He could not follow the court or camp, he could get only second-hand news, he could not give the exact dates of public events, nor adjudge to the details the relative importance and proportion which they possessed in the eyes of witnesses. His work had a value of another sort.

I. The chronicler must live in or near court.

The man who undertook to register the actions and movements of those whose lives make up history must be in a position to witness or to have a speedy report of all. He must either follow the court or live in the capital. In the twelfth century the communication of news was slow, whilst the action of princes was rapid. To ensure perfect accuracy the chronicler must be attached to the king's person ; to ensure approximate accuracy he must be where the reports of the king's proceedings would be first received. The wonderful coincidences in chronological details which may be traced in contemporary writers who had no apparent communication with one another, as, for instance, Hoveden, Gervase, and Ralph de Diceto, and the way in which they illustrate and supplement one another, are proofs both of great pains taken to ensure exact intelligence, and of a publicity in the conduct of affairs, which we are accustomed to connect almost exclusively with the existence of newspapers.

Besides personal attendance on the king, the bishop, or the court, we must include among the advantages of the

chronicler access to documents of historical importance. This would follow naturally from the former; where the court was the chronicler would fill an office somewhat like that of an extra secretary. To him, as to a more intelligent person than the professed notary, the letters of foreign princes and the reports of ambassadors would be shown for review; he would be almost necessarily employed in the drawing up of the answers. Many documents are inserted in the mediæval chronicles which owe their preservation probably quite as much to parental affection as to their own value, or the desire of collecting authentic information. The collections that are found in the Burton Annals must of course have been the fruits of real historical research, but such cases are rare. Sometimes important records were circulated among the religious houses to be copied and preserved in the archives,¹ but even such memorials were seldom enrolled in the registers, and appear only occasionally in the annals of sister monasteries.

II. He must have access to records.

The English chronicler must not only have had a fair acquaintance with the earlier history of his country, but have been somewhat of a diplomatist. During the latter half of the twelfth century the position of the king of England was a commanding one; his dominions bordered on, or closely approached, the territories of every great prince, his wealth made him a very desirable ally, his family connexions alone bound up the whole continent in a common cousinship, and his personal character or his acquaintance with the world, with law and policy, the wisdom of his counsellors, or his supposed impartiality, made him not unfrequently a referee in cases which it would have been dangerous to submit to pope or emperor. In all these relations the chronicler, the clerk, or courtier who was known to be writing the king's history, would be likely to be called

III. He must be a diplomatist.

¹ See Cont. Flor. Wig. ii. 247; | 37; John of Oxenedes, 256; Trivet, Rishanger, 128; Hemingburgh, ii. | 322, &c.

His diplomatic accomplishments.

into council. That he did acquaint himself with the manners of foreign nations, and the alliances of the different ruling families, with the ecclesiastical and civil divisions of states, and with the previous history of persons with whom he was brought into contact, is not a matter of conjecture, but may be satisfactorily proved by an examination of the result. The collection of chronicles made by Roger Hoveden is an authority not only for the history of England, but for that of France, Flanders, Germany, Italy, Spain, the Papacy, Norway, Palestine, and even Constantinople. And this not merely in default of national historians, as in the cases of Norway and Palestine, but as harmonizing with and completing their narratives, where they exist, with an independent authority. Much of the information thus preserved must have been obtained by letters from abroad, but much also must have been gained from intercourse with travelers and foreigners who made their way to court. This must have been the case especially with geographical details, which are very abundant in the present work, and of great value for their illustration of mediæval nomenclature. It is very fortunate when the chronicler preserves to us the exact particulars of his borrowed chart.

He was not acquainted with foreign languages.

It would be pleasant if we could on good evidence add to the qualifications of the chronicler an acquaintance with foreign languages, but this cannot be done. A praiseworthy anxiety sometimes appears to give the Latin equivalent of a foreign word, but this must have been obtained either from a glossary or from an interpreter, a profession apparently confined almost exclusively to the Jews. Latin and French were probably the only languages known to the higher classes, to which the chronicler of the twelfth century generally belonged. It is a curious fact that in all of them there is hardly a sentence of English to be found in which the various readings of different MSS., or the corruptions of the original,

are not so manifold as to show that it presented very little that was intelligible either to the chronicler or to his transcribers. This could hardly have been the case if the writers had been of the lower clergy, whose duties brought them in close connexion with the people. The monk educated in the monastery might forget his mother tongue, but the secular or lay writer who shows ignorance of English can only have been one whom Norman descent or dignified position placed beyond the necessity of intercourse with the English. It is inexplicable that Roger Hoveden, who was not only an Englishman, but a judge before whom causes must have been tried in the native tongue, should have been unable to copy four lines of English without a mistake. We can only shift the blame from the author to his amanuensis.

Carelessness of mediæval writers as to their native tongue.

It can hardly be questioned that the composition of most of these chronicles was carried on openly and as a recognized occupation. There appears, indeed, to be no evidence that the historiographer's place was one of definite dignity and profit, but his character was certainly recognized, and as such favoured by many of the early princes. Hence, perhaps, is derived the apparently colourless complexion of some of the best chronicles. It would be impossible to criticize the acts of a patron whom it would have been dangerous to flatter. But the dignity of truth may be fairly said to have been appreciated by most of the historical writers who have come down to us. Doubtless there were professed encomiasts, probably there were secret satirists, but the encomiums have generally perished as they deserved, and the criticisms had lost their interest before it was safe to publish them. Happily there were few such unscrupulous liars as Giraldus. The chronicler was, however, highly privileged, or it may be that kings were less sensitive to rough words than they are supposed to have been. Matthew Paris wrote plainly enough about Henry III., with whom he was in frequent association

IV. The chronicler's was a recognized character.

Examples of
chroniclers
at court.

The necessary qualifications of a contemporary chronicler could, as has been said, find their employment only in the courts of kings and prelates. We do not indeed see in the twelfth century that the writers were so closely connected with the princes as Eginhard was with Charles the Great, or Asser with Alfred; the English royal family afforded no scholar to do for Henry II. what Otto of Freising did for Frederick I. Still the historians were in close and constant intercourse with the leading men of the time. William of Malmesbury, whose later history has some of the characteristics of a chronicle, was on terms of intimate friendship with earl Robert of Gloucester, the son of the king.¹ Henry of Huntingdon, whose later books are of the same sort, was acquainted personally with Henry I., and was a member successively of the household of Robert Bloett, the king's most trusted adviser, and of that of Alexander of Lincoln, whose family furnished the chief royal ministers for nearly a century. Eadmer was the secretary of S. Anselm; all the biographers of Becket could boast of a close friendship with their hero. Peter of Blois and Giraldus Cambrensis were courtiers of Henry II. Roger Hoveden was one of his clerks and justices. Two, at least, of Richard's personal attendants, his almoner and chaplain, witnessed and recorded his adventures. Matthew Paris was a favoured and privileged acquaintance of Henry III.,² who occasionally directed him what to record,³ and, if we may believe his own account, bore his rebukes with patience, if not with attention.⁴ Henry the Lion, the famous son-in-law of Henry II., took great pains

¹ See his dedications to Robert of Gloucester of both his histories.

² See the passages collected by Wats in his preface to M. Paris.

³ M. Paris, 736, 739. "Cum esset cum ipso continue in mensa, in palatio, et in thalamo qui hæc scripsit, direxit scribentis cala-

"mum satis diligenter et amicitie liter," p. 945. This refers only to the king's visit to S. Alban's in 1257. Matthew Paris was not a constant resident at court, or his dates would have been more exact than they are.

⁴ M. Paris, 783.

in superintending the composition of the chronicles of his own country; ¹ it is possible that Henry himself, whose strongest literary taste was for history, did the same. ² Certainly a great part of the literary activity which characterizes this period in England was devoted to historical writing; ³ and the fact is not without significance, that so many independent writers were employed in chronicling the events of the reign of Henry II.

Foreign examples, such as William of Tyre, also the minister of an Angevin prince, Suger of S. Denys, Hugo Falcaudi, Romuald of Salerno, Villehardouin, and Joinville, will occur to all.

An influential ecclesiastic like Ralph de Diceto may be said to have combined almost all the advantages that could conduce to the making of a chronicler. As dean of S. Paul's he was the head of a body of canons, amongst whom were the chief administrators of the government; he was the friend and correspondent of kings and prelates, he was resident in London, he had ready access to the Libraries, the records of the kingdom, and the letters of the chief men of the day. His narrative is clear, detailed, accurate, and colourless, and, although the composition only occasionally rises above the level of the

Historical tastes of princes.

Foreign examples.

Case of the dean of St. Paul's.

¹ "Antiqua scripta chronicorum colligi præcepit et conscribi et coram recitari, et in hac occupatione sæpe noctem duxit insomnem." Chron. Stederburg. ap. Leibnitz, Scr. Rer. Bruns. i. 867.

² "Unde et historiæ omnium fere promptam notitiam et cunctarum rerum experientiam prope modum ad manum habebat." Gir. de Instr. Princ. (ed. Brewer, 1846), p. 73. William of Tyre gives the same account of Amalric of Jerusalem, Henry's uncle, "Historiarum præ cæteris lectionibus erat avidus auditor, memor per-

"petuo, et fidelissimus recitator," p. 956; and of Baldwin III., his brother, "Historiarum præcipue auditor, antiquorum regum et opitum principum gesta morisque diligenter investigabat," p. 890. Their common ancestor, Fulk Rechin, was himself a historian.

³ We have contemporary histories of the reign of Henry II. by William of Newburgh, Ralph de Diceto, Robert de Monte, Gervase of Canterbury, and the author of the present work, all quite independent of each other.

annalist, he may be taken as a fair specimen of the class to which he claims to belong.

Value of
the monas-
tic his-
tories.

Very different was the lot, and of another sort the merits of the monastic annalist or historian. The principal value of his work consisted in its faithful reproduction of standard books of history, or in the local and professional details added in the monastery, or else in the accident that the huge volume, of which the convent was so proud, embodied, besides, the knowledge and experience of some one of the body whom circumstances or social qualifications marked out as the chronicler of the time. It is only in this latter and accidental point that the class of works represented by the Annals of Winchester and Worcester touches the same ground with the chronicle of our author or of Ralph de Diceto. Matthew Paris, at once a monk and a courtier, occupies almost singularly this common position. The monastic annals are invaluable as embodying and adding to the chronicles, but they are in few cases independent or first hand authorities for public affairs.

Matthew
Paris.

No law of
copyright
in chro-
nicles.

A narrative composed under the circumstances I have described, so trustworthy, circumstantial, and safe, could not long remain the private property of its author, even had literary property possessed any acknowledged rights. It was possibly published in periodical divisions, and from the moment it was given to the world the writer had no power to see to the integrity of his text or to prevent interpolations. In this class of writings, far more generally than in any other, the name of the author has been forgotten; if he was a monk it has been sunk in the name of his monastery; if the authorship was thought worth usurping it was freely appropriated. The work of the chronicler or annalist was incorporated in new compilations, with no mark of distinction; copied verbatim et litteratim without a word of acknowledgment. In this respect he fared worse than the professed historian, whose artistic composition was kept generally as

distinctly his own as if he had written a poem or a treatise of divinity. The compiler appropriated the chronicles as common property, and himself claimed little more credit for his compilation than is commonly earned by the formation of a newspaper scrap-book. The literary character of the book of chronicles (like that of a peerage or a cookery book in the present day) was throughout its existence of very secondary importance to its usefulness.

Under such circumstances it will on consideration appear that the work before us was composed, published, and forgotten.

Of the present chronicle the original manuscript is not known to exist. Both the existing copies are transcripts. The elder of the two was probably made whilst the work was in process of composition, and the other within a very few years of the period at which it stops.

The first of these is the Cotton Manuscript Julius A. xi.¹ This manuscript is in perfect preservation; it is written in long lines on a small quarto page, and contains 109 perfect folios and half a page over. It has been transcribed by two or three copyists working together: the hands change at the end of the several quires. Where the matter to be copied has not been sufficient to fill the space allotted to it, the last page of the the quire has in some cases been left blank, or the latter paragraph written in wider spaces, so as to cover the page and prevent the suspicion of erasure. These breaks occur sometimes in the middle of a sentence, and may be considered sufficient evidence that the manuscript proceeded from some monastic scriptorium, or from the workshop of a professional transcriber. There are, moreover, one or two trifling errors,² and inconsistencies in the

¹ This is the MS. A. of the present edition.

² As, for instance, the substitution of *Portesmutam* for *Barbefluctum*,

at i. 6, note ²; the casual omission of *hæc*, p. 68; the transposition of two clauses at p. 113.

MS. Julius A. xi.: spelling of names, which could only have crept in during the process of transcription.

copied
before the
original was
perfected:

That it was transcribed from an original before the author had had time to make his final corrections, and put the finishing touches to his work, appears most probable from the fact that there occur frequent blanks¹ for the names of persons of which the writer was not quite certain, gaps which would certainly have been either filled up or avoided if the work had been prepared for publication, and which are filled up often incorrectly by the later copyists. The manuscript, moreover, breaks off in the middle of a page, and with a full stop, the sense of the sentence being complete as far it goes, although we find from the other copy that the author afterwards added a clause. This seems to show that at the time the copy was made the author had not proceeded any further with his work.

begins in
1169 and
ends in
1177.

This manuscript begins at Christmas, 1169, and ends in 1177, in the middle of the account of the shipwreck of Geoffrey the chancellor. It contains no reference to any event that took place later than the year of the break, so that it is quite possible that it was copied in that very year. The character of the penmanship would agree very well with this date. It is from this manuscript, as being of primary authority, that the text of the present edition has been taken down to the period at which it ends.

The same
volume con-
tains a copy
of Ailred's
Genealogia:

The volume in which it occurs contains also, prefixed to the present chronicle, an ancient copy of the Genealogy of Henry II., written by Ailred of Rievaulx, and bearing on its heading the title, probably intended to include both it and the following work, "Gesta Henrici III. Benedicti Abbatis." The copy of our chronicle

¹ As, for example, at i. 79, 83, 84, 122, 162, &c., and especially pp. 124 and 125, where the blanks of the original writer have been wrongly filled up by the writer of the Vitellius MS. and Hoveden.

is followed by a portion of Fitz-Stephen's life of Becket, which formerly belonged to the abbey of Byland. The association of this work with the former two is modern and accidental. The two portions of the volume met first in the library of Sir Robert Cotton, to whom the former was presented by Lord Burghley, and the latter by Sir John Savile. They were doubtless bound together, as belonging to the same period of history and as agreeing conveniently in size.

and of a life of Becket:

the latter only accidentally bound with the former two.

The name of abbot Benedict on the title, and the conjunction of Ailred's Genealogy with the present chronicle, afford a most important clue to the history of the volume, and we need have no hesitation in believing it to be the identical book which is described by Robert of Swaffham, in the middle of the thirteenth century, as having been transcribed by order of Benedict, abbot of Peterborough, for the monastic library.¹ I say identical with the volume so described by Swaffham, because it is not clear that the Genealogy is in a hand so old as abbot Benedict's time; it appears rather to belong to the second decade of the thirteenth century, whilst Benedict died in 1193. The superscription belongs to the middle of the century, and may have been inserted by Swaffham himself, or, after his death, on the authority of his book. He died after 1267, probably about 1273.

Julius A. xi. transcribed for the monks of Peterborough.

Swaffham's notice of it.

The description of the book, as containing "Gesta Regis Henrici Secundi et Genealogia ejus," is so exact that there can be little risk in the identification. Of the bearing of this fact on the question of authorship more will be said presently. Swaffham's account was probably in the main correct, and the existing manuscript was a copy made about 1177 or 1180 for the monks of Peterborough.

His description applies perfectly.

¹ "Plurimos quoque libros scribere fecit, quorum nomina subnotantur . . . Gesta Regis Hen-

"rici Secundi et Genealogia ejus." Swaffham, p. 97 (ed. Sparke).

The Vitellius MS.:

The other manuscript is also in the Cotton library, Vitellius E. xvii.¹ It is a small folio, written in double columns, in a variety of equæval hands; the different quires are by no means uniform either in the size of the text or in the number of lines to the page. It was transcribed within a few years of the death of Richard I., for it contains in the same hand in which the last quire is written, Geoffrey Vinsauf's lament over that king, and the hand is not later than the early years of the thirteenth century. This copy originally began, like the Julius manuscript, with the Christmas of 1169, but the first folio and its companion the eighth are lost, and were wanting when it came into Sir Robert Cotton's hands. It is also deficient in several other folios, and has been terribly damaged by fire. It ends about Easter 1192.

begins 1169
and ends
1192.

Transcribed
from a later
edition than
the Julius.

Judging from internal evidence I should say that this manuscript was transcribed from a second or third edition of the original, of which the Julius MS. was a faithful copy. It is, however, inferior in execution, both manual and textual, to that manuscript.

Sketch of
the history
of the book.

It is extremely difficult to draw up any clear and consecutive comparison between the two and the chronicle of Roger Hoveden, with which they are so closely allied. I shall therefore attempt to sketch from internal and external evidence what I think was the actual history of the book, premising that after a careful study of both copies there is much that can be only matter of conjecture. This, with the various readings contained in the notes to the first volume, will probably put the student in possession of as much as he will care to know.

First edition copied
for Peterborough.

It is clear, I think, that the original writer either paused in or finished his work in the winter of 1177. His manuscript was then copied for the monastery of

¹ The MS. B. of this edition. I have given in the Appendix to this Preface Wanley's account of both the MSS. as they existed in his day, including in the case of the Vitellius MS. some few features which have since perished.

Peterborough under the direction of abbot Benedict. Peterborough copy transcribed by Walter of Coventry.
 This transcript was in turn copied almost verbatim for the *Memoriale* of Walter of Coventry before the year 1225, at which that writer concludes his compilation. The *Memoriale* is preserved in the library of Corpus Christi College, Cambridge, and is numbered 175.¹ The transcript of our chronicle is very close, agreeing with it in almost every particular, except that some of the strings of names are retrenched in the copy. The occurrence of the blanks and occasional variations in the spelling of proper names in exactly the same places is conclusive on this point. The silence of Walter of Coventry as to his authority may be further used as an The work anonymous at that time. argument that the name of abbot Benedict had not yet been prefixed.

There formerly existed in the library of the dean and chapter of Westminster another copy of the work, which was also undoubtedly a transcript of the Julius manuscript, and probably contained the ascription to abbot Benedict. It is described as *Abbot Benedict's Life of Henry II.* in the catalogue of the Westminster manuscripts drawn up in 1672,² and according to a note by The lost Westminster MS. agreed closely with the Julius.

¹ MS. CLXXV. 8. "Annales Angliæ per Walterum Coventresem. Titulus hic neotericus ex inscriptione ad imum hujus paginæ desumptus videtur, quæ ita se habet 'Memoriale fratris 'Walteri de. Coventr'; et quæ 'manu diversa et recentiori 'scripta,' ut placuit Cl. Tannero, 'innuit hoc potius donum fuisse 'Gualteri quam scriptum.' De hac controversia aliorum sit iudicium, inscriptio ipsa reliquo codice hand multo recentior mihi videtur; et opus hoc Waltero olim fuisse adscriptum probat titulus deformi manu (seculo xv., si conjecturis uti liceat) in folio rejectitio ad finem codicis exa-

"ratus." Nasmith's Catalogue of the Corpus MSS., p. 257. There is a transcript of Walter of Coventry, with which I have collated the text, in the Harleian MS., 689.

² MS. Harl. 694. As most of the Westminster MSS. were given by archbishop Williams, when dean, to the abbey, it is possible that this of Benedict may have been a mere modern transcript. There is no trace of it to be found now. In the search for it at Westminster I came across a 15th century MS. of extracts from Hoveden, which had belonged to the abbey before Williams' time, so that it is just possible that that of Benedict may have done so too.

The lost
Westmin-
ster MS.

Thomas Gale in the Julius copy¹ it began and ended with the same words as that manuscript. Unfortunately we have no means of ascertaining at what period it was written. It was seen by Henry Wharton in 1687,² and is believed to have perished in the fire which burned great part of the Westminster library in 1694. We have thus notices of at least three transcripts of what may be called the first issue or the first edition of our chronicle.

A second
edition of
the work.

After the first transcript was made the chronicle was continued either by the original writer or by one who followed closely in his footsteps. Whether he continued the first edition or rewrote the whole before continuing it we have no means of deciding; but before the work had reached the hands of the writer of the Vitellius manuscript it had been altered as well as continued. These alterations, which will be found in the notes to this volume, consist chiefly in the abridgement or addition of lists of names, and in the addition of one or two letters. There is reason to believe, moreover, that the work had in its revised and continued shape come into the hands of the great compiler, Roger Hoveden, before it reached the writer of the Vitellius manuscript. It seems that this latter penman had before him both Hoveden's own compilation,³ and a copy of the con-

Hoveden's
compilation
from a
second
edition:
the Vitellius
MS. later
than Hove-
den.

¹ See Appendix I.

² MS. Lambeth, 594, pp. 68 and 74.

³ As the transcriber of the Vitellius MS. had Hoveden's Chronicle before him, it is uncertain whether he took the passages in which he agrees with Hoveden and differs from the Julius MS. from Hoveden, or whether both took them from a second edition. At vol. i. p. 43, will be found some moral reflexions common to Hoveden and the Vitellius MS., which are not in the Julius; at p. 51 is a

list of names found in the Vitellius MS., but not in the Julius or Hoveden; at p. 54 a letter in the same circumstances, but which the writer of the Julius MS. had evidently seen; at p. 63, an account of the election of archbishop Richard, which is in Hoveden, but not in the Julius. At p. 105 will be found a case in which the Vitellius MS. and Hoveden make an erroneous statement in opposition to the Julius MS.; others at pp. 124, 125, where they have wrongly filled up the blanks of the Julius MS.

tinued chronicle differing in some respects from that which Hoveden had used. A reference incorporated into the text to a certain new book which was before the copyist,¹ or the variations of which were noted in the margin of his exemplar, and copied by him into the text, is a reference to the existing text of Hoveden. But Hoveden himself copied and abridged an enlarged and continued edition of the first issue; and the general relation of Hoveden's work to our chronicle is the same throughout,—he abridges everywhere, except in the matter of records and letters, and in a very few places, where he gives slight additions drawn probably from his own knowledge.

The Vitellius transcriber was acquainted with Hoveden;

I suppose then that a second edition, enlarged and continued, existed before Hoveden compiled his chronicle; that before the year 1202, at which his work closes, he abridged and revised this, incorporating the result, adding to it from the letters and records to which, as an officer of the king's court, he had access in common with the author of the chronicle, but in all other cases abridging; and in many instances bringing down to a later date particular notices of sequences of events.

but Hoveden copied from a continued edition.

It may be suggested that, as the Vitellius transcriber makes two or three occasional references to Hoveden, he may possibly have been indebted to him for a large proportion of his details. But if this were so, it was only in the particular of letters; in all others he is fuller than Hoveden: and even of this I am inclined to doubt. The letters in Hoveden are more correctly arranged than in our chronicle; I should rather say, that they seem to be arranged in the order of writing, whilst in the chronicle they are in order of receipt. For example, the papal letters in the matter of William the Lion and John Scot are given in batches in Hoveden, all bearing the same date being placed together: in the text it will

The Vitellius transcriber not indebted to Hoveden to any important extent.

¹ The passage referred to will be found in the present edition, i. 9, note ².

Difference
between
Hoveden
and our
chronicle as
regards
letters.

be found that they are for the most part undated, and given at considerable intervals, according, probably, to the order in which their bearers found it convenient or politic to produce them. Hoveden either collected them from our chronicle, and affixed dates on his own responsibility or had the collected originals before him; the author of the chronicle obviously copied them as they came to hand. I shall have occasion to recur to this subject in discussing the question of authorship.

The Vitellius MS. contains no date later than the time of its close:

The Vitellius manuscript comes down to the spring of 1192, and the main current of the narration contains no reference to any event later than that date. There is nothing to lead us to suppose that the original writer had heard of Richard's return from the crusade or of his capture at Vienna; the narration leaves him before Jerusalem in the January of 1192.¹ It is probable that this was the last news received of him at the time when the original writer concluded his labours. There are, however, in two places references to later events, which, if they be a part of the original work, would present us with the curious phenomenon of a writer actually in possession of most important knowledge throwing back light on the obscure details of his story, and yet altogether ignoring them in his narrative.

except in
two cases:

There are the mention of Hubert Walter's elevation to the see of Canterbury,² which took place in June, 1193, after the capture of the king had been for some months known in England; and the mention of the death of the Marquis of Montferrat and the Duke of Burgundy in the Holy Land, which occurred in the April and June of 1192.³ Now, if the original writer had heard of the death of Conrad in April, he must have heard of Richard's retreat from before Jerusalem in January; and if he knew of Hubert's election, he must have known of Richard's captivity.

¹ Vol. ii. 235. See *Itinerarium*
Regis Ricardi, p. 307, note ⁶.

² Vol. i. p. 360.

³ Vol. ii. p. 150.

It will be found, however, on inspecting the text, that the mention of Hubert's promotion occurs not in the main narrative, but among the summary notices of the year 1186, which are really repetitions or abridgements of what had been before stated in detail, and were undoubtedly added by a transcriber, although not by the writer of this particular manuscript. The names of Conrad and the duke of Burgundy occur in the obituary list of the victims of the crusade; this is of course a copy from some general, perhaps authorized, catalogue, and may have been taken either from Hoveden or from a common authority. It is still more illustrative of our theory of the order in which the existing copies were made, and of the relation of the Vitellius text to Hoveden, that these two deaths are not mentioned in the list as given by the latter; they are therefore additions to the original obituary, and made probably even later than 1202.

which may
be simply
accounted
for.

There is no historical reference in the main current of the narration to any event later than the date at which the existing copy ends.

Of this later text, that of the Vitellius manuscript, we have no other copy. Walter of Coventry did not know of it, but took the corresponding portion of his book from Hoveden.¹ Roger of Wendover, the annalist of S. Alban's, was acquainted with at least the portion of it that extends from 1188 to 1192, and where he ceases to copy Ralph de Diceto draws from this work until he takes up that of Ralph of Coggeshall. Through Wen-

The Vitellius MS.
little known
in the
middle ages.

¹ Or, rather, he was only acquainted with the second portion of Hoveden, that beginning in 1181. The entries in his history between 1177 and 1181 are comprised in a very few lines, and refer only to the appointment of John to be king of Ireland, and the flood in Holland

in 1177, the burning of York in 1178, the General Council in 1179, and the death of Louis VII. in 1180. It will be remembered that the best MSS. of Hoveden are divided into two volumes, at the years 1180-1181. The second only of these fell into the hands of Walter.

Portions
known to
Brompton
or his com-
piler.

dover and Hoveden only, and the writers who copied from them, can we trace it until the fifteenth century when the chronicle of John Brompton¹ was compiled. This work is drawn largely from the earlier and from the later portion of our chronicle,² but has no references to this portion of Hoveden. The plan of abridging or extending adopted in Brompton's chronicle is so variable that it is impossible to say whether the manuscript used in it was a close copy of the present form of the Vitellius text; but from a few casual marks, which are not worth detailing, I feel inclined to think that it was an earlier and more accurate one. We may further be sure that the compiler was ignorant of the name of the author, or he would have religiously recorded it.

Who pro-
bably used
a more per-
fect text.

Reasons of
the obscu-
rity of the
work in the
middle ages.

It is difficult to imagine the reason of the obscurity in which our chronicle lay during the middle ages if it were not the fact that it was anonymous. The Julius manuscript, with its ascription to abbot Benedict, lay probably unnoticed at Peterborough, whilst the portion of the work which it contained passed current under the name of Walter of Coventry. The Vitellius manuscript was, perhaps, overlooked in the same way, as being only a continuation of Simeon of Durham. The great compilation of Hoveden had superseded the originals from which he drew. Although the book was certainly known at Peterborough late in the thirteenth century, it was apparently lost sight of in 1291, when the libraries of the realm were searched³ for anything that would throw

¹ The collations with Brompton or the Jorevaux Chronicle, as it is sometimes called, are made in this edition under the signature J.

² *i. e.* from 1170–1180, and from 1188–1192.*

³ “Ad quod Inculentius declarandum apud Norham in marchia Scotiæ accedens, viros religiosos de nonnullis Angliæ ecclesiis cum

“chronicis suis convocavit.” Cont. Flor. Wig., ed. Thorpe, ii. 245, 247.

“Ob quam causam rex isto anno

“omnia monasteria Angliæ, Scotiæ,

“et Walliæ perscrutari fecerat, ad

“dinoscendum quale jus posset sibi

“competere in hac parte.” Ris-

hanger's Chronicle, ed. Riley, p. 123.

The result of the search is contained in the Rotulus de Superioritate,

light on the English claim to superiority over Scotland. Roger Hoveden and Ralph de Diceto were appealed to then as authorities, but our chronicle, in which more circumstantial details bearing on the disputed point were contained, must have been unknown. It is not, so far as I am aware, referred to even anonymously by any other writer, or mentioned by any of the early bibliographers. Leland knew only the part copied by Walter of Coventry as the work of the latter.¹

Not produced in 1291;

nor known to Leland,

The modern history of the manuscripts begins with the reign of Queen Elizabeth. The Julius MS. was then in the possession of William Cecil, the great Lord Burghley, by whom it was carefully read and marked. He attributed the authorship of it naturally to Benedict of Peterborough, and wrote the title found on the margin of folio 29, "Benedictus Abbas de Vita Henrici II." It is hardly probable that he identified it with the Westminster and Vitellius manuscripts, as the fact must in that case have been known to Camden.

Ownership of the MSS. in the 16th century. The Julius MS.

From Cecil the manuscript came directly to Sir Robert Cotton.

The Vitellius manuscript at the same time was the property of William Camden, to whom possibly the Westminster copy may have been known. Camden, however, knew it only as Simeon of Durham or a conti-

The Vitellius MS.

printed by Prynn, Records, iii. 489-496, and *Fœdera*, i. 769-772. The Chronicles used were Marianus Scotus (Florence of Worcester), Roger Hoveden, William of Malmesbury, Henry of Huntingdon, Ralph de Diceto, and for a later period the Chronicles of S. Alban's. It was in consequence of the light thrown by this search on the importance of the chronicles that Edward I. transmitted to the greater monasteries a copy of the consent of the com-

petitors to abide by his decision. Cont. Flor. Wig. ii. 247; Rishanger, 128; John of Oxenedes, 256; Trivet, 322; see also Ann. Dunstaple, and Hemingburgh, ed. Hamilton, ii. 37.

¹ Leland quotes the account of Hoveden's mission to Norwich in 1175 from the Annals of Walter of Coventry. *De Scriptoribus Britannicis*, Oxon., 1709, p. 229. It occurs in the present edition, vol. i. p. 91.

The Vitellius known to Camden as Cont. Sim. Dun.

uation of that writer. Under this description he quotes it in one of his appendices to the *Britannia*,¹ and the title of the volume was, when it had been presented by Camden to Cotton, prefixed by the hand of the learned Richard James, "*Chronicon Simonis Dunelmensis*."

Gale identified the MSS. as representing the same work.

It is probably to Thomas Gale that we owe the discovery of the fact that these two manuscripts represent the same chronicle; a fact which, as the Julius MS. ends with 1177 and the Vitellius had lost its first folio, was not so obvious as might be supposed. A note on the fly leaf of the Julius MS., which Hearne supposed to be by Lord Burghley, stating the existence of other copies of the MS. in the Cottonian and Westminster libraries, is really in Gale's hand. It is almost impossible that the identification of the Westminster and Vitellius MSS. was made out before the Julius and Vitellius had met in the Cotton library.

This was not known to Ware or Brady.

In 1654, when Sir James Ware published the first edition of his *Irish Antiquities*, only the Julius MS. was yet known as Benedict of Peterborough. From that MS. he quotes down to the year 1177, after which he used Hoveden. Brady, who published the first volume of his history in 1685, knew only the Julius MS. as Benedict of Peterborough.

Nor to Henry Wharton.

In the year 1687 the learned and indefatigable Henry Wharton saw the Westminster copy, but it is not clear that he was then aware of the existence of the Julius MS. He quotes Benedict but once, I believe, in the *Anglia Sacra*,² which was published in 1691. I am therefore inclined to suppose that his practical acquaintance with

¹ Possibly Camden quotes it thus elsewhere; the passages referred to in the text will be found in the defence printed at the end of the edition of 1600 (the fifth), pp. 6, 9, 19.

² Vol. i. p. 169. He quotes the Chronicle once in the *Lives of the Bishops of S. Asaph*, which had the advantage of his later reading, p. 312.

the work originated later, and that between 1691 and ^{Henry Wharton's} 1694, the year of his death, he had become aware of ^{transcript:} the great value of the chronicle. This struck him so forcibly that he had it transcribed for publication.

This transcript is now in the Harleian Collection, No. ^{not in his own hand.} 4321, and in a note by Wanley, on the fly leaf at the beginning, is said to have been written by Wharton with his own hand. This, however, is not the fact; it is in the hand of a transcriber, whose services he very frequently used, probably Joseph Edwards, whom he mentions in his diary as engaged by him in the character of amanuensis on the 14th of November 1689.¹ It is corrected by Wharton himself, and was intended to form a part of a series of historians whose works he had himself begun to transcribe. The author of the preface to Wharton's sermons, which were published in 1697, who is believed to have been Bishop Green of Ely, mentions the publication of Benedict of Peterborough as one of the designs which were broken off by his untimely death. I think it almost impossible that Gale's identification of the Julius and Vitellius MSS. should have been unknown to Wharton if the discovery had been made during his lifetime. He died in 1694.

A question here arises,—was Wharton's transcript made ^{Was it made from the Westminster MS.?} from the Julius or from the Westminster MS.? For the former it may be said that it agrees, as corrected by Wharton, exactly with that MS.; for the latter it may

¹ "1689, Nov. 14. D^{no} Josepho
" Edwardo salarium trium mensium
" in antecessum dedi. Illum enim
" Novisico accersiveram ut codices
" MSS. mihi exscriberet. Consi-
" lium enim jamdudum inieram
" historicos aliquot ecclesiasticos
" ineditos in lucem donandi, non-
" nullos et ipse descripseram. Jam
" bibliopola rem aggresso, typogra-
" phus opus inceperat." Wharton's

Diary, in D'Oyly's Life of Sancroft, ii. 138. Possibly this design was the Anglia Sacra, the preface of which had been indeed written in August 1689, but which did not appear until 1691. Most, however, of Wharton's transcripts are in the same hand as the Harleian 4321, which is a much more regular and beautiful hand than his own.

Question of the West-
minster MS.
unimpor-
tant.

be considered an argument that the transcriber having finished the text proceeds without break or new title with the bull *Laudabiliter*, Adrian IV.'s grant of Ireland to Henry II., as if this document had formed part of the book he had before him. But it does not occur in the Julius MS. It may, therefore, have done so in the Westminster, and if so it becomes a further question whether Wharton's amanuensis may not have transcribed from the Westminster, and Wharton corrected from the Julius MS. Supposing this to have been the case, the Westminster MS. was itself only a careless transcript of the Julius, and on either theory the matter becomes of no importance. It is, however, important to remark that Wharton knew of no other Benedict than the one ending in 1177. Even as late as 1700, when the identification had been made known, Tyrrell knew only the Julius MS.

Gale's dis-
covery pub-
lished in
1696.

In 1696 Dr. Smith's Catalogue of the Cotton Library was published, and contained the result of Gale's research. The Vitellius MS. is thus described:—"Vitel-
lius E. 17., Chronicon ab anno 1170 ad mortem R.
Ricardi I., non Symonis Dunelmensis, ut statuit R.
Jamesius, sed Benedicti Petroburgensis (Symeon enim
mortuus est sub R. Henrico II.), ut observat T. G. Ex
dono, ut scribit D. R. Cottonus, doctissimi et sui charis-
simi Willielmi Camdeni, Clarendieux."

Wanley's
transcript.

It remained for the very learned and laborious Humphrey Wanley at the same time to work out the identification of the two copies of the chronicle, and to secure to the world the preservation of the greatest part of it. On the 10th of April 1713, Wanley began a most elaborate transcript and collation of the manuscripts for the library of the Earl of Oxford. This copy is a miracle of correctness; every variation, every change of hand, the beginning of every folio, every transposition, every lacuna, every occasional gap, is most carefully noted. It is written throughout in his own hand, and was probably intended for publication. It served, however,

a most useful purpose, for on the 23rd of October 1731 occurred the fatal fire at Ashburnham House, in which the Vitellius manuscript was so terribly mutilated that but for Wanley's copy the whole of the latter portion of the chronicle must have been lost. The Vitellius MS. burnt.

By this time the world was awake to the value of the chronicle of Benedict of Peterborough, and the indefatigable Thomas Hearne, within a month of the fire, applied to Lord Oxford for the loan of Wanley's transcript. He wrote as follows :— Hearne's proposal to publish the chronicle.

“ To the Rt Honble Edward earl of Oxford, at his house
“ in Dover Street, near Piccadilly, Westminster.

“ My Lord,

“ I humbly desire that your Lordship will be pleased His letter to Lord Oxford.
“ to lend me Benedictus Abbas Petriburgensis de Vita
“ et Gestis Henrici II^{ndi} (Julius A. xi.), transcribed by
“ Mr. Wanley. I would also desire ‘Annales Dunsta-
“ ‘pliaë,’ transcribed likewise by him, but I desire Bene-
“ dictus first.

“ I am, my Lord,

“ Your Lordship's most obliged and

“ most humble Servant,

“ Edm. Hall,

“ THO. HEARNE.

“ Oxford, Nov. 17, 1731.”

The earl replied on the 25th of December in a long letter from Wimpole.¹ After answering some earlier questions of Hearne about the early printed books in his collection, he proceeds :—

“ As to what you desire in your letter of Nov. 17, Lord Oxford's answer to Hearne.
“ that I would lend you Mr. Wanley's transcript of
“ Benedictus Abbas Petriburgensis de Vita et Gestis
“ Henrici II^{ndi}, this brings into my mind the terrible

¹ This letter occurs among Hearne's letters in the Bodleian, MS. Rawlinson L. 8, and is printed among the Transactions of the Lincolnshire Architectural Society for 1860, p. 204.

Lord
Oxford's
letter to
Hearne.

"calamity that has befallen the Cottonian Library
"through the villany of that monster in nature Bentley.
"He must be detested by all human creatures, I mean
"the civilized part of them. I think the man that stole
"the books at Cambridge by much the honester man.
"I beg pardon for this, but I have not yet been able to
"bring myself either to write or to speak on this subject
"with any sort of temper or patience; I believe I never
"shall. All my MSS. are in London; as soon as I go to
"town I will send you the MS. of Benedict the Abbot,
"and also that other MS., the *Annales Dunstapliæ*; you
"shall have them both together, if you do not contradict
"me in your next. There are those that set a very
"great value upon Benedict, and give him the preference
"to any of his contemporaries. Of this you will be the
"best judge when you come to look into him. This I
"know was Mr. Wanley's opinion, which was one reason
"of transcribing him for the press."

Hearne's
letter of
thanks.

Hearne lost no time in expressing his gratitude for the promise. On the 30th of December he wrote to Lord Oxford:—¹

"I am glad your Lordship will send me *Benedictus Abbas* and the *Annales Dunstapliæ*. I believe both ought to be printed, but I cannot judge so well till I have a sight of them. The kindness is the greater as your Lordship intends to send both together. The disaster at the Cotton Library is the greatest trouble to me that I ever knew of the kind, and it grieves me sadly, and I know not how to get rid of the thoughts of it."

He adver-
tises the
publication.

It does not appear what was the reason why Hearne changed his mind as to the order of publication. He printed, however, the *Annals of Dunstable* first, and in an advertisement affixed to the first volume of that

¹ Trans. Linc. Arch. Soc. 1860, p. 205.

work, published in 1733, put forth a prospectus of an edition of Benedict, to be published at two guineas the large, and one guinea the small copies. Hearne's advertisement.

In the meantime he was collecting opinions and materials for his preface. This was completed in 1734, and is dated October 15. After this date, however, we find him taking great pains to discover Wharton's transcript of the Julius MS., of which he seems to have heard before the preface was completed, but begins to search for it in November. He applied to Mr. Edward Burton of the Lottery Office to know whether the MS. was in the Lambeth Library, or what had become of it. Mr. Burton replied that the MS. was not at Lambeth, and that it was even doubtful whether Wharton had ever seen the work of Benedict. Hearne next applied to Bishop Tanner to know on what authority the statement made in the preface to Wharton's Sermons rested. Tanner ascribed this to Dr. Battely, but knew nothing about the transcript, as neither did Mr. Baker of Cambridge, the nonjuror, from whom Hearne at last learned that the preface in question was written by Bishop Green.¹ Strangely enough, the transcript was safe in Lord Oxford's library, for which it seems to have been acquired in 1723. His search after Wharton's transcript.

Hearne's transcript was made carefully from Wanley's, and is preserved in the Bodleian Library under the number Rawlinson B. 183. The edition appeared in 1735, and it is of course from it that the work is generally known. It was recognized by Bishop Tanner in 1748 as a standard authority, and was largely and judiciously employed by Carte, as well as by Lord Lyttelton in his life of Henry II. Hearne's own transcript. His edition.

I am not aware what number of copies Hearne published, but Benedict of Peterborough has been one of the

¹ These particulars will be found in Hearne's Diaries in the Bodleian. | I am indebted to Mr. Macray for kindly pointing them out to me.

Rarity of
Hearne's
edition.

rarest and most expensive of his books. In the preparation of this edition I found it impossible to procure a copy by purchase, and am glad to acknowledge my obligation to the Rev. John E. B. Mayor and Professor Churchill Babington, of S. John's College, Cambridge, who kindly lent me the copy formerly belonging to Thomas Baker, from which I made my own transcript. I am also indebted to my friend the Rev. C. W. Boase, of Exeter College, for the loan of another copy during the progress of this edition through the press.

Value of
Hearne's
edition.

It seldom falls to the lot of an editor to be able to bestow on the labours of his predecessors in the same task the unqualified praise that I can give to this edition. Doubtless the greatest part of the credit is due to Wanley, as his transcript alone was used, and Hearne does not seem to have even looked at the Cotton MS. ; but Wanley's recension has been most carefully followed, and Hearne's text is accordingly a very sound reproduction of the manuscripts. It is unfortunate that in the first few pages he seems to have been undecided as to which of the MSS. he should take for the text of the edition, but after page 30, he determined to use that of the Julius manuscript as far as it went, and where it failed to follow the unique text of the Vitellius. This was Wanley's plan, and has been adopted in the present edition. Hearne followed Wanley also in introducing neither note nor comment on the text, except such as related to various readings, and in a few instances the introduction of an English word, by way of explanation, between the lines.

Remarks of
the editor
of Bouquet.

I am the more desirous to express in this place my sense of the great value of Hearne's edition, because it has been treated with inexcusable severity by M. Brial, the editor of the 17th volume of the *Recueil des Historiens des Gaules et de la France*.

A very considerable portion of the chronicle had been reprinted from Hearne in the 13th volume of that work, under the editorship, I suppose, of M. Clement, in 1786.

In this the original was closely followed, some few commentaries and occasional emendations being thrown into the notes. The editor had taken pains to examine Hearne's statements as to the MSS., and in particular refutes the erroneous notion of the marginal commentator that the work was mutilated at the beginning.

Publication
of the chro-
nicle in
Bouquet.

Thirty-two years after, in the 17th volume, the later portion of the chronicle appeared, but not edited on the same plan, and with the views of the editor expressly stated. M. Brial thought that the text was neither in a sound nor in an entire state, that it was mutilated both at the beginning and at the end, that Benedict lived until the year 1200, and that his life of S. Thomas was the first and missing part of the work. After these criticisms he proceeds to remark that Hearne had not used the Cotton MS., which indeed was destroyed, but "a certain transcript of Humfrey Wanley, borrowed from the Harleian Library, in which, by the fault of the transcriber, not a few matters were omitted, some altered, several read wrongly, as we learn from the comparison of Hoveden's text, to whose accuracy in representing the names of places and persons we think more confidence should be given." In this idea M. Brial proceeded to form a new text of Benedict from collation with Hoveden.

Criticism of
the French
editors.

Not to speak of this self-condemnatory assumption of Wanley's inaccuracy and insignificance, we can hardly conceive how a duly qualified editor could prefer the text of Savile's Hoveden to that of Hearne's Benedict. It is true, indeed, that in the later portion of the Vitellius MS. there are obvious faults of the nature referred to in the above abstract, but these are neither Hearne's nor Wanley's misreadings, and are frequently corrected by them in the margin. The result of the criticism of Brial in the text of the *Recueil* is not so fearful as might be imagined, but the circumstances under which that

Hearne
underrated.

text was formed are of course such as to rob it of any critical authority.

Re-binding
of the Vitellius MS.

From the year 1731 to 1842 the Vitellius MS. remained as the fire had left it. It was supposed by Hearne to be almost entirely destroyed, and was kept in a case which few even attempted to examine. In the latter year the process of investigating and mounting the fragments of the burnt manuscripts was begun under the direction of Sir Frederick Madden, to whose labours we owe the present condition of our original. The ravages of the fire have been indeed very serious, but far the larger portion of the MS. is still in existence, and perfectly legible. I do not know that a single folio of the book which existed in Wanley's time is entirely lost.¹

Present
condition

It would be a tedious, if not impossible, task to specify exactly what portions are more and what are less mutilated. It is sufficient to say that from folio 18, where our chronicle begins, to folio 130, the text may be made out with some approach to completeness, and that from folio 132 to folio 135 the outside edge for the space of about an inch and a half has disappeared. The remainder is comparatively perfect. The whole has been rebound in the order of foliation in which it existed before the fire. It will be seen that even then some large portions had been misplaced; especially the quires containing folio 25 to folio 55, and folio 56 to folio 88, had been transposed. It is probable that in the late binding a few folios have been reversed which were correctly placed when Wanley's transcript was made, but these are easily rectified.

Plan of this
edition.

The Julius manuscript and the remains of the Vitellius have been carefully collated for the present edition. The rubrics, which have almost wholly disappeared from the

¹ In the Vitellius MS., folios 17 and 24, the first and last of the octonion were lost before the book came into Sir Robert Cotton's hands, as was also the folio which should have followed fo. 63.

latter, are given from Wanley and Hearne, who have been scrupulously followed wherever the original text has become illegible. Plan of this edition.

The plan adopted has been to take the Julius manuscript for the text until it stops, giving the readings of the Vitellius in the margin. After the break in the Julius MS. the Vitellius has been of course followed entirely.

It would have been foreign to the purpose of the editor to exhibit any detailed collation with the text of Hoveden; to have done so would have involved a reprint of the greater part of the work known by his name. Every pains has been, however, taken to supply in the margin references to the corresponding passages in Hoveden, and in any case where the reading of Hoveden seemed to throw any light on the purity or integrity of the text, or the relation of the two works to one another, or on the chronology of the period, it has been noticed in the notes. In the same way a few references will be found to the text of Matthew Paris, who from the year 1188 to 1192 used a portion of our chronicle in preference to or in ignorance of the existence of Hoveden. The variations found in the chronicle of John Brompton, who simply copied and interpolated our chronicle, are of too late authority to be worth noticing at length, but any reading which shows that the MS. which he copied was in a sounder state than the text has been noted at the bottom of the page. Collation with Hoveden: and M. Paris.

Before approaching the subject of authorship it will be as well to answer two or three questions which have either been actually raised from time to time, or have suggested themselves to the editor during the progress of his work. The first of these is naturally the one raised by the view of the dates at which the existing text begins and ends,—how far is the work before us perfect and unmutilated? There seems to be no especial reason why a history should be written commencing with Christmas Day, 1169; that year is no particular epoch. Is the work unmutilated?

Question of
mutilation.

Nor in the same way is there any special interest attached to the year 1192, that the chronicler should be expected to close his labours at that point. This consideration probably suggested to the mind of the annotator of the Julius MS. that something was wanting at the beginning, and to that of the French editor that the work was imperfect at the end. It is, however, clear from the state of the manuscripts that no such mutilation has taken place, and the chronicle actually was begun at the point where the Julius MS. now commences ; as no hypothesis of mutilation is necessary to account for the abrupt way in which it seems to close, there are good reasons for supposing that we have all that the chronicler ever wrote.

All copies
begin at the
same point.

The first point may be considered as settled by the consideration that we know of several independent versions or sets of extracts, all of which begin from the same date. The Julius MS. itself, the lost Westminster copy, the transcript taken by Walter of Coventry, the Vitellius manuscript, the version preserved to us in Brompton's compilation, and the portions of Hoveden which can be referred to no other authority, all begin from the Christmas of 1169. Mr. Hardy¹ has remarked that Hoveden's chronicle, from the year in which his earlier authority ends to that in which he begins to draw from the present work, is occupied almost entirely with the history of Thomas Becket. To this observation we may add that, whilst the chief portion of this account of Becket is composed from the letters collected by Alan of Tewkesbury, there are a few details on the same subject drawn from sources now lost, but there is scarcely a line on any subject of importance, not touching Becket, which is not taken directly either from Ralph de Diceto or from the source whence the annals of Melrose are derived. If we suppose, with the French editors,² that an earlier book of our chronicle was devoted to the history of

¹ Catalogue of Materials, ii. 253. | ² Bouquet, xvii. 436.

Becket, and therefore that these few independent particulars found in Hoveden may have been extracts from it, we are faced by the curious fact that almost the only part of our chronicle which is drawn from known sources is the account of Becket's death, which is taken chiefly from John of Salisbury.¹ It is inconceivable that a chronicler, who had written an independent history of the life of Becket, should have borrowed *totidem verbis* from another writer the details of the martyrdom.

Hoveden's extracts begin at the same point with the Julius MS.

Hoveden's extracts² may be then looked on as representing one more version, beginning at the same point; and the careful detailing of the history from that point, contrasted with the poverty of the accounts of the preceding years, is sufficient to show that the subject had been there taken up by a fresh hand.

It is possible that the work was intended as a continuation of some earlier historian, perhaps Simeon of Durham, as the old title of the Vitellius MS. seems to indicate, or perhaps that compilation which Hoveden took for the basis of his work;³ for such a view there is some countenance. But it is impossible to believe without positive evidence that an earlier portion of the chronicle itself is lost.

The chronicle perhaps intended as a continuation.

I have stated already my reasons for believing that the writer of the latter portion of the chronicle ended his labours at the point where the Vitellius manuscript ends, although it is by no means impossible that he

The Vitellius MS. not mutilated at the end.

¹ See vol. i. pp. 8-13.

² I have not thought it necessary to prove that Hoveden's extracts are extracts, and that the similarity of the two is not owing to their being borrowed from a common source. The fact will be sufficiently evident to any one who will look out the marginal references. It is, however, very satisfactory to have the judgment of Camden on the

point. "Continuator Simonis Dunelmensis, e quo plurima Hoveden denuo descripsit." Defence of *Britannia*, ed. 1600, p. 19. Selden, who ought to have known better, supposed that Brompton made his extracts from Hoveden. Pref. to *Decem Scriptores*, p. xli.

³ See Mr. Hardy's Catalogue of Materials, ii. 251-253.

The author
could not
have known
of Richard's
captivity.

may have continued his work in another edition, and that of that edition we may have traces in Hoveden. So far, however, as we are at present informed, the fact that our author really shows no acquaintance with any event that occurred later than the spring of 1192, or with very important events that had happened, but the news of which had not reached England before that time, is enough to show that he ceased to write about that date. If he had written even a year later than I suppose him to have done, he would have heard of the capture of Richard, and must have shown some knowledge of it in recounting those earlier details on which it would have thrown back so much light, such as the desertion of Philip Augustus, and his negotiations with Henry VI.¹ In this point our chronicle may be contrasted with that of Richard of Devizes. That writer, although he finishes his work as abruptly as our author, and nearly at the same point of time, shows that he wrote considerably later, and was acquainted with Richard's captivity, which he allows, as indeed he could scarcely help doing, to reflect its light on the earlier passages of the history.

Is it strictly
contemporaneous?

The second question will be,—is our chronicle strictly a contemporary record? The answer to this can be determined only by a careful examination of the text, into which I could not expect a reader to follow me. I will therefore state the results.

It is so from
1173 to 1177.

From the year 1171 to the year 1177, at which the Julius manuscript ends, there can be little doubt that the chronicle is contemporaneous. It is abundant and exact in dates, and contains no anticipation of later events. Between 1169 and 1171 the dates are fewer in number and less exact; the details of the death of Thomas Becket are not original, but taken from writers who must have written a few months at least later than

¹ Compare especially vol. ii. p. 228, with the corresponding passage in Hoveden.

the events they described. One fact is, however, decisive; the words in which our chronicle describes the king's complicity in the murder, as consisting in the fact that the assassins were encouraged in their bloody purpose by the king's passion, are taken from the very form of the king's oath made at Avranches in September 1172, "*propter animi motus quos in eo videbant.*"¹ These words could not have been written earlier than 1172.

Contemporaneous character of the chronicle from 1172 to 1177.

It is probable, then, that the author began to write in 1171 or early in 1172, and that, if his work was designed for a continuation of another chronicle, he then began to work backwards as well as forwards; if we suppose him to have found a difficulty in collecting earlier details than those of 1169, we may so account both for the period and for the abruptness of the opening. The only known source of information which we can guess that he might have applied to would have been the chronicle of Robert de Monte; but, although that work probably appeared in portions, we have no reason to suppose that any of it was published so early as 1172, and certainly there is no evidence in any part of the present work that the writer was acquainted with that invaluable summary.

The author perhaps worked back to 1169.

The abrupt conclusion of the first edition of our chronicle in 1177 leads to the supposition that at that point we should look for either a change of author, or some decided pause in the composition of the work. And this view is supported by the fact that the remaining portion of the year 1177 and the years 1178 and 1179 are given in much less detail, and are altogether much more jejune than the later years that preceded them. The English details bear a very small proportion to the foreign ones; far the greater part of 1178 being given to the affairs of the Albigenses, and that of 1179 to the Lateran Council.

Change of character after 1177.

¹ Cf. vol. i. pp. 11 and 32.

Change of
plan in 1180:

the chronicle
begins
to give indi-
cations of
later dates;
and the year
1180 con-
tains dates
of 1187 and
1191.

With the year 1180, however, a still more marked change of plan appears. The character of the narrative continues the same until we reach the account of the renewal of the alliance between England and France, that followed the death of Lewis VII.¹ Up to this point there have been no indications that the chronicle was written much later than the events recorded; from this point there occur frequent anticipations of later history, though of none later than the final date of the book, 1192. It is certain that this later portion could not have taken its present form earlier than 1191. To whatever period the years 1177-1180 may be referred, the history of 1180-1191 was not completed until the latter year. The anticipations of later history under the year 1180 are the mention of the capture of Jerusalem in 1187, and of the downfall of Isaac Comnenus in Cyprus in 1191. That this later portion is to be considered as a distinct division, perhaps an altogether different issue, perhaps the work of another author, may be inferred from the further fact that it is at this precise point, the renewal of the French alliance, that the copy of our chronicle which was used by John Brompton ended.

Main por-
tion of the
chronicle
contempo-
raneous:
later dates
belong to
foreign his-
tory only.

Notwithstanding this certain break in 1180 and the alteration in the plan of the following years, the later portion of the chronicle is, in its main current, as strictly contemporaneous as the former; the indications of this character accumulating as we approach the end. It is impossible to suppose that it was drawn up between the spring of 1191, which is mentioned under the year 1180, and the spring of 1192. Putting these things together we are reduced to a theory that the foreign episodes, in which only the references to the later his-

¹ Up to the sentence ending with the word *confirmaverunt*, p. 250, with which word Brompton's copy

of this portion of the work seems to have ended. See c. 1142.

tory occur, were introduced into the book at a period later than the original composition of it, and to suppose that, whilst the original chronicler or his successor made it his chief object to record the history of his own country *as it occurred*, he incorporated the details of foreign history, when they came to hand, at the point of time which seemed to fit them best, into the body of his book. The history of Andronicus,¹ for instance, which doubtless reached him in a book or letter from the Crusade in 1191, is placed under the year, 1180, in which Manuel Comnenus died; while the history of Norway,² which was probably brought to England by archbishop Augustine of Nidros in 1181, is placed under the same year, 1180, as the year in which the priest Swerre gained his first success against king Magnus Erlingsson.

How these foreign episodes were introduced.

We must remember that as our existing text is not the original draught, nor even a first edition of it, we have no means of ascertaining the exact circumstances in which these episodes were introduced. It may be suggested that they are interpolated from other works, but this seems very improbable, as no vestiges of such authority is to be found, except in Hoveden. But in Hoveden they are given in less detail than in our chronicle;³ the account of the rise of Isaac Comnenus is omitted, and the events of the history of Palestine are greatly curtailed.

Not taken from Hoveden:

I conclude then that such notices, as well as the details of Richard's crusade, the list of the dead of Acre, and the journal of king Philip's return from Palestine, were simply the abstracts of the contents of letters or treatises

but from letters or treatises.

¹ Vol. i. pp. 250-261.

² Vol. i. pp. 266-269.

³ There is a passage, vol. i. p. 260, which, being compared with Hoveden, 341, shows that the latter misunderstood the book he copied from. It is in the account of the

appointments of the successive patriarchs by Isaac Angelus. Hoveden omits the appointment of the emperor's cousin to the patriarchate, and reads as if Isaac had appointed the retired patriarch to be the chief ecclesiastical judge.

How inserted.

which were brought home by the returning crusaders, and were inserted by our author in suitable places in separate leaves, or in the margin, of the history of his own country which he had already written. One circumstance strikes me as illustrative of this, if not as an actual proof: the history of the pilgrimage of Philip of Flanders in the year 1177,¹ was probably received in a letter from Palestine, and inserted by the scribe of the Vitellius MS. a year too early, under 1176. Clearly it had not been written when the Julius MS. ended in October 1177. It was inserted in Brompton's copy, as well as in Hoveden, in the right place. In the Vitellius MS. it is hung on to the place in the original text where it seemed most appropriate, the termination of the campaign of Manuel Comnenus against the Turks of Iconium.

Cases which seem to show that the author did not complete the arrangement of his work.

In the same way I am inclined to account for one of the two distinct narrations of the outbreak of war in 1183,² which reads very like a state paper, and is given verbatim in Hoveden. The accounts of the history of Jerusalem under 1186;³ the several fragmentary, contradictory, or recapitulatory relations of the battles in Palestine in 1187;⁴ the abrupt way in which the lament of Berter of Orleans⁵ is introduced the same year; and the character of the geographical memoranda of 1190;⁶ show a want of cohesion and digested order that is in strong contrast with the English portion of the work. I cannot but conclude that they prove the author to have been stopped before he had reduced them to a consistent and consecutive record, and that this stoppage occurred at the point at which the Vitellius manuscript closes. From the year 1177, but more especially from 1180 downwards, there are many indications of an unfinished work.

¹ Vol. i. pp. 130 and 131.

² Vol. i. p. 294.

³ Vol. i. p. 328.

⁴ Vol. ii. pp. 20, &c.

⁵ Vol. ii. p. 26.

⁶ Vol. ii. pp. 122, &c.

The extent to which our chronicle was drawn from other sources than the experience of the author seems to be determined by the same considerations. In the history of the English and French transactions he is plainly an original authority. The details of German, Byzantine, and crusading history are as clearly drawn from other sources. The letters and journals of the pilgrims were obviously the natural repertories of information on such subjects, and there were possibly reports drawn up by authority, and sent to the court at home, to which some degree of publicity would be immediately given, such as Richard's letter on the battle of Arsouf to the abbot of Clairvaux.¹ In some few cases we have in Hoveden a letter which is given in an abridged form in our chronicle, and in one or two instances our author gives both the letter and his own abstract of it. Perhaps if we had the original draught we should find that in all these cases these episodic passages or letters were simply stitched into the MS. Both the journal of the army from the capture of Acre to the battle of Arsouf, and the log of Philip's voyage home, are given in a mutilated form by Hoveden.

The chronicle an original authority for home matters; and in a secondary way for foreign affairs.

If this hypothesis be correct the book may be thus divided :—I. A.D. 1169–1177, represented by the Julius MS. and the version of Walter of Coventry, a finished chronicle of the eight years, begun about 1171, and continued contemporaneously to the point at which it ends, full and complete in all parts, and containing no anticipations of later history.

Summary of the foregoing remarks.

II. 1177–1180, represented by the Brompton or Jervaulx version, also finished, but less full, and bearing fewer marks of contemporaneous annotation, but containing no anticipations of later history.

III. 1180–1188, represented by Hoveden and the Vitellius MS. only, containing a contemporaneous account

¹ Hoveden, 397 b.

Summary of
the question
of composi-
tion.

of home affairs, with no anticipations of later history ; with a number of episodic passages on foreign affairs, which do contain such anticipations ; the whole being in a disjointed and ill-digested form, and evidently without the last touches of the author's hand.

IV. 1188-1192, represented by the Vitellius MS., Brompton, Matthew Paris, and Hoveden, containing a record still more evidently contemporaneous on both home and foreign affairs, brought down with increasing fulness to an abrupt conclusion.

Whether these divisions represent different issues, different editions, the work of different authors, or of the same author under different circumstances, who can decide ? It is useless to speculate where there is really no evidence. As far as concerns style, the whole may well have been written by the same hand. A theory that the writer broke off, and resumed his task from time to time, is quite as reasonable and probable as the supposition that we have in the chronicle the work of more than one author.

Question of
authorship,
how ob-
scured.

As to the authorship of the Julius MS., of which only we can speak with perfect confidence as an integral work, we are left in worse than ignorance. The early ascription of the chronicle to Abbot Benedict of Peterborough has served to satisfy those who might have had better opportunities of knowing the truth if it had been left anonymous.¹ This ascription rests, as I have already stated, on the title prefixed in the Julius MS., in the thirteenth century, to the Genealogia of Ailred of Rievaulx, which precedes our text, and the whole force of this title is explained away by Robert of Swaffham's statement that abbot Benedict had a work transcribed

¹ It is curious to observe how the successive readers of both the MSS. have marked especially the references to Peterborough as well as to Benedict, as if to confirm the

idea that there is local evidence in favour of his authorship ; of course it rather proves the paucity of such evidence.

for the convent library, with which transcript the present manuscript may be identified.

Benedict was probably a monk of Christ Church, Canterbury, in which capacity he may have witnessed the martyrdom of Becket. On the appointment of Richard of Dover in 1174 to the archbishopric he made Benedict his chancellor,¹ and in the following year nominated him to the priorate of the cathedral monastery. In 1177 he was made abbot of Peterborough, being elected by the monks at Winchester on Ascension Day,² and shortly after blessed by the archbishop. He retained the office until his death in 1193. His rule at Peterborough was that of a vigorous reformer. He was a great economist and builder, but even more famous for the number of books which he had written out for the library. His literary fame does not, however, rest on his collections; he wrote a history of the Passion, and another of the miracles of S. Thomas, the former possibly, the latter certainly, founded on his own knowledge as an eye-witness. He left also a few letters, preserved amongst those of Alan of Tewkesbury, his successor in the priorate of Christ Church. These have been published by Dr. Giles, as has also the History of the Miracles of S. Thomas. The History of the Passion is known only by the fragments attributed to Benedict in the *Quadrilogus*. These have been likewise collected and edited by Dr. Giles.

¹ The office of chancellor to the archbishop seems to have been merely that of first secretary or chief of the clerks. Peter of Blois was Benedict's successor. The chancellor under Hubert Walter and Stephen Langton was named Richard, and was perhaps the person who afterwards became archbishop. I may mention here that Philip, who is inserted with a query by

Mr. Foss among the chancellors of king Stephen, 1139, was really chancellor to archbishop Theobald, and should be left out of the list of chancellors of England. This is proved by several charters of Theobald in the Canterbury Chartulary, MS. Lambeth 1212, pp. 78, 106, 107, &c.

² Vol. i. p. 166.

Benedict was not the vice-chancellor of John.

Benedict has been confounded by some writers with one Master Benedict, who was appointed by John to be vice-chancellor during the quarrel with William Longchamp in 1191; but this Master Benedict¹ was undoubtedly Benedict of Sansetun, a clerk or chaplain of John, who was made bishop of Rochester in 1215.

Dates of Benedict's life.

It will at once be seen that there are some dates in the life of Benedict which would synchronize with those of the MSS. of our chronicle. The French editors, in ignorance of the character of Benedict's *Passion and Miracles*, have supposed that they might be the first book of the present chronicle, as they would naturally end in 1170, where the latter begins. Benedict's appointment to Peterborough would agree nearly in point of time with the abrupt break off in the Julius MS., whilst his death in 1193 might be supposed to be connected in some way with the actual close of our history in 1192. These circumstances possibly strengthened the hypothesis founded on the title of the Julius MS., that Benedict was its author.

Mr. Hardy's arguments against the authorship of Benedict;

Mr. Hardy, in the preface to the "*Monumenta*,"² and again in his "*Catalogue of the Materials of British History*"³ has given seven reasons against this supposition. The first of these is drawn from the late character of the hand in which the title is written. On this I am not inclined to insist, as the handwriting is not so much later than that of the text as to make it impossible that the writer should have had accurate information. The second is drawn from the silence of the early bibliographers, on which also I should not lay much stress; if they were ignorant that Benedict of Peterborough wrote a work of this character, they were also ignorant of the existence of the work itself. I think that their silence proves no more than that they were unacquainted with

¹ Vol. ii. p. 224, and *Epistolæ Cantuarienses*, p. 331.

² P. 31.

³ Vol. ii. pp. 494, 495.

the Julius MS. The third objection is, however, conclusive; it is based on Swaffham's statement that the *Gesta et Genealogia Henrici II.* were the subject of one of the books transcribed by Benedict's order. On this I have argued in the foregoing observations, and may add here that it is a most perfect objection, as it not only supplies a refutation, but explains the origin of the error. In the fourth place Mr. Hardy thinks that the local indications of the chronicle look rather to the North of England than to Peterborough, and that the fulness with which the transactions of Yorkshire and Scotland are treated contrasts so markedly with its comparative silence about Peterborough as to afford considerable internal evidence against the idea. The fifth objection arises from the fact that Benedict wrote an account of the martyrdom of S. Thomas, in no way resembling that of our chronicle. The sixth, from the inconsistency of the narration of the fire at Canterbury in 1174 with that of Gervase, Benedict as well as Gervase having been probably an eye-witness. The seventh objection is grounded on the supposition that Benedict was in England in 1191, whilst the author of the chronicle was apparently in Palestine. With this last objection I do not agree, for, as I have already said, I believe the Palestine journal to be an extract from the letters or work of another writer, whilst Benedict of Peterborough is certainly not to be identified with the vice-chancellor of John.

Mr. Hardy's
third objec-
tion con-
clusive.

As I conceive the third of these arguments to be conclusive, I shall not discuss the remaining ones, of which the fourth, fifth, and sixth would be very cogent if they were necessary to disprove the theory.

Having, however, set aside the claims of Benedict of Peterborough, we find no other candidate put forth for the honours of the authorship. In this obscurity there occurred, singularly enough, both to Mr. Hardy¹ and myself, quite independently, the possibility that after all

Did Roger
Hoveden
write the
chronicle

¹ Catalogue of Materials, ii. 254, note †.

Did Roger
Hoveden
write the
chronicle?

Roger Hoveden might be the original writer of the chronicle, and have abridged it or re-edited and continued it as a portion of his great compilation. In favour of this hypothesis might be urged, first, the prominence, unusual in chronicles of the time, except those of northern extraction, which is apparently given to the business of the North, and to the history of Hugh of Puiset, bishop of Durham. Hoveden is known to have been employed in the North in state affairs,¹ and is supposed, with some appearance of probability, to have been a member of Hugh of Puiset's household; certainly he derived his name from the village of Howden, which belonged to the see of Durham. More important than these local signs appeared the facility with which Hoveden used, altered, and transposed the language of our chronicle, a circumstance which had led to the supposition that his own work was not drawn from this, but that both were indebted to a common original now lost. This theory was, however, only a guess, and one to which I am not now inclined to give any weight. It is certainly extremely curious that, whilst our chronicle twice mentions Roger of Hoveden as acting on the king's business,² his own work omits the name, and I know of no theory which will account for this, unless we suppose that the title of Hoveden's chronicle is altogether a misnomer, and belongs really only to the present work.

Hoveden's
chronicle
compiled
from the
present.

A close comparison of the text with Savile's edition of Hoveden has convinced me that Hoveden only abridged and digested the former work. The very few places in which he has enlarged it are either in the copies of documents or in mere verbal amplification. In one place, at least, he has mistaken the meaning of the text he was copying; in others he has omitted passages necessary to complete the history that he had begun. The marginal references given throughout the present edition to

¹ Vol. i. p. 80, and Pipe Roll 1
of Richard I., pp. 89, 140, 244.

² Vol. i. pp. 80, 91.

Savile's Hoveden will enable the reader to test the correctness of this statement.

An examination of the internal evidence seems to afford negative indications only. We look in vain for any trace of local character which might serve to fix the chronicle to any of the known seats of historical study. The early years of Henry II. are singularly in want of a historian. The school to which William of Malmesbury and Henry of Huntingdon belonged was represented by William of Newburgh, but that of Florence of Worcester and Simeon of Durham had come to a standstill. The years 1141 and 1154 mark the abrupt close of the continuators of both these authors, and of the Peterborough, the last edition of the Anglo-Saxon chronicles. Robert de Monte, from whom Ralph de Diceto copied, and Gervase of Canterbury, alone attempt to fill the gap among the annalists, but Robert de Monte naturally neglects English for Norman business, whilst Gervase attaches a disproportioned interest to monastic affairs.

Internal evidence as to the place of composition, only negative.

May our chronicle have proceeded from one of the great monasteries which had preserved the Anglo-Saxon Chronicle? or from one of those which in the next century were to frame the invaluable monastic annals?

The indications are negative; the work could not have been produced at S. Alban's, for in the account of the discovery of the relics of S. Amphibalus¹ the author had forgotten the names of the agent of the discovery, of the place, and of the heroes of the legend; nor at Abingdon, Canterbury, Winchester, or Worcester, for it contains not a word in common with the existing chronicles of those houses, into which it could hardly have failed to be incorporated if it had been known to the compilers. The annalists of S. Alban's, Peterborough,² and Coventry

The chronicle was not written at S. Alban's, Abingdon, Canterbury, Peterborough, or Coventry.

¹ Vol. i. p. 175.

² There are two or three indications that the author of the Chroni-

cle of Peterborough, published by Sparke, and re-edited by Dr. Giles, had seen our Chronicle, especially

alone seem to have used the book, and we have already seen that for the first two of these there are conclusive reasons against the theory. Coventry would be excluded by the fact that our author seems to have occasionally forgotten the name of the contemporary bishop.¹

Northern indications not to be insisted upon.

The title given by Camden to the book, *a continuation of Simeon of Durham*,² may seem to point to that famous seat of learning, but there is nothing to support the supposition except the importance attached to northern history. This, however, will not on careful examination be found to be disproportionate to the general plan. Northern matters are seldom described except on occasions of equal importance with the southern details: such transactions as required the presence of the king or the justiciar. There is no appearance of any claim to the character of an eye witness in any case in which the whole court was not in the North. In the very important account of the Scottish invasion in 1174³ the author, instead of writing from personal observation, actually copies verbatim the details given by Henry of Huntingdon in his account of the invasion of 1138. The chronicler does not take up the history at the point at which it was left by Simeon or any of his continuators, nor have any of the subsequent Durham historians copied from him.

No signs of monastic origin.

I may say, however, once for all, that the work does not exhibit any signs of a monastic character. It has not even in its most disjointed portion the disorderly form, the disproportionate details, the unimportant memoranda, the generally undigested character, of monastic annals. It displays no propension to monastic institutions, or to those principles and persons that were especially favoured by monks. The author did not even

at A.D. 1170 and 1171; but the coincidences are slight, and evidence is not wanted to prove that it was known there.

¹ See vol. i. p. 84, where the

names of the bishops of Chester and Chichester have been left blank.

² See above, pp. xxx., xxxii.

³ Vol. i. p. 66, &c.

trouble himself to compose an original account of Becket's martyrdom. Whatever positive indications are to be found point to a member of the king's court rather than to a monk, or even a secular churchman.

The work stands then in a curious predicament. It is indisputably the most important chronicle of the time, and apparently the original source of information to the historian who from the thirteenth century downwards has been regarded as the ruling authority for the reign of Henry II. Yet it is not only anonymous, but the only persons who have had even a shadow of a claim to the authorship set up for them are put out of court.

If under these circumstances an editor is bound to put forward some supposition of his own, I may be excused for suggesting a possible theory.

Richard Fitz-Neal, treasurer of Henry II., and afterwards bishop of London, in his famous and inestimable treatise known as the *Dialogus de Scaccario*, refers his reader for information on historical points to another work of his called "*Tricolumnus*," or "*Tricolumnis*," which he thus describes :—

"*Libellus quidem est a nobis utcunque tempore
juventutis editus de tripartita regni Angliæ historia,
sub illustri Anglorum rege Henrico secundo ; quem
quia per tres columnas per universum digessimus,
diximus Tricolumnum. In prima quidem de ecclesiæ
Anglicanæ negotiis plurimis et de nonnullis rescriptis
sedis Apostolicæ ; in secunda vero de insignibus præ-
dicti regis gestis quæ fidem humanam excedunt ; in
tertia vero de pluribus negotiis tam publicis quam
familiaribus necnon curiæ et judiciis agitur. Hic si
forte in manus tuas inciderit, cave ne te effugiat,
utilis enim poterit futuris esse temporibus, et jocun-
dus iis qui de regni statu sub prædicto principe sol-
liciti fuerint. Hic enim rex, licet atavis regibus
editus fuerit, et per longa temporum spatia trium-*

Possible hypothesis.

Richard Fitz-Neal.

His Tricolumnis.

Richard
Fitz-Neal's
Tricolumnis. "phali victoria suum dilataverit imperium, majus ta-
men est quod prodigum in se famæ titulum strenuis
actibus superavit. Sed de his hactenus."¹

Agreement
between the
description
of it and
the present
work.

Is it possible that our chronicle, the Julius MS. at least, may be a transcript of the Tricolumnis merely altered from its inconvenient tripartite shape? It will be found to agree with the plan; the details may very easily be analyzed under the three heads of church affairs, war, and judicial transactions. It contains papal rescripts, the most signal of Henry's victories, and particular notices of the judicial proceedings of the court. The two points, especially, for which we are referred to the Tricolumnis are fully illustrated in the chronicle,—the employment of bishop Richard of Winchester in civil affairs,² and the measures of reform consequent on Henry's victories over the rebels in 1174,³ which are mentioned in both works in connexion with the subject of itinerant justices.⁴ The phraseology of several parts of the chronicle, especially in the accounts of elections to abbeys and sees and the notices of the assemblies of the great council, bears the character of a legal record, but would flow naturally from the pen of a member of the king's court. This, coupled with the punctuality with which the king's movements are noted, seems to favour the probability that the author was one of the officers of the Curia Regis, in which Richard Fitz-Neal occupied a very important place.

Richard was the son of bishop Nigel of Ely and great

¹ Dialogus de Scaccario, published at the end of Madox's History of the Exchequer, p. 13.

² Vol. i. p. 124, &c. Dialogus, &c., p. 13.

³ Vol. i. p. 107. Dialogus, &c., p. 38.

⁴ In case the hypothesis of the text should seem untenable, I may say that there are passages in R. de

Diceto's Imagines which may have been taken from the Tricolumnis, especially his account of the rebellion, c. 570, &c., and of the bishop of Winchester, c. 595. R. Fitz-Neal was a canon of S. Paul's, c. 648. There is, however, no reason whatever for supposing that the contemporaneous portion of the dean's work is not original.

nephew of bishop Roger of Salisbury; he was thus a member of a family who, for nearly a century and a half, were represented in the king's household, and maintained the administrative principles of their founder. From about the year 1159¹ to 1198, the year of his death, he held the office of the king's treasurer, which his father and his great uncle had held before him. Before 1169² he was made archdeacon of Ely, and before the end of the year 1184 dean of Lincoln; in 1189 he became bishop of London. He was thus from his early years placed in a position to acquire the sort of legal and diplomatic knowledge by which our chronicle is characterized. He was, although by a monastic education qualified for literary work, separated by his birth and official position from the monastic influences which are apparent in most of the other historians of the time. As a member of the king's household he was in a position to gain accurate and speedy intelligence of all important events, and access to documents of historical importance. As dean of Lincoln he would have a particular acquaintance with those details respecting the history of Geoffrey, the king's son,³ Walter of Coutances,⁴ and S. Hugh,⁵ which assume in this work a specially circumstantial character. There is also great probability that a man in his position would soon become weary of the task he had set himself, and commit the continuation of his Tricolumnis to one of his subordinates, and this might account for the possible changes of hand traceable in the composition of the present work.

Account of
Richard
Fitz-Neal.

His qualifi-
cations for
writing.

It may be said that the *Dialogus de Scaccario* is appa-

¹ Hist. Eliensis. Ang. Sac. i. 627.
 " Cernens vero episcopus Nigellus
 " dominum regem in tanto negotio
 " (the war of Toulouse) pecuniis
 " egere, conductum accepit ab eo,
 " atque ministerium inter curiales,
 " videlicet Thesaurariam emit quad-
 " ringentis libris filio suo Ricardo

" nomine, apud monasterium in Ely
 " educato, magnæ calliditatis et
 " prudentiæ juveni."

² Wharton, Epp. Lond., p. 70.

³ See vol. i. pp. 93-271.

⁴ See vol. i. pp. 299, 304.

⁵ See vol. i. pp. 345, 357.

Question of
the date of
the Dialogus
de Scaccario.

rently described by its author as composed in 1177, the 23rd year of Henry II.,¹ whilst the Tricolumnis is said to have been written *in juvenilibus annis*.² What may be the exact force of this expression I cannot say, but as we are referred to the Tricolumnis for events as late as the year 1176, we can only suppose either that the words mean nothing, or that the Dialogus was really drawn up some years later than the 23rd of Henry II. That the latter supposition is not without some foundation may appear from a reference in the Dialogue to a measure of Henry which was taken at Michaelmas 1178,³ and also to the functions of the itinerant justices as a regularly constituted part of the administration,⁴ a position which they could hardly be said to fill before the year 1181. The mention of the bishop of Winchester as still alive prevents us from throwing the date of the Dialogus forward further than 1188. But the expression "juvenile" might be used in an affected way within very few years of the acts to which it is applied; and I see nothing in the statement that would absolutely contradict the idea that Richard Fitz-Neal may have drawn up the chronicle as far as the year 1177, and that the continuation was made under his direction.

Hoveden's
connexion
with the
Curia Regis.

The following consideration will, I think, afford some countenance to the suggestion. What little we know of Roger of Hoveden may be summed up in three particulars; he was a clerk⁵ of king Henry II., and employed by him in public business both in the north and in the south of England; he was at a somewhat later period one of the justiciars of the forests; and he was, if ancient authority can establish a case of literary paternity, the

¹ "Anno xxiii regni regis Henrici II^{di}, cum sederem ad fenestram," &c., Dial. p. 3.

² Dial., p. 13.

³ Dial., p. 25. "Præcepit namque rex Henricus II^{us} in termino

"Sancti Michaelis anno xxiii. regni sui," &c.

⁴ Dial., pp. 23, 36, 38.

⁵ "unum de clericis suis," vol. i. pp. 80, 91.

compiler of the chronicle that bears his name. As a clerk and a judge he must have sat at the same board with the treasurer, and can hardly have been ignorant of his historical tastes. When he undertook his own collection there could be no more convenient source from which he could draw the record of the period which Richard Fitz-Neal had actually described. It would have been very curious if he had preferred to borrow this portion of his history from the work of an author of less authority when he had so ready access, as he must have had, to the best.

He must have known the Tricolumnis.

We have indeed a parallel case in another department of Hoveden's book. At the end of the year 1180 he introduces a collection of the laws of England drawn up by Ranulf Glanvill, and this collection is well known from Savile's text. But it is not so well known, that in the Royal MS., which is the most valuable, perhaps the original manuscript of Hoveden,¹ there is incorporated a complete copy of Glanvill's more famous treatise on the laws. Nor is this a mere accident. In an appendix to the treatise there is given a copy of the Assizes of the Forest and of Clarendon, which are not known to exist elsewhere in the same text, and of the immense value of which as to our constitutional history I shall have to speak by and by. The importance of the fact in the present argument is this. Hoveden,² in giving an account of Henry's forest assize of 1184, omits the words of the enactment with a general reference to the "suprascripta assisa." But this "suprascripta assisa" occurs in none of the MSS. of Hoveden, except the one in question, and there only in the appendix to Glanvill. It would certainly seem from this that the Royal MS. is, or represents, the original text of Hoveden, and that

Hoveden's transcript of Glanvill.

MS. Reg. 14 C. 2.

¹ MS. Reg. 14, c. 2, and Bodleian, Land. 582.

² Ed. Savile, 356. The corresponding passage in our Chronicle has "subscripta assisa," and gives the document at length.

he incorporated in his collection the whole treatise of Glanvill.

Hoveden
may have
borrowed
the Trico-
lumnis.

If then Hoveden took his account of the laws of England whole from the work of the great justiciar, what can be more likely than that he borrowed the chronicle of the treasurer?

The anony-
mousness
of the
chronicle
no objec-
tion.

But why should not the treasurer's work be known under his name? There are, I think, two good reasons. First, he probably wrote anonymously. The *Dialogus de Scaccario* is anonymous, and was for centuries supposed to be a work of Gervase of Tilbury.¹ Not only is it anonymous, but the author nowhere describes himself as treasurer, and rather writes just as a person in a subordinate position might do. It is only when we have the positive testimony of Alexander Swereford to the fact of the authorship that we can trace innumerable accidental proofs in the structure and details of the book. It may very well have been the case that Richard Fitz-Neal did not care to put his name to either one or the other of his works.

Possible
theory for
this anony-
mousness.

But, secondly, we know that Richard called his historical book *Tricolumnus* or *Tricolumnis*, because it was arranged in three columns, and it may or may not have borne the title of "*Tricolumnus Magistri Ricardi*." But when the columnar form of the book was changed, as I have supposed, the inappropriateness of such a title would strike the most ignorant transcriber, and with the title of *Tricolumnus* would disappear the name of the author. Now we know that our chronicle, as it now exists in the earliest copy, is a transcript and anonymous. We know of the existence of a book on the same subject and of first-rate authority, a book which must have necessarily have been known to a compiler who borrows the whole history of the period from the present text, and who was in constant official intercourse with the author

¹ This was disproved by Madox in his preface to the *Dialogus*.

of the lost book. The present chronicle contains every element that could be looked for in the Tricolumnis, in accordance with either the author's statement or our knowledge of his position. Is it drawing too much on literary credulity to suppose that these were one and the same? Only a theory.

If, however, the hypothesis which I have stated may seem chimerical, there is, I think, a very strong presumption that the author of our chronicle, and possibly Hoveden also, derived his information from some such work as the Tricolumnis, or from a source to which they, in common with its author, must have had access,—the rolls written by Master Thomas le Brun, the king's almoner, who sat with them at the exchequer and drew up a regular account of the laws of the kingdom and of the king's secrets.¹ Original source of information.

¹ Dialogus de Scaccario, p. 17.

APPENDIX TO PREFACE.

WANLEY'S ACCOUNT OF THE COTTON MSS. JULIUS A.
XI. AND VITELLIUS E. XVII.

*De Cottonianæ Bibliothecæ Codice MS. qui inscribitur
Julius A. iii. (primitus vero No. 117).*

Codex est membranaceus, ea forma quam vocant in 4to mediocri, diversis tractatibus fragmentisque (domini Roberti Cottoni jussu) simul compactis, constans; quorum in foliis ad frontem rejectaneis, duo cernuntur syllabi; ex his vetustior hæc de annalibus nostris indicat, "2. Res gestæ ab anno 1170 ad ann. 1177. " Vitam et res gestas habet potissimum Henrici II. " Autor putatus fuisse Benedictus abbas." Posterior vero, qui tamen primum occurrit, manu, ut videtur, domini Roberti (Thomæ?) Cottoni, hunc inter cæteros titulum exhibet: "4. Historia Benedicti abbatis de gestis " Henrici II^{di}. regis Anglorum, in qua plurima lectu " dignissima de consiliis tam politicis quam ecclesias- " ticis illorum temporum."

Imæ oræ folii primi membranacei, ubi incipiunt quædam Æilredi Rievallensis abbatis, nomen suum adposuit vir ille maximus, historiæ patriæ suæ et cultor et collector tunc temporis summus, taliter; " Will. " d^s. Burghley T^s," supra quod cernitur papyri portioncula membranæ adglutinata, in qua hæc legitur inscriptio:

" R^o. Cotton. Frater Alveredus Rivalensis scripsit
" hunc primum tractatum.

" Gesta Regis Henrici incipiunt postea, fol. 29.

" Vita Thomæ archiepiscopi per FitzStephanum."

Superiore etiam margine, eadem quæ supramemoratæ Ælredi tractatum manu descripsit (quasi præstantioris codicis partis) extat hæc grandioribus litteris inscriptio :

“ Gesta Regis H. secundi, Bñdci abbis.”

Quinetiam fol. 29, manu antedicti memoriæ immortalis viri Willelmi Cecili domini de Burghley, legitur hæc epigraphe: “ Benedictus abbas de Vita Henrici “ II.;”—atque circumcirca variis manibus hæ sequuntur adnotationes :

“ Videntur hic deesse anni aliquot ab ingressu H. “ II. Hunc scriptorem exscripsere J. Brompton et “ R. Hoveden, nisi forte omnes ab aliquo priore sua “ sumpserint. Hic in nonnullis distinctior et minutor est.”

“ Aliud vide exemplar hujus Benedicti in Bibliotheca Westmonasteriensi, conveniunt initio et fine.”

“ Exemplar aliud in Cotton. } Bibliothecis.
in Westm. }

“ V. Gervasium, col. 1436,—potius, 1410.”

Exemplar suum (variis sed tamen vetustioribus manibus exaratum) diligenter perlegit idem illustrissimus baro, magnus Angliæ thesaurarius; plurimaque hinc inde marginibus propria sua manu adnotavit.

Post finem tractatus, vacuo cuidam folio conspicitur adglutinata pictura cædis Thomæ Beckett archiepiscopi, e libro quodam precum recentiore exsecta; futilis plane et minimi valoris. Deinde sequitur folium aliud diversa adhuc manu scriptum, in quo nonnulli versus inficeti Serlonis *De contemptu mundi*, ex alio codice desumptum, et in hunc codicem glutine quasi postliminio ———; in cujus faciei posterioris summitate, apparet hæc inscriptio: “ Liber S. Mariæ de Bellalanda, “ et in ejusdem parte inferiore,” “ ex dono M^{ri}. Henrici “ Savell, Mens. Nov. A^o. 1609.”

Sequitur, uti notavit idem celsissimus vir Willelmus Cecilius, “ Vita Thomæ per FitzStephanum,” de quo

diversi taliter scripsere, "Potius per Johannem Car-
 " notensem; for the very words of Johannes in Quad-
 " rilog. are to be found in this booke frequently." fol.
 113.

"Gulielm. Stephanidem de Actis Henrici II. defloravit
 Ran. Hygden: vide num hinc aliquid desumpserit." fol.
 28 b.

"In Historia quadripartita de processu, etc. S.
 " Thomæ, multa citantur ex Gulielmo, quem Fitz-
 " Stephanum vocant, quorum tamen in hoc scriptore
 " nullum apparet vestigium; puto igitur hunc non
 " recte haberi pro FitzStephano." T. G., *i.e.*, Tho. Gale.
 Immediate ejusdem manu sequitur; "quæ in Quad-
 " rilogo afferuntur ex Benedicto, cum his fere conve-
 " niunt quæ auctor scribit de Thoma."

De Cod. Vitellius E. xvii., primitus 317.

In Elencho contentorum.

3. "Chronicon Simonis Dunelmensis ab anno 1170
 " ad mortem Richardi primi regis," manu Rich. Jamesii.
 "Atqui Simeon mortuus est sub Hen. 2^{ndo}. Est au-
 " tem Benedicti Petroburg. Chronicon." T. G., *i.e.*, Tho-
 mas Gale; "vide Chron. J. Brompt. in Hen. II. et
 " Ric. I." *manu ejusdem*.

Ibid. fol. 18. Superiore margine, "Simon Dunelmen-
 " sis." "Cronicon Simonis Dunelmensis ab anno 1170
 " ad mortem Ricardi primi regis."¹

Ima margine, "Roberti Cottoni Brucei liber ex dono
 " doctissimi et sui charissimi Willelmi Camdeni Cla-
 " cieux."

¹ The MS. is described both here and elsewhere as continuing the History down to Richard's death; | this is of course to be explained by the fact that Vinsauf's Lament for him is inserted at the end.

**GESTA REGIS
HENRICI SECUNDI.**

13181.

GESTA REGIS HENRICI SECUNDI.

Hoveden,
296. b. 1,
shorter.

¹ ANNO ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^o, Henricus rex Angliæ, filius Mathildis imperatricis, tenuit curiam suam apud Namnetim in Britannia, die Natalis Domini, quæ quinta feria evenit. Et Gaufridus, filius suus, comes Britanniae, fuit ibi cum illo; et tenuerunt ibi sollemne festum; quo peracto, ipse et filius suus Gaufridus circuierunt castella Britanniae, accipientes fidelitates et ligantias a comitibus et baronibus et liberis hominibus Britanniae, de quibus antea non acceperant.

A.D. 1170.
fo. 29ro.
Henry II.
keeps the
Christmas
of 1169 at
Nantes.

Tunc vero præfatus rex implacitavit comitem Eudonem,² et fere privavit eum toto honore et potestate quam prius in Britannia habuit. Et postea reversus est rex in Normanniam, ita quod in Purificatione Sanctæ Mariæ fuit apud Sagium; et paulo post, visis castellis suis Normanniæ, transfretavit in Angliam, et applicuit apud Portesmutam, quinto nonas Martii, feria tertia. In hac autem transfretatione regis, persecutus

He returns
to Norman-
dy: is at
Seez, Feb. 2:
and to Eng-
land: March
3, at Ports-
mouth.

Hoveden,
296. b. 6.

¹ "Videntur hic deesse anni alii-quot ab ingressu H. 2. Hunc scriptorem exscripsere J. Brompton et R. Hoveden, nisi forte omnes ab aliquo priore sua sumserint. Hic in nonnullis distinctior et minutior est." MS. note in margin of A. Wanley adds, "Hujusmodi notæ insequentes scriptæ forsân fuere

"manu Thomæ Gale. Vid. Vit. E. 17."

² Eudes, viscount of Porhoet, second husband of Bertha, heiress of Britany, and stepfather of Conan, the father-in-law of Geoffrey. He is probably called count as pretending to his wife's inheritance. See Robert de Monte, ad ann. 1168.

A.D. 1170.
March 3.
Terrible
storm at sea.

est eum Dominus tempestate valida et horribili, a media noctis hora usque ad horam diei sequentis nonam; ita quod ipse, et omnes qui cum eo transfretabant, pene submergerentur, et fierent esca piscibus maris. Dicebatur enim per Gallias, quod rex Anglorum et quinquaginta naves cum eo, quæ onustæ¹ erant familia sua, submergebantur. Sed Deus omnipotens, Qui facit mirabilia magna solus, nolens mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, respexit oculis misericordiæ Suæ famulum Suum regem Henricum, de cœlesti misericordia confidentem, et navem quæ illum gestabat, dextera cœlestis auxilii impulit, et in portu optato applicare fecit. Reliquæ vero naves, quæ eum sequebantur cum familia

Hoveden,
296. b. 7,
shorter.

Ps. cxxxvi. 4.

Ezek. xxxiii.
11.

fo. 29 v°.

sua, post magnos et inauditos timores, quædam omnino fractæ et dissolutæ, quædam autem semiruptæ, tandem in diversis regionibus Angliæ, prout vis venti eas tulit, applicuerunt. Attamen una illarum, quæ recentior et cæteris splendidior videbatur et melior, onusta ditioribus et nobilioribus familiæ regis, proh dolor! in ipso diei diluculo, fluctibus maris obruta, submersa est. Submersi autem in ea sunt Henricus de Agnis,² nobilissimus baronum Angliæ, et uxor ejus cum duobus filiis suis, et magister Radulfus de Bello Monte, medicus et familiaris ipsius, et Gilebertus de Sulennio, et multi alii de nobilioribus Angliæ, præter cccc. homines utriusque sexus qui in ea erant.

Henry des
Aigneaux,
Ralph de
Beaumont,
and Gilbert
de Soligny
are drowned.

Henry keeps
Easter
(April 5) at
Windsor.

Eodem anno, rex tenuit curiam suam in sollemnitate Paschali apud Winleshoveres, cui festo Paschali interfuerunt Willielmus rex Scotiæ, et David frater ejus, et fere omnes nobiliores et majores Angliæ, tam episcopi quam comites et barones.

Hoveden,
296. b. 14.

Council at
London,
after Easter,

Peracta igitur sollemnitate Paschali, perrexit inde Lundenias, et ibi magnum celebravit concilium de coronatione Henrici filii sui majoris, et de statutis regni sui, et ibidem deposuit fere omnes vicecomites

Hoveden,
296. b. 15.

¹ onustæ] honustæ, A.

| ² Agnis] Agnellis, Hoveden.

Hoveden,
296. b. 16,
shorter.

Angliæ et ballivos¹ eorum pro eo quod male tractaverant homines regni sui. Et unusquisque vicecomitum et ballivi eorum plegios invenerunt de se ipsis, quod ad rectum starent, et adresciandum domino regi et hominibus regni, quod eis adresciare deberent de prisīs suis. Et postea fecit rex omnes homines regni sui, scilicet comites, barones, milites, francos tenentes, et etiam villicanos, per singulos vicecomitatus, jurare tactis sacrosanctis evangeliis, quod verum dicerent; scilicet, quid, et quantum vicecomites et ballivi eorum de eis ceperint, et quid cum iudicio, et quid sine iudicio, et pro quali forisfactura. Sed magnum damnum provenit inde genti Angliæ; quia post factam inquisitionem rex reposuit quosdam vicecomitum illorum iterum in locis suis, et ipsi postea multo crudeliores exstiterunt quam antea fuerunt.

A.D. 1170.
in which
Henry
deposes
the sheriffs
of England,
for extortion;

but afterwards replaces some of them.

Prima coronatio Henrici Tertii.

Hoveden,
296. b. 17,
shorter.

In prædicto autem concilio, rex fecit summonere Rogerium Eboracensem archiepiscopum, et Hugonem Dunelmensem episcopum, et alios episcopos regni sui, quod essent apud Lundonias festo Sancti Barnabæ apostoli, ad coronandum Henricum filium suum majorem. Ipsi vero, sicut eis præceptum fuerat, conveniunt apud Lundonias statuto tempore, et Dominica sequenti, quæ evenit octavo² decimo kalendas Julii, scilicet vigilia Sanctorum Viti et Modesti martyrum et Sanctæ Crescentiæ³ virginis, fecit rex Henricus filium suum Henricum majorem coronari, et in regem consecrari apud Westmonasterium, ab Rogero Eboracensi archiepiscopo et apostolicæ sedis legato, ministrantibus ei in illo officio Hugone Dunelmensi episcopo et Gilleberto Lundoniensi episcopo, et Joscelino Sales-

fo. 30ro.
Coronation
of the king's
son as
Henry III.,
June 14, at
Westminster.

¹ *ballivos*] baillos, A.

² *octavo*] a correction for *septimo*, as it stands in Hoveden.

³ *Crescentiæ*] Cressentia, A.

A.D. 1170. biriensis episcopo, et Walterio Rofensi episcopo, astanti- Hoveden,
296. b. 23.
June 14. bus etiam fere omnibus comitibus et baronibus et
nobilioribus regni.

The king of Scotland and other barons do homage to the young king. In crastino autem hujus consecrationis, fecit rex Hoveden,
296. b. 25.
Willelmum regem Scotiæ et David fratrem suum, et omnes comites et barones, et francos tenentes regni sui, devenire homines novi regis filii sui, et fecit eos super sanctorum reliquias jurare illi ligantias¹ et fidelitates contra omnes homines, salva fidelitate sua. Et ibidem cepit rex licentiam a comitibus et baronibus suis transfretandi in Normanniam, quia Lodowicus rex Francorum indigne ferebat, quod Margareta filia Hoveden,
296. b. 29.
sua non erat coronata cum novo rege Angliæ marito suo; et ideo voluit werram movere in Normannia.

The king sails to Normandy about June 24. At rex transfretavit in Normanniam et applicuit apud Barbeffluctum² circa festum Sancti Johannis Baptistæ,³ et dimisit in Angliam novum regem filium suum, cui concessit facere in Anglia omnes rectitudines et justitias, per sigillum novum, quod rex ei fieri præcepit.

About July 6, Henry meets Theobald of Blois at La Ferté Bernard; Circa octavas vero apostolorum Petri et Pauli, venit rex ad Feritatem Bernardi, ad loquendum cum comite Theobaldo, de pace facienda inter ipsum et regem Franciæ, et inde recesserunt. Et rex circa festum

fo. 30 v°. and about July 22 the king of France at Vendome. Sanctæ Mariæ Magdalenæ, venit usque Wendomiam, Hoveden,
296. b. 32,
shorter.
ad loquendum cum rege Franciæ, et in illo colloquio ita inter eos convenit quod illa vice amici remanserunt. Itaque finito colloquio, rex rediit⁴ in Norman- MS. B. fo.
18 a.
niam, et circa festum Sancti Laurentii ad Motam Gerni,

About August 10 Henry falls ill near Domfront, quæ parum distat a Damnifronte, et ibi in gravem incidit infirmitatem, ita quod dicebatur per regnum Galliæ quod mortuus esset. Et ibi divisit regnum

¹ *ligantias*] ligascias, A.

² *Barbeffluctum*] Portesmutam, A.; corrected from Brompton, c. 1061.

³ *Baptistæ*] Battistæ, A.

⁴ Here the remaining fragments of MS. B. begin; and it would

appear, from a note in Wanley's transcript, that before the fire the former portion was lost. The page contains, moreover, the note, "Roberti Cottoni Brucei liber, ex dono doctissimi et sui charissimi Will^mi Camdeni Clarencieux."

Hoveden,
296. b. 35.
shorter.

suum et terras suas filiis suis. Concessit autem Henrico filio suo majori regnum Angliæ et ducatum Normanniæ, et comitatum Andegaviæ et Cenomanniæ, et tradidit ei Johannem fratrem suum minimum ad promovendum et¹ manutenendum. Et concessit Ricardo filio suo ducatum Aquitaniæ² cum omnibus pertinentiis suis, tenendum de rege Franciæ. Et concessit Gaufrido filio suo comitatum Britanniae, cum filia comitis Conani, tenendum de rege Franciæ.

A.D. 1170.
About
August 10.
and divides
his domi-
nions:

Et postea præcepit episcopis et comitibus et baronibus, qui ei in illa infirmitate assidebant, quod si illam non evasisset infirmitatem, corpus suum deferrent ad sepeliendum apud Grandem³ Montem, qui parum distat a Sancto Leonardo. Et ipse ostendit eis quandam cartam, quam Boni-homines de Grandi⁴ Monte ei fecerunt de corpore suo sepeliendo, in exitu capituli domus Grandis⁵ Montis, ad pedes magistri ejusdem domus, qui ibidem sepultus est. Cum autem hæc audissent, vehementer mirati sunt, et hoc concedere noluerunt dicentes hoc esse contra dignitatem regni sui. Ipse vero magis ac magis instabat ut hoc fieret; sed paulo post, sicut divinæ placuit providentiæ, de illa convaleuit infirmitate; et quam citius poterat sicut in illa infirmitate voverat, iter arripuit cum festinatione, circa festum Sancti Michaelis, ad Sanctam Mariam de Rupe Adamatoris. Et peracta illa peregrinatione sua, rediit in Andegaviam.

he wishes to
be buried at
Grandmont.

Hoveden,
296. b. 42.

He recovers,
and about
Sept. 29
makes a pil-
grimage to
Roquemadour in
Quercy.
fo. 31 r°.

Hoveden,
296. b. 43.

Interim beatus Thomas Cantuariensis archiepiscopus, sextum annum exilii⁶ sui peragens, cum audisset quod illo absente et despecto, novus rex consecraretur in Anglia apud Lundonias, ab Rogero archiepiscopo Eboracensi, doluit vehementer; et de vindicta Cantuariensis ecclesiæ cogitans, frequenter nuncios suos ad Alexan-

Thomas,
archbishop
of Canter-
bury, ap-
peals to the
pope against
Roger of
York.

¹ *et*] ad, ins. B.

² *Aquitaniæ*] Aquitanniæ, B.

³ *Grandem*] Grandum, A.

⁴ *Grandi*] Grando, A.

⁵ *Grandis*] Grandi, A.

⁶ *annum exilii*] tr. B.

- A.D. 1170. drum summum pontificem misit, ut confunderet Ebo-
racensem archiepiscopum et ejus coadjutores,¹ qui ei
ministrabant in coronatione novi regis Angliæ. Simi-
liter eodem anno Lodowicus rex Francorum² pro præ-
dicto Cantuariensi archiepiscopo sollicitavit Romanum³
pontificem, in virtute amoris et sub impensi protestatione ob-
sequii, ne ulterius⁴ dilationes frustratorias, quas rex An-
glorum protendebat⁵ prorogaret, sicut regnum Francorum
diligebat et honorem apostolicæ sedis.⁶ Miseratus⁷ etiam An-
glicanæ ecclesiæ desolationem Willelmus Senonensium antistes
sedem apostolicam petiit,⁸ et a Romana ecclesia impetravit,
ut rex Anglorum, omni appellatione cessante, subjiceretur ana-
themati et regnum interdicto, nisi pax Cantuariensi ecclesiæ
redderetur.
- Instabat itaque⁹ dies peremptorius¹⁰ ut sententia ulterius
differri non posset. Arctatus ergo rex Anglorum severitate
canonica, tandem adquievit, ut pax Anglicanæ ecclesiæ refor-
maretur, et circa festum Sancti Dionysii, quarto idus
Octobris, feria secunda, venit usque Ambasium, quæ est
prope¹¹ Turonim, cum archiepiscopis et episcopis et ma-
joribus terræ suæ, contra Willelmum archiepiscopum
Senonensem et Theobaldum Blesensem comitem, addu-
centes secum beatum Thomam Cantuariensem archiepi-
scopum. Et in crastino, sicut Divinæ placuit provi-
dentia, prece regis Franciæ, et mandato et admonitione
- Hoveden, 296. b. 45.
Hoveden, 297. b. 16.
Joh. Sarisb. Vit. 8.
Thomæ; ed. Giles, i. 331.
Ibid. 332.
MS. B. fo. 18 b.
- Lewis VII. supports Thomas.
William of Sens obtains a letter from the pope threatening Henry with excommunication.
Meeting of Henry and Thomas at Amboise, Oct. 12.

¹ *coadjutores*] *adjutores*, B.W.

² *eodem anno Lodowicus rex Francorum*] tr. B. The following passage, from *sollicitavit* to *reformaretur*, occurs in almost the same words in the life of S. Thomas by John of Salisbury (Giles, V. S. Thomæ, i. 331, 332), from which it was probably taken by our Chronicler, as it was by Gervase of Canterbury, *Vitæ Pontificum*, 1671. The present state of the literature of the Becket Remains is such that it is almost impossible to refer any passage with certainty to a particular author. In

the cases in which the text differs from John of Salisbury, Hoveden agrees generally with the former.

³ *Romanum*] *summum*, B.

⁴ *ulterius*] *ultra*, B.

⁵ *protendebat*] *prætendebat*, B.

⁶ *apostolicæ sedis*] tr. B.

⁷ *Miseratus*] *Miratus*, A. B. and Hoveden; corrected in A. to *Miscratus*.

⁸ *apostolicam petiit*] tr. B.

⁹ *itaque*] *jam*, B.

¹⁰ *peremptorius*] *perentorius*, A.

¹¹ *prope*] *juxta*, B.

summi pontificis Alexandri, necnon et consilio archiepiscoporum et episcoporum terræ suæ, recepit ibidem in gratiam et amorem suum prædictum Cantuariensem archiepiscopum;¹ et perdonavit ei et omnibus qui cum eo erant in exilio, iram et malevolentiam suam; promittens sibi in integrum restitui omnes possessiones Cantuariensis ecclesiæ, sicut uno anno habuit antequam ab Anglia egrederetur.²

A.D. 1170.
Oct. 13.
fo. 31 vº.
Peace between the king and the archbishop.

Joh. Sarisb.
332.

Regna itaque gavisæ sunt de adventu et consolatione patris sui Thomæ Cantuariensis archiepiscopi. Nam ipse periculum metuens animarum ad ecclesiam suam, rege

Return of Thomas to England, Dec. 1.

Hoveden,
293. a. 24.

sibi præstante conductum, septimo⁴ exilii sui anno reversus est in Angliam. Cum vero Cantuariam venisset, a

Passio Anon.
S. T. C. ii.
143.

clero et populo, tanquam angelus Domini receptus⁶ est, omnibus clamantibus⁷ et dicentibus, "Benedictus qui venit

S. Matt.
xxiii. 39.

"in nomine Domini." Ipse autem tanquam bonus pastor omnibus in osculo pacis receptis, illos paterna exhortatione monuit et docuit fraternitatem diligere, et si necesse fuerit, animas ponere, et certare usque ad mortem pro lege Dei.

Joh. Sarisb.
332.

Cum vero dominus papa præfatam jam dicti Eboracensis et episcoporum qui ei astiterant, præsumptionem, conquerente beato Thoma, ut supradictum est, audisset; Rogerum Eboracensem archiepiscopum et Hugonem Dunelmensem episcopum et Walterum Rofensem episcopum ab omni

He suspends the archbishop of York and the bishops of Rochester and Durham; and

¹ *archiepiscopum*] sed eum in osculo pacis recipere noluit; sed permisit regem filium suum recipere eum in osculo pacis;—ins. B.

² *egrederetur*] "Facta est autem pax ista; cætera quære in novo libro. Nota." Ins. B. This is a reference to the date of the transaction as given in Hoveden, "Facta est autem pax ista inter archiepiscopum et regem Angliæ iv^{to} idus Octobris," etc. Hoveden, 297 vº.

³ *Regna . . . sunt*] Gavisæ est itaque regina, B. These words oc-

cur in John of Salisbury, p. 332; and the remainder of the paragraph is compounded from the same author and a few words from the *Passio Anonyma*, No. xii., S. T. C. ii. 143. A very similar passage occurs in the *Passio Anonyma*, xiii. S. T. C. ii. 149. Hoveden agrees more closely with the *Passio Anon.*, both here and below.

⁴ *septimo*] sexto, B.

⁵ Kal. Decembris, m^oc^olxx^oi^o. In margin of A.

⁶ *receptus*] susceptus, B.W.

⁷ *clamantibus*] conclamantibus, B.

A.D. 1170. episcopali suspendit officio, et Gillebertum Lundoniensem et Joscelinum Salesbiriensem in sententiam anathematis re-
excommunicates those of London and Salisbury. vocavit.¹ Quæ severitas, in Sancti Thomæ ingressu publicata, regem amplius exacerbavit, et linguas toxicatas detrahentium

The bishops have recourse to the king in Normandy. ad nocendum efficaciores reddidit. Nam Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Joscelinus Salesbiriensis episcopus, et Gillebertus Lundoniensis episcopus statim post sententiam in eos promulgatam, applicuerunt in Normanniam, et exacuentes ut gladium linguas suas, ipsum regem
Ps. lxiv. 3.

concitaverunt clamoribus suis contra Cantuariensem archiepiscopum, et magis ac magis eum adversus illum in iram commoverunt. Iterum ergo damnis, iterum atrocioribus injuriis supra modum et numerum athleta Christi² affectus est, et edicto publico præceptus ecclesiæ suæ septa
fo. 32 rº. non exire. Quisquis ei vel alicui suorum faciem hilarem
Ibid. 333. prætendebat, hostis publicus conebatur. Sed hæc omnia vir Dei cum multa patientia sufferebat, et familiariter inter suos
Pass. Anon. 143. commorans conversatione sua omnes ædificabat.

The king claims the archbishopric of Bourges as belonging to Aquitaine, and about Nov. 23 marches into Berry. Interim rex Angliæ calumniatus est archiepiscopum Bituricensem debere adjacere ducatu Aquitanie, sed rex Franciæ contradicebat, et sic orta inter illos gravi discordia, uterque illorum magnum congregavit exercitum. Et rex Angliæ secum suum³ ducens exercitum, circa festum Sancti Clementis venit in Berria usque Munt Luszun, volens ulterius procedere usque⁴ Bituricensem civitatem; ipse enim jam securus esse sperabat⁵ de civitate illa habenda, per homines civitatis illius qui eam illi reddere volebant. Archiepiscopus siquidem Bituricensis, vir bonus et justus, cum⁶ extremum vitæ suæ diem sibi imminere sensisset, convocatis
Hoveden, 298. a. 49, shorter. fratribus suis, coram quibusdam ejusdem civitatis civibus dixit, "O fratres mei carissimi in Domino, scitote
MS. B. fo. 19 a. quoniam civitas ista Bituricensis spectat ad ducatum

¹ *revocavit*] innodavit, interlined in A.

² *athleta Christi*] om. B.

³ *secum suum*] tr. B.

⁴ *usque*] versus B.

⁵ *esse sperabat*] tr. B.

⁶ *Archiepiscopus cum*] Nam sanctæ memoriæ Bituricensis antistes, cum jam, B. Peter de la Chastre, archbishop of Bourges 1142-1170.

“ Aquitaniæ, et de jure illius est. Et si postmodum A.D. 1170.
 “ quæstio inde orta fuerit inter regem Franciæ et
 “ hæredes Pictaviæ, testimonium perhibete veritati.”
 Et his dictis, viatico se muniens, naturæ solvens de-
 bitum¹ viam universæ carnis ingressus est. At rex The king of
France
meets him,
and they
conclude a
truce.
 Franciæ prævenit cum suo exercitu,² et acceptis a rege
 Angliæ induciis, uterque reversus est in patriam suam.
 Instante autem Dominicæ Nativitatis solemnitate, rex
 Angliæ moram fecit in Normannia.

Hoveden,
298. b. 3.

Anno ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^oIO, Henricus Henry II.
keeps
Christmas
Day, 1170, at
Bur, in Nor-
mandy.
 rex Angliæ, filius Mathildis imperatricis, tenuit curiam
 suam in Normannia apud Burum, die Nativitatis
 Dominicæ [quæ feria vitæ evenit],³ multum contrista-
 tus et confusus pro eo quod Cantuariensis archiepi-
 scopus absolvere noluit episcopos Angliæ quos inno-
 daverat vinculo excommunicationis. Cumque præfatus fo. 32 v°.
Four
knights
leave the
court and
proceed to
Canterbury.
 rex ita commotus esset in iram, quatuor milites de
 domo et familia ejus, propter animi motus quos in eo
 viderant, volentes eum vindicare, latenter, nesciente
 ipso rege, ad mare festinaverunt ad transfretandum in
 Angliam. Et cum transfretassent, iter suum arripue-
 runt festinato cursu versus Cantuariam. Et vix per
 mensem pater in ecclesia sua moram fecerat, ecce quinta
 Natalis die venerunt Cantuariam prædicti quatuor milites,
 immo Sathanæ conducti satellites, quorum nomina hæc
 sunt,⁴ Willelmus de Traci,⁵ Hugo de Morevilla,⁶
 Ricardus Brito, Reginaldus filius Ursi, et in furore
 suo armati venientes, invenerunt prædictum archiepi-
 scopum in templo. Et in ipso templi ingressu⁷ mag-
 nis clamoribus dixerunt, “Ubi,⁸ ubi est⁹ proditor?” They seek
the arch-
bishop.
 Nec fuit qui eis¹⁰ responderet. Et iterum interroga-

Hoveden,
298. b. 9.
Pass. Anon.
143.

¹ *debitum*] debita, B.

² *suo exercitu*] tr. B.

³ *quæ . . . evenit*] in margin; om. B.

⁴ “Hoved., p. 521.” MS. note in margin of A. The passage as given in Hoveden agrees throughout

much more closely with the *Passio Anonyma*, than with the text.

⁵ *Traci*] Trasci, B.

⁶ *Morevilla*] Morvilla, B.

⁷ *templi ingressu*] tr. B.

⁸ *Ubi*] est, ins. B.

⁹ *est*] ille, ins. B.

¹⁰ *eis*] om. B.

A.D. 1170.
Dec. 29.
Martyrdom
of S. Thomas of Can-
terbury.

fo. 33 r°.

verunt, "Ubi est archiepiscopus Cantuariensis?" Qui-
bus ipse respondit, "Hic sum, servus Christi, quem
"vos quæritis." Cui unus funestorum militum, in spiritu
furoris intulit. "Tu modo morieris, impossibile enim est ut
"ulterius vivas." Respondit autem archiepiscopus non minori
constantia verbi quam animi, "Ego pro Deo meo mori paratus
"sum, et pro assertionem justitiæ, et ecclesiæ libertate. Sed si
"caput meum quæritis, prohibeo ex parte Omnipotentis Dei,
"et sub anathemate, ne cuiquam alii sive monacho, sive
"clerico, vel laico, majori vel minori, in aliquo noceatis, sed
"sint a¹ pœna immunes, sicut exstiterunt a causa." Verba
ejus nonne Christum exprimere videntur in Passione dicen-
tem, "Si me quæritis, sinite hos abire?" His dictis, videns²
carnifices eductis gladiis, in modum orantis³ inclinavit caput,
hæc novissima proferens verba, "Deo et Beatæ Mariæ, et
"Sanctis hujus ecclesiæ patronis, et Beato Dionysio, com-
"mendo me ipsum et ecclesiæ causam."⁴ Tunc in omnibus
his cruciatibus invicti animi et admirandæ constantiæ martyr,
non verbum vel⁵ clamorem emisit,⁶ non edidit gemitum, nec
brachium aut vestem opposuit ferienti, sed caput inclinatum
quod gladiis exposuerat, donec consummaretur,⁷ tenebat im-
mobile.

Itaque præfati milites timentes concurrentium undique
utriusque sexus multitudinem, ne forte voto infecto eriperetur,
facinus acceleraverunt. Cumque unus ex eis⁸ extendens vibraret⁹
gladium in caput archiepiscopi, brachium cujusdam clerici,
qui dicebatur Edwardus Grim,¹⁰ fere abscidit, et ipsum
pariter in capite vulneravit christum Domini. Extenderat
enim idem clericus brachium super caput patris, ut ferientis
exciperet vel potius elideret ictum. Stabat adhuc justus pro
justitia, patiens velut agnus, innocens sine murmure, sine
querimonia, et seipsum holocaustum offerebat Domino. Et ne

Joh. Sarisb.
336, and Ep.
ccvi.
Hoveden,
298. b. 31.

S. John
xviii. 8.

Joh. Sarisb.
337.

Pass. Anon.
144.
Hoveden,
298. b. 46.

MS. B. fo.
19 b.

¹ a] in, B.

² videns] videntes, B.

³ orantis] orationis, B.

⁴ "Verba sunt Joannis Sarisbu-
riensis." MS. note in A. The
whole paragraph from *Cui unus* to
immobile, is from John of Salisbury,
pp. 336, 337, who, in this latter
part of his life of Thomas, simply
transcribes his own letter written
to John of Poitiers on the occasion
of the martyrdom. See Joh. Sarisb.,
ep. 286:—Ed. Migne, cp. 306.

⁵ vel] non, B.

⁶ "Verba sunt Hereberti." MS.
note in A. They appear to be as-
cribed in the *Quadriologus* to Herbert
of Bosham, but see note 4.

⁷ consummaretur] consumeretur,
A.

⁸ eis] manum, ins. B.

⁹ vibraret] vibrasset, B.

¹⁰ Edwardus Grim] Edwardus
Grym, B.

Hoveden, 298. b. 53. quis funestorum satellitum intacto præsnle inscelestus argui posset, secundus et tertius gladios suos vertici constantis athletæ atrociter illiserunt, confregerunt, et Spiritus Sancti victimam solotenus præcipitaverunt. Quartus vero plusquam furiali¹ crudelitate debacchatus, jam prostrato et jam expiranti coronam rasilem abscidit, et testam capitis dissipavit, et mucrone vertici intruso, cerebrum cum sanguine super pavementum lapideum effudit.² Itaque inchoante septimo anno exilii sui præfatus martyr Thomas, pro lege Dei sui, et pro ecclesiæ justitia, quæ tota fere deperierat in Anglicana ecclesia,³ certavit usque ad mortem, et a verbis impiorum non timuit, sed fundatus super firmam Petram, id est Christum, pro Christi nomine, in ecclesia Christi, gladiis profanorum, quinta die Natalis Domini, id est,⁴ crastino Innocentum, ipse innocens occubuit. Tunc omnes relicto illo⁵ aufugerunt,⁶ ut adimpleretur quod scriptum est, "Percusso pastore, dis-
S. Matt. xvi. 18. 1 Cor. x. 4. "pergentur oves." Milites vero qui illud profanum opus⁷ perpetraverunt, regressum suum fecerunt per stabulum martyris, et equos ejus extraxerunt, quos ipsi inter se dividerunt prout eis placuit. Qui statim profani operis sui conscii, et de venia desperantes, ad curiam regis unde venerant, redire non ausi fuerant;⁸ sed in occidentales Angliæ partes secesserunt usque ad Cnaresburgum,⁹ villam Hugonis de Morevilla,¹⁰ et ibi tamdiu remanserunt donec viles habiti fuerant a com-

A.D. 1170.
Dec. 29.
Martyrdom
of S. Thomas of Canterbury.

fo. 33 v°.

The knights
fly to-
Knares-
borough.

¹ *plusquam furiali*] *plusquam ferali*, immo *furiali*, *Pass. Anon.* 145: with which Hoveden agrees.

² "Benedicti verba." MS. note in A. This passage does not occur in the *Quadrilogus* under the name of Benedict, but is found in the *Passio Anonyma*, xii. I think it likely that this *Passio* is not an original authority, but that it is compiled from a source from which our author and Hoveden also borrowed. That the passionist did not borrow from Hoveden or the

present chronicle seems quite clear from the fact that he has nothing from John of Salisbury, who is so largely copied by them. The earliest MS. of this *Passio* is of the 12th cent. Hardy, *Catalogue*, ii., 368.

³ *Anglicana ecclesia*] *Anglia*, B.

⁴ *est*] in, ins. B.

⁵ *illo*] *eo*, B.

⁶ *aufugerunt*] *fugerunt*, B.

⁷ *profanum opus*] *tr.* B.

⁸ *non ausi fuerant*] *noluerunt*, B.

⁹ *Cnaresburgum*] *Cnaresburc*, B.

¹⁰ *Morevilla*] *Morvil*, B.

A.D. 1170.
They are
counted
abominable.

patriotis illius provinciæ. Omnes enim illorum vitabant alloquia¹ nec aliquis cum eis manducare² vel bibere voluit.³ Soli enim⁴ manducabant et soli bibebant, et fragmenta cibariorum suorum canibus projiciebantur. Et cum inde gustassent, nolebant inde quicquam comedere. Ecce manifesta et digna Dei vindicta, ut illi qui contempserunt christum Domini, a canibus etiam contemnebantur.

Hoveden,
290. a. 30.

A.D. 1171.
The king
hears at
Argentan of
the murder;
and shows
much grief.

Interim, rex qui curiam suam tenuit apud Burum ut supradiximus, venit ad Argentomium. Ubi cum audisset quod prædictus Cantuariensis archiepiscopus ita crudeliter in ecclesia⁵ Cantuariensi occideretur⁶ doluit vehementer, et plus quam dici potest. Nam miserabilem vitam⁷ duxit et inauditam. Noluit enim per tres dies quicquam comedere, nec cum aliquo loqui, sed clausis januis vitam solitariam per quinque septimanas duxit, donec Rotrodus⁸ Rotomagensis archiepiscopus et episcopi Normanniæ venientes eum consolarentur.

Dum autem hæc fierent, Lodowicus rex Francorum, et Willelmus Senonensium archiepiscopus et Theobaldus⁹ comes Blesensis, scripserunt in hac forma ad Alexandrum summum pontificem contra regem Angliæ, de morte Cantuariensis archiepiscopi.

Epistola regis Franciæ.

Letter of
Lewis VII.
to Alexander
III. against
Henry.
fo. 34ro.

“ Domino et Patri suo sanctissimo, Alexandro, Dei gratia, summo pontifici, Lodowicus, rex Francorum, salutem et debitam reverentiam. Ab humanæ pietatis lege recedit filius, qui matrem deturpat, neque Creatoris beneficii remiscitur, qui de sanctæ sedi illata turpitudine non tristatur. Verum specialius est¹⁰ condolendum, et novitatem doloris

Hoveden,
290. a. 42.

MS. B. fo.
20 a.

¹ *illorum vitabant alloquia*] vitabant eorum colloquia, B.

² *cum eis manducare*] tr. B.

³ *voluit*] volebat, B.

⁴ *enim*] om. B.

⁵ *ecclesia*] sua, ins. B.

⁶ *occideretur*] om. B.

⁷ *miserabilem vitam*] tr. B.

⁸ *Rotrodus*] Robertus, B.

⁹ *Theobaldus*] Teobaldus, B.

¹⁰ *specialius est*] tr. B.

“ excitat inauditæ novitas crudelitatis, quoniam in sanctum A.D. 1171.
 “ Dei insurgens malignitas in pupillam¹ Christi gladium Letter of
 “ infixit,² et lucernam Cantuariensis ecclesiæ non tam crude- Lewis VII.
 “ liter quam turpiter jugulavit. Excitetur exquisitæ genus on the mur-
 “ justitiæ! denudetur gladius Petri in ultionem³ Cantuari- der of S.
 “ ensis martyris, quia sanguis ejus pro universali clamat Thomas.
 “ ecclesia; non tam sibi, quam universæ ecclesiæ conquerens
 “ de vindicta. Ecce, ad tumultum agonistæ, ut relatum est
 “ nobis, divina in miraculis revelatur gloria, et divinitus
 “ demonstratur, ubi humanitus requiescit, pro Cujus nomine
 “ decertavit. Latores vero præsentium patre orbat, vestræ
 “ pietati seriem indicabunt, et testimonio veritatis aurem
 “ adhibete mitissimam, et tam de isto negotio,⁴ quam de aliis,
 “ ipsis tanquam nobis credite. Valeat pietas vestra.”

Epistola comitis Theobaldi.

Hoveden,
300. a. 10.

“ Reverendissimo domino et patri suo, Alexandro, summo Letter of
 “ pontifici, Theobaldus Blesensis comes et regni Francorum Theobald,
 “ procurator, salutem et debitam cum filiali subjectione re- count of
 “ verentiam. Blois, to
 “ Vestræ placuit majestati, quod inter dominum Cantuari- Alexander
 “ ensem archiepiscopum et regem Angliæ pax reformaretur III. against
 “ et integra firmaretur concordia. Itaque juxta vestri tenorem Henry II.
 “ mandati, illum rex Angliæ vultu hilari, fronte læta et
 “ pacem spondente et gratiam sibi referente, recepit. Huic
 “ paci et concordiæ affui,⁵ et me præsentem dominus Cantuari-
 “ ensis apud regem de coronatione filii sui conquestus est,
 “ quem voto festinante et ardenti desiderio, in culmen regiæ
 “ dignitatis fecerat promoveri. Hujus autem injuriæ reus⁶
 “ sibi et male conscius rex Angliæ juris et satisfactionis
 “ ipsi Cantuariensi pignus dedit. Conquestus est etiam de fo. 34 vº.
 “ episcopis qui contra jus et decus Cantuariensis ecclesiæ,
 “ novum regem in sedem regiam præsumpserunt intrudere;
 “ non zelo justitiæ, non ut Deo placerent, sed ut tyrannum
 “ placarent. De illis vero liberam et licentem rex ei concessit
 “ potestatem, ut ad vestræ et suæ potestatis arbitrium in eos
 “ sententiam promulgaret. Hæc siquidem vobis vel juramento,
 “ vel quolibet alio libuerit modo,⁷ attestari paratus sum et
 “ sancire. Sic itaque pace facta vir Dei nil metuens recessit,

¹ *pupillam*] pupillum, B.

² *infixit*] infixit. B.

³ *ultionem*] ultione, B.

⁴ *isto negotio*] tr. B.

⁵ *affui*] affuit, A.

⁶ *injuriae reus*] tr. B.

⁷ *libuerit modo*] tr. B.

A.D. 1171. " ut gladio jugulum subderet, et cervicem exponeret ferienti.
 Letter of " Passus ergo martyrium agnus innocens¹ crastina Sanctorum²
 Theobald of " Innocentium die. Effusus est sanguis justus ubi nostrum S. Matt.
 Blois on the " viaticum salutis sanguis Christi solebat immolari.³ Canes xxiii. 36.
 murder of " aulici familiares et domestici regis Angliæ se ministros
 S. Thomas. " regis præbuerunt, et nocentes sanguinem innocentem⁴ hau- Ps. xciv. 21.
 " serunt.⁵ Hujus prodigii modum detestabilem vobis verbo
 " significarem, sed⁶ verear, ne mihi in odium ascribatur;
 " sed⁷ latores præsentium patienter et plenius evolvant. Ex
 " eorum relatione discetis quantus mœroris cumulus, quanta
 " sit universæ ecclesiæ et martyris Cantuariensis calamitas.
 " Hanc, salvo pudore, non potest dissimulare Romana mater
 " ecclesia. Quicquid enim in filiam præsumitur inimicum,
 " redundat in parentem; nec sine matris injuria filia capti-
 " vatur. Ad vos itaque clamat sanguis justus et flagitat
 " ultionem. Vobis ergo, pater sanctissime, adsit et consulat
 " Pater omnipotens, et Qui Filii Sui cruorem mundo impendit,
 " ut mundi noxas detergeret et deleat maculas peccatorum,
 " Ille vobis vindictæ voluntatem insinuet et suggeret facul-
 " tatem, ut ecclesia inauditi sceleris confusa magnitudine,
 fo. 35 r. " districta hilarescat ultione. Valeat sanctitas vestra, et sicut
 " vos decet, facite."⁸

The messen-
 gers of the
 archbishop
 of Sens re-
 turn from
 the pope
 with the
 threat of
 an interdict
 against the
 king's
 French
 dominions.

Interim nuncii Senonensis archiepiscopi quos ipse MS. B. fo.
 Romam miserat, adhuc vivente beato Cantuariensi^{90 b.}
 archiepiscopo, redierunt, per quos summus pontifex
 Senonensi mandavit archiepiscopo, quod si rex Angliæ
 nollet satisfacere Deo et ecclesiæ Cantuariensi⁹ de con-
 troversia quæ inter eum et Cantuariensem archiepi-
 scopum vertebatur super dignitate Anglicanæ ecclesiæ,
 et si idem rex non observaret pacem, quam fecerat cum
 prædicto Cantuariensi archiepiscopo, ipse et Rotomagen-
 sis archiepiscopus sub interdicto ponerent terram regis,
 scilicet Normanniam, et¹⁰ Andegaviam, et Pictaviam
 et Britanniam. Subjunxit etiam summus pontifex in
 illo mandato, quod si alter illorum aut non posset,

¹ *martyrium agnus innocens*] agnus
 innocens martyrium, B.

² *Sanctorum*] om. B.

³ *immolari*] immorari, B.

⁴ *sanguinem innocentem*] tr. B.

⁵ *hauserunt*] auxerunt, A.

⁶ *sed*] ne, B.

⁷ *sed*] et, B.

⁸ *Valeat . . . facite*] Valete, B.

⁹ *ecclesiæ Cantuariensi*] tr. B.

¹⁰ *et*] om. B.

aut nollet huic interesse mandato, alter nihilominus A.D. 1171.
mandatum ejus¹ exsequeretur. Cum autem Rotoma- The arch-
gensis Senonem veniret secundum mandatum summi bishop of
pontificis, una cum Arnulfo² Lexoviensi, et Ægidio Sens lays
Ebroicensi, Rogero Wigornensi,³ et cum aliis quam the king's
pluribus, tam clericis quam laicis, de familia regis; post continental
multas verborum tergiversationes ad sedem apostolicam dominions
appellavit, et se ad præsentiam summi pontificis iter under inter-
arripuisse respondit, et prædicto regi exacerbationem dict in spite
se nolle infundere acerbiorē. Ipse vero Senonensium of the pro-
archiepiscopus nihilominus processit in mandatis summi test of the
pontificis, et sententiam tulit in prædictam regis ter- archbishop
ram: et præcepit memorato archiepiscopo et episcopis of Rouen.
illam observare. At illi præceptum ipsius⁴ parvi, immo
nihili, pendebant, sed prædictus Senonensis antistes⁵
summo pontifici in hac forma rescripsit.

Epistola Senonensis Archiepiscopi.

Hoveden, 299. b. 4. " Sanctissimo domino ac patri Alexandro, Dei gratia, summo fo. 35 v.
Epp. 8. " pontifici, Willelmus Senonensis ecclesiæ humilis minister, sa- The arch-
Thom. " lutem et devotam cum omni devotione obedientiam. Vestro bishop of
cccxxxi. " apostolatui, pater sancte, data est omnis potestas in cœlo et Sens writes
S. Matt. " in terra. Gladius anceps in manibus vestris; super gentes to the pope,
xxviii. 18. " et regna constituti estis ad alligandos reges⁶ eorum in com- on the
Pa. cxlix. & 8. " pedibus et nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo, misery of
Jerem. i. 10. " domine, et considera, quem vindemiaverunt ita. Vineam the church.
Lam. ii. 20. " namque Domini Sabaoth⁷ exterminavit aper de sylva, et sin-
Pa. lxxx. 13. " gularis ferus depastus est eam. Ecclesia siquidem Cantua-
" riensis, immo universalis ecclesia, sanguine rorantes lacrymas
" et amaritudine aspersas, a finibus terræ in conspectu vestro
Lam. iii. 12. " effundit; quia posita est quasi signum ad sagittam, facta
Pa. xxxi. 13. " est opprobrium vicinis suis, et qui vident eam movent capita
Pa. cix. 26. " sua super ipsam⁸ dicentes, 'Ubi est Deus eorum?' Ipsa
Pa. xlii. 3. " autem gemens et conversa retrorsum, clamat in auribus Do-
Lam. i. 8.

¹ *ejus*] om. B.
² *Arnulfo*] Arnaldo, B.
³ *Rogero Wigornensi*] et Wigor-
nensi Rogero, B.
⁴ *ipsius*] illius, B.

⁵ *antistes*] archiepiscopus, B.
⁶ *reges*] om. B.
⁷ *Sabaoth*] Sabaoth, B.
⁸ *ipsam*] illam, B.

- A.D. 1171. "mini exercituum, 'Vindica, Domine, sanguinem servi Tui et
 " 'martyris Cantuariensis archiepiscopi, qui occisus est, immo¹ Hoveden, 299. b. 20.
 He urges him to avenge the martyr. " 'pro libertate ecclesiæ crucifixus.' Pater sancte, verbum
 "horrendum, facinus flagitiosum, enorme flagitium,² factum Jerem. xix. 3.
 "est in diebus nostris, quod quicumque audierit tinnient ambæ
 "aures ejus.³ Non est auditum in Theman, non est visum in Baruch. iii. 22.
 "Canaan. Alter siquidem Herodes, semen Canaan et non Susanna, 56.
 "Juda, progenies viperarum, missis a latere suo lictoribus, S. Matt. iii. 7.
 "signum Dominicæ passionis, quod desuper in vertice gerebat,
 "nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus, et notis
 "turpibus cœlestem deformare⁴ imaginem. Proh! sicut omnis
 "ecclesia asserit, ipsum facit martyrem causa pariter et poena.
 fo. 36ro. "Poena dolor passionis illatæ, causa rigor ecclesiasticæ cen-
 "suræ, quia pro lege Dei sui certavit usque ad mortem. Ecclus. iv. 33
 "Vestra ergo interest, pater clementissime,⁵ custos murorum Is. lxii. 6.
 "Jerusalem, remedium adhibere præteritis, et providentiam MS. B. fo. 21^a.
 "futuris. Quis enim locus poterit esse tutus, si rabies tyran-
 "nica sancta sanctorum cruentat, et vicarios Christi,⁶ alumnos
 "ecclesiæ, impune dilacerat? Insurgant ergo ecclesiasticæ
 "leges, armentur jura cœlestia, introcat in conspectu vestro
 "ultio sanguinis gloriosi martyris, qui de Anglia clamat.
 "Clamabit siquidem, et commovebit non solum terram, sed⁷ Haggai ii. 7.
 "cœlum. Et sic nostro consulite dolori, ut honestati vestræ⁸
 He informs him that the archbishop of Rouen has appealed against the sentence. "pariter consulatis et saluti ecclesiæ. De cætero, sanctæ⁹ pa-
 "ternitati vestræ insinuare dignum duximus,¹⁰ quod cum do-
 "mino Rothomagensi et nobis in mandatis dederitis, ut terram
 "regis Angliæ cismarinam, si pacem quam gloriosæ memoriæ
 "domino Cantuariensi promiserat, non observaret, sub inter-
 "dicto poneremus, adjicientes etiam, quod si uterque nostrum
 "rei executioni non posset, aut nollet interesse, alter nihilo-
 "minus mandatum vestrum exequeretur; prædictus Rothoma-
 "gensis postquam litteras vestras ei præsentari fecimus, nobis
 "significavit, quod Senonem veniret et juxta formam mandati
 "apostolici procederet. Cum autem illuc¹¹ venisset una cum
 "Lexoviensi¹² et Ebroicensi, et Wigornensi, et aliis quamplu-
 "ribus tam clericis quam laicis de familia prædicti regis,
 "post verborum tergiversationes et excusationes inde diduc-

¹ immo] om. B.² enorme flagitium] om. B.³ ejus] om. B.⁴ deformare] formare, B.⁵ clementissime] sancte, B.⁶ Christi] sibi, B.⁷ sed] et, ins. B.⁸ honestati vestræ] honori vestro, B.⁹ sanctæ] om. B.¹⁰ insinuare dignum duximus] tr. B.¹¹ illuc] illic, A.¹² Lexoviensi] Luxuviensi, B.

Hoveden,
299, b. 46.

“tas, respondit, se ad præsentiam vestram iter arripuisse, et A.D. 1171.
“prædicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorem.

“Nos vero scientes quod vitium paganitatis incurrit, quisquis He has him-
“mandatis apostolicis obedire contempserit,¹ juxta seriem man- self pro-
“dati vestri, de communi consilio venerabilium fratrum nos- claimed the
interdict.

“trorum omnium² episcoporum, et³ Sancti Dionysii, et Sancti
“Germani de Pratis, et Pontiniacensis,⁴ Wallaciæ, Cennoman-
“nensis abbatum, et aliorum quamplurium religiosorum viro- fo. 36 vº.
“rum et sapientum, in terram ejus⁵ cismarinam sententiam

“tulimus; et memorato archiepiscopo et episcopis, ut eam
“observari facerent ex parte vestra injunximus. Scimus enim

“quod nec possessiones, sicut promiserat, restituit, nec se-
“curitatem, sicut mors ejus indicat, instituit.⁶ Per Cartusien-

Hoveden,
300. a. 1.

“sem quoque, quem ad eum miseramus, nobis significavit,
“quod causam mortis ejus dederat, et quod eum occiderat.

“Inde est quod clementiæ vestræ supplicamus, quatenus præ- He prays the
“dictam sententiam ratam habeatis, et sicut majestatem ves- pope to ra-
tify the sen-
“tram decet et incolumitati expedit ecclesiæ, eam taliter tence.

“faciatis observari, quod honor Dei et vester conservetur, et

“nos qui vestram sanctitatem⁷ ea qua scitis devotione amplec-
“timur, minime propter hoc possimus illudi.

“Valete, et sicut decet majestatem et sanctitatem vestram⁸
“facite.”

*Quomodo rex post mortem sancti Thomæ ad Roma-
num pontificem miserit.⁹*

Hoveden,
301. a. 9.

Itaque dum hæc fierent, dominus Rothomagensis, et The king
dominus¹⁰ Ebroicensis, et dominus¹⁰ Wigornensis, et Ri- sends the
cardus Barre,¹¹ et quidam alii de clericis et familiaribus archbishop
of Rouen,
regis, iter arripuerunt ad Romanum pontificem pro ipso the bishops
of Evreux
rege et pro regno ejus. Sed dominus Rothomagensis, and Wor-
cester, and
senio et infirmitate laborans, cum jam fere mediam Richard
Barre to the
peregrisset viam, ulterius procedere non potuit, sed in pope.

¹ contempserit] contemnit, B. H.² omnium] om. B.³ et] om. B.⁴ Pontiniacensis] Pontimagni, A. B. H.; Pontiniacensis, ep. S. Thom., ed. Giles, cccxxxi.⁵ ejus] ipsius, B.⁶ instituit] instituit, A. B.; præstitit, ep. S. Thom. cccxxxi.⁷ vestram sanctitatem] tr. B.⁸ majestatem . . . vestram] vos, B.⁹ Quomodo . . . miserit] om. B.¹⁰ dominus] om. B.¹¹ Barre] Barra, B.

A.D. 1171.
The pope
promises to
send two
cardinals
into Nor-
mandy.

Normanniam ad sedem propriam rediit, et prædicti episcopi cum clericis regis processerunt, et a summo pontifice, cum magna difficultate impetraverunt quod duo cardinales, scilicet Theodinus¹ et Albertus, ex parte ejus in Normanniam venirent ad cognoscendam causam quæ vertebatur inter² regem et ecclesiam Cantuariensem, de morte Cantuariensis martyris et de aliis ecclesiasticis dignitatibus, et prout Deus eis administraret judicanda. Ipsi vero, qui Romam profecti fuerant, in hac forma scripserunt regi.

Hoveden,
301. a. 14.

March 28.

*Epistola clericorum regis Henrici ad ipsum, quos Romam misit.*³

Hoveden,
301. a. 20.
MS. B. fo.
21 b.

The king's
envoys re-
port the
fo. 37 r.
difficulties
of their
journey to
the papal
court.

“Carissimo domino suo Henrico, illustri regi Anglorum, duci Normanniæ et Aquitanniæ et comiti Andegaviæ, R. abbas Wallatiæ,⁴ R. Saresbiriensis archidiaconus, R. Lexoviensis archidiaconus,⁵ R. Barre et magister Henricus, salutem et fidele in omnibus et ubique⁶ obsequium. Noverit vestra majestas quod cum Ricardus Barre nos præcessisset, et cum multo periculo et gravamine nos ad curiam domini papæ prævenisset, nos quatuor cum duobus episcopis et decano Ebroicensi et magistro Henrico⁷ cum multa difficultate venimus usque Senas. Ibi diebus aliquot detenti fuimus. Comes enim Macarius⁸ sic ex omni parte vias obsidebat,⁹ quod nulli patebat egressus. Cum vero nos quatuor cum episcopis qui plurimum exire desiderabant non potuissemus, in maxima animi angustia positi ex communi consilio media nocte et latenter exivimus; et sic per abrupta montium et per loca fere invia sub magno timore et periculo tandem venimus Tusculanum.¹⁰ Ibi¹¹ Ricardum Barre de vestro honore, sicut decebat, sollicitum, et ad vestram¹² utilitatem

¹ *Theodinus*] Teodinus, B.

² *inter*] dominum, ins. B.

³ *regis . . . misit*] ad regem, B.
Richard de Blosseville, abbot of Valasse, near Lillebonne, Reginald Fitz-Jocelin, archdeacon of Salisbury, Richard, archdeacon of Lisieux, Richard Barre, and Henry Pinchun. See Epp. Gilb. Foliot. cccclxix.

⁴ *Wallatiæ*] Vallaciæ, B.

⁵ *R. Lexoviensis archidiaconus*] om. B.

⁶ *ubique*] ubicunque, B.

⁷ *et decano Ebroicensi, et magistro Henrico*] om. B.

⁸ *Macarius*] Macharius, B.

⁹ *obsidebat*] obsederat, B.

¹⁰ *Tusculanum*] Tosculanum, B.

¹¹ *Ibi*] et ibi, B.

¹² *vestram*] etiam, ins. B.

Hoveden,
301. a. 32.

“prudenter et instanter laborantem invenimus: multum tamen
“contristatum et confusum, quia nec dominus papa eum re-
“ceperat, nec alii benignos et humanos se illi exhibuerant.
“Nos autem venientes, dominus papa¹ nec videre nec ad oscu-
“lum nec ad pedem voluit recipere: vix enim plerique cardi-
“nalia dignati sunt nos recipere vel in verbo. Diu ergo in
“amaritudine spirituum nostrorum anxie conturbati, iis qui
“vos fidelius diligebant omnimode supplicavimus, ut eorum
“interventu, dominus papa nobis quocunque modo audientiam
“indulgeret. Ad² instantiam recepti sunt dominus abbas Wal-
“laciæ³ et B. Lexoviensis⁴ archidiaconus, qui minus habe-
“bantur suspecti. Ipsi autem cum nomen vestrum, tanquam
“devotissimi filii Romanæ ecclesiæ, in salutatione⁵ ex parte
“vestra proponerent, acclamavit tota curia “Sustinete, Susti-
“nete,” tanquam domino papæ abominabile esset audire nomen
“vestrum. Sic a curia venientes sero redierunt ad dominum
“papam, eidem nostro communi consilio exponentes, quod
“nobis fuerat a vestra⁶ majestate injunctum: referentes etiam
“seriatim singula beneficia quæ contuleratis Cantuariensi⁷ et
“singulos excessus et inopportunitates⁸ quas contra vestram
“commiserat dignitatem: totumque hoc primo secreto, postea
“coram domino papa et omnibus cardinalibus, contententibus
“etiam contra eos Alexandro et Guntero Flandrensi clericis
“Cantuariensis. Instante vero quinta feria ante Pascha, in
“qua, de consuetudine Romanæ ecclesiæ, solet dominus papa
“publice absolvere, vel publice excommunicare; cum certi
“essemus quod de vestro et regni vestri gravamine, tanquam
“ad hoc proni, diutissime tractassent, consulimus eos quos ves-
“træ majestati fidiiores cognovimus, scilicet dominum Portu-
“ensem, dominum Jacinctum,⁹ dominum Papiensem, dominum
“Tusculanensem, dominum Petrum de Mizio,¹⁰ (dominus Jo-
“hannes Neapoli¹¹ aberat,) cum omni studio et instantia exo-
“rantes, ut nobis animum domini papæ, et quid circa vos
“statuere proponeret, aperirent. Ipsi vero nihil nisi sinistrum,

A.D. 1171.
March 28.

The pope at
first refused
to see them,
and ad-
mitted only
two to an
audience,
the abbot
of Valasse
and the
archdeacon
of Lisieux.

fo. 37 v°

They were
afraid that
the king
would be
excommuni-
cated on the
Thursday
before
Easter.

¹ *eum receperat* *dominus papa*] om. B.

² *Ad*] eorum, ins. B.; eorum tandem, H.

³ *Wallacia*] Valenciæ, B.

⁴ *Lexoviensis*] Luxuviensis, B.

⁵ *in salutatione*] salutationem B.

⁶ *vestra*] om. B.

⁷ *Cantuariensi*] archiepiscopo, ins. B.

⁸ *inopportunitates*] importunitates, B.

⁹ *dominum Jacinctum*] om. B. The cardinal deacon, afterwards Celestine III.

¹⁰ *Mizio*] Mozio, B. Cardinal of S. Laurence, in Damaso.

¹¹ *Neapoli*] Neapolis, B. H.

A.D. 1171. "et vestrae excelsitudini¹ ignominiosum reportantibus, ex sin- Hoveden
March 28. "gultuosa eorum et fratris Franci fidelis vestri² relatione præ- 301. b. 2.
"sensimus, quod ea die immutabiliter disposuerat dominus
"papa in vos nominatim, et in totam terram vestram cisma-
"rinam et transmarinam de communi fratrum consilio, in-
"terdicti ferre sententiam, et eam quæ in episcopos lata fuerat
"confirmare.

After much trouble they found out a plan of success. "Positi ergo in arctissimo, omni studio attentavimus, per MS. B. fo. 22 a.
"cardinales et per illos de sociis nostris qui ad illum habe-
"bant accessum, et per familiares suos, ut cessaret ab hoc
"proposito, vel saltem differret usque ad adventum episcopo-
"rum vestrorum. Quod cum nullo modo fieri posset, nos sicut
"decet, et sicut debitores vobis sumus,³ personæ vestrae de-
"decus et totius terræ vestrae gravamen sustinere non valentes
"nec debentes, tamen convocatis sociis nostris, coram quibus-
fo. 38 rº. "dam cardinalibus, viam invenimus salutis vestrae et honori,
"bonam et securam, et universæ terræ vestrae utilem, et episco-
"pis necessariam. Per quam a vobis et a terra vestra, et ab
"episcopis vestris dedecus et periculum quod imminabat aver-
"timus, et nos ipsos pro hac libertate toti periculo exposuimus,
"credentes et certam spem habentes quod totum negotium
"procedet secundum quod credimus vos velle, et secundum
"quod scimus vos velle debere. Dominus Wigornensis, et
"dominus Ebroicensis episcopi, et Robertus decanus Ebroi-
"censis, et magister H., in proximo venturi erant; eos qui-
"dem dimisimus ultra modum anxios et turbatos, quia pro
"explendo negotio vestro pro velle suo venire non poterant.
They arrived on the Saturday before Palm Sunday, and send this letter on Easter Day "Fuitque de consilio eorum et nostro, quod nos quocunque
"modo præcederemus eos, ut dedecus et malum quod para-
"bant vobis adversarii vestri impedire possemus. Certi enim
"eramus quod vestrum gravamen⁴ in curia præparabatur,⁵ et
"timuimus illius diei consuetudinem. Valeat et diu vigeat
"sublimitas vestra. Confortamini in Domino et exultet cor ves-
"trum, quoniam præsens nubilum ad gloriam vestram sequetur
"serenum. Die Sabbati ante Ramos Palmarum ad curiam
"venimus, et lator præsentium die Paschæ recessit a nobis.⁶

¹ *excelsitudini*] *celsitudini*, B. H.

² *vestri*] *nostri*, B.; *vir*, H.

³ *vobis sumus*] *tr.* B.

⁴ Here B. has the following:—

⁴ *vestrum gravamen*] *tr.* B.

⁵ *præparabatur*] *parabatur*, B.

"Eodem anno quo beatus Thomas martyrium passus est, Gillebertus
"Lundoniensis et Jozelinus Salesbiriensis episcopi, quos beatus Thomas
"excommunicaverat, miserunt nuncios suos ad Alexandrum summum
"pontificem, et litteras absolutionis acceperunt ab eo in hac forma.

Hoveden,
302. b. 9.

Eodem anno Avigoz imperator de Marroc transfretavit mare Affricum, et applicuit in Hispaniam cum forti manu¹ et bellicosa, per consilium et mandatum regis Ferrardi;² et defuncto rege Lupo, qui paganus erat, occupaverunt terram ipsius, scilicet Murciam³ et Valenciam et multas alias civitates. Et inde promovit exercitum suum in terram Aldefonsi⁴ regis Castellæ, et cepit per vim Concam civitatem, et Occam civitatem, et omnes Christianos quos in eis cepit, interfecit; præ-

A.D. 1171.
The emperor
of Morocco
(Yousouf,
1163-1184)
takes possession of
Murcia and
Valencia,
and invades
Castile.

“ ‘ Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus
“ ‘ Bituricensi archiepiscopo et Nivernensi episcopo, salutem et apostoli-
“ ‘ cam benedictionem. Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum,
“ ‘ qualiter sanctæ recordationis Thomas quondam Cantuariensis archiepi-
“ ‘ scopus, de mandato nostro in Londoniensem et Salesbiriensem episcopos
“ ‘ excommunicationis sententiam promulgavit. Quam utique nos ratam
“ ‘ habentes et firmam, eam auctoritate apostolica curavimus confirmare.
“ ‘ Quia vero prædicti episcopi senio et debilitate confecti, et alter morbo
“ ‘ laborans ad præsentiam nostram venire non possunt, vobis de quorum
“ ‘ prudentia et honestate confidimus, absolutionem eorum, pro qua nuncii
“ ‘ Henrici regis Angliæ et eorundem episcoporum apud nos vehementius
“ ‘ institerunt, duximus committendam. Ideoque fraternitati vestræ per
“ ‘ apostolica scripta mandamus, quatenus, si infra mensem postquam
“ ‘ nuncii iidem ad propria redierint, de adventu legatorum nostrorum
“ ‘ quos ad partes illas pro cognoscenda atrocitate illius facinoris et
“ ‘ sceleris quod perpetratum est, et reconciliatione regis, disposuimus
“ ‘ transmittere, qui transalpinaverint, vobis non innotuerit, eos publice,
“ ‘ recepto juramento, secundum morem ecclesiæ, quod nostro debeant
“ ‘ assistere mandato, excommunicationis vinculo absolutis; sententia
“ ‘ suspensionis, qua fuerunt ob eam causam ultimo in excommunicatione
“ ‘ deducti, in suo robore permanente. Si autem vobis constiterit, quod
“ ‘ Salesbiriensis episcopus, morbo laborans, ad vos venire non possit,
“ ‘ illuc in propria persona, quod nobis placeret, accedatis, aut si accedere
“ ‘ non poteritis, personas idoneas, de quibus nos et vos confidere valea-
“ ‘ mus, transmittatis; quæ illum, recepto juramento publice in conspectu
“ ‘ ecclesiæ quod nostro debeat parere mandato, absolvant. Si autem huic
“ ‘ rei, frater archiepiscope, interesse non poteris, tu, frater episcope, cum
“ ‘ Pontiniacensi abbate, quæ dicta sunt diligentius exequaris. Datum
“ ‘ Tusculani, viii. kal. Maii.’ ” [1171.] The letter is in Hoveden, 302.

¹ *forti manu*] tr. B.

² *Ferrardi*] Ferrandi, B.

³ *Murcium*] Mauriciam, B.

⁴ *Aldefonsi*] Aldefossi, B.

A.D. 1171. ter illos quos in perpetuam redegit servitutem. Et postea munivit eas Saracenis.

Gratian and Vivian, legates, appear in Normandy, and Henry appeals to the pope.

Eodem anno, dum hæc fierent, venerunt in Normanniam duo apostolicæ sedis legati, scilicet Gratianus Hoveden, 301. b. 26, shorter.

fo. 38 v.
He leaves Normandy,

et Vivianus; qui magnis et diversis vexationibus regem et terram suam angariaverunt, volentes ipsum et eam sub interdicto ponere. Sed nullo modo poterant in malitia sua procedere. Nam rex inde præmunitus, ad summi pontificis præsentiam appellavit, et sic se ipsum et terram suam custodivit¹ illæsos. Attamen apostolicam timens severitatem, ad mare transvolavit, et per commune edictum præcepit justitiis et ballivis suis Normanniæ, et nominatim ballivis portuum maris, quod nullo modo permetterent aliquem et nominatim clericum vel peregrinum transfretare in Angliam, nisi prius data securitate quod nullum malum vel damnum regi

and lands at Portsmouth, August 3.

The king forbids the legates to cross into England.

vel regno Angliæ quæreret.² Itaque circa festum Sancti Petri ad Vincula, naves ascendit, et tertio nonas Augusti, feria tertia,³ applicuit apud Portesmutam⁴ in Angliam. Et simili modo sicut in Normannia fecerat,⁵ præcepit per commune edictum⁶ justitiis et ballivis portuum maris Angliæ⁷ quod neminem permetterent in Normanniam transfretare,⁸ nisi data prius securitate quod malum regi vel regno suo⁹ non quæreret. Præcepit etiam quod si quis in Angliam applicuisset portans litteras summi pontificis, vel aliquod gravamen regno, caperetur tanquam publicus hostis.

The king with an

¹⁰ Et sic paulo post, moram faciens per aliquot dies

¹ *custodivit*] servavit, B.

² *quæreret*] Et statim misit pro filio suo rege, ut veniret ad eum in Normanniam, et statim cum veniret ipsemet naves ascendit et applicuit in Angliam.—Ins. B.

³ *feria tertia*] om. B.

⁴ *apud Portesmutam*] om. B.

⁵ *fecerat*] ita, B.

⁶ *edictum*] in Anglia, ins. B.

⁷ *justitiis . . . Angliæ*] om. B.

⁸ *in Normanniam transfretare*] ire in Normanniam, B.

⁹ *suo*] om. B.

¹⁰ Primus ingressus regis Henrici in Hiberniam.—Rubric in B.

Hoveden,
301. b. 37.
longer.

MS. B. fo.
23 a.

in Anglia,¹ magnum congregavit exercitum, et cum A.D. 1171.
festinatione in Hyberniam² transfretavit. Appropin-
quante itaque Exaltatione Sanctæ Crucis, rex venit
cum exercitu suo ad Penbroc³ in Wallia, et ibidem⁴
per aliquot dies moram⁵ fecit prosperam auram expec-
tans. Adveniente autem⁶ festo Sancti Calisti⁷ papæ,
die Sabbati sequentis, sero, naves cum exercitu suo
ascendit.⁸ Et in crastino scilicet⁹ xvi^o. kalendas No-
vembris,¹⁰ cum cccc. magnis navibus, onustis viris belli-
cosis et equis et armis¹¹ et victu¹² circa nonam diei
horam¹³ magno gaudio¹⁴ applicuit in Hybernia,¹⁵ in
loco qui dicitur Croch, qui per octo milliaria distat a
Waterfordia, et ibi tota nocte remansit. Mane autem
facto, ivit usque¹⁶ Waterfordiam, et invenit ibi Willel-
mum filium Aldelmi, dapiferum suum, et Rodbertum¹⁷
filium Bernardi et quosdam alios de familia sua, quos
ipse ab Anglia præmiserat, et ab eis et ab Hyberni-
ensibus¹⁸ qui cum eis fuerant, honorifice est susceptus:¹⁹
et tam diu ibidem remansit, donec ad eum venissent
reges et potentiores terræ illius. Venerunt itaque ad
eum rex Corcensis, et rex de Limeric, et rex de
Oxeria, et²⁰ rex de Mida, et Raghenaldus²¹ de²² Water-
fordia, et omnes alii de Hybernia, præter regem de
Cognacte, et seipsos ei et ejus dominio dederunt, et
homines ejus devenerunt de omnibus tenementis suis,
et fidelitates ei juraverunt. Rex autem Cognactæ ad

army goes
to Pem-
broke, about
Sept. 14, and

on the 17th
of October
lands at
Croch, near
Waterford.

On the 18th
he visits
Waterford.

fo. 30 r.
The Irish
kings sub-
mit to him,
except the
king of Con-
naught.

¹ in Anglia] in aliquot dies, B.
² Hyberniam] Hiberniam, B.
³ Penbroc] Penbruc, B.
⁴ ibidem] ibi, B.
⁵ per aliquot dies moram] tr. B.
⁶ Adveniente autem] Appropin-
quante itaque, B.
⁷ Calisti] Kalixti, B.
⁸ cum exercitu suo ascendit] tr. B.
⁹ scilicet] om. B.
¹⁰ Novembris] Septembris, A., B.
¹¹ equis et armis] tr. B.

¹² victu] et, ins. B.
¹³ nonam . . . horam] tr. B.
¹⁴ gaudio magno] tr. B.
¹⁵ Hybernia] Hiberniam, B.
¹⁶ usque] ad, B.
¹⁷ Rodbertum] Robertum, B.
¹⁸ Hyberniensibus] Hiberniensi-
bus, B.
¹⁹ est susceptus] susceptus est, B.
²⁰ et] om. B.
²¹ Raghenaldus] Radenaldus, B.
²² de] et, B.

A.D. 1171. eum venire noluit, dicebat enim se regem esse debere et dominum totius Hyberniae. Et rex Angliæ eum illo hyemali tempore nullo modo debellare¹ potuit, propter aquarum inundationem et abrupta montium,

Hoveden,
301. b. 50,
shorter.

The prelates
of Ireland
submit and
swear fealty
to Henry.

et terrarum solitudines, quæ inter eos erant. Præterea venerunt ibidem ad eum² omnes archiepiscopi et episcopi Hyberniae, et eum in regem et dominum susceperunt, et fidelitates ei juraverunt contra omnes homines. Et inde recepit ab unoquoque archiepiscopo et episcopo litteras suas in modum cartæ extra sigillum pendentes, et confirmantes ei et hæredibus suum³ regnum Hyberniae, et testimonium perhibentes ipsos⁴ eum et hæredes suos sibi in reges et dominos constituisse in perpetuum. Sunt itaque in Hybernia⁵ archiepiscopi quatuor, quorum unus est primas totius Hyberniae; et habent sub se novem et viginti suffraganeos. Erat autem ibi⁶ tunc temporis Gelasius Armachensis⁷ urbis archiepiscopus, totius Hyberniae primas, habens sub se octo suffraganeos, quorum nomina hæc sunt,⁸ et ipse juravit regi fidelitatem.

Account of
the Irish
church.

List of Irish
bishops;
province of
Armagh:—
Louth
(Clogher).
Derry.
Down.
Connor.
Raphoe.
Kells.
Ardagh.
Clonard
(Meath).

Edanus, Lughbdunensis⁹ episcopus.

Mauricius, Tarensis episcopus.

Malachias, Thuenensis¹⁰ episcopus.

Neemias, Chonderensis episcopus.

Gillebertus, Rathpothensis¹¹ episcopus.

Thaddeus,¹² Cenenersis episcopus.

Christianus, Ardahachdensis episcopus.

Eleuzerius,¹³ Cluenerardensis episcopus.

Hoveden,
302. a. 3.
shorter.

Province of
Cathel:—

Similiter Donatus Cassellensis¹⁴ archiepiscopus fecit ibidem fidelitatem domino regi Angliæ cum suffra-

¹ *nullo modo debellare*] tr. B.

² *ibidem ad eum*] tr. B.

³ *suum*] suis et, B.

⁴ *ipsos*] in Hiberniam, ins. B.

⁵ *itaque in Hybernia*] autem, B.

⁶ *ibi*] om. B.

⁷ *Armachensis*] Armacensis, B.

⁸ *hæc sunt*] tr. B.

⁹ *Lughbdunensis*] Lughdunensis, B.

¹⁰ *Thuenensis*] Tuenensis, B.

¹¹ *Rathpothensis*] Rathpotensis, B.

¹² *Thaddeus*] Taddeus, B.

¹³ *Eleuzerius*] Eleuterius, B.

¹⁴ *Cassellensis*] Casselensis, B.

Hovedan.
302. a. 8.
shorter.

ganeis suis, quorum nomina hæc sunt,¹ habet enim A.D. 1171.
undecim suffraganeos.

Christianus² Lismorensis episcopus, apostolicæ sedis fo. 39 vº
legatus. Lismore.

Korcensis episcopus.

Cork.

Immelechensis episcopus.

Emly.

Cluanuimensis episcopus.

Cloyne.

Arthmorensis episcopus.

Ardmore.

Lumpniacensis episcopus.

Limerick.

Kildabewensis³ episcopus.

Killaloe.

Waterfordensis episcopus.

Waterford.

Arthfertensis⁴ episcopus.

Ardfert.

Rosensis episcopus.

Ross.

Finnabrensis⁵ episcopus.

Kilfenora.

Similiter Laurentius Duvelinensis⁶ archiepiscopus Province of
juravit ei fidelitatem, et ejus quinque suffraganei, Dublin :—
quorum nomina hæc sunt.⁷

Bistaghnensis⁸ episcopus.

Glandelagh
(?).

Fernensis episcopus.

Ferns.

Lethglensis⁹ episcopus.

Leighlin.

Kildarensis episcopus.

Kildare.

Earipolensis episcopus.

Ossory (?).

Similiter Catholicus, Tuaimensis¹⁰ archiepiscopus, ju- Province of
ravit ei fidelitatem, et ejus quinque suffraganei, quorum Tuam :—
nomina hæc sunt.¹¹

Chienfernensis¹² episcopus.

Clonfert.

Killathensis¹³ episcopus.

Killala.

Maigonensis episcopus.

Mayo.

Aelfonensis episcopus.

Elphin.

Achahthonrensis episcopus.

Achonry.

¹ hæc sunt] tr. B.

² Christianus] Cristianus, B.

³ Kildabewensis] Kildarewensis,
B. H.

⁴ Arthfertensis] Archifertensis, B.

⁵ Finnabrensis] Franabrensis, B.

⁶ Duvelinensis] Divelinensis, B.

⁷ hæc sunt] tr. B.

⁸ Bistaghnensis] Bistagnensis, B.

⁹ Lethglensis] Letglensis, B.

¹⁰ Tuaimensis] Tuarinensis, B.

¹¹ hæc sunt] tr. B.

¹² Chienfernensis] Chienfennen-
sis, B.

¹³ Killathensis] Killatensis, B.

A.D. 1171.
Henry in-
forms the
pope of the
submission
of the
clergy.

About
Nov. 6.
The king
directs a
council to
be held at
Cashel, at
which
canons were
made about
baptism,

fo. 40ro.

tithes and
marriages.

About
Nov. 11.

Cum autem hoc factum fuisset, prædictus rex Angliæ misit nuncios suos ad Alexandrum summum pontificem, cum litteris archiepiscoporum et episcoporum Hybernæ ad confirmandum sibi et hæredibus suis regnum Hybernæ, sicque factum est. Nam summus pontifex auctoritate apostolica confirmavit ei et hæredibus suis regnum illud, et eos inde in perpetuum reges constituit. Præterea rex circa festum Sancti Leonardi misit Nicolaum capellanum suum et Radulfum archidiaconum¹ de Landaf, clericum suum,² archiepiscopis et episcopis Hybernæ. Et ipsi cum prædictis archiepiscopis et episcopis magnum celebraverunt concilium apud Cassellensem civitatem. In quo concilio statuerunt et auctoritate summi pontificis præceperunt, parvos baptizari in ecclesia in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et hoc a sacerdotibus fieri præceperunt. Mos enim prius erat per diversa loca Hybernæ quod statim cum puer nasceretur, pater ipsius vel quislibet³ alius eum ter mergeret in aqua, et si divitis fuerit filius,⁴ ter mergeret⁵ in lacte, et postea⁶ solebant aquam illam et⁷ lac illud projicere in cloacis suis vel in aliis locis immundis.⁸ Præceperunt etiam in illo concilio decimas dari viris ecclesiasticis de omnibus quæ possidebant. Plerique enim⁹ illorum nunquam decimas dederant, nec etiam sciebant si dare deberent. Præterea præceperunt in eodem concilio¹⁰ ut laici qui uxores habere vellent, eas sibi copularent jure ecclesiastico. Plerique enim illorum quot volebant¹¹ uxores habebant, et etiam cognatas suas germanas habere solebant sibi uxores.

Circa festum¹² Sancti Martini venit rex usque Dive-
linam, et ibi construi fecit juxta ecclesiam Sancti An-

Hoveden,
302. a. 27.

Hoveden,
302. a. 19,
shorter.

MS. B. fo.
23. b.

Hoveden,
302. a. 32.

¹ archidiaconum] archidiaconem, B.

² suum] cum, ins. A. B.

³ quislibet] quilibet, B.

⁴ fuerit filius] tr. B.

⁵ mergeret] mergeretur, B.

⁶ et postea] postea vero, B.

⁷ et] vel, B.

⁸ projicere . . . immundis] tr. B.

⁹ Plerique enim] Pleri namque.

¹⁰ in eodem concilio] om. B.

¹¹ volebant] ut, ins. B.

¹² festum] vero, ins. B.

dreæ apostoli extra civitatem Duvelinæ, ad opus suum palatium regium, quod reges et ditiores terræ mirifice construxerunt ad opus ejus per præceptum ipsius¹ de virgis, ad morem patriæ illius; in quo ipse regale festum in Natale Domini tenuit cum regibus et ditioribus Hybernæ.

A.D. 1171.
About
Nov. 11.
The king
goes to
Dublin, and
has a palace
of wattles
built for
him.

Hoveden,
302. b. 15,
shorter.

Anno itaque M^oC^oLXX^oII^{do} ab Incarnatione Domini,² Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, tenuit curiam suam in die Natalis Domini, quæ septima feria evenit,³ apud Duvelinam⁴ in Hybernia. Et⁵ in Purificatione⁶ Sanctæ Mariæ fuit ibidem, et inde recedens venit in capite jejunii usque Wesefordiam. Et circa⁷ mediam Quadragesimam, misit inde capellanos et senescallos, et constabularios suos, cum exercitu suo usque Waterfordiam ad transfretandum ibi in Angliam, quia multitudo navium erat ibi,⁸ quæ venerat de Anglia,⁹ et ipse remansit cum privata familia¹⁰ apud Wesefordiam, retentis ad opus suum tribus navibus tantum, et expectabat ibi prosperam auram. Volebat enim transfretare inde¹¹ in Angliam, quia prædicti cardinales, scilicet Theodinus et Albertus,¹² venerunt jam¹³ in Normanniam missi a summo pontifice cum nunciis regis, et expectabant ibi ipsius adventum,¹⁴ et ideo ipse¹⁵ multo magis festinabat ire¹⁶ ad eos.¹⁷ Et nisi illorum¹⁸ adventus eum impedisset proposuit in proxima sequenti æstate ire cum exercitu suo ad subjiciendum sibi regem Cognactensem, qui ad eum venire nolebat. Et facile eum debellasset, nisi oportuisset eum¹⁹ cum tanta festinatione

Henry keeps
Christmas of
1171-2 at
Dublin, and
stays until
Feb. 2.
At Wexford,
Mar. 1; and
Mar. 26 pre-
pares to
embark.

March 26-
April 16.
The king
before
leaving Ire-
land takes
measures
for securing
his acquisi-
tions.

fo. 40 vo.

¹ *per præceptum ipsius*] om. B.
² *ab Incarnatione Domini*] om. B.
³ *quæ . . . evenit*] om. B.
⁴ *Duvelinam*] Divelinam, B.
⁵ *Et*] om. B.
⁶ *Purificatione*] vero, ins. B.
⁷ *Et circa*] circa vero, B.
⁸ *erat ibi*] tr. B.
⁹ *venerat de Anglia*] tr. B.
¹⁰ *familia*] sua, ins. B.

¹¹ *transfretare inde*] tr. B.
¹² *scilicet . . . Albertus*] om. B.
¹³ *jam*] om. B.
¹⁴ *expectabant . . . adventum*] tr. B.
¹⁵ *ipse*] om. B.
¹⁶ *ire*] venire, B.
¹⁷ *eos*] illos, B.
¹⁸ *illorum*] eorum, B.
¹⁹ *oportuisset eum*] tr. B.

A.D. 1172. in Normanniam ire.¹ Interea rex dedit et concessit et Hoveden,
 March 26- carta sua confirmavit Hugoni de Lasci totam terram 302. b. 21,
 April 16. de Mida cum² omnibus pertinentiis suis,³ tenendam shorter.
 He commits Meath to Hugh de Lacy, and Waterford to Robert Fitz-Bernard. in feodo et hæreditate de ipso et hæredibus suis per servitium centum militum. Et tradidit ei in custodiam civitatem Duvelinæ,⁴ et præcepit in ea castellum firmari. Et tradidit Roberto filio Bernardi in custodia⁵ civitatem Waterfordiæ et civitatem Wesefordæ, cum omnibus pertinentiis suis, et præcepit castella in eis firmari. Præcepit etiam castella per loca firmari. Adveniente itaque solemnitate Paschali, familia regis quæ apud Waterfordiam missa fuerat, ipsa die Paschæ summo mane ascendit naves⁶ apud Croch juxta Waterfordiam, ubi rex cum exercitu suo applicuit, et eadem die circa horam diei nonam applicuit in Wallia apud Milleferdam, juxta Penbroc. Sed rex propter solemnitatem Paschalem noluit illa die mare intrare, sed in crastino mane intravit, et eadem die applicuit juxta Sanctum David in Wallia, in loco qui dicitur—⁷

The royal retinue embarks at Croch on Easter Day, April 16, and lands at Milford Haven. The king lands the next day at S. David's.

He hastens to Portsmouth, and sails to Normandy; lands at Barfleur; Transfretavit itaque rex in Wallia, et quamcitiuss⁸ potuit, venit ad naves quæ eum expectabant apud Portesmutam, et ducens secum Henricum regem filium suum, circa Ascensionem Domini⁹ applicuit in Norman-

Hoveden, 302. b. 30.

¹ in Normanniam ire] tr. B.

² cum] om. A.

³ suis] om. B.

⁴ Duvelinæ] Divelinæ, B.

⁵ in custodia] om. B.

⁶ naves] Here a folio is wanting in B.: "Hic ultimum folium octenionis videtur desiderari; porro aliarum octeniorum ordo turbatus."—MS. note. "Ultimo perinde atque primo octenionis B. 2, folio amisso, desiderantur in illo codice omnia usque ad eandem notam †."—Wanley.

The hiatus ends at p. 34, below.

⁷ dicitur] name omitted.

⁸ Henry met the legates at Gorram, on May 16; (Baronius, 1172, ii.; Alford, iv. 237-239; MS. Claudius B. ii., 350), and went thence to Savigny on the 17th. He must have landed some time before Ascension day, which fell on the 25th. On the 21st he took the oath of abjuration at Avranches, and was absolved: the ceremony was repeated, apparently, after the second coronation of his son, in the presence of the archbishop of Rouen, on the 27th of September. Cf. Hoveden, 303; Gilb. Foliot, ep. 387.

Hoveden,
302. b. 31,
shorter.

niam apud Barbefluctum. Et invenit apud Cadomum — A.D. 1173. sees the legates at Caen, makes peace with France, and sends his son Henry to England.
prædictos cardinales, et illorum consilio statim pacifi-
cavit se cum rege Franciæ de coronatione filiæ suæ.
Et postea statim consensu et consilio prædictorum car-
dinalium misit in Angliam Henricum regem filium
suum, et cum eo Margaretam filiam regis Franciæ
sponsam ejus, et cum eis Rotrodum Rotomagensem fo. 41 r°.
archiepiscopum et Ægidium Ebroicensem episcopum, et
Rogerium Wigornensem episcopum.

*Secunda Coronatio Henrici regis tertii, et prima
coronatio filiæ regis Franciæ.*

Hoveden,
302. b. 36,
shorter.

Et ipsi circa festum Sancti Bartholomæi apostoli The young king lands at Southampton about Aug. 24, and is crowned at Winchester with his wife, August 27.
applicuerunt in Anglia apud Suthamtoniam. Et
Dominica sequenti, scilicet vi^{to} kalendas Septembres,
Rotrodus Rotomagensis archiepiscopus Henricum regem
juniorum coronavit, et eadem die unxit in reginam
et consecravit et coronavit Margaretam filiam regis
Franciæ, apud Wintoniam, cum juvene rege marito suo,
in ecclesia Sancti Swithuni,¹ ministrantibus ei in illo
officio Ægidio Ebroicensi, et Rogero Wigornensi epi-
scopis.

Interim rex pater novi regis moram fecit in Bri-
tanniam, et prædicti cardinales per abbatias Normanniæ
expectantes adventum novi regis et uxoris suæ, et The arch-
bishop of Rouen
having crowned the
young Henry, re-
turns home about Sept.
8.
Rothomagensis archiepiscopi, et aliorum episcoporum
qui fuerant in Anglia ad coronationem novi regis.
Circa festum vero nativitatis Sanctæ Mariæ transfre-
tavit in Normanniam archiepiscopus Rothomagensis
cum prænominatis episcopis, et juvenis rex remansit
in Anglia cum regina sua per mandatum patris sui.

Interim rex rediit de Britannia, et circa festum The king,
at Avranches, purges
Sancti Matthæi apostoli, venit in Normanniam ad

¹ *Swithuni*] *Swizuni*, A.

A.D. 1172.
himself of
guilt in the
matter of
S. Thomas.
Sept. 27.

fo. 41 v°.

Henry's
oath on ab-
solution.

Abbrincam civitatem, et invenit ibi prænominatos cardinales. Et v^{to}. kalendas Octobris, feria quarta, festo scilicet Sanctorum Cosmæ et Damiani martyrum, satisfactionem fecit Deo et summo pontifici de morte beati Thomæ Cantuariensis martyris. Purgavit enim innocentiam suam coram prædictis cardinalibus et archiepiscopo Rothomagensi, et episcopis, et clero et populo regni sui apud Abrincas in ecclesia Sancti Andreæ apostoli. Juravit etiam coram prænominatis viris ecclesiasticis, tactis sacrosanctis ewangeliiis, quod non præcepit, nec voluit, quod archiepiscopus Cantuariensis occideretur, et quando audivit vehementer inde doluit. Sed quia malefactores illos qui sanctæ memoriæ Thomam Cantuariensem archiepiscopum occiderunt habere non poterat, et quia timebat ipsos illud profanum opus impetrasse, causa animi motus et turbationis quam in eo viderant; de satisfactione tale præstitit sacramentum. Juravit etiam inprimis quod ab Alexandro summo pontifice, et ab catholicis successoribus non recederet, quamdiu ipsum sicut regem catholicum habuerint. Juravit etiam quod neque appellationes impediret, neque impediri permetteret, quin libere fierent in regno suo ad Romanum pontificem in ecclesiasticis causis; sic tamen, ut si ei suspecti fuerint aliqui, securitatem faciant quod malum suum vel regni sui non quærant. Juravit etiam quod ab instante Nativitate Domini usque in triennium, crucem acciperet, in proxima sequenti ætate in propria persona Jerosolimam iturus, nisi remanserit per Alexandrum summum pontificem vel per catholicos successores ejus. Sed si interim pro urgente necessitate in Hispaniam super Saracenos profectus fuisset, quantum temporis in illo itinere consummaret, tantundem Jerosolimitanæ spatium profectionis posset prolongare. Præterea juravit, quod interim tantum pecuniæ daret Templariis quantum ad arbitrium fratrum Templi posset sufficere ad retinendum ducentos milites ad defensionem Jerosolimitanæ terræ per spatium unius

Hoveden,
302. b. 41.

Hoveden,
303. a. 1.

Hoveden,
303. a. 14.

anni. Præterea perdonavit iram et malevolentiam suam omnibus, tam clericis quam laicis, qui pro Sancto Thoma erant in exilio, et concessit eis libere et in pace ad propria redire. Juravit etiam quod possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ ablatae erant, in integrum restitueret, sicut habuit uno anno antequam prædictus archiepiscopus ab Anglia egrederetur. Juravit etiam quod consuetudines quæ inductæ sunt contra ecclesias terræ suæ in tempore suo, penitus dimitteret. Et hæc omnia juravit se fore observaturum, bona fide, absque malo ingenio. Fecit etiam Henricum regem filium suum majorem hæc omnia capitula jurare tenenda, præter illa quæ propriam ejus personam contingebant. Et ut hoc in memoria Romanæ ecclesiæ haberetur, ipse rex præcepit sigillum suum cum sigillis illorum cardinalium apponi scripto illi, in quo hæc capitula continebantur.

A.D. 1172.
Sept. 27.
Henry's
oath on ab-
solution at
Avranches.

fo. 42ro.

Hoveden,
303. b. 53.

In crastino autem prædicti cardinales ibidem magnum celebraverunt concilium cum archiepiscopis et episcopis et clero Normanniæ. Et ibi hæc decreta subscripta statuerunt, et universis firmiter et inviolabiliter observanda injunxerunt. Præceperunt itaque,

The legates
hold a coun-
cil at Av-
ranches on
Sept. 23.

- Decreta.*—" Ut pueri ad regimen illarum ecclesiarum et ad illa administranda, in quibus cura est animarum, minime admittantur.
- " Filii vero sacerdotum non ponantur in ecclesiis patrum suorum.
- " Laici partem oblationum in ecclesia non percipiant.
- " Ecclesiæ vicariis annuis non committantur.
- " Sacerdotes majorum ecclesiarum quibus ad hoc suppetunt facultates, alium sub se presbyterum cogantur habere.
- " Sacerdotes non ordinentur sine certo titulo.
- " Ecclesiæ ad firmam annuam non tradantur.
- " De tertia parte decimarum, nihil presbytero, qui servit ecclesiæ, auferatur.
- " Iis qui decimas hæreditario jure tenent, licentia sit cui voluerint idoneo clerico dare, eo quidem tenore, ut post eum, ad ecclesiam cui de jure competunt revertantur.
- " Vir ad religionem non transcat, uxore in sæculo remanente, vel e converso, nisi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint.

C

A.D. 1172.
Sept. 28.
Decrees of
the council
of Avranches.

fo. 42 v°.

The arch-
bishop of
Tours claims
superiority
over Dol.

About
Nov. 1.
The young
king returns
to Normandy,
and visits king
Lewis in
France.
The king of
France persuades the
younger
Henry to
demand a
share of
his father's
dominions.

" In Adventu Domini, omnibus qui poterunt, maxime autem clericis et militibus, jejunium et abstinencia carnis indicatur. " Clerici et Judæi non ponantur ad jurisdictiones sæcularium potestatum administrandas; qui autem hoc præsumserint, a beneficiis ecclesiasticis arceantur.

" De novem¹ libris excommunicatorum et rebus morientium quas auferunt sacerdotes, et benedictionibus sponsarum, et baptismo: et de xlvi. libris, quæ² exiguntur, nihil perceptum est, quia episcopi Normanniæ illud decretum recipere noluerunt."

In eodem vero concilio archiepiscopus Turonensis calumniatus est archiepiscopatum Doli debere adiacere archiepiscopatu suo, affirmans sedem archiepiscopalem ibi esse non debere; sed clerici de Dolo constanter contradicebant.

Circa festum vero Omnium Sanctorum, novus rex Angliæ cum regina sua transfretavit de Anglia in Normanniam per mandatum regis patris sui, multum tamen invitus. Et statim misit eos ad loquendum cum rege Franciæ: rex enim³ Franciæ desiderio magno desiderabat videre filiam suam et cum ea loqui. Qui cum ad eum in Francia venissent, cum magno honore et gaudio⁴ ab eo⁵ sunt recepti, et per aliquot dies cum eo moram⁶ fecerunt. Unde magnum damnum pervenit⁷ regno Angliæ et etiam⁸ regno Franciæ. Nam Lodowicus rex Franciæ, qui semper regem Angliæ odio habebat, consuluit novo regi Angliæ, quod statim cum veniret in Normanniam exigeret a rege⁹ patre suo, sibi donari, vel totam Angliam, vel totam Normanniam, ubi ipse cum filia sua morari posset. Et consuluit quod si pater suus neutram illarum terrarum ei concedere vellet, ipse cum regina sua rediret in Franciam ad eum.¹⁰

¹ novem] novis, Hoveden.

² Here the hiatus in MS. B. ends.
The next folio is misplaced, being now 56 instead of 24.

³ enim] autem, B.

⁴ honore et gaudio] tr. B.

⁵ ab eo] om. B.

⁶ cum eo moram] tr. B.

⁷ pervenit] provenit, B.

⁸ etiam] om. B.

⁹ rege] om. B.

¹⁰ in Franciam ad eum] tr. B.

Hoveden,
304. a. 34.

Interim rex timens fraudem et malitiam regis Franciæ, quas sæpe expertus fuerat, misit in Franciam pro rege filio suo, et pro uxore ejus. Ipsi autem, accepta a rege Franciæ licentia, ad mandatum regis in Normanniam redierunt. Appropinquante igitur sollemnitate Nativitatis Dominicæ¹ rex accessit versum Andegaviam, et ibi curiam suam die Natalis Domini tenuit, et dimisit regem filium suum cum uxore sua in Normanniam.

A.D. 1172.
Henry recalls his son into Normandy, and keeps Christmas in Anjou.

Hoveden,
304. a. 39.

Eodem anno Adam de Port² calumniatus fuit de morte et prodicione regis; et quia ipse ad summonitionem regis venire noluit, et stare inde judicio curiæ, exivit ab Anglia exlegatus.

fo. 43ro.
Adam du Port outlawed.

*De rege et comite Maurianæ.*³

Hoveden,
304. a. 41.

Adveniente igitur anno ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^oIII^o, tenuit rex curiam suam, in Natale Domini, apud Chinonem⁴ in Andegavia; et uxor sua⁵ regina Alienor⁶ fuit ibi cum eo: et peracta ibi Nativitate Dominica rex misit in Normanniam pro rege filio suo, et ante Purificationem Sanctæ Mariæ ivit in Alverniam usque ad Montem Ferratum,⁷ et duxit secum⁸ regem⁹ filium suum. Et illuc venit ad eum Hubertus comes de Mauriana, et adduxit secum Aalis¹⁰

A.D. 1173.
Henry II. keeps the Christmas of 1172-1173 at Chinon; and, before Feb. 2, goes to Montferrand in Auvergne.

Count Humbert III. of

¹ *Nativitatis Dominicæ*] Natalis Domini, B.

² Adam du Port (in the Bessin), son of John, lord of Basing. By his first wife, Sibylla, widow of Milo, earl of Hereford, he had the honour of Newmarch, which he forfeited by this treason. In 1180 he gave 1,000 marks to be restored to the king's favour and have the estates of his second wife, Mabilia d'Orval; and again in 1190 he gave 200*l.* for the same. He was in trouble again in 1194 and 1195. His third wife was a sister of Wil-

liam de Braiose, who rebelled in 1210. Adam lived to the 15th of John. See Stapleton's *Observations on the Norman Exchequer Rolls*, i. clxi.; Madox's *History of the Exchequer*, p. 327; and the pipe roll of Rich. I., p. 199.

³ Rubric omitted in B.

⁴ *Chinonem*] Chinunem, B.

⁵ *sua*] ejus, B.

⁶ *regina Alienor*] tr. B.

⁷ *Ferratum*] Ferrandum, B.

⁸ *duxit secum*] tr. B.

⁹ *regem*] om. B.

¹⁰ *Aalis*] Aalais, B.

A.D. 1173.
Maurienne
promises
his eldest
daughter
to John,
son of
Henry II.,
with his
succession.

Henry
makes peace
between
Arragon and
Toulouse,
at Limoges;
and receives
homage for
St. Giles.

Homage of
St. Giles.

fo. 43 v°.

filiam suam majorem, quam rex comparavit pro quinque millibus marcis argenti ad opus Johannis filii sui junioris, cum toto comitatu de Mauriana, si prædictus comes filium ex uxore sua non habuerit. Si vero legitimum susceperit filium, prædictus comes concessit eis castella et terras quæ in subscripto continentur chirographo.¹ Venerunt etiam illuc ad regem rex Arragoniæ, et² comes de Sancto Ægidio, qui inimici erant ad invicem, et rex duxit eos secum usque Limoges,³ et ibi pacem fecit inter eos. Et comes⁴ de Sancto Ægidio devenit ibi homo regis, et homo novi regis filii ipsius,⁵ et homo Ricardi filii regis⁶ comitis Pictaviæ, de Tholosa⁷ tenenda de eis in feudo et hæreditate, per servitium veniendi ad summonitionem regis vel comitis Pictaviæ in werra sua, et esse ibi in servitio suo xl. dies ad expensas ipsius. Et si⁸ rex, vel comes Pictaviæ⁹ eum retinere ulterius¹⁰ voluerit, alios xl. dies, erit cum eis ad expensas illorum. Et¹¹ præterea comes de Sancto Ægidio dabit eis inde per annum c. marcas argenti, vel x. destrarios de pretio, ita quod unusquisque illorum valeat ad minus x. marcas. Hanc autem conventionem firmiter inter eos¹² tenendam juravit ipse comes de Sancto Ægidio, tactis sacrosanctis Ewangeliis. His peractis, rex ibidem recepit filiam comitis Maurianæ ad opus Johannis filii sui.

Hoveden,
306. a. 21.

MS. B.
fo. 56 b.

*Hoc est chirographum inter regem et comitem Maurianæ.*¹³

Agreement
between
Henry II.
and Humbert of
Maurienne:

“ Quoniam in dubium venit quod a memoria recedit, reputum est in rei gestæ testimonium perennis rescripti remedium. Noverit igitur tam prior ætas quam futura posteritas, quod Hubertus comes Maurianensis et Marchio Italiæ, con-

Hoveden,
304. a.,
abridged.

¹ *continentur chirographo*] tr. B.

² *et*] Raymundus, ins. B. H.

³ *Limoges*] Lingoes, B.

⁴ *Et comes*] Comes vero, B.

⁵ *ipsius*] sui, B.

⁶ *regis*] sui, B.

⁷ *Tholosa*] Tolosia, B.

⁸ *Et si*] Si vero, B.

⁹ *Pictaviæ*] om. B.

¹⁰ *retinere ulterius*] tr. B.

¹¹ *Et*] om. B.

¹² *firmiter inter eos*] tr. B.

¹³ Rubric omitted in B.

" cedit totum comitatum suum et omnes alias terras suas A.D. 1173.
 " quascunque habet, vel deinceps adquisierit, Johanni filio Humbert
 " Henrici illustris regis Angliæ, cum filia sua primogenita, gives to
 " Aalis¹ nomine, si filium ex uxore sua non habuerit. Si John his
 " vero filium legitimum susceperit, concedit eis in perpetuum eldest
 " et hæredibus eorum² Russillun cum toto mandato suo, sive daughter
 " pertinentiis suis omnibus. Concedit similiter eis et hæredi- and the suc-
 " bus eorum Perecastel cum omnibus pertinentiis suis; et cession. If
 " præterea totum comitatum Belicensem, sicut eum habet, he should
 " illis concedit. Donat etiam illis totam vallem Novalesiæ,³ have a son,
 " Camberiacum⁴ quoque cum omnibus⁵ pertinentiis suis,⁶ they are
 " Aiz,⁷ Asperum Montem, Rochetam, Montem Majorem, Came- to have
 " ram cum Burgo et toto mandato. Ista omnia cum omni- Roussillon.
 " bus⁸ pertinentiis suis⁹ eis incontinenti citra montes con- Extent of
 " cedit in perpetuum. Ultra montes quoque illis et eorum¹⁰ grant,
 " hæredibus,¹¹ donat et concedit in perpetuum; Taurinum totum Peter's
 " cum omnibus¹² pertinentiis suis,¹³ Cavoareth, Colegium¹⁴ cum Castle, Bel-
 " omnibus pertinentiis suis; et omnia feuda, quæ tenent de ley, Nova-
 " ipso¹⁵ comites de Canaveis, et eorum servitia et fidelitates. lesia, Cham-
 " In comitatu quoque de Castro Amunt similiter feuda, fideli- bery, Aix,
 " tates et servitia. In valle Augustensi concedit eis Cas- Aspromont,
 " tellionium in perpetuum contra omnes homines, quod de Rochetta,
 " illo tenet vicecomes Augustæ. Hæc omnia præfatus comes Mont Major,
 " concedit prædicto filio regis Angliæ in perpetuum¹⁶ cum Camera;
 " filia sua prænominata, ita libere, integre et quiete in homi- Turin,
 " nibus et civitatibus, castris et aliis munitionibus, in pratis, Cavaur,
 " pascuis et molendinis, in bosco et plano, in aquis et valli- Colegno,
 " bus et montanis et paagiis et pasagiis, et in omnibus aliis
 " rebus sicut unquam pater ejus aut ipse ea melius tenuit
 " omnia quæ subscripta sunt¹⁷ aut liberius.¹⁸ Vult etiam jam
 " dictus¹⁹ comes quod incontinenti, aut quodocunque placuerit
 " domino regi Angliæ,²⁰ filio ejus fiant²¹ et præstentur hominia
 " et fidelitates ab omnibus hominibus suis per totam terram

Hoveden,
304. a. 48.

Hoveden,
304. b. 2,
abridged.

fiefs in
Canavesia,
fo. 44 r.
Castella-
monte, and
Châtillon
in the
Val d'Aosta.

¹ *Aalis*] Aalais, B.

² *eorum*] illorum, B.

³ *Novalesiæ*] Navalesiæ, B.

⁴ *Camberiacum*] Camberiacer, B.

⁵ *omnibus*] om. B.

⁶ *suis*] om. B.

⁷ *Aiz*] Aya, B.

⁸ *omnibus*] om. B.

⁹ *suis*] om. B.

¹⁰ *eorum*] om. B.

¹¹ *hæredibus*] suis, ins. B.

¹² *omnibus*] om. B.

¹³ *suis*] om. B.

¹⁴ *Colegium*] Collegium, B.

¹⁵ *ipso*] eo, B.

¹⁶ *in perpetuum*] om. B.

¹⁷ *tenuit . . . sunt*] om. B.

¹⁸ *liberius*] tenuit, ins. B.

¹⁹ *jam dictus*] prædictus, B.

²⁰ *Angliæ*] quod, ins. A.

²¹ *filio ejus fiant*] tr. B.

A.D. 1173. " suam, salva fidelitate sua, quamdiu terram tenebit. Præ-
 Also his " terea concedit eis et hæredibus eorum in perpetuum¹ quic-
 rights in " quid juris habet in toto comitatu Gratianopolitano, et quic-
 the county " quid in eo acquirit vel² adquirere poterit. Si autem filia
 Grenoble. " sua primogenita supradicta³ in fata concesserit, quæcunque
 If the elder " cum primogenita concessit illustris regis Angliæ filio, cum
 daughter " secunda filia sua, eadem sicut scriptum est, cuncta conce-
 die, the " dit. Hanc præscriptam conventionem tenendam inter domi-
 agreement " num regem Angliæ et comitem Maurianæ juraverunt ipso
 shall hold " comes Maurianæ et comes Gebennæ, Rodulfus⁴ Alamannus,
 good for the " Nantelmus de Meolano, Sefredus de Alavarno, Rodolfus et
 second. " Aimo et Emericus de Brienzion, Willelmus frater comitis,
 Names of " Gocellinus de Morestello, Amedeus de Nangeu, Odo de
 the jurors " Voiron, Berlic et Pontius de Frabricis, Lodoicus de Balma,
 who cove- " Theobaldus de Vileta, Pontius et Wifredus de Cunflens,
 nant to keep " Gwido de Teis, Amedeus de Torvun, Ysmido de Sancto
 the count " Michaele, Odmarus Labra, Joscelinus et Ricardus de Cordun,
 to his agree- " Giroudus de Margenzai, Berlio de Monte Falcone, Eng-
 ment; lay " wicio de Aviano, Berlio et Torencus de Chambel, Sofredus
 and eccle- " Gamerii, Hugo de Alviler, Uboldus de Rumillie, Lodoicus
 siastic. " de Asma, Anselmus de Belentro, Willelmus Desiderius,
 " Sofredus et Petrus de Sancto Genesio, Ungrinus de Fra-
 " bricis, Willelmus de Bocozel, Angelinus de Castellano,
 " Umbertus Reinerii, Willelmus de Porta, Willelmus Ervus,
 " Gido de Candiaco, Petrus de Arvesio, Arbertus Cornuz,
 " Hugo de Chinis, Willelmus de Albusin, Henricus de Ful-
 " ciniaco, Willelmus de Nangeou, Emericus vicecomes de
 " Brienceon. Omnes isti prænominati⁵ juraverunt, quod comes
 " Maurianensis hanc conventionem firmiter servabit, et si ab
 " ea aliquo modo resiliret, juraverunt, quod ad vocationem
 " domini regis Angliæ vel nuncii ipsius, et etiam sine omni
 " vocatione, si comes resiliret, ex quo hoc scient, reddent se
 " obsides domino regi in terra sua, ubicunque voluerit, et
 " tamdiu in sua captione⁶ morabuntur, donec comitem ad
 " regis beneplacitum revocaverint, vel cum ipso rege, pro
 " voluntate ipsius composuerint. Petrus quoque Tarentasiensis
 " archiepiscopus, et Arduno Gebennensis, et Willelmus Mau-
 " rianensis episcopi, et abbas Sancti Michaelis coram positus⁷
 " Ewangeliiis, de mandato comitis, firmiter promiserunt, quod

Hoveden,
304. b. 14,
abridged.

Names of
the jurors
who cove-
nant to keep
the count
to his agree-
ment; lay
and eccle-
siastic.

fo. 44 vº.

MS. B.
fo. 57 a.

¹ *eorum in perpetuum*] suis, B.

² *adquirat vel*] om. B.

³ *supradicta*] om. B.

⁴ *Rodulfus*] Radulfus Alaman-
nus et omnes nobiliores terræ

sua, B.; omitting the rest of the
names.

⁵ *isti prænominati*] om. B.

⁶ *sua captione*] tr. B.

⁷ *positis*] sanctis, ins. B.

Hoveden,
304. b. 28,
abridged.

“ ad beneplacitum regis, et quando voluerit, personam comitis A.D. 1173.
 “ excommunicabunt, et terram suam sub interdicto ponent,¹
 “ si comes hanc pactionem inter eos factam non servaverit.
 “ Idem facient de personis hominum comitis et terris eorum,
 “ per quos stabit quod non servetur pactio inter regem et
 “ comitem facta. Et tamdiu comitem et eos qui pacem
 “ servare noluerint, et terras eorum sub interdicto tenebunt,
 “ donec domino regi fuerit satisfactum. Dominus rex hanc
 “ fecit conventionem et concessionem præscriptam cum comite
 “ Maurianensi, et eam de mandato ipsius tenendam juraverunt Jurors for
 “ comes Willelmus de Mandevilla, Willelmus comes Arunnia, England.
 “ Radulfus de Faa, Willelmus de Curci, Willelmus de Hu- fo. 46 rº.
 “ mez, Fulco Panel, Robertus de Briuecourt, Willelmus Man-
 “ gat,² Theobaldus Chabot, Willelmus de Munlusun, Petrus de
 “ Muncasson,³ Gaufridus Forestarius.⁴ De cætero sciendum The count
 “ est, quod comes suam secundam⁵ filiam nuptui⁶ tradere may marry
 “ poterit cui voluerit, sine nimio comitatus detrimento, post- his second
 “ quam primogenita filia ejus⁷ filio regis⁸ fuerit desponsata, daughter
 “ vel per legitimam ætatem vel per Romanæ ecclesiæ dispen- after this
 “ sationem. Parentibus autem suis, vel aliis, et⁹ pro salute marriage
 “ animæ suæ, poterit de terra sua dare¹⁰ sine multa comita- has come off.
 “ tus diminutione. Incontinenti vero mittit rex comiti mille The count
 “ marcas argenti, et quamcito filiam comitis recipiet ad may dispose
 “ minus habebit alias mille marcas¹¹ argenti, et quicquid otherwise
 “ fuerit de quinque millibus marcis residuum recipiet comes of a small
 “ quando matrimonium inter filium regis et filiam comitis part of his
 “ fuerit contractum per legitimam ætatem vel¹² Romanæ ec- dominions.
 “ clesiæ dispensationem. Si autem dominus rex, quod Deus Payment to
 “ avertat,¹³ ante in fata concesserit, vel extra terras suas the count.
 “ fectus fuerit, neque ipse, neque ipsi qui de mandato suo
 “ juraverunt vel aliquam comiti securitatem¹⁴ fecerunt, tene-
 “ buntur de præscripta conventionem, nisi dominus rex, filius
 “ regis et sui.

¹ *ponent*] *ponerent*, B.

² *Willelmus comes Arunnia* . . .
Mangat] *om.* B.

³ *Willelmus* . . . *Muncasson*] *om.*
 B.

⁴ *Forestarius*] et alii plures,
ins. B.

⁵ *suam secundam*] *tr.* B.

⁶ *nuptui*] *nupti*, A. B.

⁷ *primogenita filia ejus*] *filia sua*
primogenita, B.

⁸ *regis*] *om.* B.

⁹ *vel* . . . *et*] *om.* B.

¹⁰ *de terra sua dare*] *tr.* B.

¹¹ *habebit* . . . *marcus*] *tr.* B. ;
argenti, *om.* B.

¹² *vel*] *per*, *ins.* B.

¹³ *quod* . . . *avertat*] *om.* B.

¹⁴ *comiti securitatem*] *tr.* B.

A.D. 1173. " In terram¹ regis Angliæ venerunt ex parte comitis Mau- Hoveden,
 Names of " rianensis, Marchio Montisferrati, et² Gaufredus de Plozac et 304. b. 51.
 of the envoys " Merlo filius ejus, et Ricardus comitis cancellarius, et Berlo
 and their " de Camboe, et Petrus de Bouet, castellani, et Petrus de
 oath. " Sancto Genesio, et Petrus de Taurino, milites, et Gaufridus
 " de Aquabella, et Rodulphus de Warci, burgenses.³ Qui jura-
 " verunt tactis sacrosanctis Ewangeliis quod conventionem
 " factam inter regem et comitem de filio regis et filia comitis,
 fo. 45 vº. " sicut legitime facta, scripta et intellecta sunt,⁴ facient comi-
 " tem firmiter observare. Et nisi eam⁵ observaverit, jura-
 " verunt, quod ad vocationem domini⁶ regis vel nuncii ipsius,
 " vel etiam sine omni vocatione, si comes resiliret a conven-
 " tione, ex quo hoc pro certo scirent, se reddent obsides regi
 " in terra sua, et tandiu in captione sua morabuntur, donec
 " comitem⁷ ad beneplacitum regis⁸ revocent, vel cum domino
 " rege pro voluntate sua componant. Juraverunt etiam præ-
 " dicti nuncii, quod comes filiam suam secundam non tradet
 " nuptui donec ejus filia primogenita⁹ filio regis matrimonio
 " sit copulata, vel per legitimam ætatem vel per Romanæ
 " ecclesiæ dispensationem, nisi de consilio et voluntate domini⁶
 " regis eam interim alii donaverit. Juraverunt et illi, quod
 " pecuniam quam¹⁰ recepit vel recipiet comes a domino rege,
 " si filia comitis vel filius regis, quod absit, forte¹¹ in fata
 " concesserit, antequam matrimonium inter eos¹² fuerit con-
 " tractum, totam reddet regi, vel beneplacitum regis inde
 Oath of the " faciet, vel cui rex assignaverit. Et prædicti juratores, donec
 envoys. " fuerit soluta, si voluerit rex¹³ et quando voluerit,¹⁴ se reddent
 " ei obsides in terra et¹⁵ potestate sua. Juraverunt similiter
 " quod concessione Umberti¹⁶ junioris facient pro posse suo
 " habere filium regis¹⁷ Russilon, et Perecastel, et quicquid ei
 " a comite concessum est in comitatu Belicensi. Si forte¹⁸
 " Umbertus¹⁹ hoc concedere noluerit, juraverunt quod comes

¹ *terram*] vero, ins. B.

² *et*] om. B.

³ *et Merlo . . burgenses*] Petrus de Boeth et alii plures, B.

⁴ *factam . . intellecta sunt*] prædictam, B.

⁵ *eam*] fideliter, B.

⁶ *domini*] om. B.

⁷ *comitem*] comes, A.

⁸ *beneplacitum regis*] tr. B.

⁹ *ejus . . primogenita*] tr.

¹⁰ *quam*] jam, ins. B.

¹¹ *forte*] om. B.

¹² *inter eos*] om. B.

¹³ *voluerit rex*] tr. B.

¹⁴ *et quando voluerit*] om. B.

¹⁵ *et*] in, ins. B.

¹⁶ *Umberti*] Huberti, B. Humbert III., the young, lord of Beaujolais, nephew of the count of Maurienne.

¹⁷ *habere . . . regis*] tr. B.

¹⁸ *forte*] vero, B.

¹⁹ *Umbertus*] Hubertus, B.

Hoveden,
305. a. 18.
MS. B.
fo. 57 b.

“ dabit ei legitimum excambium ad arbitrium abbatis de A.D. 1173.
“ Clusa, et Reginaldi archidiaconi Sarisbiriensis,¹ vel aliorum
“ legitimorum per regem assignatorum, si illi præsentes esse
“ non possent.”

Hoveden,
305. a. 80,
shorter.

² Comes vero Maurianæ scire voluit apud Limoges Henry, the
quid et quantum prædictus Johannes filius regis, cui younger,
filia ipsius, ut supradictum est, data fuerat, haberet de refuses to
terra patris sui. Et rex ³ voluit ei ⁴ concedere et dare ⁵ allow John
castellum de Chinone,⁶ et castellum de Loudun, et a provision
castellum de Mirabel cum omnibus⁷ pertinentiis suis. from the
Sed rex juvenis⁸ contradicebat, et nullo modo hoc royal
fratri suo⁹ concedere voluit, nec a patre suo hoc ¹⁰ fieri domains,
permisit. Ipse enim jam moleste ferebat, quod pater fo. 46 r°.
suus aliquam terrarum suarum ei assignare noluit, ubi
ipse cum regina sua morari posset. Ipse enim a patre and
suo petiit sibi donari¹¹ Normanniam, vel Angliam, vel demands
Andegaviam, et hanc petitionem fecit per consilium regis Normandy,
Franciæ, et per consilium comitum et baronum Angliæ England, or
et Normanniæ, qui patrem suum odio habebant; et Anjou.
ipse ex eo tempore causas quærebat et opportunitatem
ut a patre suo recederet. Et jam animum suum a
voluntate ipsius¹² ita declinavit quod nihil cum eo
pacifice loqui potuit. Itaque peractis negotiis suis apud
Limoges, rex quam citius potuit in Normanniam ire ¹³
festinavit, et rex filius suus cum eo. Appropinquante The young
autem media Quadragesima, cum ad Chinonem venis- king flies to
sent, rex ibi nocte illa¹⁴ permansit,¹⁵ et filius suus, non Lewis of
accepta ab eo licentia, ulterius processit, ita quod in France.
crastino venit usque Alenzun, et die sequenti usque ¹⁶

¹ *Sarisbiriensis*] de Sarum, B.

² “Prima dissensio inter patrem
“et filium: prima indignatio fili-
“orum contra patrem.” Rubric in
B.W.

³ *Et rex*] Rex vero, B.

⁴ *ei*] om. B.

⁵ *dare*] ei, ins. B.

⁶ *Chinone*] Chinun, B.

⁷ *omnibus*] om. B.

⁸ *rex juvenis*] tr. B.

⁹ *hoc fratri suo*] tr. B.

¹⁰ *hoc*] om. B.

¹¹ *sibi donari*] tr. B.

¹² *ipsius*] patris sui, B.

¹³ *in Normanniam ire*] tr. B.

¹⁴ *nocte illa*] tr. B.

¹⁵ *permansit*] remansit, B.

¹⁶ *usque*] ad, ins. B.

A.D. 1173.
March 8.
Flight of
the young
king.

Argentomium. Pater vero ejus illum secutus est, et nocte illa qua filius suus fuit apud Argentomium, jacuit ipse apud Alenzun. In illa autem nocte circa gallitantum, juvenis rex cum privata familia sua ad regem Franciæ perrexit, octava idus Martii, feria quinta ante Quadragesimam.¹

Hoveden,
305. a.,
much
shorter.

His father
fortifies the
frontier.

Rex vero audito quod filius suus² recessisset, timuit valde insidias Francorum, et cum festinatione castella sua quæ erant in confinio Franciæ, adiit, et ea munivit custodibus, et victu et fossato.³ Pervenit autem usque Gisortium, et illud quam melius potuit, munivit, et inde iter suum fecit per castella sua⁴ Normanniæ, et statim mandavit per litteras suas castellanis suis Angliæ, Aquitanniæ, et Andegaviæ et Britanniæ, ut munirent castella sua et bene custodirent; significans

fo. 46 v°.

The revolt
was prompt-
ed by Lewis
and Eleanor,
who sends
Richard and
Geoffrey to
join their
brother.

eis rei eventum. Hujus autem nefandæ proditiōis auctores exstiterunt Lodowicus rex Franciæ, et, ut a quibusdam⁵ dicebatur, ipsa Alienor regina Angliæ et Radulphus de Faia. Prædicta quidem regina eo tempore⁶ habuit in custodia sua Ricardum ducem Aquitanniæ et Gaufridum comitem Britanniæ filios suos, et misit eos in Franciam ad juvenem regem fratrem illorum,⁷ ut cum eo essent contra regem⁸ patrem ipsorum.

Fulfilment
of Merlin's
prophecy.

Tunc vero adimpletum est illud Merlini vaticinium, qui ait, "Evigilabunt rugientis⁹ catuli, et postpositis nemoribus infra mœnia civitatum venabuntur; stragem non minimam ex obstantibus facient, et linguas taurorum abscedent; colla rugientium onerabunt catenis, et avita tempora renovabunt." Hoc vaticinavit Merlinus de filiis regis Henrici filii Matildis imperatricis,¹⁰ et vocans eos rugientis⁹ catulos significavit,

Hoveden,
305. b. 15,
much
shorter

¹ *feria . . Quadragesimam*] om. B.
It was really the Thursday after
the 2nd Sunday in Lent.

² *suus*] ejus, B.

³ *fossato*] fosso, A. B.

⁴ *sua*] om. B.

⁵ *et . . . quibusdam*] a quibusdam vero, B.

⁶ *eo tempore*] om. B.

⁷ *illorum*] eorum, B.

⁸ *regem*] om. B.

⁹ *rugientis*] rugientes, B. H.

¹⁰ *fili . . imperatricis*] om. B.

illos insurrecturos contra patrem et dominum suum,¹ A.D. 1173.
et contra ipsum werram² moturos. March.

Hoveden,
305. a. 41,
much
shorter.
MS. B. fo.
58 a.

Post discessum vero juvenis regis, Ricardus Barre, Richard Barre and the other servants of the young king return to Henry, and are sent back by him.
qui sigillum ipsius portabat, ad regem patrem ejus rediit, et tradidit illi³ sigillum filii sui, quod ille ei ad custodiendum commiserat: et illud recipiens præcepit bene custodiri. Similiter servientes⁴ quos ipse posuerat in domo regis filii sui, ad illum redierunt, adducentes secum carectas et sumarios cum hernasio regis, qui recesserat. Rex vero noluit illos secum retinere, sed remisit eos ad regem filium suum cum toto hernasio suo. Et præterea misit ei per illos vasa argentea, et equos et pannos, et præcepit eis ut ei fideliter⁵ servirent. Sed cum ad eum venissent, statim fecit illos⁶ qui cum eo remanere volebant, jurare ei fidelitatem contra patrem suum. Illos autem qui hoc sacramentum facere nolebant, secum retinere noluit, sed abire permisit, scilicet Walterum capellanum suum,⁷ et Aelwardum camerarium suum, et Willelmum Blundum, hostiarium suum, et ipsi ad regem redeuntes cum eo remanserunt.⁸

Hoveden,
305. a. 46,
much
shorter.

Interim Lodowicus rex Franciæ satis humanum se Lewis holds a council at Paris in favour of the younger Henry.
exhibuit juveni regi et fratribus suis, et illis qui cum eis venerant; et statim fecit fieri ei novum sigillum,⁹ per quod ille subscriptas donationes confirmavit. Nam rex Franciæ convocatis Philippo comite Flandriæ, et Matthæo fratre illius¹⁰ comite Boloniæ, et Henrico

¹ suum] suorum, A. B.

² werram] guerram, B.

³ illi] ei, B.

⁴ Similiter servientes] tr. B.

⁵ ei fideliter] tr. B.

⁶ illos] eos, B.

⁷ suum] om. B.

⁸ remanserunt] Here B. inserts:

“Perdidit itaque rex ille regis

“filius mentem, perdidit et sensum,

“fugat innocentem, persequitur ge-

“nitorem, usurpat imperium, inva-

“dit regnum. Et ipse unus est

“reus, et universus contra patrem

“suum conspirat exercitus. Unius

“dementia dementes efficit multos;

“ipse enim sitit sanguinem patris,

“cruorem appetit genitoris.” So

also Hoveden.

⁹ fecit . . sigillum] effici novum

sigillum fecit ei, B.

¹⁰ illius] ejus, B.

A.D. 1173. comite de Trois,¹ et Theobaldo² comite Blesensi, et comite Rodberto fratre regis Franciæ, et comite Stephano, et cæteris comitibus et baronibus Franciæ, et præterea omnibus archiepiscopis et episcopis, et clero et populo regni Franciæ, magnum celebravit concilium apud Parisius, et in ipso concilio³ ipsemet juravit, tactis sacrosanctis Ewangeliiis, quod juvenem regem et fratres suos, secundum posse suum juvaret contra patrem illorum, ad werram⁴ suam manutenendam, et ad regnum Angliæ perquirendum. Similiter fecit prædictos comites et barones Franciæ⁵ idem sacramentum jurare ei, accepta⁶ prius a juvene rege et a fratribus suis,⁷ securitate et sacramentis, quod a rege Franciæ non recederent, nec cum patre suo aliquam pacem facerent, nisi per ipsum et per⁸ barones Franciæ. In eodem concilio juvenis rex recepit homagium et fidelitatem a Philippo comite Flandriæ, et dedit ei pro homagio⁹ et fidelitate sua¹⁰ mille libras redditus¹¹ in Anglia per annum, et totam Cantiam, cum castello de Duvere,¹² et castello Rofensi.¹³ Similiter recepit ipse homagium et fidelitatem a Matthæo fratre comitis Flandriæ,¹⁴ comite Boloniæ, et concessit ei pro homagio et fidelitate sua,¹⁵ totam socam de Kirketonia¹⁶ in Lindeseia, et comitatum Moretaniæ.¹⁷ Similiter recepit fidelitatem et homagium comitis Theobaldi,¹⁸ et concessit ei¹⁹ quingentas²⁰ libratas reddituum Andegavensium, et castellum

Hoveden,
305. a. 46,
much
shorter.

Henry the
younger
receives
homage of
the counts
of Flanders
and Bou-
logne, and
gives them
fiefs.

fo. 47 vº.

<p>¹ <i>Trois</i>] Troys, B.
 ² <i>Theobaldo</i>] Teobaldo, B.
 ³ <i>et . . . concilio</i>] In illo igitur concilio, B.
 ⁴ <i>werram</i>] guerram, B.
 ⁵ <i>Franciæ</i>] illud, ins. B.
 ⁶ <i>accepta</i>] tamen, ins. B.
 ⁷ <i>suis</i>] ejus, B.
 ⁸ <i>per</i>] om. B.
 ⁹ <i>homagio</i>] suo, ins. B.
 ¹⁰ <i>sua</i>] om. B.</p> | <p>¹¹ <i>libras redditus</i>] libratas reddituum, B.
 ¹² <i>Duvere</i>] Dover, B.
 ¹³ <i>Rofensi</i>] Rovensi, B.
 ¹⁴ <i>fratre . . Flandriæ</i>] om. B.
 ¹⁵ <i>pro . . sua</i>] om. B.
 ¹⁶ <i>Kirketonia</i>] Kirketun, B.
 ¹⁷ <i>Moretaniæ</i>] Mortanæ, B.
 ¹⁸ <i>comitis Theobaldi</i>] a comite Teobaldo, B.
 ¹⁹ <i>ei</i>] om. B.
 ²⁰ <i>quingentas</i>] quinquaginta, B.</p> |
|---|---|

Hoveden,
306. a. 55,
much
shorter.
MS. B. fo.
58 b.

de Ambasio, cum toto jure, quod ipse calumniatus fuit in Turonica, et clamavit ei quietum totum¹ jus, quod rex Angliæ pater suus et ipse calumniati fuerunt² in castello Reginaldi. Omnes vero has donationes³ confirmavit eis sigillo suo novo quod rex Franciæ fecit⁴ ei fieri. Præterea alias fecit donationes quas eodem sigillo confirmavit. Concessit enim Willelmo regi Scotiæ pro homagio suo⁵ et servitio suo, totam Northumberlandam⁶ usque ad⁷ Tinam. Et concessit David fratri regis Scotiæ pro homagio et servitio suo comitatum de Huntendonia,⁸ et in augmentum dedit ei totam Cantebrigesiriam⁹; et concessit comiti¹⁰ Hugoni Bigot totum honorem de Eya in feudo et hæreditate tenendum, et castellum Norwicense in custodia sibi¹¹ et hæredibus suis in perpetuum. Et alias plures fecit donationes quas prætermittimus ad historiam trans-euntes.

A.D. 1173.
He grants
fiefs to
Theobald
of Blois,
William,
king of
Scotland,
David, earl
of Hunting-
don, Hugh
Bigot, and
others.

Instante igitur solemnitate Paschali, Henricus rex Angliæ, filius Mathildis imperatricis,¹² tenuit curiam suam apud Alenzun, et statim post clausum Pascha exarsit nefanda proditorum rabies; quorum nomina hæc sunt; et ipsi cum juvene rege tenuerunt contra patrem suum.¹³ Johannes Talevaz, comes de Puntif;¹⁴ comes de Mellento,¹⁵ comes de Auco, camerarius de Tankervilla,¹⁶ Willelmus Patricius senior, Rodbertus de Munford, Thomas de Culuncis, Amauri Turellus, Wil-

Henry the
elder keeps
Easter,
April 8, at
Alençon.

Names of
the parti-
zans of
Henry the
younger.

¹ *quietum totum*] tr. B.

² *fuerunt*] fuerint, B.

³ *has donationes*] tr. B.

⁴ *fecit*] præcepit, B.

⁵ *suo*] om. B.

⁶ *Northumberlandam*] Northumberlandiam, B.

⁷ *ad*] om. B.; Tynam, B.

⁸ *Huntendonia*] Huntendun, B.

⁹ *Cantebrigesiriam*] Grantebrigesiriam, B.

¹⁰ *concessit comiti*] om. B.

¹¹ *sibi*] ei, B.

¹² *filius . . imperatricis*] tr. B.

¹³ *quorum . . . suum*] Hæc sunt nomina eorum qui cum Henrico juvene rege contra patrem suum tenuerunt, B.

¹⁴ *Puntif*] et ipse habuit castellum de Essal, et castellum de Sancto Remigio des Plais, et castellum de Muscecuard, et castellum de Mamerce; ins. B.

¹⁵ *Mellento*] Mellito, A.

¹⁶ *Tankervilla*] Tankervil, B.

A.D. 1173.
Original
partizans of
the younger
Henry.

fo. 48 r°.

Willelmus de Tibovilla, Gillebertus de Tilleriis, Eudo-
filius Ernisi, Willelmus filius Ernisi, Rodbertus filius
Ernisi,¹ Radulfus de Haya,² Oliverus filius Ernesii,³
Hasculfus de Sancto Hylario, Rodbertus de Anger-
villa, Robertus Bussun, Gillebertus de Albemaria,⁴ Ber-
nardus de Feritate, Rodbertus de Sablul, Gwido de
Curtiran,⁵ Hugo de Silli, et Rodbertus de Ble, Har-
dewinus de Fugerai, Matthæus de La Gailla, Philippus
de Carcere, Gaufridus de Brullun, Vivianus de Mun-
revel, Willelmus de P. . . , Gwenis de Palvel, Petrus
de Sancto Juliano, Fulco Ribule, Rodbertus de Tres-
gorce, Willelmus filius Rogerii,⁶ Willelmus Marescallus,
Willelmus de Diva, Radulfus de Chainai,⁷ Geraldus
Talebot, Willelmus de Tintiniac, Gaufridus filius Ha-
monis, Radulfus de Albemaria, Johannes de Lineris,
Adam de Ikobo, Petrus de Andevilla, Willelmus de
Cauveni, Hugo de Mota, Salomon Hostiarius, Johannes
de Praellis, Rodbertus Gerebert, Landricus de Orbec,
Ricardus abbas de Turnai, Rodbertus de Moretania,
Willelmus Hagullun,⁸ Jordanus Ridel, Symon de Ma-
risco, Hugo de Diva,⁹ Saerus de Quincy juvenis, Bal-
dericus de Baudemunt, Willelmus de Falaise, Gaufri-
dus de Lezinnan, Gaufridus Chouet, Willelmus Tale-
wazs, Guido de Lezinnan.¹⁰ Et sciendum est,¹¹ quod
hi supradicti milites cum juvene rege in Franciam re-
cesserunt, et cum eo reversi fidelitatem juraverunt regi
patri ipsius.¹²

Præterea hæc sunt nomina illorum, qui post eum

¹ *Thomas . . Ernisi*] om. B.

² *Haya*] Aia, B.

³ *Ernesii*] Hernis, B.

⁴ *Hasculfus . . . Albemaria*] om.
B.

⁵ *Rodbertus . . Curtiran*] om. B.

⁶ *Rodbertus de Ble . . . Rogerii*]
om. B.

⁷ *Radulfus de Chainai*] om. B.

⁸ *Willelmus de Tintiniaco . . Wil-
lelmus Hagullun*] om. B.

⁹ *Symon de Marisco, Hugo de
Diva*] om. B.

¹⁰ *Baldericus . . Lezinnan*] Gau-
fridus Leginan et multi alii, B.

¹¹ *est*] om. B.

¹² *ipsius*] suo, B.

abierunt, Hugo ¹ de Sancta Maura, Willelmus de Sancta Maura, Joscelinus de Sancta Maura, Petrus de Munrabel, Joibertus de la Guirche, Jacelinus de Mauleio, Gaufridus de Haia, Rodbertus de Sablol, Gwido de Curtirant, Gaufridus de Lavardin filius comitis de Vendomia, Radulfus de Fulgeriis, Gwiounou de Ancenis, Rollandus filius Ernisi, Osbertus de Praellis, Walleranus de Hyveri, Joscelinus Crispin, comes de Everous senior, Symon de Lezzai, Chales de Rocheforda, comes de Engolismo, Bucherius, Gaufridus de Rancona, Willelmus de Oveneia, Willelmus archiepiscopus.

Hoveden,
305. b. 39,
shorter.

Itaque post clausum Pascha, ut supradictum est, exarsit nefanda proditorum rabies. Ipsi enim furore diabolico debacchati, circumquaque devastabant igne et gladio terram regis Angliæ in Normannia, et ² Aquitannia, et ³ Andegavia, et Britannia. Procedente autem tempore, circa festum Sanctorum ⁴ Apostolorum Petri et Pauli, Philippus ⁵ comes Flandriæ intravit cum magno exercitu in Normanniam, et sine aliqua difficultate cepit villam et castellum de Albemaria, ⁶ et captus fuit in ea ⁷ Willelmus comes Albemariæ et multi milites et servientes cum eo.

A.D. 1173.
Partizans of
Henry the
younger,
who joined
him after
the begin-
ning of the
revolt.

After April
15 the revolt
breaks out.

About June
29 the count
of Flanders
invades Nor-
mandy, and
takes Albe-
marle.

Et statim divulgata est captio illa per circumjacentes provincias. Pervenit et in Angliam, et excitavit furem perfidæ gentis Angliæ. Tunc enim erupit ⁸ in Anglia vesana proditorum rabies, quæ prius sub velamento fidelitatis latebat. Hujus autem nefandæ proditionis auctores exstiterunt in Anglia ⁹ Willelmus rex

fo. 48 v°.

The revolt
breaks out
in England.

¹ *Hugo*] Instead of the above list, B. has, "Radulfus de Malliun, comes Eudo, Gymarus de Liuns, Petrus de Munrabel, Jocelinus de Malleio, Chales de Rochesford, comes de Engolisma, Willelmus archiepiscopus, et aliis innumera-biles."

² *et*] in, B.

³ *et*] in, B.

⁴ *Sanctorum*] om. B.

⁵ *Philippus*] Filippus, A.

⁶ *Albemaria*] Aubemarl, B.

⁷ *ea*] eo, B.

⁸ *erupit*] prorupit, B.

⁹ *exstiterunt in Anglia*] tr. B.

A.D. 1173.
Names of
the traitors
in England,
and their
castles.

Stirling,
Edinburgh,
Jedburgh,

Berwick,
Roxburgh,
Annan,
Lochmaben,

Hunting-
don,
Mountsorel,
Groby,
Leicester,

Tutbury,
Duffield,
Freming-
ham,
Bungay,
Chester,
Thirsk,

Malzeard,
Axholm,
Dunham,

Ullerwood,
Stockport,
Lauder.

Scotiæ, et¹ David frater ejus, Rodbertus junior comes Leicestriæ,² Rodbertus comes de Ferreris,³ comes Hugo Bigot,⁴ Hugo comes Cestriæ, Rogerus de Mulbrai,⁵ et Nigellus et Rodbertus filius ejus, Hamo de Masci,⁶ Thomas de Muschamp,⁷ Rodbertus de Lundres, Gaufridus de Costentin,⁸ Ricardus de Morvilla.⁹ Willelmus rex Scotiæ habuit et tenuit¹⁰ castellum de Strivelinia,¹¹ castellum Puellarum, castellum de Geddwurda,¹² castellum de Berevic,¹³ castellum de Rokesburga,¹⁴ et castellum de Anant, et castellum de Loghmaban,¹⁵ quæ fuerunt castella Rodberti de Brus. David, frater regis Scotiæ, habuit castellum de Huntendona. Comes Leicestriæ tenuit¹⁶ castellum de Munsorel,¹⁷ castellum de Grobi, castellum Leicestriæ.¹⁸ Comes de Ferreris tenuit castellum de Tutisbiria,¹⁹ castellum de Dufelda.²⁰ Comes Hugo Bigot tenuit castellum de Fremigham, castellum de Bungehia;²¹ comes Cestriæ tenuit castellum Cestriæ;²² Rogerus Mulbrai²³ tenuit²⁴ castellum de Treske,²⁵ castellum de Malessard,²⁶ castellum de Insula; Hamo de Masci tenuit²⁷ castellum de Duneham,²⁸ castellum de Ullerwda; Gaufridus de Costentin²⁹ tenuit castellum de Stokeporta; Ricardus de Morvilla tenuit³⁰ cas-

MS. B. fo.
59 a.

¹ et] om. B.

² Leicestriæ] Leycestriæ, B.

³ Ferreris] Ferrers, B.

⁴ Bigot] Bigod, B.

⁵ Mulbrai] Mumbrai, B.

⁶ et Nigellus . . Masci] om. B.

⁷ Muschamp] Muscamp, B.

⁸ Gaufridus de Costentin] om. B.

⁹ Morvilla] Gervasius Painel, ins. B.

¹⁰ tenuit] contra regem Angliæ, ins. B.

¹¹ Strivelinia] Strivelina, B.; et, ins. B.

¹² Geddwurda] Godewrda, B.

¹³ Berevic] Berewic, B.

¹⁴ Rokesburga] Rokesburc, B.

¹⁵ Loghmaban] Lochmaban, B.

¹⁶ tenuit] om. B.

¹⁷ Munsorel] et, ins. B.

¹⁸ Leicestriæ] de Leicestria, B.

¹⁹ Tutisbiria] Tutesbiria, B.

²⁰ Dufelda] Dufelt, B.

²¹ Bungehia] Bungheia, B.

²² Cestriæ] de Cestria, B.

²³ Mulbrai] de Mumbrai, B.

²⁴ tenuit] om. B.

²⁵ Treske] et, ins. B.

²⁶ Malessard] Maleshard, B.

²⁷ tenuit] om. B.

²⁸ Duneham] Dufham, B.

²⁹ Costentin] Costantin, B.

³⁰ tenuit] om. B.

tellum de Lawedra; præterea in Anglia multi erant,¹ A.D. 1173.
qui prave et fecte tenuerunt cum rege, patre juvenis
regis, tam clerici quam laici.

Hoveden,
305. b. 43,
much
shorter.

Circa octavas vero apostolorum Petri et Pauli, juve- fo. 49 r.
nis rex et fratres sui venerunt in Normanniam cum About July 6
comite Flandriæ et comite Bolihiæ; et obsederunt the younger
castellum de Driencurt,² quod infra quindecim dies Henry and
sequentes Doulfus, Bardulfus et Thomas frater ipsius,³ his brothers
qui fuerunt inde constabularii, reddiderunt eis; vul- join in the
nerato prius ibidem⁴ ad mortem Matthæo comite Bolo- invasion of
niæ, qui statim⁵ postquam castellum redditum fuerat, Normandy.

in Flandriam delatus obiit. Defuncto itaque Matthæo, Matthew of
comite Bolihiæ,⁶ Petrus frater ejus, qui⁷ electus metro- Boulogne
politane ecclesiæ de Cambrai,⁸ malens sæculo militare dies, and his
quam Deo, per consilium Philippi fratris sui comitis brother
Flandriæ, qui sine propinquiore hærede erat, reliquit Peter re-
electionem illam quæ de ipso facta fuit, et fecit se armis nounces his
militaribus honorari, immo onerari. In loco vero elec- election to
tionis ipsius⁹ successit Rodbertus præpositus de Ars,¹⁰ Cambray
qui et electus erat ecclesiæ¹¹ de Arrat;¹² sed paulo post
meritis suis exigentibus, eodem anno ab inimicis suis
interfectus est.

Hoveden,
307. a. 37.

¹³ Similiter autem circa octavas apostolorum Petri et About July 6
Pauli, Lodowicus rex Franciæ cum magno exercitu¹⁴ Lewis VII.
intravit¹⁵ Normanniam, et obsedit Vernolium, et statim invades Nor-
fecit fieri machinas bellicas, et quotidie circumquaque mandy, and
fecerunt insultum in eo.¹⁶ Sed Hugo de Lasci, et Hugo besieges
de Bellocampo, qui inde constabularii erant, villam Verneuil.

Hoveden,
305. b. 47,
much
shorter.

¹ in . . erant] tr. B.

² Driencurt] Driencurd, B.

³ ipsius] ejus, B.

⁴ prius ibidem] tr. B.

⁵ statim] om. B.

⁶ comite Bolihiæ] om. B.

⁷ qui] om. B.

⁸ Cambrai] Chambray, B.

⁹ electionis ipsius] tr. B.

¹⁰ Ars] Ari, B. The place re-
ferred to is Aire on the Lys.

¹¹ erat ecclesiæ] om. B.

¹² Arrat] Araz, B.

¹³ Here B. has a rubric: "De in-
gressu Lodowici regis in Nor-
manniam."

¹⁴ magno exercitu] tr. B.

¹⁵ intravit] in, ins. B.

¹⁶ circumquaque . . eo] tr. B.

A.D. 1173. Vernolii viriliter et constanti animo defenderunt, cum militibus et servientibus qui intus erant; nec regem Franciæ, nec machinas suas timebant. Nam rex Franciæ cum suo magno exercitu parum proficere potuit,¹ quia jam per mensem ibi moram fecerat, et in nullo eis nocere potuit, nisi ex parte illa, ubi tentoria sua fixa fuerunt.² Ibi enim positæ erant machinæ suæ bellicæ. Erant quidem infra Vernolium³ tres burgi præter castellum, et unusquisque illorum⁴ separatus erat ab altero, et interclusus forti muro et fossato⁵ aqua pleno; et⁶ unus illorum⁷ dicebatur magnus burgus, et ibi extra murum fixa erant tentoria regis Franciæ et machinæ illius bellicæ. In fine autem illius mensis, cum burgenses de burgo vidissent, quod victus et necessaria eis defecissent, nec haberent quid manducassent,⁸ compulsi fame et inopia, inducias triduanas ceperunt a rege Franciæ ut libere irent et exirent⁹ ad regem Angliæ dominum suum¹⁰ propter succursum. Et nisi infra sequens triduum ab eo succursum haberent, redderent ei burgum illum quem habebant.¹¹ Et statutus est eis dies peremptorius in vigilia Sancti Laurentii, et dederunt inde obsides regi Franciæ. Et ipse juravit eis, et per ejus præceptum¹² comes Rodbertus frater ipsius,¹³ et comes Henricus,¹⁴ et comes Theobaldus;¹⁵ et Willelmus archiepiscopus Senonensis eis in verbo veritatis promisit, quod si statuta die burgum illum reddiderint, rex Franciæ redderet eis obsides suos, et nullum damnum eis faceret,¹⁶ nec ab aliis fieri permetteret.¹⁷

July.
He stays for
a month
before Ver-
neuil.

Hoveden,
305. b. 49,
shorter.

fo. 49 v°.
The inhabi-
tants offer
to surrender
on Aug. 9, if
not suc-
coured.

Hoveden,
306. a. 1.

¹ *proficere potuit*] *proficiebat*, B.

² *fuerunt*] *fuerant*, B.

³ *Vernolium*] *Vernonium*, B.

⁴ *illorum*] *eorum*, B.

⁵ *fossato*] *fosso*, A. B.

⁶ *et*] *om.* B.

⁷ *illorum*] *vero eorum*, B.

⁸ *manducassent*] *manducarent*, R.

⁹ *libere irent et exirent*] *tr.* B.

¹⁰ *dominum suum*] *om.* B.

¹¹ *habebant*] *tenebant*, B.

¹² *ejus præceptum*] *tr.* B.

¹³ *ipsius*] *ejus*, B.

¹⁴ *comes Henricus*] *tr.* B.

¹⁵ *comes Theobaldus*] *tr.* Teobaldus, B.

¹⁶ *faceret*] *faciet*, B.

¹⁷ *permitteret*] *permittet*, B.

MS. B. fo.
59 b.

Instabat itaque dies ille peremptorius, et rex Angliæ A.D. 1173.
congregato exercitu suo, quem de Normannia habere Aug. 7.
potuit,¹ venit usque Conchas, ducens secum Braibancenos² King Henry
suos, de quibus plus quam decem millia habuit, et in comes to
crastino ibidem moram fecit, expectans partem exer- Conches.
citus sui quæ³ nondum venerat.

Hoveden,
306. a. 12.

⁴Insequenti autem die, scilicet sexto idus Augusti, Henry ad-
feria quarta, rex Angliæ præliaturus cum rege Franciæ, vances to
venit cum exercitu suo ad castellum de Breteil,⁵ quod Breteuil,
tunc habuit in manu sua. Nam comes Leicestriæ, ad and draws
regem Franciæ fugiens, sine custode reliquit illud. up his forces
Et ibi in eminentiori loco rex construxit acies suas in array.
bellicas, ex equitibus et peditibus. August 8.

Erant autem ibidem cum rege⁶ duces exercitus comes
Willelmus de Mandevilla, Willelmus comes de Arun-
del,⁷ comes de Wendouma,⁸ Ricardus de⁹ Humet con-
stabularius, Ricardus filius comitis, Ricardus de Vernun,

¹ potuit] potuerat, B.³ quæ] qui, B.² Braibancenos] Brabacenos, B.⁴ Here B. inserts the following list; it is not in Hoveden :—

“ Et hæc sunt nomina comitum et baronum, qui tenuerunt cum Hen-
“ rico rege Angliæ contra filios suos. Ricardus Cantuariensis archiepi-
“ scopus, Rogerus Eboracensis cum omnibus episcopis Angliæ, archiepi-
“ scopus Rotomagensis, et omnes episcopi Normanniæ, præter Arnulfum
“ episcopum Lexoviensem, qui receptabat parentes suos malefactores. Et
“ in Anglia Reginaldus comes Cornubiæ, Hamelinus comes Warenniæ,
“ Willelmus comes de Aubemarl, Willelmus comes de Arundel, Robertus
“ [? Willelmus] comes de Gloucestre, comes de Salesberie, Willelmus de
“ Mandevil, comes Essexæ, Henricus de Laschi, Willelmus de Vesci,
“ Heverardus de Ros, Galfridus Trussebut, Ricardus Luci, Ricardus de
“ Humez et omnes filii et fratres ejus; Robertus de Stutevil et filii et
“ fratres ejus, Odelinus de Umframvil, Robertus de Brus et Adam Brus,
“ Ricardus Luvetof, Ricardus de Albeni, Willelmus de Aubeni, Hum-
“ fridus de Boun, Bertramnus de Verdun, Johannes constabularius Ces-
“ triæ, Gaufridus Lincolnæ electus, Ricardus comes de Stringuil, Phi-
“ lippus de Kima, Simon frater ejus, Simon comes de Norhamtun, Gwido
“ de Ver, David et Evayn reges Walliæ.”

⁵ Breteil] Bretul, B.⁸ comes de Wendouma] Johannes⁶ rege] ibi, ins. B. W.

comes de Vendom, B.

⁷ comes Willelmus de Mandavilla,⁹ de] om. B.

Willelmus comes de Arundel] tr. B.

A.D. 1173. Jordanus Tessun, Henricus de Novo Burgo. Ordinatis
August 8. itaque aciebus, Willelmus comes¹ Arundel, vir strenuus
et bellicosus, stans in medio cohortum sic ait;

*Oratio comitis de Arundel.*²

Speech of
the earl of
fo. 50 r.
Arundel to
the army at
Breteuil.

" Proceres Normannigenæ³ clarissimi, meminisse vos
" vestri nominis et generis⁴ præliaturos decet. Per-
" pendite ergo qui et contra quos, et ubi bellum gerere⁵
" debeatis. Nemo vobis impune restitit, ferax enim⁶
" Anglia, et dives Apulia, et Jerusalem famosa, et in-
" signis Antiochia, vires vestras expertæ, vobis suc-
" cubuerunt. Nunc autem rex Franciæ et sui, quos
" semper in patria sua petivimus et vicimus, in patriam
" nostram ritu transverso ebrii et dementes, proh pu-
" dor!⁷ convolaverunt.⁸ Attollite igitur animos, viri
" elegantes, et adversus nequissimum hostem freti præ-
" sentia, immo virtute Dei, exsurgite; tegat vobis
" galea caput, lorica pectus, ocreæ crura, totumque
" corpus clypeus; et ubi feriat hostis nudum non
" inveniatur. Et procedentes adversus nequissimos hostes
" quid dubitamus? An numerum? Sed non tam
" numerus multorum, quam virtus paucorum bellum
" efficit. Quid igitur⁹ confert vobis gloria parentelæ,
" exercitatio sollemnis, disciplina militaris, nisi plures
" vincatis, cum sitis¹⁰ pauciores illis?
" Præterea considerate in cordibus vestris, quam in-
" juste et contra præceptum Dei rex Franciæ temeri-
" tatem et errorem filiorum invictissimi regis Angliæ
" domini nostri, contra eum et voluntatem ipsius fovet.
" Ponite ergo in Domino Deo spem vestram, et pugnate

Borrowed
from the
bishop of
Orkney's
speech
before the
battle of the
Standard,
H. Hun-
tingd.,
fo. 222 b.

MS. B. fo.
60 a.

¹ comes] de, ins. B.

² Rubric omitted in B. There is
nothing in Hoveden answering to
this speech.

³ Normannigenæ] Normanniæ, B.

⁴ nominis et generis] tr. B.

⁵ bellum gerere] tr. B.

⁶ enim] om. B.

⁷ pudor] dolor, B.

⁸ convolaverunt] convoluerunt, B.

⁹ igitur] ergo, B.

¹⁰ cum sitis] om. B.

From the
king of
Sicily's
letter; be-
low, p. 56,
note 12.

" viriliter, quia Christus Filius Dei vivi, Qui factus est
" obediens¹ Patri usque ad mortem, in mentibus filio-
" rum regis domini nostri hodie filialem obedientiam
" inspirabit, vel ostendens Se Deum nolentem iniquita-
" tem, hodie puniet scelus perfidorum Francigenarum,
" qui in tantum illos seduxerunt quod, ordine humani-
" tatis oblito, et naturæ lege soluta, insurrexerunt filii
" in parentem, in genitorem geniti.

A.D. 1173.
August 8.
Speech of
the earl of
Arundel.

" Præterea unum est,² fortissimi proceres, quod vobis
" firmiter ingerere volo; quod, nulla potest esse fugi-
" entibus reversio. Nam ita circumdati sumus undique
" hostibus nostris, et ideo quia³ nulla spes fugæ est, hoc
" solum superest, ut vincamus vel occumbamus. Sed
" Deus Omnipotens, Qui judicat populos in æquitate,
" respiciat⁴ nos hodie oculis misericordiæ Suæ, et Qui
" per servum Suum David superbiam Goliæ confregit,
" Ipse conterat hodie⁵ superbiam inimicorum nostro-
" rum." Et sonuerunt montes et colles, " Amen, Amen."

fo. 50 v°.

Cf. H. Hunt.
222. b. 36.

Vixque finierat; et omnes extensis in⁶ cælum mani-
bus, terribili clamore⁷ fugam abjuraverunt; et adhuc
illis clamantibus, ecce, Willelmus Senonensis archiepi-
scopus, et cum eo comes Rodbertus⁸ frater regis Fran-
ciæ, et comes Theobaldus,⁹ qui semper regi Angliæ
speciem dilectionis sub velamento iniquitatis et perfidiæ
prætendebat, venerunt ad eum, missi a rege Franciæ;
dicentes ei, quod rex Franciæ cum eo pacifice loqui
vellet de pace tractanda inter illum et filios suos.¹⁰
Credidit ergo eis rex, et concessit eis inducias usque
in crastinum. Et ceperunt colloquium inter ipsum et
regem Franciæ, et filios suos ibidem in crastino.¹¹ Et
reversus est rex cum exercitu suo usque Conchas,¹²

King Lewis
sends to
propose a
truce and
conference.

Hoveden,
306. a. 17,
much
shorter.

Henry re-
tires to
Conchas

¹ *obediens*] om. B. W.

² *est*] om. B.

³ *quia*] cuique, B.

⁴ *respiciat*] inspiciat, B.

⁵ *conterat hodie*] tr. B.

⁶ *in*] ad, B.

⁷ *clamore*] voce, B.

⁸ *comes Rodbertus*] tr. B.

⁹ *Theobaldus*] Teobaldus, B.

¹⁰ *suos*] om. B.

¹¹ *crastino*] crastinum, B.

¹² *Conchas*] Conchas, B.

A.D. 1173.
August 9.
The soldiers
are less anx-
ious for
battle.

King Lewis
does not
keep his en-
gagement.

The citizens
of Verneuil
fo. 51 r.
surrender
to him, and
he carries
them away
prisoners.

ad castra sua¹ unde recesserat. Mane autem facto, iterum venit rex cum exercitu suo ad locum colloquii. Sed magna pars exercitus sui animosior erat ad bellandum die præcedenti quam tunc fuerat. Namque pedites onerati armis et longo itinere fatigati cœperunt intra se dicere, "Semper nocuit differre paratis; quare enim heri non pugnavimus cum minus fatigati essemus?" Sed alii, qui arma sæpius² tractare solebant, dixerunt hoc cautius factum fuisse, sicque plebs per diversa trahebatur. Et jam appropinquante hora diei nona,³ cum jam hora colloquii præterisset, nec rex Franciæ, nec aliquis ex parte sua ad colloquium venisset, rex Angliæ et sui versus Vernolium respicientes, viderunt fumum teterrimum; et post fumum flammam ignium consurgere. Et stupor apprehendit eos, mirantes quid hoc esset. Illa autem die erat dies peremptorius in quo ex necessario oportebat prædictos burgenses succursum habere, vel burgum, ut supradictum est, tradere regi Franciæ.⁴ Cumque hora statuta advenisset, et succursum non haberent, reddiderunt regi Franciæ prædictum burgum. Quem⁵ ipse suscipiens, securitatem, quam ipse et sui eis, fide et sacramentis, ut jam diximus, interpositis promiserant, non respexit, sed burgum comburens, et burgenses⁶ et eorum obsides, cum omnibus catallis suis,⁷ secum captivos duxit in Franciam,⁸ sicque⁹ ad dedecus et¹⁰ sempiternum sui opprobrium cum exercitu suo viliter et ignominiose aufugit, non ausus¹¹ expectare impetum exercitus regis Angliæ.¹²

Lucan.
Phars. i. 281.

¹ *ad castra sua*] om. B.

² *arma sæpius*] tr. B.

³ *hora diei nona*] tr. B.

⁴ *tradere regi Franciæ*] tr. B.

⁵ *Quem*] Quod, B.

⁶ *et burgenses*] om. B.

¹² Here B. inserts:—

"Interim rex Angliæ in eminentiori loco constitutus expectabat reditum exploratorum suorum, erat autem cor ejus pavens pro Vernolio. Redeuntes autem exploratores sui nunciaverunt ei quod rex Franciæ conversus esset in fugam.

⁷ *suis*] om. B.; et etiam burgenses, ins. B.

⁸ *duxit in Franciam*] tr. B.

⁹ *sicque*] et, B.

¹⁰ *et*] ad, ins. B.

¹¹ *ausus*] audens, B.

Hoveden,
306. a. 28,
much
shorter.

Cumque hoc nunciatum esset regi Angliæ et exercitui suo,¹ in ore gladii secuti sunt illos,² et multi ex illis³ ceciderunt die illa in ipsa⁴ fuga, et multi capti, quorum non est numerus. Et ut in memoria habeatur, sciendum est quod hæc fuga regis Franciæ facta est quinta feria, quinto idus Augusti, in ipsa vigilia Sancti Laurentii, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui puniendo scelus perjurii, injuriam martyri suo illatam tam celeriter vindicavit. Itaque rex Angliæ, summa potitus victoria, in ipso noctis crepusculo venit Vernolium, et ibi tota⁵ nocte cum suis moram fecit, et muros qui ceciderant reædificari præcepit. Et

A.D. 1173.
August 9.
King Henry
pursues the
king of
France, and
comes to
Verneuil.

“ Interim Willelmus rex Siciliæ, audiens mala quæ rex regis filius et fratres sui fecerunt, patri suo in hac forma scripsit.

“ *Epistola regis Siciliæ ad Henricum regem Angliæ.*

“ Henrico, Dei gratia, nobilissimo et illustri regi Angliæ, duci Normanniæ et Aquitanniæ et comiti Andegaviæ, Willelmus, eadem gratia, rex Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, salutis felicitatem, et de hostibus desideratum triumphum. In receptione litterarum vestrarum cognovimus, quod quidem non sine admiratione maxima proferre valeamus, videlicet, quod ordine humanitatis oblito, et naturæ lege soluta, surrexit filius in parentem, in genitorem genitus; commota sunt viscera ad bellum intestinum; irruerunt ad arma præcordia, et quod novum prodigium est, et nostris temporibus inauditum, caro desavit in sanguinem et seipsum quærit sanguis effundere. Et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum, potentiæ nostræ auxilium loci commoditas non admittit, eo quo possumus caritatis affectu, quem locorum spatia non concludunt, personam et honorem vestrum devotius amplectentes, dolori vestro compatimur, persecutionem quoque vestram molestam ducimus, et quasi propriam reputamus. Confidimus autem et speramus in Domino, Cujus judicio regum judicia terminantur, quod non diutius patietur filium vestrum tentari supra id quod deberet. Et Qui factus est Patri obediens usque ad mortem, Ipse in eo filiale lumen obedientiæ inspirabit, per quod memorabitur quod caro et sanguis vester est, et relictis hostilitatis erroribus, agnoscet se filium, redibit ad patrem, naturæ solidabit incommoda, et debitæ dilectionis fœdera ordo pristinus continebit. Valete.” This is not in Hoveden: the writer of the earl of Arundel’s speech evidently had the letter before him.

¹ suo] scilicet quod rex Franciæ
fugam iniit, ins. B.

² illis] suis, B.

³ ipsa] illa, B.

⁴ in ore . . illos] tr. B.; eum, B.

⁵ tota] om. B.

A.D. 1173.
August 10.
He takes
Damville,
and thence
goes to
Rouen.

August 20.
The earl of
Chester
beaten in
Britany by
king Hen-
ry's mer-
cenaries.

in crastino recedens inde¹ cepit castellum de Damvilla² Hoveden, 306. a. 33, much shorter.
Gilleberti de Tileris, et multos milites et servientes in eo cepit; et³ inde venit Rothomagum, et statim misit inde Braibancenos⁴ suos, de quibus plus cæteris confidebat, versus Britanniam. Nam Hugo comes Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis cum Britonibus terram ipsius circumquaque vastabant,⁵ et jam reddita erat illis⁶ turris de Dolo, et ibi occurrerunt eis⁷ Braibaceni regis,⁸ et prælium ibidem cum eis commiserunt xiii^o. kalendas Septembris, feria secunda, circa octavas Assumptionis Sanctæ Mariæ.⁹ Et eadem die comes Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis victi sunt cum Britonibus, qui cum eis erant, et in fugam versi sunt, et multi capti sunt¹⁰ in fuga illa, et multi¹¹ interfecti.

*Prima captio apud Dolum.*¹²

The earl of
Chester and
Ralph of
Fougeres
shut them-
selves up in
fo. 51 v°.
the castle of
Dol.
Names of
the pri-
soners taken
on Aug. 20.

Comes vero Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis¹³ cum parte exercitus sui incluserunt se infra turrim Doli, quem dolo ceperunt, et Braibaceni regis victoria potiti illos circumquaque¹⁴ obsederunt, et statim rei eventum regi mandaverunt. Capti sunt autem¹⁵ in fuga illa¹⁶ decem et septem milites; quorum nomina hæc sunt¹⁷ Hasculfus de Sancto Hylario,¹⁸ Willelmus Patricius, Patric de Landa, Haimeri de Falcilia,¹⁹ Gaufridus Farsi, Willelmus de Rwelent,²⁰ Radulfus de Sens, Johannes

Hoveden, 306. a. 43.

MS. B. fo. 61 a.

¹ *recedens inde*] tr. B.

² *de Damvilla*] Adamvilla, B.

³ *et*] om. B.

⁴ *Braibancenos*] Barbacenos, B.

⁵ *vastabant*] devastabant, B.

⁶ *illis*] eis, B.

⁷ *eis*] ejus, ins. B.

⁸ *regis*] om. B.

⁹ *Mariæ*] Here B. inserts: "Itaque disponitur prope bellum, acies dirigitur, pugna paratur; igitur bello commisso, prosternun-

"tur hostes, Britones cadunt et vincuntur." So also Hoveden.

¹⁰ *sunt*] om. B.

¹¹ *et multi*] plures vero, B.

¹² Rubric omitted in B.

¹³ *de Fulgeriis*] om. B.

¹⁴ *circumquaque*] om. B.

¹⁵ *sunt autem*] tr. B.

¹⁶ *fuga illa*] tr. B.

¹⁷ *hæc sunt*] tr. B.

¹⁸ *Hylario*] Hilario, B.

¹⁹ *Falcilia*] Fascicia, B.

²⁰ *Rwelent*] Ruulent, B.

pincerna, vicarius de Dolo, Willelmus de Logis,¹ Willelmus de Mota, Rodbertus de Treham, Paganus Cornutus, Johannes de Charrueris,² Reginaldus³ Pinzun, Reginaldus de Campo Lamberti, Eudo Bastardus.

A.D. 1173.
August 20.

Hoveden,
306. n. 54.
shorter.

In crastino autem apud Rothomagum pervenit rumor ille ad aures regis Angliæ, et multum ipsum et omnes qui eum in veritate⁴ diligebant, exhilaravit; et ipse statim iter arripuit versus⁵ Dolum. Et cum illuc venisset feria quinta, statim fecit parari perrarias suas et alias machinas bellicas.

Henry at
Rouen re-
ceives the
news, Aug.
21, and
arrives at
Dol on
the 23rd.

Hoveden,
306. b. 1.

⁶ Comes vero Cestriæ, et qui infra turrim cum eo erant,⁷ non valentes eam defendere, reddiderunt illam⁸ regi proxima die⁹ Dominica sequenti, scilicet¹⁰ septimo kalendas Septembris.

Henry be-
sieves the
castle of
Dol, which
is surren-
dered on
the 26th.

*Secunda captio infra turrim Doli.*¹¹

Hoveden,
306. b. 5.

Et capti sunt in ea multi milites et servientes quorum nomina hæc sunt: ¹² Hugo comes Cestriæ, Radulfus de ¹³ Fulgeriis, Willelmus de Fulgeriis, ¹⁴ Haimo Spinæ, Leones, ¹⁵ Rodbertus Patricius, Engeram Patricius, ¹⁶ Ricardus de Luvetot, Gwigain Gwiun, ¹⁷ Oliverus de Rupe, Alanus de Tintiniac, Juellus filius Radulfi de Fulgeriis, ¹⁸ Gilo de Castello Girun, ¹⁹ Philippus de Landewi, Wil-

Names of
the pri-
soners taken
in the
castle of
Dol.

¹ Logis] Loges, B.

² Charrueris] Carveris, B.

³ Reginaldus] Radulfus, B.

⁴ in veritate] om. B.

⁵ versus] adversus, B.

⁶ B. has a rubric here: "Captio comitis Cestriæ."

⁷ infra . . . erant] tr. B.

⁸ illam] eam, B.

⁹ die] om. B.

¹⁰ scilicet] om. B.

¹¹ Rubric omitted in B.

¹² hæc sunt] tr. B.

¹³ de] om. B.

¹⁴ Willelmus de Fulgeriis] om. B.

¹⁵ Leones] om. B. Ceones, Hov. The French editors suppose that the

proper reading is comes, and that the person signified was Eudes of Porhoet. But the name of Leones occurs frequently in Breton charters of the time, chiefly in connexion with his brother Guerreches and Henry du Chasteler. See Morrice, *Memoires*, &c. pour l'*Histoire de Bretagne*, i. 623, 629, 632, 655, &c.

¹⁶ Engeram Patricius] om. B.

¹⁷ Gwigain Gwiun] om. B.

¹⁸ Alanus . . . Fulgeriis] om. B.

¹⁹ Girun] B. omits the rest of the list, summing it up, "et alii plusquam octoginta milites magni nominis."

A.D. 1173.
August 26.
Names of
the prison-
ers taken in
the castle
of Dol.

fo. 52ro.

Willelmus de Gorram, Juellus de Meduana, Gaufridus de Buisserio, Reginaldus de Marchia, le Marchis, Erveius de Vitri, Hamelinus de Eni, Willelmus de Sancto Bricio, Willelmus del Casteller, Willelmus de Orenge, Radulfus Vaintras, Rodbertus Pincerna, Henricus de Grai, Frumbaldus filius Hakec, Gaufridus abbas, Johannes Caurcin, Johannes de Breerrec, Hugo Havenel, Hamelinus de Pratellis, Gwado de la Basoche, Secardus Burdin, Walterius Buio, Johannes Ramazt, Hugo de Buissai, Jordanus de Maszua, Henricus de Sancto Hylario, Philippus de Sancto Hylario, fratres Hasculfi, Bartholomæus de Buisseria, Herebertus de Buillo, Bauzan de Natet, Rollandus filius Radulfi, Roellinus filius Radulfi, Gaufridus de Mimhac, Gwido Butefact, Jeldewinus Gwiun, Juellus de Ponte, Hamelinus abbas, Rodbertus de Baiochis, Elias de Aubenni, Reginaldus Cattus, Johannes de Scurtizt, Philippus de Luvenni, Henricus de Vastinus, Henricus de Sancto Stephano, Willelmus de Capella, Rogerus des Logis, Bencellardus de Serlando, Willelmus de Bosco Berengerii, Johannes de Ruella, Oliver de Munsorel, Hamundus de Rocheforda, Rodbertus de Spineto, Johannes des Logis, Gaufridus Carloel, Radulfus de Toumai, Gillebertus de Croe, Radulfus Portarius, Radulfus Pulcinus, Matthæus de Praeriis, Ricardus de Cumbrai, Willelmus le Franzais, Oliver Ruande, Radulfus Ruffin, Springaud, Rogerus de Chevervilla, Willelmus des Logis.

Hoveden,
306. b. 8.

About
July 22.
The town of
Leicester
taken by
the earl of
Cornwall:
the castle
holds out.

Eodem¹ anno circa festum Sanctæ Mariæ Magdalænæ, Reginaldus² comes Cornubiæ, avunculus regis, et Ricardus de Luci, cum exercitu Angliæ obsederunt Leicestriam, et eam ceperunt, et totam combusserunt; data prius licentia burgensibus libere exeundi cum catallis suis, et manendi ubi vellent in terra regis, donec pax fieret in terra, et tunc revertendi ad terras suas; sed castellum Leicestriæ non ceperunt.

Hoveden,
307. b. 11.

¹ Eodem] vero, ins. B.

| ² Reginaldus] Reinaldus, B.

*Primum colloquium de Pace.*¹

A.D. 1173.

Hoveden,
306. b. 33.

Itaque postquam prædictus comes Cestriæ reddidit regi turrim Doli, ipse rex in Nativitate beatæ Mariæ tenuit curiam suam apud Cenomannum, et ibi moram fecit usque ad Exaltationem Sanctæ Crucis; et inde reversus est in Normanniam, et habuit colloquium inter ipsum et Lodovicum regem Franciæ, septimo kalendas Octobris, feria tertia, de pace facienda inter ipsum et filios suos, apud Gisorcium.² In quo colloquio rex Angliæ obtulit regi filio suo medietatem reddituum dominicorum suorum³ Angliæ, et quatuor castella idonea⁴ in eadem terra; aut si filius suus mallet morari in Normannia, rex obtulit ei medietatem reddituum Normanniæ, et omnes redditus terræ⁵ patris sui, et tria castella⁶ in Normannia idonea. Ricardo etiam filio suo obtulit medietatem reddituum Aquitanniæ,⁷ et quatuor castella⁸ in eadem terra idonea. Gaufrido etiam filio suo parvulo obtulit terram illam, quæ continebat jure hæreditario filiam comitis Conani, si idem præfatam mulierem, assensu domini papæ, posset sibi in matrimonium copulare. Supposuit etiam rex se omnino⁹ arbitrio archiepiscopi Tarentensis, et legatorum domini papæ, ut tantum de redditibus suis¹⁰ superadderet et daret filiis suis, quantum illi dicerent æquum, retenta sibi justitia et regia potestate. Sed non fuit de consilio regis Franciæ, quod filii regis hanc pacem cum patre suo facerent.

King Henry
at Le Mans
from Sept. 8
to Sept. 14.Sept 25.
Conference
between
Henry and
Lewis at
Gisors.fo. 52 v°.

Iterum tamen convenerunt inter Gisorcium et Trie,¹¹ in crastino, ad pacem faciendam, et non potuit inter

Sept. 26.
A second
conference
also fruit-
less.¹ Om. B.² *Gisorcium*] Gisors, B.³ *dominicorum suorum*] tr. B.⁴ *castella idonea*] castra idonea, B.⁵ *terræ*] om. B.⁶ *castella*] castra, B.⁷ *Aquitanniæ*] om. B.⁸ *castella*] castra, B.⁹ *rex se omnino*] tr. B.¹⁰ *suis*] om. B.¹¹ *Trie*] Trye, B.

A.D. 1173.
September.
Skirmish
between the
English and
French
knights.

eos convenire. Sicque finito colloquio, milites regis Angliæ militarem¹ inierunt conflictum cum militibus regis Franciæ. In quo conflictu Ingeramnus de Tria,² dominus castelli de Tria, captus a comite Willelmo de Mandevilla, venit usque Gisorcium, et ibi reddidit se³ prisonem in misericordia regis Angliæ.

Hoveden,
306. b. 50,
shorter.

October.
The earl of
Leicester on
the part of
Henry the
younger in-
vades Nor-
folk.

Statim vero post illud colloquium Robertus comes Leicestriæ, missus a rege Franciæ, et a juvene rege, cum exercitu⁴ transfretare in Angliam festinavit. Itaque circa festum Sancti Lucæ Ewangelistæ, prædictus comes et uxor sua,⁵ comitissa Leicestriæ,⁶ applicuerunt in Angliam, cum infinito exercitu Flandrensium, usque ad Fremigham,⁷ castellum comitis Hugonis Bigot, et cum eo per aliquot dies ibidem⁸ moram fecerunt.⁹ Et nunciatum est per circumjacentes regiones applicuisse ipsum¹⁰ in Angliam cum magno exercitu extranearum gentium; et gavisī sunt inde valde inimici regis; et qui eum diligebant ultra modum contristabantur de ejus adventu. Timuerunt enim valde ejus minas et gravamen ipsius.¹¹ Et prædictus comes Leicestriæ¹² statim post festum Omnium Sanctorum obsedit castellum de Haghenet,¹³ quod Ranulfus de Broc habuit¹⁴ in cus-

Hoveden,
306. b. 52,
much
shorter.
MS. B. fo.
61 b.

He takes
the castle of
Haghenet.

¹ *militarem*] tr. to end of sentence.

² *Tria*] Trya, B.

³ *reddidit se*] tr. B.

⁴ *cum exercitu*] om. B.

⁵ *et uxor sua*] cum uxore sua, B.

⁶ *comitissa Leicestriæ*] om. B.

⁷ *ad Fremigham*] apud Fremincham, B.

⁸ *ibidem*] om. B.

⁹ *fecerunt*] fecit, B.

¹⁰ *ipsum*] eum, B.

¹¹ These two passages, from "us-
que ad Fremigham . . . gravamen
ipsius," and from "statim post .

" . . reversus est," have changed places in B.

¹² *prædictus comes Leicestriæ*] om.

B. The date is evidently a mistake.

If the earl of Leicester was taken on the 16th of October, he could not take Hagheneth after the 1st of November. We get the true dates in

R. de Diceto. The earl landed at Walton Sept. 29, and took Hagheneth on Oct. 13. The battle at Forneham was on Oct. 17. Diceto, 573, 574. Hoveden slurs the difficulty by omitting the dates.

¹³ *Haghenet*] Aghenet, B.

¹⁴ *habuit*] tenuit, B.

Hoveden,
306. b. 54,
much
shorter.

todia, et infra quartum diem cepit. Et cum inde
procedere vellet versus Leicestriam, nunciatum est ei
magnam militum copiam apud Sanctum Eadmundum
convenisse, unde ipse perterritus¹ reversus est.²

A.D. 1173.
October.
fo. 53 r°.

Hoveden,
307. a. 3.

Cumque hoc nunciatum esset Ricardo de Luci et
Humfrido de Boun constabulario regis, qui profecti
fuerant cum magno exercitu ad devastandum terram
regis Scotiæ, et jam combusserant Berewic villam regis
Scotiæ, et totam circumjacentem provinciam, ceperunt
inducias a rege Scotiæ usque ad festum Sancti Hilarii,
et dederunt inde³ obsides hinc inde: et sic quam citius

Richard de
Luci and
Humfrey de
Bohun re-
turn from
Scotland to
meet him
with the
king's forces.

Hoveden,
307. a. 5.

potuit Humfridus de Boun pervenit⁴ usque ad Sanctum
Eadmundum, exspectans ibi adventum comitis Leices-
triæ,⁵ qui adhuc, ut supradictum est, moram fecit⁶ cum
comite⁷ Hugone Bigot. Venit autem illuc ad eorum
subsidium, Reginaldus comes Cornubiæ avunculus
regis,⁸ et comes Gloucestriæ,⁹ et Willelmus comes de
Arundel. Appropinquante igitur festo Omnium Sanc-
torum, venit comes Leicestriæ cum exercitu suo non
longe a Sancto Eadmundo, in loco qui dicitur Forne-
ham,¹⁰ in quodam marisco non longe ab ecclesia Sanctæ
Jenovefæ, et sperabat se posse transire sine impedi-
mento. Cumque ejus adventus nunciatus esset comiti
Cornubiæ, et comiti de Arundel, et Humfrido de
Boun constabulario, qui ibi erat¹¹ cum ccc. militibus
soldariis regis, exierunt armati, præferentes sibi vexil-
lum Beati¹² Eadmundi regis et martyris; et ordinatis
aciebus suis, in virtute Dei et gloriosissimi martyris¹³ Sui

Oct. 16.
Battle of
Ferneham.

¹ *perterritus*] *territus*, B.

² See note ¹¹, p. 60.

³ *inde*] om. B.

⁴ *Humfridus de Boun pervenit*] *ut*, B.

⁵ *Leicestriæ*] *Leycestræ*, B.

⁶ *fecit*] om. B.

⁷ *comite*] om. B.

⁸ *regis*] om. B.

⁹ *et comes Gloucestriæ*] comes de Gloucestre, B., after *comes de Arundel*.

¹⁰ *Ferneham*] *Fornham*, B.

¹¹ *ibi erat*] *erant ibi*, B.

¹² *Beati*] *Sancti*, B.

¹³ *gloriosissimi martyris*] *beati*, B.

A.D. 1173.
October 18.
The earl of
Leicester is
taken pri-
soner.

Eadmundi percusserunt aciem in qua comes Leicestriæ erat. Et in momento, in ictu oculi, victus est ille comes¹ et captus, et uxor sua, et Hugo de Castellis quidam nobilissimus baronum Franciæ, et omnis exercitus ejus versus est in fugam. Et ceciderunt in prælio illo plusquam decem millia Flandrensium, et plures eorum capti fuerunt et incarcerati; et vix unus illorum² evasit. Factum est autem hoc prælium xvii. kalendas Novembris.³

Hoveden,
307. a. 13.

fo. 53 v°.

Et statim divulgatus est hujus rei eventus per totam Angliam, et factus est timor magnus super omnes inimicos regis. Pervenit et rumor ille in Franciam ad Lodowicum regem Franciæ⁴ et ad juvenem regem, qui eos in Angliam miserunt, et contristati sunt valde inde; et plus quam dici potest ex eo tempore timuerunt regem Angliæ, quia Deus erat cum eo.⁵ Cumque rex Angliæ⁶ audisset quod inimici sui ita victi essent in Anglia, et quod comes Leicestriæ et uxor ejus caperentur, misit pro eis ut ad eum ducerentur in Normanniam: sicque factum est. Et cum ad eum venissent fecit eos incarcerari apud Faleysiam,⁷ et comitem Cestriæ cum eis.

Henry confines his prisoners at Falaise.

MS. B. fo. 62 a.
Hoveden,
307. a. 20.

King Henry marches into Anjou, and about Nov. 18 takes the castles of Haya, Prulli, and Campenni: names of the prisoners.

Appropinquante vero festo Sancti Martini, rex ivit in Andegaviam cum Braibacenis suis, et circa octavas Sancti Martini venit ad eum Gaufridus de Haya,⁸ et reddidit ei castellum et villam de Haya;⁹ et statim redditum est ei⁹ castellum de Prulli; et castellum de Campenni,¹⁰ quod Rodbertus de Ble contra eum tenuit: et ipse cepit in illo multos milites¹¹ et servientes,¹² quo-

Hoveden,
307. a. 21.

¹ ille comes] tr. B.

² illorum] eorum, B.

³ Factum... Novembris] om. B. H.

⁴ Franciæ] om. B.

⁵ quia... eo] om. B.

⁶ Angliæ] om. B.

⁷ Faleysiam] Falaisium, B.

⁸ Haya] Heya, B.

⁹ statim... ei] om. B.

¹⁰ Campenni] Camni, B.

¹¹ multos milites] tr. B.

¹² quorum, etc.] This list is omitted in B.

Hoveden,
307. a. 25.

rum nomina hæc sunt; Hemericus de Ble, Baldewinus A.D. 1173.
Brischaia; Hugo de la Loc; Hugo le Danais; Hugo About
de Mota; Willelmus de Rivau; Symon de Bernezai; Nov. 18.
Johannes Maumune; Hubertus Ruscevaus; Willelmus Names of
Maingot; Saerus Turreis; Johannes de Campenni; the pri-
soners.
Walterus de Poence; Brice de Ceaus; Hemericus Ripaut;
Rodbertus Anglicus; Grossinus Champmaen; Isember-
tus Wellun; Gaufridus Carre; Paganus Judex; Willel-
mus Burgun; Masteius, homo Saeri de Turreis; Gwiar-
dus, homo Johannis Maumune; Rogerus, homo Willelmi
Rivau; Petrus, homo Johannis de Campenni; Philippus,
homo Hugonis le Dais; Russellus, homo Huberti Rus-
cevaus; Hulgerius, Hemerius, homines Petri de Posci;
Hosmundus, Everardus, homines Hemerici de Ble;
Gillebertus, Albinus, homines Hugonis de la Loc;
Brito, Gaufridus, homines Walteri Poence; Hemericus,
Petrus, homines Hugonis de Mota; Brito, Swennun,
homines Symonis de Bernezai.

Hoveden,
307. a. 46,
shorter.

Circa¹ festum Sancti Andreæ, venit rex cum Brai- About
bacenis suis ad Vendomiam, quam Brachardus² de Nov. 30.
Lavardin, patre suo comite de Vendomia expulso, King Henry
contra regem tenuit; et eam cepit: et inde rediit in takes Ven-
Normanniam. dome.

Hoveden,
307. a. 36,
shorter.

Eodem anno Lodowicus rex Franciæ honoravit armis Richard of
militaribus Ricardum ducem³ Aquitanniæ, filium regis Aquitaine
Angliæ.⁴ knighted.

Hoveden,
307. a. 48,
shorter.

Adveniente autem⁵ anno ab Incarnatione Domini fo. 54 r.
M^oC^oLXX^oIV^o., rex Angliæ tenuit curiam suam in Na- Dec. 25.
tale Domini apud Cadomum in Normannia; et cepit King Henry
inducias a rege Franciæ a festo Sancti Hilarii usque keeps Christ-
mas at Caen,
and makes a
truce until
Mar. 31.

¹ Circa] vero, ins. B.

² Brachardus] Bracardus, B.

³ ducem] comitem, B.

⁴ Here B. adds: "Eodem anno
" rex Angliæ pater dedit Ricardo
" priori de Dovera archiepiscopa-

" tum Cantuariæ, et Reginaldo filio

" Joscelini Saresbiriensis episcopi

" episcopatum Bathoniensem."

Hoveden, 307. a. 40.

⁵ autem] om. B.

A.D. 1174.
Jan. 13.
The bishop
of Durham
makes a
truce with
the king of
Scotland
until Mar. 31.

ad clausum Pascha. Similiter rex Franciæ cepit ab eo inducias¹ usque ad prædictum terminum. Instante vero festo Sancti Hilarii, Hugo, Dunelmensis episcopus, cepit colloquium inter ipsum et regem Scotiæ apud Revedalam, et ibi cepit inducias a rege Scotiæ usque ad clausum Pascha. Et pro illis induciis conventio- navit ei² trecentas marcas argenti de terris baronum de Northumberlanda. Interim Rogerus de Mubrai³ firmavit castellum apud Kinardeferiam,⁴ in insula quæ vocatur Axiholm.⁵

Hoveden,
307. a. 51.

After
Mar. 31.
The king
of Scotland
invades
Northum-
berland.

⁶ Et statim post clausum Pascha, acceptis prius prædictis⁷ trecentis marcis argenti⁸ de terris baronum de Northumberlanda,⁹ rex Scotiæ promovit exercitum suum in Northumberlandam, et ibi per Scottos¹⁰ et Galvalenses¹¹ suos¹² execrabiler egit. Mulieres enim prægnantes findebant, et foetus extractos super lancearum acumina jactabant. Infantes et pueros, et¹³ juvenes et senes utriusque sexus a maximo usque ad minimum, sine ulla¹⁴ redemptione et misericordia¹⁵ interfecerunt.¹⁶ Sacerdotes vero et clericos in ipsis ecclesiis super altaria detruncabant. Quæcunque igitur Scotti et Galvalenses¹⁷ attingebant, omnia erant horroris plena et immanitatis.

Hoveden,
307. b. 2.

Borrowed
from H.
Huntingd.
222. a. 40.

The king of
Scotland be-
siegues Car-
leisle.

Interim rex Scotiæ misit David fratrem suum ad Leicestriam, ut ibi esset contra regem cum militibus comitis Leicestriæ; et ipse cum exercitu suo obsedit Carleolum,¹⁸ quod Rodbertus de Vallis in custodia habuit.¹⁹

Hoveden,
307. b. 10.

¹ *ab eo inducias*] tr. B.

² *ei*] illi, B.

³ *Mubrai*] Mumbrai, B.

⁴ *Kinardeferiam*] Kinarferiam, B.

⁵ *Axiholm*] Axiolm, B.

⁶ Here B. has a rubric: "Rex Scotiæ promovit exercitum suum in Northumberlandam."

⁷ *prædictis*] om. B.

⁸ *argenti*] om. B.

⁹ *Northumberlanda*] om. B.

¹⁰ *Scottos*] suos, ins. B.

¹¹ *Galvalenses*] Walenses, B.

¹² *suos*] om. B.

¹³ *et*] om. B.

¹⁴ *ulla*] om. B.

¹⁵ *redemptione et misericordia*] tr. B.

¹⁶ *interfecerunt*] peremerunt, B.

¹⁷ *Galvalenses*] Walenses, B.

¹⁸ *Carleolum*] Karleolum, B.

¹⁹ *in custodia habuit*] tr. B.

Hoveden,
308. a. 2.MS. B. fo.
62 b.Hoveden,
308. a. 10,
shorter.

Et cum per paucos dies ibi moram fecisset, dimisit ibi partem exercitus sui circa castellum, et ipse cum reliqua parte exercitus sui¹ ivit per Northumbriam, terras regis et baronum suorum devastans, et cepit armis castellum de Lidel, quod fuit Nicolai de Stutevilla, et castellum² de Burgo,³ et castellum⁴ de Apelbi,⁵ castella regis quæ Rodbertus de Stutevil custodivit; et castellum de Werkeurda,⁶ quod Rogerus filius Ricardi custodivit; et castellum de Hyrebothle,⁷ quod Odenellus de Dunfravilla tenuit.⁸ Et postea rediit ad exercitum suum quem dimisit circa Carleolum, et tamdiu ibi moram fecit, donec Rodbertus de Vallis, victu sibi et burgensibus, qui intus erant, deficiente, cum eo pacem fecit in hunc modum; quod ad festum Sancti Michaelis sequens, redderet ei castellum et villam Carleoli, nisi interim haberet succursum a domino rege Angliæ. Et super hoc fecit ipse regem Scotiæ securum fide et sacramentis et obsidibus. Et rex Scotiæ inde recedens cum exercitu suo, obsedit castellum de Prudeau⁹ Odenelli de Dunfravilla,¹⁰ sed illud capere non potuit. Nam exercitus Eboracensis siriæ super eum venire parabat.¹¹ Duces autem hujus exercitus erant Rodbertus de Stutevil, et Willelmus filius suus,¹² et¹³ Willelmus de Vesci, et¹⁴ Randulfus de Glanvilla,¹⁵ et Randulfus de Thilli,¹⁶ constabularius familiæ Rogeri Eboracensis archiepiscopi,¹⁷ et Bernardus

A.D. 1174.

He takes
the castles
of Liddell,
Burgh,
Appleby,
Warkworth,
and Har-
bottle.
fo. 54 v.The garri-
son of Car-
lisle agree to
surrender at
Michaelmas
if not re-
lieved.The king of
Scotland be-
sieves Prud-
hoe, but re-
tires before
the York-
shire army.¹ *exercitus sui*] om. B.² *castellum*] castella, B.³ *Burgo*] Burc, B.⁴ *castellum*] om. B.⁵ *Apelbi*] Appelbi, B.⁶ *Werkeurda*] Werkewrd, B.⁷ *Hyrebothle*] Heybocle, B.⁸ *quod . . . tenuit*] om. B.⁹ *Prudeau*] Prudhau, B.¹⁰ *Odenelli de Dunfravilla*] Ode-
lini de Dunfranvil, B.¹¹ *super . . . parabat*] tr. B.¹² *suus*] ejus, B.¹³ *et*] om. B.¹⁴ *et*] om. B.¹⁵ *Randulfus de Glanvilla*] Rannul-
fus de Glanvil, B.¹⁶ *Randulfus de Thilli*] Radulfus
de Tilli, B.¹⁷ *Eboracensis archiepiscopi*] tr.
B.

A.D. 1174. de Baillol,¹ Odenellus de Dunfranvilla.² Quod cum Hoveden, 308, a. 14.

He besieges Alnwick, and sends earl Duncan, the earl of Angus, and Richard de Morville to ravage the country.

sederat³ reliquit, et fugiens inde, venit usque Alnewic, et illud obsedit; et misit inde comitem Dunecanum,⁴ et comitem d'Anegus, et Ricardum de Morvilla, fere cum toto exercitu suo, per circumjacentes provincias ad devastandum eas; et rex⁵ Scotiæ ibi remansit⁶ cum privata familia sua.⁷ Comes vero Dunecanus⁸ statim exercitum illum in tres partes divisit;⁹ unam secum retinuit, et reliquas¹⁰ duas misit ad comburendum¹¹ villas circumjacentes, et ad homines interficiendos a maximo usque ad minimum, et ad prædas adducendas.

Earl Duncan burns the town of Warkworth, and massacres the inhabitants.

Et ipse¹² cum parte exercitus quam sibi elegit, intravit villam de Werkeurd,¹³ et eam combussit, et interfecit in ea¹⁴ omnes quos invenit,¹⁵ viros et mulieres, magnos et parvos: et fecit satellites suos frangere ecclesiam Sancti Laurentii, quæ ibi erat, et interficere in ea et in domo clerici villæ illius plusquam centum viros, præter mulieres et parvulos; proh

fo. 55 r.

dolor! Tunc audires clamorem mulierum, ululatus senum, gemitus morientium, juvenum desperationem! Sed Deus Omnipotens eadem die vindicavit injuriam et violentiam ecclesiæ¹⁶ martyris sui illatam; nam prædicti duces exercitus Eboraci siriae, cum audissent quod rex Scotiæ recessisset de Prudehau,¹⁷ et obsedisset Alnewicum, et ita misisset exercitum suum ab eo, cum festinatione secuti sunt eum,¹⁸ et ex improvise

Hoveden, 308, a. 20. Cf. H. Hunt. 222, a. 45.

The Yorkshire army overtakes the king of Scotland at Alnwick.

¹ *Bernardus de Baillol*] Beirnardus de Baliol, B.

² *Odenellus de Dunfranvilla*] Odenellus de Dumframvil, B.

³ *quod obsederat*] om. B.

⁴ *Dunecanum*] Dunechanum, B.

⁵ *et rex*] rex vero, B.

⁶ *ibi remansit*] tr. B.

⁷ *sua*] om. B.

⁸ *Dunecanus*] Duncanus, B.

⁹ *in . . divisit*] tr. B.

¹⁰ *reliquas*] om. B.

¹¹ *comburendum*] terras et, ins. B.

¹² *Et ipse*] Ipse vero, B.

¹³ *Werkeurd*] Werkewrth, B.

¹⁴ *in ea*] om. B.

¹⁵ *invenit*] in ea, ins. B.

¹⁶ *ecclesiæ*] om. B.

¹⁷ *Prudehau*] Prudhau, B.

¹⁸ *cum*] om. B.

Hoveden,
308. a. 54.Hoveden,
308. b. 2.Hoveden,
308. b. 7.Hoveden,
308. b. 11.MS. B. fo.
63 a.

invenerunt eum ante Alnewicum, ludentem cum militibus suis tanquam¹ securum et nihil timentem. Ipse enim cum illos vidisset a longe venientes, arbitratus est ipsos esse comitem Dunecanum² et qui cum eo³ erant. Sed cum appropinquassent ei, irruerunt in eum, et statim ceperunt illum, et milites sui relicto illo⁴ fugerunt. Et capti fuerunt cum eo Ricardus Cumin, Willelmus de Mortemer, Willelmus de Insula, Henricus Revel, Radulfus de Ver, Jordanus Flandrensis, Waldevus filius Baldewini de Bicare, Ricardus Malus Juvellus.⁵ Et sciendum est quod rex Scotiæ captus fuit apud Alnewic, tertio idus Julii, feria septima.⁶ Et eadem⁷ die applicuit apud Hertepol⁸ comes Hugo de Bar,⁹ nepos Hugonis Dunelmensis episcopi, cum quadraginta militibus de¹⁰ Francia, et cum quingentis Flandrensibus, pro quibus prædictus episcopus miserat. Et cum hoc nunciatum esset prædicto episcopo, et sciret quod rex Scotiæ caperetur, noluit illos quingentos Flandrenses diutius retinere, sed datis eis¹¹ liberationibus et donis suis xl. dierum, permisit illos clam repatriare. Sed secum retinuit comitem Hugonem, et milites qui cum eo venerant, et tradidit eis castellum suum de Alvertona ad custodiendum. Huctredus¹² vero filius Fergus,¹³ et Gillebertus frater ejus,¹⁴ cum audirent¹⁵ quod dominus suus rex Scotiæ caperetur, statim redierunt cum Galvalensibus¹⁶ suis in patrias suas, et statim expulerunt a Galveia omnes ballivos et custodes, quos rex Scotiæ eis imposuerat, et omnes Anglicos et Francigenas

A.D. 1174.

He is taken prisoner, July 18. The count of Bar lands at Hartlepool, July 18, with five hundred Flemings; whom the bishop of Durham dismisses.

The men of Galloway expel the Scottish officers, and murder the English and French in Galloway.

¹ *tanquam*] quasi, B.
² *Dunecanum*] Duncanum, B.
³ *eo*] illo, B.
⁴ *illo*] eo, B.
⁵ *Henricus . . Juvellus*] Et alii multi nobiles, B.
⁶ *feria septima*] scilicet die Sabbati, B. *Sabbato*, interlined in A.
⁷ *Et eadem*] Eodem vero, B.

⁸ *Hertepol*] Herterpol, B.
⁹ *Bar*] Barra, B.
¹⁰ *de*] ex, B.
¹¹ *eis*] om. B.; ei, A.
¹² *Huctredus*] Hutredus, B.
¹³ *Fergus*] Fergy, B.
¹⁴ *ejus*] duces Gualensium, ins. B.
¹⁵ *audirent*] audissent, B.
¹⁶ *Galvalensibus*] Gallensibus, B.

A.D. 1174. quos apprehendere poterant, interfecerunt, et omnes
fo. 55 v°. munitiones et castella quæ rex Scotiæ in terra illorum
firmavit, obsederunt, ceperunt et destruxerunt, et omnes
quos intus ceperant, interfecerunt.

Hugh Bigot
(rebel) burns
Norwich.

Soon after
May 19
Ansketill
Mallory
(rebel) de-
feats and
plunders the
people of
Northamp-
ton.

Dum autem hæc¹ fierent in Norhimbria,² interim³ comes Hugo Bigot venit cum Flandrensibus suis usque Norwice,⁴ et eam infregit et combussit. Et statim post clausum Pentecosten Aschetillus⁵ Mallore,⁶ constabularius Leicestriæ, ivit cum militibus suis ad Northamptoniam⁷ villam regis, et burgenses exierunt obviam eis cum militibus qui intus erant. Et commiserunt cum eis prælium, et non valentes illorum⁸ impetum sustinere, burgenses versi sunt in fugam, et capti sunt ex eis plus quam cœti burgenses præter illos qui vulnerati interierunt; et milites Leicestriæ victoria potiti, cum magna præda⁹ redierunt ad castellum suum.

Hoveden,
307. b. 21.

Hoveden,
307. b. 13.

Geoffrey,
the elect of
Lincoln,
takes Roger
Mowbray's
(rebel)
castle in
Axholm, and
destroys it.

Interim Gaufridus Lincolnensis electus, filius regis,¹⁰ congregavit exercitum Lincolniae siriae, et obsedit castellum de Insula, quod Rogerus de Mubrai¹¹ firmaverat; et infra paucos dies cepit. Rodbertus vero de Mubrai,¹¹ constabularius castelli de Insula, dum iret versus Leicestriam¹² pro auxilio, in ipso itinere captus fuit a rusticis del Clay et retentus. Cumque Gaufridus Lincolnensis electus¹³ castellum illud cepisset, statim præcepit illud destrui. Et recedens inde¹⁴ venit Eboracum, et sumpto sibi in auxilio Rogero Eboracensium archiepiscopo, et congregato exercitu Eboraci siriae, obsedit Malessarthe,¹⁵ castellum Rogeri de Mubrai;¹⁶ et infra paucos dies cepit illud, et multos milites et servientes in eo: et

Hoveden,
307. b. 18.

He takes the
castle of
Malzeard,
and fortifies
Topcliffe.

Hoveden,
307. b. 22.

¹ hæc] om. A.

² Norhimbria] Northimbria, B.

³ interim] om. B.

⁴ Norwice] Norwic, B.

⁵ Aschetillus] Anketallus, B.

⁶ Mallore] Malore, B.

⁷ Northamptoniam] Northumtun, B.

⁸ illorum] eorum, B.

⁹ magna præda] tr. B.

¹⁰ filius regis] om. B.

¹¹ Mubrai] Mumbrai, B.

¹² Leicestriam] Leycestriam, B.

¹³ Lincolnensis electus] tr. B.

¹⁴ recedens inde] tr. B.

¹⁵ Malcssarthe] Maleshard, B.

¹⁶ Mubrai] Mumbrai, B.

tradidit illud archiepiscopo Eboraci¹ ad custodiendum. A.D. 1174.
Et antequam recederet firmavit quoddam castellum
apud Topeclive,² quod et tradidit Willelmo de Stutevil
ad custodiendum.

Hoveden,
307. b. 15.

Et dum hæc fierent in Eboracisiria, Rodbertus comes
de Ferreris,³ sumptis secum militibus Leicestriæ, venit
summo mane usque Notingham,⁴ villam regis; quam
Reginaldus de Luci⁵ custodivit; et statim sine aliqua
difficultate eam cepit et combussit, et burgenses inter-
fecit et quos capere potuit⁶ captivos duxit, et totam
prædam quam capere potuit.

The earl of
Ferreris
(rebel) takes
Notting-
ham.

Hoveden,
307. b. 28,
longer.

Interim Ricardus Cantuariensis electus et Reginaldus
Bathoniensis electus, Romam profecti pro electione sua et
aliorum electorum Angliæ electione confirmanda, multos
adversarios de Francia, et plures et duriores de Anglia
invenerunt contra eos in⁷ Romana curia. Nam novus
rex Angliæ, volens illorum electiones impedire si posset,
misit nuncios suos cum nunciis regis Franciæ ad Alex-
andrum summum pontificem; mandans ei⁸ et obsecrans
ne confirmaret electiones illas, quia⁹ factæ fuerant contra
ipsius voluntatem et assensum.¹⁰ Noluit tamen summus
pontifex mandato ipsius consentire, sed ipsum Cantuari-
ensem electum consecravit; de cuius consecratione Re-
ginaldus Bathoniensis electus, in hac forma domino¹¹
regi Angliæ scripsit.¹²

The elec-
tions of the
archbishop
fo. 56 r.
of Canter-
bury and
the bishop
of Bath im-
peded by
the younger
king.

April 7.
The pope
consecrates
archbishop
Richard.

*Epistola Reginaldi Bathoniensis electi.*¹³

Hoveden,
307. b. 39.

“ Henrico illustri Angliæ regi,¹⁴ et duci Normanniæ et Aquitanniæ, et comiti Andegaviæ, carissimo domino suo, Reginaldus Dei gratia Bathoniensis electus, salutem in Eo Qui dat

May 5.
Reginald,
elect of
Bath, re-

Ps. cxliv. 10.

¹ archiepiscopo Eboraci] tr. B.

² Topeclive] Toppedive, B.

³ Ferreris] Ferers, B.

⁴ Notingham] Nothinham, B.

⁵ Luci] Lucy, B.

⁶ potuit] secum, ins. B.

⁷ in] om. B.

⁸ ei] illi, B.

⁹ quia] quæ, B.

¹⁰ assensum] consensum, B.

¹¹ domino] suo, ins. B.

¹² domino . . scripsit] tr. B.

¹³ Rubric omitted in B.

¹⁴ Angliæ regi] om. B.

A.D. 1174, "salutem regibus. Noverit vestrae prudentia majestatis nos in
 May 5. "curia domini papae duos de regno¹ Francorum, et de terra
 ports to "vestra² duriores³ adversarios invenisse. Ideoque nos ibi multa
 king Henry "pati⁴ et moram oportuit facere tædiosam; tandemque ad in-
 the confir- "stantiam nostram divina cooperante⁵ gratia domini papae
 mation and "duritia adeo est emollita,⁶ quod domini Cantuariensis electi⁷ MS. B. fo.
 of arch- "electionem solemniter in praesentia omnium confirmavit; eum- 63 b.
 bishop "que etiam⁸ confirmatum, Dominica sequenti consecravit.
 Richard. "Consecrato pallium die tertia dedit,⁹ et modici temporis
 "spatio excurrente primatiam addidit. Nos¹⁰ praeterea deside-
 "rantes ipsum habere plenissimam potestatem vindictam eccle-
 "siasticam exercendi in homines regni vestri, qui contra
 "innocentiam vestram nequiter et proditorie suae malitiae¹¹
 "calcaneum extulerunt, multa sollicitudine obtinuimus quod
 "dominus papa eidem provinciae suae legationem indulsit.
 "Meum itaque et aliorum electorum negotium adhuc in pen-
 "denti est, nec de nobis dominus papa aliquid statuere vel
 fo. 56 v. "diffinire decrevit donec vobiscum filius vester ad concordiam
 "reformetur. Speramus tamen in Domino quod mea et omnium
 "aliorum electorum promotio domini Cantuariensis archiepi-
 "scopi providentiae committetur.¹² Proxima Dominica post
 "Ascensionem Domini dimissae sunt litterae istae; et nihil jam
 "expectabamus nisi galeas nostras, dominumque Cantuarien-
 "sem¹³ cum festinatione volo¹⁴ postposito negotio meo ad vos
 "reducere, ut ipsius in hac werra¹⁵ consilium et auxilium
 "habeatis.¹⁶ Valet.

Quomodo castellum Huntendoniae obsessum fuit.¹⁷

Towards "Appropinquante autem nativitate Sancti Johannis Hoveden,
 June 24, Baptistae, Ricardus de Luci magnum congregavit exerci- 307. b. 5 k,
 Richard de Baptistae, Ricardus de Luci magnum congregavit exerci- shorter.
 Luci, on the "tum, et obsedit castellum de Huntendoniam;¹⁸ milites vero
 king's part,

¹ regno] terra, B.

² vestra] nostra, B.

³ de . . duriores] tr. B.

⁴ pati] om. B.

⁵ cooperante] operante, B.

⁶ emollita] mollita, B.

⁷ electionem electi] tr. B.

⁸ etiam] om. B.

⁹ pallium . . dedit] tr. B.

¹⁰ Nos] que, add. B.

¹¹ suae malitiae] tr. B.

¹² committetur] Here the letter in Hoveden ends.

¹³ Cantuariensem] archiepiscopum, ins. B.

¹⁴ cum . . volo] tr. B.

¹⁵ hac werra] gwerra vestra, B.

¹⁶ in . . habeatis] tr. B.

¹⁷ Ricardus de Lucy obsedit castellum de Huntedun, B.

¹⁸ Huntendoniam] Huntendona, B.

qui intus erant villam combusserunt, et Ricardus de Luci firmavit quoddam castellum ante portas castelli de Huntendoniam,¹ ita quod nulli qui intus erat securus patebat egressus. Et tradidit illud castellum quod firmaverat comiti Simoni, per mandatum regis, quia ille calumniatus fuit² in curia regis comitatum de Huntendoniam suum esse debere jure hæreditario; et rex illum³ ei concessit, si illum⁴ adipisci posset.⁴ Adveniente itaque nativitate Sancti Johannis Baptistæ, juvenis rex Angliæ et comes Flandriæ, per consilium regis Franciæ, et per mandatum comitum et baronum Angliæ, paraverunt in Angliam venire cum magno exercitu. Et jam venerunt cum exercitu suo⁵ usque Graverinhes⁶ in Flandria, ubi naves suæ congregabantur.

Interim rex Angliæ profectus fuerat cum exercitu suo in Pictaviam, et multas munitiones et castella in ea cepit et dominio suo subjugavit. Et tandem pervenit usque ad⁷ Sanctonensem⁸ civitatem; et eam infregit, et duas turres in ea cepit,⁹ quarum una vocabatur Turris major, et¹⁰ multos milites et servientes¹¹ in eis.¹² Et obsedit ibi ecclesiam ubi sedes episcopalis erat, quam milites et servientes contra eum munierant;¹³ et infra paucos dies¹⁴ eam cepit,¹⁵ et multos milites et servientes in ea. Et postea rediit in Andegaviam, et circa festum Sancti Barnabæ apostoli cepit Ancenis juxta¹⁶ Sanctum Florentium,¹⁷ quæ fuit villa Guivinou de Ancenis, et in ea munitionem fortissimam firmavit, et in manu sua retinuit; sed totam provinciam circumjacentem devastavit, et vineas et arbores fructiferas exstirpare fecit;

A.D. 1174.
besieges
Hunting-
don, and
entrusts the
siege to
earl Simon
of St. Liz.

June 24, the
younger
king comes
to Grave-
lines on his
way to
England.

Henry, the
elder, takes
Saintes.

About June
11 he takes
Ancenis.
fo. 57 r.

Hoveden,
308. a. 21,
shorter.

Hoveden,
308. a. 23,
shorter.

Hoveden,
308. a. 27.

¹ *de Huntendoniam*] om. B.

² *fuit*] fuerat, B.

³ *illum*] illud, B.

⁴ *posset*] possit, B.

⁵ *exercitu suo*] tr. B.

⁶ *Graverinhes*] Graverinnes, B.

⁷ *ad*] om. B.

⁸ *Sanctonensem*] Santonensem, B.

⁹ *in ea cepit*] om. B.

¹⁰ *et*] in ea cepit, ins. B.

¹¹ *multos . . servientes*] tr. B.

¹² *in eis*] om. B.

¹³ *contra . . munierant*] tr. B.

¹⁴ *paucos dies*] tr. B.

¹⁵ *eam cepit*] tr. B.

¹⁶ *cepit . . juxta*] venit ad, B.

¹⁷ *Florentium*] Florentinum, B.

A.D. 1174. et postea rediit in Normanniam. Et circa octavas Hoveden, 308. a. 30, shorter.
 About July 6, hearing that his son is at Gravelines, he crosses from Barfleur to Southampton, July 8, with the queen and his prisoners.
 apostolorum Petri et Pauli, cum audisset quod rex filius suus et comes Flandriæ jam venissent ad naves suas, cum magno exercitu, ad transfretandum in Angliam; postpositis omnibus aliis negotiis¹ suis,² usque ad Barbefluctum,³ ubi naves suæ congregatæ erant, transvolavit, et statim navibus ascensis in crastino applicuit⁴ in Angliam apud Suthamtoniam, feria secunda, octavo idus Julii. Et adduxit secum utramque reginam et Braibacenos suos, et comitem Leicestriæ et comitem Cestriæ, quos statim cum applicuisset in Angliam custodiæ mancipavit.

July 9. Et in crastino iter arripuit in peregrinatione ad Hoveden, 308. a. 30, longer.
 The king visits Canterbury on pilgrimage.
 Sanctum Thomam Cantuariensem martyrem; et cum appropinquasset, statim ex quo ecclesiam vidit, in qua corpus beati martyris sepultum est, equum in quo sedebat deseruit, et extractis calceamentis suis, nudus pedes, in pannis laneis processit usque ad sepulcrum beati martyris, in tanta humilitate et cordis compunctione, ut credatur, Illius operis sine dubio exstitisse,
 and, July 13, Qui respicit terram et facit eam tremere. Peracta itaque Ps. civ. 32.
 hastens to London.
 peregrinatione sua, rex in crastino, scilicet die Sabbati, summo mane inde recessit versus Lundoniam.

July 18, Eadem vero die, scilicet tertio idus Julii, captus Hoveden, 308. b. 22, shorter.
 Henry receives the news of the capture of the king of Scotland at Alnwick, on the 13th.
 fuit rex Scotiæ apud Alnewic: et die Jovis sequenti pervenit rumor ille, quod rex Scotiæ caperetur, ad aures regis apud Lundonias, ubi ipse morabatur congregans exercitum suum. Quod cum audisset rex, gavisus est gaudio magno valde, et gratias inde egit Omnipotenti Deo et beato Thomæ martyri. Et eadem die promovit exercitum suum versus Huntendoniam, et eam obsedit. Et die Dominica sequenti, scilicet duodecimo kalendas Augusti, redditum est ei castellum de Huntendoniam, et omnes milites et servientes, qui intus

¹ *aliis negotiis*] tr. B.

² *suis*] om. B.

³ *Barbefluctum*] Barbefletum, B.

⁴ Here a leaf of MS. B. is wanting.

Hoveden,
308. b. 26.

erant, reddiderunt se ei in misericordia ipsius, salvis vita et membris. Et statim rex procedens inde promovit exercitum suum versus Fremigham castellum comitis Hugonis Bigot. Ibi ipse comes erat cum magna multitudine Flandrensium; et cum rex venisset cum exercitu suo non longe a Framigham, in loco qui dicitur Seleham, fixit tentoria sua. Et in crastino, scilicet octavo kalendas Augusti, et festo Sancti Jacobi apostoli, venit ad eum comes Hugo Bigot, et fecit cum eo pacem, et reddidit ei castellum de Fremigham et castellum de Bungeia; et cum magna difficultate a rege impetravit, quod Flandrenses illi, qui cum eo erant, sine impedimento repatriare possent. Et rex inde recedens, venit cum exercitu suo usque Norhamtoniam; et illuc venit ad eum Hugo Dunelmensis episcopus, et reddidit ei castellum de Dunelmo, et castellum de Norham et castellum de Alvertona; et vix ab eo impetravit quod comes Hugo de Bar nepos suus, et milites qui cum eo per mandatum ipsius venerant, sine impedimento in Franciam unde venerant redire possent.

A.D. 1174.
proceeds to
Seleham.

July 25.
Hugh Bigot
surrenders
Freming-
ham and
Bungay.

July 31.
At North-
ampton the
bishop of
Durham
surrenders
to him the
castles of
Durham,
Norham, and
Allerton.

Hoveden,
308. b. 42.

Et ibidem eadem die, scilicet pridie kalendas Augusti, venerunt ad eum Anketillus Mallore, et Willelmus de Diva, constabularii comitis Leicestriæ; et reddiderunt ei castellum Leicestriæ et castellum de Munsorel et castellum de Grobi. Et eadem die ibidem venit ad eum Rogerus de Mulbrai, et reddidit ei castellum suum de Treske. Et ibidem venit ad eum comes de Ferreris, et reddidit ei castellum de Tutesbiria, et castellum de Duffelda.

July 31, the
constables
surrender
the castles
of Leicester,
MountSorel,
and Groby;
Roger Mow-
bray, Thirsk;
and the earl
of Ferrers,
Tutbury
and Duffield.

Hoveden,
308. b. 43.

Hoveden,
308. b. 40.

MS. B. fo.
64 a.

Hoveden,
308. b. 18.

¹ Cum autem hæc per Angliam fierent, Lodowicus rex Franciæ,² revocato juvene rege et comite Flandriæ, qui ad mare erant, ut in Angliam transfretarent;³ et congregato magno exercitu, obsedit Rothomagum, sed parum

In the mean-
time Lewis
and the
younger
Henry be-
sieve Rouen.
fo. 58 r°.

¹ Here MS. B. resumes.

² *Lodowicus . . . Franciæ*] rex Franciæ obsedit Rothomagum, Lodowicus nomine, B.

³ *transfretarent*] transfretassent, B.

A.D. 1174. July. proficere potuit. Nam barones et milites Normanniæ, qui regem in fide et veritate diligebant,¹ ibi conveniant, et eam viriliter contra eum² defendebant. Cumque hoc nunciatum esset regi, postpositis quibusdam negotiis suis, ad mare transvolavit,³ et navibus ascensis apud Portesmutam,⁴ in crastino applicuit apud Barbefluctum in Normannia; scilicet sexto idus Augusti, feria quinta; et duxit secum Braibacenos⁵ suos et mille Walenses; et duxit secum Willelmum regem Scotiæ et comitem Leicestriæ et comitem Cestriæ, et incarcerationavit eos apud Cadomum et postea apud Falesiam.⁶ Et ipsa⁷ die, cum rex applicuisset apud Barbefluctum, in ipso littore maris, habuit sibi obvios Ricardum Cantuariensem archiepiscopum et Reginaldum Bathoniensem episcopum, quem idem archiepiscopus in redeundo consecravat apud Sanctum Johannem de Mauriana.⁸ Et rex noluit illos secum retinere, sed misit eos in Angliam.

Henry the elder returns to Normandy, August 8, and meets at Barfleur the archbishop of Canterbury and the bishop of Bath.

Hoveden, 308. b. 46.

August 11, the king arrives at Rouen. Et die Dominica sequenti venit rex Angliæ cum Braibacenis⁹ et Walensibus suis Rothomagum, quam rex Franciæ obsederat. Et in crastino, summo mane, misit Walenses suos ultra Secanam ad nemora exploranda quæ fuerant ex illa parte, ubi rex Franciæ erat cum exercitu suo. Et eadem¹⁰ die, cum irent per nemora obviaverunt xl. caretis,¹¹ quæ veniebant de Francia versus exercitum regis Franciæ, onustæ vino et victualibus. Et cum caretarii vidissent eos, timuerunt valde, et relictis mercibus suis, fugerunt; et Walenses eos sequebantur, et quosdam illorum¹² ceperunt, quosdam vero interfecerunt; et postea revertentes ad prædam

Hoveden, 308. b. 54, shorter.

Aug. 12. He cuts off the provisions of the French.

MS. B. fo. 64 b.

¹ *veritate diligebant*] in dilectione et veritate, B.

² *contra eum*] om. B.

³ *transvolavit*] transvolat, B.

⁴ *Portesmutam*] Portesmuc, B.

⁵ *Braibacenos*] Breibancenos, B.

⁶ *Falesiam*] Faleisiam, B.

⁷ *Et ipsa*] Ipso, B.

⁸ *Mauriana*] Mauritana, B.

⁹ *Braibacenis*] Braibancenis, B.

¹⁰ *eadem*] eodem, B.

¹¹ *caretis*] carretis, B.

¹² *illorum*] eorum, B.

suam equos extraxerunt, et caretas¹ et vasa vinaria fregerunt, et vinum effuderunt. Quod cum nunciatum esset regi Franciæ et exercitui ejus, tali rumore perterriti, jam nihil nisi de fuga cogitabant. Interim rex Angliæ portas civitatis, quas burgenses obstruxerant, reseravit; et exiens cum militibus et servientibus, fossam quæ facta fuerat² inter exercitum regis Franciæ et civitatem, fecit impleri lignis et lapidibus et terra, et in planum redigi, ita quod ducenti milites per eam simul transire poterant. Tunc vero præcepit rex Franciæ, ut perrariæ³ et aliæ machinæ suæ bellicæ frangerentur et comburerentur, et ita factum est. Et rex Franciæ præcepit milites suos armari, et rex Angliæ processit cum militibus et servientibus versus tentoria regis Franciæ. Et exierunt de tentoriis illis milites et servientes armati, et impetuose congressi sunt cum militibus regis Angliæ; et capti fuerunt ex illis⁴ quidam, et quidam vulnerati; multi tamen equi interfecti fuerunt⁵ ibi. Mane autem facto, Willelmus Senonensium archiepiscopus et comes Theobaldus venerunt ad regem Angliæ et ceperunt ab eo inducias, ita quod rex Franciæ libere posset inde recedere, cum exercitu suo, usque ad locum qui dicitur Malhaunay;⁶ et quod in crastino veniret ibidem ad colloquium inter ipsos. Et fecerunt regem Angliæ inde securum fide et sacramentis. Et sic permisit regem Franciæ eum exercitu suo in pace recedere usque ad prænominatum locum; et ibi tentoria sua fixerunt. Circa noctem vero mediam, rex Franciæ milites suos fecit⁷ armari, et clam cum toto exercitu suo recessit inde;⁸ et non cessavit fugere, donec pervenisset in terram suam; et non respexit fidem et sacramenta quæ archiepiscopus Senonensis et comes Blesensis pro ipso fecerunt. Et sciendum est quod rex Franciæ fugit a Rothomago

A.D. 1174.
August 12.

Henry
prepares to
attack the
French.

fo. 58 v°.

The king
of France
burns his
own engines.

Henry
attacks
the French
camp.

August 13.
The arch-
bishop of
Sens and
count of
Blois pro-
pose a truce.

August 14.
The king of
France and
his army fly
by night.

Hoveden,
300. a. 15.
shorter.

¹ *caretas*] *carretas*, B.

² *fuerat*] *fuerit*, B.

³ *perrariæ*] *perariæ*, B.

⁴ *illis*] *eis*, B.

⁵ *fuerunt*] *sunt*, B.

⁶ *Malhaunay*] *Malhauney*, B.

⁷ *milites* . . *fecit*] *tr.* B.

⁸ *inde*] *ab ea*, B.

A.D. 1174. cum exercitu suo, nonodecimo kalendas Septembris, feria
August 14. quarta, in ipsa vigilia Assumptionis Beatæ Mariæ.

August 15.
The French
envoys fix
Sept. 8 for a
conference
at Gisors;
and that
falling, Sept.
fo. 59 r.
29, between
Tours and
Amboise.

Iterum sequenti die venerunt Rothomagum archiepi-
scopus Senonensis, et comes Theobaldus,¹ et ceperunt
colloquium inter regem Angliæ et regem Franciæ in
nativitate Beatæ Mariæ apud Gisortium. Itaque adve-
niente nativitate Beatæ Mariæ venerunt ad colloquium²
apud Gisortium, et non potuit ibi inter eos³ convenire:⁴
sed⁵ aliud ceperunt colloquium inter se ad festum
Sancti Michaelis inter Turonim et Ambasium, hoc
pacto, quod rex Angliæ iret interim in Pictaviam cum
exercitu suo ad debellandum Ricardum filium suum.
Et ipsi juraverunt, quod nec rex Franciæ nec juvenis
rex, nec aliquis ex parte illorum⁶ aliquomodo succur-
sum faceret prædicto Ricardo. Et cum venisset in
Pictaviam, Ricardus filius suus non ausus erat eum ex-
spectare, sed fugit ab omni loco in quo erat ipse ven-
turus; et reliquit castella et munitiones quas prius
ceperat, non ausus illas retinere contra patrem suum.
Et cum audiret quod rex Franciæ et juvenis rex frater
suus inducias cepissent a patre suo, et ipsum ab illis
induciis exclusissent, indignatus est⁷ inde; et venit
lacrymans et cecidit in faciem suam pronus in terram,
ante pedes regis patris sui, veniam ab eo postulans.
Rex vero, paterna pietate commotus, recepit eum in
dilectione et pacis osculo, et sic finivit rex⁸ gwerram
suam in Pictavia. Facta est autem hæc⁹ concordia
inter regem Angliæ et Ricardum filium suum in Pic-
tavia, nono kalendas Octobris feria secunda.¹⁰

MS. B. fo.
65 a.
Hoveden,
309. a. 18.

Henry goes
into Poitou
against his
son Richard.

Sept. 23.
Richard is
penitent,
and submits
to his
father.

Hoveden,
309. a. 23.

¹ *Theobaldus*] Blenensis, B.

² *ad colloquium*] om. B.

³ *ibi . . eos*] tr. B.

⁴ *convenire*] nisi in tantum quod
treugas dederunt, ins. B.

⁵ *sed*] et, B.

⁶ *illorum*] eorum, B.

⁷ *est*] om. B.

⁸ *rex*] om. B.

⁹ *autem hac*] om. B.

¹⁰ *secunda*] B. continues: "Facta
" est igitur longa contentio inter
" regem Angliæ et filios suos; sed
" jam regis patris familia crescens
" et proficiens, et filiorum suorum
" familia decrescebat quotidie;
" unde factum est quod Ricardus,"
&c., as in the text. This is a para-
phrase of 2 Samuel, iii. 1.

Et inde ivit Ricardus, per consilium patris sui,¹ ad regem Franciæ et ad regem fratrem suum ut indicaret eis quod fecerat. Et instante festo Sancti Michaelis, con-
venerunt ad colloquium inter Turonim et Ambasium² et in crastino Sancti Michaelis, scilicet pridie kalendas Octobris, feria secunda, juvenis rex et fratres sui per consilium regis Franciæ reddiderunt se patri suo regi Angliæ in misericordia sua; et cum eo hanc pacem subscriptam fecerunt, et eam sigillis suis confirmaverunt.

Hoveden,
309. a. 32.

Sept. 29,
conference
between
Tours and
Amboise;
the sons of
Henry sub-
mit, Sept. 30.

MS. B. fo.
65 b.
Hoveden,
309. a. 36.

"Hæc est concordia quæ facta est inter regem et filios suos. Notum sit omnibus³ tam præsentibus quam futuris, quod pax inter dominum regem et filios,⁴ Henricum videlicet regem, et Ricardum, et Gaufridum, in hunc modum Deo volente reformata est. Henricus rex filius regis, et fratres sui prædicti, ad patrem suum, et ad servitium ejus, sicut ad dominum suum redierunt, liberi et absoluti ab omni juramento, et imprisa, quam inter se vel cum aliis fecerunt contra eum vel homines suos. Et omnes homines et barones qui a fidelitate patris, eorum causa recesserant, clamaverunt quietos ab omni juramento quod eis fecerant; et ita liberi et quieti ab omni juramento,⁵ et absoluti ab omni conventionem quam eis fecerant, in hominum et ligationem domini regis redierunt. Et dominus rex debet rehabere, ipse et homines sui et barones sui, omnes terras suas, et castella sua, quæ habuerunt quindecim diebus antequam filii sui recederent⁶ ab eo. Similiter barones et homines sui qui recesserunt ab eo, et secuti sunt filios suos, debent rehabere terras suas quas habuerunt quindecim diebus antequam ipsi ab eo recederent.⁶ Et dominus rex remisit omnem malitiam baronibus et hominibus suis qui recesserunt ab eo, ita quod propter hoc nullum malum eis faciet, quamdiu fideliter ei servient,⁷ sicut ligio domino suo. Et rex filius ejus similiter perdonavit omnibus, tam clericis, quam laicis, qui cum patre suo fuerunt, omnem malitiam, et adsecuravit in manu domini regis patris sui, quod illis qui servierunt ei nec malum nec damnum aliquod hac de

Treaty
between
king Henry
and his sons.

fo. 59 vº.

The con-
spiracy is
dissolved,
and the
partizans of
the princes
released
from their
oaths.

Both parties
are to hold
what they
held fifteen
days before
the war
broke out.

The two
kings for-
give all
their ene-
mies.

¹ sui] ivit, ins. B.

² Ambasium] in loco qui dicitur
Mons Laudatus, ins. B.

³ omnibus] om. B.

⁴ filios] suos, ins. B.

⁵ ab omni juramento] om. B.

⁶ recederent] recederunt, B.

⁷ fideliter ei servient] ei fideliter
servirent, B.

A.D. 1174. Sept. 30. The elder gives to the younger two castles in Normandy, to Richard two in Poitou, and to Geoffrey half the marriage of the heiress of Britany, with money payments. fo. 60re. The king of Scotland and earls of Leicester and Chester excluded from this peace.

Castles to be put in statu quo ante bellum. The younger Henry allows the provision to be made for John; viz., Nottingham, Marlborough, and estates in Normandy, Anjou, Touraine, and Maine.

“ causa faciet vel perquiret in tota vita sua. Et dominus rex pro hac conditione donat¹ regi filio suo duo castella in Normannia idonea,² ad voluntatem patris ipsius, et singulis annis xv. millia librarum Andegavensium. Et Ricardo filio suo in Pictavia, duo receptacula idonea unde regi damnum non possit³ provenire, et medietatem reddituum Pictaviæ in denariis. Gaufrido vero filio suo dat in Britannia in denariis, medietatem maritagii filiæ comitis Conani, quam ducere debet in uxorem. Et postquam concessione Romanæ ecclesiæ eam in uxorem duxerit, habebit omnes redditus illius maritagii, sicut continetur in carta comitis Conani. Prisiones vero qui cum domino rege finem fecerunt, ante factam pacem cum domino rege, videlicet rex Scotiæ et comes Leicestriæ, et comes Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis, et obsides eorum, et obsides aliorum prisonum quos prius habuerat, sunt extra conventionem istam: alii autem prisiones ex utraque parte deliberari debent, ita scilicet, quod dominus rex obsides accipiet de prisonibus suis de quibus habere voluerit, et qui dare poterunt, et de aliis habebit securitatem per fidem et sacramentum suum et amicorum suorum. Castella vero quæ firmata sunt vel inforcia postquam gwerra incepit in terra domini regis, pro voluntate sua debent redigi ad illum statum in quo fuerunt xv. diebus ante gwerram. Præterea sciendum est quod rex Henricus, filius domini regis, concessit domino regi patri suo, se quam firmiter observaturum omnes donationes eleemosynarum quas dederat vel daturus erat de terris suis, et donationes terrarum quas dederat hominibus suis, vel daturus erat pro servitio suo. Concessit etiam se firmiter et inconcusse observaturum donationem, quam dominus rex pater suus fecit Johanni fratri suo; videlicet mille libratas reddituum in Anglia de dominio suo, et de exæetis suis ad voluntatem suam, et pertinentiis suis, et castellum de Nottingham cum comitatu, et castellum de Merleberga⁴ cum pertinentiis suis: et in Normannia mille libratas⁵ reddituum Andegavensium; et duo castella in Normannia ad voluntatem patris; et in Andegavia, et in terra quæ fuit comitis Andegaviæ mille libratas reddituum Andegavensium; et castellum unum in Andegavia, et unum castellum in Turonica, et unum castellum in Cenomannia.

Hoveden, 309. a. 51.

MS. B. fo. 66 a.

¹ donat] donavit, B.
² in . . idonea] tr. B.
³ possit] posset, B.

⁴ Merleberga] Malaberga, B.
⁵ libratas] libras, B.

Hoveden,
309. b. 20.

“ Concessum est autem a domino rege, pro amore filii sui,
 “ quod omnes illi qui recesserunt ab eo post filium suum, et
 “ in recessu suo forisfecerunt in terra domini regis, ad
 “ pacem ejus revertantur; ita quod de catellis¹ quæ aspor-
 “ taverunt in recessu suo non respondeant: de morte vero
 “ vel proditione, vel perditione alicujus membri respondeant,
 “ secundum judicium et consuetudinem terræ. Qui autem
 “ ante gwerram quacunque de causa aufugerunt, et ad servi-
 “ tium filii sui venerunt, pro amore filii sui ad pacem rever-
 “ tantur, si vagium et plegium dederint standi iudicio de iis
 “ quæ ante gwerram forisfecerunt; illi autem qui in placito
 “ erant quando recesserunt ad filium suum, ad pacem rever-
 “ tantur, ita quod in eo statu placiti sui sint, in quo erant
 “ quando recesserunt. Hanc conventionem tenendam firmiter
 “ ex parte sua assecuravit Henricus rex filius domini regis,
 “ in manu domini regis² patris sui. Præterea assecuravit
 “ Henricus rex filius domini regis et fratres sui, quod a
 “ domino rege patre suo nunquam amplius exigent ultra
 “ donationem³ præscriptam et determinatam, contra volun-
 “ tatem et beneplacitum domini regis patris sui: et quod
 “ neque se neque servitia sua patri suo subtrahent. Ricardus
 “ vero et Gaufridus filii regis devenerunt homines ejus de iis
 “ quæ concessit et dedit eis. Cum autem filius ejus Henricus
 “ hominum ei facere voluisset, noluit dominus⁴ rex recipere,
 “ quia rex erat, sed securitatem cepit ab eo.”

A.D. 1174.
Sept. 30.
Arrange-
ments about
forfeitures.fo. 60 v°.MS. B. fo.
66 b.The father
accepts the
homage of
Richard and
Geoffrey,
but excuses
that of
Henry as
being a king.Hoveden,
309. b. 36,
shorter.

Interim Hutredus et Gillebertus⁵ filii Ferregus, con-
 tendentes uter illorum dominus alterius esse deberet et
 habere dominium super Galwalenses; magnum odium
 inter se habuerunt; ita quod uterque illorum alteri
 insidiabatur ad interficiendum. Et procedente tempore,
 Gillebertus, filius Ferregus, homines suos congregavit,
 et cum eis consilium iniit, ut Huctredus frater suus
 caperetur et occideretur; et statuto tempore convene-
 runt ut eum caperent et occiderent. Et venit Mal-
 culumb, filius Gilleberti filii Fergus,⁶ et obsedit insulam
 de⁷ in qua Hutredus⁸ frater patris sui et con-

Hutred and
Gilbert,
sons of
Fergus,
quarrel
about the
government
of Galloway.Malcolm,
son of Gil-
bert, seizes¹ *catellis*] catallis, B.W.² *domini regis*] om. B.³ *donationem*] dominationem, B.⁴ *dominus*] om. B.⁵ *Hutredus et Gillebertus*] Huc-
tredus et Gilebertus, B. There is anold note in the margin of B. “Hæc
“ habentur verbatim apud Benedict.
“ Petroburg.”⁶ *Fergus*] Ferregus, B.⁷ *de*] om. B.⁸ *Hutredus*] Huectredus, B.

A.D. 1174.
and mutilates
Hutred.

sanguineus Henrici regis Angliæ, filii Mathildis imperatricis, morabatur, et eum cepit, et mittens carnifices suos, præcepit ut oculos ei eriperent,¹ et testiculos et linguam absciderent; et ita factum est. Et relicto illo semimortuo, abierunt, et ipse paulo post vitam finivit.

The king of England sends Roger of Hoveden to Robert de Vaux, to persuade Hutred and Gilbert to submit to him.

Dumque hæc fierent, dominus rex misit in Angliam unum de clericis suis, Rogerum de Hovendun² nomine, ad Robertum de Vallis, ut illi duo Huctredum et Gillebertum, filios Ferregus,³ convenirent, et allicerent eos ad servitium ejus.⁴ Cumque venissent circa festum Sancti Clementis ad colloquium inter ipsos et Gillebertum filium Fergus, ipse Gillebertus et cæteri Galvalenses⁵ obtulerunt eis, ad opus regis, duo millia marcarum argenti, et quingentas vaccas et quingentos porcos de redditu per annum, hac conditione, quod rex eos in manu sua reciperet, et a servitute regis Scotiæ eriperet. Sed prædicti nuncii regis Angliæ hunc finem cum Galvalensibus⁶ facere noluerunt, donec locuti fuissent⁷ cum rege. Et cum indicatum esset regi qualiter Huctredus, filius Fergus, consanguineus suus interficeretur, noluit cum Galvalensibus illis pacem aliquam⁸ facere.

Gilbert proposes terms of submission and protection, Nov. 23, which Henry refuses.

Consecration of four bishops at Canterbury.

Eodem anno, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus consecravit in Anglia, apud Cantuariam,⁹ Ricardum episcopum Wintoniensem, et Rodbertum Foliot episcopum Herefordensem, et Gaufridum Ridel episcopum Eliensem, et Johannem episcopum Cicestrensem. Et post illorum consecrationem prænominatus Cantuariensis archiepiscopus ivit per episcopatus et abbatias suæ diocesis, tanquam legatus et primas totius Angliæ; et ducens secum multos homines et equos, magnum gravamen

MS. B. fo. 67 a.
Hoveden, 309. b. 38.

Archbishop Richard holds a

¹ *eriperent*] *eruerent*, B.
² *Hovendun*] *Hovedaine*, B.
³ *Ferregus*] *Fergus*, B.
⁴ *ejus*] *suum*, B.
⁵ *Galvalenses*] *Walenses*, B.

⁶ *Galvalensibus*] *Walensibus*, B.
⁷ *fuissent*] *essent*, B.
⁸ *pacem aliquam*] *tr.* B.
⁹ *in . . . Cantuariam*] *tr.* B.

intulit domibus religionum.¹ Pervenit autem usque A.D. 1174.
Glocestriam, et ibi implacitavit clericos et officiales legatine
Rogeri Eboracensis archiepiscopi, et illos ab omni visitatione,
ecclesiastico ingressu suspendit, pro eo quod ipsi nol- and sus-
bant facere ei eandem obedientiam quam cæteri clerici pendit the
sue diocesis sibi fecerunt. Unde magna discordia archbishop
orta est inter ipsum et Eboracensem archiepiscopum. of York's
officials at
Gloucester.

Hoveden,
309. b. 41.

Et eodem anno vehemens ignis invasit villam Can- Canterbury
tuariensem, et eam combussit,² et fere omnes ecclesias cathedral
villæ illius, et ecclesiam Sanctæ Trinitatis quæ in ea burnt.
est penitus combussit.

Hoveden,
309. b. 42.

Eodem anno obiit Willelmus Turbe, Norwicensis Bishop of
episcopus.³ Norwich
dies.

Hoveden,
310. a. 20.

Anno ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^oVO., Henricus Henry keeps
rex Angliæ, filius Mathildis⁴ imperatricis, tenuit curiam the Christ-
suam in Natale Domini apud Argentomium in Nor- mas of 1174
-5 at Ar-
gentan.

Hoveden,
310. a. 28.

mannia, et profectus inde in Andegaviam, munivit
castella sua Pictaviæ⁵ cum custodibus. Et postea misit He sends
Ricardum filium suum in Pictaviam, et præcepit, quod his son
castella comitum et baronum Pictaviæ quæ efforciata Richard
to reduce
fuerunt contra eum⁶ redigerentur ad eum⁷ statum in Poictou.

quo fuerunt quindecim diebus ante gwerram; et ut
quædam illorum⁸ subverterentur. Et mandavit ballivis He orders
suis Pictaviæ quod invenirent prædicto Ricardo filio the Poic-
suo necessaria, et præcepit quod omnis exercitus Pic- tevins to
obey Rich-
ard.

Hoveden,
310. a. 22.

taviæ esset ad voluntatem filii sui,⁹ et cum eo iret
quo vellet, salva fidelitate sua. In Purificatione vero February 2.
The two
Henries at
Le Mans.
Sanctæ Mariæ fuit dominus rex, et cum eo rex filius
suus, apud Cenomannum; et inde venerunt ipsi duo
in Normanniam.

Hoveden,
310. a. 23.

Et in festo Sancti Matthiæ apostoli habuerunt collo- Feb. 24.
quium¹⁰ apud Gisorcium cum rege Franciæ. Conference
at Gisors,
with Lewis.

¹ *religionum*] religiosorum, B.

² *combussit*] conclusit, B.

³ *episcopus*] The two foregoing
paragraphs are transposed in B.

⁴ *Mathildis*] Matildis, B.

⁵ *Pictaviæ*] om. B.

⁶ *eum*] om. B.

⁷ *eum*] eundem, B. W.

⁸ *illorum*] penitus, ins. B.

⁹ *fili sui*] ejus, B.

¹⁰ *colloquium*] inter reges, ins. B.

A.D. 1175.
Feb. 26.
The two
Henries at
Rouen; the
elder king
goes thence
into Anjou.

Et inde recesserunt transfretaturi in Angliam, et in capite jejunii venerunt Rothomagum. Et dominus rex, dimisso ibi rege filio suo, ivit in Andegaviam, et munivit castella sua custodibus et victu. Et præcepit, quod castella quæ contra eum fuerunt inforciata¹ redigerentur ad eum² statum in quo fuerant quindecim diebus ante gwerram; quædam vero illorum præcepit omnino destrui.

After
March 23.
The elder
king returns
to Caen;

Post mediam vero Quadragesimam rediit dominus rex in Normanniam; et cum venisset Cadomum, mandavit regi filio suo, qui interim moram fecerat apud Rothomagum, ut cum festinatione ad eum veniret ad³ transfretandum secum in Angliam. Ipse vero ad patrem suum venire noluit, sed mandavit ei, quod nollet transfretare in Angliam. Veniebant enim ad eum frequenter apud Rothomagum nuncii regis Franciæ, qui dehortabantur eum transfretare in Angliam,⁴ et dixerunt⁵ ei quod si pater ejus eum in Anglia teneret, eum in carcere poneret.⁶ Et ipse adhuc cereus erat in vitium flecti, nec ausus erat ad dominum suum regem venire. Dominus tamen rex⁷ iterum et iterum nuncios suos misit ad filium suum, et tandem adeo animi sui motum blandis et lenibus emollivit, quod ille relicto hostilitatis errore, ad voluntatem patris sui

the younger
Henry re-
fuses to go
to England
with his
father.

Henry re-
turns to his
father, and
is forgiven,
at Bur.
(April 1.
Diceto, 585.)

rediit, et venit apud Burum ad eum; et ibi coram

MS. B. fo.
67 b.

Horace,
Art. Poet.
163.

Hoveden,
310. a. 25,
shorter.

fo. 62 r.

Rothomagensi archiepiscopo et Henrico Bajocensi episcopo, et comite Willelmo de Mandevilla, et Ricardo de Humez⁸ constabulario, et aliis quampluribus familiaribus domini regis, procidit pronus in terram ad pedes domini regis patris sui, cum lacrymis postulans ut ab eo⁹ homagium et ligantiam reciperet, sicut fecerat a fratribus suis, et subjunxit, quod si rex homagium suum recipere nollet, non posset credere, quod

Abstract of
the docu-
ment given
in Diceto,
c. 586.

¹ *inforciata*] *forciata*, B.

² *eum*] *eundem*, B.

³ *ad*] *om.* B.

⁴ *in Angliam*] *om.* B.

⁵ *et dixerunt*] *dicentes*, B.

⁶ *in carcere poneret*] *incarceraret*, B.

⁷ *tamen rex*] *tr.* B.

⁸ *de Humez*] *Humet*, B.

⁹ *ut ab eo*] *tr.* B.

illum¹ diligeret. Tandem vero, dominus rex pietate commotus et prece circumstantium, hominum et ligantiam ab eo cepit. Et his gestis, dominus rex misit eum ad regem Franciæ ad loquendum cum eo; et ipse interim ivit ad Valones, et ibi moram fecit per aliquot dies; et inde ivit usque Cæsarisburgum;² et ibi in ipsa vigilia Paschæ, venit ad eum rex filius suus rediens a rege Franciæ; et ibi sollemne festum Paschale cum magno gaudio tenuerunt.

A.D. 1175.

April 13.
The two
Henries
keep Easter
at Cher-
bourg.

Hoveden,
310. a. 36.

Ante Pascha vero dominus rex misit Gaufridum filium suum in Britanniam, et præcepit ut castra³ quæ contra eum fuerunt, subverterentur et destruerentur.

Geoffrey
sent into
Britany.

Hoveden,
310. a. 30,
shorter.

Die autem Veneris Passionis Domini, Philippus⁴ comes Flandriæ crucem accepit in propria persona, proxima æstate Jerosolimam iturus. Et die Martis proxima post clausum Pascha, venit in Normanniam, ad loquendum cum domino rege et cum rege filio suo.

Philip, count
of Flanders,
takes the
cross, April
11; and visits
the king in
Normandy,
April 22, at
Caen.

Ipsi vero cum audissent⁵ ejus adventum, occurrerunt ei apud Cadomum; et ibi dominus rex et filius suus confirmaverunt prædicto comiti, cartis suis, redditum quem ei dederant in Anglia, scilicet⁶ [mille] marcas argenti recipiendas ad scaccarium Angliæ. Et pro hac confirmatione, prædictus comes clamavit juvenem regem quietum de sua promissione quam ei fecerat et carta sua confirmaverat pro hominio suo; et cartam juvenis regis quam inde habuit, tradidit in manu domini regis. Et sic post magnos honores quos rex ei ibidem fecerat, ipse comes, accepta a regibus licentia, rediit in terram suam.

The count
of Flanders
reconciled.

MS. B. fo.
63 a.

Hoveden,
310. a. 39,
shorter.

Et reges ipsi venerunt usque⁷ Barbefluctum ut transfretarent⁸ in Angliam; et ascensis navibus suis apud Barbefluctum, applicuerunt in Angliam apud Portes-

May 9.
The kings
cross over
into Eng-
land.

¹ *illum*] eum, B.

² *Cæsarisburgum*] Cerarisburgum, A.

³ *castra*] castella, B.

⁴ *Philippus*] Filippus, A.

⁵ *audissent*] om. B.

⁶ *scilicet*] om. B.; *mille*, blank in A., supplied from Brompton.

⁷ *usque*] apud, B.

⁸ *transfretarent*] *transfretassent*, B.

A.D. 1175. mutam,¹ viimo. idus Maii, feria sexta. Et venientes Lundonias, invenerunt ibi Ricardum Cantuariensem archiepiscopum et suffraganeos suos, volentes ibidem concilium celebrare. Celebravit itaque prædictus Cantuariensis archiepiscopus concilium apud Lundonias in Westmonasterio coram prædictis regibus et assensu et voluntate ipsorum,² die Dominica proxima ante Ascensionem Domini, scilicet xv. kalendas Junii. Huic autem concilio interfuerunt suffraganei prædicti archipræsulis, scilicet Walterius Rofensis episcopus, Gillebertus Lundoniensis episcopus, Ricardus Wintoniensis episcopus, Joscelinus Saresbiriensis episcopus,³ Gaufridus Eliensis episcopus, Rogerus Wigornensis episcopus, Reginaldus Bathoniensis episcopus, Rodbertus Herefordensis episcopus, Bartholomæus Exoniensis episcopus, [Ricardus]⁴ Cestrensis episcopus, [Johannes]⁵ Cicestrensis episcopus. episcopus de Sancto David de Wallia,⁶ abbas Sancti Albani, abbas Sancti Edmundi, abbas Rameseiae,⁷ abbas de Boxeleia.⁸ Et coram prænominatis episcopis et abbatibus, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, in eminentiori loco⁹ sedens, hæc verba in medio proferens ait; “Ideo in ecclesia Dei, secundum antiquam patrum consuetudinem concilia congregantur, ut ii qui constituti sunt in eminentiori cura pastoralis, vitam subditorum de communi consilio regularibus institutis informet, et enormitates quæ pullulant incessanter, consultiore censura compescant. Nos itaque potius inhærentes orthodoxorum patrum regulis, quam aliquid de novo statuentes, quædam certa capitula dignum duximus in medium promulganda, quæ universis provincialibus nostris firmiter et inviolabiliter observanda in-

Hoveden,
310. a. 40,
shorter.

Council at
Westminster,
May 18.

fo. 62 vº.

May 18.
Archbishop
Richard
promulgates
canons.

Hoveden
310. a. 44.

¹ *Portesmutam*] Portesmue, B.

² *ipsorum*] eorum, B.

³ *Ricardus Wintoniensis episcopus, Jocelinus Saresbiriensis episcopus*] tr.B.

⁴ *Ricardus*] om. A.

⁵ *Johannes*] om. A.

⁶ *Wallia*] et, ins. B.

⁷ *abbas Rameseia*] om. B.

⁸ *Boxeleia*] Buxeleia, B.

⁹ *loco*] om. B.

“ jungimus. Omnes enim sacrorum censemus canonum
 “ transgressores, qui statutis hujus sacrosanctæ synodi
 “ præsumpserint contraire. A.D. 1175.
May 18.

“ *Ex decretali epistola Alexandri papæ III. ad Rogerum Wigor-*
 “ *nensem episcopum.*

Gilb. Foliot, ep. ccclxviii. Against for-
nication and
marriage of
the clergy.
 MS. B. fo. 68 b. “ Si quis sacerdos vel clericus in sacris ordinibus constitu-
 “ tus, ecclesiam vel ecclesiasticum beneficium habens, publice
 “ fornicariam habeat;¹ et semel,² secundo et tertio comuni-
 “ tus, fornicariam suam non dimiserit, et a se prorsus non ex-
 “ pulerit, sed potius in immunditia sua duxerit persistendum,
 “ omni officio et beneficio ecclesiastico spoliatur. Si qui vero
 “ infra subdiaconatum³ constituti, matrimonia contraxerint, ab
 “ uxoribus suis, nisi de communi consensu ad religionem
 “ transire voluerint, et ibi in Dei servitio vigilanter⁴ perma-
 “ nere, nullatenus separentur; sed cum uxoribus viventes ec-
 “ clesiastica beneficia nullo modo percipiant. Qui autem in
 “ subdiaconatu vel supra, ad matrimonia convolaverint, mu-
 “ lieres etiam invitas et renitentes relinquant.
 “ Decrevimus etiam ejusdem epistolæ auctoritate, ne filii
 “ sacerdotum in paternis ecclesiis amodo personæ instituan-
 “ tur; nec eas qualibet occasione, media non intercedente per-
 “ sona, obtineant.

“ *Ex Concilio Cartaginensi III.*

fo. 63 r

Conc. Car-
thag. III.
(A.D. 397),
canon. 27. “ Clerici in sacris ordinibus constituti, edendi vel bibendi
 “ causa, tabernas non ingrediantur nec publicis potationibus
 “ intersint, nisi peregrinationis necessitate compulsi. Si quis
 “ vero tale quid fecerit, aut cesset aut deponatur. Against
priests
haunting
taverns.

“ *Ex Concilio Toletano III.*

Conc. Tolet.
XI., A.D.
675, c. 6. “ Iis qui in sacris ordinibus constituti sunt, judicium san-
 “ guinis agitare non licet. Unde prohibemus ne aut per se
 “ membrorum truncationes faciant, aut inferendas judicent.
 “ Quod si quis tale fecerit, concessi ordinis privetur officio et
 “ loco. Inhibemus etiam sub interminatione anathematis, ne
 “ quis sacerdos habeat vicecomitatum aut præpositi sæcularis
 “ officium. Clergy not
to meddle
with causes
perilling life
or limb.

¹ *habeat*] habet, B.

² *semel*] et, ins. B.

³ *subdiaconatum*] subdiaconum, B.

⁴ *vigilanter*] jugiter, B.

A.D. 1175.

May 18.

Clergy to be
well shorn
and dressed.*“ Ex Concilio Agatensi.*

“ Clerici qui comam nutriunt, ab archidiacono etiam invitati tondeantur. Vestimentis etiam vel calceamentis, nisi quæ honestatem et religionem deceant, eis uti non licet. Si quis autem contra hoc facere præsumpserit, et commonitus emendare noluerit, excommunicationi subjaceat.

Hoveden,
310. b. 18.
Conc. Agath.
(A.D. 506),
canon. 20.

“ Ex diversis Decretis, Urbani, Innocentii; et Conciliis¹ Calcedonensi et Cartaginensi.²

Irregular
ordinations
by strange
bishops to
be invalid.

“ Quia³ quidam clerici, desperantes ab episcopis suis ordinari, vel propter imperitiam, vel vitæ incontinentiam, vel nativitatis conditionem, aut tituli defectum, aut ætatem minorem, extra provinciam suam, interdum etiam a transmarinis episcopis ordinantur, vel ordinatos se mentiuntur, ignota sigilla episcopis suis deferentes: statuimus talium⁴ ordinationem irritam esse habendam, sub interminatione anathematis inhibentes ne a quoquam ad officii sui executionem suscipiantur. Episcopum quoque nostræ jurisdictionis, qui talem sciens et prudens ordinaverit vel susceperit, ab illius ordinis collatione, ad quem eum ordinavit vel suscepit, usque ad condignam satisfactionem, se noverit esse suspensum.

Cf. I. Decr.,
dist. lxxi.

MS. B. fo.
69 a.

*Item.⁵*Secular
causes not
to be tried
in churches
or church-
yards.

“ Cum ecclesia Dei, secundum Evangelicam veritatem, dominus orationis esse debeat, et non spelunca latronum et sanguinis forum; sæculares causas in quibus de sanguinis effusione, vel de pœna corporali⁶ agitur, in ecclesiis vel in cœmeteriis agitari sub interminatione⁷ anathematis prohibemus. Absurde enim est et crudele, ibi sanguinis iudicium exerceri, ubi et reis constituta est tutela refugii.

Cf. Decr.
Greg. IX.,
lib. iii. tit.
xlix. c. 5.

*“ Ex Concilio Triburiensi.*Against
selling
holy ordi-
nances.fo. 63 v°.

“ Dictum est solere in quibusdam locis pro perceptione chrismatis nummos dari, similiter pro baptismo et communionem. Hoc Simoniacæ hæresis esse,⁸ detestata est sancta synodus, et anathematizavit. Statuimus ergo, ut de cætero nec pro ordinatione, nec pro chrismate, nec pro baptismo,

II. Decr.,
caus. i. qu. i.
c. 105.

¹ Conciliis] Concilii, B.² Calcedonensi et Cartaginensi] Calcedonis et Carthaginis, B.³ Quia] om., B.⁴ alium] talem, B.⁵ Item] om. B.⁶ corporali] om. B.⁷ interminatione] intermissione, B.⁸ esse] om. B.

- Hoveden, 310. b. 38. “ nec pro extrema unctione, nec pro sepultura, nec pro com- A.D. 1175.
 “ munione, nec pro dedicatione quicquam exigatur. Sed gratis May 18.
 “ dona Christi gratuita dispensatione donentur. Si quis contra
 “ hoc facere præsumpserit, anathema sit.

“ *Ex decreto Urbani papæ.*

- II. Decr., caus. i. qu. ii. c. 3. “ Nullus prælatus in recipiendo monacho vel canonico vel Monks not
 “ sanctimoniali, pretium sumere vel exigere ab iis qui ad to be re-
 “ conversationem veniunt, aliqua pacti occasione præsumat. payment.
 “ Si quis autem hoc fecerit, anathema sit.

“ *Decretum novum.*

- “ Nulli liceat ecclesiam nomine dotalicii ad aliquem trans- Money not
 “ ferre, vel pro præsentatione alicujus personæ pecuniam vel to be taken
 “ aliquod emolumentum, pacto interveniente, recipere. Quod for presen-
 “ si quis fecerit, et inde in jure vel confessus vel convictus¹ tations.
 “ fuerit, ipsum tam regia quam nostra freti auctoritate, patro-
 “ cinio ejusdem ecclesiæ in perpetuum privari statuimus.

“ *Ex decretis diversorum Patrum.*

- Cf. I. Decr., dist. lxxxviii. “ Secundum instituta patrum nostrorum, sub interminatione Clergy not
 “ anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici, causa lucri to trade or
 “ negotientur; et ne monachi a clericis vel laicis firmas farm.
 “ ant; neque laici ecclesiastica beneficia ad firmas² suscipiant.

“ *Ex Concilio Meldensi.*

- Conc. Meld., A.D. 845, c. xxxvii. “ Quicumque ex clero videntur esse, arma non sumant, Clergy not
 “ nec armati incedant, sed professionis suæ vocabulum reli- to wear
 “ gionis³ moribus et religioso⁴ habitu præbeant. Quod si arms.
 “ contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores et
 MS. B. fo. 60 b. “ ecclesiasticæ auctoritatis profanatores, proprii gradus amis-
 “ sione mulcentur; quia non possunt simul Deo et sæculo
 “ militare.

“ *Ex decreto Alexandri papæ III.⁵ Norwicensi episcopo misso.*

- Cf. Decr. Greg. IX., lib. v. t. xxi. c. 6. “ Illud etiam de vicariis, qui personis fide et juramento⁶ Vicars not
 “ obligati sunt, duximus statuendum, quod si, fide vel sacra- to set them-
 selves up

¹ *convictus*] commotus, B.

² *firmas*] teneant vel, ins. B.

³ *religionis*] religiosus, B.

⁴ *religioso*] religiosi, B.

⁵ *III.*] om. B. See Epp. Gilb. Foliot, ccclxvii.

⁶ *et juramento*] vel sacramentis, B.

A.D. 1178. " menti religione contempta, personatum sibi falso assumentes, Hoveden,
 May 18. " contra personas se erexerint, super hoc in jure vel confessi 311. a. 4.
 against the " vel convicti fuerint, de cætero in eodem episcopatu ad officii
 parsons. " sui executionem non admittantur.

" *Ex Concilio Rothomagensi.*

Tithes to be " Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de fructibus II. Decr.,
 paid under " arborum, sive de¹ aliis fructibus, Domini sunt, et Illi sanc- caus. xvi.
 pain of " tificantur. Sed quia multi modo inveniuntur decimas dare qu. vii. c. 5.
 anathema. " nolentes, statuimus ut juxta domini papæ præceptum² admo-
 " neantur semel, secundo et³ tertio, ut de grano, de vino, de
 fo. 64 rº. " fructibus arborum et de foetibus animalium, et de lana, et
 " de agnis, et⁴ de caseis et⁴ lino et⁴ canabe, et de reliquis
 " quæ annuatim renovantur, decimas integre persolvant;
 " quod si commoniti non emendaverint, anathemati se noverint
 " subiacere.
 " ⁵ Calumniam et audaciam temere litigantium condemnando Cf. Conc.
 Chicany and rash " in expensas, et alio multiplici remedio, imperialis sanctio Later. (A.D.
 litigation to be restrain- " compescat. Quoniam igitur hoc sacris institutis consonare 1179), app.
 ed by con- " dinoscitur, præcipimus, ut de cætero in causis pecuniariis,⁶ pt. iii. c. 2.
 demning in costs. " quæ inter clericos agitabuntur, victus victori condemnentur
 " in expensis. Qui autem solvendo non fuerit, eum in arbi-
 " trio episcopi sui puniendum relinquo.

" *Ex decreto Pelagii papæ.*

The number " Invenimus tantum decem præfationes in sacro cathalogo III. Decr.,
 of proper " reperiendas;⁷ unam in Albis Paschalibus, *Et Te quidem omni dist. i. c. 71.*
 prefaces in " tempore. Secundam in die Ascensionis, *Qui post resurrec-*
 the ordinary " tionem. Tertiam in Pentecosten, *Qui ascendens super omnes*
 of the mass " cælos. Quartam de Natale Domini, *Quia per Incarnati Verbi*
 restricted. " mysterium.⁸ Quintam, de apparitione Domini, *Quia cum*
 " *Unigenitus Tuus.* Sextam, de apostolis, *Et Te, Domine, sup-*
 " *pliciter exorare.* Septimam de Sancta Trinitate, *Qui cum*
 " *Unigenito Tuo.* Octavam de Cruce, *Qui salutem humani*
 " *generis.* Nonam de jejuniis Quadragesimali tantummodo
 " dicendam, *Qui corporali jejuniis.* Decimam de Beata Vir-
 " gine,⁹ *Et Te in*¹⁰ *veneratione Beatæ Mariæ.*¹¹

¹ de] om. B.

² præceptum] præcepta, B.

³ et] om. B.

⁴ et] om. B.

⁵ Item, ins. B.

⁶ pecuniariis] peculiaribus, B. W.

⁷ reperiendas] recipiendas, B.

⁸ Verbi mysterium] om. B.

⁹ Virgine] Mariæ, B.

¹⁰ in] om. B.

¹¹ Mariæ] om. B.

Hoveden, 311. a. 26. "Hujus igitur decreti et domini papæ Alexandri auctoritate, A.D. 1175.
"districte præcipimus, nequis præfatis præfationibus aliquam May 18.
"omnino præsumat adjicere.

"Ex decreto¹ Julii papæ.

III. Decr., dist. ii. c. 7. "Inhibemus ne quis quasi pro complemento communionis in- The conse-
MS. B. fo. 70 a. "tinctam alicui Eucharistiam tradat. Nam intinctum panem crated bread
"aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum not to be
"discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem osten- dipped in
"derit, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. the wine.

"Ex Concilio Remensi.

Cf. III. Decr., dist. i. c. 45. "Præcipimus, ne consecretur Eucharistia, nisi in calico aureo fo. 64 vº.
"vel argenteo; et ne stagneum calicem aliquis episcopus Tin chalices
"amodo benedicat, interdicimus. forbidden.

"Ex decretis² Ormisæ papæ.

II. Decr., caus. xxx. qu. v. c. 2. "Nullus fidelis, cujuscunque conditionis sit,³ occulte nuptias Secret mar-
"faciet;⁴ sed benedictione accepta⁵ a sacerdote, publice nubat riages for-
"in Domino. Siquis ergo⁶ sacerdos aliquos occulte conjunxisse bidden.
"inventus fuerit, triennio ab officio⁷ suspendatur.

"Ex decretis⁸ Nicholai papæ.

II. Decr., qu. ii. c. i. "Ubi non est consensus utriusque non est conjugium. Ergo Children
"qui pueris dant puellas in cunabulis nihil faciunt; nisi uter- not to be
"que puerorum postquam venerint ad tempus discretionis, married,
"consentiat.
"Hujus ergo decreti auctoritate inhibemus, ne de⁹ cætero except for
"aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem legibus con- sake of
"stitutam et canonibus determinatam non pervenit, conjun- peace.
"gantur; nisi forte aliquando, urgente necessitate interveniente
"pro bono pacis conjunctio talis toleretur."

Hoveden, 311. a. 43. In hoc autem concilio clerici Rogeri Eboracensis The arch-
archiepiscopi calumniati fuerunt jus Eboracensis ecclesiæ bishop of
de cruce portanda in diocesi Cantuariensis ecclesiæ. York claims
Præterea calumniati sunt ibidem, ex parte Eboracensis to carry his
cross in the
province of
Canterbury

¹ *decreto*] Concilio, B.² *decretis*] decreto, B.³ *cujuscunque . . sit*] tr. B.; cu-
jusque, A. B.⁴ *faciet*] faciat, B.⁵ *benedictione accepta*] tr. B.⁶ *ergo*] vero, B.⁷ *officio*] suo, ins. B.⁸ *decretis*] decreto, B.⁹ *de*] om. B.

A.D. 1175.
May 18.
and the
supremacy
in four dio-
ceses; and
appeals
archbishop
Richard to
Rome for his
conduct at
Gloucester.
fo. 65 r^e.

The clergy
of St. Asaph
pray that
their bishop
may be
forced into
residence:
he is now
administer-
ing Abing-
don abbey.

The bishop
resigns his
see rather
than return,
and is de-
prived.

archiepiscopi, episcopatum Lincolniensem, et episcopa-
tum Cestrensem, et episcopatum Wigornensem, et epi-
scopatum Herefordensem, de jure pertinere debere ad
metropolitanam Eboracensium ecclesiam; et super hoc
prædictum archiepiscopum Cantuariensem¹ appellave-
runt ad Romani pontificis præsentiam.² Præterea ap-
pellaverunt ipsum Cantuariensem archiepiscopum ad
Romanum pontificem, super injuria et anathematis
sententia, quam intulit clericis Eboracensis archiepi-
scopi, qui per eum ministraverunt³ in ecclesia Sancti
Oswaldi de Gloucestria, pro eo quod ad illum venire
nolebant ad ipsius summonitionem, sicut clerici diocesis
suæ fecerunt. In ipso autem concilio clerici ecclesiæ
Sancti Asafi⁴ petierunt a Cantuariensi archiepiscopo,
ut in vi obedientiæ præciperet Godefrido, ecclesiæ
Sancti Asaf episcopo, ad sedem ecclesiæ suæ redire cui
præfuit pontificali potentia,⁵ vel ut prædictus archiepi-
scopus alium episcopum loco ipsius Godefridi institueret.
Ipse enim Godefridus episcopatum suum deseruit, pau-
pertate et Valensium infestatione compulsus; veniensque
in Angliam, a Christianissimo rege Henrico benigne et
honorifice susceptus est. Et tradidit ei rex abbatiam
Abbondoniæ vacantem in custodia, donec ad sedem
propriam liberum haberet regressum. Itaque præfatus
Cantuariensis archiepiscopus in ipso concilio, ad in-
stantiam prænominatorum clericorum, et admonitione
Alexandri summi pontificis; necnon et consilio venera-
bilium coepiscoporum suorum, convenit jam dictum
Godefridum, ut in vi obedientiæ ad sedem propriam
rediret, vel curam pastorem, quæ sibi fuerat commissa,
in manu ipsius libere et absolute resignaret. Ipse vero
Godefridus sperans quod abbatia de Abbendoniam, quæ
tradita fuerat ei ad custodiendum, posset sibi⁶ rema-

Hoveden,
311. a. 46.

¹ archiepiscopum Cantuariensem]
tr. B.

² appellaverunt . . . præsentiam]
ad Romanum pontificem appellave-
runt, B.

³ ministraverunt] ministrabant, B.

⁴ Asafi] Blank in B.

⁵ potentia] præsentia, B.

⁶ sibi] om. B.

Hoveden,
311. b. 11.

nere; episcopatum suum, nullo cogente, resignavit in manu Cantuariensis archiepiscopi; et tradidit ei annulum suum, et baculum pastorem; et ipse Cantuariensis privavit eum concessi ordinis dignitate et loco, et¹ statuit loco ipsius et consecravit magistrum Adam ad episcopatum Sancti Asaf.

A.D. 1173.
May 18.

Et sic finito concilio, dominus rex, et cum eo rex filius suus,² arripuerunt iter suum in peregrinatione ad beatum Thomam Cantuariensem martyrem. Et inde redeuntes, tenuerunt curiam et festum regium³ in ipsa die Pentecosten⁴ apud Radingis.⁵ Et inde misit rex unum de clericis suis, Rogerum de Hovedene nomine, ad ecclesiam Norwicensem⁶ quæ tunc vacabat, defuncto pastore suo, et ad abbatias quæ tunc vacabant per Angliam cum litteris suis; significans priori et conventui domuum vacantium, quod ipse prior cum quinque vel pluribus de discretioribus et sapientioribus domus suæ, qui ad hoc sufficerent, veniret apud Oxefordam⁷ in Nativitate Beati Johannis Baptistæ, obviam ei et domino Cantuariensi,⁸ ad eligendum domui suæ pastorem necessarium. Et præcepit, quod unusquisque prior secum afferret litteras conventus, ut cæteri, qui domi essent, ratum haberent quicquid ipse et illi, qui cum eo venissent, facerent. Similiter Cantuariensis archiepiscopus scripsit eisdem domibus, ut prior et cum eo quinque vel plures de sapientioribus et discretioribus, venirent obviam sibi et domino regi, ut supradictum est, cum litteris conventus, ad eligendum sibi pastorem. Et ipse misit magistrum Rodbertum de Hinglisham, clericum suum, per supradictas abbatias, cum prænominato clerico regis. Erant autem tunc temporis duodecim abbatiae vacantes per Angliam in Cantuariensi

After a pilgrimage to Canterbury (May 28. *Diceto*, 585) the king keep Whitsuntide, June 1, at Reading.

fo. 65 v°.

Roger Hoveden sent to summon the clergy of the vacant churches to Oxford on June 24, to their elections.

Archbishop Richard sends Robert of Hinglisham with him.

¹ *Cantuariensis* . . . et] archiepiscopus, B.

² *suus*] ejus, B.

³ *festum regium*] tr. B.

⁴ *Pentecosten*] Pentecostes, B.

⁵ *Radingis*] Radinges, B.

⁶ *Norwicensem*] Nortvicensem, B.

⁷ *Oxefordam*] Oxenfordiam, B.

⁸ *Cantuariensi*] archiepiscopo, ins. B.

A.D. 1175. diocesi,¹ quarum nomina hæc sunt; et præterea epi-
 June. scopatus Norwicensis;² abbazia de Abbendoniam, abbazia
 Twelve abbacies vacant in England. de Grimesbi, abbazia de Cruilandiam,³ abbazia de Thornai,⁴ MS. B. fo. 71 a.
 abbazia de Holmo, abbazia de Westmuster, abbazia
 Sancti Augustini Cantuariensis; abbazia de Bello, ab-
 batia de Hida Wintoniæ, abbazia de Abbotesbiri,⁵
 abbazia de Michennia, et aliæ quædam.⁶

The king compels the earl of Gloucester to surrender the castle of Bristol: Interim rex implacitavit comitem Gloucestriæ, eo
 quod⁷ tempore hostilitatis expulit custodes regis de
 turre Bristoldi, et eam in manu sua tenuit quamdiu
 werra duravit. Et comes inde volens regi⁸ satisfacere,
 reddidit ei turrim Bristoldi.

and sues the nobility for breach of forest laws. Præterea implacitavit comites et barones Angliæ de
 forestis et de⁹ captione venationum, et omnes posuit¹⁰
 in misericordia sua.

Council at Gloucester, June 29, for Welsh affairs. In festo vero Sanctorum¹¹ Apostolorum Petri et
 Pauli, dominus rex et rex filius suus¹² magnum tenue-
 runt concilium apud Gloucestriam, cum Reso filio Gri-
 fini et aliis regibus Walliæ. Et præcepit ibi rex omni-
 bus hominibus suis Walliæ, Francis et Anglis, quod
 si aliquis Walensium contra aliquem illorum werram¹³
 moveret in terra regis; omnes unanimiter et constanti
 animo cum eo contra Valenses¹⁴ tenerent. Et hoc ob-
 servandum fecit dominus¹⁵ rex comitem Gloucestriæ et
 Willelmum de Brausa,¹⁶ et alios barones suos illius
 patriæ jurare, tactis sacrosanctis Ewangeliiis.

About July 1, fo. 66 r. a court held Et sic circa octavas Sancti Johannis Baptistæ, vene-
 runt ambo reges usque Wudestokam;¹⁷ et occurrerunt
 ibi eis Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et Ricar-

¹ *Cantuariensi diocesi*] tr. B.

² *Norwicensis*] Nortwicensis, B.

³ *Cruilandia*] Cruilanda, B.

⁴ *Thornai*] Torneia, B.

⁵ *Abbotesbiri*] Abbotesbiria, B.
 Here B. places *abbazia de Haben-*
dona, instead of above.

⁶ *et aliæ quædam*] om. B.

⁷ *quod*] ipse, ins. B.

⁸ *inde . . . regi*] tr. B.

⁹ *de*] om. B.

¹⁰ *omnes posuit*] tr. B.

¹¹ *vero Sanctorum*] autem, B.

¹² *suus*] ejus, B.

¹³ *werram*] gwerram, B.

¹⁴ *Valenses*] Wallenses, B.

¹⁵ *dominus*] om. B.

¹⁶ *Brausa*] Breiusa, B.

¹⁷ *Wudestokam*] Wdestokam, B.

Hoveden,
311. b. 18,
shorter.

dus Wintoniensis episcopus, et Reginaldus Battoniensis
 episcopus, et Joscelinus Salesbiriensis episcopus, et
 Rogerus Wigornensis episcopus, Gaufridus Elyensis
 episcopus, Johannes Cicestrensis episcopus, Walterius
 Rofensis episcopus, Bartholomæus Exoniensis episcopus,
 et Hugo Dunelmensis episcopus, qui illuc pro negotio
 suo venerat; et fere omnes abbates totius Angliæ
 Cantuariensis diocesis ibi convenerant; et ibidem mag-
 num coram prædictis regibus celebraverunt concilium
 de pastoribus eligendis et instituendis per abbatias,
 quæ tunc vacabant per Angliam, et de pastore eligendo
 ad sedem pontificalem Norwicensis ecclesiæ. In eodem
 vero concilio confirmata est per mandatum Alexandri
 summi pontificis electio Gaufridi Lincolniensis electi.
 Sed dominus rex pater ipsius noluit, ut¹ tunc conse-
 craretur; quia ille infra annos ætatis erat, et non
 sciebat quantum necessarium esset ad regimen suscepti
 ordinis.² Et misit eum rex Turonim, ut scholas ibi
 exerceat et disceret, donec dignus fieret³ tanti honoris
 dignitate.

A.D. 1175.
July.
at Wood-
stock for
elections.

Hoveden,
311. b. 31,
shorter.

Geoffrey,
elect of Lin-
coln, con-
firmed, and
sent to
Tours to
study.
(July 9.
Diceto, 587.)

In ipso autem concilio præcepit rex publico edicto,
 ne aliquis de terra sua, qui contra eum fuerat tem-
 pore werræ,⁴ veniret ad curiam suam nisi per man-
 datum ipsius; et si venisset illuc sine summonitione,
 caperetur tanquam hostis regis. Præcepit etiam ne quis
 moraretur in curia sua ultra solis occasum; et ne quis
 ad curiam suam veniret ante ejus⁵ ortum. Præcepit
 etiam ne aliquis⁶ arma gestaret per Angliam citra
 Sabrinam, scilicet arcum et sagittas, et cultella cum
 punctis; et si quis hujusmodi arma gestaret⁷ caperetur.
 Sed hæc præcepta parvo tempore custodita sunt.

The king
orders that
none of his
enemies in
the late war
shall come
to court,
without
special sum-
mons; none
to come
before or
after sunset;
none east of
Severn
to wear
arms.

MS. B. fo.
71 b.

Ibidem autem ducti sunt ad eum in vinculis qua-
 tuor milites, quorum nomina hæc sunt⁸ . . ., et alii

The mur-
derers of
Gilbert the

¹ *ut*] ipse, ins. B.

² *ordinis*] oneris et honoris, ins. B.

³ *fieret*] esset, B.

⁴ *werræ*] gwerræ, B.

⁵ *ejus*] solis, B.

⁶ *aliquis*] quis, B.

⁷ *gestaret*] portaret, B.

⁸ *quorum . . . sunt*] om. B., and underlined in A., as if for erasure.

A.D. 1175. multi, qui calumniati fuerant de morte Gilleberti
 July. forestarii regis et sociorum ejus. Et rex fecit eos ibi
 forester im- imprisoned and hanged at Lichfield. incarcerari.

August 1. Celebrato autem ibi concilio, acceleravit rex ire
 The king comes to Nottingham and sues the nobles of the county for breach of forest law. versus Nottingham;¹ et cum venisset apud Lichesfeld,² audita ibi³ prædictorum quatuor militum infamia, fecit eos ibidem suspendi, et socios suos cum eis. Et procedens inde venit usque Nottingham¹ in festo Sancti Petri ad Vincula, et per aliquot dies ibi moram faciens,⁴

implacitavit omnes barones et milites illius patriæ de forestis suis; et posuit omnes⁵ in misericordia sua pro

Hoveden, 311. b. 32, shorter.

fo. 66 vº. capta venatione. Et hac de causa fere omnes comites et barones et milites et villanos et etiam clericos regni sui implacitavit; et plerosque illorum plus quam facultates suæ expetebant⁶ redemit.⁷ Tamen Ricardus de Luci, justitiarius Angliæ, volens eos defendere, ostendit regi breve quoddam per quod rex mandavit ei, tempore hostilitatis, dum ipse et filii sui inimicabantur,⁸ quod ipse fecisset destrui omnes forestas Angliæ et venationem capi; et etiam vivaria infringi et pisces capi; et ipse sicut ei præceptum fuerat volens mandato regis satisfacere, præcepit omnibus ut secure et⁹ sine dubio venationes caperent. Ipsi vero jam nihil timentes, venationes regis malo suo ceperunt; quia prædictum mandatum et ipsius Ricardi testimonium eis nequaquam contra regis voluntatem prodesse potuerunt.

Aug. 10. Et his ita peractis apud Nottingham, rex ivit usque
 The king meets the king of Scotland and his nobles at York; Eboracum, et in festo Sancti Laurentii venit illuc; et

Hoveden, 311. b. 35, shorter.

¹ *Nothingham*] Nottingham, B.

² *Lichesfeld*] Lichefeld, B.

³ Here the words *de suspensione militum pro forestis*, have crept out of the margin into the text of B.

⁴ *faciens*] et, ins. B.

⁵ *omnes*] eos, B.

⁶ *facultates suæ expetebant*] facultas eorum expetebat, B.

⁷ *redemit*] redimit, B.

⁸ *inimicabantur*] inimicabant, B.

⁹ *et etiam vivaria . . . secure et*] om. B.

¹⁰ *et*] om. B.

MS. B. fo.
72 a.

barones et milites et francos tenentes terræ suæ a maximo usque ad minimum, ad faciendum ibi hominia et ligantias et fidelitates regi Angliæ et hæredibus suis in perpetuum, contra omnes homines, sicut convenit inter eos apud Falesiam¹ in Normannia, antequam rex Scotiæ de ergastulo ejus exiret. Itaque congregatis omnibus in ecclesia Sancti Petri Eboraci, Willelmus rex Scotiæ præcepit episcopis et comitibus et baronibus terræ suæ facere ligantiam et fidelitatem, et hominum² Henrico regi Angliæ filio Matillis imperatricis, et Henrico regi filio suo; sicque factum est.

A.D. 1175.
August 10.

fo. 67 r.

and receives
their
homage.

³ Et inprimis ipse⁴ rex Scotiæ et David frater ejus devenerunt ibidem⁵ homines prædicti regis⁶ de omnibus tenementis suis: et⁷ nominatim de Scotia et Galveia;⁸ et fidelitates et ligantias ei juraverunt contra omnes homines tactis sacrosanctis⁹ Evangeliiis; et postea devenerunt homines regis filii sui, et fidelitates ei juraverunt, salva fidelitate patris sui. Similiter juraverunt eis fidelitates et ligantias per præceptum regis Scotiæ, eis et hæredibus suis in perpetuum tenendas, Ricardus episcopus Sancti Andreæ, Joscelinus episcopus Glasguensis, Ricardus episcopus de Dunkelda, Christianus episcopus de Galveia;¹⁰ Andreas episcopus de Ckatenessa,¹¹ Simon de Thouni episcopus de Murevia;¹² abbas de Kelzau, Laurentius abbas de Malros, abbas de Neubottle; et præter illos omnes abbates terræ suæ. Juraverunt etiam prædicti episcopi, quod si rex Scotiæ nollet tenere conventionem et finem quem fecerat cum rege¹³ Angliæ, ipsi sub interdicto ponerent ipsum et

The king of
Scotland
and his
brother
David do
homage to
both the
kings for
Scotland
and Gallo-
way; as
do their
bishops and
abbots.The bishops
swear to
keep the
king of Scot-
land to his¹ *Falesiam*] Faleisiam, B.² *facere . . hominum*] tr. B.³ Rubric in B.: "Rex Scotiæ et David frater ejus homagium fecerunt regi Angliæ."⁴ *ipse*] om. B.⁵ *ibidem*] om. B.⁶ *prædicti regis*] tr. B.; et fidelitates et ligantias ei fecerunt, ins. B.⁷ *et*] om. B.⁸ *Galveia*] Galeweia, B.⁹ *sacrosanctis*] reliquiis et, ins. B.¹⁰ *Galveia*] Galeweia, B.¹¹ *Chatenessa*] Katenessa, B.¹² *Murevia*] Murrevia, B. Juraverunt etiam eis ligantias et fidelitates per præceptum regis Scotiæ, ins. B.¹³ *cum rege*] regi, B.

A.D. 1175.
August.
allegiance,
and to ren-
der cus-
tomary obe-
dience to
the church
of England.

fo. 67 v.
The earls
and barons
do homage.

Convention
of Falaise
between the
kings of
England
and Scot-
land, arrang-
ing the above
homages.

totam terram suam donec veniret ad beneplacitum regis Angliæ. Juraverunt etiam, quod eandem subjectionem facerent ecclesiæ Angliæ quam prædecessores sui eidem ecclesiæ facere solebant,¹ et quam facere debent.² Similiter comites et barones terræ regis Scotiæ, per præceptum ipsius³ devenerunt homines regis Angliæ et Henrici filii sui, salva fidelitate sua; et eis fidelitates et ligantias⁴ juraverunt contra omnes homines, scilicet comes Dunecan, et comes Danegus, et comes Waldevus; et juraverunt quod si rex Scotiæ a prædicta conventionem recederet, ipsi contra eum, cum rege Angliæ tenerent, donec ipse ad condignam satisfactionem veniret, et ad voluntatem regis. Tunc vero coram omnibus fecit rex Angliæ legi, et sigillis regis Scotiæ et David fratris sui confirmari⁵ conventionem subscriptam, quæ facta fuit inter ipsum et regem Scotiæ.

“Hæc est conventio et finis quem Willelmus rex Scotiæ
“fecit cum domino suo Henrico rege Angliæ, filio Matildis
“imperatricis. Willelmus rex Scotiæ devenit homo ligius
“domini regis contra omnem hominem, de Scotia, et de omni-
“bus aliis terris suis,⁶ et fidelitatem ei fecit, ut ligio domino
“suo, sicut alii homines sui ipsi facere solent. Similiter fecit
“homagium Henrico regi⁷ filio suo, et fidelitatem, salva fide
“domini regis patris sui. Omnes vero episcopi et abbates,
“et clerus⁸ terræ regis Scotiæ et successores sui facient
“domino regi, sicut ligio domino, fidelitatem de quibus habere
“voluerit, sicut alii episcopi sui ipsi facere solent, et Henrico
“regi filio suo,⁹ et hæredibus eorum. Concessit autem rex
“Scotiæ et David frater suus, et barones et alii homines sui
“domino regi, quod ecclesia Scotiæ talem subjectionem
“amodo faciet ecclesiæ Angliæ, qualem illi facere debet,¹⁰ et
“solebat tempore regum Angliæ prædecessorum suorum.
“Similiter, Ricardus episcopus Sancti Andreae, et Ricardus
“episcopus de Dunkelden; et Gaufridus abbas de Dunfer-
“melin, et Herbertus prior de Coldingham concesserunt, quod
“etiam ecclesia Angliæ illud jus habeat in ecclesia Scotiæ
“quod de jure habere debet. Et quod ipsi non erunt contra

Hoveden,
311. b. 42.

MS. B. fo.
72 b.

¹ *eidem . . . solebant*] facere con-
sueverant, B.

² *debent*] debeant, B.

³ *ipsius*] illius, B.

⁴ *fidelitates et ligantias*] tr. B.

⁵ *confirmari*] om. B.

⁶ *aliis . . . suis*] tr. B.

⁷ *Henrico regi*] tr. B.

⁸ *clerus*] clerici, B.

⁹ *regi . . . suo*] tr. B.

¹⁰ *debet*] debent, B.

Hoveden,
311. b. 54.

“ jus ecclesiæ Angliæ,¹ et desicut² ligiam fidelitatem domino
“ regi³ et Henrico filio suo fecerunt eos inde assecraverunt;
“ hoc idem facient alii episcopi et clerus⁴ Scotiæ per con-
“ ventionem inde⁵ inter dominum regem, et regem Scotiæ et
“ David fratrem suum et barones suos factam. Comites etiam
“ et barones et alii homines de terra regis Scotiæ, de quibus
“ dominus rex habere voluerit, facient⁶ ei homagium contra
“ omnem hominem et fidelitatem ut ligio domino, sicut alii
“ homines sui ei facere solent; et Henrico regi filio suo, et
“ hæredibus suis, salva fide⁷ domini regis patris sui. Simili-
“ ter hæredes regis Scotiæ et baronum et hominum suorum,
“ homagium et ligantiam facient hæredibus domini regis
“ contra omnem hominem. Præterea rex Scotiæ et homines
“ sui nullum amodo fugitivum de terra domini regis pro
“ feloniam, receptabunt in Scotia vel in alia terra sua, nisi
“ voluerit venire ad rectum in curia domini regis, et stare
“ iudicio curiæ; sed rex Scotiæ et homines sui quam citius
“ poterunt, eum capient et reddent domino regi vel justitiariis
“ suis aut baillivis suis⁸ in Anglia. Si autem de terra regis
“ Scotiæ aliquis fugitivus fuerit⁹ pro feloniam in Anglia,¹⁰ nisi
“ voluerit venire ad rectum in curia regis Scotiæ, vel domini
“ regis, et stare iudicio curiæ,¹¹ non receptabitur in terra domini
“ regis, sed liberabitur hominibus regis Scotiæ vel baillivis¹²
“ domini regis, ubi inventus fuerit. Præterea homines domini
“ regis habebunt terras quas habebant et habere debent de do-
“ mino rege, et de rege Scotiæ, et de hominibus suis. Et homines
“ regis Scotiæ habebunt terras suas, quas habebant, et habere
“ debent, de domino rege et de hominibus suis. Pro ista vero
“ conventionem et fine firmiter observando, domino regi et
“ Henrico regi filio suo¹³ et hæredibus suis, a rege Scotiæ et
“ hæredibus suis, liberavit rex Scotiæ domino regi castellum
“ de Rokesburga, et castellum de Berewic, et castellum de
“ Gedewrda,¹⁴ et castellum Puellarum, et castellum de Strive-
“ lina, in misericordia domini regis; et ad custodienda illa
“ castella¹⁵ assignabit rex Scotiæ de redditu suo mensurabi-

A.D. 1175.
August.
Convention
of Falaise
confirmed
at York.

MS. B. fo.
73 a.

¹ *ecclesiæ Angliæ*] tr. B.; Angli-
canæ, B.

² *desicut*] sicut, B.

³ *regi*] Angliæ, ins. B.

⁴ *clerus*] clerici, B.

⁵ *inde*] om. B.

⁶ *facient*] ut facerent, B.

⁷ *fide*] fidelitate, B.

⁸ *suis*] om. B.

⁹ *fuerit*] fugerit, B.

¹⁰ *Anglia*] Angliam, B.

¹¹ *vel . . . curiæ*] per ballivos do-
mini regis ubi inventus fuerit, et
noluerit stare iudicio curiæ domini
regis vel regis Scotiæ, B.

¹² *vel baillivis*] per ballivos, B.

¹³ *regi . . suo*] tr. B.

¹⁴ *Gedewrda*] Geddeswrda, B.

¹⁵ *illa castella*] tr. B.

A.D. 1175. " liter ad voluntatem domini regis. Præterea pro prædicta Hoveden,
 August. " conventione et fine exequendo, liberavit rex Scotiæ domino 312. a. 21.
 fo. 68 v°. " regi David fratrem suum¹ in obsidem, et comitem Dunecan,
 Convention " et comitem Waldevum,² et comitem Gilebertum,³ et comitem
 of Falaise " Danegus, et Ricardum de Morvilla constabularium, et Nes
 confirmed " filium Willelmi, et Ricardum Cumin, et Walterum Corbet,
 at York. " et Valterum⁴ Olifard, et Johannem de Vals, et Willelmum
 " de Lindeseia,⁵ et Philippum de Colevilla, et Philippum de
 " Valoniis, et Robertum Frenbert, et Robertum de Burne-
 " villa, et Hugonem Giffard, et Hugonem Ridel, et Valterum
 " de Berchesleia,⁶ et Willelmum de Haia, et Willelmum de
 " Mortemer.⁷ Quando vero castella reddita fuerint, Willelmus
 " rex Scotiæ et David frater suus⁸ deliberabuntur. Comites
 " quidem et barones prænominati unusquisque postquam
 " liberaverit obsidem suum, (scilicet filium legitimum qui
 " habuerit, et alii nepotes suos vel propinquiores sibi hæredes,)
 " et castellis, ut dictum est, redditis, deliberabuntur. Præ-
 " terea rex Scotiæ et barones sui prænominati assecraverunt,
 " quod ipsi bona fide et sine malo ingenio, et sine occasione,
 " facient quod episcopi et barones, et homines terræ suæ, qui
 " non affuerunt quando rex Scotiæ cum domino rege finivit, ean-
 " dem ligantiam et fidelitatem domino regi facient,⁹ et Henrico
 " filio suo, quam ipsi fecerunt. Et quod¹⁰ barones et homines
 " qui non affuerunt obsides liberabunt domino regi de quibus
 " habere voluerit. Præterea episcopi,¹¹ comites et barones con-
 " ventionaverunt domino regi et Henrico filio suo, quod si
 " rex Scotiæ aliquo casu¹² a fidelitate domini regis et filii sui,
 " et a conventione prædicta recederet; ipsi cum domino rege,
 " sicut cum ligio domino suo, tenebunt contra regem Scotiæ
 " et contra omnes homines domino regi inimicantes. Et
 " episcopi¹³ sub interdicto ponent terram regis Scotiæ, donec
 fo. 69 r°. " ipse ad fidelitatem domini regis redeat. Prædictam itaque
 " conventionem firmiter observandam bona fide et sine malo
 " ingenio, domino regi et Henrico filio suo et hæredibus suis,
 " a Willelmo rege Scotiæ et David fratre suo, et a baronibus
 " suis prædictis et ab¹⁴ hæredibus eorum, assecravit ipse rex

¹ *David . . suum*] tr. B.

² *Waldevum*] Waldewin, B.

³ *Gilebertum*] Gillebertum, B.

⁴ *Valterum*] Walterum, B.

⁵ *Lindeseia*] Lindesei, B.

⁶ *Valterum de Berchelesia*] Wal-
 terum de Bercheslei, B.

⁷ *Mortemer*] Mortemor, B.

⁸ *suus*] ejus, B.

⁹ *domino . . facient*] tr. B.

¹⁰ *quod*] om. B.

¹¹ *episcopi*] et homines, ins. B.

¹² *casu*] causa, B.

¹³ *episcopi*] ipsi, B.

¹⁴ *ab*] om. B.

Hoveden,
312. a. 44.
MS. B. fo.
73 b.

“ et David frater suus et omnes barones sui prænominati, de-
“ sicut¹ ligii homines domini regis, contra omnem hominem;
“ et Henrici regis² filii sui, salva fidelitate domini regis patris
“ sui. Testibus³ Ricardo episcopo⁴ Abbrincensi, et Johanne
“ Sarum decano, Roberto abbate Malmsbiriæ, R. abbate de
“ Munteshurgo, Herberto archidiacono Northamptoniæ, Wal-
“ tero de Constantiis,⁵ Rogero capellano,⁶ Osberto clerico de
“ camera, Ricardo filio domini regis, comite Pictaviæ, Gau-
“ frido filio domini regis, comite Britannici, comite Willelmo
“ de Exessa, Hugone comite Cestrie, Ricardo de Humez⁷
“ constabulario, comite de Mellent, Jordano Thessun,⁸ Hum-
“ frido de Boum, Willelmo de Curci senescallo,⁹ Willelmo filio
“ Aldelmi senescallo,⁹ Alveredo de Sancto Martino senescallo,
“ Gileberto Malet senescallo;¹⁰ apud Faleisiam.”

A.D. 1175.
August.
Convention
of Falaise
confirmed.

His itaque gestis apud Eboracum, dominus rex dedit et concessit regi Scotiæ licentiam promovendi exercitum in Galveiam ad debellandum Gilebertum filium Fergus,¹¹ pro eo quod ipse a fidelitate sua recesserat, et fratrem suum Huctredum nequiter interfecerat. Et rex Scotiæ statim cum familia sua versus Scotiam ab Eboraco recessit. Et dominus rex implacitavit comites et barones, et etiam clericos Eboracisiriæ, et etiam clericos ecclesiæ Sancti Petri Eboracensis, de forestis suis, et captione venationum. Et postea rediit dominus rex versus Lundonias, et Henricus rex filius suus cum eo.

The king of
Scotland
goes to
subdue
Galloway.

The king,
after en-
forcing the
forest law in
Yorkshire,
returns to
London.

Hoveden,
312. b. 1.

Interim erat in Flandria quidam miles nomine Valterus¹² de Fontanis, qui velut Lucifer inter minora sidera, sic inter commilitones suos, nobili prosapia ortus, luce probitatis et scientiæ enituit. Hunc vero, cum nota esset ejus probitas, ipsa comitissa Flandriæ in amasium sibi adoptavit: adoptatum autem in sua

Story of
Walter des
Fontaines
and the
Countess of
Flanders.
fo. 69 v°.

¹ *desicut*] sicut, B.

² *regis*] om. B.

³ *Testibus*] Teste, B.

⁴ *episcopo*] om. B.

⁵ *Constantiis*] Custantiis, B.

⁶ *capellano*] capella, B.

⁷ *de Humez*] Humet, B.

⁸ *Thessun*] Tessun, B.

⁹ *senescallo*] senescaldo, B.

¹⁰ *Alveredo . . senescallo*] om. B.

¹¹ *Fergus*] Fergi, B.

¹² *Valterus*] Walterus, B.

A.D. 1175.
Adultery of
countess of
Flanders,

discovered
by the
count.

Punishment
of Walter
des Fon-
taines.

recepit. Quod cum prædictus comes Flandriæ¹ com-
perisset, prohibuit ei semel,² secundo et tertio, ne³
domum suam intraret. Sed ut mos est humanæ fra-
gilitatis semper niti in vetitum, ipse hujusmodi monita
parvipendebat. Unde contigit, quod cum prædictus
comes et comitissa sua essent apud Sanctum Omerum,
et comes simulasset se inde recessurum, comitissa nun-
cium quendam, secreti sui conscium, clam destinavit
ad prædictum Valterum⁴ de Fontanis amasium suum;
significans ei, comitem inde recessisse; et præcepit ut
ipse sine mora ad eam veniret. Ille itaque mandatis
comitissæ⁵ parere cupiens, festinanter ad eam venit, et
in thalamo⁶ comitissæ ab ea familiariter receptus est.
Quod cum nunciatum esset comiti, ex insperato super-
venit, et invento illo in thalamo præcepit ut caperetur,
et captus duceretur ad eum. Cumque coram eo ve-
nisset,⁷ et in medio stetisset,⁸ interrogavit eum comes,
quid quæsivit in thalamo suo, imponens ei quod prop-
ter dedecus suum illuc venisset. Ille vero tendens in
inficias in quantum potuit, contradicebat; et ut magis
ei crederetur obtulit se paratum esse innocentiam suam
quo libuerit modo purgare,⁹ quod propter dedecus suum
illuc non venisset, sed quia comitissa pro eo miserat.
Comes vero ad omnia verba hæc non respexit, nec
purgationem aliquam ab eo inde recipere voluit; sed
in furore iræ suæ præcepit, ut ipse fustibus cæsus in-
terficeretur. Circuierunt ergo eum carnifices, et ligatis
pedibus et manibus, cum gladiis et fustibus eum ceci-
derunt, et semimortuum suspenderunt illum¹⁰ per pedes,
inclinato capite deorsum in quodam vilissimo cloacali

Hoveden,
312. b,
much
shorter.

MS. B. fo.
74 a.

¹ *Flandriæ*] om. B.

² *semel*] et, ins. B.

³ *ne*] in, ins. B.

⁴ *Valterum*] Walterum, B.

⁵ *comitissæ*] ejus, B.

⁶ *thalamo*] talamo, A.

⁷ *venisset*] venit, B.

⁸ *stetisset*] stetit, B.

⁹ *innocentiam . . purgare*] tr. B.

¹⁰ *illum*] eum, B.

Hoveden,
312. b. 8.
shorter.

foramine; et sic cloacali foetore extinctus¹ miserrime vitam finivit.² Tunc vero Aelisinus et ³ filii ipsius cum Jakelino de Avennis et reliqui parentes ejus, munitis castellis suis, insurrexerunt in comitem, et sic iter comitis Jerosolimitanæ profectionis diu impediverunt.

A.D. 1175.
fo. 70 r.
The count's
pilgrimage
delayed.

Hoveden,
312. b. 13.

Eodem anno, Ricardus comes Pictaviæ, filius Henrici regis Angliæ, castella⁴ Pictaviæ, quæ contra patrem suum tempore hostilitatis infortiata vel retenta fuerant, per præceptum patris sui in nihilum redegit. Et circa festum Sancti Johannis Baptistæ, congregato magno exercitu, obsedit Castelloneum⁵ supra Agiens, quod Arnaldus de Bovilla contra eum munierat, nec ei⁶ reddere voluit. Et paratis ibi machinis suis bellicis, infra duos menses cepit illud, et triginta milites in eo cepit, et in manu sua retinuit.

About
June 24
Richard
count of
Poitou
besieges
Castillon on
the Dor-
dogne,
and takes it
after two
months'
siege.

Similiter Gaufridus comes Britanniae, filius prædicti regis Angliæ, castella Britanniae, quæ contra patrem suum firmata fuerant, subvertit; et mala multa intulit hominibus patriæ illius, qui contra patrem suum tenuerunt tempore guerræ.⁷

Geoffrey
subdues
Britany.

Hoveden,
312. b. 17.
shorter.

Appropinquante igitur festo Sancti Michaelis, applicuerunt in Angliam, ex parte Roderici regis Connactensis, Catholicus archiepiscopus Tuamensis, et Cantordis⁸ abbas Sancti Brandani, et magister Laurentius cancellarius regis Connactensis; et invento Henrico rege Angliæ, filio Matildis⁹ imperatricis apud Windeshoveres,¹⁰ pacem subscriptam fecerunt inter ipsum et dominum suum regem Connactæ,¹¹ qui eos miserat. Prædictus itaque rex Angliæ, congregatis apud Windeshovers, in octavis Sancti Michaelis, archiepiscopo Cantuariensi et episcopis Angliæ, et comitibus et baronibus terræ suæ,

Before
Michaelmas
the envoys
of the king
of Con-
naught
arrive.

Council at
Windsor,
Oct. 6.

¹ *foetore extinctus*] tr. B.

² *vitam finivit*] tr. B.

³ *et*] om. B.

⁴ *castella*] munivit, ins. B.

⁵ *Castelloneum*] Castellionium, B.

⁶ *ei*] om. B.

⁷ *guerræ*] *gwerræ*, B.

⁸ *Cantordis*] Cantordus, B.

⁹ *Matildis*] Matillis, A.

¹⁰ *Windeshoveres*] Windeshovers,

B.

¹¹ *Connactæ*] Conactæ, B.

A.D. 1175. coram Henrico rege¹ filio suo, et coram Laurentio MS. B. fo.
 October 6. Duvelinensi archiepiscopo, hanc concordiam et finem 74 b.
 fo. 70 v°. subscriptum fecit cum rege Connactensi per prædictos
 nuncios ipsius.

*Concordia inter regem Angliæ et regem Connactensem.*²

Agreement
 between
 the king of
 England
 and the
 king of
 Connaught.

“ Hic est finis et concordia quæ facta fuit apud Windesho- Hoveden,
 “ veres in octavis Sancti Michaelis, anno ab Incarnatione 312. b. 24.
 “ Domini M^oC^oLXX^oV^o., inter dominum regem Angliæ Henricum,³
 “ filium Matillis imperatricis,⁴ et Rodericum regem Connac-
 “ tensem, per Chatholicum⁵ archiepiscopum Tuamensem, et
 “ Cantordem abbatem Sancti⁶ Brandani, et magistrum Lau-
 “ rentium cancellarium regis Connactensis.⁷ Scilicet quod
 “ Henricus rex Angliæ concessit⁸ prædicto Roderico, ligio
 “ homini suo, regi Connactæ,⁹ quamdiu ei fideliter serviet,
 “ quod sit rex sub eo, paratus ad servitium suum sicut homo
 “ suus; et quod terram suam teneat ita bene et in pace, sicut
 “ tenuit antequam dominus rex Angliæ intraret¹⁰ Hiberniam,
 “ reddendò ei tributum; et totam aliam terram et habitatores
 “ terræ habeat sub se et justiciet,¹¹ ut tributum regi Angliæ
 “ integre persolvant, et per manum ejus et sua jura sibi con-
 “ servent. Et illi qui modo tenent, teneant in pace, quamdiu
 “ permanserint in fidelitate regis Angliæ, et ei fideliter et
 “ integre persolverint tributum et alia jura sua quæ ei de-
 “ bent, per manum regis Connactæ; salvo in omnibus jure et
 “ honore domini regis Angliæ et suo. Et si qui ex eis regi
 “ Angliæ et ei rebelles fuerint, et tributum et alia jura regis
 “ Angliæ per manum suam solvere noluerint, et a fidelitate
 “ regis Angliæ recesserint, ipse eos justiciet¹² et amoveat. Et
 “ si eos per se justiciare¹³ non poterit, constabularius regis
 “ Angliæ et familia sua de terra illa juvabunt eum ad hoc
 “ faciendum, cum ab ipso fuerint requisiti, et ipsi viderint
 “ quod necesse fuerit. Et propter hunc finem reddet prædic-
 “ tus rex Connactæ¹³ domino regi Angliæ tributum singulis
 “ annis; scilicet de singulis decem animalibus unum corium
 fo. 71 r°. “ placabile mercatoribus, tam de tota terra sua quam de alia.

¹ Henrico rege] tr. B.

² Rubric omitted in B.

³ regem . . Henricum] tr. B.; do-
 minum, om. B.

⁴ filium . . imperatricis] om. B.

⁵ Chatholicum] Catholicum, B.

⁶ Sancti] om. B.

⁷ Connactensis] Conatensis, B.

⁸ concessit] concedit, B.

⁹ regi Connactæ] om. B.

¹⁰ intraret] in, ins. B.

¹¹ justiciet] justificet, B.

¹² justiciare] justificare, B.

¹³ Connactæ] Conactus, B.

Hoveden,
312. b. 44.

“ Excepto quod de terris¹ illis, quas dominus rex Angliæ A.D. 1175.
 “ retinuit in dominio suo, et in dominio baronum suorum, October 6.
 “ nihil se intromittet; scilicet Duvelina cum omnibus perti- Agreement
 “ nentiis suis; et Mida cum omnibus pertinentiis suis, sicut king of
 “ unquam Murchat Va Mailethlachlin² eam melius et plenius England
 “ tenuit aut aliqui qui de eo eam tenuerunt; et excepta Wese- and the
 “ fordia cum omnibus pertinentiis suis, scilicet cum tota La- king of
 “ genia; et excepta Vaterfordia³ cum tota terra illa quæ est Connaught.
 “ a Vaterfordia usque ad Duncarvan; ita quod Duncarvan
 “ sit cum omnibus pertinentiis suis infra terram illam. Et
 “ si Hybernenses qui aufugerunt redire voluerint ad terram
 “ baronum regis Angliæ, redeant in pace, reddendo tributum
 “ prædictum sicut alii reddunt, vel faciendo antiqua servitia
 “ quæ facere solebant pro terris suis. Et hoc sit in arbitrio
 “ et voluntate dominorum suorum. Et si aliqui redire no-
 “ luerint, et domini eorum⁴ requisierint regem Connactæ, ipse
 “ cogat eos redire ad terram suam, ut ibi remaneant⁵ et
 “ pacem habeant. Et rex Connactæ accipiat obsides ab omni-
 “ bus quos ei commisit dominus rex Angliæ ad voluntatem
 “ domini regis et suam. Et ipse dabit obsides ad voluntatem
 “ domini regis Angliæ, illos vel alios; et ipsi servient domino
 “ regi de canibus suis et avibus, singulis annis de præsentis⁶
 “ suis. Et nullum omnino de quacunque terra domini regis
 “ sit retinebunt, contra voluntatem domini regis⁷ et manda-
 “ tum domini regis. Testibus his: Ricardo episcopo Winto-
 “ niensi, Gaufrido⁸ episcopo Eliensi, Laurentio Duvelinensi
 “ archiepiscopo, Gaufrido et Nicholao et Rogero, capellanis
 “ regis, Vilelmo comite Exessæ et Ricardo de Luci, Gau-
 “ frido de Pertico, Reginaldo de Curteneia.”

MS. B. fo.
75 a.

*Quod rex Angliæ Henricus dedit episcopatum
Waterfordiæ.⁹*

Hoveden,
313. a. 8.

In eodem vero¹⁰ concilio dominus rex Angliæ dedit The king
 et concessit magistro Augustino Hiberniensi episcopa- all's up the
 tum Waterfordiæ, qui tunc vacabat,¹¹ et misit eum in see of
 Waterford.

¹ *de terris*] de aliis terris suis, B.² *Mailethlachlin*] Mailethlachim,
B.³ *Wesefordia . . . Vaterfordia*] om. B.⁴ *eorum*] om. B.⁵ *remaneant*] maneat, B.⁶ *præsentis*] præsentibus, B.⁷ *domini regis*] om. B. H.⁸ *Gaufrido*] Galfrido, B.⁹ “Primus episcopus constitutus
“ in Hibernia per regem Angliæ.”
Rubric in B.¹⁰ *vero*] om. B.¹¹ *vacabat*] in Hibernia, ins. B.

A.D. 1175. Hiberniam cum Laurentio Duvelinensi archiepiscopo, Hoveden,
313. a. 11.
October. ad Donatum Cassellensem archiepiscopum ad conse-
fo. 71 v°. crandum.

De mortalitate hominum.

Plague and Eodem anno exstitit in Anglia, et in regionibus cir- Hoveden,
313. a. 11.
famine in cumjacentibus, pestifera hominum mortalitas, ita quod
England plerisque diebus septem vel octo mortuorum cadavera
deferantur ad sepeliendum. Et statim post illam
pestiferam mortalitatem secuta est dira fames.

De contentione Cantuariensis archiepiscopi et Eboracensis de capella Sancti Oswaldi Gloucestræ, de cruce portanda.¹

Before Et eodem anno, paulo ante festum Omnium Sancto- Hoveden,
313. a. 15.
Nov. 1. a. rum, applicuit in Anglia quidam cardinalis, nomine
new legate, Hugozun,² apostolicæ sedis legatus, pro quo dominus
lands, and rex Romam miserat; et invenit dominum regem apud
is received by the Wintoniam. Et dominus rex in obviam ei venit, et
kings at rex filius suus cum eo, et eum cum debito honore et
Winchester. reverentia susceperunt. Et dominus rex per aliquot
dies moram faciens apud Wintoniam diutissime tractavit de pace facienda inter Rogerum Eboracensem archiepiscopum, et Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, de capella Sancti Oswaldi Gloucestræ,³ et de cruce archiepiscopi Eboracensis portanda. Et tandem per consilium regis inter prædictos archiepiscopos in hunc modum convenit, quod Cantuariensis archiepiscopus quietam clamavit archiepiscopo Eboraci, et liberam ab omni jurisdictione sua, capellam Sancti Oswaldi Gloucestræ, sicut dominicam capellam domini regis. Et absolvit clericos archiepiscopi Eboraci quos vinculo excommunicationis innodaverat. Et quod de cruce

Agreement between the archbishops of Canterbury and York.

¹ Rubric omitted in B.

² Hugozun] Hugessaun, B. Hugo

Petri Leonis, cardinal deacon of S. Angelo.

³ Gloucestræ] Gloucestr', A.

Hoveden,
313. a. 27.

portanda, et de aliis controversiis, quæ inter ecclesias suas vertuntur, starent iudicio archiepiscopi Rothomagensis et aliorum vicinorum episcoporum qui fuerint de regno Franciæ. Et quod sic pacem inter se haberent de prædictis controversiis usque ad primum festum Sancti Michaelis sequens,¹ ita quod neuter illorum alteri malum vel damnum perquireret,² donec controversia illa determinata esset, et ad debitum finem perducta per Rothomagensem archiepiscopum et per vicinos episcopos de regno Franciæ.

A.D. 1175.
October.
They make
a truce, and
choose the
archbishop
of Rouen
for arbiter.

fo. 72 r.

Hoveden,
313. a. 32,
shorter.
MS. B. fo.
75 b.

His itaque gestis, prædictus cardinalis, qui³ in Angliam per mandatum regis venerat, concessit et dedit domino regi licentiam implacitandi clericos regni sui de forestis suis et de captione venationum. Ecce membrum Sathanæ! ecce ipsius Sathanæ conductus satellites! qui tam subito factus de pastore raptor, videns lupum venientem fugit et dimisit oves sibi a summo pontifice⁴ commissas, pro quarum tutamine⁵ missus erat a Romana sede in Angliam.

The king by
consent of
the legate
enforces the
forest law on
the clergy.

S. John x. 12.

*De obitu Reginaldi comitis.*⁶

Hoveden,
313. a. 41,
shorter.

Paulo ante Natale Domini, eodem anno,⁷ obiit⁸ Reginaldus comes Cornubiæ, avunculus regis Angliæ, apud Certesam;⁹ cuius corpus delatum est usque Rediggas,¹⁰ et ibidem infra monasterium abbatiae, quam rex Henricus pater suus¹¹ in honore Genitricis Dei ante suum decessum construxerat,¹² honorifice sepultus est.

Before
Christmas
Reginald
earl of
Cornwall
dies at
Chertsey.

¹ usque . . . sequens] a primo festo Sancti Michaelis sequente usque ad finem quinque annorum subsequentium, B. So also Hoveden, but the five years truce was really made the next year at Winchester, see below, p. 118.

² perquireret] quæreret, B.

³ qui] quæ, A.

⁴ summo pontifice] domino papa, B.

⁵ tutamine] tutacione, B.

⁶ Rubric omitted in B.

⁷ Paulo . . . anno] tr. B.

⁸ obiit] eodem anno, ins. B.

⁹ Certesam] om. B.

¹⁰ Rediggas] Reddinges, B.

¹¹ suus] ejus, B.

¹² construxerat] om. B.

*De depositione abbatis Burgi.*¹

A.D. 1175.
Before
Christmas
the arch-
bishop of
Canterbury
deposes
William
of Walter-
ville abbot
of Peter-
borough.

Eodem anno, ante Natale Domini, Ricardus Can-
tuariensis archiepiscopus, venit ad abbatiam de Burgo
Sancti Petri,² et Willelmum de Waltervilla,³ abbatem
ejusdem domus, deposuit, pro eo quod ipse violenta
manu et armata, ducens secum milites armatos, contra
voluntatem monachorum suorum, claustrum intravit
et ecclesiam, et reliquias sanctorum simul cum brachio
Sancti Oswaldi, regis et martyris, extraxit ad inva-
diandum Judæis pro denariis; et quia ipse et milites
quos armatos conduxerat, vulnera mortifera infixeran-
t monachis, et ministris ecclesiæ illius, repugnantibus
eis et defendentibus reliquias suas.⁴ Dominus vero⁵
rex prædictum abbatem implacitaverat et odio habebat,
pro eo quod ipse receptaverat Radulfum de Waltervilla⁶
fratrem suum, qui fuit cum inimicis regis apud Hun-
tendonam.

Hoveden,
313. a. 34
shorter.

*De circuitu H. cardinalis per ecclesias Angliæ.*⁷

The cardinal
visits the
cathedrals
and abbeys.

His ita peractis apud Wintoniam, dominus rex inde
recessit, et prædictus cardinalis, rege præbente sibi
conductum, iter suum fecit per metropolitanas⁸ eccle-
sias et per abbatias Angliæ, ad visitandum eas tan-
quam legatus apostolicæ sedis.

fo. 72 vº.

The king
keeps Christ-
mas 1175-6
at Windsor.

Adveniente itaque anno M^oLXXV^oVI^o, dominus rex
filius Matildis⁹ imperatricis, et rex filius suus cum eo,
tenuerunt curiam suam in Nativitate Domini apud
Windeshoveres.¹⁰ Et prædictus cardinalis tenuit curiam
suam cum Rogero Eboraci archiepiscopo¹¹ apud Ebo-

Hoveden,
313. a. 44.

¹ Rubric omitted in B.

² *de Burgo Sancti Petri*] Sancti
Petri de Burgo, B.

³ *Waltervilla*] Vattervilla, B.

⁴ *suas*] obtulerunt, ins. B. The
whole passage, from *pro eo* to *suas*,
is marked for erasure in A., and
omitted by Walter of Coventry in
his copy.

⁵ *vero*] om. B.

⁶ *Radulfum de Waltervilla*] Wal-
terum de Vattervilla, B.

⁷ Rubric omitted in B.

⁸ *metropolitanas*] metropolitanos,
B.

⁹ *Matildis*] Matillis, A.

¹⁰ *Windeshoveres*] Windeshovers,
B.

¹¹ *Eboraci archiepiscopo*] tr. B.

Hoveden,
313. a. 48.

racum. Et ante Purificationem Sanctæ Mariæ, circa festum Conversionis Sancti Pauli, venit dominus rex usque Northamptoniam,¹ et magnum ibi celebravit concilium de statutis regni sui, coram episcopis et comitibus et baronibus terræ suæ;² et coram eis per consilium regis Henrici filii sui, et per consilium comitum et baronum et militum et hominum³ suorum, hanc subscriptam assisam fecit, et eam teneri præcepit. Scilicet quod regnum suum divisit in sex partes, per quarum singulas tres justitias constituit; quorum nomina hæc sunt;⁴ et sic provincias inter eos divisit:

A.D. 1176.
Jan. 25.
Council of
Northamp-
ton.MS. B. fo.
76 a.

Hugo de Cressi

Walterus filius Rodberti⁵

Robertus Mantel

Norfolk,⁶ Sudfolc,⁷ Cantebrigesire, Huntedunesire, Bedefordesire, Bukinghamsire, Essex, Hertefordesire.

Hugo de Gundevilla

Willelmus filius Radulfi

Willelmus Basset

Lincolnesire,⁸ Notinghamshire, Derebisire, Stafordesire,⁹ Warwicsire,¹⁰ Northamtessire,¹¹ Leicestersire.¹²

Robertus filius Bernardi

Ricardus Giffarde¹³Rogerus filius Rainfrai¹⁴

Kent, Surreia, Suthamtesire,¹⁵ Sutsexa, Berkesire,¹⁶ Oxenefordesire.¹⁷

Willelmus filius Stephani

Bertram de Verdun¹⁸Thurstain¹⁹ filius Simonis

Herefordesire, Gloucestersire, Virecestresire,²⁰ Salopessire.

¹ usque Northamptoniam] usque om. B.; Nottingham, H.

² terræ suæ] regni sui, B.

³ et hominum] om. B.

⁴ hæc sunt] tr. B.

⁵ Rodberti] Roberti, B.

⁶ Norfolk] Nortfolc, B.

⁷ Sudfolc] Sutfolc, B. Essex and Hertefordesire stand first in B.

⁸ Lincolnesire] Nicolesire, B.

⁹ Staffordesire] Stanfordesire, B.

¹⁰ Warwicsire] Warewic, B.

¹¹ Norhamtessire] Norhamtonesire, B.

¹² Leicestersire] Leicestresire, B.

¹³ Giffarde] Giffard, B.

¹⁴ Rainfrai] Reinfrei, B.

¹⁵ Suthamtesire] Suthamte, B.

¹⁶ Berkesire] Berchesire, B.

¹⁷ Oxenefordesire] Oxenfordesire, B.

¹⁸ Verdun] Verdum, A.

¹⁹ Thurstain] Turstain, B.

²⁰ Virecestresire] Wirecestresire, B.

A.D. 1176.
Jan. 25.

Radulfus filius Stephani
Willelmus Ruffus
Gilebertus Pipardus

{ Wiltesire, Dorsete, Sumer-
seta,¹ Devoniam, Cornu-
bia. Hoveden,
313. b. 29.

Robertus de Vallis²
Ranulfus de Glanvilla
Robertus Pikenot

{ Eboracessire,³ Richemunde-
sire, Coupelanda,⁴ West-
merilanda,⁵ Northimber-
landa,⁶ Cumberlanda.

Et postea fecit omnes prædictos⁷ justitias jurare, Hoveden,
313. b. 41.
tactis sacrosanctis evangeliis, quod has subscriptas assi-
sas custodirent, et inviolabiliter custodiri ab hominibus⁸
regni facerent.⁹

Assize of
Clarendon
recorded at
Northamp-
ton.

“Hæ sunt assisæ factæ apud Clarendune,¹⁰ et postea
recordatæ apud Northamptoniam;¹¹

Proceedings
in cases of
murder,
robbery,
coining, and
burning.

“Si quis retatus fuerit coram justitiariis domini regis de Hoveden,
313. b. 48.
“murdro, vel latrocinio, vel roberia, vel receptatione hominum
“taliam facientium, vel de falsoneria, vel iniqua combustione;
“per sacramentum duodecim militum de hundredo, et si
“milites non adfuerint, per sacramentum duodecim liberorum
“legalium hominum, et per sacramentum quatuor hominum
“de unaquaque villa hundredi eat ad iudicium aquæ; et si
“perierit, alterum pedem amittat. Et apud Northamptoniam
“additum est pro rigore justitiæ, quod dexterum similiter
“pugnum cum pede amittat, et regnum abjuret, et infra quad-
“raginta dies a regno exulet.¹² Et si ad aquam mundus
“fuerit, inveniat plegios et remaneat in regno,¹³ nisi retatus¹⁴
“fuerit de murdro, vel alia turpi felonia, per commune
“comitatus et legalium militum patriæ; de quo, si prædicto
“modo retatus¹⁴ fuerit, quamvis ad aquam salvus fuerit,
“nihilominus infra quadraginta dies a regno exeat, et catalla
“sua secum asportet, salvo jure dominorum suorum, et
fo. 73 vº. “regnum abjuret in misericordia domini regis. Hæc autem
“assisa atenebit a tempore quo assisa facta fuit apud Claren-
“donam,¹⁵ continue usque ad hoc tempus; et amodo quam-
“diu domino regi placuerit, in murdro, et prodicione, et

¹ *Sumerseta*] Sumersete, B.

² *Vallis*] Wallis, B.

³ *Eboracessire*] Everwikessire, B.

⁴ *Coupelanda*] Coupeland, B.

⁵ *Westmerilanda*] Westmerin-
landa, B.

⁶ *Northimberlanda*] Northumber-
landa, B.

⁷ *prædictos*] prædictas, H.

⁸ *hominibus*] omnibus, B.

⁹ *facerent*] ita, ins. B.

¹⁰ *Clarendune*] Clarendona, B.

¹¹ *Northamptoniam*] Nottingham,
B.

¹² *exulet*] exultet, A.

¹³ *remaneat in regno*] tr. B.

¹⁴ *retatus*] reatus, B.

¹⁵ *Clarendonam*] Clarendun, B.

Hoveden,
314. a. 7.
MS. B. fo.
76 b.

“ iniqua combustione, et in omnibus prædictis capitulis; nisi
“ in minutis furtis et roberiis, quæ facta fuerunt tempore
“ guerræ,¹ sicut de equis et bobus et minoribus rebus. A.D. 1176,
Jan. 25.

“ Item, nulli liceat neque in burgo, neque in villa hospitari
“ aliquem extraneum, ultra unam noctem, in domo sua, quem
“ ad rectum habere noluerit, nisi hospitatus ille eassonium
“ rationabile habuerit, quod hospes domus monstret vicinis
“ suis. Et cum recesserit, coram vicinis recedat et per
“ diem. Strangers
not to be
harboured
for more
than one
night.

“ ‘Siquis saisitus’ fuerit de murthero, vel latrocinio, vel ro- Proceedings
beria, vel falsoneria, et inde sit cognoscens, vel de aliqua alia in felony.
“ feloniam, quam fecerit, coram præposito hundredi vel burgi,
“ et coram legalibus hominibus; id⁴ postea coram iustitiis
“ negare non poterit. Et si idem sine saisina coram eis ali-
“ quid huiusmodi recognoverit, hoc simul coram iustitiis ne-
“ gare non poterit.

“ Item, siquis obierit francus tenens, hæredes ipsius rema- Of reliefs,
neant in tali saisina, qualem pater suus habuit die qua fuit homages,
vividus et mortuus, de feodo suo; et catalla sua habeant unde dowers, and
faciant divisam defuncti. Et dominum suum postea requi- seisin.
rant, et ei faciant de relevio, et aliis quæ ei facere debent
de feodo suo. Et si hæres fuerit infra ætatem, dominus
feodi recipiat homagium suum, et habeat in custodia illum⁵
quamdiu debuerit. Alii domini, si plures fuerint, homagium
ejus recipiant, et ipse faciat eis quod facere debuerit. Et
“ uxor defuncti habeat dotem suam, et partem de catallis ejus
“ quæ eam contingit. Et si dominus feodi negat hæredibus
“ defuncti saisinam ejusdem defuncti, quam exigunt; iusti- fo. 74 rº.
tiæ domini⁶ regis faciant inde fieri percognitionem⁷ per
“ duodecim legales homines, qualem saisinam defunctus inde
“ habuit die qua fuit vividus et mortuus. Et sicut recognitum
“ fuerit, ita hæredibus ejus restituant. Et si quis contra hoc
“ fecerit, et inde attaintus fuerit, remaneat in misericordia
“ regis.⁸

“ Item iustitiæ domini regis faciant fieri recognitionem de The justices
“ dissaisinis⁹ factis super¹⁰ assisam, a tempore quo dominus to inquire
rex venit in Angliam, proximo post pacem factam inter into cases of
“ ipsum et regem filium suum. disseisin.

¹ *guerræ*] *gwerræ*, B. W.

² Item, præf. B.

³ *saisitus*] *seisiatus*, B.

⁴ *id*] et, præf. B.

⁵ *in custodia illum*] tr. B.

⁶ *domini*] *Angliæ*, B.

⁷ *percognitionem*] recognitionem,
B.

⁸ *remaneat . . regis*] tr. B.

⁹ *dissaisinis*] *disseisinis*, B.

¹⁰ *super*] per, B.

- A.D. 1176. "Item, justitiæ capiant domini regis fidelitates¹ infra clau- Hoveden,
Jan. 25. " sum Pascha, et ad ultimum infra clausum Pentecosten, ab 314. a. 32.
The justices " omnibus, scilicet comitibus, baronibus, militibus et libere-
to receive " tenentibus, et etiam rusticis, qui in regno manere voluerint.
the fealties " Et qui facere noluerit² fidelitatem, tanquam inimicus do-
in their " mini regis capiatur. Habent etiam justitiæ præcipere, quod
circuits. " omnes illi, qui nondum fecerunt homagium et ligantiam
" domino regi, quod ad terminum quem³ eis nominabunt,
" veniant et faciant regi homagium et ligantiam sicut ligio
" domino.
- The justices "Item, justitiæ faciant omnes justitias et rectitudines spec-
to decide all " tantes ad dominum regem, et ad coronam suam, per breve
suits involv- " domini regis, vel illorum qui in loco ejus⁴ erunt, de feodo
ing half a " dimidii militis et infra; nisi tam grandis sit querela, quod
knight's fee, " non possit deduci sine domino rege, vel talis quam justitiæ
and less; " ei reportent pro dubitatione sua, vel ad illos⁵ qui in loco MS. B. fo.
" ejus erunt. Intendant tamen pro posse suo, ad commodum 77 a.
" domini regis faciendum. Faciant etiam assisam de latronibus
fo. 74 vº. " iniquis et malefactoribus terræ; quæ assisa est per consilium
" regis, filii sui, et hominum suorum per quos ituri sunt
" comitatus.
- to see that "Item justitiæ provideant, quod castella diruta⁶ prorsus
castles are " diruantur, et diruenda bene prosternantur. Et nisi hoc fece-
destroyed; " rint, dominus rex judicium curiæ suæ de eis habere voluerit,
" sicut de contemptoribus præcepti sui.
- to inquire "Item justitiæ inquirent de excaetis,⁷ de ecclesiis, de terris,
about es- " de foeminis,⁸ quæ sint de donatione domini regis.
cheats, " Item baillivi⁹ domini regis respondeant ad scaccarium, tam
churches, " de assiso redditu, quam de omnibus perquisitionibus suis,
marriages. " quas faciunt in bailliis¹⁰ suis; exceptis illis¹¹ quæ pertinent
The king's " ad vicecomitatum.
baillifs to " Item justitiæ inquirent de custodiis castellorum, et qui, et
render ac- " quantum et ubi eas debeant, et postea mandent domino
count at the " regi.
exchequer. " Item latro ex quo capitur vicecomiti tradatur ad custodi-
Justices to " endum. Et si vicecomes absens fuerit, ducatur ad proxi-
inquire " mum castellanum,¹² et ipse illum custodiat donec illum liberet
about the " vicecomiti.
custody of
castles.
Thieves to
be commit-
ted to the
sheriff's
care.

¹ domini . . fidelitates] tr. B.² noluerit] noluerint, A. B.³ quem] quod, A.⁴ ejus] domini regis, B.⁵ illos] alios, B.⁶ diruta] dirupta, B.⁷ excaetis] suis, ins. B.⁸ foeminis] foeminabus, B.⁹ baillivi] ballivi, B.¹⁰ bailliis] baillivis, B.¹¹ illis] hiis, B.¹² castellanum] castellum, B.

Hoveden,
314. b. 3.

“ Item justitiæ faciant quærere per consuetudinem terræ illos, A.D. 1176,
“ qui a regno recesserunt; et nisi redire voluerint¹ infra ter- Jan. 25.
“ minum nominatum, et stare ad rectum in curia domini regis, The justices
“ postea utlagentur; et nomina utlagorum² afferant ad Pas- to outlaw
“ cha, et ad festum Sancti Michaelis, ad scaccarium, et exinde fugitives.
“ mittantur domino regi.”

Hoveden,
314. b. 7.

Ad prædictum vero concilium, quod celebratum fuit³ The king of
apud Northamptoniam, venit Willelmus rex Scotiæ per Scotland
mandatum domini regis, et adduxit secum Ricardum and his
episcopum Sancti Andreae, et Joscelinum⁴ episcopum de bishops
Glascu, et Ricardum episcopum de Dunkeldan,⁵ et fo. 75ro.
Christianum episcopum de Galveia,⁶ et Andream episco- come to
pum de Katenessa, et⁷ Simonem⁸ de Thouni⁹ episco- Northamp-
pum de Murrevia, et abbates et priores terræ suæ, ad ton.
faciendam subjectionem ecclesiæ Angliæ.

Hoveden,
314. b. 12,
longer.

Tunc dominus rex exegit ab eis, ut per fidem quam The king
ei debebant, et per sacramentum quod¹⁰ illi fecerant, demands the
eandem subjectionem facerent ecclesiæ Angliæ, qualem subjection
facere debebant,¹¹ et solebant tempore regum Angliæ of the Scot-
prædecessorum suorum. Et illi responderunt, quod tish church
prædecessores sui nunquam subjectionem aliquam fece- to the
runt ecclesiæ Angliæ, et quod nec ipsi ei aliquam fa- English,
cere deberent. Ad hoc respondit Rogerus, Eboracensis which they
archiepiscopus, quod episcopi¹² Scotiæ¹³ subjectionem deny.
fecerant metropolitane ecclesiæ Eboraci, tempore præ-
decessorum suorum, et nominatim episcopus Glascuensis
et quidam alii episcopi Scotiæ;¹⁴ et super hoc ostendit
bullas quas¹⁵ inde præ manibus habuit.

Hoveden,
314. b. 24.

Tunc magna orta est contentio inter Rogerum Ebo-

¹ *redire voluerint*] tr. B.
² *utlagorum*] utlagarum, B.
³ *fuit*] est, B.
⁴ *Joscelinum*] Jocelenum, B.
⁵ *Dunkeldan*] Dunkelden, B.
⁶ *Galveia*] Candida Casa, B.
⁷ *et*] om. B.
⁸ *Simonem*] Symonem, B.
⁹ *de Thouni*] episcopum de Touni,
B.

¹⁰ *quod*] quam, B.
¹¹ *debeant*] debeant, B.
¹² *episcopi*] ipsi, B.
¹³ *Scotiæ*] de Glascu, B.
¹⁴ *et nominatim . . Scotiæ*] om. B.
Scotiæ is partially erased. “ Ver-
“ bum a Scotto quodam ut videtur
“ fere penitus abrasum,” Wanley.
¹⁵ *quas*] et alia munimenta neces-
saria quæ, B.

A.D. 1171.
January
The arch-
bishops of
York and
Canterbury
dispute for
the sub-
jection of
the Scotch
bishops, who
depart, and
communi-
cate with
the pope.

racensem archiepiscopum, et Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, de subjectione illa habenda. Dicebat enim Cantuariensis archiepiscopus subjectionem illam deberi¹ fieri ecclesie Cantuariæ; et Eboracensis archiepiscopus dicebat, ecclesie suæ. Et sic finivit concilium illud. Et prædicti episcopi Scotiæ accepta a domino rege licentia, recesserunt. Et exinde clam² miserunt legatos suos ad Alexandrum summum pontificem, postulantes, ut eos reciperet in manu sua, et tutaret a subjectione illa quam Anglicana ecclesia ab eis exigebat.

Hoveden,
314. b. 24,
shorter.

MS. B. fo.
77 b.

fo. 75 v.
The cardinal
returns to
court, and
summons a
council for
Mid-Lent.

Interim rediit³ ad curiam domini regis prædictus Hugheszun⁴ cardinalis ille, quem summus pontifex in Angliam miserat; et per consilium domini regis submonuit omnes episcopos, et abbates, et priores totius Angliæ, quod essent in media Quadragesima apud Lundonias, ad audiendum mandata et præcepta summi pontificis. Adveniente igitur media Quadragesima, venerunt Lundonias dominus rex, et rex filius suus,⁵ et prædictus cardinalis, et Ricardus Cantuariensis archiepiscopus⁶ cum suffraganeis suis; et Rogerus Eboracensis archiepiscopus cum suffraganeis suis; et congregatis apud Westmonasterium,⁷ in capella monachorum infirmorum, prædicto cardinale et prædictis archiepiscopis cum suffraganeis suis, orta est dira lis et contentio inter prædictos archiepiscopos, quis illorum⁸ sederet a dextris ipsius cardinalis. Volebat enim Ricardus Cantuariensis archiepiscopus a dextris ipsius sedere, et dicebat hoc de jure pertinere dignitati⁹ ecclesie Cantuariensis.¹⁰ Sed Rogerus Eboracensis archi-

Hoveden,
314. b. 27,
shorter.

Council of
March 14, in
the chapel of
S. Catharine
at West-
minster.

¹ *deberi*] om. B.

² *clam*] om. B.

³ *rediit*] vel venit, interlined in A.

⁴ *Hugheszun*] Hugezun, B.

⁵ *suus*] ejus, B.

⁶ *Cantuariensis archiepiscopus*] tr. B.

⁷ *Westmonasterium*] Westminster, B.

⁸ *illorum*] eorum, B.

⁹ *dignitati*] ad dignitatem, B.

¹⁰ *Cantuariensis*] Cantuariæ, B.

Hoveden,
314. b.
shorter.

episcopus contradicebat, asserens sedem illam suam esse debere de antiquo jure ecclesiæ suæ. Et dum ita contenderent, irruerunt in Rogerum Eboracensium archiepiscopum, monachi et servientes, qui cum Cantuariensi archiepiscopo¹ venerunt, et arrepto illo, primum in terram projecerunt, et pedibus suis conculcaverunt, et crebris ictibus ceciderunt² eum,³ et cappam, qua indutus fuerat, fregerunt. Sed tandem semimortuus, vix e manibus eorum ereptus est. Quod cum prædictus cardinalis inspexisset, doluit vehementer, et statim appellavit archiepiscopum Cantuariensem ad sedem apostolicam, imponens ei hoc factum fuisse per consilium ejus ad dedecus Romani pontificis et ipsius. Et archiepiscopus Eboracensis, qui, ut⁴ supradictum est, verberatus fuerat, appellavit Cantuariensem archiepiscopum ad præsentiam summi pontificis; imponens ei, hanc violentiam sibi factam fuisse a suis per consilium et voluntatem ipsius.⁵

A.D. 1178.
March 14.
The arch-
bishop of
Canter-
bury's ser-
vants knock
down and
trample on
the arch-
bishop of
York.

Both parties
appeal to
the pope.

fo. 76 r.

Similiter appellavit Galfridum Eliensem episcopum, imponens ei quod violentas manus injecerat in eum.

Similiter Cantuariensis archiepiscopus appellavit ipsum cardinalem ad præsentiam summi pontificis de suspecto gravamine.

Sicque finito concilio, prædictus cardinalis, convocatis episcopis, abbatibus et prioribus, et omni clericatu qui aderat, coram illis renovavit prædictam appellationem quam fecerat. Et dato munere benedictionis permisit eos abscedere. Et Rogerus Eboracensis archiepiscopus statim intravit⁶ ad regem, et ostensis ei injuriis quæ ei illata fuerant, commovit eum in iram et odium adversus Cantuariensem archiepiscopum et Eliensem episcopum. Eadem vero die, Cantuariensis archiepi-

The council
breaks up.

MS. B. fo.
78 a.

Roger of
York tells
his tale to
the king.

¹ *Cantuariensi archiepiscopo*] tr. B.

² *ceciderunt*] *ciciderunt*, A. B.

³ *ceciderunt eum*] tr. B.

⁴ *qui ut*] *ut qui*, B.

⁵ The two following clauses are

transposed in A.; wrongly, as it is clear that it was the archbishop of York who appealed the bishop of Ely.

⁶ *intravit*] in ecclesia, ins. B.

A.D. 1176.
March 14.
Richard of
Canterbury
bribes the
legate.

scopus accessit ad prædictum cardinalem, et spopondit ei pecuniam; et sedato eo, uterque illorum remisit appellationem suam. Sed Eboracensis archiepiscopus nullam cum eo inire voluit concordiam, nisi in præsentia summi pontificis et per ipsum. Finito itaque concilio recesserunt inde.

Henry, the
younger,
applies for
leave to go
on pilgrim-
age to Com-
postella.

Interim juvenis rex, filius domini regis, omnibus modis quibus potuit, attentavit impetrare¹ a domino rege² patre suo licentiam eundi in peregrinatione ad Sanctum Jacobum. Sed cum pater suus³ percepisset hoc propositum non ex mera⁴ religione provenisse,⁵ sed ex pravo adulatorum suorum consilio, qui eum a dulcedine paternæ castigationis eripere nitebantur, animi sui motus nunc asperis, nunc blandis emollire satagebat, ut saltem sic a proposito illo eriperetur. At cum dominus rex nullo modo proficere potuit, tandem concessit ei ut transfretaret in Normanniam.⁶ Itaque accepta licentia a patre suo, ipse et regina sua Portesmotham⁷ petierunt cum familia sua, ad transfretandum in Normanniam. Sed ventus erat eis contrarius, et ideo per aliquot dies moram fecerunt apud Porcestre,⁸ prosperam auram exspectantes.

The king
gives him
leave to go
to Norman-
dy, but he
is delayed
at Por-
chester.

fo. 76 v°.

Towards
Easter,
April 4, the
king and his
sons meet at
Winchester.

Appropinquante igitur sollemnitate Paschali, dominus rex venit Wintoniam, et misit pro rege filio suo, qui adhuc moram fecerat apud Porcestre⁸ ut jam diximus. Et ipse, dimissa ibi regina sua, venit Wintoniam ad mandatum patris sui. Interim Ricardus comes Pictaviæ, et Galfridus⁹ comes Britanniae, quos dominus rex in recessu suo dimisit ad terras suas¹⁰ custodiendas, applicuerunt in Angliam apud Swthamtonam,¹¹ in ipsa die Parasceux Domini, et propter sollemnitatem diei illius¹² ulterius procedere noluerunt. Sed in crastino, scilicet

¹ *impetrare*] om. B.

² *domino rege*] om. B.

³ *suus*] ejus, B.

⁴ *mera*] magna, B.

⁵ *provenisse*] om. B.

⁶ *transfretaret in Normanniam*] tr. B.

⁷ *Portesmotham*] Portesmutam, B.

⁸ *Porcestre*] Porecestre, B.

⁹ *Galfridus*] Gaufridus, B.

¹⁰ *suas*] om. B.

¹¹ *Swthamtonam*] Suhamtoniam, B.

¹² *illius*] om. B.

vigilia Paschæ, venerunt Wintoniam, et cum magno gaudio a domino rege patre eorum recepti sunt. Tunc dominus rex de præsentia filiorum suorum lætior effectus, sollemne festum celebravit cum filiis suis qui ibi aderant; scilicet Henrico rege Angliæ,¹ et Ricardo comite Pictaviæ, et Galfrido comite Britanniae, et cum comitibus et baronibus terræ suæ. Celebrato autem festo illo condigni honoris reverentia; cum dominus rex didicisset causam adventus Ricardi et Gaufridi filiorum suorum, impetravit a rege filio suo, quod iter peregrinationis suæ ad Sanctum Jacobum differret, donec pax fieret in Pictavia, inter Ricardum fratrem suum et barones Pictaviæ. Et concessit, quod cum eo iret in Pictaviam,² ad inimicos suos³ debellandos. Erant autem tunc in Pictavia comites et barones qui contra prædictum Ricardum guerram moverant, scilicet Uggrimus de Engolismo, et fratres ejus, et Aïmarus vicecomes de Limoges, et vicecomes de Turonica,⁴ et Eschiwardus de Chabenays,⁵ et Willelmus de Mastac. Juvenis vero rex, accepta a patre suo licentia, venit usque Porcestriam ad uxorem suam, transfretaturus inde in Normanniam. Et per aliquot dies ibidem moram faciens, xij. kalendas Maii, feria secunda, naves ascendit; et in crastino applicuit in Normanniam apud Barbefluctum, et cum eo regina sua; et statim ipse et uxor sua iter arripuerunt cum festinatione versus regem Franciæ ad videndum eum.

A.D. 1176.
Richard and Geoffrey come to Winchester April 3, and keep Easter there, April 4.

The young king agrees to defer his pilgrimage and go to help Richard in Poitou.

fo. 77 r.

He crosses to Barfleur on April 20, and goes to see the king of France.

De adventu nunciorum regis Siciliæ.⁶

Interim applicuerunt in Angliam episcopus Troja-
censis, et electus Capuaciæ, et comes Florius,⁷ nuncii

The ambassadors of William,

¹ Angliæ] om. B.

² Pictaviam] Pictavia, A. B.

³ suos] om. B.

⁴ Raymond II., viscount of Turanne.

⁵ Eschiwardus de Chabenays] Echiwardus de Chabenais, B.

⁶ Rubric omitted in B.

⁷ Elias, elect of Troja, Arnulf, bishop of Capaccio (Caputaquensis) and Florius de Camerota. V. Romuald. Salern. ap. Muratori, *Scriptores*, vii. 218.

A.D. 1178.
king of
Sicily, de-
mand
Johanna,
daughter
of Henry,
for their
master; and
with the
king's leave
go to see her
at Win-
chester.

regis Willelmi Siciliæ, et cum eis Rotrodus Rothoma-
gensis archiepiscopus, consanguineus prædicti regis Si-
ciliæ. Et invento domino rege apud Lundonias, petie-
runt ab eo Johannam filiam suam donari in uxorem
domino suo Willelmo regi Siciliæ. Ipse vero, congre-
gatis in urbe Lundoniarum archipræsulibus et epi-
scopis et comitibus et sapientioribus regni sui, consuluit
eos quid tam magni regis nunciis responderet. Et
accepto ab eis consilio, misit eos Wintoniam, ut præ-
fatam puellam viderent, si eis placeret.

Henry II.
sends to
Philip,
count of
Flanders, to
beg him to
defer his
pilgrimage;
fearing that
he has
designs on
the crown of
Jerusalem.

Et dum hæc fierent, dominus rex misit in Flandriam
Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, et Gaufridum¹
Eliensem episcopum, ad Philippum² comitem Flandriæ,
qui proposuerat ad proximum Natale Domini sequens³
ire Jerosolimam. Et ipsi, sicut a rege præceptum
fuerat eis, impetraverunt a præfato comite, quod ipse
iter suum Jerosolimitanæ profectionis differret usque
ad proximum Pascha sequens. Nam Amaurius rex
Jerosolimitanus, patruus regis Angliæ, paulo ante obiit;
et Baldewinus, filius ejus, loco ipsius rex efficiebatur,
sed paralyticus⁴ erat, et exinde brachium amiserat.
Et intimatum erat regi Angliæ, quod prædictus comes
Flandriæ hac de causa Jerosolimam ire proposuit, ut
ibidem in regem sublimaretur. Et ideo fecit rex An-
gliæ iter ipsius differri usque ad præfixum terminum,
quia ipse tunc Jerosolimam in propria persona ire pro-
posuit, vel milites et servientes illuc mittere ad de-
fensionem regis Jerosolimitani consanguinei sui.

fo. 77 v°.

*Quod rex Angliæ concessit filiam suam Willelmo
regi Siciliæ.*⁵

The Sicilian
envoys
having seen

Interim supradicti nuncii regis Siciliæ, cum vidissent
decorem præfatæ puellæ, et supra modum eis placuisset,

¹ *Gaufridum*] Galufridum, B.

² *Philippum*] Filippum, A. B.

³ *sequens*] om. B.

⁴ *paralyticus*] leprosus, B.

⁵ Rubric omitted in B.

MS. B.
fo. 79 a.

Hoveden,
315. a. 14,
much
shorter.

redierunt ad¹ patrem puellæ, et cum eis Hugo,² tituli Sancti Michaelis de Petreleonis cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, et prænominatus Rothomagensis archiepiscopus. Et tandem ad illorum instantiam, impetrato a domino rege quod petebant, episcopus Trojaciensis, et cum eo Johannes Nortwicensis³ episcopus, et Parisius archidiaconus Rofensis, et Baldewinus Buelot, et Ricardus de Camvilla,⁴ mittuntur ex parte domini regis ad Willelmum regem Siciliæ, ut intimarent ei quod dominus⁵ rex ei concedit filiam suam. Et interim rex Angliæ secum retinuit in Anglia electum Capuaciæ, et comitem Florium, donec filia sua parata esset ad mittendum.

A.D. 1176.
Johanna,
approve of
her; and
Henry sends
to king
William to
express his
consent.

Appropinquante autem Nativitate Sancti Johannis Baptistæ, prædictus legatus sedis apostolicæ in Normanniam transfretavit, rege præstante sibi conductum; et in ea moram fecit, per episcopatus, et per⁶ abbatias, officium legationis suæ exercens; et postea Romam rediit.

Towards
June 24,
cardinal
Hugo re-
turns to
Rome.

*Quod rex Scotiæ latenter et episcopi sui miserunt
ad papam contra ecclesiam Angliæ.⁷*

Interim Willelmus rex Scotiæ et episcopi terræ suæ,⁸ timentes infestationem regis Angliæ, et Rogeri Eboracensis archiepiscopi, latenter miserunt nuncios suos ad Romanum pontificem, et ab eo impetraverunt quod ipse mitteret eis⁹ unum de cardinalibus suis, qui cognosceret causam controversiæ quæ inter eos et Anglicanam ecclesiam vertebatur de subjectione facienda.

William of
Scotland
and his
clergy apply
for a legate
to decide
the question
of their
dependence
on the
church of
England.

¹ *ad*] regem, ins. B.

² *Hugo*] Huguesun, B.

³ *Nortwicensis*] Norwicensis, B.;
Nortpicensis, A.

⁴ *Camvilla*] Canvilla, B.

⁵ *dominus*] om. B.

⁶ *per*] om. B.

⁷ Rubric omitted in B.

⁸ *terræ suæ*] sui, B.

⁹ *mitteret eis*] tr. B.

A.D. 1176.

*De Viviano cardinali.*¹

fo. 78 r.
About
July 22,
Vivian
cardinal (of
S. Stephen)
lands in
England
without
leave.

Being com-
pelled to
swear that
he will do
nothing
against the
king, he is
suffered to
proceed to
Scotland.

Missus est itaque ad eos Vivianus presbyter cardi-
nalis, qui etiam legatiam Hiberniæ, Scotiæ, et Norwe-
giæ,² et aliarum circumjacentium insularum suscepit;³
et circa festum Sanctæ Mariæ Magdalenæ applicuit in
Anglia,⁴ sine regis licentia. Et paulo post cum venisset
ad Northamptoniam,⁵ rex misit ad eum Ricardum Wintoniensem episcopum, et Gaufridum Eliensem episcopum, ut ab eo inquirerent, cujus licentia applicuit in Anglia, et intimarent, quod nisi vellet consentire voluntati regis, non permetteret eum rex ulterius procedere. Ipse vero timens sibi, et hinc inde periculum sentiens, tandem illorum consilio adquevit, quod voluntati regis consentiret. Fecit ergo eum rex⁶ jurare in verbo veritatis quod nihil ageret in legatione sua, quod esset contra ipsum et regnum suum. Itaque facta regis voluntate, prædictus cardinalis iter suum movit versus Scotiam, rege præstante sibi conductum, et litteras protectionis suæ ei tradidit; et præcepit quod abbatiae et episcopi regni sui, per quos transitum faceret, eum⁷ honorifice, sicut cardinalem, recepissent;⁸ et ita factum est.

Hoveden,
316. a. 26,
much
shorter.

*De pace facienda inter archiepiscopos coram rege
apud Wintoniam.*⁹

August 15,
Council at
Winchester.

Interim dominus rex, in Assumptione Sanctæ Dei Genitricis¹⁰ Mariæ venit Wintoniam, ibidem celebraturus concilium de pace facienda inter Ricardum Cantuari-

Hoveden,
316. a. 35,
very short.

¹ Rubric omitted in B.

² *Scotiæ et Norwegiæ*] om. B.

³ *suscepit*] scilicet Scotiæ et Norwegiæ, ins. B.

⁴ *Anglia*] Angliam, B.

⁵ *Northamptoniam*] Northampton, B.

⁶ *rex*] om. B.

⁷ *eum*] faceret, ins. B.

⁸ *recepissent*] suscepissent, B.

⁹ Rubric omitted in B.

¹⁰ *Sanctæ . . Genitricis*] beatæ, B.

MS. B.
fo. 79 b.

ensem archiepiscopum et Rogerum Eboracensem archiepiscopum; et de Johanna filia sua mittenda¹ ad Willelmum regem Siciliae, cui eam concesserat. Venerunt autem illuc archiepiscopus Cantuariæ, cum suffraganeis suis, et archiepiscopus Eboraci,² et comites et barones regni. In primis itaque, congregatis omnibus, ut supra dictum est, in urbe Wintonia, Rogerus Eboracensis archiepiscopus conquestus est domino regi quod³ Gaufridus Eliensis episcopus violentas manus in eum injecerat, in concilio cardinalis apud Lundonias, sicut supra diximus. Eliensis vero episcopus hæc contradicebat, quod in eum violentas manus⁴ non injecerat.⁵ Et in conspectu regis et episcoporum circumstantium juravit ipse in verbo veritatis coram positis sacrosanctis evangeliiis, quod violentas manus in eum non injecerat. Et hoc ipsum attestatus est in verbo Dei⁶ ipse Cantuariensis archiepiscopus. Et sic ipse archiepiscopus Eboraci et episcopus Eliensis facti sunt amici; et hinc inde iram et malevolentiam suam remiserunt. Tunc dominus rex, quantum potuit intromisit ut pax et firma concordia fieret inter prædictos archiepiscopos, quod tunc fieri non potuit. Tamen tandem ad instantiam regis, uterque illorum concessit, quod pax et concordia inter eos foret⁷ per quinquennium, et in verbo Dei et virtute Spiritus Sancti juraverunt, quod neuter illorum alteri damnum vel aliquod gravamen, infra tempus illud perquireret. Itaque facta pace inter eos, archiepiscopus Cantuariensis et Eliensis episcopus a curia recesserunt,⁸ sicut eis præceptum fuerat, ut⁹ prompti essent ad transfretandum cum filia regis, et ad eam conducendam usque ad¹⁰ Sanctum Ægidium, ubi galeæ et familia Willelmi regis, cui maritanda erat, ipsam expectabant.

A.D. 1176.
August 15.
Reconciliation of
Roger of
York and
Geoffrey of
Ely.

fo. 78 v°.

The two
archbishops
conclude
peace for
five years;
and the
archbishop
of Canter-
bury and
the bishop
Ely prepare
to accom-
pany
Johanna to
S. Giles.¹ *Johanna . . mittenda*] tr. B.² *cum . . Eboraci*] tr. B.³ *quod*] et, B.⁴ *in . . manus*] tr. B.⁵ *injecerat*] jecerat, B.⁶ *Dei*] veritatis, B.⁷ *foret*] staret, B.⁸ *recesserunt*] ut, ins. B.⁹ *ut*] om. B.¹⁰ *ad*] om. B.

A.D. 1176.
Johanna is
sent with
presents, to
Henry the
younger in
Normandy,
to be con-
ducted to
Richard at
Poitiers,
who is to
conduct her
through his
territories.

fo. 79 r.

Tunc dominus rex tradidit filiam suam nunciis regis Willelmi simulque nunciis suis, et præparavit eis necessaria sua; et dedit eis equos et vestes, et aurum et argentum, et vasa pretiosa. Et cum omnia complisset regio more, et condigno¹ honore, permisit eos abire; et mandavit regi filio suo,² qui in Normannia erat, ut sororem suam et eos qui cum ea venerant, recepisset³ cum summi honoris reverentia, et eam cum suis conduxisset usque Pictavim,⁴ et ibi eam tradidisset Ricardo fratri suo comiti Pictaviæ. Et præcepit quod idem Ricardus eam et suos honorifice suscepisset, et conduxisset per terram suam. Et præcepit ut Rothomagensis archiepiscopus, et Cantuariensis archiepiscopus, et Gaufridus Eliensis episcopus, et comes Hamelinus patruus puellæ,⁵ et Ægidius Ebroicensis episcopus, et Hugo de Bellocampo processissent cum ea usque ad Sanctum Ægidium⁶ donec desponsaretur.

In the
meantime
Richard
marches
into Poic-
tou, wins
a battle
soon after
Whitsun-
tide, May 23,
and takes
the castle
of Aix.

Dum autem hæc fierent, Ricardus comes Pictaviæ magnum exercitum congregavit de Pictavia, et magna militum multitudo de circumjacentibus regionibus ad eum confluebat, propter ipsius stipendia quæ illis dabantur. Et cum omnes essent congregati,⁷ promovit exercitum suum in Pictaviam, et inimicos debellavit. Et statim post Pentecosten commisit prælium cum Braibancenis⁸ inter Sanctum Megrinum et Butevillam, et eos devicit. Et habita victoria, promovit exercitum suum in Limozin,⁹ ad debellandum Aimarum vicecomitem de Limoges, pro eo quod ipse pacem suam fregerat. Et obsedit castellum, quod vocatur Aessa,¹⁰ et illud cepit, et¹¹ in eo quadraginta milites.¹² Et inde promovens exercitum suum obsedit civitatem de Li-

Hoveden,
314. b. 44,
much
shorter.
MS. B.
fo. 80 a.

¹ *condigno*] digno, B.

² *regi filio suo*] Henrico filio suo regi, B.

³ *recepisset*] suscepisset, B.

⁴ *Pictavim*] in Pictaviam, B.

⁵ *et . . puellæ*] om. B.

⁶ *usque . . Ægidium*] om. B.

⁷ *congregavit . . congregati*] om. B.

⁸ *Braibancenis*] Breibancenis, B.

⁹ *Limozin*] Limozina, B.

¹⁰ *Aessa*] Aessam, B.

¹¹ *cepit et*] om. B.

¹² *milites*] cepit, ins. B.

Hoveden,
314. a. 40.

moges, et infra paucos dies cepit civitatem illam et ejus munitiones.¹ Et inde post festum Sancti Johannis Baptistæ venit Pictavim, ubi rex frater suus ad eum venit. Et habito ibi consilio baronum suorum, promovit exercitum suum in terram² Uggrimi vicecomitis de Engolismo, pro eo quod pacem suam tenere noluit. Et obsederunt Novum Castrum, et infra quindecim dies ceperunt. Et eo capto noluit rex frater suus diutius cum eo moram facere, sed pravo usus consilio, eum reliquit. Ricardus vero, quamvis relictus esset, processit tamen cum exercitu suo, et obsedit Mulinoyis,³ castellum vicecomitis de Engelismo,⁴ et infra decem dies cepit; et procedens inde, obsedit civitatem de Engelismo.⁴

A.D. 1176.
He takes
Limoges,
and returns
after June
24 to
Poitiers.
Henry and
Richard
attack An-
goumois, and
take Châ-
teauneuf.
Richard
takes Mou-
lin-Neuf,
and besieges
Angoulême.

fo. 79 v°.

Hoveden,
314 b. 54,
much
shorter.

Est autem sciendum, quod Ricardus comes Pictaviæ obsedit infra Engolismum Willelmum Tallefer comitem Engolismi, et Bugherum filium ejus, et Aimarum⁵ vicecomitem de Limoges,⁶ et vicecomitem de Ventadur, et vicecomitem de Chabennais. Et pro pace habenda comes de Engolismo tradidit prædicto comiti Pictaviæ civitatem Engolismi, et castellum de Butevilla, et castellum de Archiac, et castellum de Muntigernac, et castellum de Lachesa, et castellum de Melpis.

The count of
Angoulême
(William
Tallefer
IV.), Aimar
V., viscount
of Limoges,
and the
viscounts
of Venta-
dour and
Chabonais,
surrender
the castles
of Angou-
mois to
Richard.

Et infra sex dies comes de Engolismo ad deditionem coactus, civitatem ei reddidit, et tradidit ei⁷ obsides de persequenda⁸ misericordia domini regis patris sui et sui.⁹ Et inde misit eum et alios malefactores terræ in Angliam ad regem patrem suum. Et rex, cum ad eum venissent,¹⁰ remisit eos ad filium suum in Pictaviam, et posuit in respectum donec ipsemet veniret in Normanniam.

Richard
sends his
prisoners to
his father,
who sends
them back.

¹ *ejus munitiones*] omnes munitiones ejus, B.

² *terram*] terra, B.

³ *Mulinoyis*] Mulinous, B.

⁴ *Engelismo*] Engolismo, B.

⁵ *Aimarum*] Almarum, B.

⁶ *Limoges*] Limogenes, B.

⁷ *ei*] inde, ins. B.

⁸ *persequenda*] prosequenda, B.

⁹ *et sui*] om. B.

¹⁰ *ad eum venissent*] tr. B.

A.D. 1176.
The younger
Henry at
Poitiers
makes
friends of
his father's
enemies.

Juvenis autem rex cum in reditu suo venisset usque Hoveden,
315. a. 3,
very short.
Pictavim, milites nonnullos de Francia et Normannia,

quos pater suus odio habebat, pro eo quod cum illo
erant contra eum tempore guerræ,¹ retinuit secum, et
familiares suos fecit. Quod cum Adam² clericus Rogerii
Eboracensis archiepiscopi, qui vicem cancellarii in curia
juvenis regis gerebat, loco Gaufridi³ præpositi Bever-
laci, ad cujus opus prædictus Eboracensis archiepiscopus
cancellariam Angliæ emerat [pro undecim]⁴ millibus
marcis argenti, vidisset, doluit vehementer. Et sicut
decebat, et sicut debitor erat domino regi qui eum
cum filio suo posuerat, cui etiam ipse fidelitatem jura-
verat contra omnes homines, personæ suæ dedecus et

MS. B.
fo. 80 b.

Adam, the
young king's
vice-chan-
cellor writes
to the elder
Henry; but
is betrayed
and ar-
rested.

nire,⁵ præmeditavit; sustinere non potuit nec debuit;
sed statim arrepto stilo, capitula quædam turpissima
et auditu horrenda scripto commendavit, et domini sui
secreta detexit, et ea domino regi in Angliam mittere
festinavit. Sed antequam mitterentur, mala sua⁶ de-
tecta sunt et prolata in conspectu regis domini⁷ sui.
Et ipse in medio ductus confessus est et non negavit.⁸

Henry holds
a court
upon him,
and he is
condemned
to death,
but de-
manded by
the bishop
of Poitiers
as a clerk.

Tunc rex convocatis principibus suis,⁹ simul cum epi-
scopo Pictavensi qui aderat; interrogavit eos quid
super hujusmodi re esset agendum; et quid faceret
de proditore suo, qui cum esset secreti sui conscius,
patrem suum in ipsum commovere voluit. Tunc qui-
dam illorum judicabant illum reum esse mortis; qui-
dam dignum suspendi, quidam vivum¹⁰ excoriari. Sed
episcopus, cujus non erat judicio sanguinis interesse,
eum liberare tentavit quia diaconus erat, asserens cle-

¹ *guerræ*] *gwerræ*, B.

² *Adam*] *de Chircheduna*, ins. B.

A blank is left for the surname in A.

³ *Gaufridi*] *Godefridi*, B.

⁴ *pro undecim*] supplied from B.;
blank in A. See R. de Diceto,
589.

⁵ *evenire*] *venire*, B.

⁶ *mala sua*] *malo suo*, A.

⁷ *regis domini*] tr. B.

⁸ *confessus . . negavit*] *stetit et*
confessus est, B.

⁹ *suis*] *om.* B.

¹⁰ *vivum*] *om.* B.

ricum in sacris ordinibus¹ constitutum a laico non posse judicari. Tunc juvenis rex videns, quod propter episcopum qui clericum illum tutabatur, in eo animi sui motus sicut voluit vindicare non permittebatur, cogitavit quibus tormentis eum afficere potuit; ita tamen quod non interficeretur, sed observaretur, donec hoc nunciatum esset regi patri suo.² Itaque post longum silentium ad se reversus, ait ministris suis, "Educite eum, et ligatis manibus a tergo, nudum per plateas et vicos civitatis flagellis cædite, clamantes, ut universi³ sciant, ipsum proditorem meum esse. Et ducentes eum in Normanniam, incarcerate eum apud Argentomium;⁴ et per quamcunque civitatem ingressi fueritis, eum nudum ducite flagellantes per vicos et plateas." Ipsi vero, sicut eis præceptum fuerat, fecerunt, et flagellatum incarceraverunt eum apud Argentomium.⁵ Cumque id domino regi nunciatum esset, indigne ferebat, et mittens quatuor milites de familia sua ad regem filium suum, mandavit ei, ut sine mora clericus ille ad eum mitteretur.⁶ Paruit ergo ipse mandatis patris sui, sed moleste ferebat, quod clericus ille vivus recederet ab eo. Qui cum in vinculis ad dominum regem in Angliam duceretur, noluit eum vinctum recipere, quia solutum eum tradiderat regi filio suo; sed præcepit, ut in vinculis custodiretur donec locutus fuisset cum concilio suo, quid de eo ageretur.⁷ Et eum custodiendum commendavit⁸ abbati de Hida Wintoniæ.

A.D. 1176.
The young king orders him to be scourged, and then imprisoned at Argentan.

The elder Henry demands that Adam shall be sent to him, and commits fo. 80 v°. him to the custody of the abbot of Hydc.

Hoveden,
316. a. 47,
shorter.

Interim Petrus frater comitis Flandriæ, qui per ejusdem⁹ consilium, electionem quæ de eo facta fuit

Peter of Flanders

¹ *ordinibus*] *ordinis*, B.

² *regi . . suo*] *patri suo regi*, B.

³ *universi*] *omnes*, B.

⁴ *Argentomium*] *Argentonium*, B.

⁵ *incarceraverunt . . . Argentomium*] *in carcerem eum apud Argentonium miserunt*, B.

⁶ *clericus . . mitteretur*] *mitteret ad eum clericum illum*, B.

⁷ *ageretur*] *ageret*, B.

⁸ *custodiendum commendavit*] *in custodia tradidit*, B.

⁹ *ejusdem*] *ejus*, B.

A.D. 1176. ad episcopatum de Cambrai,¹ reliquerat, a Lodovico rege Franciæ, impetravit² sibi donari comitatum de Neveris,³ cum⁴ comitissa, quæ fuerat uxor Gwidonis comitis de Neveris.⁵ Sed malo suo hoc factum esse censeo. Nam eodem anno circa Assumptionem Sanctæ Mariæ, obiit.⁶

Having asked the countess of Nevers in marriage, dies about August 15.

Towards Michaelmas the king holds a council at Windsor, and removes the castellans of his barons. He takes Ongar from Richard de Luci, and sends the bishop of Winchester to Normandy as justiciar.

Appropinquante igitur festo Sancti Michaelis, venit dominus rex ad Windeshoveres,⁷ et ibi concilium suum tenuit. Et inde misit nuncios suos per universa⁸ castella Angliæ, et ea in manu sua saisivit;⁹ et remotis inde custodibus comitum et baronum suorum, suos custodes in eis posuit. Nec etiam Ricardo de Luci, familiarissimo suo et justitiæ Angliæ, parcere voluit; sed abstulit ei castellum suum de Angra. Et misit in Normanniam Ricardum Wintoniensem episcopum, et constituit eum justitiam Normanniæ¹⁰ loco Willelmi de Curci;¹¹ et fecit saisiri in manu sua omnia castella comitum et baronum suorum Normanniæ.

Eodem anno¹² comes Gloucestriæ, per¹³ perquisitionem regis constituit Johannem, filium regis minimum,¹⁴ hæredem comitatus sui¹⁵ post ipsum. Et rex concessit, quod prædictus Johannes, filius suus, ¹⁶ filiam ipsius comitis Gloucestriæ in uxorem duceret, si a Romana ecclesia pateretur; erant enim consanguinei. Et si Romanus pontifex¹⁷ non permiserit matrimonium inter eos

MS. B.
fo. 81 a.

Hoveden,
317. b. 4,
shorter.

Hoveden,
316. a. 40,
shorter.

fo. 81 r.

¹ *Cambrai*] Cambria, B.

² *impetravit*] impetraverat, B.

³ *de Neveris*] Deveriz, B.

⁴ *cum*] filia Odonis de Exoduno, ins. B. and Hoveden; blank in A. Maud, the countess of Nevers, was, however, daughter of Raymond of Burgundy, and had been before wife of Eudes II., lord of Issoudun.

⁵ *comitis de Neveris*] de Deveriz, B.

⁶ *obiit*] *o*, B.

⁷ *Windeshoveres*] Windeshovers, B.

⁸ *universa*] omnia, B.

⁹ *saisivit*] seisivit, B.

¹⁰ *Normanniæ*] om. B.

¹¹ *et constituit . . . Curci*] B. has these words at the end of the sentence, after *Normanniæ*.

¹² *anno*] Willelmus, filius Roberti filii regis Henrici primi, ins. B.; a blank in A.

¹³ *per*] om. B.

¹⁴ *per . . . minimum*] tr. B.

¹⁵ *comitatus sui*] suum de comitatu suo, B.

¹⁶ *filiam*] a blank before this word in A.

¹⁷ *pontifex*] om. B.

contrahi, rex conventionavit comiti quod filiam suam cum maximo honore maritaret; et quod pro hac concessione daret ipse rex centum libratas reddituum in Angliæ, uxori¹ Amauri comitis Ebroicarum, et alias centum libratas reddituum uxori¹ comitis² de Clara; utraque enim erat filia comitis Gloucestriæ. Et si idem comes Gloucestriæ filium legitime susceptum de uxore sua habuerit, filius ille et prædictus Johannes filius regis dimidiabunt inter se comitatum Gloucestriæ.

A.D. 1176.
Henry undertakes to provide for the other daughters (Amicia countess of Hertford, and Mabel countess of Evreux).

Hoveden, 316. b. 1, shorter.

Eodem anno, Willelmus Senonensium antistes, permittente Alexandro summo pontifice, commutavit sedem suam pro archiepiscopatu Remensi; quia³ frater Lodowici regis Franciæ,⁴ qui erat archiepiscopus Remensis, obierat, et archiepiscopatus ille præcellebat in honoris dignitate omnes episcopatus Franciæ.

William of Champagne translated from Sens to Rheims.

Hoveden, 316. b. 4, shorter.

Eodem anno, magister Johannes Saresbiriensis, qui erat clericus et familiaris Sancti Thomæ Cantuariensis martyris, per visionem angelicam⁵ electus et consecratus est in episcopum Carnotensis ecclesiæ.

John of Salisbury made bishop of Chartres.

Hoveden, 317. b. 6.

Eodem anno obiit David episcopus Sancti David de Wallia; et Petrus prior de Weneloc successit ei.⁶

Peter succeeds David at S. David's.

Hoveden, 316. b. 6.

Eodem autem⁷ anno obiit⁸ Ricardus comes de Strigwil, quem rex Angliæ fecerat justitiam Hiberniæ. Et eo defuncto, misit rex Willelmum filium Aldelmi⁹ in Hyberniam, et saisivit¹⁰ in manu sua omnes, munitiones quas prædictus comes habuit.

Richard Strongbow dies; William Fitz-Aldelm seizes his castles for the king.

Hoveden, 316. b. 9.

Eodem autem¹¹ anno obiit¹² Willelmus comes de Arundel; et¹³ Willelmus de Curci, justitia Normanniæ, obiit eodem anno.¹⁴

William of Arundel and William de Courcy die.

¹ *uxori*] blanks are left for the names in A.

² *comitis*] Ricardi, præf. B. J.

³ *quia*] Philippus, ins. B.H.; blank in A. It was Henry, son of Lewis VI.

⁴ *Franciæ*] Angliæ, in B., erased.

⁵ *per . . angelicam*] om. B.

⁶ *Eodem . . ei*] om. B.

⁷ *autem*] om. B.

⁸ *obiit*] θ, B.

⁹ *Aldelmi*] Adelini, B.

¹⁰ *saisivit*] saisivit, B.

¹¹ *autem*] om. B.

¹² *obiit*] θ, B.

¹³ *Willelmus . . Arundel; et*] om. B.

¹⁴ *obiit . . anno*] om. B.

A.D. 1176. Et eodem anno, quarto kalendas Junii,¹ Fredericus Romanus imperator de imperio Alemanniæ² congregavit³ exercitum Teutonicorum et Alemannorum,⁴ et inter Cumas et Mediolanum prope Seeyrium⁵ prælium cum Longobardis⁶ commisit. Quod cum a mane usque ad vespervas⁷ durasset, contigit quod imperator, amissa majori parte exercitus sui, versus est in fugam. Et inter cæteros quos perdidit, amisit vexilliferum suum aliosque multos principes, qui in carcere a Longobardis detenti fuerunt.

fo. 81 v°.
The emperor Frederick is defeated by the Lombards between Como and Milan.

Hoveden, 316. b. 11, shorter.

MS. B., fo. 81 b.

About Oct. 9. Itaque celebrato concilio apud Windeshoveres,⁸ ut the king of Scotland brings the lord of Galloway to make submission to Henry at Feckenham. supradictum est, rex circa festum Sancti Dionysii venit usque Fecheham;⁹ et ibidem venit ad eum Willelmus rex Scotiæ. Et duxit secum Gilebertum filium Fergus, qui fratrem suum Huctredum, ut supradictum est,¹⁰ interfecerat. Et ipse Gilebertus, facta pace cum domino¹¹ rege de morte fratris sui, qui cognatus regis erat; devenit homo ipsius, et fidelitatem ei iuravit contra omnes homines; et pro amore ipsius habendo dedit ei¹² mille marcas argenti. Et sic facta pace sua domum venit, et præcepit quod omnes¹³ alienigenæ, qui in Galweia¹⁴ per regem Scotiæ tenementum aliquod habebant, exularent; et qui huic diffinitioni consentire nollet, capitalem subiret sententiam.

Hoveden, 317. a. 54.

Eodem anno dominus rex fecit funditus sternere castellum Leicestriæ et mœnia urbis, et castellum de Grobi. Et castellum de Munsorel in manu sua retinuit, quia homines patriæ iuraverunt illud esse de dominio regis.

The king dismantles Leicester and Groby;

Hoveden, 316. b. 16.

Eodem anno fecit sternere castella Rogeri de Mumbrai; scilicet castellum de Treske¹⁵ et castellum de Ma-

also Thirsk and Malzeard;

Hoveden, 316. b. 17.

¹ Junii] Julii, A.B. See Diceto, 591, and Muratori, *Annali*, A.D. 1176.

² de . . Alemanniæ] om. B.

³ congregavit] om. A.

⁴ Alemannorum] Alemanorum, B.

⁵ Seeyrium] Secorum, B.H.

⁶ Longobardis] Longebardis, B.

⁷ vespervas] vesperam, B.

⁸ Windeshoveres] Windeshor, B.

⁹ Fecheham] Fukingham, B.W.; Feikyngham, J.

¹⁰ ut . . est] om. B.

¹¹ domino] suo, ins. B.

¹² ei] om. B.

¹³ omnes] homines, ins. B.

¹⁴ Galweia] Galveia, B.

¹⁵ castellum de Treske] om. B.

lessard; et castella Hugonis Bigoti, scilicet castellum de Fremigham¹ et castellum de Bungeia.²

A.D. 1176.

Fremingham and Bungay.

Infra autem Adventum Domini, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et Gaufridus Eliensis episcopus, qui filiam regis conduxerant usque Sanctum Ægidium, in Angliam redierunt ad sedes suas. Similiter Johannes

In Advent the escort of Johanna returns.

Norwicensis episcopus, qui ad regem Willelmum pro eadem regis filia³ missus fuerat, in Angliam rediit. In redeundo tamen, cum ipse et Parisius archidiaconus Rofensis maria inter Meschins et Sanctum Ægidium sulcarent, duæ galeæ pulcherrimæ, onustæ familiaribus regis Willelmi Siciliæ, et donis magnis et variis quæ ipse per eos regi Angliæ mittebat, fluctibus maris submersæ, perierunt.

fo. 82ro.

Two galleys of presents lost at sea between Messina and S. Giles.

Eodem anno, Alexander summus pontifex, et Fredericus Romanus imperator, de pace tractabant, sed minime profecerunt.⁴

Negotiations between the pope and emperor.

Hoveden, 316. b. 21, with later additions.

Eodem anno obiit⁵ Radulfus de Dolis, qui erat ditissimus baronum regis Angliæ in Berria; et non habuit hæredem nisi unicam filiam triennem: quam eo defuncto parentes ipsius⁶ rapuerunt⁷ et eam tradere noluerunt regi Angliæ, ad cuius donationem ipsa cum tota hæreditate sua⁸ pertinebat; sed castella et munitiones patriæ muniverunt.

Ralph of Deols dies, and his relations refuse to give up his heiress to the king.

Eodem autem anno, obiit Willelmus comes de Arundel.⁹

Hoveden, 316. b. 23, shorter.

Eodem anno, xvi. kalendas Novembris, die Dominica, festo Sanctæ Ætheldredæ¹⁰ virginis, dedicata est magna ecclesia¹¹ canonicorum regularium Cirecestræ, in honore beatæ Mariæ virginis, a Bartholomæo Exo-

Oct. 17, the abbey church of Cirencester consecrated by the bishop of Exeter.

¹ *Fremigham*] Fremingham, B.

² *Bungeia*] Bunghei, B. Bungeia is supplied in A. in a late hand.

³ *regis filia*] tr. B.

⁴ *minime profecerunt*] parum proficere poterant, B.

⁵ *obiit*] om. B.

⁶ *ipsius*] ejus, B.

⁷ *parentes . . rapuerunt*] tr. B.

⁸ *cum . . sua*] tr. B.

⁹ *Eodem . . Arundel*] om. B.

¹⁰ *Ætheldreda*] Eldredæ, B.

¹¹ *magna ecclesia*] tr. B.

A.D. 1176.
Oct. 17.

niensi¹ episcopo, et ab alio quodam² episcopo tunc temporis existente ibidem abbate.³ In cujus dedicatione, Henricus rex Angliæ, filius Matildis⁴ imperatricis, dedit ecclesiæ illi et canonicis ibidem Deo servantibus in perpetuum singulis annis de redditu suo⁵ Cirecestriæ.

MS. B.
fo. 82 a.

De Constantinopolitano imperatore.⁶

About Nov. 1, the emperor Manuel Comnenus invades the kingdom of Iconium; he and his army are attacked by sickness.
fo. 82 v°.

Eodem anno, circa festum Omnium Sanctorum, Manuel Constantinopolitanus imperator, magno congregato exercitu, promovit illum⁷ in terram Persarum, volens sibi et imperio suo subjugare civitatem Iconii et regnum Persarum; sed minime profecit. Nam dum adhuc ipse et sui propriam regionem peragrarent, invasit eos ægritudo difficillima, scilicet fluxus ventris. Qui diffusus per agmina sua pertransibat, multos depopulando et interimendo, omni pugnatore⁸ gravior. Et hoc malum invalescens,⁹ maxime ipsum imperatorem contrivit. Ex quo vero ipse et sui fines Turcorum intraverunt,¹⁰ bella quidem primum frequentia concrepabant, et agmina¹¹ Turcorum cum exercitibus imperatoris undique dimicabant; sed imperator victor exstitit. Cumque imperator procedens appropinquasset cuidam loco, qui a Persis¹² nominatur Cibrilcimani, tot Persarum turmae peditum equitumque ab interioribus partibus Persidis occurrerant in adiutorium contribulium suorum exercitui imperatoris, quot¹³ pene exercitum imperatoris excesserunt. Exercitu itaque¹⁴ imperatoris propter viæ angustiam et difficultatem, usque ad decem milliaria extenso; cum neque qui præibant possent extremos

Abstract of letter from Manuel to Henry II., given at length in Hoveden, 316. b. 30.

They meet the Turks.

¹ *Exoniensi*] Oxoniensi, B.

² *alio quodam*] om. B.

³ *ibidem abbate*] tr. B.

⁴ *Matildis*] Matillis, A.

⁵ *suo*] villæ, ins. B.

⁶ Rubric omitted in A.

⁷ *illum*] illud, A.

⁸ *pugnatore*] pugnatione, B.

⁹ *invalescens*] multos et, ins. B.

¹⁰ *intraverunt*] intraverant, B.

¹¹ *agmina*] angmina, A.

¹² *a Persis*] aspersis, A.

¹³ *quot*] quod, B.

¹⁴ *itaque*] namque, B.

Cf. Hoveden, 517. a. 4. defendere, neque postremi possent praeuntes¹ juvare, A.D. 1176. November. non mediocriter ab invicem hos distare accidit; ita The emperor is attacked on both sides by the Turks. quod primæ cohortes ab acie imperatoris dividebantur. Cum igitur Turcorum agmina ex jam factis præliis cognoverant, quod non conferret² sibi a fronte cum imperatore repugnare, posteriora invaserunt agmina. Instabant itaque barbari undique a dextris et sinistris; et tela quasi imber super agmina imperatoris descendit, interimebant viros et equos quamplures.³ Cumque imperator mala gentis suæ inspexisset, impetum fecit in Persas et Turcos, et eos quamdiu viriliter sustinuit. Tandem vero postremæ cohortes universæ Græcorum et Latinorum et reliquorum omnium generum,⁴ conglobatæ, quæ jaciebantur ab inimicis tela non sustinentes, impactione usi sunt, et ita violenter ferebantur, dum in adjacentem illic collem quasi ad propugnaculum festinarent, se præcedentes impulerunt nolentes. Multo autem elevato pulvere ac perturbante oculos, et neminem permittente videre quæ circa pedes gerebantur, in præcipitium quod aderat profundissimæ vallis, alius super alium, homines et equi sic incontinenter portati corruerunt, quod alii alios conculcantes interemerunt. Non ex congregariis tantum quidam,⁵ sed etiam multi ex clarissimis, et ex intimis consanguineis ipsius imperatoris, ibi perierunt. Quis enim inhibere poterat tantæ multitudinis importabilem impulsum? At vero imperator tandem conscitis circa se agminibus suis,⁶ ordinatim proficiscens, ad Turcorum agmina accessit, et cominus commisso cum eis prælio campum obtinuit. Ex tunc Sultanus videns ipsum non posse resistere imperatori,⁷ mittens ad imperatorem supplicavit ei, et deprecatoribus⁸ usus est sermonibus, et

MS. B.,
fo. 82 b.

Great part
of his forces
fo. 83 r.
fall over a
precipice.

The emperor
rallies his
forces and
compels
the sultan
to propose
terms.

¹ *praeuntes*] *præeunti*, A.

² *conferret*] *offerret*, A.

³ *quamplures*] *quam plurimos*, B.

⁴ *generum*] *gentium*, B.

⁵ *quidam*] *om.* B. W.

⁶ *conscitis . . suis*] *tr.* B.

⁷ *resistere imperatori*] *tr.* B.

⁸ *deprecatoribus*] *deprecatoriis*, B.

A.D. 1176.
November.

The emperor
finding it
impossible
to besiege
Iconium,
makes peace
with the
sultan and
returns
home.

requisivit pacem ipsius, promittens se¹ omnem adimplere² imperatoris³ voluntatem,⁴ et servitium suum contra omnem hominem⁵ dare, et omnes qui in regno suo tenebantur captivos⁶ absolvere, et esse ex toto voluntati imperatoris. Ibidem ergo per duos dies integros in potestate sua⁷ moram fecit imperator; et cognito quod nihil poterat⁸ fieri contra civitatem Iconii, perditis testudinibus et machinis bellicis, eo quod boves cecidissent a telis in modum pluviae jactis, qui eas trahebant; imperator suscepit Soltani deprecationem, et foedera et sacramenta peracta sub vexillis imperatoris; et pacem suam ei dedit⁹ imperator, et inde in regionem suam rediit; contristatus tamen et multum confusus de amissione consanguineorum suorum.¹⁰

Cf. Hoveden,
317. a. 36.

Hoveden,
317. a. 45.

¹ *se*] om. B.

² *omnem adimplere*] tr. B.

³ *imperatoris*] ipsius, B.

⁴ *se . . voluntatem*] tr. B.

⁵ *omnem hominem*] omnes homines, B.

⁶ *tenebantur captivos*] tr. B.

⁷ *in potestate sua*] om. B.

⁸ *poterat*] poterit, B.

⁹ *ei dedit*] tr. B.

¹⁰ Here B. inserts the following chapters, which are, with a few variations, in Hoveden, 323. a. 43, etc.:—

“Eodem anno Philippus comes Flandriæ, et Willelmus comes de Mandeville de Exesse, cruces peregrinationis Jerosolimitanæ receperunt. Et sequenti anno post Pascha, ipsi et multi barones et milites cum eis peregre profecti sunt. Qui cum Jerosolimam venissent, associatis sibi Fratribus Templi et Hospitalis, et Reimundo principe Antiochiæ, et fere omnibus militibus terræ Jerosolimitanæ, obsederunt quoddam castellum peregrinorum quod dicitur Baragh [Harenc]. Quod cum nunciatum esset Saladino imperatori Babylonie, associatis sibi regibus et principibus paganorum, cum plusquam quingentis millibus militum et peditum intravit in terram Christianorum, et non longe a sancta civitate Jerusalem fixerunt tentoria. Quorum adventum cum audissent Templarii et Hospitalares et milites regis Jerusalem, qui ad custodiendam civitatem domi remanserant, exierunt obviam illis cum plebe urbis armata, episcopo Bethlehem præcedente cum ligno Dominicæ crucis, et audacter impetum fecerunt in paganos, et eos longius ire coegerunt. O summa potentia Dei! O virtus Altissimi! Christiani non erant plus quam viginti millia virorum pugnantium contra quingenta millia paganorum; et tamen per virtutem Altissimi victoriam habuerunt de paganis. Visum enim erat paganis, quod militia cœlestis exercitus quasi per scalam descenderet in similitudinem militum armatorum, et

Hoveden,
320. a. 19,
shorter.

Adveniente autem¹ anno ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^oVII^o, Henricus rex Angliæ, filius Matillis imperatricis,² tenuit curiam suam die Natalis Domini in Anglia apud Notingham.³ Et Henricus rex⁴ Angliæ filius suus⁵ tenuit curiam suam in Normannia apud Argentomium, et regina sua filia regis Franciæ cum eo. Et Ricardus⁶ comes Pictaviæ, filius ejus,⁷ tenuit curiam suam in Aquitania apud Burdegalensem civitatem; et reliqui duo filii sui, Gaufridus scilicet comes Britanniae, et Johannes, erant in Anglia cum eo.

A.D. 1177.
fo. 83 v°.
Henry II.
keeps the
Christmas
of 1176-7 at
Notting-
ham; Henry
the younger
at Argentan,
and Richard
at Bour-
deaux.

Hoveden,
320. a. 23.

Comes autem⁸ Pictaviæ statim post Natale obsedit Akensem civitatem,⁹ quam Petrus vicecomes Akensis et comes Bigorniae¹⁰ contra eum munierunt; et infra decem dies cepit. Et inde promovens exercitum suum,

Richard be-
sieves and
takes Dax.

"congressum cum illis faceret in auxilium Christianorum. Cujus im-
petum pagani non sustinentes versi sunt in fugam, et Christiani secuti
sunt eos, et interfecerunt ex illis plus quam centum millia, et multos
ceperunt. Sed Saladinus cum curribus et equis evasit, sed multos de
consanguineis suis et nepotibus et principibus exercitus sui amisit in
prelio illo. Christiani autem summa potiti victoria, cum gaudio reversi
sunt Jerusalem, et repleverunt terram spoliis interfectorum.

MS. B.
fo. 83 a.

"Factum est autem hoc prælium ad laudem et gloriam Domini nostri
Jesu Christi, anno ab Incarnatione M^oC^oLXX^oVII^o. in planitie de Rames,
die Sanctæ Katerinæ virginis et martyris. Comes vero Flandriæ et
Willelmus comes de Mandevil, qui obsederant prænominatum castel-
lum, per consilium Templariorum acceperunt pecuniam ab inclusis et
abierunt, dimittentes eos, imperfecto negotio: et illis abeuntibus, in
crastino cecidit magna pars murorum castelli prædicti. Cum vero comes
Flandriæ et comes Willelmus respicerent pecuniam a paganis receptam,
nihil invenerunt præter cuprum et aurichalcum.

"Eodem anno Christiani firmaverunt quoddam castellum fortissimum
in terra Saladini, ad Vadum Jacobi.¹¹ Sed Saladinus obsedit illud in se-
quenti anno. Et cum magister Hospitalis venisset, et impetum fecisset
cum exercitu Saladini, captus est, et in terram Saladini ductus fame
interiit. Saladinus vero castellum illud ad Vadum Jacobi cepit per
vim, et omnes qui in illo erant, combussit."

¹ autem] igitur, B.

² filius . . imperatricis] om. B.

³ Notingham] Notinham, B.

⁴ rex . . suus] tr. B.

⁵ suus] ejus, B.

⁶ et Ricardus] Ricardus vero, B.

⁷ filius ejus] om. B.

⁸ autem] vero, B.

⁹ Akensem civitatem] tr. B.

¹⁰ Bigorniae] Centulus III., count
of Bigorre, was father-in-law of
Peter, viscount of Dax.

¹¹ Jacobi] Corrected for Jor-
danis, B.

A.D. 1177.
January.
Richard
takes Ba-
yonne.

He takes
the castle of
St. Peter, in
Cize, Jan. 9,
and compels
the Basques
and Navar-
rese to
peace.

He returns
to Poitiers
Feb. 2.

Henry II.
commands
his son
Henry to
seize the
estates of
Ralph of
Deols.

fo. 84ro.

Henry
enters Berry
and takes
Château-
roux.

After Jan.
13, Henry II.
holds a
council at
Northamp-
ton,

obsedit Baoniam¹ civitatem, quam Ernaldus Bertramnus vicecomes Baoniæ contra eum munierat; et infra decem dies cepit. Et inde promovens exercitum suum usque Cizare,² quæ nunc Portæ Hispaniæ vocantur, obsedit castellum Sancti Petri, et eadem die cepit, scilicet Dominica³ proxima post Epiphaniam, et penitus destruxit. Et postea vi coegit Basclos⁴ et Navarenses jurare pacem tenere; et destruxit omnes malas consuetudines quæ inductæ erant apud Sorges, et apud Lespurun, ubi mos erat deprædare peregrinos Sancti Jacobi. Et sic pacificatis universis⁵ provinciis, in Purificatione Sanctæ⁶ Mariæ venit Pictavim, et inde direxit nuncium suum in Angliam ad regem patrem suum.

Hoveden,
320. a. 26,
shorter.

Interim rex Angliæ pater ipsius, cum audisset quod Radulfus de Dolis mortuus esset, et quod filia ejus rapta esset a parentibus suis, festinato mandavit. in Normanniam filio suo, quod postpositis omnibus aliis negotiis, exercitum Normanniæ congregasset, et terram Radulfi de Dolis sibi subjugare vacasset; addens etiam in illo mandato, quod quando ipse solus erat in regimine regni, nihil de jure suo amittebat; et modo dedecus esset, cum sint plures in regenda terra, aliquid inde perdere. Cumque juvenis rex patris sui mandatum suscepit, parere non distulit; sed congregato⁷ exercitu Normanniæ et Andegaviæ, cum festinatione in Berriam profectus, obsedit castellum Radulfi, quod statim ei redditum fuit.

MS. B.
fo. 83 b.

Interim dominus rex Angliæ, statim post festum Sancti Hilarii,⁸ venit Northamptoniam,⁹ et ibi magnum celebravit concilium cum episcopis et comitibus et baronibus regni sui.

Hoveden,
320. a. 32,
shorter.

¹ *Baoniam*] Baionani, B.

² *Cizare*] portas Cyzaræ, B.

³ *Dominica*] die, ins. B.

⁴ *Basclos*] Boscus, B.

⁵ *universis*] omnibus, B.W.

⁶ *Sanctæ*] beatæ, B.

⁷ *congregato*] magno, ins. B.

⁸ *Hilarii*] Ylarii, A.

⁹ *Northamptoniam*] Northamtoni-

am, B.

Hoveden,
320. a. 55,
shorter.

Intererant autem illi¹ concilio² advocatus Bettuniæ³ et⁴ castellanus de Curtray; per quos comes Flandriæ ei mandaverat, quod Lodowicus rex Franciæ ab eo petierat primogenitam filiarum Matthæi fratris sui comitis Boloniæ,⁵ ad opus Philippi filii sui; et alteram filiam comitis Boloniæ ad opus filii comitis⁶ Theobaldi. Sed sine ejus consilio illas nemini dare voluit. Præterea per eosdem mandavit ei, ut ipse teneret pactionem, quam Ricardus Cantuariensis archiepiscopus et Gaufridus Eliensis episcopus cum eo fecerunt ex parte illius,⁷ pro eo quod ipse prolongaret usque ad Pascha iter suum Jerosolimitanæ profectionis. Promiserant enim ei ex parte regis, quod si ipse differret iter suum usque ad prædictum terminum, rex faceret ei talem succursum unde honor esset ei. Præterea mandavit regi Angliæ per eosdem, ut pecuniam ei mittere⁸ non differret quam rex promiserat se daturum pro anima Matthæi comitis Boloniæ fratris sui, ad milites retinendos in defensionem Jerosolimitanæ terræ.

A.D. 1177.
January.
where he is
informed by
the count of
Flanders
that king
Lewis has
demanded
his nieces in
marriage
for his son
and nephew.
The count
demands
the succours
promised
for the
crusade.

Hoveden,
320. a. 56.

In eodem autem concilio apud Norhamtoniam,⁹ rex dedit comitatum Sutsexæ¹⁰ Willelmo de Albenio, filio comitis Willelmi de Arundel, et reddidit ei totam terram, quæ fuit¹¹ patris sui.

The king
gives the
earldom of
Sussex to
William de
Albini.

In eodem vero¹² concilio Willelmus de Chahannes¹³ intimaverat regi, quod ipse deberet de eo tenere in capite baroniam suam, quam de Roberto comite Leicestriæ tenebat.¹⁴ Hæc autem dicebat, pravo usus consilio, quia regi placere voluit, qui dominum suum odio

fo. 84 v.
William de
Chahannes
claims to
hold of the
king in
capite, not
of the earl
of Leicester

¹ illi] huic, B.

² advocatus] Robertus, præf. B.; blank in A. Robert V., of Bethune, advocate of Arras, 1145-1191.

³ Bettuniæ] Betuniæ, B.

⁴ castellanus] Rogerus, præf. B.; blank in A. Roger was castellan of Courtrai at this time. See Duchesne, Hist. de la Maison de Bethune, p. 127, &c.

⁵ fratris . . . Boloniæ] tr. B.

⁶ comitis] sui, B.

⁷ illius] sua, B. W.

⁸ ei mittere] tr. B.

⁹ Norhamtoniam] Norhamtun, B.

¹⁰ Sutsexæ] Sutsex, B.

¹¹ fuit] hæreditas, ins. B.

¹² vero] om. B.

¹³ Chahannes] Chahennes, B.

¹⁴ tenebat] tenuit, B.

A.D. 1177.
January.
The earl of
Leicester
offers to
submit the
case to the
king,

habebat.¹ Cumque prædictus comes Leicestræ ad diem sibi statutum per regis summonitionem venisset, et cum omnia quæ adversus eum loquebantur auscultasset, respondit, quod quamvis prædecessores sui, proavus scilicet et avus suus,² et pater suus, et ipsemet haberent cartas et privilegia regum Angliæ, Willelmi scilicet et Henrici Primi, de terris suis, et nominatim de baronia illa, et quamvis prædecessores Willelmi de Chahannis baroniam illam de prædecessoribus suis semper inconcusse tenuissent; noluit tamen contra regis voluntatem, neque de³ eo⁴ neque de alio tenemento placitare; sed concessit, ut id et omnia alia tenementa⁵ sua⁶ essent in misericordia regis. Cumque rex audisset eum ita pie loquentem, commotus pietate, reddidit ei omnia tenementa sua, in integrum, sicut ea habuit quindecim diebus ante gwerram;⁷ sed rex retinuit in manu sua castellum de Munsorel, et castellum de Pascy, quæ duo solummodo⁸ remanserant stantia de omnibus castellis suis. Reddiditque ei rex ibidem totam Leicestriam, et forestam, quæ juratæ erant per commune sacramentum comitatus esse debere de dominico suo. Sciebat autem rex hoc factum fuisse propter invidiam, et pro eo quod rex comitem odio habebat.

who restores
all his pos-
sessions
except the
castles of
Pascy and
Mountsorel.

Hoveden,
320. a. 33,
shorter.

Guy, dean of
Waltham,
surrenders
his deanery:
and the
king takes
measures for
turning the
college of
Waltham
into an
abbey of
regular
canons.

fo. 85 rº.

In eodem autem concilio Gwido⁹ decanus de Waltham resignavit in manu domini regis decanatum suum ecclesiæ Sanctæ Crucis¹⁰ de Waltham, quem rex magno desiderio habere desideravit.¹¹ Voverat enim Deo et beato Thomæ Cantuariensi martyri, quod in honore ipsius¹² martyris, abbatiam quandam canonicorum regularium ædificaret in remissionem peccatorum suorum. Et ab Hugone¹³ cardinale¹⁴ et apostolicæ sedis legato

Hoveden,
320. a. 37,
shorter and
less cor-
rectly.
MS. B.
fo. 84 a.

¹ *habebat*] *habuit*, B.

² *suus*] *om.* B.

³ *de*] *om.* A.

⁴ *eo*] *illo*, B.

⁵ *alia tenementa*] *tr.* B.

⁶ *sua*] *quæ sua erant*, B.

⁷ *gwerram*] *guerram*, B.

⁸ *solummodo*] *tantummodo*, B.

⁹ *Gwido*] *om.* B.

¹⁰ *suum . . Crucis*] *om.* B.

¹¹ *desideravit*] *desiderabat*, B.

¹² *ipsius*] *ejus et*, B.

¹³ *Hugone*] *Hugeszun*, B.

¹⁴ *cardinale*] *cardinali*, B.

impetraverat, quod in prædicta ecclesia de Waltham, remotis inde canonicis sæcularibus, canonicos regulares¹ statuere liceret. Et hac de causa super omnia, ut supra dictum est, rex affectaverat habere ecclesiam illam de Waltham liberam et solutam in manu sua, ad perficiendum propositum suum.

A.D. 1177.
January.

Hoveden,
320. a. 35.

In eodem concilio apud Northamtun² rex reddidit comiti Cestriæ totam terram suam, quam habuit ante guerram; sed retinuit in misericordia sua castellum Cestriæ.

The king
restores the
estates of
the earl of
Chester.

Hoveden,
320. a. 37,
shorter

In octavis autem Sancti Hylarii³ venit rex usque Winleshorus,⁴ et inde misit Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, et Gaufridum Eliensem episcopum, et Gilebertum⁵ Londoniensem episcopum, usque ad Waltham, ubi prædictus decanus simpliciter et absolute resignavit in manu ipsius archiepiscopi et episcoporum illorum decanatum suum de Waltham. Et ipsi ibidem præceperunt ex parte regis canonicis sæcularibus, qui ibi erant, venire ad regem, ad recipiendum excambium de præbendis suis. Et⁶ prædicti episcopi in scripto poni fecerunt omnes redditus et eorum valentiam ecclesiæ de Waltham, et regi scriptum illud miserunt.

Jan. 20.
The king at
Windsor
sends the
archbishop
of Canter-
bury and
bishop of
London to
receive the
resignation
of the Dean
of Waltham.

Hoveden,
320. a. 46,
shorter and
less cor-
rectly.

Eodem autem die, misit rex de Winleshoris⁷ Bartholomæum Exoniensem episcopum, et Rogerum Wigornensem⁸ episcopum, ad abbatiam de Ambesbiria.⁹ Et ipsi per mandatum Alexandri summi pontificis deposuerunt¹⁰ abbatissam propter infamiam ipsius. Ipsa enim postquam religionis habitum susceperat, tres infantes peperisse comprobata fuit: et disperserunt sanctimoniales quas earum turpioris vitæ infamia de-

Jan. 20.
The king
sends the
bishops of
Exeter and
Worcester
to visit the
nunnery at
Amesbury.

¹ *regulares*] *sæculares*, A.

² *apud Northamtun*] om. B.

³ *Hylarii*] *Hilarii*, B.

⁴ *Winleshorus*] *Windeshovera*, B.

⁵ *Gilebertum*] *Gillebertum*, B.

⁶ *Et*] *præterea*, ins. B.

⁷ *Winleshoris*] *Windeshoveres*, B.

⁸ *Wigornensem*] *Wigorniensem*, B.

⁹ *Ambesbiria*] *Ailesbiria*, B.

¹⁰ *deposuerunt*] blank for the name in A.

A.D. 1177.
January.
He sends to
Fontevraud
for nuns to
succeed
those at
Amesbury.
fo. 85 v°.

turpaverat; omnes videlicet præter eas, quæ relicto turpitudinis suæ errore, ibidem remanere volebant jugiter in Dei servitio, et tenere ordinem Fontis Ebraudi. Et statim dispersis illis rex misit in Andegaviam ad Fontem Ebraudi pro uno conventu sanctimonialium, quibus abbatiam illam commendare desiderabat. Et ne prædicta abbatissa degradata fame et inopia periret,¹ rex sponndit ei se daturum illi² singulis annis decem marcas argenti, et permisit eam abire quo vellet.

The abbot
of Cirencester dies,
Dec. 27,
1176.
The king's
answer to
the count of
Flanders.

Eodem anno, tertio die Natalis Domini, obiit abbas Cirecestriæ, cui successit³

In prædicto autem concilio Northamtoniæ,⁴ cum rex audisset mandata et petitiones comitis Flandriæ quas ipse per prædictos nuncios suos fecerat,⁵ respondit rem quidem bene processuram, nisi in comite remaneret; et adjecit quod si comes Flandriæ maritare vellet neptes suas, filias scilicet comitis Boloniæ, ad voluntatem et consilium ipsius, et exinde facere eum securum, ipse omnia promissa sua plenius et perfectius quam promittebantur impleteret. Et ad audiendum inde responsum comitis, misit rex⁶ cum prædictis nunciis comitis Valterum⁷ de Constantiis archidiaconum de Oxenefordia,⁸ et⁹ sigilliferum suum, et Rannulfum de Glanvilla, in Flandriam; in quorum præsentia ipse comes Flandriæ juravit, quod prædictas neptes suas nemini maritaret nisi per consilium et voluntatem¹⁰ regis Angliæ.

Cardinal
Vivian
having
embarked,
Dec. 24,

Eodem anno, in ipsa vigilia Nativitatis Domini, Vivianus tituli Sancti Stephani de Cœlio Monte presbyter cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, naves ascendit

Hoveden,
320. b. 6.

Hoveden,
320. b. 14,
shorter.
MS. B.
fo. 84 b.

¹ *degradata . . periret*] tr. B.

² *se daturum illi*] om. B.

³ *Eodem . . . successit*] om. B.

The name of the abbot who died in 1176 was Andrew. Ann. Wigorn. 476. His successor was Adam, prior of Bardney.

⁴ *Northamtoniæ*] Norhamtun, B.

⁵ *quas . . fecerat*] om. B.

⁶ *misit rex*] tr. B.

⁷ *Valterum*] Walterum, B.

⁸ *de Oxenefordia*] Oxenefordias, B.

⁹ *et*] om. B.

¹⁰ *voluntatem*] domini, ins. B.

Hoveden,
390. b. 16,
shorter.

in Galveia apud civitatem Witerne,¹ et applicuit in insula quæ vocatur Man, et ibi per quindecim dies moram fecit, familiariter et honorifice susceptus ab rege² illius insulæ, et a clero et populo: et circa Epiphaniam transfretavit inde in Hyberniam et apud Dun, et in Ulvestera provincia moram fecit per aliquot dies, expectans ibi homines suos qui post eum remanserant in Galveia.³ Qui cum venissent, recessit inde cardinalis⁴ versus Duveliniam.⁵ Et forte cum⁶ ambulasset⁷ juxta maritima,⁸ obviavit exercitui Johannis de Curci, qui contra prohibitionem Willelmi filii Aldelmi,⁹ qui ei præfuerat, exercitum magnum congregaverat, et usque ad civitatem Dun, caput Ulvesteræ, profectus est. Et custodes exercitus,¹⁰ qui præibant,¹¹ manus iniecerunt in præambulos et sumarios ipsius cardinalis, et eos retinuerunt donec prædictus Johannes de Curci præcepit illos reddi. Ipse enim et quidam qui cum eo in Hybernia¹² erant, ex parte regis Angliæ, associatis sibi Hybernensibus¹³ illis qui parti eorum favebant, ante Purificationem Sanctæ Mariæ venerunt usque civitatem de Dun, quæ est caput Ulvesteræ;¹⁴ ubi etiam requiescunt corpora Sanctorum Patricii et Columbæ et Sanctæ Brigidæ virginis; et in eam insultum fecerunt, et eam ceperunt; amissa tamen hinc inde maxima parte exercitus. Cum autem Rodericus rex Ulvesteræ¹⁵ audisset quod civitas illa capta esset, congregavit iterum exercitum¹⁶ quod potuit, et veniens usque Dun, prælium commisit cum Johanne de Curci et suis. Tandem tamen, post amissam exercitus sui

A.D. 1177.
at Whit-
hern, lands
in Man, and
about Jan. 6
crosses to
Ireland,
where he
goes by
Down and
Ulster to
Dublin.

fo. 86 r°.

He meets
John de
Courcy;

who, before
Feb. 2, took
Down with
great loss,

and de-
feated Ro-
derick, king
of Ulster.

¹ *Witerne*] Wyterniæ, B.

² *ab rege*] a Gwotredo rege, B.; blank in A. Guthredo, H. Godred, 1154-1187.

³ *Galveia*] Galleia, B.

⁴ *cardinalis*] om. B.

⁵ *Duveliniam*] Duvelinam, B.

⁶ *Et forte cum*] Cum vero, B.

⁷ *ambulasset*] ambularet, B.

⁸ *maritima*] maritimam, B.

⁹ *Aldelmi*] Aldelini, B.

¹⁰ *exercitus*] om. B.

¹¹ *præibant*] exercitum, ins. B.

¹² *Hybernia*] Hibernia, B.

¹³ *Hybernensibus*] Hiberniensibus, B.

¹⁴ *Wulvestera*] de Ulvestre, B.

¹⁵ *Ulvestera*] Wlvestre, B.

¹⁶ *iterum exercitum*] tr. B.

A.D. 1177.
The bishop
of Down is
taken.

partem magnam, Johannes de Curci et sui victores exstiterunt;¹ et prædictus rex Ulvesteræ,² relicto campo, cum suis fugit.³ In prælio autem illo captus fuit episcopus de Dun, quem Johannes de Curci præcepit liberari prece ipsius cardinalis.

Hoveden,
320. b. 23.

Feb. 2, the
king is at
Marl-
borough;
Feb. 22, at
Winchester,
where he
directs the
sheriffs to
make a
severe in-
quiry into
the feudal
services;

Adveniente autem Purificatione beatæ Mariæ, rex⁴ Angliæ tenuit curiam suam apud Merlebergam;⁵ et circa festum Cathedræ Sancti Petri venit Wintoniam. Et ibi præcepit omnibus vicecomitibus et bailivis regni sui,⁶ quod sollicite et intente inquisissent de omnibus tenementis in bailliis eorum,⁷ quæ de eo sunt in capite, quicunque ea tenent; et quod servitium ei debent; et qui sunt qui modo ea tenent;⁸ et quod servitium inde modo ei faciunt;⁹ ita quod sufficienter¹⁰ inde respondere scirent ad scaccarium Paschæ; et si baronia, vel aliud feodum in bailliis¹¹ eorum¹² divisum esset vel partitum, inquirerent, qui partes teneant, et quid inde faciant. Præterea ibidem per consilia¹³ familiarium suorum, mandavit omnibus comitibus et baronibus et militibus regni, qui de eo in capite tenebant; quod omni occasione remota, essent bene parati equis et armis apud Lundonias in octavis clausi Paschæ, secuturi eum inde in Normanniam, et moraturi secum per unum annum in partibus transmarinis, ad custamentum eorum, in servitio suo. Et præcepit ut unusquisque, statim visis litteris suis, mandasset ei per nuncium suum et per litteras suas, quo modo venire poterint, et cum quot militibus tunc sine magno gravamine.

fo. 56 v².

and sum-
mons his
tenants in
capite to
meet at
London on
May 8, for
active ser-
vice in
Normandy.

He sum-
mons the
clergy for a

Præterea misit inde nuncios suos per totam insulam Angliæ, et mandavit archiepiscopis,¹⁴ episcopis, comiti-

MS. B.
fo. 85 a.

¹ *exstiterunt*] erant, B.

² *Ulvesteræ*] Ulvestre, B.

³ *fugit*] aufugit, B.

⁴ *rex*] Henricus, præf. B.

⁵ *Merlebergam*] Melebergham, A.

⁶ *regni sui*] suis, B.

⁷ *in bailliis eorum*] et ballivis suis, B.

⁸ *ea tenent*] tr. B.

⁹ *quod . . faciunt*] quod ei servitium modo debent inde facere, B.

¹⁰ *sufficienter*] ei, ins. B.

¹¹ *bailliis*] balliis, B.

¹² *eorum*] suis, B.

¹³ *consilia*] consilium, B.

¹⁴ *archiepiscopis*] et, ins. B.

bus et baronibus totius Angliæ, quod essent ad eum apud Lundonias Dominica proxima post Caput Jejunii; habiturus enim erat illorum consilia de quodam iudicio faciendo inter duos reges Hyspaniæ; scilicet inter Aldefonsum regem Castellæ, qui Alienor filiam suam in uxorem duxerat, et Sanctium regem Navarræ,¹ de terra et castellis de Burona,² quæ rex Castellæ calumniatus erat adversus regem Navaræ, sicut feodum et hæreditatem suam. Qui cum inter se, post multas et magnas debellationes, concordare non potuissent; miserunt in Angliam nuncios suos ad curiam regis Angliæ pro iudicio habendo de controversia quæ inter eos erat. Et securitates dederunt hinc inde³ standi iudicio curiæ regis Angliæ, sicut in subsequentibus explanabitur.⁴ Venerunt autem in Angliam ex parte regis Castellæ, episcopus de Palenza,⁵ et comes de Engomes,⁶ et alii⁷ barones de terra sua, ad depromendam calumniam suam. Et ex parte regis Navarræ,⁸ venerunt episcopus Pampeluniæ, et alii multi clerici et laici de regno suo, ad partem ipsius tuendam. Venerunt etiam ex parte utriusque episcopus de Tarrazona,⁹ et summus magister Hospitalium totius Hyspaniæ, et dominus Gunterus¹⁰ quidam frater Templi, ad audiendum iudicium quod de eis fieret, et ad illud eis reportandum. Venerunt etiam duo strenuissimi viri, et ut dicebatur, miræ probitatis et audaciæ, unus videlicet¹¹ ex parte regis Castellæ, et alter ex parte regis Navaræ,¹² ad suscipiendum duellum in curia regis Angliæ, si adjudicatum fuerit. Et paulo post in ipso Capite Jejunii venit rex Angliæ ad Winleshores,¹³ ubi prædicti nuncii regis Cas-

A.D. 1177.
February.
council on
Mar. 18 at
London, to
arbitrate
between the
kings of
Castile and
Navarre.

fo. 87 r°.

The ambas-
sadors of
Castile:

of Navarre:

the repre-
sentatives of
both parties
sent to hear
the award.

Two cham-
pions to
decide by
single com-
bat, if
needful.

The king
meets them
at Windsor,
March 9.

¹ *Navarræ*] Navarræ, B.

² *Burona*] Biriona, B.

³ *dederunt hinc inde*] tr. B.

⁴ *explanabitur*] declaratur, B.

⁵ *Palenza*] Palenzia, B.

⁶ *Engomes*] En Gomes, B.

⁷ *alii*] om. B.

⁸ *Navarræ*] Navariæ, B.

⁹ *Turrazuna*] Tarracuna, B., i.e. Tafassona.

¹⁰ *Gunterus*] Guntredus, B.

¹¹ *videlicet*] scilicet, B.

¹² *Navaræ*] Navariæ, B.

¹³ *Winleshores*] Windeshovers, B.

A.D. 1177.
March 9.

tellæ et regis Navarræ¹ congregati in præsentia regis, quoddam chirographum² de conventionione inter prædictos reges Hyspaniæ factum, regi præsentaverunt; cujus tenor talis fuit.

Conventio³ inter Aldefonsum⁴ regem Castellæ, et Sanctium⁵ regem Navarræ.

Covenant between the kings of Castile and Navarre to refer their disputes to the king of England.

fo. 87 vº.

“ Hoc est pactum et conventio quæ facta fuit⁶ inter Alde-
fonsum⁷ regem Castellæ, et Sanctium regem Navarræ,⁸ avun-
culum suum; de querelis videlicet quas inter se habebant,
ut judicio regis Angliæ sibi satisfacerent. Ad⁹ hæc uterque
regum tria castella in fidelitate ponit, ut judicium Henrici
regis Angliæ, filii Matillis imperatricis¹⁰ soceri regis Alde-
fonsi,¹¹ accipiat et compleat. Et per quem steterit quominus
fiat, subscripta castella amittat. Rex vero Aldefonsus¹² ponit
in fidelitate Nagaram,¹³ castellum Christianorum et¹⁴ castel-
lum Judæorum, et Arnedo castellum Christianorum et cas-
tellum Judæorum, et Celorigo.¹⁵ Similiter Sanctius¹⁶ rex
Navarræ in hac fidelitate ponit, Stellam castellum, quod
Petrus Roderici tenet,¹⁷ et castellum Judæorum, et Funes,
et Maranon. Et ad hoc nuncii utriusque regis sint ante
præsentiam domini¹⁸ regis Angliæ, in prima die præsentis
Quadragesimæ, quæ est Caput Jejunii, ad hoc judicium reci-
piendum. Et si forsitan¹⁹ nuncii cujuslibet partis morte vel
infirmirate vel captivitate in via²⁰ detenti fuerint, præcedentes
nuncii expectent eos usque triginta dies ultra diem præ-
fixam, in curia prænominati regis Angliæ. Et qui sani
remanserint, veniant ad curiam et accipiant judicium.²¹ Et si
omnes infirmi vel capti vel mortui fuerint, nihil rex²² cujus fue-
rint proinde amittat. Et si omnes vel aliqui nunciorum aliqua

Hoveden,
321. a. 12.

MS. B.
fo. 35 b.

¹ Navarræ] Navariæ, B.

² chirographum] cyrograffum, A.

B.

³ Conventio] Cyrographum, B.

⁴ Aldefonsum] om. B.

⁵ Sanctium] om. B.

⁶ quæ facta fuit] om. B.

⁷ Aldefonsum] Aldefossum, B.

⁸ Navarræ] Navariæ, B.

⁹ Ad] Et, præf. B.

¹⁰ filii . . imperatricis] om. B.

¹¹ Aldefonsi] Adelfonsi, B.

¹² Aldefonsus] Adelfonsus, B.

¹³ Nagaram] Nagarum, B.

¹⁴ et] Or, ins. B.

¹⁵ et . . Celorigo] et Celorigo Ju-
dæorum castellum, B.

¹⁶ Sanctius] om. B.

¹⁷ quod . . tenet] om. B.

¹⁸ domini] om. B.

¹⁹ forsitan] forte, B.

²⁰ in via] sua, B.

²¹ accipiant judicium] tr. B.

²² rex] om. B.

Hoveden,
321. a. 29.

“ harum trium¹ occasionum non fuerint detenti, et ad diem A.D. 1177.
 “ statutum ante regem Angliæ non venerint, rex cujus nuncii Covenant
 “ fuerint hæc prædicta castella amittat, et hoc fiat² per bonam between the
 “ fidem et sine malo ingenio. Et si forte, quod absit, rex kings of
 “ Angliæ interim mortuus fuerit, hoc eodem prædicto modo, Castile and
 “ nuncii isti ad regem Francorum ad hoc iudicium recipien- Navarre to
 “ dum³ pergant, et per eum sicut per regem Angliæ hoc ju- refer their
 “ dicio recipiant et compleant. Sanctius igitur rex Navar- disputes to
 “ ræ,⁴ hæc tria castella per militem et per portarium suum the king of
 “ recipiat et donet, Najaram, et Celorigo, P. Roderici filio England.
 “ comitis R.; et donet Arnedo D. Semenēs;⁵ et ipsi faciant
 “ sibi hominium⁶ de eis. Similiter Aldefonsus⁷ rex Castellæ
 “ hæc tria castella per militem et per portarium suum recipiat fo. 88 rº.
 “ et donet, Stellam P. Roderici de Azzagra⁸ et Funes S.
 “ Rammuri,⁹ et Marannon R. Martini; et ipsi faciant sibi
 “ hominium¹⁰ de eis. Et si aliquis regum istorum hæc præ-
 “ dicta¹¹ castella militibus ea tenentibus auferre voluerit, et¹²
 “ alteri dare, donet illa rex Sanctius Navarræ¹³ P.¹⁴ Roderici,
 “ vel G. Vermundi, vel S. Ramiri,¹⁵ vel J. Velez, vel R. Martini,
 “ vel E. Almorav’, vel S. Almor’, vel E. de Oriz, vel P.
 “ Ramiri, vel G. de Oriz, vel P. de Oriz.¹⁶ Similiter rex Al-
 “ defonsus¹⁷ Castellæ donet illa comiti N., vel comiti P., vel
 “ comiti G., vel comiti Gomerz, vel R. Gutierrez, vel P. de
 “ Arazuri, vel de Senezi, vel G. Garsia, vel Ordonio Garsia,
 “ vel G. Roderici de Azagra, vel P. Guntez, vel F. Roderici
 “ de Agafra.¹⁸ Sed ipsi qui tenentes fuerint non donent hæc
 “ prædicta castella, donec illi qui recipere ea debuerint,¹⁹
 “ faciant hominium¹⁰ de illis alteri regi sicut supradictum
 “ est.²⁰ Et in toto quantum rex Aldefonsus²¹ tenet de rege Na-
 “ varræ,²² melioret cum suo proprio avere quantum voluerit
 “ et potuerit. Similiter rex Sanctius Navarræ²³ melioret
 “ cum suo proprio avere, quantum voluerit et potuerit,
 “ in toto quantum tenet de rege Aldefonso.²⁴ Et ad hoc

¹ *trium*] causarum vel, ins. B.

² *fiat*] faciat, B.

³ *recipiendum*] percipiendum, B.

W.

⁴ *Navarræ*] Navariæ, B.

⁵ *Semenes*] Semmenes, B.

⁶ *hominium*] homagium, B.

⁷ *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.

⁸ *Azzagra*] Azagra, B.

⁹ *Rammuri*] Raminuri, B.

¹⁰ *hominium*] homagium, B.

¹¹ *prædicta*] tria, B.

¹² *et*] ea, ins. B.

¹³ *Navarræ*] Navaræ, B.

¹⁴ *P.*] Petro, B.

¹⁵ *Ramiri*] Raymuri, B.

¹⁶ *vel J. Velez . . . Oriz.*] om. B.

¹⁷ *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.

¹⁸ *vel comiti P. . . Agafra*] om. B.

¹⁹ *ea debuerint*] debent, B.

²⁰ *est*] om. B.

²¹ *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.

²² *Navarræ*] Navariæ, B.

²³ *Navarræ*] om. B.

²⁴ *Aldefonso*] Adelfonso, B.

A.D. 1177. " *judicium audiendum, isti¹ reges quatuor fideles elegerunt; videlicet Johannem episcopum Tirasonensem, et Petrum de Areis, et Ar. de Torrela, et Gunterum Petri de Rinoso; ut² de istis duo vel tres, vel omnes cum nunciis ad curiam regis Angliæ pergant, et querimonias utriusque regis ante eum exponant; et auditis querelis, quos rex Angliæ causam suam primitus dicere mandaverit, dicant. Et per verbum horum fidelium, qui hoc iudicium a rege Angliæ audierint, uterque regum supradictam convenientiam prout in hac carta continetur, attendant et compleant. Et milites, qui de prædictis castellis hominum³ fecerunt, secundum dictum horum fidelium, hoc pactum⁴ præfatum regibus attendant et compleant, per bonam fidem et sine malo ingenio. Insuper vero ambo reges prædicti, unusquisque⁵ per fidem suam, firmaverunt et statuerunt tregas⁶ bonas et salvas de hominibus et castellis et terris et de omnibus aliis rebus usque ad vii. annos.⁷ Et ut firmitus teneantur, Sanctius rex Navarræ⁸ ponit Ergam⁹ in fidelitate; et rex Aldefonsus¹⁰ ponit Calagunam.¹¹ Et si exercitus cujuslibet horum regum, cum eo vel sine eo, regnum alterius intraverit, ille qui hoc fecerit prædictum castrum¹² perdat. Et si forte aliquis vassallus horum regum infra istas tregas¹³ in regno alterius, vi vel furto castellum acceperit, rex cujus ille vassallus¹⁴ fuerit, infra quadraginta dies suum castellum alteri regi reddat. Quod si non fecerit, miles ille qui castrum, quod in fidelitate positum est, tenuerit, regi conquerenti prædictum castrum¹⁵ donet, et teneat illud in pignore, donec suum castellum¹⁶ recuperet. Et si¹⁷ aliquis horum regnorum, qui non sit vassallus istorum regum, aliquo casu in regno alterius castellum acceperit; ambo reges cum gente sua, super eum veniant et obsideant, et donec sit captum,¹⁸ de eo non recedant. Statuerunt etiam ut omnes vassalli utriusque regis, qui ex quo ista guerra¹⁹ incepit hæreditates amiserunt, eas ex integro recuperent, sicut erant tenentes die qua eas perdiderunt. Et pro malefacto vel²⁰ iudicio quod hactenus fecissent, eas non perdant, nec infra istos septem*

Authority of
the envoys.

fo. 88 vº.

Mutual
pledges for
peace for
seven years.

Hoveden,
321. a. 51.

MS. B.
fo. 88 a.

¹ *isti*] illi, B.

² *ut*] vel, B.

³ *hominium*] homagium, B.

⁴ *hoc pactum*] om. B.

⁵ *prædicti unusquisque*] om. B.

⁶ *tregas*] treugas, B.

⁷ *usque . . . annos*]

⁸ *Navarræ*] Navaræ, B.

⁹ *Ergam*] Ergum, B.

¹⁰ *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.

¹¹ *Calagunam*] Calagunnam, B.

¹² *castrum*] castellum, B.

¹³ *istas tregas*] has treugas, B.

¹⁴ *ille vasallus*] tr. B.

¹⁵ *castrum*] castellum, B.

¹⁶ *suum castellum*] tr. B.

¹⁷ *Et si*] Si vero, B.

¹⁸ *sit captum*] tr. B.

¹⁹ *ista guerra*] tr. B.

²⁰ *vel*] et, ins. A.

Hoveden,
321. b. 18.

“ annos pro aliqua querimonia ulli respondeant.¹ Et si² A.D. 1177.
 “ deinceps de novo querimonia aliqua³ vel iudicium inter fo. 89 r°.
 “ eos ortum fuerit, ad medianetum veniant, et secundum quod Agreement
 “ ibi iudicatum fuerit sibi satisfaciant. Et omnes homines between the
 “ utriusque regni securi de regno ad regnum eant et redeant, kings of
 “ exceptis notis homicidis. Et si⁴ aliquis istorum regum Castile and
 “ hæreditates sicut supradictum est, reddere voluerit, præ- Navarre.
 “ dictum castellum alteri regi reddat, et teneat illud in pignore
 “ donec hæreditates et totum quantum de illis exegerit, re-
 “ cuperet. Et omnes vassalli utriusque regis sint infra istas
 “ tregas,⁵ cum hominibus,⁶ castellis, et hæreditatibus⁷ et etiam
 “ cum omnibus aliis rebus quas habuerint, in qualicunque
 “ terra fuerint.⁸ Et hæc omnia supradicta teneantur et ser-
 “ ventur per bonam fidem, et sine malo ingenio. Et rex Alfonso of
 “ Aldefonsus⁹ Arragoniæ¹⁰ sit in istis treugis, si ei placuerit. Arragon
 “ Et si forte sibi non placuerit in illis esse, tamen treugæ ut included in
 “ supradictum est firmiter inter nos reges præfatos et firmiter¹¹ the truce.
 “ teneantur. Facta carta inter Nararas¹² et Lucronium. Æra Signed Aug.
 “ m^occ^oxiv^o.¹³ viii^o. kalendas Septembris.” 25, 1176.

Et cum dominus rex¹⁴ audisset istud chirographum, Henry sum-
 et nunciorum utriusque regis allegationes hinc inde au- mons the
 disset et¹⁵ intellexisset; præcepit eis coram¹⁶ episcopis,¹⁷ bishops and
 comitibus et baronibus suis, ut omni occasione remota, barons to
 essent ad eum apud Lundonias, Dominica proxima consult at
 sequenti, recepturi ibidem iudicium suum. London on
 the subject
 on Mar. 13.

*De obitu Hugonis Bigoti.*¹⁸

Hoveden,
320. b. 28.

Eodem anno, ante Caput Jejunii, obiit comes Hugo Hugh Bigot
 Bigot. dies.

Et Rogerus Bigot,¹⁹ ipsius²⁰ hæres, et uxor ejus Dispute
 between his

¹ *respondeant*] respondeat, A.

² *Et si*] Si vero, B.

³ *querimonia aliqua*] tr. B.

⁴ *Et si*] Si vero, B.

⁵ *tregas*] treugas, B.

⁶ *hominibus*] et, ins. B.

⁷ *et hæreditatibus*] om. B.

⁸ *fuerint*] sint, B.

⁹ *Aldefonsus*] Adelfossus, B.

¹⁰ *Arragoniæ*] Arroganiæ, B.

¹¹ *et firmiter*] om. B.

¹² *Nararas*] Narrares, B.

¹³ *m^occ^oxiv^o*] Of the Spanish era,
beginning B.C. 38.

¹⁴ *Et . . . rex*] Igitur cum Hen-
ricus rex Angliæ, B.

¹⁵ *hinc . . . et*] om. B.

¹⁶ *coram*] principibus, ins. B.

¹⁷ *episcopis*] scilicet, ins. B.

¹⁸ Rubric omitted in B.

¹⁹ *Bigot*] filius, ins. B.

²⁰ *ipsius*] et, ins. B.

A.D. 1177.
March.
widow and
heir.
fo. 89 v°.

venerunt ad curiam apud Winleshovers¹ contendentes, quis eorum regi plus offerret pro hæreditate comitis habenda. Ipse vero, quia primogenitus² et hæres comitis³ erat, obtulit regi et multa et magna, pro hæreditate sua habenda in integrum, sicut pater suus eam⁴ tenuit, die qua fuit vivus et mortuus.⁵ Comitissa vero, noverca ipsius Rogeri Bigot,⁶ obtulit regi multa et magna, ut ipse concederet filio suo⁷ emptiones et perquisitiones ipsius comitis. Dicebat enim, quod comes Hugo Bigot divisit⁸ filio suo quem de ea genuit, omnes emptiones et perquisitiones suas. Et cum⁹ dominus rex utriusque petitiones audisset, præcepit eis Lundonias venire, ut ibidem consilio comitum et baronum suorum eis secundum rectum et patriæ consuetudinem satisfaceret. Tunc misit rex servientes suos, et saisavi¹⁰ in manu sua omnes thesauros prædicti comitis.

Hoveden,
320. b. 27.
MS. B.
fo. 86 b.

March 13.
Council at
London on
the Spanish
award.

Instante autem prima die Dominica Quadragesimæ, quam statuerat prædictis nunciis regum Hispanorum,¹¹ venit ipse rex Lundonias, et ibidem ad eum venerunt, sicut mandaverat, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et¹² Gaufridus Eliensis episcopus, et¹² Gilebertus Lundoniensis episcopus, et¹² Reginaldus Bathoniensis episcopus, et¹² Robertus Herefordensis episcopus, et¹² Johannes Norwicensis episcopus, et¹² Bartholomæus Exoniensis episcopus, et¹² Rogerus Wigornensis episcopus, et¹² Johannes Cicestrensis episcopus. Et de Vallia¹³ episcopus de Sancto David, et¹⁴ episcopus de Sancto¹⁵ Asaffo, et¹⁶ episcopus de Pangor. Præterea venit illuc

Hoveden,
320. b. 41.

¹ *Winleshovers*] Windeshoveres, B.

² *primogenitus*] ejus, ins. B.

³ *comitis*] om. B.

⁴ *eam*] ea, B.

⁵ *fuit . . . mortuus*] tr. B.

⁶ *ipsius Bigot*] ejus, B.
Gundreda, the countess, afterwards
married to Roger Glanvill.

⁷ *suo*] omnes, ins. B.

⁸ *dimisit*] divisit, B.

⁹ *Et cum*] Cum igitur, B.

¹⁰ *saisiavit*] saysiavit, B.

¹¹ *Hispanorum*] Hispaniæ, B.

¹² *et*] om. B.

¹³ *Vallia*] Wallia, B.

¹⁴ *et*] om. B.

¹⁵ *Sancto*] om. B.

¹⁶ *et*] Walterus, B.

Hoveden,
320. b. 47,
much
shorter.

Hugo Dunelmensis episcopus, et ¹ episcopus ² Rovecestræ, ³ et ⁴ de Galveia, ⁵ Christianus episcopus Candidæ Casæ. ⁶ Rogerus vero Eboracensis archiepiscopus venire non poterat, quia detentus erat infirmitate. Neque illuc venire poterant Joscelinus Saresbiriensis episcopus, ⁷ neque episcopus Cestriæ. Episcopatus autem Lincolnæ adhuc vacabat. ⁸ Venerunt etiam illuc tot abbates, tot decani, tot archidiaconi, quot sub numero non cadebant. Venerunt etiam illuc comites et barones regni, quorum non est ⁹ numerus. Et congregatis omnibus in ¹⁰ regia apud Lundonias, ¹¹ interfuerunt quatuor viri elegantes, quos fideles appellabant, quorum nomina hæc sunt, ¹² Johannes episcopus Tirasonensis, et Petrus de Areiso, ¹³ Gunterus, ¹⁴ et Petrus de Rinoso; qui missi erant ex parte utriusque regis, scilicet Castellæ et Navarræ, ¹⁵ ad audiendum iudicium quod de eis fieret, et ad illud ¹⁶ eis reportandum. Præterea erant illuc ¹⁷ ex parte Aldefonsi ¹⁸ regis Castellæ, episcopus ¹⁹ Palentinæ, comes Gumes, Lobdiez, ²⁰ Gomes ²¹ Garsia, Garsias Garsia, Petrus Petri, Gotteri Fernazit. ²² Et ex parte ²³ Sanctii regis Navarræ, ²⁴ episcopus Pampelunæ, Garsias Bermer, Sanctius Rimeri, Espainnol de Taissonal, ²⁵ Petrus Raimiri, ²⁶ Acenarius ²⁷ de Chalet. Hi omnes missi erant ²⁸ ad ostendendum jus quod domini eorum petebant, alter adversus alterum. Tunc quia comites et barones

A.D. 1177.
March 13.
The bishops,
abbots, and
barons
assamble.

fo. 90 v.
The names
of the
envoys.

Hoveden,
320. b. 33.

¹ *et*] om. B.
² *episcopus Rovecestræ*] tr. B.
³ *et*] om. B.
⁴ *Galveia*] Galweia, B.
⁵ *Candidæ Casæ*] de Candida Casa, B.
⁶ *Saresbiriensis episcopus*] tr. B.
⁷ *Episcopatus . . . vacabat*] om. B.
⁸ *est*] erat, B.
⁹ *in*] aula, ins. B.
¹⁰ *in . . . Lundonias*] tr. B.
¹¹ *hæc sunt*] tr. B.
¹² *Areiso*] Areysio, B.
¹³ *Gunterus*] Guntredus, B.

¹⁴ *Navarræ*] Navaria, B.
¹⁵ *illud*] aliud, A.
¹⁶ *illuc*] om. B.
¹⁷ *Aldefonsi*] Adelfonsi, B.
¹⁸ *episcopus*] Mathæus, præf. B.
¹⁹ *Lobdiez*] Lobdieth, B.
²⁰ *Gomes*] Comes, B.
²¹ *Fernazit*] Fernant, B.
²² *Et ex parte*] Ex parte vero, B.
²³ *Navarræ*] Navaria, B.
²⁴ *Espainnol de Taissonal*] om. B.
²⁵ *Acenarius*] Accenarius, B.
²⁶ *Raimiri*] Rameri, B.
²⁷ *erant*] fuerant, B.

A.D. 1177.
March 13.
The king demands the
allegations
in writing.

March 16.
The envoys
hand in the
pedigree of
the kings ;

I. Of Cas-
tile,

fo. 90 vo.
II. Of Arra-
gon,

III. Of Na-
varre.

Angliæ minime intellexerant¹ sermonem illorum ; præcepit eis rex ut scriberent hinc inde petitiones et calumnias et allegationes suas, et postea ei offerrent scriptum illud, ut saltem sic per expositionem suorum, scire posset eorum petitiones et calumnias et allegationes ; et dedit eis ad hoc perficiendum, triduanas inducias. Et post triduum, iterum convenerunt ibidem coram rege et coram episcopis et comitibus et baronibus regni sui. Et hoc subscriptum² ei tradidit.³

“ Rex Sanctius Grossus genuit hos tres filios :⁴ [1.] regem⁵ Fredinaldum Castellæ ; rex⁶ Fredinaldus genuit regem Aldefonsum, qui cepit Tholetam,⁷ et ipse⁸ genuit reginam Wracham, et ipsa⁹ genuit Aldefonsum¹⁰ imperatorem ; et ipse¹¹ genuit regem Sanctium ; et ipse¹² regem Aldefonsum qui filiam regis Henrici Angliæ¹³ in uxorem duxit.¹⁴
“ [II.] Regem¹⁵ Ramirum. Rex Ramirus Aragonensis¹⁶ genuit regem Sanctium ; et ipse¹⁷ genuit regem Petrum, et regem Aldefonsum ; rex Petrus¹⁸ decessit sine prole, cui successit frater suus rex Aldefonsus¹⁹ qui cepit Cæsaraugustam.
“ [III.] Regem²⁰ Garsiam Navarræ et Negariæ.²¹ Rex Garsias²² genuit regem Sanctium, qui postea occisus erat²³ in Pennalen. Et ipse²⁴ genuit Sanctium puerum, qui decessit sine prole ; et ei²⁵ successit rex Aldefonsus consanguineus patris sui, in Navarra et Nagera, usque ad Pontem Reginæ, et usque²⁶ Sangosa ; qui cepit Tholetum.²⁷ Et eidem puero successit

Hoveden,
320. b. 50,
much
shorter.

Hoveden,
320. b. 54.

¹ *intellexerant*] intelligebant, B.
² *subscriptum*] scriptum, B.
³ *tradidit*] tradiderunt, B.
⁴ *Rex . . . filios*] Blank in A. for a rubric. The words are placed a few lines lower.
⁵ *regem*] primum, præf. B.
⁶ *rex*] et, præf. B.
⁷ *Tholetam*] Tolotam, B.
⁸ *et ipse*] ipse vero, B.
⁹ *et ipsa*] ipsa vero, B.
¹⁰ *Aldefonsum*] Aldefossum, B.
¹¹ *et ipse*] ipse vero, B.
¹² *ipse*] genuit, ins. B.
¹³ *Angliæ*] om. B.
¹⁴ *duxit*] duxerat, B.
¹⁵ *Regem*] Secundus filius, præf. B. Blank in A. for a rubric.

¹⁶ *Ramirum . . . Arragonensis*] Raimerum Arragoniæ, qui et ipse, B.
¹⁷ *et ipse*] ipse vero, B.
¹⁸ *rex Petrus*] Petrus vero rex, B.
¹⁹ *frater . . . Aldefonsus*] tr. B. rex, om. B.
²⁰ *Regem*] Tertium filium, præf. B. ; blank in A for rubric.
²¹ *et Negariæ*] om. B.
²² *Rex Garsias*] qui, B.
²³ *erat*] om. B.
²⁴ *Et ipse*] Ipse vero, B.
²⁵ *et ei*] cui, B.
²⁶ *usque*] ad, ins. B.
²⁷ *Tholetum*] Toletum, B.

MS. B.
fo. 87 b.

Hoveden,
321. b. 40.

“ rex Sanctius Aragonensis, consanguineus patris sui, in
“ reliqua parte Navarræ et Pampilona.”

A.D. 1177.
March 16.

The claim of
Alfonso,
king of Cas-
tile, against
his uncle,
Sancho,
king of
Navarre.

“ In nomine Domini,¹ rex Aldefonsus Castellæ et Toleti con-
“ queritur et petit a rege Sanctio Navarræ avunculo suo sibi
“ fieri restitutionem de Logronio, de Allena,² de Navaret
“ quod est citra Ribarovia; et³ de Agoseia,⁴ de Abtol, de
“ Arresa, de Alleva,⁵ cum suis mercatis,⁶ scilicet de Esti-
“ valez,⁷ et de Dunna, et omni jure suo de terra quæ dicitur
“ Durango.⁸ Quæ omnia rex Aldefonsus bonæ memoriæ, qui
“ Tholetum⁹ de potestate Saracenorum liberavit, jure hære-
“ ditario possedit. Et post mortem ejus, filia ejus regina
“ Uracha simili jure possedit; qua mortua, filius ejus impe-
“ rator Aldefonsus¹⁰ bonæ memoriæ similiter¹¹ jure hære-
“ ditario possedit; et¹² post mortem¹³ imperatoris rex Sanctius
“ filius ejus sine querela et sine¹⁴ placito jure hæreditario¹⁵
“ possedit. Et post mortem regis Sanctii, filius ejus dominus
“ noster¹⁶ Aldefonsus similiter prædicta omnia jure hæreditario
“ possedit, quousque hæc omnia jam dictus rex Navarræ præ-
“ dicto regi Castellæ nepoti suo orphano¹⁷ pupillo,¹⁸ innocenti
“ filio amici et domini sui, et non de his requisito, abstulit
“ et violenter detinet. Conqueritur etiam, petit restitutionem
“ sibi fieri a prænominato rege Navarræ, de Roba quam
“ injuste detinet.¹⁹ Imperator autem adquisivit eam a rege
“ Sarracenorum qui dicebatur Zafadola,²⁰ et dimisit eam filio
“ suo regi²¹ Sanctio; qui eam post mortem imperatoris toto
“ tempore vitæ suæ in pace possedit. Quo mortuo, dominus
“ rex noster²² Aldefonsus filius ejus jure hæreditario in pace
“ possedit,²³ quousque Sanctius Ramirez de Perola eam amisit,
“ qui tenebat eam, secundum consuetudinem Hispaniæ,²⁴ de
“ manu Petri Ortiz, qui Petrus Ortiz tenebat eam secundum²⁵
“ consuetudinem eandem²⁶ a domino rege nostro²⁷ Aldefonso.
“ Petit etiam fructus quos percepit sæpeditus rex Navaræ

fo. 91 r.

¹ Domini] nostri Jhesu Cristi,
ins. B.

² Allena] Atlena, B.

³ et] om. B.

⁴ Agoseia] Agoseyo, B.

⁵ Alleva] Aleva, B.

⁶ mercatis] mereecatis, A.

⁷ Estivalez] Estivaiez, B.

⁸ terra . . . Durango] Arango, B.

⁹ Tholetum] Toletum, B.

¹⁰ Aldefonsus] Adelfonsus, B. pas-
sim.

¹¹ bonæ memoriæ similiter] om. B.

¹² et] om. B.

¹³ mortem] vero, ins. B.

¹⁴ sine] om. B.

¹⁵ jure hæreditario] om. B.

¹⁶ noster] rex, ins. B.

¹⁷ orphano] et, ins. B.

¹⁸ pupillo] et, ins. B.

¹⁹ Conqueritur . . . detinet] om. B.

²⁰ Zafadola] Zalfadoia, B.

²¹ regi] om. B.

²² rex noster] tr. B.

²³ in pace possedit] tr. B.

²⁴ Hispaniæ] Hispanniæ, A.; Hys-
paniæ, B.

²⁵ secundum] om. B.

²⁶ consuetudinem eandem] tr. B.

²⁷ rege nostro] tr. B.

A.D. 1177. " de Logronio, et de omnibus aliis prænominatis, a tempore Hoveden,
 March 16. " invasionis; et damna quæ intulit terræ ejus, eam depræ- 322. a. 14.
 Claim of the " dando et comburendo, quorum omnium summam¹ æstimamus
 king of " fere² centum millia marcarum auri. Præterea petit Pontem
 Castile. " Reginæ, et Sangossa,³ et totam terram quæ est ab iis duabus
 " villis⁴ usque ad flumen Yberi,⁵ quam terram bonæ me-
 " moriæ rex⁶ Aldefonsus avus imperatoris habuit et in pace
 " possedit; et post⁷ eum, secundum consuetudinem Hispaniæ,
 " consanguineus ejus rex Sanctius Arragonensis, et eo mortuo
 " filius ejus rex Petrus, et post mortem⁸ regis Petri frater
 " ejus rex Aldefonsus Arragonensis similiter,⁹ sicut consan-
 " guinei et amici tenuerunt. Petit etiam medietatem Tutelæ¹⁰
 fo. 91 vº. " ex causa maternæ successionis quam comes Dalperg¹¹ donavit
 " reginæ Margaritæ¹² sobrinæ suæ, quæ uxor fuit regis Gar-
 " siæ¹³ et avi¹⁴ ejusdem regis Aldefonsi; cum jam dicta
 " Tudela nullo modo pertinet¹⁵ ad Navarram."

The bishop
of Pampe-
luna states
the claim of
the king of
Navarre.

Et cum episcopus Palentinæ et comes Gumes, et alii Hoveden,
322. a. 24.
 nuncii regis Castellæ hæc et his similia scripto et
 verbo protulissent, finem dicendi fecerunt. Et episco-
 pus¹⁶ Pampelunæ,¹⁷ et alii nuncii regis Navarræ statim
 surgentes nihil eorum quæ adversarii sui loquebantur
 contradicebant, sed scriptum in quo petitiones et ca-
 lumniam et allegationes suæ scribebantur, protulerunt
 in medium, cujus scripti tenor talis erat.

The claim of
the king of
Navarre,

" Petit Sanctius rex¹⁸ Navarræ Cudeio monasterium, mon- Hoveden,
322. a. 31.
 " tem de Oca, vallem Sancti Vincentii, vallem de Oliacasto,
 " Cingovilas,¹⁹ Montem Nigrum, Sera Alba usque Agredam.
 " Hæc omnia repetit, et quicquid est infra hæc versus Navaram.
 " Et istius terræ petit universos redditus a tempore quo obiit
 " rex Sanctius de Penalen.²⁰ Hæc omnia ad regnum suum MS. B.
fo. 87 b.
 " spectantia possedit et habuit in pace et quiete abavus hujus

¹ *summam*] *summa*, B.

² *fere*] *om.* B.

³ *Sangossa*] *Sangassa*, B.

⁴ *villis*] *om.* B.

⁵ *Yberi*] *Hibery*, B.

⁶ *rex*] *om.* B.

⁷ *post*] *per*, A.

⁸ *et post mortem*] *post mortem*
vero, B.

⁹ *similiter*] *hæc omnia*, B.

¹⁰ *Tutelæ*] *Tudelæ*, B.

¹¹ *Dalperg*] *de Alpergdo*, B. The
person meant is Rotrou II., count of

Perche, uncle of Margaret wife of
Garcias Ramirez IV. of Navarre.
See Ordericus Vitalis, xiii. 4.

¹² *Margaritæ*] *Margaretæ*, B.

¹³ *regis Garsia*] *tr.* B.

¹⁴ *avi*] *avia*, B.

¹⁵ *pertinet*] *pertineat*, B.

¹⁶ *Et episcopus*] *episcopus ergo*, B.

¹⁷ *Pampelunæ*] *Pampilunæ*, B.

¹⁸ *Sanctius rex*] *tr.* B.; *Sancius*,
B.

¹⁹ *Cingovilas*] *Cingovillas*, B.

²⁰ *Penalen*] *Pennalen*, B.

Hoveden,
322. a. 37.

“ regis Sanctii, Garsias scilicet rex Navarræ¹ et Nageræ; et
 “ proavus ejus per violentiam fuit expulsus ab hoc regno.
 “ propter imbecillitatem suam, per Aldefonsum regem Cas-
 “ tellæ consanguineum suum. Procedente autem tempore
 “ rex Garsias nepos ejus, et pater hujus, inclytæ memoriæ.
 “ divina voluntate et fide naturalium hominum suorum exhi-
 “ bita, recuperavit regnum suum licet non integrum; et quod
 “ restat adhuc petit filius ejus Sanctius nunc rex Navarræ.
 “ Præterea petit hæc quæ imperator abstulit regi Garsia
 “ patri suo per vim, scilicet Nageram, Castellum Christianorum
 “ et Judæorum, Granion, Pancorvo, Belforaz, Cereso,² Monas-
 “ terium,³ Celerigo,⁴ Bilibio, Medria, Veguera, Clauvero,
 “ Verbea, Lantaron. Hæc autem repetit et sibi restitui pos-
 “ tulat, quia pater suus rex Garsias jure hæreditario ea possi-
 “ debat, et imperator sibi⁵ abstulit. Conqueritur etiam de
 “ Belforazt,⁶ quod imperator reddiderat regi Garsia patri
 “ suo,⁷ et eo mortuo, idem imperator abstulit illud Sanctio,
 “ nunc regi Navarræ, tunc habenti et in pace possidenti
 “ tanquam suam propriam hæreditatem. Præterea petit sibi
 “ restitui ab Aldefonso rege Castellæ possessionem castrorum
 “ novissime sibi⁸ ablatorum, cum fructibus inde perceptis,
 “ et quicquid habiturus esset, si non esset inde ejectus.
 “ Sunt autem nomina castellorum⁹ hæc, Kel, Ocon,¹⁰ Pazun-
 “ gos,¹¹ Granion, Cereso, Valorcanas, Trepeana,¹² Muriel, Anu-
 “ hugo,¹³ Miranda, Sancta Agatheia,¹⁴ Salinas, Portela,¹⁵ Mal-
 “ vezin, Leguin, et castrum quod tenet Godin. Hæc autem
 “ petit hac ratione, quia habuit et possedit pro suo, et sine
 “ ordine judiciario ejectus est. Et idcirco querela sua debet
 “ præcedere, quia ultima est violentia, et prius debet purgari;
 “ et etiam altera pars a jure suo cecidit, si quod¹⁶ habuit.”

Ad hæc Sanctius¹⁷ rex Navarræ de jure suo confidens
 hanc infrascriptam conventionem proponit, quæ¹⁸ talis
 est:

“ Hæc est carta pacis et concordia quæ fuit facta¹⁹ inter

A.D. 1177.
March 16.
as represent-
ing his
father Gar-
cias, who
was dis-
possessed
by Alfonso
the emperor.

fo. 92 rº.

The king of
Navarre
alleges a
treaty of
peace for
ten years.

¹ *Navarra*] Navaræ, B.

² *Cereso*] Cerelo, B.

³ *Monasterium*] om. B.

⁴ *Celerigo*] Cerologio, B.

⁵ *sibi*] ea ei, B.

⁶ *Belforazt*] Belforaz, B.

⁷ *regi . . . suo*] tr. B.

⁸ *novissime sibi*] tr. B.

⁹ *castellorum*] castrorum, B.

¹⁰ *Ocon*] Occon, B.

¹¹ *Pazungos*] Pazingos, B.

¹² *Trepeana*] Trepana, B.

¹³ *Anuhugo*] Amiugo, B.; Haiago,
ins. B. H.

¹⁴ *Agatheia*] Agatha, B.

¹⁵ *Portela*] Portella, B.

¹⁶ *quod*] quid, B.

¹⁷ *Sanctius*] Saccius, B.

¹⁸ *quæ*] quod, A.

¹⁹ *fuit facta*] tr. B.

A.D. 1177. " regem Aldefonsum de Castella et regem Sanctium de Na- Treaty not
March 16. " varra, in abbazia quæ vocatur Fiterium.¹ Placuit utrique rehearsed in
Treaty of " regum ut fieret pax et concordia inter eos per decem annos, Hoveden.
peace be- " et facta est. Et placuit ut hæc juramento firmarent, et
tween Arra- " jurarent ipsi et barones utriusque² super altare, et super
gon and Na- " quatuor Evangelia, ut tenerent prædictam concordiam et
varre from " tregas³ per fidem et sine malo ingenio et sine⁴ fraude
1167-1177. " per decem annos. Et istæ treugæ factæ fuere⁵ de corporibus
fo. 92 vº. " et pecoribus, de⁶ facultatibus, et castellis, per fidem, et sine
This treaty " fraude, et malo ingenio.⁷ Et si aliquis regum vel baronum
has been " istas treugas fregerit, et infra quadraginta dies clamorem
broken. " factum non emendaverit, sit perjurus et⁸ alevoso. Facta carta
Further " æra 1205, mense Octobrio, ut a⁹ sequenti festivitate Sancti
claims of " Martini usque ad decem annos sit terminus treugarum. Et Hoveden,
the king of " quod infra decem annos scriptæ conventionis sit læsus con- 322. b. 4.
Navarre. " queritur. Est autem læsus infra decem annos illos in
" ablatione istorum castellorum,¹⁰ Kel, Leguin, Malvezin,
" Portela.
" Præterea petit rex Navarræ sibi restitui a rege Castellæ Hoveden,
" usque ad summam centum m. marcarum argenti, rege 322. b. 6.
" Sanctio hodie in Navarra regnante, satisfactionem regi
" Aldefonso¹¹ offerente de omnibus querelis suis secundum
" arbitrium baronum utriusque vel serenissimi regis Angliæ.
" Et confidenter dicimus quoniam ista et his similia infra
" talem conventionem et tales treugas perpetrata, debent
" primum restitui antequam ad alium causæ perveniatur arti- MS. B.
" culum; quoniam hoc habet lex, hoc habet consuetudo, hoc fo. 88 a.
" habet canon, hoc¹² habent omnia jura. Hæc quæ dicta sunt
" manifesta sunt littera, sed plenius et copiosius manifestabun-
" tur lingua."
The king " Et¹³ cum præfati nuncii regis Navarræ hæc et alia¹⁴ Hoveden,
takes oaths " his similia dixissent, et nuncii regis Castellæ nihil 322. b. 13.
of the " eorum¹⁵ quæ ab aliis¹⁶ proposita fuerant contradicerent,
envoys, " dominus rex, prolatis coram omni populo sanctis
Ewangeliis, fecit prænominatos nuncios regis Castellæ

¹ *Fiterium*] Siterium, B.² *utriusque*] sui, B.³ *tregas*] treugas, B.⁴ *sine*] om. B.⁵ *fuere*] fuerant, B.⁶ *de*] et, B.⁷ *per fidem* . . . *ingenio*] om. B.⁸ *et*] om. B.⁹ *a*] autem, A.¹⁰ *istorum castellorum*] tr. B.¹¹ *Aldefonso*] Aldelfonso, B.¹² *hoc*] om. B.¹³ *Et*] Igitur, B.¹⁴ *alia*] om. B.¹⁵ *eorum*] horum, B.¹⁶ *aliis*] illis, B.

Hoveden,
322. b. 17.

et regis Navarræ¹ jurare, ante sententiæ pronuncia-
tionem, quod domini eorum, scilicet rex Castellæ et
rex Navaræ, judicium suum, tam de restitutionibus
quam de treviis² firmiter observarent; et nisi fecerint
quod³ ipsi corpora sua redderent in manum et potes-
tatem suam.⁴

A.D. 1177.
March 16.
for the
obedience
of their
masters.

Hoveden,
322. b. 20,
shorter.

Tunc archiepiscopus Cantuariensis et episcopi An-
gliæ qui aderant, et comites et barones regni plenariam
utrique parti supradictorum quæ in jure petita erant,
fieri restitutionem adjudicaverunt.

Consulta-
tion of the
Court.

Adjudicaverunt itaque restitutionem fieri Aldefonso
regi Castellæ ab avunculo suo Sanctio rege Navarræ,
scilicet de Legronio,⁵ et Navarret,⁶ et Atitlena,⁷ et de
Aptol, et de Agoseio, cum omnibus pertinentiis suis
quæ pater suus die qua⁸ decessit, et ipse post aliquot
annis, quiete possederat;⁹ sed avunculus suus rex Na-
varræ ea prædicto regi Castellæ, dum adhuc pupillus¹⁰
esset et orphanus, injuste et violenter abstulit. Et
adjudicaverunt restitutionem fieri Sanctio, regi Navarræ,
ab Aldefonso regi Castellæ, scilicet de Legin, et de
Portol,¹¹ et de castello quod tenet Godin, quæ rex Cas-
tellæ ei per guerram et injuste¹² abstulerat.

Adjudica-
tion of the
co. 93re.
award: each
party to
make resti-
tution.

Et postea dominus rex Angliæ tradidit eis scriptum
suum¹³ ad deferendum regibus suis de hoc judicio, cujus
transcriptum hoc est.¹⁴

Cf. R. de
Diceto, 597.
Hoveden,
322. b. 23.

*Epistola regis ad prædictos reges Hispaniæ.*¹⁵

“ Henricus Dei gratia rex Angliæ et¹⁶ dux Normanniæ et
“ Aquitaniæ et comes Andegaviæ, carissimis amicis suis

Sentence of
adjudica-
tion.

¹ *regis . . . Navarræ*] om. B.

² *treviis*] treugis, B.

³ *quod*] om. B.

⁴ *in . . . suam*] in potestatem et in
manum suam, B.

⁵ *Legronio*] Logrino, B.

⁶ *Navarret*] Navaret, B.

⁷ *Atitlena*] Atittlena, B.

⁸ *die qua*] quando, B.

⁹ *possederat*] possedit, B.

¹⁰ *pupillus*] puer, B.

¹¹ *Portol*] Pertol, B.

¹² *et injuste*] om. B.

¹³ *suum*] om. B.

¹⁴ *cujus . . . est*] cujus tenor talis
est, B.

¹⁵ Rubric omitted in A.

¹⁶ *et*] om. B.

- A.D. 1177. " Aldefonso regi Castellæ et Sanctio regi Navarrae, salutem. Hoveden, 222. b. 23.
 March 16. " Sicut ex litterarum vestrarum tenore, et fidelium vestrorum
 The king rehearses the claims and counter-claims. " Johannis episcopi Tirasonensis, Petri de Areis, Gutteri,
 " Petri de Rinoso, relatione, et nunciorum vestrorum episcopi
 " Palentinæ,¹ comitis Gumes, Lobdiez, Gomes Garsia, Garsi
 " Garsi, Petri Petri, Gotter Fernanz, episcopi Pampelunæ,²
 " Garsia Bermeri, Sanctii Rimiri,³ Espaignol de Taisonal,
 " Petri Raimiri, Acenarii de Chalez,⁴ assertionem cognovimus,
 " placuit utrique vestrum querimonias inter vos habitas, super
 " quibusdam castellis et terris cum earum terminis et per-
 " tinentiis, iudicio nostro terminari. Nos vero fidelibus et
 " nunciis vestris ea qua decuit veneratione susceptis, pacem
 " inter vos honori Dei et toti Christianitati plurimum profu-
 " turam attendentes, divinæ pietatis et communis utilitatis
 " intuitu negotium hoc in nos suscepimus. Fidelibus itaque
 " a vobis communiter electis, et procuratoribus et advocatis
 " causarum vestrarum in præsentia nostra, et episcoporum⁵ et
 " comitum et baronum nostrorum⁶ constitutis, petitiones et
 " allegationes utriusque partis diligenter audivimus et intel-
 " leximus. Proponebant siquidem ii quibus causa Aldefonsi,
 " regis Castellæ, commissæ fuerat, Sanctium regem Navarrae
 " memorato regi Castellæ, dum adhuc pupillus esset et orphanus, MS. B. fo. 24 a.
 " castella et terras, scilicet Logronium, Navarret,⁷ Antlena,
 " Aptol, Agosoio,⁸ cum omnibus terminis et pertinentiis suis,⁹
 " quæ pater suus die qua decessit, et ipse post aliquot annis
 " quiete possederat, injuste et violenter abstulisse, unde et
 " eorum sibi fieri restitutionem¹⁰ postulabant.
 " Illi vero, quibus causa Sanctii regis Navarrae commissæ
 " fuerat, nihil eorum quæ ab aliis proposita fuerant contra-
 " dicentes, asserebant, Aldefonsum præfatum regem Castellæ,
 " Sanctio prænominato regis Navarrae castella, scilicet Legin,
 " Portol, et castellum quod tenet Godin, per guerram et injuste
 " abstulisse, et parte altera in nullo contradicente sibi, eorum¹¹
 " sibi restitutionem pari petebant instantia.
 " Præterea in scripto vestro continebatur communi, vos
 " trevias inter vos usque in septennium¹² fide interposita
 " firmasse, et hoc ipsum nuncii vestri in jure palam sunt pro-

fo. 93 v.
 The claims of Alfonso of Castile.

The claims of Sancho of Navarre.

The truce for seven years.

¹ *Palentinæ*] Palentini, B.
² *Pampelunæ*] Pampilunæ, B.
³ *Rimiri*] Petri Rimiri, ins. B.;
 instead of below.
⁴ *Chalez*] Calez, B.
⁵ *episcoporum*] nostrorum, ins. B.
⁶ *nostrorum*] om. B.

⁷ *Navarret*] Navaret, B.
⁸ *Agosoio*] Agosoro, B.
⁹ *suis*] om. B.
¹⁰ *sibi . . restitutionem*] tr. B.
¹¹ *eorum*] fieri, ins. B.
¹² *septennium*] sempiternum, B.

Hoveden,
322. b. 51.

“ testati. Habito igitur cum episcopis, comitibus et¹ baroni-
 “ bus nostris,² cum deliberatione consilio, pacem inter vos
 “ ad fidem Christianorum propagandam et ad inimicorum
 “ Christi confusionem necessariam fore considerantes, plenam
 “ etiam tam ex scriptis vestris, quam nunciorum assertionibus
 “ fiduciam concipientes, quod in pace firmanda et conser-
 “ vanda consilio nostro et præcepto parebitis; ante iudicii
 “ pronunciationem super præscriptis querelis et treviis, manda-
 “ mus vobis per nuncios vestros et consulimus et præcipimus,
 “ et adhuc etiam³ scripto præsentī mandamus, ut pacem
 “ inter vos firmetis et in perpetuum⁴ fideliter observetis.
 “ Super querelis vero prætaxatis de castellis et terris cum
 “ omnibus terminis et pertinentiis hinc inde violenter et
 “ injuste ablatiis, cum nihil contra violentiam utrinque objec-
 “ tam a parte alterutra alteri responderetur, nec quicquam
 “ quo⁵ minus restitutiones quas petebant, faciendæ essent
 “ allegaretur, plenariam utrique supradictorum, quæ in jure
 “ petita erant fieri restitutionem adjudicavimus. Adjunximus
 “ etiam ex iudicio, trevias præfatas inter vos, ut prædictum
 “ est, fide firmatas; sicut ex scripto vestro et nunciorum
 “ vestrorum publica confessione in jure facta, nobis constitit,⁶
 “ usque ad constitutum inter vos terminum inviolabiliter
 “ observandas.

A.D. 1177.
March 16.
The delibera-
tion of the
Court.

The king's
award.

fo. 94 vº

“ Volumus etiam et⁷ præcipimus pro bono pacis, ut rex
 “ Aldefonsus dilectus filius noster, donet Sanctio regi Navarræ,
 “ avunculo suo, singulis annis usque ad decennium, tria millia
 “ Marabotinorum,⁸ ad tres terminos in anno, Burgis recipienda;
 “ scilicet ad [finem]⁹ quatuor primorum mensium post præ-
 “ dictam restitutionem utrinque factam, mille Marabotinorum;
 “ et ad finem quatuor mensium proximo sequentium, mille
 “ Marabotinorum, et ad finem quatuor mensium tertio se-
 “ quentium mille Marabotinorum; ita ut singulis de decem
 “ annis sequentibus prædictam restitutionem, solvantur tria
 “ millia Marabotinorum ad eosdem terminos, et in loco præ-
 “ nominato, Sanctio regi Navarræ.¹⁰
 “ Præterea nuncii utriusque vestrum juraverunt ante sen-
 “ tentiæ pronunciationem, vos prædictum¹¹ iudicium nostrum,

Payment of
3,000 mara-
vedis to be
made by
Alfonso to
Sancho.

¹ *et*] om. B.

² *nostris*] om. B.

³ *etiam*] om. B.

⁴ *et in perpetuum*] tr. B.

⁵ *quo*] om. A.

⁶ *sicut . . constitit*] om. B.

⁷ *et*] om. B.

⁸ *Marabotinorum*] Morabotino-
rum, B. passim.

⁹ *finem*] om. A. B. II.

¹⁰ *Navarræ*] Navariæ, B.

¹¹ *prædictum*] om. B.

A.D. 1177.
March 16.
The names
of the wit-
nesses.

“ tam de restitutionibus quam de treviis¹ similiter observatu-
“ ros; et nisi feceritis, quod corpora sua reddent in manum
“ nostram et potestatem. Testibus his,² Ricardo archiepi-
“ scopo Cantuariæ, Hugone Dunelmensi episcopo, Gaufrido
“ Elyensi³ episcopo, Rogerio⁴ Wigornensi episcopo, Bartho-
“ lomæo Exoniensi⁵ episcopo, Gileberto⁶ Lundoniensi episcopo,
“ Waltero Rofensi episcopo, Reginaldo⁷ Battoniensi⁸ epi-
“ scopo, Johanne Norwicensi episcopo,⁹ Johanne Cicestrensi
“ episcopo,¹⁰ Rodberto¹¹ Herefordensi episcopo; ¹² episcopo de
“ Sancto David Walliæ, et ¹³ Adam episcopo de Sancto Asaf,¹⁴
“ et episcopo de Pangor,¹⁵ et Christiano episcopo Candidæ
“ Casæ de Galveia,¹⁶ et ¹⁷ Gaufrido filio regis comite Britanniæ,
“ et Willelmo comite Albemariæ,¹⁸ Roberto comite Leicestriæ,¹⁹
“ et ²⁰ Willelmo de Mandavilla comite de Exsexa,²¹ et ²² Ro-
“ berto comite Glaucestriæ,²³ et ²⁴ Willelmo de Arundel comite
“ Sutsexæ, et ²⁵ comite Cestriæ, et ²⁶ comite de Ferrers. Et
“ de baronibus Angliæ Ricardo de Luci, et ²⁷ Willelmo de
“ Vesci, Odenello de Dumframvilla,²⁸ Roberto de Vallis,
“ Rogero de Mumbrai, Roberto de Stutevilla, Philippo de
“ Chima,²⁹ Rogerio Bigot,³⁰ et aliis quampluribus, tam clericis
“ quam laicis de regno Angliæ.”

Hoveden,
323. a. 17

MS. B.
fo. 24 b.

fo. 95 r.
Peter, bishop
of S. David's,
makes his
profession of
obedience to
the arch-

In eodem autem³¹ concilio Petrus³² episcopus de
Sancto David Walliæ, fecit professionem suam domino³³
Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, et dedit ei³⁴ illam
scriptam in manu sua, et promisit ei in verbo veri-

- ¹ *treviis*] treues, B.
- ² *Testibus his*] tr. B.
- ³ *Elyensi*] Eliensi, B.
- ⁴ *Rogerio*] Rogero, B.
- ⁵ *Exoniensi*] Oxoniensi, B.
- ⁶ *Gileberto*] Gilleberto, B.
- ⁷ *Reginaldo*] Reinaldo, B.
- ⁸ *Battoniensi*] Bathoniensi, B.
- ⁹ *Johanne . . episcopo*] om. B.
- ¹⁰ *episcopo*] om. B.
- ¹¹ *Rodberto*] Roberto, B.
- ¹² *episcopo*] om. B.
- ¹³ *et*] om. B.
- ¹⁴ *Asaf*] Asapt, B.
- ¹⁵ *Pangor*] Bangor, B.
- ¹⁶ *et Christiano . . Galveia*] om. B.
- ¹⁷ *et*] om. B.
- ¹⁸ *Albemariæ*] Aubemariæ, B.

- ¹⁹ *Leicestriæ*] de Leicestrie, B.
- ²⁰ *et*] om. B.
- ²¹ *Exsexa*] Essex, B.
- ²² *et*] om. B.
- ²³ *Glaucestriæ*] de Gloucestre, B.
- ²⁴ *et*] om. B.
- ²⁵ *et*] Hugone, B.
- ²⁶ *et*] om. B.
- ²⁷ *et*] om. B.
- ²⁸ *Odenello de Dumframvilla*] om. B.
- ²⁹ *Chima*] Kyma, B.
- ³⁰ *Rogerio Bigot*] om. B.
- ³¹ *autem*] om. B.
- ³² *Petrus*] om. B. Peter de Leia, bishop 1176-1198.
- ³³ *domino*] om. B.
- ³⁴ *ei*] om. B.

tatis debitam et canonicam obedientiam, coram Gaufrido A.D. 1177.
Elyensi episcopo et Reginaldo Battoniensi episcopo, et March 16.
Bartholomæo Exoniensi episcopo, et Rogero Wigor- bishop of
nensi episcopo, et Johanne Tyrasonensi episcopo Hys- Canterbury.
paniæ,¹ et coram Gileberto² Lundunensi³ episcopo, qui
eum in episcopum consecraverat apud Cantuariam
anno præcedenti per mandatum prædicti Cantuariensis
archiepiscopi, quem dominus rex cum filia sua miserat
ad Sanctum Ægidium, ut supradictum est.⁴

Hoveden,
323. a. 31,
very briefly.

In eodem vero⁵ concilio apud Lundonias, frater The brother
comitis de Ferreris⁶ nocte et latenter infra Lundonias of the earl
interfectus⁷ est. Ferrers is
murdered in
London.

Quod cum regi nunciatum esset doluit vehementer,
et juravit quod gravem vindictam inde caperet de
civibus Lundoniæ. Mos enim erat apud Lundonias
quod centum vel plures de filiis et parentibus no-
bilibus civitatis, ut dicebatur, nocturnas invasiones
faciebant per domos divitum, et eas deprædabant.
Et si quem de nocte⁸ errantem per vicos invenis-
sent, statim sine aliqua misericordia⁹ eum¹⁰ inter- Disturb-
ficiabant;¹¹ ita quod pauci audebant de nocte per¹² ances in the
civitatem¹³ ambulare propter metum illorum. Unde streets of
factum est in tertio anno præcedenti, quod filii et London at
nepotes quorundam nobilium civium Lundoniarum¹⁴ night.
causa lucris de nocte congregati, invaserunt domum
lapideam cujusdam divitis Lundoniæ, et eam per cu-
neos ferreos quos habebant fregerunt;¹⁵ et per foramen
illud quod fecerant intraverunt. Sed paterfamilias
illius domus de illorum adventu præmunitus, lorica se
induit, et habuit secum¹⁶ plures nobiles et probos ser-

¹ et Reginaldo . . Hispaniæ] et
coram aliis sex episcopis, B.

² Gileberto] Gilleberto, B.

³ Lundunensi] Lundonensi, B.

⁴ ut . . est] om. B.

⁵ vero] om. B.

⁶ Ferreris] Ferrers, B.

⁷ interfectus] occisus, B.

⁸ de nocte] per noctem, B.

⁹ aliqua misericordia] tr. B.

¹⁰ eum] om. B.

¹¹ interficiabant] interficerent, B.

¹² per] in. B.

¹³ civitatem] civitate, B.

¹⁴ Lundoniarum] de Lundoniis, B.

¹⁵ fregerunt] confregerunt, B.

¹⁶ habuit secum] tr. B.

A.D. 1177.
Attempt at
robbery in
London.

fo. 95 v°.

The robber
captured,
and impri-
soned, be-
trays his
accomplices.

A rich
citizen of
London
hanged for
the robbery.

vientes loricatos, et sedens cum eis in angulo¹ domatis; cum vidisset quod quidam latronum illorum, nomine Andreas Bucquinte,² qui cæteros præibat cum face ardenti, ollam plenam carbonibus succensis³ protulisset, et cereos, quos in manu portabat, accendere festinasset, irruit in eum veloci⁴ impetu. Quod cum prædictus Ricardus Bucquinte⁵ inspexisset, cultellum suum evaginavit, et patremfamilias percussit; sed vulnus in eum⁶ non infixit, quia lorica ictum recepit. Et ipse⁷ ocius evaginato gladio in eum impetum fecit, et amputavit prædicto Ricardo Bucquinte⁸ manum suam dexteram; et exclamavit voce magna, "Fures, Fures!" et audito hoc signo omnes fugerunt præter illum qui manum amiserat, quem paterfamilias retinuit. Et mane facto tradidit eum Ricardo de Luci, justitiæ regis; et ipse incarceravit eum. Et fur ille, promissis⁹ sibi prius vita et membris, indixit socios suos, de quibus plures capti erant,¹⁰ multi autem¹¹ fugerunt. Inter cæteros vero qui capti fuerant, captus fuit¹² quidam nobilissimus et ditissimus civium Lundoniarum,¹³ qui nominatus erat Johannes Senex.¹⁴ Qui cum per iudicium aquæ se mundare non posset, obtulit quingentas marcas argenti domino regi pro vita habenda. Sed quia ipse¹⁵ per iudicium aquæ perierat, noluit denarios illos¹⁶ accipere, et¹⁷ præcepit ut iudicium de eo fieret, et suspensus est.

Hoveden,
323. a. 33,
shorter.

Itaque finito concilio illo, dominus rex dedit nunciis prædictorum regum Hispaniæ¹⁸ dona magna et varia,

¹ *in angulo*] om. B.

² *Bucquinte*] om. B.

³ *succensis*] om. B.

⁴ *veloci*] felici, B.

⁵ *Ricardus Bucquinte*] Andras, B.
Walter of Coventry reads *Andreas*
throughout.

⁶ *eum*] eo, B.

⁷ *ipse*] paterfamilias, ins. B.

⁸ *Ricardo Bucquinte*] Andrae, B.

⁹ *promissis*] permissis, B.

¹⁰ *erant*] sunt, B.

¹¹ *autem*] vero, B.

¹² *fuit*] est, B.

¹³ *Lundoniarum*] Lundoniæ, B.

¹⁴ *Senex*] om. B.

¹⁵ *ipse*] ille, B.

¹⁶ *denarios illos*] tr. B.

¹⁷ *et*] sed, B.

¹⁸ *Hispaniæ*] Hispaniæ, B. passim.

MS. B.
fo. 25 a.

aurum scilicet,¹ et argentum et vasa pretiosa; unicuique secundum quod ordo et dignitas poscebat. Et data² eis licentia repatriandi, ipse rex inde recedens venit usque Merleberg, et inde misit in Hispaniam quosdam de familiaribus suis, scilicet magistrum Johannem Cumin,³ et Bertrannum de Verdun, et⁴ Robertum de Salobesbiria,⁵ ad prænominatos reges Hispaniæ;⁶ cum litteris suis, ut per eos responsum illorum sciret. Præterea ipse rex mandavit per eosdem nuncios suos regi Ferrando, quod diu erat ex quo in mente et proposito habuit desiderium magnum⁷ visitandi limina Beati⁸ Jacobi causa peregrinationis. Et ideo,⁹ quia ipse rex et dominus erat¹⁰ civitatis Sancti Jacobi, et provinciarum circumjacentium, mandavit ei, ut pro amore ipsius salvum conductum eundi et redeundi per terram suam sibi præberet; et ut inde litteras suas per præfatos nuncios suos ei mitteret.

A.D. 1177.
March.
The king sends back the Spanish envoys, with a message to Ferdinand, king of Leon, that he intends to make a pilgrimage to Compostella.

Hoveden,
315. a. 18.

Eodem anno ante Purificationem Beatæ Mariæ, Johanna filia prædicti regis Angliæ, quæ missa fuerat maritanda regi Willemo Siciliæ, Panormum¹¹ venit, cum Ægidio Ebroicensi episcopo, et aliis nunciis regis patris sui qui eam conducebant; et cum ipsa et sui civitatem Panormi de nocte intrassent,¹² tota civitas eis¹³ applausit, et tot et tanta accensa sunt luminaria, ut civitas penitus crederetur comburi; et stellarum radii præ fulgore tantorum luminum, nullatenus possent comparere.¹⁴ Ducta est ergo prædicta filia regis Angliæ super equum regium, vestibus regalibus insignita, in quoddam palatium, ut ibidem desponsationis et coronationis suæ diem gratius posset expectare.

Before Feb. 2, Johanna arrives at Palermo, and is received with an illumination.

¹ *scilicet*] om. B.² *data*] est, ins. B.³ *Cumin*] Cumyn, B.⁴ *et*] om. B.⁵ *Salobesbiria*] Salopesbiria, B.⁶ *Hispaniæ*] Yspaniæ, A.⁷ *desiderium magnum*] om. B.⁸ *Beati*] Sancti, B.⁹ *ideo*] om. B.¹⁰ *rex . . erat*] tr. B.¹¹ *Panormum*] Pannormum, B.¹² *de nocte intrassent*] tr. B.¹³ *eis*] ei, B.¹⁴ *comparere*] comparare, B.

A.D. 1177.
Feb 13.
She is married to king William and crowned.

Paucis itaque elapsis diebus, prænominata regis Angliæ filia desponsata fuit regi Willelmo Siciliae, et sollemniter coronata Panormi in capella regia coram Ægidio Ebroicensi episcopo, et aliis nunciis regis Angliæ tam clericis quam laicis, quos cum ea miserat; et coram multis archiepiscopis et episcopis, comitibus et baronibus regni regis Siciliae. Desponsata itaque et coronata fuit die Dominica ante ingressum Septuagesimæ, scilicet idus Februarii, et dotata honorifice de comitatu Sancti¹ Angeli, et civitate Siponti,² et civitate Vestæ, et pluribus aliis tam castellis quam locis.

Hoveden,
315. a. 24.

April 17, the king keeps Palm Sunday at Reading.

Itaque appropinquante Dominica Paschæ Floridæ, rex Angliæ venit usque Redinges, et ibi eadem die festum suum tenuit. Et ibidem nunciatum est ei quod Philippus comes Flandriæ in Angliam venire paraverat, causa loquendi cum eo, et visitandi limina beati Thomæ Cantuariensis martyris. Et quod idem comes jam prope Wisandam³ pervenerat, ut inde in Angliam transfretaret. Cumque⁴ hoc regi nunciatum

April 20, the count of Flanders comes to Canterbury, where the king meets him on the morrow.

esset,⁵ versus Cantuariam iter arripuit. Et die Mercurii sequenti⁶ prædictus comes Flandriæ in Angliam applicuit apud Doverē,⁷ et eadem die Cantuariam venit. Quod cum regi notificatum⁸ esset, in crastino summo mane diei Jovis absoluti venit Cantuariam ad comitem. Et facta ibi peregrinatione sua, uterque,

fo. 96 v°.

scilicet rex et comes, venerunt ad Doverē,⁷ ubi naves comitis eum expectabant.⁹ Et rex¹⁰ dedit ei quingentas marcas argenti in auxilium peregrinationis suæ perficiendæ. Et sic ipse comes, accepta licentia a rege peregrinandi Jerosolimam, nocte sequenti post tenebras mare intravit, et in crastino valde mane applicuit apud

The count having obtained licence of pilgrimage, returns.

¹ *Sancti*] om, B.

² *Siponti*] Simponti, A.

³ *Wisandam*] Witsandam, B.

⁴ *Cumque*] Cum, B.

⁵ *esset*] fuisset, B.

⁶ *sequenti*] sequentis, A. B.

⁷ *Doverē*] Dover, B.

⁸ *notificatum*] nunciatum, B.

⁹ *eum expectabant*] tr. B.

¹⁰ *Et rex*] Rex vero, B.

MS. B.
fo. 25 b.

Wisand in Flandria.¹ Et rex² Angliæ eadem die apud Duvere³ moram fecerat,⁴ quia erat dies Parasceus Domini. Et in crastino die, id est⁵ vigilia Paschæ, transiit se rex usque villam quandam quæ vocatur Wi,⁶ et ibi Paschale festum cum comitibus et baronibus suis celebravit. Ricardus vero Cantuariensis archiepiscopus, quia hæc in sua diocesi⁷ fiebant, illuc venerat, et missam ibidem ipsa⁸ die Paschæ coram rege domino suo⁹ celebravit.

A.D. 1177.
April 24.
The king
keeps
Easter at
Wye.

Finita itaque sollemnitate diei Paschæ, rex venit Lundonias, et inde iter suum¹⁰ arripuit in peregrinationem ad Sanctum Edmundum regem et martyrem, ita quod illuc venit Dominica clausi Paschæ: et inde venit in crastino usque Elyensem¹¹ civitatem, in peregrinationem ad Sanctam Etheldritham¹² virginem. Et inde venit ipse ad Gaidingtonam,¹³ ubi multi Wallenses ad eum confluebant, et ei fidelitatem juraverunt.

The king
visits S. Ed-
mund's, May
1; and Ely,
May 2; and
goes thence
to Geddington.

Eodem tempore circa clausum Paschæ, Philippus comes Flandriæ, et cum eo multi de nobilioribus Franciæ, iter Jerosolimitanum arripuerunt. Similiter quidam de nobilioribus Angliæ, scilicet comes Willelmus de Mandavilla,¹⁴ et Hugo¹⁵ de Lascy, et¹⁶ R. de¹⁷ Pirou frater Templi, et alii nobiles regni; per quos rex Angliæ misit Jerosolimam quingentas marcas argenti, ad sustentationem Jerosolimitanæ terræ.¹⁸ Et idem rex misit illuc alias quingentas marcas argenti per fratres Hospitalis ad sustentationem præfate terræ.

About
May 1, the
count of
Flanders,
with Eng-
lish knights
and the
king's
subsidy,
starts for
Jerusalem.¹ *Wisand in Flandria*] Wisand, B.² *Et rex*] Rex vero, B.³ *Duvere*] Duver, B.⁴ *moram fecerat*] mansit illa die, B.⁵ *est*] in, ins. B.⁶ *Wi*] Wic, B.⁷ *sua diocesi*] tr. B.⁸ *ipsa*] om. B.⁹ *domino suo*] om. B.¹⁰ *suum*] om. B.¹¹ *Elyensem*] Eliensem, B.¹² *Etheldritham*] Ældredam, B.¹³ *Gaidingtonam*] Gaitonam, B.¹⁴ *Mandavilla*] Mandevil, B.¹⁵ *Hugo*] Henricus, B.¹⁶ *et*] om. B.¹⁷ *R. de*] Robertus, B.¹⁸ *sustentationem . . . terræ*] sustentandam terram, B.

A.D. 1177.
May 2.
Council at
Geddington.

fo. 97ro.

(About
May 8.)
The king
goes to
Windsor
and holds a
further
council
there; in
which he
removes the
castellans of
England,
and places
the castles
in the
hands of his
servants.

Venit autem ad Gaingtonam per mandatum regis¹ Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Reginaldus Battoniensis episcopus, et Johannes Norwicensis episcopus,² et Adam episcopus de Sancto Asaf in Wallia,³ et comites et barones multi de regno ad tractandum de pace et stabilitate regni. Cumque illuc diu tractassent, transtulit⁴ se rex usque Windeshoveres,⁵ et Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et prænominati episcopi cum eo. Venerunt autem ibi ad eum⁶ fere omnes comites et barones et milites regni, parati equis et armis ad eundum quo rex præciperet. Cumque ibidem diu⁷ de pace et stabilitate regni⁸ tractassent, per consilium episcoporum et⁹ comitum et baronum suorum removit custodes castellorum¹⁰ Angliæ, et tradidit ea ad custodiendum, militibus qui erant de privata familia sua; scilicet [Willelmo]¹¹ de Stutewilla,¹² castellum de Rokesburga,¹³ quod Rogerus Eboracensis archiepiscopus custodivit: et [Rogerio]¹⁴ de Stutewilla¹² castellum Puellarum; et¹⁵ Willelmo de Nevilla¹⁶ castellum de Norham,¹⁷ quod Rogerus de Cunerii custodivit;¹⁸ et¹⁹ præcepit²⁰ quod castellum de Alvertona sterneretur, quod Dunelmensis episcopus tempore guerræ firmaverat. Tum idem episcopus Dunelmensis,²¹ quia tempore guerræ male et fecte²² servierat regi,²³ adveniente pace dedit MM. marcarum argenti,²⁴ pro amore

Cf. p. 138.

Hoveden,
323. b. 20.

¹ *ad . . . regis*] apud Eliensem civitatem ad regem per mandatum ipsius, tunc temporis, B.

² *episcopus*] om. B.

³ *et Adam . . Wallia*] om. B.

⁴ *transtulit*] inde, ins. B.

⁵ *Windeshoveres*] Windeshover, B. W.

⁶ *ibi ad eum*] ad eum ibidem, B.

⁷ *diu*] om. B.

⁸ *stabilitate regni*] tr. B.

⁹ *et*] om. B.

¹⁰ *castellorum*] suorum, ins. B.

¹¹ *Willelmo*] blank in A.

¹² *Stutewilla*] Stutevil, B.

¹³ *Rokesburga*] Rokesburc, B.

¹⁴ *Rogero*] blank in A.

¹⁵ *et*] om. B.

¹⁶ *Nevilla*] Novilla, B.

¹⁷ *Norham*] Norhamton, B.

¹⁸ *quod . . custodivit*] om. B.

¹⁹ *et*] om. B.

²⁰ *præcepit*] etiam, ins. B.

²¹ *Dunelmensis*] om. B.

²² *male et fecte*] tr. B.; molle, A.

²³ *servierat regi*] tr. B.

²⁴ *dedit . . argenti*] dedit regi mille marcas, B.

Hoveden,
323. b. 20.Hoveden,
323. b. 22.MS. B.
fo. 26 a.

suo habendo, et ut castella sua starent; et ut rex daret Henrico de Puteaco,¹ filio prædicti episcopi Dunelmensis,² quandam villam quæ vocatur Wictona³ cum pertinentiis suis. Præterea dominus⁴ rex tradidit ibidem Rogero Eboracensi archiepiscopo castellum de Scartheburga⁵ in custodia, et Rogero de Cuneris⁶ turrin de Dunelmo in custodia.

His itaque dispositis, rex reddidit comiti Cestriæ omnia castella et terras et tenementa⁷ quæ eum de jure contingebant, citra mare et ultra. Et postea præcepit ei ut iret in Hiberniam ad subjiciendam eam sibi et Johanni filio suo, cui eam concesserat. Perquisierat enim ab Alexandro summo pontifice quod liceret ei filium suum quem vellet coronare et regem facere de Hibernia; et præcepit prædicto comiti, ut debellaret⁸ reges et potentes Hiberniæ qui subjectionem ei facere noluerunt. Et misit in Hiberniam cum eo Willelmum filium Aldelmi⁹ senescallum suum, cui tradidit in custodia totam terram quæ fuit Ricardi¹⁰ de Striguil.¹¹ Et misit¹² in Hiberniam¹³ cum eis Hugonem de Lasci, cui dedit in custodiam civitatem Divilinæ¹⁴ cum pertinentiis suis;¹⁵ (interim Vivianus prædictus cardinalis et apostolicæ sedis legatus, celebrato concilio suo in Hibernia apud Divelinam,¹⁶ applicuit in Angliam apud Cestriam;) et Rodbertum Puhier marascallum, cui dedit¹⁷ in custodia¹⁸ civitatem Waterfordiæ cum tota circumjacente provincia. Et multos

A.D. 1177.
About May 8. He commits Scarborough to Roger, archbishop of York, and Durham to Roger of Conyers.

He restores the estates of the earl of Chester, and sends him to Ireland, to prepare the way for his son John, and with him William Fitz-Aldhelm, Hugh de Lasci, and Robert le Poer.

fo. 97 vº.

¹ *de Puteaco*] om. B.
² *Dunelmensis*] om. B.
³ *Wictona*] Wittona, B.
⁴ *dominus*] om. B.
⁵ *Scartheburga*] Scarbure, B.
⁶ *Cuneris*] Conieres, B.
⁷ *et tenementa*] om. B.
⁸ *Et præcepit . . . debellaret*] ad debellandum, B.
⁹ *Aldelmi*] Aldelini, B.
¹⁰ *Ricardi*] comitis, ins. B.

¹¹ *Striguil*] Struguil, B.
¹² *misit*] ad hæc, B.
¹³ *in Hiberniam*] om. B.
¹⁴ *civitatem Divilinæ*] Divilinam civitatem, B.
¹⁵ *suis*] om. B.
¹⁶ *Divelinam*] Duvelliniam, B.
¹⁷ *et Rodbertum . . . dedit*] Item prædictus rex dedit Roberto Puero, B.
¹⁸ *custodia*] custodiam, B.

A.D. 1177. cum eis misit tam milites quam servientes de regno Angliæ.
May.

The king holds a conference at Oxford with the princes of Wales :

and gives feefs to the kings David and Rhys.

He makes his son John king of Ireland.

His ita¹ peractis, rex inde discessit et venit Oxenefordiam,² ad loquendum cum regibus et potentioribus Gwalliæ,³ qui illuc convenerant ad ejus colloquium per mandatum ipsius : scilicet Resus filius Griffini rex Swtwalliæ,⁴ et David filius Owaini rex Nortwalliæ,⁵ et Catwalanus⁶ rex de Delwain,⁷ et Oiwainus de Keviliu,⁸ et Griffinus de Brunfelda, et Madacus⁹ filius Gervet Chone,¹⁰ et multi alii¹¹ de nobilioribus Gualliæ.¹² Et ibidem¹³ rex Angliæ, filius Matildis imperatricis,¹⁴ dedit David regi Nortwalliæ, qui¹⁵ sororem suam in uxorem duxerat, terram de Ellesmara;¹⁶ et ipse juravit ibidem¹⁷ domino suo regi Angliæ fidelitatem inde et ligantiam ; et juravit quod pacem regno Angliæ teneret.¹⁸ Similiter rex Angliæ dedit Reso regi Sutwalliæ¹⁹ terram de Meronið,²⁰ et ipse juravit ei fidelitatem et ligantiam et pacem observandam.

Ibidem autem,²¹ scilicet²² apud Oxenford,²³ dominus²⁴ rex Angliæ coram episcopis et principibus regni sui, constituit Johannem, filium suum minimum,²⁵ regem Hiberniæ,²⁶ et postea terras Hiberniæ familiaribus suis distribuit in hoc modo,²⁷ et fecit eos devenire inde²⁸ homines suos et Johannis filii sui, et jurare sibi et prædicto

Hoveden, 323. b. 30.

Hoveden, 323. b. 27, shorter.

¹ ita] itaque, B.

² Oxenefordiam] Oxenford, B.

³ Gwalliæ] Walliæ, B.

⁴ Swtwalliæ] Sudwalliæ, B.

⁵ Nortwalliæ] Norwalliæ, B.

⁶ Catwalanus] Catwallus, B.

⁷ Delwain] Delwan, B.

⁸ et . . Keviliu] om. B.

⁹ Madacus] Maddocus, B.

¹⁰ Chone] om. B.

¹¹ multi alii] tr. B.

¹² Gualliæ] Walliæ, B.

¹³ ibidem] ibi, B.

¹⁴ filius . . imperatricis] om. B.

¹⁵ qui] A blank for the name in A. Emma, sister of Henry II.

¹⁶ Ellesmara] Elmesmara, B.

¹⁷ ibidem] om. B.

¹⁸ Angliæ teneret] servaret, B.

¹⁹ Sutwalliæ] Sudwalliæ, B.

²⁰ Meronið] Meromdun, B.

²¹ autem] etiam, B.

²² scilicet] om. B.

²³ Oxenford] Oxenfordiam, B.

²⁴ dominus] om. B.

²⁵ minimum] om. B.

²⁶ coram . . sui, constituit . . Hiberniæ] tr. B.

²⁷ in hoc modo] in hunc modum, B.

²⁸ inde] om. B.

Hoveden, 323. b. 37, shorter. *Johanni ligantias et fidelitates contra omnes homines. A.D. 1177. May. He gives Meath to Hugh de Lasci ;*
*De terris Hiberniæ.*¹ Dedit itaque rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, Hugoni de Lasci totam Midam cum pertinentiis suis² pro servitio centum militum, tenendam de ipso et Johanne filio suo. Et cartam suam ei inde fecit. Deditque ibidem Rodberto filio Stephani et Miloni de Cogham regnum de Corch, pro servitio sexaginta militum, tenendum de ipso et Johanne filio suo ; excepta civitate de Corch cum uno cantredo,³ quem dominus rex sibi et hæredibus suis observavit. *fo. 98 r. Cork to Robert Fitz-Stephen and Milo de Cogham ;*

Hoveden, 323. b. 42. Deditque ibidem Hereberto filio Hereberti,⁴ et Wilhelmo fratri comitis Reginaldi, et Joellano⁵ de la Pumerai,⁶ nepoti eorum, regnum de Limeric pro servitio sexaginta militum, tenendum de ipso et Johanne filio suo ;⁷ excepta civitate de Limeric cum uno cantredo,⁸ quem dominus⁹ rex¹⁰ retinuit in manu sua ad opus suum et hæredum suorum.¹¹ *Limerick to Herbert Fitz-Herbert and others.*

Hoveden, 323. b. 45. Tradidit¹² autem dominus rex¹³ Willelmo filio Aldelmi,¹⁴ dapifero suo, civitatem Wesefordiæ in custodiam,¹⁵ cum omnibus¹⁶ pertinentiis suis.¹⁷ Et statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad servitium Wesefordiæ : Herkelou¹⁸ cum pertinentiis suis,¹⁹ ad servitium Wesefordiæ ; Glascarric cum pertinentiis suis,¹⁹ ad servitium ejusdem ; terram Gileberti de Bisroharde ad servitium ejusdem ; Fernregwinal cum pertinentiis ad servitium ejusdem ; Fermes cum pertinentiis ad servitium ejusdem ; tota *Wexford he commits to William Fitz-Aldhelm.*

¹ *De terris Hiberniæ*] rubricated in B. W. ; in capital letters in A.

² *suis*] om. B.

³ *cantredo*] contredo, B.

⁴ *Hereberto filio Hereberti*] Herberto filio Herberti, B.

⁵ *Joellano*] Joscelino, B.

⁶ *Pumerai*] Pumeray, B.

⁷ *tenendum . . suo*] om. B.

⁸ *cantredo*] contredo, B.

⁹ *dominus*] om. B.

¹⁰ *rex*] sibi, ins. B.

¹¹ *in manu sua . . suorum*] om. B.

¹² *Tradidit*] Dedit, B.

¹³ *dominus rex*] om. B.

¹⁴ *Willelmo filio Aldelmi*] tr. B.

¹⁵ *custodium*] custodia, B.

¹⁶ *omnibus*] om. B.

¹⁷ *suis*] om. B.

¹⁸ *Herkelou*] Herketelou, B.

¹⁹ *suis*] om. B.

A.D. 1177.
May.
The dependencies of
Wexford.

terra Hervei inter Wesefordiam et aquam de Waterford, Hoveden,
323. b. 50.
ad servitium ejusdem; servitium Reimundi de Druua
ad servitium ejusdem; servitium de Frodrenelan ad
servitium ejusdem; servitium Uthmorthi de Leghlin ad
servitium ejusdem; tenementum Machtaloe cum perti-
nentiis suis, ad servitium ejusdem; Leis terra Gaufridi
de Costentin cum pertinentiis suis, ad servitium ejus-
dem; tota terra Otuel, ad servitium ejusdem.¹

Waterford
is com-
mitted to
Robert le
Poer.

Tradidit² autem ibidem³ dominus⁴ rex Roberto le Hoveden,
323. b. 53.
Puer in custodia⁵ civitatem Waterfordiæ cum omnibus⁶
pertinentiis suis.⁷ Et statuit hæc subscripta in pos-
terum pertinenda ad servitium Waterfordiæ.⁸ Tota
terra⁹ quæ est inter Waterfordiam¹⁰ et aquam quæ est
ultra Lismoram, ad servitium ejusdem; tota¹¹ terra¹² de
Oissereia,¹³ cum pertinentiis suis¹⁴ ad servitium ejusdem.

Dublin and
its depen-
dencies to
Hugh de
Lasci.
fo. 98 v°.

Tradiditque¹⁵ ibidem dominus¹⁶ rex Hugoni de Lasci Hoveden,
324. a. 2.
civitatem Divelinæ¹⁷ in custodia cum omnibus perti-
nentiis suis,¹⁸ et statuit hæc subscripta in posterum per-
tinenda ad servitium Divelinæ; tota terra de Offelana
cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem; tota terra
de Offalia cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem,
Kildaran cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem.
Wikichelou, cum pertinentiis suis, ad servitium ejus-
dem; servitium de Mida, ad servitium ejusdem; servi-
tium quatuor militum quod Robertus Puer debet de
castello suo de Dunavet, ad servitium ejusdem.¹⁹

¹ *terram Gileberti Bisroharde*. . .
ejusdem] et alias multas terras quas
longum est enumerare, B.

² *Tradidit*] Dedit, B.

³ *ibidem*] ibi, B.

⁴ *dominus*] om. B.

⁵ *custodia*] custodiam, B.

⁶ *omnibus*] om. B.

⁷ *suis*] om. B.

⁸ *Waterfordiæ*] de Waterford, B.

⁹ *Tota terra*] Totam terram, B.

¹⁰ *Waterfordiam*] Waterford, B.

¹¹ *tota*] om. B.

¹² *terra*] terram, B.

¹³ *Oissereia*] Siseria, B.

¹⁴ *suis*] om. B.

¹⁵ *Tradiditque*] Deditque, B.

¹⁶ *dominus*] om. B.

¹⁷ *Divelinæ*] Duvelinæ, B.

¹⁸ *suis*] om. B.

¹⁹ *et statuit* . . *ejusdem*] et statuit
alias multas terras ad servitium de
Divelin, B.

Hoveden,
324. a. 8.
MS. B.
fo. 26 b.

Postquam autem dominus rex apud Oxeneford in prædicto modo terras Hiberniæ et earum servitia divisisset; fecit omnes quibus earundem custodias¹ commiserat, homines suos et Johannis filii sui devenire, et jurare eis ligantias et fidelitates de terris Hiberniæ.

A.D. 1177.
May.
He makes
them swear
homage, al-
legiance and
fealty to
himself and
John.

Hoveden,
320. a. 51,
shorter.

Et postea, Dominica sequenti, scilicet xi.² kalendas Junii, venit ipse usque abbatiam de Ambresbiri.³ Et Ricardus archiepiscopus Cantuariensis,⁴ et Bartholomæus Exoniensis⁵ episcopus, et Johannes Norwicensis episcopus, et Reginaldus Battoniensis episcopus, et Adam episcopus de Sancto Asaf, et Gwido Pangorensis ecclesiæ electus⁶ venerant⁷ illuc obviam regi, sicut eis rex mandaverat.⁸ Cumque illuc venissent, eadem die Dominica, prædictus Cantuariensis archiepiscopus coram prænominatis episcopis, per præceptum regis introduxit in abbatia illa de Ambresbiria⁹ viginti quatuor sanctimoniales ordinis Fontis Ebraudi,¹⁰ pro quibus ipse in Pictaviam miserat ad Fontem Ebraudi;¹⁰ dominus enim rex¹¹ abbatissam et sanctimoniales, quæ ibi prius erant, expulit per mandatum Alexandri summi pontificis, propter vitæ earum turpitudinem.

May 22,
he visits
Amesbury,
where the
bishops
meet him
and insti-
tute the
nuns from
Fontevraud.

Hoveden,
320. a. 53.

Præterea, eadem die ibidem, per consensum et voluntatem¹² regis, prædictus archiepiscopus consecravit Vidonem¹³ prædictum¹⁴ electum in antistitem Pangorensis ecclesiæ; qui ante consecrationem suam promisit prædicto¹⁵ Cantuariensi archiepiscopo, et successoribus suis, canonicam obedientiam; et professionem suam ei scrip-

Consecra-
tion of Guy
to be bishop
of Bangor, at
Amesbury.
May 22.

¹ *earundem custodias*] eandem custodiam, B.

² *xi.*] om. B.

³ *Ambresbiri*] Ambrebiri, B.

⁴ *archiepiscopus Cantuariensis*] tr. B.

⁵ *Exoniensis*] Oxoniensis, B.

⁶ *et Reginaldus . . electus*] et tres alii episcopi, B.

⁷ *venerant*] venerunt, B.

⁸ *sicut mandaverat*] per mandatum ipsius, B.

⁹ *Ambresbiria*] Hambresbiria, B.

¹⁰ *Ebraudi*] Eubraudi, B. *Frontis* and *Frontem* below, A. B.

¹¹ *rex*] om. B.

¹² *consensum . . voluntatem*] tr. B.

¹³ *Vidonem*] Guidonem, B.

¹⁴ *prædictum*] om. B.

¹⁵ *prædicto*] om. B.

A.D. 1177.
May 29.
The king
at Winches-
ter gives the
abbey of
Peter-
borough to
Benedict;
and that of
Whitby to
Richard,
prior of
Kirkby.

fo. 99 r°.

Cardinal
Vivian, on
June 3, ob-
tains leave
from the
king to go to
Scotland;
and, towards
Aug. 1, holds
a council at
Edinburgh,
in which
Christian,
Bishop of
Whithorn,
is sus-
pended.

tam¹ tradidit coram prænominatis episcopis, ministran-
tibus sibi in illo officio.

Dominica autem sequenti, scilicet² Dominica prox-
ima ante Ascensionem Domini,³ rex apud Wintoniam⁴ concessit Benedicto priori ecclesiæ Sanctæ Trinitatis
Cantuariæ,⁵ abbatiam de Burgo. Et monachi de
Burgo, qui illuc per mandatum regis⁶ venerant ad faci-
endam electionem, eum per voluntatem regis elegerunt.
Et eadem die dominus rex concessit Ricardo, priori
de Kirkebi, abbatiam de Witebi. Et monachi de
Witebi, qui illuc per mandatum regis venerant ad
faciendam electionem, eum per voluntatem regis elege-
runt. Et Ricardus⁷ Cantuariensis archiepiscopus, qui
electionibus illis interfuit, eas auctoritate sua confirma-
vit. Idem vero archiepiscopus Willelmum de Walter-
villa⁸ abbatem de Burgo, ut supradictum est, depo-
suerat.

Ibidem⁹ autem prædictus Vivianus, apostolicæ sedis
legatus, ad curiam regis Angliæ venit; et in crastino
Ascensionis Domini impetravit a domino rege litteras
protectionis suæ et conductus, in Scotiam ad perficien-
dam legationem suam, reversus est;¹⁰ et instante festo
Sancti Petri ad Vincula, præfatus Vivianus venit usque
Castellum Puellarum, cum episcopis et viris ecclesiasticis
de regno Scotiæ, ad celebrandum ibidem concilium de
statutis ecclesiæ. In quo concilio suspendit ab officio
episcopali Christianum episcopum Candidæ Casæ, quia
ipse ad concilium illud venire noluit. Dicebat enim

¹ *ei scriptam*] tr. B.

² *Dominica . . . scilicet*] Igitur, B.

³ *Domini*] om. B.

⁴ The following paragraphs change
places in B.: the account of the
legate's proceedings comes first, and
the election of the abbot of Whitby
precedes that of the abbot of Peter-
borough.

⁵ *apud Wintoniam* and *Benedicto*
... *Cantuariæ*] in the margin of
A., as if omitted by mistake.

⁶ *regis*] ipsius, B.

⁷ *Et Ricardus*] Ricardus vero, B.

⁸ *Waltervilla*] Wautervilla, B.

⁹ *Ibidem*] Ibi, B.

¹⁰ *est*] om. B.

episcopatum suum pertinere ad legatiam Rogeri¹ Eboracensis archiepiscopi, qui eum in episcopum consecraverat, secundum consuetudinem antiquam prædecessorum utriusque:² et ipse Rogerus, Eboracensis archiepiscopus, constitutus erat legatus suæ provinciæ³ ab Alexandro summo pontifice; et juri suo vendicabat subjectionem episcopatus Candidæ Casæ, qui etiam nominatus est episcopatus Witernæ⁴ de Galveia.⁵ Celebrato autem concilio illo, præfatus Vivianus Romam rediit per mandatum Alexandri summi pontificis, propter nimiam cupiditatem suam, qua fere omnes primates ecclesiasticos suæ legationis depopulando oppressit.

A.D. 1177.
August.
Question as to the supremacy over the diocese of Whithern.

Departure of Vivian.

Præterea omnes comites et barones et fere omnes milites regni, qui de rege aliquid in capite tenuerunt, Wintoniam venerunt, parati equis et armis per ejus mandatum ad audiendum ipsius præceptum.⁶ Fere enim omnes naves portuum maris Angliæ et Normanniæ, per mandatum regis convenerant apud Portesmotham⁷ et Suthamtoniam,⁸ ad milites illos transfretandos in Normanniam cum ipso rege.

June.
Assembly of forces at Winchester, and of the fleet at Portsmouth and Southampton.

MS. B.
10. 27 a.

Interim Henricus Bajocensis episcopus in Angliam applicuit, et cum eo Hugo de Bello Campo et Osbertus clericus⁹ de camera regis;¹⁰ et Gaufridus de la Charite,¹¹ quos ipse rex cum filia sua miserat in Siciliam. Et ipsi interfuerunt coronationi et desponsationi prædictæ regis filiæ, quam, ut supra diximus, Willelmus rex Siciliæ in uxorem duxit.¹²

fo. 99 v.
The escort of Johanna return from Sicily.

Cumque dominus rex causam adventus prædicti Bajocensis episcopi¹³ cognovisset, suorum fretus consilio,

¹ Rogeri] om. B.

² consuetudinem . . utriusque] tr. B.

³ suæ provinciæ] tr. B.

⁴ Witernæ] Winternæ, B.

⁵ Galveia] Galweia, B.

⁶ per ejus . . præceptum] ad audiendum ipsius mandatum, B.

⁷ Portesmotham] Portesmu, B.

⁸ Suthamtoniam] Suthamton, B.

⁹ clericus] om. B.

¹⁰ regis] om. B.

¹¹ Charite] Charte, B.

¹² quam . . duxit] om. B.

¹³ prædicti . . episcopi] eorum, B.

A.D. 1177.
June 2.
The king
dismisses
his forces, to
re-assemble
on July 1;
and sends an
embassy to
France,

to urge king
Lewis to
give up the
portions
settled on
his daugh-
ters on their
marriage to
the king's
sons, the
Vexin and
Bourges.

per commune edictum præcepit,¹ in ipsa die Ascensionis Domini, ut omnes milites qui illuc per mandatum ejus² cum equis et armis venerant, ad propria redissent; et ut iterum venissent Wintoniam,³ in octavis Sancti Johannis Baptistæ, parati equis et armis, ad suum mandatum exsequendum. Et statim dominus⁴ rex misit inde in Normanniam Gaufridum Elyensem⁵ episcopum, et Henricum Bajocensem episcopum, et Valterium de Constantiis⁶ Oxenfordiæ archidiaconum, vicecancellarium suum; et præcepit eis, ut adsociatis sibi Rotrodo⁷ Rothomagensi archiepiscopo, et Ricardo Wintoniensi episcopo, et aliis honestis personis tam clericis quam laicis de Normannia, Lodovicum regem Franciæ⁸ convenirent super pactis inter eos factis de maritaggio quod idem rex⁹ conventionavit se daturum cum filiabus suis Henrico regi et Ricardo comiti Pictaviæ, filiis suis.¹⁰ Prædictus enim rex Franciæ conventionavit Henrico, regi juveni, filio regis Angliæ, se ei daturum cum filia sua,¹¹ quam in uxorem duxerat, totam terram illam quæ vocatur Veugessyn;¹² scilicet tota terra¹³ quæ est inter Gisortium et Pontaisam. Præterea idem rex Franciæ conventionavit Ricardo comiti Pictaviæ, cum filia sua quam ipse in uxorem duxerat,¹⁴ civitatem Bituricensem cum omnibus pertinentiis suis.¹⁵ Et rex Angliæ mandavit regi Franciæ per prædictos nuncios suos,¹⁶ sibi et filiis suis¹⁷ restitui prænominatum maritagium, quod ipse eis conventionaverat. Præterea rex Angliæ mandavit

Cf. Hoveden,
325. b. 36.

¹ *edictum præcepit*] tr. B.
² *illuc . . ejus*] tr. B.; ipsius, B.
³ *venissent Wintoniam*] Wintoniam veniant, B.
⁴ *dominus*] om. B.
⁵ *Elyensem*] Eliensem, B.
⁶ *Valterium de Constantiis*] Walterum, B.
⁷ *Rotrodo*] om. B.
⁸ *Franciæ*] om. B.
⁹ *rex*] Franciæ, ins. B.

¹⁰ *suis*] om. B.
¹¹ *sua*] om. B.
¹² *Veugessyn*] Weugessyn, B.
¹³ *scilicet tota terra*] illam scilicet terram, B.
¹⁴ *duxerat*] ducturus erat, B., as a correction for *duxerat*.
¹⁵ *suis*] om. B.
¹⁶ *suos*] om. B.
¹⁷ *suis*] om. B.

ei, ut omni occasione et dilatione remota, permetteret A.D. 1177.
 filiam suam reginam, Henrici regis filii sui uxorem, June.
 redire in Normanniam. Ipsa enim prægnans ad regem He orders
 Franciæ patrem suum abiit, domino rege Angliæ in- queen Mar-
 consulto, et sine ejus licentia. garet to re-
 turn to Nor-
 mandy.

Præterea ibidem, scilicet¹ apud Wintoniam, dominus He appoints
 rex quendam fratrem Templi nomine Rogerum, quem Roger, a
 consilio episcoporum suorum et aliorum quorundam fo. 100 r.
 sapientum virorum² regni sui elegerat, constituit domus Templar, to
 be his almo-
 ner.
 suæ eleemosynarium. Et præcepit ut ipse clamores
 pauperum, qui in præsentia ipsius³ venire non poterant,
 benigne et efficaciter audiret, et ipse regi præsentaret,
 ut sic ad finem debitum perducerentur. Et statuit
 ibidem rex quod prædictus eleemosynarius reciperet in
 denariis totam decimam⁴ cibariorum et potuum quæ
 expenderentur in domo ejus, et ut ipse decimam illam
 pauperibus erogaret.

Venerunt autem ibidem ad regem nuncii sui,⁵ quos He receives
 in Siciliam miserat cum Johanna filia sua maritanda the copy of
 Johanna's
 settlement.
 regi Willelmo Siciliæ; et tradiderunt ei quoddam scrip-
 tum de dote quam Willelmus rex Siciliæ dedit Jo-
 hannæ⁶ filiæ suæ, die⁷ qua eam desponsavit: cujus
 scripti transcriptum hoc est.

Hoveden, 315. a. 31. A.D. 1177.
 Gervas. 1436. February.
 R. de Monte, " desponsationis suæ.⁸ Grant of
 &c. dower by
 king Wil-
 liam of
 Sicily to his
 queen.
 " In nomine Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi.
 " Amen. Rerum fœdus et concordiam humanarum, inter
 " cætera pacis bona ligat fortius et astringit vinculum con-
 " jugale, quod et sacramenti altitudine venerandum, et ipsa
 " suæ institutionis est singularitate præclarum, et sollemni
 " ab initio mundi et temporis consuetudine celebratum. Cu-
 " jus itaque virtus et forma, quia de Divina institutione traxit
 " originem, nec de peccato induit maculam, nec de longævi

¹ *scilicet*] om. B.

² *virorum*] om. B.

³ *ipsius*] ejus, B.

⁴ *decimam*] om. B.

⁵ *sui*] ut supradictum est, ins. B.

⁶ *Johannæ*] om. B.

⁷ *die*] om. B.

⁸ Rubric in B. W., "Carta regis
 " Willelmi regis Siciliæ de dote
 " uxoris suæ."

A.D. 1177.
February.
Dower of
queen Jo-
hanna.

fo. 100 v°.

William,
king of
Sicily, grants
to his wife
the county
of Mount S.
Angelo;
with Sipon-
to, Viesti,
Lesina, Pes-
chicci, Vico,
Caprile, Va-
rano, Ceffa-
licchia, Can-
delaro, San
Chirico,
Castello Pa-
gano, Ber-
sentium,
Cagnano, S.
John in
Lama, and
S. Mary in
Pulsano.

“ serie temporis desuetudinis potuit sentire jacturam; quin Hoveden
315. a. 41.
“ etiam id honoris venerando accessit mysterio, ut maris et
“ foeminae consensus in matrimonium, Christi et Ecclesiae
“ teneat sacramentum. Tanti ergo mysterii ratione simul et
“ veneratione inducti, nos ¹ Willelmus Divina favente clemen-
“ tia ² rex Siciliae, et ducatus Apuliae, et principatus Capuae,
“ Johannam puellam regii excellentia sanguinis illustrissimam,
“ filiam Henrici magnifici regis Anglorum, ³ Divino nutu et
“ felici auspicio sacri lege matrimonii et maritali nobis foedere
“ copulamus, ut bonum conjugii castae dilectionis fides exhi-
“ beat; unde nobis in posterum proles regia, Deo dante, suc-
“ cedat, quae Divini gratia muneris virtutum simul et generis
“ titulo, ad regni possit et debeat fastigium sublimari. Quia
“ vero nostra dignum est celsitudine, ut tam nobile ac insigno
“ conjugium decenti dodario debeat honorari, per hoc praesens
“ scriptum ⁴ damus, et in dodarium concedimus praefatae re-
“ ginae carissimae uxori nostrae, comitatum Montis Sancti ⁵
“ Angeli, sicut inferius est ⁶ annotatum; videlicet ⁷ in demanio
“ civitatem Montis Sancti ⁸ Angeli, civitatem Siponti, et civi-
“ tatem Vestae; cum omnibus justis tenementis et pertinen-
“ tiis ⁹ earum. In servitio autem concedimus ei de tenementis
“ comitis Goffridi, ¹⁰ Alesine, Peschizam, Bicum, Caprile, Ba-
“ ranum et Sfilizum, ¹¹ et omnia alia quae idem comes de
“ honore ejusdem comitatus Montis Sancti Angeli tenere
“ dinoscitur. Concedimus etiam ei similiter in servitio Can-
“ delarium, Sanctum Clericum, Castellum Paganum, Bersen-
“ tium et Cagnananum. ¹² Insuper concedimus ut sint de honore
“ ipsius dodarii, ¹³ monasterium Sancti Johannis de Lama, et
“ monasterium Sanctae Mariae de Pulsano, cum omnibus tene-
“ mentis ¹⁴ quae ipsa monasteria tenent de honore praedicti
“ comitatus Sancti Angeli; ita quidem ut ipsa regina uxor
“ nostra praedicta omnia semper ¹⁵ recognoscat ab haeredibus
“ nostris, nobis nostra ordinatione ¹⁶ in regnum succedentibus,
“ et de omnibus praescriptis tenementis servitium, prout exigit
“ feodum eorum, integre et illibate jam dictis haeredibus nos-
“ tris faciat, et maneat semper in eorum fidelitate. Ad hujus

¹ *inducti nos*] tr. B.

² *clementia*] gratia, B.

³ *magnifici . . Anglorum*] tr. B.

⁴ *praesens scriptum*] tr. B.

⁵ *Sancti*] om. B.

⁶ *inferius est*] tr. B.

⁷ *videlicet*] scilicet ut, B.

⁸ *Sancti*] om. B.

⁹ *justis . . pertinentiis*] tr. B.

¹⁰ *Goffridi*] Godefridi, B.

¹¹ *Sfilizum*] Sefilizum, B.W.

¹² *Cagnananum*] Cognananum, B.
W.

¹³ *ipsius dodarii*] tr. B.

¹⁴ *tenementis*] pertinentiis, B.

¹⁵ *semper*] om. B.

¹⁶ *nostra ordinatione*] tr. B.

Hoveden,
315. b. 9.

“ autem donationis et concessionis nostræ memoriam et in- A.D. 1177.
 “ violabile firmamentum, præsens privilegium per manus February.
 “ Alexandri nostri notarii¹ scribi, et bulla aurea nostro typario Dower of
 “ impressa roboratum, nostro sigillo jussimus decorari. In queen Jo-
 “ quo familiares nostri, et aliæ personæ præcepto nostro se² hanna.
 “ scripserunt, anno, mense et indictione subscriptis:³
 “ ✚ Ego Walterus Panormitanus archiepiscopus.
 “ ✚ Ego Alphanus,⁴ Capuanus archiepiscopus.
 “ ✚ Ego Ricardus, Siracusanus episcopus.
 “ ✚ Ego Bartholomæus, Agrigentinus episcopus.
 “ ✚ Ego Reginaldus,⁵ Barensis archiepiscopus,
 “ ✚ Ego Nicholaus primus Messanensis archiepiscopus.
 “ ✚ Ego Rufus,⁶ Consentinus archiepiscopus.
 “ ✚ Ego Theobaldus episcopus, abbas regalis monasterii
 Sanctæ Mariæ Novæ.
 “ ✚ Ego Robertus, Cataniensis episcopus.
 “ ✚ Ego Wido, Cephalensis episcopus.
 “ ✚ Ego Elias,⁷ Trojanus electus.
 “ ✚ Ego Justus Mazzarensis⁸ episcopus. fo. 101 r°.
 “ ✚ Ego Robertus, Tricaricensis episcopus.
 “ ✚ Ego Petrus, Galetanus episcopus.
 “ ✚ Ego Johannes, Potentinus episcopus.
 “ ✚ Ego Robertus de Bizino.⁹
 “ ✚ Ego Robertus Malcovenanz.¹⁰
 “ ✚ Ego Alexander Gupille.
 “ ✚ Ego Mathæus, domini regis vicecancellarius.
 “ ✚ Ego Robertus, Casertanus comes.
 “ ✚ Ego Amphusus, comes Scrullacensis.¹¹
 “ ✚ Ego Jocelinus, comes Lert'.¹²
 “ ✚ Ego Hugo, comes Catazarri.
 “ ✚ Ego Ricardus Fundanus comes.
 “ Ego Walterus de Moac, regii fortunati stolii admiratus.
 “ Ego Aldwinus de Candida, domini regis senescallus.
 “ Ego Berardus Gentilis, regiæ¹³ privatæ maisnedæ¹⁴ con-
 stabularius.

MS. B.
fo. 28 a.

¹ nostri notarii] tr. B.

² se] om. B.

³ The crosses before the names
are omitted in B. after the first.

⁴ Alphanus] Alpanus, B.

⁵ Reginaldus] Reinaldus, B.

⁶ Rufus] Rufferus, B.

⁷ Elias] Helias, B.

⁸ Mazzarensis] Mzzer., A.; Ma-
zensis, H.; om. B. J.; Mizz., Gerv.

⁹ Ego . . Bizino] om. B.

¹⁰ Ego . . Malcovenanz] om. B.

¹¹ Scrullacensis] Serullacensis, B.
W.; Scrullac., Gerv.

¹² Lert] Loret' (?), B.; Jert.,
Gerv.

¹³ regiæ] om. B.

¹⁴ maisnedæ] mainetæ, B.; familiæ,
Gerv.

A.D. 1177.
February.

“✠ Ego Ricardus, sacri regii palatii logoteta.
“✠ Ego Bamalvus de Monteforti, magister¹ justitiarius.
“✠ Ego Persicus, regiæ curiæ magister¹ justitiarius.
“✠ Ego Fredericus, regiæ curiæ justitiarius.
“Data in urbe Panormitana felici per manus Walterii venerabilis Panormitani archiepiscopi, et Mathæi regis vice-² cancellarii, et Ricardi venerabilis Siracusani episcopi, domini regis familiarium; anno Incarnationis Dominicæ³ M^oC^oL^oXXVII^o., mense Februarii, decima indictione, regni vero domini nostri Willelmi, Dei gratia magnifici et gloriosissimi regis Siciliae, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, anno undecimo, feliciter. Amen.”⁴

Hoveden,
315. b. 42.

After June 3.
The king, at
Marlborough,
rough, gives
Limerick to
Philip de
Braiose.

Expletis itaque negotiis suis apud Wintoniam, dominus rex⁵ venit usque Merlebergam, et ibi dedit Philippo de Brusa⁶ totum regnum de Limeric, pro servitio sexaginta militum, tenendum de ipso et⁷ Johanne filio suo: et inde homagium suum ei⁸ fecit. Nam Herbertus⁹ et Willelmus, fratres Reginaldi comitis Cornubiæ, et Joellanus¹⁰ de Pumeria¹¹ nepos eorum, regnum illud habere noluerunt; sed illud reddiderunt domino regi et Johanni filio suo liberum et quietum ab omni calumnia eorum; pro eo quod dominus¹² rex noluit eis reddere hæreditates suas quæ eos de jure

Hoveden,
324. a. 19,
shorter.

fo. 101 v°.

¹ *magister*] om. B.

² *vice*] om. B.

³ *Incarnationis Dominicæ*] tr. B.

⁴ Here B. has a drawing of the golden bulla, which is also given in Hoveden and Brompton. In the latter Chronicle it appears as two concentric circles; round the outer one is the inscription, “Dextera Domini fecit virtutem, Dextera Domini exaltavit me;” and in the inner, “Sigillum regis Willelmi Siciliae divina clementia favente Willelmus Siciliae rex, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ.” The sketch in the printed Hoveden differs from this: in the outer inscription, the words, “Dextera Domini fecit virtutem” are repeated;

and the inner inscription is, “Divina favente clementia, Willelmus rex Siciliae et ducatus Apuliæ et principatus Capuæ. Hoc signum (a cross) sibi præferri a vexillifero facit, cum ad bellum aliquid quod procedit.” MS. B. omits *rex* after the word *Siciliae*, but in all other points agrees with the copy in Brompton.

⁵ *rex*] Angliæ, ins. B.

⁶ *Brusa*] Braius, B.

⁷ *et*] de, ins. B.

⁸ *ei*] eis, B.

⁹ *Herbertus*] Herebertus, B.

¹⁰ *Joellanus*] Jolenus, B.

¹¹ *Pumeria*] Pomeria, B.

¹² *dominus*] om. B.

hæreditario contingebant. Et ideo maxime præfati ^{A.D. 1175.} milites¹ regnum illud de Limeric habere noluerunt, ^{June.} quia nondum erat adquisitum nec subjectum dominio ^{Limerick and Cork were not yet conquered.} domini regis. Nam occiso a regalibus rege monoculo² qui erat rex³ de Limeric; qui etiam, cum præfatus rex Angliæ in Hiberniam veniret ad subjiendam eam sibi, devenit homo regis Angliæ de Limeric et de aliis tenementis suis Hiberniæ; successit ei in regno quidam nomine⁴, qui cum vidisset mala gentis suæ, et sævitias quas advenæ in eum et alios Hibernenses exercebant, noluit fidelitatem aliquam cum eis neque concordiam inire. Similiter rex Corcensis⁵ a fidelitate quam domino⁶ regi Angliæ fecerat recessit, propter his similia.

Appropinquante itaque sollemnitate Pentecosten, dominus rex venit Lundonias, et ibi concessit et dedit ^{Towards Whitsuntide, the king gives the abbey of Thorney to Solomon, prior of Ely.} Salomoni⁷ priori de Ely abbatiam de Torneie:⁸ et monachi de Torneia, qui illuc venerant ad electionem suam faciendam, eum per voluntatem regis elegerunt,⁹ et ipse fidelitatem inde juravit domino regi.

Hoveden, 320. a. 42. very briefly.

Adveniente autem vigilia Pentecosten,¹⁰ venit dominus¹¹ rex usque Waltham;¹² et eadem die Walterus Rofensis episcopus, missus ex parte Ricardi Cantuariensis archiepiscopi, et Gilebertus¹³ Lundoniensis episcopus, et Johannes Norwicensis episcopus, et¹⁴ Hugo Dunelmensis episcopus illuc¹⁵ ad regem venerunt.¹⁶ Et eadem die, scilicet tertio idus Junii¹⁷ et festo Sancti Barnabæ apostoli, præfati episcopi, per regis præceptum

June 11, at Waltham, the bishop meet the king,

MS. B. fo. 28 b.

¹ maxime . . milites] tr. B.

² monoculo] monaclo, B. This was Tigernac O'Roric, king of Meath. He perished in 1172. Gir. Camb. Hibern. Exp. i. 40. Donald O'Brien was king of Limerick.

³ erat rex] tr. B.

⁴ nomine] om. B.; blank in A.

⁵ Corcensis] Conrensis, B. Dermot MacCarthy.

⁶ domino] om. B.

⁷ Salomoni] om. B.

⁸ Torneie] Torneya, B.

⁹ monachi . . elegerunt] om. B.

¹⁰ Pentecosten] Pentecostes, B.

¹¹ dominus] om. B.

¹² Waltham] Walham, B.

¹³ Gilebertus] Gillebertus, B.

¹⁴ et] om. B.

¹⁵ illuc] om. B.

¹⁶ ad regem venerunt] om. B.

¹⁷ Junii] Julii, B.

A.D. 1177.
June 11.
institute
regular
canons into
the church
of the Holy
Cross.

The dean
and secular
canons are
otherwise
provided
for.

fo. 102 r°.

et Alexandri summi pontificis mandatum, et Ricardi Cantuariensis archiepiscopi consensum, introduxerunt in ecclesiam Sanctæ Crucis de Waltham¹ canonicos regulares quos ipse rex elegerat² de domibus canonicorum regularium regni sui: scilicet sex canonicos de abbazia Cirecestriæ, et sex de ecclesia Oseneiæ,³ et quatuor de Sancto Osio;⁴ et statim per consilium prænominatorum præsulum⁵ rex constituit de eisdem canonicis unum priorem, et alium celerarium, et tertium suppiorem, et quartum sacristam; et alios ministros ejusdem⁶ domus prout ordo eorum poscebat. Huic autem ordinationi interfuit Wido Ruffus,⁷ qui fuerat decanus ejusdem ecclesiæ de Waltham,⁸ cui etiam dominus rex dedit in excambium decanatus sui de Waltham, quoddam manerium de dominio suo,⁹—cum pertinentiis suis;¹⁰ et carta sua illud ei in vita sua tenendum confirmavit.¹¹ Interfuerunt etiam fere¹² omnes canonici sæculares ejusdem ecclesiæ de Waltham, quibus dominus rex dedit excambium de præbendis suis ad valentiam earundem præbendarum. Et qui excambium de præbendis suis recipere noluerunt, concessit¹³ dominus rex coram prædictis episcopis, ut præbendas suas tenerent quamdiu vixerint; ita quod post eorum decessum, præbendæ suæ redissent ad usus canonicorum suorum regularium, quos ibi constituit;¹⁴ et promisit eis, quod ipse redditus et possessiones eorum augmentaret,¹⁵ ita quod possent ibidem¹⁶ esse numero quater viginti vel centum¹⁷ canonici ad minus in conventu præter officiales, qui exterioribus agendis curam haberent.

Hoveden,
320. a. 43,
very briefly.

¹ *Waltham*] Walham, B.

² *elegerat*] elegit, B.

³ *Oseneiæ*] Oseney, B.

⁴ *Sancto Osio*] Osyo, B.

⁵ *præsulum*] om. B.

⁶ *ejusdem*] om. B.

⁷ *Ruffus*] om. B.

⁸ *Waltham*] Waltam, B.

⁹ *suo*] blank in A.

¹⁰ *cum . . suis*] om. B.

¹¹ *in . . confirmavit*] tr. B.

¹² *fere*] om. B.

¹³ *concessit*] eis, ins. B. W.

¹⁴ *constituit*] instituit, B.

¹⁵ *augmentaret*] aumentaret, A.

¹⁶ *possent ibidem*] tr. B.

¹⁷ *vel centum*] i. c., A.

Itaque expletis his supradictis apud Waltham, dominus rex in ipsa vigilia Pentecosten¹ Lundonias rediit unde recesserat.² Et in crastino tenuit ibidem³ festum⁴ regale tanta sollemnitate dignum. Quo peracto, dominus rex inde recedens iter suum arripuit versus Wdestokam, ut ibidem adventum Gaufridi Elyensis episcopi et magistri Walteri de Constantiis,⁵ quos in Normanniam ad regem filium suum miserat, expectaret.

A.D. 1177.
June 12.
The king keeps Whitsunday at London, and then goes to Woodstock.

Hoveden, 324. a. 29, very briefly.

⁶ Interim in⁷ ipsa hebdomada Pentecosten angelus Domini apparuit in somnis cuidam⁸ viro cui nomen erat⁹, et dixit,¹⁰ "Hæc dicit Dominus Deus; volo
" ut corpora sanctorum, scilicet corpus Sancti Amphibali,¹¹ qui exstitit magister Sancti Albani martyris, et
" eum a pagano errore ad Christianam veritatem converterat, et corpus beati martyris,¹² qui cum mis-
" sus esset a perfidissimo rege¹³ ad beatum Albanum
" interficiendum, noluit in eum manus mittere, sed de
" pagano errore ad fidem Christi conversus, capitalem
" subiit sententiam, et martyr Christi effectus cœlos
" penetravit, transferantur de loco ubi sepulta sunt
" ad ecclesiam Sancti Albani, et ibi condigno honore
" sepeliantur." Hæc cum angelus¹⁴ dixisset, subjunxit
" dicens illi, "Vade sine dilatione ad abbatem et con-
" ventum ecclesiæ Sancti Albani, et indica eis hanc
" visitationem;¹⁵ et præcipe eis ut fodere faciant in
" loco qui dicitur¹⁶, et ibi invenientur corpora sanc-
" torum." Et postquam hæc dixisset ei¹⁷ angelus,

Miraculous revelation of the relics of S. Amphibalus.

¹ *Pentecosten*] Pentecostes, B.
² *unde recesserat*] om. B.
³ *ibidem*] ibi, B.
⁴ *festum*] suum, ins. B.
⁵ *Constantiis*] Oxenfordensis archidiaconi, ins. B.
⁶ Marginal note in B.: "De Sanctorum inventione apud Sanctum Albanum."
⁷ *in*] om. B.
⁸ *apparuit . . cuidam*] tr. B.
⁹ *viro . . erat*] om. B.

¹⁰ *dixit*] ei, ins. B.
¹¹ *Amphibali*] Amphiphale, B.
¹² *corpus . . martyris*] aliud corpus sanctum, B.
¹³ *rege*] blank in A.; not in B.
¹⁴ *angelus*] Dei, ins. B.
¹⁵ *visitationem*] visionem, B.
¹⁶ *qui dicitur*] a blank in A. and B. Redburne, in marg. in a late hand, in A.
¹⁷ *hæc . . ei*] tr. B.

A.D. 1177.
June.
The revelation is announced to
fo. 102 v.
the abbot
and convent
of S. Alban's.

continuo discessit ab eo.¹ Vir autem ille tali visione angelica expergefactus, apud se diu meditabatur utrum abbatem et conventum Sancti Albani, sicut angelus ei præceperat, verbis aggredere, annon. Cumque diu in hunc modum animum suum affligeret, tandem ei placuit quod non iret; et recubuit in grabato suo. Et ecce angelus Domini² secundo et tertio ei apparuit, eundem sermonem dicens, et minas addens nisi celerius iret, recessit. Talibus^{MS. B. fo. 29 a.} ergo minis vir ille perterritus, ocius a cubili suo surrexit, et præfatum abbatem et conventum adiit, et indicavit eis visionem illam³ angelicam et illud cœleste mandatum. Cujus dictis abbas et conventus ecclesiæ Sancti Albani⁴ fidem adhibuerunt, quia in annalibus suis, ubi miracula et passio beati martyris Albani scribebantur, nomina et passionem præfatorum martyrum Christi legebantur; sed ignotum eis erat in quo loco eorum corpora⁵ sepelirentur. Convocatis igitur⁶ comprovincialibus, præfatus abbas et homo ille cui angelus apparuit, processerunt ad præfatum locum ubi corpora martyrum sepulta erant; et præceperunt circumquaque fodere. Confluebant autem illuc muti, cæci et⁷ claudi, causa recuperandæ⁸ sanitatis, et multi alii qui a diversis languoribus detinebantur. Plures vero illorum a languoribus suis curabantur; nam muti sermonem, cæci visum,⁹ claudi gressum¹⁰ receperunt. Illis itaque circumquaque fodientibus, cum jam per octo dies incassum laborassent; ecce odor suavissimus e tumulis martyrum prorumpens¹¹ eos ad ibi fodiendum provocavit. Assiduus ergo orationibus insistentes, et Omnipotentis Dei auxilium invocantes, ad locum unde odor ille prorupit,

Discovery of
the relics.

¹ *discessit ab eo*] tr. B.

² *Domini*] om. B.

³ *illam*] suam, B.

⁴ *ecclesiæ . . Albani*] om. B.

⁵ *eorum corpora*] tr. B.

⁶ *igitur*] ergo, B.

⁷ *et*] om. B.

⁸ *recuperandæ*] recipiendæ, B.

⁹ *et*, add. B.

¹⁰ *cæci visum, claudi gressum*] tr. B.

¹¹ *prorumpens*] erumpens, B.

ocius accesserunt, et ibi fodientes invenerunt sarco- A.D. 1177.
June 25.
phagos, in quibus præfatorum¹ corpora sepeliebantur. They are
translated
to S.
Alban's.
Hoveden,
324. a. 30. Corpora ergo tollentes die Sabbati, crastino scilicet
Sancti Johannis Baptistæ Nativitatis,² et septimo ka-
lendas Julii, cum hymnis et canticis ad ecclesiam
Sancti Albani detulerunt; et ea ibi honorifice recon-
diderunt.

Hoveden,
324. a. 31. ³ Eodem anno circa clausum Pentecosten, Margareta, About
June 19.
Queen Mar-
garet has a
son, who
dies three
days after.
quæ, ut supradictum est, prægnans abiit ad regem
Franciæ patrem suum, peperit filium, et vocatum est
nomen ejus Wilhelmus, sed infra triduum obiit Parisius
ubi natus fuit; et quidam dicebant quod abortivus
fuit.

Hoveden,
324. a. 34,
shorter. ^{3 4} Interim, die Dominica clausi Pentecosten,⁵ scilicet June 19.
fo. 103 r.
Shower of
blood in the
Isle of
Wight.
decimo tertio kalendas Julii, et festo Sanctorum Ger-
vasii et Prothasii martyrum,⁶ sanguineus imber cecidit
in insula de With,⁷ fere per duas horas integras; ita
quod linei panni, qui per sepes suspensi fuerant ad
siccandum, sic rore illo sanguineo aspersi fuerant, ac
si mersi essent in vase aliquo⁸ sanguine⁹ pleno.

Et dum hæc fierent, Gaufridus Elyensis¹⁰ episcopus, The king at
Woodstock
having re-
ceived the
answer of
his son
Henry, calls
a council
for July 1 at
Winchester.
et magister Walterus de Constantiis archidiaconus
Oxenfordiæ,¹¹ quos rex Angliæ in Normanniam miserat
ad regem filium suum, in Angliam redierunt. Et in-
vento rege apud Wdestoke,¹² indicaverunt ei responsum
regis filii sui super mandatis suis. Quod cum audisset,
nec sibi in aliquo placuisset, mandavit archiepiscopo
Cantuariensi et episcopis regni,¹³ quod¹⁴ in octavis
Sancti Johannis Baptistæ essent¹⁵ ad eum apud Win-

¹ *præfatorum*] *martyrum*, ins. B.

² *Sancti . . Nativitatis*] tr. B.

³ *Eodem*, &c.; *Interim*, &c.]
These two paragraphs are trans-
posed in B.

⁴ "De imbre sanguineo," B., in
marg.

⁵ *Pentecosten*] *Pentecostes*, B.

⁶ *Gervasii . . martyrum*] tr. B.

⁷ *With*] *Wit*, B.

⁸ *vase aliquo*] tr. B.

⁹ *sanguine*] *sanguineo*, B.

¹⁰ *Elyensis*] *Eliensis*, B.

¹¹ *Oxenfordiæ*] *Oxenfordiar*, B.

¹² *Wdestoke*] *Wdestok*, B.

¹³ *regni*] *sui*, ins. B.

¹⁴ *quod*] *om.* B.

¹⁵ *essent*] *esse*, B.

A.D. 1177. toniam; et ita factum est. Venerunt etiam illuc ad
 July 1. eum¹ comites et barones et milites regni sui per sum-
 Council at monitionem suam, parati equis et armis secum trans-
 Winchester. fretare in Normanniam. Venitque illuc ad eum per
 mandatum ipsius Willelmus rex Scotiæ.

They agree
 to wait the
 return of
 the ambas-
 sadors sent
 to king
 Lewis.

Congregatis itaque omnibus in urbe Wintoniæ, rex
 per consilium eorum transfretationem suam² distulit,
 donec Henricus Bajocensis episcopus, et Ricardus Gif-
 fard, quos ad regem Franciæ miserat, ad eum redissent,
 vel nuncii eorum.

Precautions
 taken with
 reference to
 the castles
 of the bishop
 of Durham.

Tunc consiliarii regis ei consuluerunt quod non red-
 deret Hugoni Dunelmensi episcopo castella sua, scilicet
 castellum de Dunelmo, et castellum³ Norham, sed ut
 in manu sua ea⁴ retineret: et sic factum est. Et
 fecit eos quibus illa⁵ custodienda commiserat, jurare
 super sanctorum reliquias, quod si aliquid⁶ adversi, ut
 res humanæ sunt, de eo contingeret, redderent præ-
 dicta castella episcopo Dunelmensi per mandatum Ri-
 cardo de Luci, vel per mandatum⁷ Ricardi Wintoni-
 ensis episcopi, vel per mandatum⁷ Gaufridi Elyensis
 episcopi; et⁸ si quid adversi de episcopo Dunelmensi⁹
 contingeret, redderent ea¹⁰ ecclesiæ Sancti Cuthberti
 Dunelmensis, ne jus ecclesiæ Dunelmensis minueretur.
 Juraverunt etiam custodes prædictorum castellorum,
 quod ubicunque latronem, vel huiusmodi malefactores,
 in terra episcopi Dunelmensis comprehenderent, cape-
 rent et ad justitiam perducerent.

MS. B.
 fo. 29 b.

fo. 103 v.
 In January,
 Martin, a
 canon of
 Bodmin,
 stole the
 body of S.

Eodem anno quidam canonicus de abbazia Both-
 menia,¹¹ quæ in partibus Cornubiæ sita est, Martinus
 nomine, statim post Epiphaniam Domini furtive aspor-
 tavit corpus Sancti Petroci, et cum eo fugiens trans-

Hoveden,
 324. a. 36,
 shorter.

¹ *ad eum*] om. B.

² *suam*] om. B.

³ *castellum*] de, ins. B.

⁴ *in . . ea*] tr. B.

⁵ *illa*] castella sua, B.

⁶ *aliquid*] quid, B.

⁷ *per mandatum*] om. B.

⁸ *et*] om. B.

⁹ *Dunelmensi*] Dunelmi, B.

¹⁰ *ea*] om. B.

¹¹ *Bothmenia*] Bothemia, B.

Hoveden,
324. a. 38,
shorter.

fretavit, et illud secum detulit usque ad abbatiam Sancti Mevenni sitam in partibus Minoris Britanniae. Quod cum Rogero priori Bothmeniae¹ et canonicis ibidem Deo servientibus innotuisset, praedictus prior, per consilium fratrum suorum, dominum regem Angliae Henricum, filium Matillis imperatricis,² adiit, ut per ipsius potentiae auxilium, corpus Sancti Petroci, quod per furtum amiserant,³ recuperassent.⁴ Ad instantiam autem illorum concessit eis praefatus rex auxilium suum, et mandavit per litteras suas Rollando⁵ de Dinamno,⁶ justitiae Britanniae, quod sine dilatione faceret illud corpus⁷ reddi. Audito itaque mandato regis, praedictus Rollandus venit cum armata manu et potenti ad abbatiam Sancti Mevenni, et praecipit corpus illud reddi;⁸ quod cum abbas et monachi ejusdem loci⁹ reddere nollent, ipse minas addidit, jurans se per vim, nisi celerius redderetur, extrahere velle illud. Quod ipsi audientes noluerunt iram praefati regis Angliae incurrere; sed beatum corpus illud reddiderunt praenominato Rogero priori Bothmeniae,¹⁰ die Dominica clausi Pentecosten, festo scilicet Sanctorum Gervasii et Prothasii martyrum,¹¹ scilicet xiii. kalendas Julii. Redditumque¹² est ei corpus illud sanctum cum omni integritate, et sine aliqua diminutione, ab¹³ abbate et monachis ecclesiae Sancti Mevenni, jurantibus super reliquias ejusdem ecclesiae, quod de corpore illo nihil retinerent, sed idem corpus non alternatum redderent. Quod cum factum fuisset, praenominatus prior Both-

A.D. 1177.
Petroc, and
carried it to
S. Mevenni,
in Brittany.

The prior of
Bodmin
appeals to
the king,
who orders
restitution
to be made.

Roland of
Dinan com-
pels them
to restore
the relics,
June 19.

¹ *Bothmeniae*] Bothomeniae, B.

² *Henricum . . imperatricis*] om. B.

³ *amiserant*] amiserunt, B.

⁴ *recuperassent*] recuperare possent, B.

⁵ *Rollando*] Rolando, B.

⁶ *Dinamno*] Dinanno, B.

⁷ *illud corpus*] tr. B.

⁸ *Audito . . reddi*] om. B.

⁹ *monachi . . loci*] conventus loci illius, B.

¹⁰ *Rogero . . Bothmeniae*] priori, B.

¹¹ *Gervasii . . martyrum*] tr. B.

¹² *que*] om. B.

¹³ *ab*] om. B.

A.D. 1177. June. The body of S. Petroc is brought to Winchester on the way to Bodmin. menia¹ cum gaudio in¹ Angliam rediens, corpus beati Petroci,² in theca³ eburnea reconditum, usque civitatem Wintonia⁴ detulit; et cum in conspectu regis allatum fuisset, rex viso eo et adorato, permisit prædictum priorem in pace cum sancto suo ad abbatiam Bothmenia⁴ redire.

July 1. R. Malebranche made abbot fo. 104 r°. of Burton. Ibidem vero, scilicet apud Wintoniam, dominus rex dedit R. Malebranche, priori de Malverniam, abbatiam de Burtona super Trentam; et monachi ejusdem abbatiæ, qui illuc venerunt ad electionem faciendam, eum elegerunt per voluntatem et assensum regis.⁵

July 9. The king comes to Stokes, near Portsmouth. Tunc peractis negotiis suis⁶ apud Wintoniam, rex iter suum arripuit versus mare ad transfretandum in Normanniam; et venit ad Stokes juxta Portesmutham,⁷ ubi naves suæ erant, feria septima,⁸ septimo idus Julii.

July 10. He goes to Stansted. Et quia ventus erat ei contrarius, in crastino transtulit se usque Stanstede, ibi moram factururus donec audiret rumores de Francia, vel donec haberet prosperum ventum ad transfretandum. Tertia vero feria sequenti, scilicet quarto idus Julii, dum ibidem moram faceret, venit ad eum Johannes de Rainewilla,⁹ frater Templi,¹⁰ missus ex parte Ricardi Giffard¹¹ et Roberti Pikenot et Roberti filii Bernardi, nunciorum suorum quos in Franciam miserat; et indicavit ei ex parte eorum, quod Petrus qui electus erat Meldensis¹² ecclesiæ, nunc vero cardinalis, et missus ab apostolica sede legatus in Franciam, in mandatis a summo pontifice Alexandro acceperat, quod¹³ tota terra ejus citra mare

MS. B.
fo. 30 a.

¹ in] om. B.

² Petroci] Petrocii, B.

³ theca] teca, A.; tecta, B.

⁴ Bothmenia] om. B.

⁵ R. de Malebranche . . . regis] abbatiam de Burtonia super Trentam, B.

⁶ suis] om. B.

⁷ Portesmutham] Portesmute, B.

⁸ septima] sexta, B.

⁹ Rainewilla] Ramevilla, B.

¹⁰ Templi] de Templo, B.

¹¹ Giffard] Gistard, B.

¹² Meldensis] Meldelsis, A. Peter cardinal of S. Chrysogonus, had been elected to Meaux.

¹³ quod] ut, B.

et ultra,¹ anathemati subderetur, nisi permetteret² quod Ricardus filius ejus,³ comes Pictaviæ,⁴ sibi in uxorem⁵ acciperet Aelais filiam regis Franciæ, quam ipse jamdiu, et ultra quam inter eos convenerat, in custodia sua habuit ad opus prædicti Ricardi. Quod cum rex Angliæ audisset, consuluit episcopos suos qui aderant, scilicet Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, et Gaufridum Elyensem,⁶ et Bartholomæum Exoniensem,⁷ et Johannem Cicesterensem episcopum,⁸ et alios sapientes regni sui⁹ qui tunc aderant, quid super hac re sibi esset agendum. Tandem placuit eis ut archiepiscopus et episcopi qui aderant, appellationem facerent contra prænominatum cardinalem ad Alexandrum summum pontificem de suspecto gravamine; et ita fecerunt; et posuerunt ipsum regem et se ipsos et totum regnum Angliæ in protectione domini papæ, et ad eum appellaverunt. Tunc rex misit nuncium suum ad Rogerium¹⁰ Eboracensem archiepiscopum, et¹¹ significans ei rumores quos audierat, mandavit ei ut ipse appellationem faceret in sua diocesi ad Romanum pontificem super eodem casu, sicut archiepiscopus Cantuariensis fecerat in sua diocesi.

A.D. 1177.
July 12.

The arch-
bishop and
bishops ap-
peal to the
pope against
the legate.

Hoveden,
324. a. 47,
shorter.

Eadem¹² vero¹³ die, scilicet quarto idus Julii, feria tertia,¹⁴ rex reddidit ibidem Bartholomæo Exoniensi episcopo capellariam de Boseham, et eum inde capellanum suum fecit, quam idem rex prius abstulerat ecclesiæ Exoniensi, et dederat Arnulfo Lexoviensi episcopo. Conquerente namque præfato Exoniensi episcopo de injuria sibi et ecclesiæ suæ illata, et super hoc protrahente in causam per mandatum summi ponti-

July 12.

The king
restores the
royal chap-
laincy of
Bosham to
fo. 104 v.
the bishop
of Exeter,

¹ *et ultra*] om. B. W.

² *permitteret*] *permitteretur*, B. W.

³ *ejus*] *regis*, B.

⁴ *filius . . Pictaviæ*] *tr.* B. W.

⁵ *uxorem*] *conjugem*, B.; *vel in conjugem*, A., in margin.

⁶ *Elyensem*] *Eliensem*, B.

⁷ *Exoniensem*] *Oxoniensem*, B.

⁸ *Johannem . . episcopum*] om. B.

⁹ *sui*] om. B.

¹⁰ *Rogerium*] *Rogorum*, B.

¹¹ *et*] om. B.

¹² *Eadem*] *Eodem*, B.

¹³ *vero*] om. B.

¹⁴ *feria tertia*] om. B.

A.D. 1177.
July 12.
which had
been held by
Arnulf,
bishop of
Lisieux.

ficis jam dictum Lexoviensem episcopum, tandem cum Hoveden, 324. a. 50, shorter.
idem Lexoviensis episcopus animadverteret, se injuste et contra animi sui conscientiam jam diu tenuisse præfatam capellariam de Boseham, mandavit prænominato Exoniensi episcopo per litteras suas patentes, quod si ipse obtinere posset gratiam regis, ille juri suo, quod sibi in prædicta capellaria¹ vendicabat, cederet. Quod cum regi notuisset, et ipse litteras illas patentes vidisset; statim, ut supradictum est, reddidit Exoniensi episcopo capellariam illam de Boseham, et per litteras suas patentes eam ei confirmavit coram Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, et Gaufrido Elyensi² episcopo,³ et J. Cicestrensi episcopo.

He allows
the Jews to
have cemeteries in
every city
outside the
walls.

Ibidem vero concessit rex⁴ Judæis regni sui Angliæ, et licentiam eis dedit habendi cœmeterium in unaquaque civitate Angliæ, extra clausum civitatis,⁵ ubi possent rationabiliter et in loco convenienti emere, ad sepeliendum ibi⁶ mortuos suos. Nam prius non habebant ipsi in Anglia⁷ cœmeterium aliquod nisi apud Lundonias. Et ubicunque aliquis eorum mortuus esset in Anglia, corpus ejus deferebatur ad sepeliendum ibi.

The king
returns to
Winchester
to be healed
of his
wound,
July 17.

Facta itaque mora octo dierum apud Stanstede,⁸ circa maritima, rex, gravescente cicatrice tibie suæ, in ea parte qua læsus fuerat tempore guerræ ex percussione equi cujusdam⁹ fratris Templi, per consilium suorum transtulit se usque Wintoniam, ut ibi gratus exspectasset aeris serenitatem, et ventum itineri suo prosperum.

¹ *capellaria*] *capella*, B.

² *Elyensi*] *Eliensi*, B.

³ *episcopo*] *om.* B.

⁴ *concessit rex*] *tr.* B.

⁵ *clausum civitatis*] *civitatem*, B.

⁶ *ibi*] *om.* B.

⁷ *prius . . in Anglia*] *om.* B.

⁸ *Stanstede*] *Stanstedum*, B.

⁹ *cujusdam*] *om.* B. ; inserted in a different ink in A. Hoveden,

308, gives this account of the wound: "Ibidem vero (sc. July 25, 1174, at Seleham) equus Tostes de "Sancto Homero, cujusdam militis "Templi, percussit regem in tibia, "et multum læsit." This is not mentioned in the present Chronicle, nor is the reference in the text to be found in Hoveden. Cf. Pet. Bles. Ep. xlv. ed. Busæus, p. 115.

Hoveden,
324. b. 5,
shorter.
Gervase,
Chron. 1437.
MS. B.
fo. 30. b.

¹ Interim appropinquante festo Sancti Jacobi apostoli, Alexander summus pontifex venit Venetiam ² cum cardinalibus suis, et cum multis sanctæ matris ecclesiæ prælatis, tam archiepiscopis quam episcopis. Et Fredericus Romanorum imperator venit illuc obviam ei ³ cum archiepiscopis et episcopis et principibus Theutonici ⁴ regni, ad faciendam ⁵ pacem inter ipsum et summum pontificem, ut deletio schismate, quod jam fere octodecim annos duraverat, pax in ecclesia Dei fieret. ⁶ Hæc sunt autem nomina virorum qui ex parte summi pontificis paci huic interfuerunt.

A.D. 1177.
Towards
July 25,
the pope
goes to
Venice, and
the emperor
meets him,
to close the
schism.

Hoveden,
324. b. 8.
Gervase,
Chron. 1438.

Imballus, episcopus Ostiensis cardinalis.⁷

Willelmus de Pavia episcopus Portuensis, cardinalis.⁸

Walterus episcopus Albanensis, cardinalis.

Conradus episcopus Savia, cardinalis.⁹

Mainfridus episcopus Palestrinus¹⁰ cardinalis.

Johannes Neapolitanus presbyter cardinalis.¹¹

Teodinus, presbyter cardinalis.

Petrus de Bona, presbyter cardinalis.¹²

Bosus, presbyter cardinalis.¹³

Herenbrandus, presbyter cardinalis.¹⁴

Jacinctus, diaconus cardinalis.

Herdizun,¹⁵ diaconus cardinalis.

Chinche Chapel, diaconus cardinalis.¹⁶

Laborandus, diaconus cardinalis.¹⁷

Supporters
of the pope:
cardinal
bishops,
fo. 105 r.

cardinal
priests,

cardinal
deacons.

¹ Rubric in B.: "Scisma Alexandri Papæ."

² *Venetiam*] Venetias, B.

³ *ei*] eis, B.

⁴ *Teuthonici*] Teutonici, B. W.

⁵ *faciendam*] faciendum, B. W.

⁶ This list, *Hæc sunt . . . alii*, is omitted in B.

⁷ Hubaldus, afterwards pope Lucius III.

⁸ The person called cardinal of Pavia, p. 21, above.

⁹ Courad of Wittelsbach, archbishop of Mentz, and cardinal bishop of Sabina.

¹⁰ *Palestrinus*] Palestinus, A.

¹¹ See p. 21 above. He was cardinal priest of S. Anastasia.

¹² Peter de Bono, cardinal priest of S. Mary in Aquiro.

¹³ Boso, cardinal priest of S. Pudentiana.

¹⁴ Hildebrand, of the Basilica of the Twelve Apostles.

¹⁵ *Herdizun*] Ardicio, C. D. of S. Theodore.

¹⁶ Apparently Cinthius, C. D. of S. Adrian.

¹⁷ Laborans, C. D. of S. Mary in Portieu.

A.D. 1177. July. Cardinal deacons.	Hugo Bononiæ, diaconus cardinalis. ¹ Huzeszun, diaconus cardinalis. ² Rainerius, diaconus cardinalis. ³	Hoveden, 324. b. 11.
Arch- bishops of Vienna, Bourges, Milan, Ravenna.	Archiepiscopus de Viana. Archiepiscopus Bituricensis. ⁴ Archiepiscopus de Melan. ⁵ Archiepiscopus de Ravenna. ⁶	
Sicilian envoys.	Archiepiscopus de Salerna, ⁷ ex parte regis Siciliae, et comes Rogerus de Andria. Episcopus de Claro Monte. Abbas Benewallis. ⁸ Frater Turri de Cartusa, et multi alii tam ecclesias- tici quam sæculares principes.	
Supporters of the em- peror:	Et hæc sunt nomina illorum qui erant cum im- peratore.	
The arch- bishops of Magdeburg, Cologne, Mentz, Besançon, Treves,	Archiepiscopus Madeburgensis. ⁹ Philippus, archiepiscopus Coloniensis. ¹⁰ Cristianus, archiepiscopus Maguntinus. ¹¹ Archiepiscopus de Besenzun. ¹² Archiepiscopus de Trevis. ¹³ Electus de Wermaise. ¹⁴ Prothonotarius imperatoris. ¹⁵ Comes Henricus de Disce. Marchio Albertus, ¹⁶ et multi alii.	
elect of Worms, Prothono- tary, Henry of Dietz, Margrave Albert.		

¹ Hugo, C. D. of S. Eustace juxta Templum Agrippæ.

² Hugo Petri Leonis, C. D. of S. Angelo.

³ Rainer, C. D. of S. George ad Velum Aureum.

⁴ Guarin de Girardo, archbishop of Bourges.

⁵ Algisius, archbishop of Milan.

⁶ Gerard, archbishop of Ravenna.

⁷ Romuald, archbishop of Salerno, the historian: ob. 1181.

⁸ *Benewallis*] de Bona Valle, Romuald. Salern. ap. Muratori, *Scriptores*, vii. p. 224. Pontius, bishop of Clermont, Hugh, abbot of Bonneval, and brother T. of the Charreuse, are mentioned as negotiators,

by the emperor, in Gervase, Chr. 1440.

⁹ Wichman, 1152-1192.

¹⁰ Philip of Heinsberg, 1167-1191.

¹¹ 1166-1183. The imperial candidate, in opposition to Conrad of Wittelsbach, see p. 186.

¹² Ebrard, archbishop of Besançon.

¹³ Arnulf, 1169-1189.

¹⁴ Conrad of Steinberg, elected in 1171, bishop of Worms 1178-1192.

¹⁵ His name is given by Romuald; Guorwinus.

¹⁶ Albert, son of Albert the Bear, margrave of Brandenburg (?). See below, p. 189.

Hoveden,
324. b. 22.
Gervase,
Chron. 1438.
Abstract of
the pope's
letter, below,
p. 189.

Congregatis itaque illis in civitate Venetiæ, nono A.D. 1177.
vero¹ kalendas Augusti, scilicet vigília beati Jacobi July 24.
apostoli, præfatus imperator, sicut prius tractatum fue- The emperor
rat et dispositum, venit ad ecclesiam beati Nicolai, at the
quæ per unum milliare a Venetiis distat: et ibi tam church of
ipse quam archiepiscopi,² episcopi et alii principes Teu- S. Nicholas
thonici³ regni, abrenunciantes schismati, per episcopos renounces
et cardinales quos dominus papa ad eos absolvendos the schism,
miserat, absolutionis beneficium meruerunt; et deinde and receives
venerunt Venetias, et ibi ante ecclesiam beati⁴ Marci, absolution.
prædictus imperator domino papæ sicut summo pon- He comes to
tifici omnem obedientiam et reverentiam humiliter fo. 105 vº.
exhibuit. Et recepto ab eo osculo pacis,⁵ eum devote S. Mark's,
dextravit, et cum magna devotione⁶ usque⁷ ad altare and meets
in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die, in festo the pope
Sancti Jacobi, quod feria secunda evenit, scilicet octavo with great
kalendas Augusti, præfatus imperator venit obviam respect.
domino papæ extra ecclesiam Sancti Marci, et dextro
latere ejus devote suscepto, eum in ecclesiam intro- July 25.
duxit. Et peractis missarum sollemniis, eum usque The emperor
ad ipsius ecclesiæ portam dextravit. Et cum dominus conducts
papa pallefridum⁸ suum ascenderet, prædictus impe- the pope to
rator tenuit ei staffam: et omnem honorem et reve- mass at
rentiam ei exhibuit quam prædecessores ejus præ- S. Mark's,
decessoribus suis exhibere consueverunt. and holds
his stirrup.

Hoveden,
324. b. 37.
Gervase,
Chron. 1438.

In hoc autem⁹ concilio, Johannes abbas de Struma, The anti-
qui et vocatus fuerat papa Calixtus; qui etiam tertius pope Calix-
et ultimus schismatis hujus antipapa exstiterat; de- tus de-
gradatus est, et ab ipso imperatore et ab omnibus graded.
principibus ecclesiasticis et sæcularibus Teuthonici¹⁰
regni abrenunciatus est. Similiter omnes archiepi-

¹ *vero*] om. B.

² *episcopi*] et, præf. B.

³ *Teuthonici*] Teutonic, B.

⁴ *beati*] om. B.

⁵ *osculo pacis*] tr. B.

⁶ *magna devotione*] tr. B.

⁷ *usque*] eum, B.

⁸ *pallefridum*] palefridum, B.

⁹ *autem*] vero, B.

¹⁰ *Teuthonici*] Teutonic, B.W.,
and twice below.

A.D. 1177.
July 25.
Persons ordained by the anti-popes degraded.

scopi et episcopi et abbates Teuthonici regni, qui ab eo vel ab aliis antipapis prædecessoribus suis, scilicet ab Octaviano,¹ qui et papa Victor vocabatur, vel ab Widone de Crema, qui et vocabatur papa Paschalis,² ordinati fuerant, degradati sunt. Similiter altaria quæ ab eisdem dedicata fuerant subversa sunt.

Hoveden, 324. b. 41.
Gervase, Chron. 1139.

Conrad of Wittelsbach, who had been elected archbishop of Mentz during the schism, is made archbishop of Salzburg and legate for life.

In hoc autem concilio, Coenredus, frater consobrinus prædicti imperatoris, recepit a manu Alexandri³ summi pontificis archiepiscopatum Sauceburgæ.⁴ Et annuente præfato⁵ imperatore, dominus papa concessit eidem Coenredo legatiam⁶ totius Teuthonici regni quamdiu ipse vixerit. Iste vero Coenredus, cum electus esset tempore schismatis ad archiepiscopatum Maguntinum, noluit ab Octaviano antipapa consecrari; sed malens⁷ inter catholicos pro Nomine Christi egere,⁸ quam inter schismaticos divitiis et transitoriis abundare, electioni suæ abrenunciavit, et⁹ venit in partes Galliarum usque¹⁰ Senonensem civitatem; et invento ibi Alexandro summo pontifice, qui ea tempestate citra montes illuc pervenerat ad celebrandum concilium, pro amore Dei et pace ecclesiæ se ipsum sponte deposuit: et a præfato papa catholico¹¹ honorifice susceptus, inter episcopos cardinales connumeratus est, et in ipso concilio factus fuit episcopus cardinalis de episcopatu Savinæ.

Hoveden, 324. b. 41.
Gervase, Chron. 1139.

fo. 106 rº.

Christian, archbishop of Mentz, burns the pall which

Et Cristianus cancellarius ipsius imperatoris¹² successit præfato Coenredo in archipræsulatum Maguntinum, et pallium suscepit a Widone de Crema;¹³ quod

Hoveden, 324. b. 51.
Gervase, Chron. 1139.

¹ Octaviano] Octoviano, A.; so also below.

² vocabatur . . Paschalis] tr. B.

³ Alexandri] om. B.

⁴ Saucebergæ] Sausebergæ, B.

⁵ præfato] om. B.

⁶ legatiam] lagaciam, A.

⁷ malens] maluit, B.; mallens, A.

⁸ egere] degere, A.

⁹ electi . . . abrenunciavit et] om. B.

¹⁰ usque] ad, ins. B.

¹¹ scipsum . . . catholico] cum prædicto papa Alexandro remansit, a quo, B.

¹² cancellarius . . imperatoris] tr. B.

¹³ Crema] et Coenredus noluit renunciare primæ electioni, quæ de eo facta fuit ad archiepiscopatum Mauguntinum, sed appellavit a summo pontifice ad proximum sequens concilium,—ins. B.

Hoveden,
324. b. 53.
Gervase,
Chron. 1439.
MS. B.
fo. 31 b.

quia ab eo acceperat, facta pace inter dominum papam et imperatorem, propriis manibus suis combussit Venetiæ¹ in Rivo Alto, in palatio² patriarchæ, coram præfato papa Alexandro et cardinalibus suis, et coram³ archiepiscopis et episcopis et aliis viris ecclesiasticis et principibus Teutonici regni qui paci aderant: et postea absolvit eum dominus papa, et pallium ei dedit.⁴ Et sic facta pace Alexander papa remansit, qui statim pacem ecclesiæ subjectis sibi et ecclesiæ Romanæ⁵ regibus et principibus et viris ecclesiasticis in his verbis⁶ significavit. Significavit autem sic Ricardus Cantuariensi archiepiscopo et suffraganeis suis.

A.D. 1177.
July 25.
he had received from the anti-pope, and receives a new one from pope Alexander.

Epistola Alexandri pape ad Ricardum Cantuariensem archiepiscopum.

Hoveden,
325. a. 1.
Gervase,
Chron. 1439.

“ Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Ricardus Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato,⁷ et suffraganeis ejus;⁸ et dilectis filiis abbatibus specialiter ad Romanam ecclesiam pertinentibus in archiepiscopatu Cantuariensi constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. Immensas laudes et gratias agimus Omnipotenti Deo,⁹ Qui licet navem Petri diu permisisset procellosa maris tempestate quassari, nunc tandem imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna, ita ut pacatis maris sævientis fluctibus, prædicta navis ad portum quietis reducta sit et salutis. Sane carissimus in Christo filius noster Fredericus, illustris Romanorum imperator, proximo præterito die Dominico ante festum Beati Jacobi, cum principibus ecclesiasticis et sæcularibus Teuthonici regni, cum multa devotione venit Venetiam ad præsentiam nostram. Et ibi coram innumera multitudine virorum et mulierum, altis vocibus resonantium laudes Altissimo, nobis sicut summo pontifici, omnem reverentiam et honorem exhibuit; et in festo beati¹⁰ Jacobi nobis, ad preces ejus, beati Marci ecclesiam adcurrentibus pro celebrandis missarum sol-

The pope informs the archbishop of Canterbury,

that on fo. 106 v.
July 24 the emperor came to Venice and saluted him as pope; and on the 25th attended him at mass,

¹ Venetiæ] Vinetiæ, B.

² palatio] om. A.

³ coram] om. B.

⁴ ei dedit] tr. B.

⁵ Romanæ] Romanis, B.

⁶ in his verbis] om. B.

⁷ apostolicæ . . legato] om. B.

⁸ ejus] suis, B.

⁹ Omnipotenti Deo] tr. B.

¹⁰ beati] Sancti, B.

A.D. 1177.
August 6.
with due
respect.
On August
1, the em-
peror made
oath (by
proxy) to
keep peace
with the
pope for
ever, with
Sicily for
fifteen years,
and for six
years with
the Lom-
bards; and
the pope
received
him as
catholic
emperor.

Dated Ve-
nice, in the
Rialto,
Aug. 6.

The pope
informs the
archbishop
of York of
the same
events.

fo. 107 r°.

“lemniis,¹ obviam venit, et finita missa, quam a nobis, licet Hoveden,
“indignis, reverenter audivit, nobis omnem honorem exhibuit 325. a. 17.
“quem prædecessores ejus nostris consueverunt antecessori- Gervase,
“bus exhibere. In kalendis vero instantis² mensis Augusti Chron. 1439.
“præfatus imperator, ubi erat numerosa³ hominum multi-
“tudo, in anima sua jurare fecit,⁴ et principes sui quos
“præsentes habebat, tam ecclesiastici quam sæculares, præ-
“stito sacramento firmaverunt, quod pacem ecclesiæ perpetuo,
“et pacem carissimi in Christo filii nostri Willelmi illustris
“Siciliæ regis,⁵ usque ad quindecim annos; et treugam
“Longobardorum a prædictis kalendis Augusti usque ad sex
“annos, sicut pax et treuga ipsa disposita est et tractata, et
“in scriptis redacta, illæsam debeat et illibatam servare.
“Sicut autem idem imperator nos in catholicum papam⁶ et
“spiritualem patrem⁷ recepit; ita nos eum in catholicum
“imperatorem, et uxorem ejus in catholicam imperatricem,
“et filium ipsorum in catholicum regem recepimus. Agite
“itaque⁸ gratias Creatori nostro, Qui sponsam Suam sacro-
“sanctam ecclesiam Sua miseratione respexit; et ei post
“multas persecutiones, quibus graviter pressa est et attrita,
“per Suam gratiam, plenam pacem⁹ reddidit et quietem. MS. B.
“Data Venetiæ in Rivo Alto, octavo idus Augusti.” fo. 31 b.

¹⁰ Similiter in hac eadem forma scripsit Rogero Ebo-
racensi archiepiscopo et Hugoni Dunelmensi episcopo.

“Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Hoveden,
“fratribus Rogero Eboracensi archiepiscopo, apostolicæ sedis 325. a. 32.
“legato, et Hugoni, Dunelmensi episcopo, salutem et apostoli-
“cam benedictionem. Exigunt gratissimæ devotionis obsequia,
“quæ nobis et ecclesiæ tam devote quam laudabiliter exhi-
“buisse noscimini, ut felices successus ipsius ecclesiæ vobis,
“sicut specialibus et devotis ecclesiæ filiis spiritualibus,
“describamus, cum dignum sit et conveniens et honestum,
“ut quos ita habuimus in nostra devotione firmos et sta-
“biles, de prosperitate nostra et ipsius ecclesiæ reddamus
“hilaes et gaudentes. Agite itaque una nobiscum gratias
“Omnipotenti Deo, Qui habitat in altissimis et humilia re-

¹ *sollemniis*] om. B.

² *instantis*] om. B. W.

³ *numerosa*] innumera, B.

⁴ *jurare fecit*] juravit, B.

⁵ *Siciliæ regis*] tr. B.

⁶ *papam*] “Tò ‘papam’ hic cer-
“nitur pene deletum juxta Actum
“Parliamenti proclamationemque

“regiam, forte per D. Guil. Burgh-

“leyensem.” Wanley.

⁷ *patrem*] om. B.

⁸ *itaque*] igitur, B.

⁹ *pacem*] gratiam, B.

¹⁰ *Similiter, &c.*] This preface,
with the following letter, is omitted
in B.

Hoveden,
323. a. 43.

“ spicit de supernis; de Cujus munere venit ut sponsa Sua
 “ sacrosancta ecclesia diu et graviter procellosis fluctibus et
 “ validissima tempestate quassata, nunc tandem portum salu-
 “ tis attigerit; et pacatis sævientis procellis, debita et desi-
 “ derata tranquillitate lætetur. Sane duodecimo kalendas
 “ instantis mensis Augusti, de mandato carissimi in Christo
 “ filii nostri Frederici, illustris Romanorum imperatoris, filius
 “ marchionis Alberti, vir nobilis, magnus et potens, et came-
 “ rarius ipsius imperatoris, præsentibus principibus ecclesias-
 “ ticiis et etiam sæcularibus Teuthonici regni, publice in
 “ anima ejus, in præsentia nostra, coram numerosa hominum
 “ multitudine præstiterunt, tactis sacrosanctis Ewangeliis,
 “ juramentum; quod postquam idem imperator veniret Vene-
 “ tias, omni quæstione et contradictione sopita, pacem ecclesiæ,
 “ sicut per fratres nostros et principes suos disposita est et
 “ tractata, et pacem carissimi in Christo filii nostri Willelmi
 “ illustris Siciliæ regis usque ad quindecim annos, et treugam
 “ Longobardorum usque ad sex annos, in anima sua; et etiam
 “ a principibus suis faceret, sicut in scripto¹ pacis et treugæ
 “ continetur, juramento firmari; et principes Teuthonici regni,
 “ videlicet venerabiles fratres nostri Magdeburgensis, Coloni-
 “ ensis, et Cristianus dictus Maguntinus archiepiscopus, et
 “ quidam alii, id ipsum in anima sua pro se jurare fecerunt.
 “ Nono vero kalendas Augusti, præfatus imperator, sicut
 “ tractatum fuerat et dispositum, venit ad ecclesiam Sancti
 “ Nicholai, quæ per unum milliare distat a Venetiis, et ibi
 “ tam ipse quam archiepiscopi, episcopi, et alii principes
 “ Teuthonici regni, abrenunciantes schismati, per fratres nos-
 “ tros episcopos cardinales de mandato nostro, præsentibus
 “ quibusdam aliis, absolutionis beneficium meruerunt: et deinde
 “ venerunt Venetias; et ibi ante ecclesiam Beati Marci præ-
 “ dictus imperator, innumera multitudine virorum et mulierum
 “ præsentis, et alta voce reddente gratias et laudes Altissimo,
 “ nobis sicut summo pontifici obedientiam et reverentiam
 “ humiliter et reverenter exhibuit. Et recepto a nobis pacis
 “ osculo, nos devòte dextravit, et cum reverentia qua decuit et
 “ devotione usque ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti
 “ vero die, in festo beati Jacobi, ab eodem imperatore rogati,
 “ ad prædictam ecclesiam Sancti Marci sollemnia celebraturi
 “ missarum accessimus; et nobis illuc venientibus præfatus
 “ imperator extra ecclesiam obviam venit, et dextro latere
 “ nostro devòte suscepto, nos in ecclesiam introduxit. Et
 “ peractis Missarum sollemniis, nos usque ad ipsius ecclesiæ
 “ portam dextravit; et cum ascenderemus palefridum nostrum

A.D. 1177.
July 28.

On the 21st
of July, the
son of the
margrave
Albert, and
the empe-
ror's cham-
berlain,
swore peace
with the
pope and
Sicily, and
to observe
the Lom-
bard truce.

July 24, the
emperor and
his princes
renounced
the schism.

fo. 107 v°.

At S. Mark's
he met the
pope with
due respect.

July 25, he
attended
him at
mass,

and held the
pope's
stirrup.

¹ *scripto*] scripta, A.

A.D. 1177. " ibi paratum, staffam tenuit, et omnem honorem et reveren- Hoveden, 325. b. 19.
July 25. " tiam nobis exhibuit, quam prædecessores ejus nostris con-

Dated, Venice, in the Rialto, July 26.
August 17, king Henry II. embarks at Portsmouth, and on the 18th lands at Caplevic.

" sueverunt antecessoribus exhibere. Erit itaque sollicitudinis
" vestræ nobis et ecclesiæ in prosperis successibus congaudere,
" et effectum pacis aliis devotis ecclesiæ filiis aperire; ut ii
" quos zelus domus Domini tangit, de pacis munere divinitus
" dato, in Domino gaudeant et exultent. Datum Venetiæ in
" Rivo Alto, septimo kalendas Augusti."

Interea appropinquante festo Assumptionis beatæ¹ MS. B. fo. 31 v.

Mariæ, rex,² qui moram fecerat apud Wintoniam, ad mare se transtulit, et tertia die sequenti, scilicet xvi^o. kalendas Septembris, sero, naves ascendit apud Porthes-muth.³ Et in crastino, scilicet xv^o. kalendas Septembris, feria quinta,⁴ applicuit in Normanniam apud Kapelwic, et fere omnes comites et barones et milites Angliæ secuti sunt eum in Normanniam.⁵ Et cum applicuisset, misit Gaufridum filium suum in Britanniam ad debellandum

Sept. 11, the two Henries are at Rouen, and meet cardinal Peter, who threatens an interdict.

inimicos suos Britanniae. Et paulo post, scilicet tertio idus Septembris, venit ipse rex Rothomagum, et rex filius suus⁶ cum eo. Et Petrus tituli Sancti Chryso-goni⁷ presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus, venit illuc eis obviam, volens totam terram regis cis-

Hoveden, 325. b. 25, shorter.

fo. 108 v°.

marinam et transmarinam, de mandato Alexandri summi pontificis, sub interdicto ponere, nisi Ricardus comes Pictaviæ, filius ejus, filiam regis Franciæ, nomine Aelais,⁸ sibi in uxorem copulasset. Cumque rex tot et tanta pericula sibi et regno suo imminere sensisset, inducias a præfato cardinali quæsivit, donec locutus esset cum rege Franciæ, patre puellæ. Quibus tandem ab eo impetratis, et nunciis suis ad regem Franciæ missis, colloquium de pace et concordia cum eo cepit inter Yveri et⁹ , in festo Sancti Mathæi apostoli.

The king fixes a conference with king Lewis, for Sept. 21.

¹ *beatæ*] Sanctæ, B.

² *rex*] Henricus, ins. B.

³ *Porthesmuth*] Portesmu, B.

⁴ *scilicet . . quinta*] om. B.

⁵ *in Normanniam*] om. B.

⁶ *suus*] ejus, B.

⁷ *Chrysogoni*] Grisogoni, A.; Grissogoni, B.

⁸ *nomine Aelais*] om. B.

⁹ *inter Yveri et*] om. B.; blank in A.; "apud Yveri," H.; "ad certum locum assignatum," J. The place was Nonancourt, between Yvry and Verneuil. See R. de Diceto, c. 599.

Venit autem ibidem, scilicet¹ Rothomagum,² ad regem, Valleramnus³ de Yveri, et reddidit ei castellum et turrim de Yveri,⁴ ita quod ipse Walleramnus remaneret inde custos ad opus regis, et dedit inde regi filium suum in⁵ obsidem. Adveniente igitur festo Sancti Mathæi apostoli, scilicet undecimo kalendas Octobris, præfati reges ad terminum et locum colloquii prænominatum venerunt, cum principibus et majoribus regni sui,⁶ in quo colloquio rex Angliæ concessit regi Franciæ, quod Ricardus comes Pictaviæ, filius ejus, filiam ipsius in conjugem duceret; et postea hanc pacem et concordiam subscriptam fide et sacramentis et scripto, utriusque sigillo confirmatam fecerunt inter se.

Hæc⁷ est pax et concordia quæ facta est inter regem Franciæ et regem Angliæ.

Hoveden,
325. b. 33,
shorter.

A.D. 1177.
September.
Yvry sur-
rendered to
the king.

Conference
on Sept. 21;
Richard is
to marry
Aelais, and
peace is
made.

Hoveden,
325. b. 44.
Gervase,
Chron. 1442.
Gir. Camb.
De Inst. Pr.
ii. 5.

“ Sciant omnes tam⁸ præsentibus quam⁹ futuri, quod ego Lodovicus Dei gratia rex Francorum, et ego Henricus eadem gratia rex Angliæ, volumus ad omnium tam præsentium quam futurorum notitiam pervenire, nos, Deo inspirante, promisisse et jurasse, quod simul ibimus in servitium Christianitatis, et crucem suscipiemus ituri Jerosolimam, sicut in scripto de susceptione crucis inter nos facto continetur. Volumus etiam quod omnes sciant quod sic sumus et amodo volumus esse amici; quod uterque nostrum alteri conservabit vitam et membra, et terrenum honorem suum, contra omnes homines, pro posse suo. Et si quæcunque persona alterutri nostrum malum facere præsumpserit, ego Henricus juvabo Lodovicum regem Franciæ, dominum meum, contra omnes homines pro posse meo. Et ego Lodovicus juvabo Henricum regem Angliæ contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem et fidelem meum; salva fide quam debemus hominibus nostris, quamdiu ipsi fidem nobis servabunt. Et neuter nostrum amodo retinebit inimicum alterius¹⁰ in terra sua¹¹ ex quo requisitus inde fuerit.¹² Et

Peace of
Yvry.

The kings
agree to go
on crusade,
to be friends
henceforth
and allies.

fo. 108 vº.

¹ *scilicet*] om. B.

² *Rothomagum*] Rothomagensis, B.

³ *Vallcramnus*] Walerannus, B.

⁴ *et . . Yveri*] tr. B.

⁵ *filium suum in*] om. B.

⁶ *venerunt . . sui*] tr. B.

⁷ *Hæc*] Et hæc, B.

⁸ *tam*] om. B.

⁹ *quam*] et, B.

¹⁰ *amodo . . alterius*] tr. B.

¹¹ *sua*] nostra, B.

¹² *fuerit*] fugerit, A.

A.D. 1177. Sept. 21. The disputes about Auvergne, Château-roux, and Berry are reserved for arbitration.

The arbiters on Lewis's side: three bishops, and the counts Theobald of Blois, Robert of Dreux, and Peter of Courtenay.

The arbiters on Henry's side: three bishops, and Maurice de Croum, William Maingot, and Peter of Montrabel.

fo. 109 r°.

“ ut inter nos amodo tollatur¹ omnis² materia discordiæ, con-
 “ cessimus ad invicem, quod de terris et possessionibus et
 “ aliis rebus, quas quisque nostrum modo possidet, alter ad-
 “ versus alterum inde nihil amodo³ petet, excepto eo de
 “ Alvernia, unde contentio inter nos est; et excepto feudo de
 “ Castro Raulfi,⁴ et exceptis minutis feuodis, et divisis terra-
 “ rum nostrarum de Berria, si homines nostri aliquid inde
 “ interceperint inter se vel adversus alterum nostrum. Si
 “ autem super his quæ superius excepta sunt, per nosmet⁵
 “ ipsos convenire non poterimus; ego Lodovicus rex Franco-
 “ rum elegi tres episcopos, Claremontensem, Nivernensem,
 “ Treternensem; et tres barones, comitem Theobaldum et
 “ comitem Rodbertum et Petrum de Curteneia fratres meos:
 “ et ego Henricus rex Angliæ elegi tres episcopos, Willelmum
 “ Cenomannensem, Petrum Petragorensem,⁶ et R. Namnatens-
 “ sem;⁷ et tres barones, Mauricium de Croum, Willelmum
 “ Mangot, et Petrum de Monte Rabel, ex parte mea: qui
 “ inquisita diligenter hinc inde veritate, tam per seipsos
 “ quam per juramenta hominum⁸ terrarum illarum, prædicti
 “ episcopi in verbo veritatis asseverabunt, et laici jurabunt,
 “ quod quæcunque cognoverint de jure cujusque nostrum esse,
 “ hoc inter nos dicent, et nos eorum dicto, bona fide firmiter
 “ stabimus. Si vero omnes illi episcopi quos ego Lodovicus
 “ elegi interesse non poterunt, nihilominus stabimus dicto
 “ illorum duorum qui intererunt. Et si omnes barones ex
 “ parte mea nominati non interfuerint, pro eo non remanebit
 “ quin stemus dicto illorum⁹ duorum qui interfuerint: et
 “ similiter erit de illis quos ego rex Henricus elegi, tam de
 “ episcopis quam de baronibus. Juravimus etiam quod nullum
 “ malum faciemus eis propter hoc quod veritatem inde dixe-
 “ rint. Et si forte, quod Deus avertat, inter nos de terris
 “ nostris aliqua querela amodo¹⁰ oriatur, per eosdem bona
 “ fide et sine malo ingenio sine dilatione terminetur. Si
 “ autem aliqua prædictarum personarum interim mortua fuerit,
 “ altera loco ipsius substituatur. Si vero alteruter nostrum
 “ ante susceptionem crucis iter peregrinationis arripere vo-
 “ luerit; alter qui remanebit terram illius qui in peregrinatione

MS. B.
 fo. 32 a.
 Hoveden,
 325. b. 55.
 Gervase,
 Chron. 1442.
 Gir. Camb.
 De Inst. Pr.
 ii. 5.

¹ *ut . . tollatur*] tr. B.

² *omnis*] omnino, præf. B.

³ *nihil amodo*] tr. B.

⁴ *Raulfi*] Radulfi, B.

⁵ *nosmet*] nos, B.

⁶ *Petragorensem*] Petragonensem, B.

⁷ *Namnatensem*] Namnetensem, B.

⁸ *hominum*] om. A. B.

⁹ *illorum*] aliorum, B.

¹⁰ *amodo*] om. B.

Hoveden,
326. a. 23.
Gervase,
Chron. 1443.
Gir. Camb.
De Inst.
Pr. ii. 5.

“erit, et homines sicut sua propria et dominica fideliter¹ cus-
todiet et manutenebit. Postquam vero, Deo volente, crucem
susceperimus, homines nostros qui nobiscum ibunt faciemus
jurare, quod si alteruter nostrum in via decesserit, quod
Deus avertat, ita illi qui superstes erit² fideliter servient,
sicut servirent domino suo si vivus esset; quamdiu in terra
Jerolimitana morari voluerit.³ Pecuniam vero defuncti
habebit vivus ad faciendum servitium Christianitatis, præter
illam partem⁴ quam ante iter suum, certis locis et certis
personis dandam decreverit. Et si uterque nostrum deces-
serit, eligemus, si nobis Deus⁵ spatium indulserit, de probis
et fidelibus⁶ hominibus nostris, quibus committetur pecunia
utriusque nostrum, ad faciendum servitium Christianitatis,
et qui ducent et regent homines nostros. Antequam etiam
iter arripiamus post susceptam crucem, faciemus illos jurare,
quos custodes et gubernatores constituemus terrarum nos-
trarum, quod ipsi bona fide cum omni posse suo, si necesse
fuerit, se⁷ invicem⁸ juvabunt, ad defendendum terras nos-
tras, cum ab invicem requisiti fuerint. Ita quod illi quos
ego Henricus rex Angliæ præfecero ad gubernandum terras
meas, cum omni posse suo,⁹ juvabunt ad defendendum
terras Lodovici regis Franciæ domini mei, quemadmodum
terras meas defenderent si civitas mea Rothomagi obsessa
esset. Et eodem modo, quod illi quos ego Lodovicus¹⁰
rex Franciæ præfecero ad gubernandum terras meas, cum
omni posse suo, juvabunt ad defendendum terras Henrici
regis Angliæ, quemadmodum terras meas defenderent si
civitas mea Parisius obsessa esset. Volo etiam quod mer-
catores et omnes homines, tam clerici quam laici, de terra
sua¹¹ cum omnibus rebus suis securi sint et pacem habe-
ant per omnes terras meas. Et ego Henricus rex Angliæ
similiter volo, quod mercatores, et omnes homines¹² tam
clerici quam laici de terra regis Franciæ, domini mei,¹³
cum omnibus rebus suis sint securi,¹⁴ et pacem habeant per
omnes terras meas. Hæc autem suprascripta¹⁵ nos firmiter

A.D. 1177.
Sept. 21.
Each of the
kings is to
protect the
dominions
of the other
during his
absence:
in case of
one dying
the survivor
is to com-
mand his
forces and
dispose of
his treasure.

Guardians
are to be
appointed
during the
crusade to
govern the
kingdoms,
with strict
injunctions
to peace
and mutual
protection.

The subjects
of each king
are to be
safe in the
dominions
of the other.
fo. 109 v°.

MS. B.
fo. 32 b.

¹ *fideliter*] om. B.

² *erit*] erunt, B.

³ *voluerit*] voluerint, A.

⁴ *illam partem*] tr. B.

⁵ *nobis Deus*] tr. B.

⁶ *et fidelibus*] om. B.

⁷ *se*] sese, B. W.

⁸ *invicem*] ad invicem, B.

⁹ *omni posse suo*] omne posse suum, A.

¹⁰ *Lodovicus*] Lodowicus, B. pas-sim.

¹¹ *sua*] regis Franciæ, B.

¹² *homines*] om. B.

¹³ *domini mei*] om. B.

¹⁴ *sint securi*] tr. B.

¹⁵ *suprascripta*] subscripta, B.

N

A.D. 1177.
Sept. 21.
Peace of
Yvry.

"observaturos promissimus et juravimus, in præsentia venerabilis¹ Petri tituli Sancti Chrysogoni² presbyteri cardinalis,³ apostolicæ sedis legati; et in præsentia Ricardi Wintoniensis episcopi et Johannis Carnotensis episcopi, et Henrici Bajocensis episcopi, et Frogerii Sagiensis episcopi, et Ægidii Ebroicensis episcopi, et Henrici regis Angliæ filii, et comitis Theobaldi, et comitis Rodberti, et Petri de Curteneia, et comitis Symonis, et Willelmi de Humez, et multorum aliorum tam clericorum quam laicorum."⁴

Hoveden,
328. a. 43.
Gervase,
Chron. 1443.
Gir. Camb.
De Inst.
Pr. ii. 5.

The young
king is sent
into Berry.

Finito itaque colloquio, rex Angliæ misit Henricum regem filium suum in Berriam,⁵ ad subjiciendum sibi inimicos suos.

Henry II.
goes to
Verneuil,
and there at
the request
of the Bons
Hommes of
Grandmont,
makes a
statute
about the
payment of
debts of
crusaders.

Et ipse⁶ ivit ad Vernolium, et ibidem⁷ intuitu Divini amoris, et prece et petitione Bonorum Hominum de Grandi Monte motus, statuit coram Ricardo Wintoniensi episcopo, et Henrico Bajocensi episcopo, et Ægidio Ebroicensi episcopo, et Frogero Sagiensi episcopo, et coram Simone comite Ebroicensi, et Rodberto comite Leircestriæ,⁸ et coram multis aliis comitibus et baronibus regni sui, ne quis pro debito domini, res hominis capere præsumeret; nisi homo ejusdem debiti debitor aut plegius⁹ exstiterit: sed redditus quos homines reddere deberent dominis suis reddantur¹⁰ creditori dominorum suorum et non dominis.¹¹ Cæteræ vero res hominum propriæ sint in pace, neque eis pro dominorum debitis liceat cuique nantire.¹² Hoc statutum et consuetudinem statuit dominus rex, et teneri præcepit in omnibus villis suis, et ubique in potestate sua; scilicet in Normannia, et¹³ Aquitania, et Andegavia et Britannia, generale et ratum. Et ut

Hoveden,
328. a. 49.

¹ *venerabilis*] domini, B.
² *Chrysogoni*] Crisogoni, A.; Gri-
sogoni, B.
³ *cardinalis*] et, ins. B.
⁴ *Ricardi . . laicorum*] omnium
episcoporum et comitum et baro-
num, B.
⁵ *Berriam*] Berria, A.
⁶ *Et ipse*] Ipse vero, B.

⁷ *ibidem*] ibi, B.
⁸ *et Henrico . . Leircestriæ*] om.
B.
⁹ *plegius*] debitor, B.
¹⁰ *reddantur*] om. B.
¹¹ *dominis*] reddantur, ins. B.
¹² *nantire*] nantire, B.
¹³ *et*] in, B.

Hoveden,
326. b. 5.

hoc statutum firmiter teneretur et ratum permaneret, scripto commendari, et sigilli sui auctoritate confirmari fecit.

A.D. 1177.
September.

Et postea summonere fecit comites et barones Normanniæ per litteras suas, quod essent apud¹ eum apud Argentomium, in festo Sancti Dionysii, parati equis et armis, remanendi secum in servitio suo. His itaque gestis venit ipse usque Alenziun,² et misit inde Ricardum filium suum in Pictaviam ad inimicos suos debellandos.

Henry II.
summons
the forces
fo. 110 r.
of Nor-
mandy to
Argentan on
Oct. 9; and
goes to
Alençon.

Hoveden,
326. b. 5.

Interim circa festum Sancti Michaelis, quinto kalendas Octobris, feria tertia,³ dum Gaufridus præpositus ecclesiæ Sancti Johannis Beverlaci, nepos Rogeri Eboracensis archiepiscopi, et cancellarius Henrici regis filii Henrici regis,⁴ maria sulcaret⁵ inter Angliam et Normanniam, procellosa maris tempestas navem, quæ illum gestabat,⁶ quassavit, dissolvit et submersit. Submersi autem in ea sunt⁷ prædictus Gaufridus regis cancellarius, et Robertus magnus magister scholarum Eboraci, vir siquidem omni morum honestate præditus, et circumspectus et prudens; et multi alii tam clerici quam laici, numero videlicet trecenti viri, in ea submersi sunt.⁸

Sept. 27.
Geoffrey,
the provost
of Beverley
and chan-
cellor, is
lost at sea,
with many
others.

MS. B.
fo. 32 b.

Eodem vero anno tot naves perierunt in mari Britannico, et in illo quo navigatur inter Angliam et Normanniam, quot non perierant multis annis transactis.

Great
storms at
sea.

Hoveden,
326. b. 10,
much
shorter.

Interim dominus rex Angliæ audiens quod rex filius suus minime proficere potuisset in Berria, congregavit exercitum magnum, et statim post festum Sancti Michaelis promovit exercitum suum in Berriam, et reditum est ei castellum Radulfi. Quo accepto promovit exercitum suum versus Castre volens illud obsidere;

October.
Henry II.
invades
Berry, takes
Château-
roux, and
threatens La
Châtre.

¹ *apud*] ad, B.

² *Alenziun*] Alenzun, B.

³ *feria tertia*] om. B.

⁴ *Henrici regis*] tr. B.

⁵ *maria sulcaret*] tr. B.

⁶ *gestabat*] gerebat, B.

⁷ *autem in ea sunt*] sunt autem, B.

⁸ *et circumspectus . . sunt*] supplied from B. The MS. Julius A. xi. ends with the word *præditus*, in the middle of the page, and with a full stop after it.

A.D. 1177. nam dominus illius oppidi filiam Radulfi de Dolis
October. rapuerat, et raptam in suam custodiam tenuit, affirmans
fo. 33 r°. quod illam regi non redderet. Sed cum audivisset
The lord of quod rex in manu potenti appropinquasset, venit ei ob-
La Châtre surrenders the daughter of Ralph of Deols. viam, et facta pace cum eo reddidit ei filiam prædicti
Radulfi, et eam tradidit custodiendam apud Chinonem.

Henry II. Et profectus est inde rex in Lemovensem provinciam,
advances into Limousin, and punishes the rebels. et implacitavit comites et barones Lemovenses, et cæ-
teros comprovinciales qui contra eum cum filiis suis
tenuerant tempore guerræ: et multa gravamina eis in-
tulit secundum quod unusquisque promeruit: et postea
reversus est in Berriam.

After Nov. 11. Et post festum Sancti Martini ipse et rex Franciæ
A conference held at Gracay to settle the question of Auvergne: which is referred to a commission. convenerunt apud Graszay, colloquium habituri de con-
troversiis quæ vertebantur inter eos de terris et divisis
Alverniam. In quo colloquio convocatis comitibus et
baronibus Alverniam, rex Angliæ volens per eos certifi-
cari de jure suo, quæsivit ab eis, quod jus prædecesso-
res sui, scilicet duces Aquitanniæ, habebant in Alvernia.
Et responderunt totam Alverniam de antiquo jure per-
tinere ad dominium ducis Aquitanniæ, excepto episco-
patu¹, quem dicebant pertinere ad donationem
regis Franciæ. Sed Lodowicus rex Franciæ noluit con-
sentire huic diffinitioni, sed elegit ex parte sua tres epi-
scopos et tres barones. Similiter rex Angliæ elegit ex
parte sua tres episcopos et barones, ad inquirendum
diligenter quis illorum majus jus haberet in Alvernia:
et placuit utrique regi stare bona fide, et sine malo
ingenio, dicto et inquisitioni supradictorum duodecim
virorum, secundum præscriptam conventionem superius
inter illos factam.

December. Itaque finito colloquio, rex perrexit usque Grandem
Henry II. at Grandmont pur- Montem, et Audebertus² comes Marchiæ veniens illuc

Hoveden,
326 b. 12.

¹ *episcopatu*] Blank in B. The bishopric of Auvergne was that of Clermont.

² Audebert V., count of La

Marche, 1150–1180. The agree-
ment did not take effect, the Lusig-
nans having possessed themselves
of half the county. Matilda of An-

ad eum coram archiepiscopo Burdegalensi,¹ et Johanne episcopo Pictaviæ, et pluribus aliis tam clericis quam laicis, vendidit prædicto regi totum comitatum Marchiæ pro xv. libris² Andegavensis monetæ, et viginti mulis et viginti palefridis, sicut in hac subscripta carta comitis continetur.

A.D. 1177.
December.
chases the
county of
la Marche.

Hoveden,
326. b. 18.

“Notum sit omnibus præsentibus et futuris, quod ego Audebertus comes Marchiæ, mortuo filio meo quem solum habebam hæredem, devotus propriæ voluntatis arbitrio, quia Deo in perpetuum voveram deservire, vendidi totam terram meam, et quicquid me jure hæreditario contingebat, domino meo Henrico illustri Anglorum regi, nullo penitus reclamate, immo nullo penitus existente qui de jure posset reclamare; pro xv. libris² Andegavensis monetæ, in integrum apud Grandem Montem persolutis, et xx. mulis et xx. palefridis. Firmavi autem fide mea corporaliter præstita, in manu Willelmi archiepiscopi Burdegalensis, me domino regi et hæredi suo Pictaviæ, vel cuicunque donaverit eam, prædictam terram warantizaturum bona fide et sine malo ingenio, contra omnes homines; et in tota vita mea me nihil facturum neque maritaggio neque alio modo quo minus prædicta venditio inconcussa permaneat. Ne autem mea hæc venditio sollemniter celebrata, aliqua possit in posterum malignitate divelli, eam sigillo meo munivi. Actum publice anno ab incarnatione Domini M^oC^oLXX^oVII^o., mense Decembri, apud Grandem Montem,³ præsentibus archiepiscopo Burdegalensi et episcopo Pictaviæ et pluribus aliis.”

Sale of the
county of
la Marche.

Hoveden,
326. b. 35.

His itaque apud Grandem Montem gestis,⁴ rex Angliæ recepit homagia et fidelitates et ligantias de baronibus et militibus terræ comitis Marchiæ, quam emerat. Et Audebertus comes Marchiæ, accepta pecunia quam rex ei debuit, cum festinatione recessit.

Payment of
the price.
fo. 33 v°.

Et rex Angliæ inde recedens venit in Andegaviam, Henry returns into Anjou.

goulême, the next of kin to count Audebert, was admitted to the remainder by Richard as over lord, who, according to Geoffrey of Villegeois, intended to marry her. She ultimately married Hugh le Brun IX. of Lusignan, and thus united the two portions of la Marche.

¹ William Templier, archbishop of Bourdeaux.

² *libris*] millibus librarum, Hoveden.

³ *Grandem*] Grandum, B.

⁴ *gestis*] om. B.; supplied from Hoveden.

A.D. 1177. et quia festum Dominicæ Nativitatis instabat, ibidem
December. moram fecit.

Henry II. Anno ab incarnatione Domini M^oC^oLXX^oVIII^o., Henricus Hoveden,
keeps 327. a. 29,
Christmas shorter.
at Angers. rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, die Natalis Do-
mini, quæ Dominica evenit, curiam suam tenuit apud
Andegavim civitatem, et convocatis principibus et ma-
joribus illius provinciæ, sollemne festum celebravit.

A.D. 1178. Similiter idem rex Angliæ ibidem sollemne festum
He keeps celebravit in sollemnitate Paschali. Et post Pascha in
Easter, April 9, at Normanniam rediit; et missis nunciis suis ad Lodowi- Hoveden,
Angers, and cum regem Franciæ, ab eo impetravit quod ipse rex 327. a. 32.
then returns to Nor-
mandy. Franciæ in manu sua et custodia recepit omnes terras
suas transmarinas, scilicet Normanniam, et Aquitanniam,
et Andegaviam, et Britanniam, et omnes alias terras
suas, sicut in hoc subscripto continetur.

Lewis VII. "Lodowicus rex Franciæ, omnibus ad quos præsentis litteræ Hoveden,
undertakes the protec- " pervenerint, salutem. Noverit universitas vestra quod nos 327. a. 33.
tion of " recepimus in custodiam nostram totam terram Henrici regis
Henry's " Angliæ, carissimi fratris nostri, in cismarinis partibus sitam,
foreign " si contigerit eum in Angliam transfretare vel peregre pro-
dominions. ficisci. Ita quod quando ballivi sui de terra transmarina
" nos requisierint, præstabimus ad ejusdem terræ defensionem
" et protectionem, bona fide et sine malo ingenio, eis con-
" silium et auxilium. Actum apud Vicenas."

Henry II. Itaque Henricus rex Angliæ honori sui et regni sui
appoints securitati modis omnibus quibus potuit providens, jus-
officers in titias suos et rectores, de quorum fidelitate et prudentia
Normandy. confidebat, in Normannia et in cæteris terris suis
transmarinis constituit.

Henry II. Et quia ad aures ipsius et regis Franciæ pervenerat Hoveden,
and Lewis quod quædam gens perfida, quæ se Bonos Homines 327. a. 40,
VII. take much
measures shorter.
against the et quod ipsi Christianæ fidei contraria prædicabant;
heretics of et quod multorum animas falsa prædicatione deceperant,
Toulouse. noluit in Angliam transfretare, quod jam diu affecta-
verat, donec, per consilium et adjutorium regis Franciæ,
tales viros tam ecclesiasticos quam laicos in terram
Tolosanam misisset, qui præfatam gentem perfidam vel

prædicatione sua ad veræ fidei cognitionem converte-
rent, vel debellationibus suis a terris eosdem et a
Christiana conversatione eliminarent. Itaque habito
cum rege Franciæ et majoribus regni consilio, utrique
regi placuit quod illuc simul irent in propriis personis
cum manu potenti et bellicosa, ad debellandum præfa-
tam gentem.

A.D. 1178.
They agree
to march
against the
heretics;

Hoveden,
327. a. 48,
shorter.

Elapso demum aliquanto temporis spatio, displicuit
prædictis regibus hoc consilium, et videbatur eis plus
posse proficere si viros sapientes et bellicosos misissent
quam si in propriis issent. Et memores documenti
illius eloquentissimi, qui ait,

but after-
wards deter-
mine to
send certain
clergy to
persuade,
and princes
to compel
them to
obedience.

Claudian,
xv. 384.

“ Vindictam mandasse sat est, plus nominis horror
“ Quam tuus ensis aget; minuit præsentia famam;”

elegerunt Petrum tituli Sancti Chrysogoni¹ presby-
terum cardinalem, apostolicæ sedis legatum; et Bituri-
censem et Narbonensem archiepiscopos; et Reginaldum
Battoniensem, et Johannem Pictaviensem, et abbatem
Henricum Clarevallensem, et multos alios ecclesiasticos
de quorum prædicatione et doctrina confidebant. Præ-
terea eligebant vicecomitem de Turrena,² et Reimun-
dum de Castro Novo, et comitem Tolosanum,³ et
multos alios viros potentes, et miserunt illos ut vel
ipsam prædictam gentem ad fidem Christianorum con-
verterent, vel prorsus a finibus eorum eliminarent.
Cumque præfatus cardinalis et episcopi, cum abbati-
bus, comitibus et baronibus qui eis associati fuerant,
Tolosam civitatem venirent; invenerunt ibi quendam
divitem duo castella habentem, unum infra civitatem
et aliud extra muros civitatis; qui ante illorum ad-

fo. 34 r.

The commis-
sioners visit
Toulouse.

¹ *Chrysogoni*] Grissogoni, B. Peter, cardinal priest of S. Chrysogonus, 1173-1179, Guarin de Girardo, archbishop of Bourges, Pontius, archbishop of Narbonne, Reginald Fitz-Jocelin, bishop of Bath, and John aux Bellesmains,

of Poitiers; Henry, abbot of Clairvaux, afterwards cardinal bishop of Albano.

² Raymond II., viscount of Turenne, 1143-1190.

³ Raymond V., count of Toulouse, 1148-1194.

A.D. 1178.
and having
examined
one of the
chief men
among the
heretics,
condemn
him to
forfeit all
his posses-
sions.

He submits,
does pe-
nance, and
is sent on
pilgrimage
for three
years.

Other
heretics
submit.

The heretic
preachers
undertake
to appear
before the

ventum se hæreticæ pravitatis sectatorem profitebatur; et jam præ timore exterritus, sectam illam execrabilem velare cupiens, Christianum se esse simulabat. Sed cum hoc præfato cardinali innotuit, præcepit prædictum divitem coram eo adduci. Cumque adductus esset ut fidem suam confiteretur, in omnibus articulis inventus fuit Christianæ fidei contrarius, et ideo a prædicto cardinali et episcopis qui cum eo erant, manifestus hæreticus judicatus est et condemnatus. Et ab ipsis præceptum est, ut res ipsius confiscarentur, et ut turres ejus, quas proceras et pulcherrimas habuit, funditus everterentur. Qui cum vidisset se damnatum esse et res suas confiscari, venit ad cardinalem et ad socios suos episcopos, et prostratus ad genua eorum veniam petiit, ut erudirent eum fide Christiana, et crederet. Et ipse, injuncta sibi pœnitentia, nudus factus et ligatus manus suas a tergo, per vicos et urbis plateas fustibus cæsus ducitur. Cumque ita cæsus fuisset, et Christianæ fidei professionem professus, in remissionem peccatorum suorum, Jerosolimam ire constituit; et in eundo et redeundo, et ibi moram faciendo, trium annorum spatium in pœnitentia recepit. Tandem tamen ad instantiam cardinalis et eorum episcoporum qui affuerant, impetravit a domino suo comite Tolosano, quod peracta peregrinatione Jerosolimitana, libere liceret ei domum redire, redditis sibi possessionibus suis; ita tamen quod turres illæ caderent in testimonium hæreticæ pravitatis, et daret domino suo comiti Tolosano quingentas libras argenti.

His itaque gestis, multi hæretici timentes ne simili modo tractarentur, venerunt ad cardinalem illum et ad episcopos qui secum erant, et secreto confessi sunt errorem suum, et veniam meruerunt.

Inter hæc pervenit ad aures illorum quod quidam falsi fratres, R. videlicet de Bauniaco,¹ et B. Raimundi, et quidam alii hæresiarchæ, transfigurabant se in an-

Hoveden,
327. b. 5,
shorter.

Hoveden,
327. b. 18.

Hoveden,
327. b. 20.

¹ Bauniaco] Bauviaco, B.

Hoveden,
327. b. 22.
Abstract of
the cardinal's letter,
below,
p. 202, &c.

gelos lucis, cum sint Sathanæ, et Christianæ fidei A.D. 1178.
contraria prædicantes, multorum animas falsa prædi- commis-
catione decipiebant, et secum traxerant ad inferos. sioners
under safe
conduct.

Qui cum audissent adventum prædicti cardinalis et
episcoporum qui cum eo venerant, et invitati essent
ut venirent ante eos, ut fidem suam confiterentur,
responderunt se ad illorum præsentiam venturos, si
eundi et redeundi haberent securitatem. Data jam They appear
securitate eundi et redeundi, venerunt coram prædicto and present
cardinali et episcopis et comitibus et baronibus, clero their confes-
sion.
et populo qui aderant; et in medium protulerunt
quandam cartam in qua fidei suæ articulos con-
scripserant. Quam cum prolixius, sicut conscripta
fuerat, perlegissent, quædam verba videbantur in ea
suspecta existere; et nisi plenius exponerentur, hære-
sim quam prædicabant possent velare. Cumque unus fo. 34 vº.
illorum articulos illos conscriptos exponere et Latine They are
loqui vellet, vix duo verba conjungere potuit, utpote allowed to
qui linguam Latinam penitus ignoravit, et sic omnino argue in
defecit. Tunc necesse [fuit]¹ cardinalem illum et epi- the vulgar
scopos illis condescendere, et propter illorum imperitiam tongue;
vulgarem habere sermonem. Itaque de articulis fidei and answer
Christianæ examinati, responderunt super omnibus arti- soundly, to
culis fidei ita sane et circumspecte ac si Christianissimi the surprise
essent. Quod cum comes Tolosiæ et cæteri qui prius of those who
audierant ipsos Christianæ fidei contraria prædicasse, knew their
vehementi admiratione commoti et Christianæ fidei zelo heresies.
succensi, surrexerunt, et eos plane in caput suum
mentitos fuisse manifestius convicerunt.²

Cardinalis autem et illi qui cum eo erant, cupientes The com-
animas hæreticorum illorum Domino lucrifacere, et scire missioners
volentes si ita corde crederent, et in corde et corde dixe- insist
runt sicut superius confessi fuerant; præceperunt illis on their
hoc jurare coram omni populo: sed ipsi jurare nolue- swearing to
runt, dicentes se non debere jurare, cum Dominus dicat their con-
fession,
which they
refuse
to do.

¹ *fuit*] inserted from Hoveden.

² Hoveden here inserts the long
list of errors charged against the

heretics, nearly in the words of the
following letter.

A.D. 1178.
Sentence of
anathema
is passed
against
them.

in evangelio, "Nolite omnino jurare; sed sit sermo
" vester, Est, est; Non, non." Itaque cum jurare ^{S. Matt. v. 34, 37.}
nollent et sic velare iniquitatem suam, prædictus car-
dinalis et qui cum illo erant illos manifestos hæreticos
esse judicaverunt; et ex communi consilio sententiam
anathematis in eos tulerunt. Unde prædictus cardi-
nalis universis sanctæ matris ecclesiæ filiis sub hac
forma scripsit.

Epistola Cardinalis.

Peter, car-
dinal of S.
Chrysogo-
nus, pub-
lishes his
report of
the com-
mission.

" Petrus, Dei gratia tituli Sancti Chrysogoni¹ presbyter car- ^{Hoveden, 328. a. 50.}
dinalis, apostolicæ sedis legatus, universis sanctæ ecclesiæ
" filiis catholicam atque apostolicam fidem servantibus, in
" Domino salutem. Testante apostolo, sicut unus Deus, ita ^{Eph. iv. 5.}
" et una fides esse dinoscitur, a cujus integritate nullus potest
" sine periculo deviare; cujus fundamentum, præter quod nullus
" aliud potest ponere, apostoli et apostolici viri successores
" eorum, inspirante et docente Spiritu Sancto, sanis doctrinis
" tanquam vivis ex lapidibus ita firmiter et circumspecte jec-
" runt,² quod nec sonantis impetus Aquilonis, nec impiorum
" machinæ, licet crebris assultibus impugnetur, illud pote-
" runt a sua firmitate movere. Unde quamvis diebus istis
" quidam falsi fratres, Raimundus de Bauniaco, Bernardus
" Raimundi et quidam alii, transfigurantes se in angelos lucis, ^{2 Cor. xi. 14.}
" cum sint Sathanæ, prius Christianæ et Apostolicæ fidei con-
" traria prædicantes, venenosa prædicatione multorum animas
" deceperunt, et secum traxerunt ad ruinam; novissime tamen,
" Ille Qui revelat mysteria et ad confutandos seniores Israel
" dedit spiritum Danieli, ad animas diabolica fraude deceptas
" respiciens, noluit ulterius perfidiam illorum velari, nec
" Christianæ fidei sinceritatem illorum prædicatione cor-
" rumpi; sed Sua admirabili potestate, audientibus et viden-
" tibus multis, quod prius latuerat, venenum perfidiæ detexit,
" in augmentum et gloriam fidei Christianæ. Cum itaque
" prædicti Raimundus et Bernardus, atque alii, venerabili
" fratri nostro Reginaldo Bathoniensi episcopo, et nobilibus
" viris vicecomiti de Turrena et Raimundo de Castro Novo,
" qui de consilio nostro in terram Rogeri de Bedieres pro
" liberatione venerabilis fratris nostri Albiensis³ episcopi ve-
" nerant, occurrissent; et se confiterentur a nobili viro comite

The heretical
preachers
appeared
before the
bishop of
Bath, the
viscount of
Turenne,
and Ray-
mond of
Château-
neuf,

¹ Chrysogoni] Grisogoni, B.

² jecerunt] jecerint, B.

³ Albiensis] Albanensis, B. II.;

see below, p. 219.

Hoveden,
328. b. 17.

“ Tolosæ et aliis baronibus qui eos in perpetuum abjuraverant A.D. 1178.
 “ injuste tractari: cum pro defensione suæ fidei ad præsentiam and de-
 “ nostram se venturos proponerent, si veniendi et redeundi demanded a
 “ securitatem haberent; memorati episcopus et vicecomes, ne fo. 35 r.
 “ corda simplicium, qui illorum erant fæce imbuti, scandalum safe conduct,
 “ paterentur, et diffidentiae ascriberent, si eis audientia nega- which was
 “ retur; ex parte nostra et prædicti comitis indulserunt, ut them; they
 “ cum omni securitate se conspectui nostro præsentarent, qua- were to
 “ tenus sub nostro et venerabilis fratris nostri Pictavensis present
 “ episcopi, apostolicæ sedis legati, et aliorum discretorum to the com-
 “ rorum, et totius populi examine audirentur; et si recte et missioners
 “ sane crederent probaretur: et postquam a nobis examinati and justify
 “ fuissent, nihilominus ad propria remearent securi, ne metu themselves,
 “ vel violentia qualibet ad confessionem veræ fidei videren- or else be
 “ tur inducti; ita tamen quod post elapsos octo dies juxta edic- banished in
 “ tum quod exierat, nisi ad fidem nostram redirent, de terris eight days.
 “ principum qui eos abjuraverant deberent expelli. Nos itaque
 “ eis indulgentiam ab episcopo et vicecomite factam, quamvis
 “ a præfato comite Tolosæ et aliis nobilibus viris, sicut dixi-
 “ mus, jam exierat edictum, ut de terris eorum deberent ex-
 “ pelli, ratam habentes, eodem Pictavensi episcopo, et comite They appear
 “ Tolosæ, et aliis clericis et laicis quasi trecentis, in ecclesia in the
 “ beati Stephani nobiscum pariter congregatis, illis injunximus, church of S.
 “ ut fidem suam nobis exponerent, et ad catholicæ fidei veri- Stephen at
 “ tatem redeuntes, infamiam, quam et tota terra et ipsi pariter Toulouse;
 “ per damnablem prædicationem incurrerant, per salutiferam
 “ confessionem veræ fidei removerent. Ipsi vero inter alia and present
 “ verba quæ hinc inde processerunt, cartam quandam in qua a confession
 “ fidei suæ articulos conscripserant in medium protulerunt; of faith.
 “ et eam sicut prolixius scripta fuerat perlegerunt; in qua cum
 “ verba quædam deprehendissemus quæ et suspecta esse
 “ videbantur, et nisi plenius exponerentur, hæresim quam
 “ prædicaverant, possent velare, quæsimus ut verbis Latinis
 “ respondentes suam fidem defenderent; tum quia lingua eorum
 “ non erat nobis satis nota, tum quia evangelia et epistolæ,
 “ quibus tantummodo fidem suam volebant confirmare, Latino
 “ eloquio noscuntur esse conscripta. Cumque id facere non au- They are
 “ derent, utpote qui linguam Latinam penitus ignorabant, sicut suffered to
 “ in verbis unius eorum apparuit; qui [cum]¹ Latine vellet argue in
 “ loqui vix duo verba jungere potuit, et omnino defecit; necesse the vulgar
 “ fuit nos illis condescendere, et de ecclesiasticis sacramentis tongue.
 “ propter imperitiam illorum, quamvis satis erat absurdum,
 “ vulgarem sermonem habere. Illi igitur duo principia esse

¹ cum] om. B. W.

A.D. 1178. They make an orthodox declaration, as to God, the unworthiness of priests, baptism, marriage, religious orders, pilgrimages, and alms.

fo. 35 v°.

They repeat their confession publicly in the church of S. James.

“ penitus denegantes, publice coram nobis et prædictis viris Hoveden, 328. b. 49.
 “ confessi sunt, et firmiter asseruerunt, quod unus Deus altis-
 “ simus omnia visibilia et invisibilia condidisset, quod scrip-
 “ turis, sicut verum est, evangelicis et apostolicis compro-
 “ babant. Confessi sunt etiam quod sacerdos noster, bonus
 “ sive malus, justus vel injustus, et talis etiam quem adulterum,
 “ aut alias criminosum esse sciebant, indubitanter Corpus et
 “ Sanguinem Christi posset conficere; et per ministerium
 “ hujusmodi sacerdotis, et virtutem Divinorum verborum, quæ
 “ a Domino prolata sunt, panis et vinum in Corpus et San-
 “ guinem Christi vere transibant.¹ Asseruerunt quoque quod
 “ parvuli vel adulti nostro baptizati baptismate salvantur, et
 “ nullus sine nostro baptismo potest salvari: omnino infi-
 “ ciantes² se aliud baptismum, aut manus impositionem, sicut
 “ eis imponebatur, habere. Affirmaverunt nihilominus, quod
 “ vir et mulier matrimonio copulati, si aliud peccatum non im-
 “ pediat, licet carnaliter alter alteri debitum reddat, propter
 “ bonum matrimonii excusati salvantur; et propter hoc nun-
 “ quam damnantur. Archiepiscopos præterea et episcopos,
 “ presbyteros, monachos, canonicos, heremitas, Templarios
 “ et Hospitalarios affirmaverunt esse salvandos. Dignum quo-
 “ que et justum esse dicebant, ut ecclesias in honore Dei
 “ atque sanctorum fundatas, cum summa devotione visitantes
 “ adirent: et sacerdotibus et aliis eorum ministris honorem
 “ et reverentiam exhibentes, primitias et decimas eis persolvere
 “ deberent; et de omnibus parochialibus devote et fideliter re-
 “ spondere. Eleemosynas etiam tam ecclesiis quam pauperibus,
 “ necnon et Omnipotenti esse tribuendas, inter cætera lauda-
 “ biliter asserebant; hæc omnia licet prius dicerentur negasse,
 “ juxta sanum nostrum intellectum se intelligere asserentes.
 “ Postquam autem ita a nobis examinati sunt, et ea quæ
 “ diximus spontanea voluntate confessi, ecclesiam Beati Jacobi
 “ introivimus; ubi nobiscum innumera hominum multitudo, quæ
 “ se quasi ad spectaculum præparabat, convenit, et confessionem
 “ fidei eorum, quæ in prædicta cartula conscripta fuerat, vul-
 “ gari sermone audivit. Porro cum a nobis et omni populo,
 “ qui ibidem convenerat cum omni patientia, et sine tumultu
 “ aliquo fuissent auditi, et ipsi sponte finem dicendi fecissent;
 “ quia expositio suæ fidei satis laudabilis et catholica³ vide-
 “ batur, iterum ab eis, audiente universo populo, quæsiimus,
 “ si corde crederent quod ore fuerant confessi, et si ali-
 “ quando in contrarium, sicut eis sæpius impositum fuerat,

¹ *transibant*] transubstantiaban-
 tur, Hoveden (Savile).

² *inicientes*] inficientes, B.

³ *catholica*] catholicus, B.

Hoveden,
329. a. 23.

“ prædicassent. Illis vero respondentibus, se ita credere, et
“ nihilominus negantibus se unquam aliter prædicasse, no-
“ bilis vir comes Tolosensis, et multi alii clerici et laici, qui
“ eos audierant aliter prædicantes, vehementi admiratione com-
“ moti, et Christianæ fidei zelo succensi, surrexerunt, et eos

A.D. 1178.

They deny
that they
ever
preached
other doc-
trine.

“ plane in caput suum mentitos fuisse manifestius convice-
“ runt. Quidam enim constanter proposuerunt se a quibus-
“ dam illorum audisse, quod duo dii existerent, alter bonus et
“ alter malus; bonus qui invisibilia tantum, et ea quæ mutari
“ aut corrumpi non possunt: malus qui cælum, terram, ho-
“ minem, et alia visibilia condidisset. Alii affirmaverunt se
“ in eorum prædicatione audisse, Corpus Christi non confici
“ per ministerium sacerdotis indigni, aut aliquibus criminibus
“ irretiti. Multi similiter testati sunt, eos prorsus negantes
“ audisse, virum cum uxore salvari, si alter alteri debitum
“ reddat. Alii in faciem illis firmiter opponebant, quod ab
“ ipsis audissent baptismum parvulis non prodesse; et alias
“ quamplures contra Deum et sanctam ecclesiam atque catho-
“ licam fidem blasphemias protulisse, quas pro abominabili
“ eorum enormitate tacere maluimus quam referre. Quicquid

The charges
against them
proved by
many
witnesses.

“ autem illi in sua superiori confessione, quæ satis videbatur
“ ad salutem sufficere, si ita corde crederent ad iustitiam,
“ in corde et corde dixerint, sicut homines tortæ mentis et
“ intentionis obliquæ, tandem hæresim noluerunt relinquere;
“ ubi crassum et supinum eorum intellectum alicujus aucto-
“ ritatis superficies videbatur juvare, occasione verbi illius

They refuse
to swear
to the truth
of their
confession,
having a
scruple
about oaths.

8. Matt. v.
34, 37.

“ quod Dominus in evangelio dixisse legitur, ‘Nolite omnino
“ ‘jurare, sed sit sermo, Est, est; Non, non;’ dicentes se
“ non debere jurare: cum Ipse Dominus sæpe jurasse legatur,
“ sicut scriptum est; ‘Juravit Dominus,’ et cætera: et alibi,

Jerem. xlix.
13.

Heb. vi. 16.

“ ‘Per memetipsum juravi, dicit Dominus;’ et Apostolus,
“ ‘Omnis controversiæ finis est juramentum;’ et multa in
“ hunc modum in Divinis scripturis legentibus se offerant et
“ occurrant; quibus propter illorum infirmitatem quibus ali-

“ quid suademus, jurare permittimur. Cæterum ipsi tanquam
“ viri idiotæ non intelligentes scripturas, in laqueum quem
“ absconderunt, ceciderunt; quia cum prius juramentum tan-
“ quam rem execrabilem et a Domino prohibitam abhorrerent,
“ in ipsa confessionis suæ carta jurasse convicti sunt, cum
“ dixerint, ‘In Veritate, Quæ Deus est, ita credimus et dici-
“ ‘mus, quod hæc est fides nostra;’ nescientes quod Veritatem
“ et Verbum Dei in testimonio nostræ assertionis adducere,
“ procul dubio sit jurare: sicut de Apostolo legimus cum
“ dicit, ‘Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini;’ et alibi,
“ ‘Testis est mihi Deus;’ et alia similia comprobant, quæ ab
“ illis, qui Divinas scripturas intelligunt, et legunt, possint

fo. 36 r.

1. Thess. iv.
15.

Rom. i. 9.

- A.D. 1178. "facilius inveniri. Cum autem multis et sufficientibus testibus Hoveden. 329. a. 55.
As they were contumacious in this respect they were excommunicated. "fuisent convicti, et adhuc multi se ad ferendum contra eos
"testimonium præpararent, quia ecclesia consuevit redeunti-
"bus misericordiæ gremium non negare; eos diligentius
"monuimus, [ut] hæretica pravitate deposita, ad fidei uni-
"tatem redirent; et quia a domino papa, et venerabilibus
"fratribus nostris, Bituricensi et Narbonensi archiepiscopis,
"et a Tolosensi episcopo et a nobis ipsis propter perversam
"prædicationem et secretam excommunicati fuerant, nisi ad nos
"juxta formam ecclesiæ reconciliandi venirent. Quod cum illi
"in arcum pravum conversi, et mente perdita indurati, facere Ps. lxxviii. 57.
"recusarent, nos in conspectu totius populi, qui jugiter ac-
"clamabat, et in eos multa immanitate fremebat, eos iterum
"accensis candelis, una cum prædicto Pictavensi episcopo, et
"aliis religiosis viris, qui nobis in omnibus astiterunt, excom-
"municatos denunciavimus, et ipsos cum auctore suo diabolo
"condemnavimus. Eapropter injungimus,¹ quatenus prædictos
"Raimundum et Bernardum, et complices eorum, tanquam
"excommunicatos et Satanæ traditos, cautius evitetis; et
"si quando aliud quam in audientia nostra sicut præscripsimus
"sunt confessi, vobis de cætero præsumpserint prædicare,
"prædicationem eorum, tanquam falsam et catholicæ atque
"apostolicæ fidei contrariam, respuatis, et ipsos tanquam
"hæreticos, et antichristi præambulos, a sinceritatis vestræ
"consortio, et vestris finibus longius expellatis."
- Alexander III. summons a council at Rome for Lent, 1179. Interim Alexander summus pontifex misit legatos Hoveden. 331. b. 8.
suos per universas nationes Deo et ecclesiæ Romanæ
subjectas, et invitavit omnes, tam archiepiscopos quam
episcopos et abbates, ad concilium, statuens eis locum
et terminum, scilicet Romæ a proximo capite Jejunii
sequente in annum.
- The English clergy are summoned by a legate from Rome. Dum autem Henricus rex Angliæ moram faceret in
Normannia, ecce quidam clericus Romanæ curiæ, qui
Albertus de Suma vocabatur, venit ad eum missus a
latere summi pontificis, ad summonendum omnes archi-
episcopos, episcopos et abbates Angliæ et Normanniæ
venire Romam ad prædictum concilium. Et accepta
a rege licentia peragendi legatiam suam, in Normannia
remansit. Et rex Angliæ in Angliam transfretavit, et

¹ Eapropter universitatem ves- | Domino, atque in remissionem pec-
tram monemus, et exhortamur in | catorum injungimus, II.

applicuit apud Dighesmutam,¹ idus Julii, Sabbato. Et statim, sicut mos suus erat, iter peregrinationis suæ arripuit ad beatum Thomam Cantuariensem martyrem. Et edoctus adventu Willelmi Remensis archiepiscopi, qui in Angliam venire affectaverat, causa visitandi limina beati Thomæ Martyris, circa Lundonias moram fecit. Cumque vero prædictus archiepiscopus in Angliam applicuisset, habuit ipsum regem sibi obvium, et ab eo honorifice susceptus est. Et facta cum rege per aliquantulum temporis spatium mora, reversus est in patriam suam.

A.D. 1178.
July 15.

Henry returns to England,

The archbishop of Rheims visits Canterbury.
fo. 36 v.

Hoveden,
331. a. 46.

Rex vero post prædicti archiepiscopi recessum, Gaufridum filium suum, comitem Britanniae, militem fecit apud Wdestokam; qui statim postquam arma militaria susceperat, in Normanniam transfretavit, et in finibus Franciæ et Normanniæ, et in aliarum terrarum finibus, militum conflictibus aptis et statutis, vires suas exercuit, et artes Martis præludens gaudebat se bonis militibus æquiparari; et eo magis probitatis suæ gloriam quæsivit, quo fratres suos, Henricum regem scilicet et Ricardum ducem Pictaviæ, in armis militaribus plus florere cognovit. Et erat eis mens una, scilicet plus cæteris posse in armis; quia ars bellandi si non præluditur, cum fuerit necessaria non habetur.

Henry knights his son Geoffrey of Britany at Woodstock.

Itaque dominus rex moram faciens in Anglia quæsit de justitiis quos in Anglia constituerat, si bene et modeste tractaverunt homines regni; et cum didicisset quod terra et homines terræ nimis gravati essent ex tanta justitiarum multitudine, quia octodecim erant numero; per consilium sapientium regni sui quinque tantum elegit, duos scilicet clericos et tres laicos: et erant omnes de privata familia sua. Et statuit quod illi quinque audirent omnes clamores regni, et rectum facerent; et quod a curia regis non recederent, sed ibi ad audiendum clamores hominum remanerent; ita ut si aliqua quæstio inter eos veniret, quæ per eos ad

Henry reduces the number of judges of the Curia Regis from eighteen to five.

¹ *Dighesmutam*] So Wanley. Unfortunately the word is altogether lost | in B. Brompton has "ad portum optatum." Hoveden omits the name.

A.D. 1178. finem duci non posset, auditui regio præsentaretur, et sicut ei et sapientioribus regni placeret terminaretur.

Roger, elect of S. Augustine's, returns from Rome with a mandate for benediction.

Interea electus ecclesiæ Sancti Augustini Cantuariæ, qui Romam profectus fuerat pro electione de eo facta confirmanda a summo pontifice, in Angliam rediit; per quem mandavit in vi obedientiæ, Rogero Wigornensi episcopo, quod si Ricardus Cantuariensis archiepiscopus nollet venire ad ecclesiam Sancti Augustini Cantuariæ, et in eadem ecclesia benedicere prædictum electum; ipse, remota omni appellatione et excusatione, munus benedictionis ei non differret impertiri. Unde in hac forma scripsit prædicto Wigornensi episcopo.

Hoveden, 326. b. 40.

April 17.

“ *Epistola domini papæ pro electo Sancti Augustini.*

fo. 37 r.
The pope, considering the obstinacy of the archbishop of Canterbury and the expenses of Roger, commits the benediction to the bishop of Worcester.

“ Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Rogero Wigornensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. Cum venerabili fratri nostro [Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, olim dederimus in mandatis ut dilecto filio nostro]¹ N.,² Sancti Augustini electo, in monasterio suo, quod ad jurisdictionem Romanæ ecclesiæ nullo mediante pertinet, munus benedictionis non differret aliquatenus impertiri, ex eo quod idem archiepiscopus hoc exsequi recusavit, de jure potuissemus eidem electo benedictionem ipsam per nos, vel etiam per alium qui nobis non ita de facili contradiceret, exhibere. Volentes autem in eo adhuc obedientiæ virtutem plenius experiri, post longam disceptationem quam idem archiepiscopus in præsentia nostra per nuncios suos contra ipsum electum super controversia benedictionis habuit; quæ de communi fratrum nostrorum consilio per definitivam sententiam ita decisa est; quod Cantuariensis archiepiscopus ipsum et successores ejus in monasterio Sancti Augustini absque exactione obedientiæ, contradictione postposita benedicat, ex [consueta et]³ abundanti sedis apostolicæ benignitate, eundem electum pro munere benedictionis ad memoratum archiepiscopum duximus remittendum. Attendentes igitur labores et expensas quas idem monasterium super hoc jam longo tempore sustinuit, fraternitati tuæ per

Hoveden, 326. b. 50.
W. Thorne, c. 1823.
Elmhurst, p. 423.

¹ *Ricardo . . . nostro*] om. B.; supplied from Hoveden. Here a new hand begins in B., and continues to fo. 55.

² *N.*] i.e. Roger of Lurdingden, abbot of S. Augustines, 1176–1212

³ *consueta et*] blank in B.

Hoveden,
327. a. 13.

“ apostolica scripta [præciendo] mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus quatenus, si memoratus archiepiscopus infra terminum nostris litteris constitutum eundem electum, sicut a nobis diffinitum est, benedicere distulerit, tu nostra fretus auctoritate, omni excusatione, contradictione,¹ et appellatione cessante, quamcitus super hoc fueris requisitus, id efficere non moreris: nullo decreto nostro vel alterius, quo² præceptum sit appellationi deferendum, impediente, nullis etiam litteris obstantibus a nobis impetratis vel impetrandis, nulla exceptione, quo minus vel tardius mandatum nostrum adimpleas, resistente. Datum Laterani, xv. kalendas Maii.”

A.D. 1178.
April 17.Hoveden,
327. a. 21.

Quod cum præfatus Cantuariensis archiepiscopus audisset, statuit se ad ecclesiam Sancti Augustini venturum ad prædictum electum benedicendum secundum formam mandati apostolici. Sed post paucos dies audiens quod electus ille aberat, illuc venit cum clericis et laicis quamplurimis, asserens se illuc advenisse secundum mandatum domini papæ ad benedicendum electum illum. Et quia electus ille aberat, prænominatus Cantuariensis archiepiscopus sedem apostolicam appellavit, ponens se et causam ecclesiæ suæ sub protectione domini papæ. Quod cum jam dictus ecclesiæ Sancti Augustini electus audisset, Romanum pontificem adiit in propria persona, et ab eo munus benedictionis accepit.

The archbishop visits S. Augustine's, to bless the abbot elect; but finding him absent, appeals to the pope.

The abbot is blessed by the pope.

Hoveden,
331. b. 12,
shorter.

Interea prænominatus³ Albertus de Suma, a latere domini papæ destinatus, in Angliam venit, et accepto a domino rege conductu, universas regiones Angliæ circuiens, summonuit ex parte Alexandri summi pontificis omnes viros ecclesiasticos regni, tam archiepiscopos, quam episcopos et abbates et priores, ut in vi obedientiæ omnes convenirent ad concilium Romæ habiturum in capite Jejunii. Sed quidam illorum senio et infirmitate gravati illuc venire non poterant; quidam nuncios suos Romam miserunt, et data summo pontifici pecunia secundum facultates eorum domi

fo. 37 v.
The legate Albert summons the English clergy for a council at the Lateran in Lent 1179.¹ *contradictione*] præciendo, ins.

B.

² *quo*] quod, B.³ *prænominatus*] Augustini electus, ins. B.

A.D. 1178. remanserunt. Cæteri vero, qui ita nolebant facere, in propria persona profecti sunt illuc. Hoveden, 331. b. 14, shorter.

Peter of S. Agatha summons the clergy of Scotland, Galloway, Man, and Ireland.

Venit et quidam alius in Anglia nuncius summi pontificis, qui Petrus de Sancta Agatha vocabatur, cui commissa erat cura summonendi viros ecclesiasticos Scotiæ, Galueiæ et insulæ de Man, necnon et Hiberniæ, tam archiepiscopos quam episcopos et abbates et priores, ut in vi obedientiæ convenirent Romæ in capite Jejunii ad prædictum concilium. Qui quæsita ab Henrico rege Angliæ licentia transitum faciendi per regnum suum, juravit quod reditum per ipsum faceret, et quod nullum malum quæreret regno suo, scilicet Angliæ, in legatione sua. Archiepiscopi vero et episcopi Hiberniæ et Scotiæ transitum facientes per regem Angliæ, Romam profecturi, juraverunt tactis sacrosanctis Evangeliiis, quod nec in eundo nec redeundo, malum regni et regis quærerent; et quod revertentes regressum suum per regem facerent.

A.D. 1177. Pope Alexander writes to Prester John.

Eodem autem tempore Alexander summus pontifex gratias Summæ Trinitati persolvens, quod tempore suo pax ecclesiæ reddita esset, misit nuncios suos per universas gentium nationes, sedi apostolicæ subjectas, et invitavit eos ad concilium prædictum. Misit etiam nuncium suum ad Presbyterum Johannem, regem Indorum; cui in hæc verba scripsit:

Hoveden, 331. b. 19.

Sept. 27. The pope states the claims of the successors of S. Peter.

“ Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Johanni, illustri et magnifico Indorum regi,¹ salutem et apostolicam benedictionem. Apostolica sedes, cui licet immeriti præsidemus, omnium in Christo credentium caput est et magistra; Domino attestante, Qui ait beato Petro, cui licet indigni successimus, ‘Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam,’ etc. Hanc siquidem petram Christus esse voluit in ecclesiæ fundamentum, quam præconat nullis ventorum turbinibus nullisque tempestatibus quatiendam. Et ideo non immerito beatus Petrus, super quem fundavit ecclesiam, ligandi atque solvendi specialiter atque præcipue inter apostolos alios meruit accipere potestatem; cui dictum est a Domino, ‘Tibi dabo claves regni cœlorum, et portæ

Hoveden, 331. b. 20.

S. Matt. xvi. 18.

S. Matt. xvi. 19.

¹ regi] sacerdotum sanctissimo, ins. Hoveden.

Hoveden,
331. b. 35.

“ ‘infernī non prævalebunt adversus eam, etc.’ Audieramus A.D. 1177.
 “ utique jampridem¹ referentibus multis et in fama communi, Sept. 27.
 “ quomodo cum sis Christianum nomen professus, piis velis fo. 83re.
 “ operibus indesinenter intendere, et circa ea tuum animum He has
 “ geras quæ Deo grata sunt et accepta. Sed et dilectus filius heard from
 “ magister Philippus,² medicus et familiaris noster, qui de in- Philip, his
 “ tentione pia et proposito tuo, cum magnis et honorabilibus physician, of
 “ viris regni tui se in partibus illis verbum habuisse proponit, the piety of
 “ sicut vir providus et discretus, circumspexus et prudens, Prester
 “ constanter nobis sollicite retulit, se manifestius ab his John, and
 “ audisse quod tuæ voluntatis sit et propositi catholica et his wish to
 “ apostolica erudiri disciplina, et ad hoc firmiter intendis, ut be in-
 “ tu et terra tuæ sublimitati commissa, nihil unquam videam- structed in
 “ mini in fide vestra tenere quod a doctrina sedis apostolicæ Catholic
 “ dissentiat modo quolibet vel discedat.³ Super quo sane discipline.
 “ tibi, sicut carissimo filio, plurimum congaudemus, et Ei a
 “ Quo omne bonum procedit immensas exsolvimus gratiarum
 “ actiones, vota votis et preces precibus adjungentes, ut Qui
 “ dedit tibi nomen Christianitatis suscipere, menti tuæ per
 “ Suam ineffabilem pietatem inspiret, quod omnino velis
 “ sapere quæ super omnibus articulis fidei tenere debet reli- It is not
 “ gio Christiana. Non enim vere potest de Christiana pro- enough to
 “ fessione sapere salutem, qui eidem professioni verbo et be called a
 “ opere non concordat: quia non sufficit cuilibet⁴ Christiano Christian.
 “ censeri, qui de se sentit aliud quam catholica et apostolica
 “ habeat disciplina; juxta illud quod Dominus in Evangelio
 “ dicit, ‘Non omnis qui dicit Mihi, Domine, Domine, in-
 “ ‘trabit in regnum Meum,’ etc. Illud autem nihilominus ad He has
 “ commendationem tuæ virtutis accedit, quod sicut prudens heard that
 “ magister Philippus se a tuis asserit audisse, fluenti desiderio Prester
 “ cuperes habere ecclesiam in urbe et⁵ altare aliquod, ubi John de-
 “ viri prudentes de regno tuo manere possent, et apostolica sires to
 “ plenius instrui disciplina, per quos postmodum tu et homines have a
 “ regni tui doctrinam ipsam acciperent et tenerent. Nos church in
 “ autem, licet insufficientibus meritis in beati Petri cathedra the city.
 “ positi juxta apostolum, ‘sapientibus et insipientibus, ‘divi-
 “ ‘tibus et pauperibus’ nos recognoscentibus debitores sumus,
 “ et de salute tua et tuorum omnimodam⁶ sollicitudinem
 “ gerimus, et vos ab iis articulis in quibus erratis a Chris-
 “ tiana et catholica fide prompto animo, prout tenemur, ex
 “ suscepti ministerio regiminis volumus revocare; cum Ipse

S. Matt. vii.
21.

Rom. i. 14.

¹ *jam pridem*] jam prædictum, B.

² *Philippus*] Filippus, B.

³ *discedat*] discordet, H.

⁴ *cuilibet*] nomine, ins. H.

⁵ *et*] Jerosolimitanum, ins. H.

⁶ *omnimodam*] salutem et, ins. B. J.

- A.D. 1177. Sept. 27. The pope sends Philip the physician, fo. 38 v°. and begs Prester John to receive him, treat him well, and send him back with letters.
- “ Dominus beato Petro, quem apostolorum principem fecit, dixit, ‘ Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.’ Licet autem grave nimis videatur et laboriosum existere ad præsentiam tuam inter tot labores et varia itineris et locorum discrimina, et inter longas et ignotas oras¹ quemlibet a nostro latere destinare; considerato tamen officii nostri debito et tuo pio proposito et intentione pensata, præfatum Philippum medicum et familiarem nostrum, virum utique discretum, circumspectum et providum, ad tuam magnitudinem mittimus, de Jesu Christi misericordia confidentes, quod si volueris in eo proposito et intentione persistere quam te, inspirante Domino, intelligimus concepisse; de articulis Christianæ fidei in quibus tu et tui a nobis discordare videmini in proximo per Dei misericordiam eruditus, nihil prorsus timere poteritis, quod de errore tuam vel tuorum salutem præpediat, vel in vobis nomen Christianitatis offuscat. Rogamus itaque excellentiam regiam, moneamus, hortamur in Domino, quatenus eundem Philippum, pro reverentia beati Petri et nostra, sicut virum honestum, providum et discretum, et a nostro latere destinatum, debita benignitate recipias, et reverenter et devote pertractes. Et si tuæ voluntatis est et propositi, sicut omnino debet esse, ut erudiaris apostolica disciplina, super iis quæ idem Philippus ex nostra tibi parte proponet; ipsum diligenter audias et exaudias, et personas honestas et litteras tuo sigillo sigillatas, quibus propositum et voluntatem tuam possimus plene cognoscere, ad nos cum ipso transmittatis; quia quanto sublimior et major haberis, et minus de potentia et divitiis inflatus videris, tanto libentius, tam de concessionem ecclesiæ in urbe, quam etiam [de] conferendis altaribus in ecclesia beati Petri et Pauli, et Jerusalem Sepulcri Domini in ecclesia, et in aliis quæ juste quæsieris, tuas curabimus petitiones admittere, et efficacius exaudire; utpote qui desiderium [tuum] super hoc, quod multa commendatione exstitit dignum, modis omnibus quibus possumus secundum Dominum,² promovere, et tuam et tuorum animas desideramus Domino lucrificare. Datum Venetiæ, in Rivo Alto, quinto kalendas Octobris.”
- A.D. 1178. After July 15. Richard goes to Dax, and finds there the
- Eodem anno Ricardus dux Normanniæ et Aquitan- niæ, post transfretationem Henrici regis Angliæ, patris sui, cum magno exercitu in Pictaviam profectus, ad Assiensem civitatem venit; et invento ibi comite Bi-

Hoveden,
332. a. 8.
S. Luke xxii.
32.

Hoveden,
332. a. 33,
very short.

¹ *oras*] horas, B. J.

| ² *Dominum*] volumus, ins. H.

Hoveden,
322. a. 33,
very short.

gornia¹ incarcerato, quem cives ejusdem civitatis incarcerationaverant, magno fluctuavit gaudio. Sed Amfussus rex Arroganum, dolens quod amicus suus comes Bigornia tenebatur in vinculis, venit ad præfatum ducem, et sollicitus ut amicus suus a carcere præfati ducis liberaretur, fidejussor pro illo exstitit adversus ducem, quod ille voluntatem ducis et patris ipsius regis Angliæ faceret. Et insuper prædictus comes Bigornia, pro liberatione sua, tradidit prænominato duci Clarum Montem, et castellum de Mumbrun. Et interim appropinquante Natali Domini, præfatus dux venit Santonas, et ibi sollemne festum tenuit. Quo peracto magnum congregavit exercitum, et obsedit Punce, castellum Gaufridi de Rancona; sed minime potuit proficere.

A.D. 1178.
count of
Bigorre im-
prisoned.
Richard re-
leases him
at the
request of
Alfonso of
Arragon,
and on the
surrender
Clermont
and Mont-
brun.

Richard
keeps
Christmas
1178-9 at
Saintes, and
then be-
sieves Pons.
fo. 39 r°.

Adveniente autem Pascha, præfatus dux Aquitannia, dimissis constabulariis suis, cum magna parte exercitus sui circa Punce ad obsidionem tenendam, in ipsa hebdomada Paschæ obsedit Rigemundæ castellum, et infra tres dies cepit et destruxit. Et statim post clausum Pascha obsedit Genzai et Marcillam et Grumvillam et Agenvillam, et cepit, et funditus subvertit. His itaque peractis, octo dies ante Ascensionem Domini obsedit Tailleburgum, castellum Gaufridi de Rangcona; et infra tres dies cepit. Et eo capto, Gaufridus de Rancona reddidit ei Punce, et utrumque fecit dux solotenus sterni. Et statim post Pentecosten Bugrius² comes de Encolismo reddidit ei civitatem Engolismi et castellum de Muntnyac; et ipse moenia eorum subvertit, et postea transfretavit in Angliam ad patrem suum.

A.D. 1179.
In Easter
week (April
1-8) Rich-
ard takes
Richemont.

After April
8, he takes
Genzac,
Marcillac,
Grouville,
and Anville.

May 3, he
besieges
Taillebourg,
and takes it,
and Pons.

Angoulême
and Montig-
nac are sur-
rendered
after May
20.

Richard
goes to
England.

Litteræ Henrici Clarevallensis abbatis.

Interea Henricus abbas Clarevallis scripsit universis comprovincialibus suis in hac forma; significans eis qualiter Arriana hæresis, quæ fere totam terram Tolo-

A.D. 1178.
The abbot of
Clairvaux
writes the
report of the

¹ Centulus III., Peter; count of Bigorre, 1163.

² Wulgrin Taillefer III., 1178-1181.

A.D. 1178. mission to the heretics. sanam, veræ fidei regulis confutatis, contaminaverat, coram præfato Petro cardinali, apostolicæ sedis legato, et aliis quampluribus viris ecclesiasticis, cum auctore suo in æternum damnum deperiit.

Epistola abbatis Clarevallis.

He exhorts the faithful to unite against the heretics,

fo. 39 vº.

“ Audite cœli quid plangimus; sentiat terra gemitum cordis nostri. Doleant vices Christi omnes Christiani catholici, et ad detrimenta fidei fidelis populus ingemiscat. Quique terrigenæ et filii hominum humanæ salutis damna deplorent,¹ et generalis vitæ nostræ subversio² ab omnibus viventibus generaliter lugeatur. Stat contra phalangas Israel novus nostris temporibus Philistæus, hæreticorum ordo, exercitus perversorum, qui agminibus Dei viventis irreverenter exprobrat, et Deum majestatis in prima præsumptione blasphemat. Quid dubitas, O David? quid trepidas, vir fidelis? sume tibi fundam et lapidem; percutiatur protenus in fronte blasphemus; et caput nequam, quod impudens erigitur, suis tuis manibus mucrone tollatur. Si enim in hoc certamine pars Christi vincitur, si vel ad modicum et in puncto mater ecclesia conculcatur, scimus profecto causæ nostræ non deesse meritum sed patronum; scimus quod non negabitur agonistæ nostro triumphus si amore fidei militet pugnaturus. Verum quia, juxta Veritatis verbum, messis multa³ est, et operarii pauci, si introierint audacter Tuorum, bone Jesu, depopulatores agrorum, parati sicut operarii subdoli acerba magis eradicare quam matura demetere, et Tuæ missionis diem suis direptionibus prævenire; ubi sunt ergo agricolæ Tui constituti super agrum fertilem et jocundum, Tuo Cruore floridum et aspersione pii Sanguinis irrigatum? Surgant et opitulentur nobis et in necessitate nos protegant, seque ad cruentas bestias murum nobis defensionis opponant. Surgite, inquam, viri patres, surgite duces gentium, principes populorum, abjicite feras pessimas quas vidimus, quas monstramus, vel saltem parvulas vulpes effugate. Et capere quid melius? Sed ad hoc quis idoneus? Non habent certos aditus; semitas ambulant circulares, et in quodam fraudium suarum labyrintho monstra sævissima reconduntur. Tanquam damula de manu diffugiunt; et instar colubri tortuosi, quo eos plus astrinxeris, tanto facilius elabuntur. Deo autem gratias quod etsi capi nequeunt fugari possunt, ut cum perdidierint quod demoliebantur in nobis, confundantur et pere-

Hoveden. 329. b. 20. Deut. xxxii. 1.

1 Sam. xvii. 8.

1 Sam. xvii. 49, &c.

8. Matt. ix. 37.

¹ *deplorent*] implorerent, B.

| ² *subversio*] *conversatio*, B.

- Hoveden, 329. b. 46. " aut in semetipsis. Hoc autem, quod sit facile, per ea quæ A.D. 1178.
 " vidimus et tractavimus, approbamus; ut jam a modo si The abbot.
 " factum non fuerit, non tam illorum nequitiam quam defectus with the
 " nostros, nostrorumque negligentiam deploremus. Contigit cardinal
 " enim nuper ad imperium domini papæ, et hortatu piissimo- Peter and
 " rum principum Lódowici Francorum [et] Henrici Anglorum the bishops
 " regum, dominum Petrum apostolicæ sedis legatum, virosque of Poitiers
 " venerabiles Pictavensem et Bathoniensem episcopos, nosque and Bath,
 " in comitatu eorum urbem adire Tolosam, quæ sicut erat visited
 " civitas maximæ multitudinis, ita etiam dicebatur esse mater Toulouse.
 " hæresis et caput erroris. Perreximus ergo ad illam ut
 " sciremus, si juxta clamorem qui ascendit, esset dolor ejus.
 Gen. xviii. 21. " Et ecce inventa est plaga ejus magna nimis, ita ut a planta
 Num. xi. 33. " pedis usque ad verticem vix esset in eo sanitas. Vere
 Is. i. 6. " tertia pars nobis nunciata non fuerat de omnibus abomina-
 " tionibus suis malis, quas civitas illa nobilis incredulitatis
 Dan. ix. 27. " suæ gremio confovebat; locum in ea sibi abominatio deso-
 " lationis invenerat, et propheticarum similitudo reptilium in
 " latibulis ejus domicilium obtinebat. Ibi hæretici principi- Prevalence
 " bantur in populo, dominabantur in clero, eo quod [ut] popu- of heresy in
 " lus sic sacerdos, et in interitu gregis ipsa configurabatur that city
 Hos. iv. 9. " vita pastoris. Loquebantur hæretici et omnes admirabantur;
 S. Matt. xxi. 10. " loquebatur catholicus et dicebant, 'Quis est hic?' hoc in
 " stuporem et miraculum deducentes si esset aliquis inter eos
 " qui de verbo fidei auderet aliquid vel mutire. In tantum
 " prævaluerat pestis in terra, quod illi sibi non solum sacer-
 " dotes et pontifices fecerant, sed etiam evangelistas habebant,
 " qui, corrupta et cancellata veritate evangelica, nova illis
 " evangelia cuderent, et de corde suo nequam recentia dog-
 " mata seducto populo prædicarent. Mentior si non erat inter
 " eos homo quidem ætate grandævus, rebus locuples, ornatus fo. 40ro.
 " fratribus et amicis, et magnus omnino inter decem¹ maximos Account of
 " civitatis, quem ita, peccatis exigentibus, diabolus excæcave- Peter Mo-
 " rat, ut seipsum Johannem Evangelistam diceret; et Verbum ranus.
 S. John i. 1. " Quod erat in principio apud Deum, ab alio quodam rerum
 " principio, tanquam a Deo altero segregaret. Hic erat in
 " urbe illa pereuntium caput et princeps hæreticorum. Qui
 " licet, tanquam laicus et idiota, nihil saperet, inter eos tamen
 " velut quidam diabolicæ sapientiæ fons, perditionis et mortis
 " felleos latices emanabat. Conveniebant ad eum noctibus
 " noctuæ tenebræ, et ille indumento quodam ad instar tunicæ
 " dalmaticæque² vestitus, cum sederet inter eos, tanquam rex,
 " circumstante exercitu, erat et inerat desipientium prædicator.

¹ decem] om. H.| ² dalmaticæque] diabolicæque, B.

- A.D. 1178. " Totam penitus urbem discipulis suis repleverat, quippe cui Hoveden,
330. a. 20.
The recep- " aliquis de urbe præ fortitudine sua resistere non audebat.
tion of the " In ipso quoque introitu nostro tanta erat hæreticis ubique
cardinal " licentia, ut nos quoque per vicos et plateas recto itinero
and his " procedentes subsannarent verbo, digitq̃ demonstrarent, nos
companions. " impostores,¹ hypocritas, hæreticos conclamantes. Verum pro-
cedente tempore, et data nobis requie diebus paucis, injunc-
tum est uni de nobis verbum exhortationis assumere, et de
regula veræ fidei coram infideli multitudine disputare. Ha-
bito autem sermone orthodoxæ prædicationis ad plebem, con-
territi sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas;
ita ut [qui] prius obstruebant ora loquentium jam apparere
They preach " coram loquentibus non audent. Audires illico vel videres Isaiah
xxxiii. 14.
the truth, " vulpes transfiguratas in talpas, ut quæ prius impune in
and the " publico discurrebant, jam terrarum latebris, jam sese cel-
heretics are " lullis immergerent² cavernosis, et plantaria sacra, quæ jam
confounded. " non audebant in aperto commandere,³ infra terræ viscera
corroderent et necarent. Ne [autem] pardus ille discolor
pellis suæ varietate se proderet, sermonem sibi nequam
callidis adinventionibus firmaverunt, ut ad nostræ confir-
mationis similitudinem simulandam tracti ad discussionis
gravamen,⁴ quicquid nos credimus se credere mentirentur.
Ex illa ergo die dominus legatus et nos et alii, qui cum
feris bestiis in aperto congredi putabamur, ad perscrutandos
eos quos timor et confusio in ima terræ tanquam ignobiles
detruserat, studium totum convertimus et laborem, ut vel
coacti prodirent in publicum, et abjicerent in luce opera
tenebrarum. Factum est exinde, præcipiente legato, ut jura-
ret episcopus et quidam de clero et consules civitatis, aliique
viri fideles, quos nondum in aliquo perfidiæ fama respexe-
rat, quod quoscunque vel hactenus noverant, vel nosse eos
contingeret,⁵ qui essent hujus hæresis vel complices vel auc-
tores, eorum nobis nomina depromerent, nulli penitus vel
amore vel pretio vel cujuspiam necessitudinis ratione par-
centes. Cumque per dies singulos innumera multitudo in
catalogum illius conscriptionis incideret, nominatus est inter
alios magnus ille Petrus Moranus, quem Johannem Evange-
listam, ut supra diximus, nominabant. Super quo nos omnes
communicato consilio decrevimus, ab illo inchoare iudicium,
ut turba in reliquis perfida contremiscerent, cum falsi evan-

They call
for a list of
the chief
heretics.

fo. 40 v°.

Peter Mo-
ranus is
named.

¹ *impostores*] in posteros, B.; apostatas, H.

² *immergerent*] immergerant, B.

³ *commandere*] commendare, B.

⁴ *gravamen*] examen, H.

⁵ *contingeret*] contigerat B.; in futuro, ins. H.

Hoveden,
330. a. 50.

“ gelistæ versutiam veri evangelii simplicitas condemnasset.
 “ Missis ergo apparitoribus præcepit eum comes Sancti Ægidii,
 “ qui fideliter nobis aderat, accersiri. Sed ille in multitudine
 “ divitiarum suarum et parentum numerositate confidens, primæ
 “ citationis edictum fatuosæ dilationis colludio declinavit.
 “ Altera ergo die prædictus comes blanditiis magis quam terro-
 “ ribus enitens, eundem Petrum per amicos et notos leniter ad-
 “ vocavit, et eum nobis tandem, post difficultates plurimas veni-
 “ endi, mixtis cum terrore blanditiis, præsentavit. Tunc unus qui
 “ loquebatur e nobis, taliter eum exorsus est commonere; ‘Eja
 “ ‘ nunc, Petre, tui te concives accusant quod, sanæ fidei regulis
 “ ‘ confutatis, in Arrianæ hæresis deveneris pravitatem; immo
 “ ‘ per multiplicum errorum devia, et ducas alios et ab aliis de-
 “ ‘ ducaris.’ Ad hæc ille de profundo suspirans, et tactus dolore
 “ cordis intrinsecus, se non esse hujusmodi est prima fronte
 “ mentitus. Et requisitus an hæc juramento probaret, simplici
 “ assertioni suæ, tanquam fidelis viri et illustris, credi oportere
 “ contendit. Cæterum cum in exigendo juramento universi
 “ pariter instaremus, promisit se continuo juraturum, ne in hoc
 “ ipso deprehenderetur hæreticus, si juxta [quod] consuetudo
 “ illius erroris obtinuit vitandi juramenti existeret obstinatus.
 “ Mox igitur sanctorum reliquiæ honorabiliter efferuntur, cum
 “ tam sollemni reverentia et devotione susceptæ, ut et fidelis
 “ populus compungeretur ad lacrymas, et hæreticos qui con-
 “ venerant latebræ potius quam talia spectacula delectarent.
 “ Ipsum vero Petrum in cantu quem ad invocandam Spiritus
 “ Sancti præsentiam profusis lacrymis cantabamus, tremor
 “ evidens et pallor operuit vultum ejus; ita ut ab eo et color
 “ aufugeret, et vigor animi deperiret. Quomodo enim adve-
 “ niente Spiritu Sancto, et in adversario ejus spiritus rema-
 “ neret? Cernere erat hominem quasi morbo paralytico disso-
 “ lutum, nec loquelam retinuisse nec sensum, quamvis tantæ
 “ facundiæ fuisse diceretur ab omnibus, quod omnes in dicendo
 “ sit solitus superare? Quid plura? jurat infelix astantibus uni-
 “ versis, quod de omnibus articulis fidei quos requireremus ab
 “ eo, suæ credulitatis exprimeret veritatem. Res mira, et in
 “ tali spectaculo pia jocunditate gratissima. Apertus est liber
 “ in quo juraverat, et uno de circumstantibus religioso quo-
 “ dam joco occurrentis litteræ pronosticum perquirente, illius
 “ scripturæ textus occurrit, ‘Quid Tibi et nobis, Jesu Fili
 “ ‘ Dei? Venisti ante tempus torquere nos?’ Vere, Domine
 “ Jesu, nihil Tibi et illis quos Pater Tuus cœlestis a Te Vite
 “ Vera tanquam infructuosos palmites amputarat, et foras
 “ miserat ut arescant. At nobis omnibus in Tuo nomine con-
 “ gregatis lætitiæ multiplicatur augmentum, et in gratiarum
 “ actione et voce laudis, virtutis Tuæ gloria resonabat. De-

A.D. 1178.

The count
of Toulouse
persuades
him to pre-
sent himself
to the legate.

He denies
that he is
a heretic.

He is afraid
to swear,
and loses
his self-
possession.

He swears
to speak the
truth as to
fo. 41 r.
his belief.

S. Matt. viii.
29

A.D. 1178. " mum Petrus in virtute sacramenti simpliciter requisitus, ut Hoveden,
330. b. 27
 He proves " de sacramento altaris suam nobis fidem sine fraude aliqua
 heretical on " fateretur, quod corde non credidit ad justitiam nec ore con-
 the sacra- " fessus est ad salutem; sed contra, id quod de omnibus men-
 ment of the " tiri consueverat, falsitatis suæ prodidit veritatem, et panem
 altar. " sanctum vitæ æternæ sacerdotis ministerio in verbo Domini
 " consecratum, non esse corpus Domini novo dogmate conten-
 " debat. Tunc surrexerunt omnes cum quodammodo lacrymis
 " obruentes, quas et sacramentorum Christi contemptus eli-
 " cuit, et habita erga miserum compassio Christiana prodidit.¹
 He is " Nec plura: dant comiti: reus et hæreticus judicatus est,
 handed over " statimque sub diligenti pollicitatione parentum custodiæ
 to the " publicæ mancipatur. Volat facti rumor per vicos et plateas
 count as a " amplissimæ civitatis. Aperiuntur ora fidelium, et catholicæ
 heretic. " plebis labia, in Tua, Christe, præconia resolvuntur, velut
 " tunc primum in eadem urbe fidei splendor erumperet, et in
 " spem salutis æternæ desperata dudum civitas respiraret.
 " Ex tunc ergo et deinceps verbum fidei crescebat, et multi-
 " plicabatur in dies, ita [ut] universa urbis facies lætior vide-
 " retur, per quæ in candorem lucidæ veritatis de tenebris eva-
 He offers to " debat erroris. Interea Petrus in se reversus, et Domino
 submit, " respiciente compunctus, cum se dignum penitus tam præ-
 " senti morte cerneret quam futura, missis mediatoribus
 " multis satisfactionis quærit aditum, et conversionis polli-
 " cetur effectum, ut possit in frugem melioris vitæ ab immi-
 " nentibus mortis periculis liberari. Venit, recipitur, et in con-
 " spectu sistitur populi circumstantis, nudo quidem corpore
 " veteris perfidiæ exuens pravitatem. Ibi se coram omnibus
 and acknow- " hæreticum recognovit: ibi dedit manus fidei: ibi renun-
 ledges his " ciavit errori, præstito coram omnibus manu dextera jura-
 fault. " mento, et datis fidejussoribus tam comite ipso,² quam multis
 " et præcipuis concivibus suis, quod ad omne mandatum do-
 " mini legati se subderet, et jussionem ejus in omnibus adim-
 " pleret. Tunc indictum est populo, ut omnes pariter ad
 fo. 41 v°. " ecclesiam Sancti Saturnini die altera convenirent, audituri
 He does " et visuri solemniter quam poenitiæ formam Petrus ille
 penance in " susciperet observandam. Omnes igitur sequenti die, ut fue-
 the church " rant prænominati, convenerunt, tanta utique multitudo, tam
 of S. Satur- " frequens, ut vix remaneret secus ipsa altaris cornua locus
 ninus. " vacuus, qui domino legato missæ sollemnia celebranti sine
 " compressione nimia præberetur. Et ecce coram illa mul-
 " titudine multa nimis, Petrus ille jam noster, per ipsas
 " ecclesiæ valvas nudus et discalceatus adducitur, cædentibus

¹ *prodidit*] prodiderunt, B.| ² *comite ipso*] comiti ipsi, H.

Hoveden,
331. a. 1.

“ eum hinc inde episcopo Tolosano, et abbate Sancti Satur- A.D. 1178.
 “ nini, donec ad pedes legati in ipsis altaris gradibus pone- He is beaten
 “ retur. Ibi in facie ecclesiæ ecclesiasticis reconciliatus est and then
 “ sacramentis, abjurata omni hæresi, et hæreticis anathemati- reconciled.
 “ zatis ab eo. Mox autem possessionibus ejus publicatis et The nature
 “ proscriptis, poenitentia ei talis injungitur, ut infra quadraginta of his
 “ dies a patria sua exulaturus abscederet in servitio pauperum penance.
 “ Jerosolimis triennio moraturus. Interim vero, singulis dic-
 “ bus Dominicis, ecclesias Tholosanæ urbis nudus et discal-
 “ ceatus, cum disciplinalibus virgis, jussus est circuire; eccle-
 “ siarum bona quæ abstulerat reddere; usuras omnes quas
 “ acceperat reddere; damna pauperum quos afflixerat resarcire;
 “ et castrum quoddam suum, quod hæreticorum conventiculus
 “ profanarat, ab ipsis fundamentis evertere. Deus bone! Quot
 “ Tibi lacrymas lætitia sancta profudit! Quas gratiarum
 “ actiones et laudes populus jubilans et devotus cœlestibus
 “ ingessit choris, cum de cavernis perfidiæ talpa talis educi-
 “ tur, et in Israeliticam ovem lupo rapacissimus reformatur.
 “ Post hæc illo dimisso, dominus legatus ad alios misit, ex-
 “ aminaturus utique illos quos in magno numero vel suspicio
 “ publica vel accusatio privata notaverat. Nos autem vix The legate
 “ tandem cum lacrymis extorta licentia revertendi, pro eo proceeds
 “ quod instantia nostri capituli nostros jam reditus exigebat, with the
 “ petita licentia sub ea nobis est conventionem concessa, ut examina-
 “ Albiensem diocesim intraremus, commonituri principem tion: the
 “ terræ, Rogerum videlicet Biterrensem,¹ ut et² Albiensem abbot goes
 “ episcopum, quem sub custodia hæreticorum in vinculis tene- to visit the
 “ bat, absolveret, et universam terram suam, juxta præceptum diocese of
 “ domini legati, eliminatis hæreticis emundaret. Ingredien- Alby, and to
 “ tibus ergo nobis una cum prædicto Batoniensi episcopo seek out the
 “ illam perditissimam regionem, quæ velut totius sentina ma- viscount of
 “ litæ totam in se colluvionem hæresis illuc defluentis ex- Beziers.
 “ cepit, prædictus Rogerus in ultimos et inaccessibiles terræ
 “ suæ fines abscessit, tam mala conscientia profugus, quam
 “ causæ suæ merito desperatus: oderat enim lumen veritatis
 “ auctor malitiæ, nec sustinere poterat nostræ colloctionis
 “ accessum, qui totus recesserat in opera tenebrarum. Per- He proceeds
 “ venimus tandem ad quoddam munitissimum castrum ejus, to Castres.
 “ quod proprie ac singulariter Castri nomine incolæ nuncu-
 “ pabant. Ibi habitabat uxor illius cum militia sua magna,
 “ et familia multa nimis. Omnes fere hæretici habitatores

fo. 42 r°.

¹ Roger II., Trincavel, viscount of Beziers, Carcassonne, Rasez, and Alby, 1167-1194.

² *ut et*] utrum, B.

A.D. 1178. " ejusdem castri vel hæreticorum complices erant, licet sola
 The place was full of heretics, but they did not molest the abbot. " Domini virtute repressi nihil contra fidem quam prædicabamus præsumerent vel mutire. Quamvis enim essemus in manus eorum positi, et velut in eorum quasdam potentiæ suæ compedes hæretica multitudo undique circumventi, verbum tamen Domini non erat alligatum quin eos continuis invectionibus et increpationibus feriremus. Et cum videremus quod nihil præsumeret respondere, judicavimus prædictum Rogerum proditorem, hæreticum, et de violata episcopi securitate perjurum; cum tanquam publica excommunicatione damnatum, ex parte domini papæ ac prædictorum regum, in præsentia conjugis et militum suorum, in nomine Christi confidenter diffidentes. Ecce a modo satis apparet quam grande et evidens ostium patet principibus Christianis, ut Christi ulciscantur injurias, ponantque desertum illud quasi hortum Domini, et solitudinem ejus in deliciis Paradisi. Ne autem vel parum vel nihil fieri contra illos posse causentur, sciant omnes generalem fuisse in urbe sententiam, quod si ista visitatio fuisset adhuc triennio retardata, vix inveniretur in ea qui nomen Christi amplius invocaret. Super hæc autem omnia prædictus comes Sancti Ægidii coram populo civitatis præstito juramento firmavit, quod a modo nec prece nec pretio favebit hæreticis."

He declared the viscount a traitor and heretic. " Interim appropinquante sollemnitate Nativitatis Dominicæ, dominus rex moram fecit in Anglia circa Wintoniam, ibidem celebraturus tam sollemne festum.

Towards Christmas the king goes to Winchester.

Wonderful earthquake at Oxenhall. Eodem anno infra Natale Domini contigit in Anglia quoddam mirabile et a sæculo inauditum, scilicet apud Oxenhale,¹ quod in territorio in propria domini Hugonis Dunelmensis episcopi cultura, terra se elevavit in altum in similitudine turris, ita vehementer quod summis coæquaretur montium cacuminibus; et ita quod superemineret alta templorum pinnacula. Et in illa altitudine permansit immobilis videntibus cunctis ab hora diei nona usque ad occasum solis; et sole occidente cecidit cum horribili strepitu, ita quod omnes videntes eam et strepitum illum audientes multos per-

¹ Oxenhale] "Grenehale in territorio de Derlington." Hoveden (i.e. Savile). Oxenhall is right. "Willelmus tenet Oxenhall, scilicet

"i. carucatam et ii. culturas de territorio de Derlyngtona." Boldon Buke, p. 17.

terruit, ita quod multi illorum timore perterriti, interierunt. Absorbuit eam tellus, et fecit ibidem puteum profundissimum, qui est ibi in testimonium rei, usque in hodiernum diem.

A.D. 1178.
December.
fo. 42 v°.

Hoveden,
332. a. 40,
shorter.

Anno itaque ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^oIX^o, Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, curiam suam tenuit apud Wintoniam, die Natalis Domini; Gaufrido filio suo, comite Britanniae, jam in Angliam reverso a partibus transmarinis, et cum eo moram faciente: similiter Johanne filio suo minimo; et Henrico rege filio suo in Normannia, et Ricardo filio suo in Pictavia moram facientibus.

Henry II.
keeps the
Christmas
of 1178-9 at
Winchester;
Henry the
younger in
Normandy;
Richard in
Poitou.

Celebrato itaque festo Natalis Domini, dominus rex transtulit se usque Windeshoveres; et illuc confluebant ad eum Hibernenses, conquerentes ei quod Willelmus filius Aldelmi, et Hugo de Lasci, et cæteri quos rex eis præfecerat, illos injuste et violenter tractaverant; et clamoribus suis concitaverunt regem in iram adversus suos, ita quod Willelmum filium Aldelmi et prædictum Hugonem a pristina familiaritate sua multo tempore removit.

A.D. 1179.
The king
goes to
Windsor,
and receives
the complaints
of the Irish
against
William
Fitz Ald-
helm
and Hugh
de Lasci.

Hoveden,
332. a. 47.

Venerunt autem ibidem ad eum duo archiepiscopi Hibernenses, scilicet Laurentius Duvelinensis, et Catholicus Tuamensis, cum quibusdam suffraganeis suis; et juraverunt regi super sacrosancta evangelia quod malum regi vel regno Angliæ non quærent. Et sic impetrata a rege tandem licentia eundi Romam, transfreturi in Normanniam a curia recesserunt.

The arch-
bishops of
Dublin and
Tuam have
leave to go
to the
council at
Rome.

Appropinquante itaque jam Quadragesima, archiepiscopi, et episcopi, abbates, viri religiosi cismarini et transmarini, de mandato Alexandri summi pontificis, Romæ convenerunt.

Towards
Lent the
clergy as-
semble at
Rome.

Hoveden,
332. b. 1.

Congregatis igitur universis in urbe Romana, Alexander papa tertius cum universis Cardinalibus suis, et clero et populo ibidem congregato, venit ad ecclesiam Sancti Johannis de Laterana, celebraturus ibi concilium. Cui concilio intererant nuncii fere omnium impera-

Council held
in the
church of
S. John
Lateran.

A.D. 1179.
March 6.
The council
opens.

torum, regum, principum totius Christianitatis. Con- Hoveden,
332. b. 1,
shorter.
venientibus itaque omnibus in præfata ecclesia Late-

ranensi, summus pontifex in eminentiori loco cum
cardinalibus suis et senatoribus et præfectis et consu-
libus urbis constitutus, secunda feria Quadragesimæ
hebdomadæ, quæ tertio nonas Martii evenit, primum
concilii sui diem celebravit. Similiter secundo celebravit
secundum diem concilii sui quarta feria secundæ heb-
domadæ, quæ secundo idus Martii evenit. In quo
concilio Willelmus Remensis archiepiscopus per com-
munem fratrum electionem, concedente Alexandro sum-
mo pontifice, factus est presbyter cardinalis ad titulum

March 14.
Second day
of the
council:
William
archbishop
of Rheims
made a
cardinal.

Sanctæ Sabinæ. Et iterum tertio celebravit tertium
concilii sui diem secunda feria ante Ramos Palmarum,
quæ xiv. kalendas Aprilis evenit; in quo hæc decreta
subscripta, communi episcoporum assensu promulgata,
in æternum observanda constituit; et episcopis et uni-
verso clero ibidem congregato licentiam repatriandi
præbuit.

March 19.
Third day of
the council.

fo. 43re.
Canons
enacted.

DECRETA ALEXANDRI PAPE.

“ De Romano Pontifice eligendo.

For the
election of a
pope the
agreement
of two-
thirds of the
college of
cardinals is
required

“ Licet de vitanda discordia Romani pontificis in electionem
“ manifeste satis a prædecessoribus nostris constituta mana-
“ verint; quia tamen sæpe post illam per improbæ ambitionis
“ audaciam gravem passa est scissuram ecclesia, nos autem
“ ad malum hoc evitandum de consilio fratrum nostrorum et
“ sacri approbatione concilii aliquid decernimus adjungendum.
“ Statuimus igitur ut si, ab iniquo homine forte supersemi-
“ nante zizania, inter cardinales de substituendo pontifice
“ non poterit esse plena concordia, duabus partibus concor-
“ dantibus, cum tertia pars concordare noluerit, aut sibi
“ alium præsumpserit ordinare; ille absque ulla exceptione
“ ab universa ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui a
“ duabus partibus electus fuerit et receptus. Si quis autem
“ de tertiæ partis nominatione confisus, quia ratione non po-
“ test, nomen sibi usurpaverit, tam ipse quam qui eum rece-
“ perint, excommunicationi subjaceant, et totius sacri ordinis
“ privatione mulentur, ita ut viatici eis, nisi tantum in ex-
“ tremis, communicatio denegetur, et, nisi resipuerint, cum Datan

Hoveden
332. b. 12.

S. Matt. xiii.
25.

Hoveden,
332. b. 28.

“ et Abiron, quos terra vivos deglutivit, accipiant portionem. A.D. 1179.
 “ Præterea si a paucioribus aliquis quam a duabus partibus March 19.
 “ electus fuerit ad apostolatus officium, nisi major concordia Pretenders
 “ intercesserit, nullatenus assumatur; et prædictæ pœnæ sub- to the
 “ jaceat, nisi voluerit humiliter abstinere. Ex hoc tamen papacy to be
 “ nullum canonicis institutionibus [præjudicium]¹ generetur, excommuni-
 “ in quibus majoris et sanioris partis debet prævalere sen- cated.
 “ tentia; quia quod eis in dubium venerit, superioris poterit
 “ judicio præfiniri. In Romana vero ecclesia spirituale aliquid
 “ constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.

“ *Qualiter prælati debeant proferre sententiam in subjectos.*

“ Reprehensibilis valde consuetudo in quibusdam partibus in- Prelates not
 “ olevit, ut cum fratres et coepiscopi nostri, seu etiam archi- to issue sen-
 “ diaconi, appellaturos² quosdam in causis suis existimant, nulla tence of
 “ penitus admonitione præmissa, suspensionis et excommuni- excommuni-
 “ cationis in eos sententiam ferunt. Alii enim dum superioris cation with-
 “ sententiam et disciplinam canonicam reformidant, sine ullo out first
 “ gravamine appellationem objiciunt, et defensionem iniqui- admonish-
 “ tatis usurpant, quod ad præsidium innocentium dinoscitur in- ing the
 “ stitutum. Quocirca [ne] vel prælati sententia valeat gravare culprit.
 “ subjectos, vel subditi pro sola voluntate sub appellationis fo. 43 v.
 “ obtentu correptionem valeant eludere prælatorum; præsent
 “ decreto statuimus, ut nec prælati nisi canonica admonitione Appeals not
 “ præmissa suspensionis vel excommunicationis sententiam to be made
 “ proferant in subjectos, nisi talis sit culpa quæ ipso suo before the
 “ genere suspensionis vel excommunicationis pœnam inducat; institution
 “ nec subjecti contra disciplinam ecclesiasticam ante causæ of suits by
 “ ingressum in vocem appellationis erumpant. Si vero quis the prelates.
 “ quam pro sua necessitate crediderit appellandum, competens Appeals
 “ ei ad prosequendum appellationem terminus præfigatur; in- restricted.
 “ fra quem si forte prosequi neglexerit, libere tunc episcopus
 “ auctoritate sua utatur. Si autem in quocunque negotio ali- Vexations
 “ quis appellaverit, et eo qui appellatus fuerit veniente, qui appellants
 “ appellaverit venire neglexerit; si proprium quid habuerit, to be fined
 “ competentem illi recompensationem faciat expensarum, ut in expenses.
 “ hinc saltem deterritus in gravamen alterius non facile quis
 “ appellet. Præcipue vero, et in locis religiosis, volumus ob- Monks not
 “ servari, ne monachi sive quicunque religiosi, cum pro aliquo to appeal
 “ excessu fuerint corrigendi, contra regularem prælati sui et against
 “ capituli disciplinam appellare præsumant, sed humiliter ac prelates.
 “ devote suscipiant, quod pro salute sua sciant eis injunctum.

¹ *præjudicium*] om. B.

² *appellaturos*] appellantes, B. H. Corrected from Gervase, 1455.

A.D. 1179.
March 19.

“ Qualiter Prælati cum subjectis debeant hospitari.

Prelates not
to be op-
pressive in
exacting
procu-
rations;

to visit with
limited
retinues;

without
dogs or
hawks.

Prelates not
to exact
talliaes.

fo. 44 r°.

“ Cum apostolus se ac suos propriis manibus decreverit exhibendos, ut locum prædicandi auferret pseudo-apostolis, et illis quibus prædicabat non onerosus existeret; grave nimis et emendatione dignum esse dinoscitur, quod quidam fratrum et coepiscoporum nostrorum ita graves in procurationibus subditis suis existunt, ut pro hujusmodi causa ipsa etiam ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, et longi temporis victum brevis hora consumat. Quocirca constituimus, quod archiepiscopi parochias visitantes¹ pro diversitate provinciarum et facultatibus ecclesiarum quadragagesimum vel quinquagesimum evectionis numerum, episcopi vero vicesimum aut tricesimum; cardinales viginti aut viginti quinque nequaquam excedant; archidiaconi quinque aut septem; decani constituti sub ipsis duobus equis contenti existant. Nec cum canibus venatoriis profiscantur et avibus, nec sumptuosas epulas requirant, sed cum gratiarum actione recipiant quod honeste ac competenter illis fuerit ministratum. Prohibemus etiam, ne subditos suos talleis et exactionibus episcopi gravare præsumant, et ita procedant, ut non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærere videantur. Cum enim dicat apostolus, ‘Non debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis, multum longe a paterna pietate nostra [videtur], si præpositi subditis suis graves existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fovere. Archidiaconi autem, sive decani, nullas exactiones vel tallias in presbyteros sive clericos exercere præsumant. Sane quod de prædicto numero vectionum secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit observari, in quibus ampliores fuerint redditus et ecclesiasticæ facultates. In pauperibus autem locis tantam volumus teneri mensuram ut ex accessu majorum minores non dolerent se gravari; ne sub tali indulgentia illi qui paucioribus² equis uti solebant, plurium³ sibi credant potestatem indulgentiam. Sustinemus autem pro multis necessitatibus quæ aliquoties superveniunt, ut si manifesta et rationabilis causa exstiterit, cum caritate moderatum auxilium valeant postulare.

Hoveden,
333. a. 10.

2 Cor. xii. 14.

“ Prohibetur ne aliquid exigatur pro sacramentis ecclesiæ.

Sacraments
not to be
sold.

“ Cum in ecclesiæ corpore omnia debeant ex caritate tractari, et quod gratis receptum est gratis debeat impendi;

¹ visitantes] visitare, B.

³ plurium] plurimam, B.

² paucioribus] pauperioribus, B.

Hoveden,
333. a. 39.

“ horribile nimis est quod in quibusdam ecclesiis locum venen-
 “ litatis perhibetur habere, ita ut pro episcopis vel abbatibus
 “ seu quibuscunque personis ecclesiasticis ponendis in sede,
 “ seu introducendis presbyteris in ecclesiam, nec non pro
 “ sepulturis et exsequiis mortuorum, et benedictionibus nubentium,
 “ sive aliis ecclesiasticis sacramentis aliquid requiratur;
 “ et non possit ille qui indiget ista percipere, nisi manum
 “ implere curaverit largitoris. Putant autem ex hoc sibi
 “ plures licere, quia legem mortis de longa invaluisse consuetudine
 “ arbitrantur, non satis, quia cupiditate excæcati sunt,
 “ attendentes quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius
 “ animum tenuerunt alligatum. Ne igitur hoc de cætero fiat,
 “ vel pro personis ecclesiasticis deducendis ad sedem, vel
 “ sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, sive in
 “ benedicendis nubentibus, sive aliis sacramentis aliquid exigitur
 “ districtius inhibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit,
 “ portionem cum Giezi se noverit habiturum, cujus factum turpis
 “ muneris exactione imitatur. Prohibemus
 “ insuper ne ab episcopis vel abbatibus aliisve prælatis, novi
 “ census imponantur ecclesiis, nec veteres augeantur, nec
 “ partem reddituum suis usibus appropriare præsumant: sed
 “ libertatem quam majores sibi conservari desiderant, minoribus¹
 “ suis bona voluntate conservent. Si quis autem aliter egerit,
 “ irritum quod egerit habeatur.

A.D. 1179.
March 19.
Money is not to be taken for instituting or installing clergy.

New burdens are not to be imposed on churches.

“ *Prohibentur ne Christiani serviant Saracenis.*

“ Ita quorundam animos occupavit summa cupiditas, ut cum
 “ gloriantur nomine Christiano, Saracenis arma deferant, et
 “ pares aut etiam superiores in malitia fiant eis, dum ad
 “ [im]pugnandos Christianos eis arma et necessaria subministrant.
 “ Sunt etiam qui pro sua cupiditate in galeis et piraticis
 “ Sarracenorum navibus regimen et curam gubernationis exercent.
 “ Tales igitur ab ecclesiæ communione præcisos, et pro sua
 “ iniquitate excommunicationi subditos, et rerum
 “ suarum per principes catholicos et consules civitatum privatione
 “ mulctari, et capientium servos, si capti fuerint, fore censemus.
 “ Præcipimus etiam ut per ecclesias maritimarum urbium crebra
 “ et sollemnis excommunicatio in eos præferatur. Excommunicationis
 “ pœnæ subdantur qui Romanos aut alios Christianos pro negotiatione
 “ aut aliis honestis causis navigio vectos aut capere aut rebus
 “ suis spoliare præsumunt. Illi etiam qui Christianos naufragium
 “ patientes, quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur, dam-

Christians are not to serve Saracens, or to supply them with arms.

fo. 41 v.

¹ *minoribus*] majoribus, B.

A.D. 1179. " nosa cupiditate rebus suis spoliare præsument, nisi ablata Hoveden,
March 19. " reddiderint excommunicationi se noverint subjacere. 333. b. 15.

" Prohibetur ne torneamenta fiant.

Tourna-
ments are
forbidden.

" Felicis memoriæ papæ Innocentii et Eugenii, prædeces-
" sorum nostrorum, vestigiis inhærentes, detestabiles nundinas
" vel ferias quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites
" ex condicto convenire solent, et, ad ostensionem virium
" suarum et audaciæ, temere congregiuntur, unde mortes
" hominum et pericula animarum sæpe proveniunt, fieri pro-
" hibemus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis
" pœnitentia ei non denegetur, ecclesiastica tamen careat
" sepultura.

*" Treugas servandæ a quarta feria post occasum¹ solis, usque
" ad secundam feriam post ortum solis.*

Truce of
God to be
observed.

" Treugas a quarta feria post occasum solis usque ad
" secundam feriam post ortum solis; et ab Adventu Domini
" usque ad octavas Epiphaniæ, et a Septuagesima usque ad
" octavas Paschæ, ab omnibus inviolabiliter observari præci-
" pimus. Si quis autem treugam infringere tentaverit, post
" tertiam commonitionem si non satisfecerit, episcopus suus
" excommunicationis sententiam dictet, et scriptam vicinis
" suis annunciet. Episcoporum autem nullus excommunicatum
" in communione suscipiat, immo scripto susceptam senten-
" tiam quisque confirmet. Siquis autem hoc violare præ-
" sumpserit, ordinis sui periculo subjaceat; et quoniam funi- Eccl. iv. 12.
" culus triplex difficile rumpitur, præcipimus ut episcopi ad
" solum Deum et salutem populi habentes respectum, omni
" cupiditate sopita, ad pacem firmiter tenendam, mutuum
" inde consilium et auxilium impendant, nec alicujus amore
" vel odio prætermittant. Quod si quis in hoc opere Dei
" tepidus inventus fuerit, damnum propriæ dignitatis amittat.

*" Condemnat illos quos Octavianus et Wido et Johannes de
" Struma ordinaverunt.*

Ordinations
by antipopes
null.

" Quod a prædecessore nostro felicis memoriæ papa Inno-
" centio factum est innovantes, ordinationes ab Octaviano,²

¹ *Treugæ* . . . *occasum*] cut off by | ² *Octaviano*] The antipope Victor
the binder; supplied from Hoveden. | IV., 1159-1164.

Hoveden,
333. b. 48.

“ Widone¹ hæresiarchis, necnon et Johanne Strumensi² qui
 “ eos secutus est factas, et ab ordinatis ab eis, irritas esse
 “ censemus; adjicientes etiam ut qui dignitates ecclesiasticas
 “ seu beneficia per prædictos schismaticos acceperunt, careant
 “ impetratis. Alienationes sive invasiones quæ per eosdem
 “ schismaticos, seu per laicos factæ sunt, de rebus ecclesias-
 “ ticas, omni firmitate careant, et ad ecclesiam sine omni
 “ onere revertantur. Si quis autem contraire præsumpserit,
 “ excommunicationi se noverit subiacere. Illos autem qui
 “ sponte juramenta de tenendo schismate præstiterint, a sacris
 “ ordinibus et dignitatibus decrevimus manere suspensos.

A.D. 1179.
March 19.
fo. 45ro.

Alienations
by schis-
matics null.

“ *Quales debeant esse qui eligendi sunt ad regimen ecclesiæ.*

“ Cum in cunctis sacris ordinibus et ecclesiasticis mysteriis,
 “ et ætatis maturitas, et gravitas morum, et litterarum scientia
 “ sit quærenda, multo fortius in episcopo hoc oportet inquiri,
 “ qui ad curam aliorum positus, in se ipso debet ostendere,
 “ qualiter alios oporteat in domo Domini conversare; eaprop-
 “ ter ne quod [a] quibusdam ex necessitate temporis factum
 “ est in exemplum trahatur a posteris, præsentī decreto sta-
 “ tuimus ut nullus in episcopum eligatur, nisi qui jam tricesi-
 “ mum annum ætatis suæ egerit, et de legitimo sit matri-
 “ monio natus; qui etiam vita et scientia commendabilis
 “ demonstretur. Cum autem electus fuerit, et confirmationem
 “ acceperit, et ecclesiasticorum bonorum administrationem
 “ habuerit, decurso tempore de consecrandis episcopis a
 “ canonibus diffinito, ad quem spectant beneficia quæ habuerat,
 “ disponendi de his liberam obtineat facultatem. Inferiora
 “ etiam ministeria, ut puta, decanatus, archidiaconatus, et
 “ alia quæ animarum curam habent annexam, nullus omnino
 “ accipiat, sed nec parochialium ecclesiarum regimen, nisi
 “ jam vicesimum quintum annum ætatis habuerit, et qui
 “ scientia et moribus commendabilis existat. Cum autem
 “ assumptus fuerit, si archidiaconus in diaconum, decanus et
 “ reliqui admoniti non fuerint, præfixo a canonibus tempore,
 “ in presbyteros ordinati, et ab illo removeantur officio, et
 “ alii conferatur, qui et velit et possit illud convenienter im-
 “ plere; nec prosit eis appellationis diffugium, si forte in
 “ transgressionem constitutionis istius per appellationem se
 “ voluerint tueri. Hoc sane non solum de promovendis, sed
 “ de iis etiam qui jam promoti sunt, si canones non obsistant,

Persons
chosen to
govern the
church to be
exemplary.

Bishops to
be thirty
years old
when
chosen.

All having
cure of souls
to be
twenty-five
at least, and
to be or-
dained at
the canon-
ical time.

¹ Widone] of Crema, the antipope
Paschal III., 1164–1168.

² Johanne Strumensi] The anti-
pope Calixtus III., 1168–1178.

A.D. 1179. " præcipimus observandum. Clerici sane, si contra formam Hoveden,
 March 19. " istam quenquam elegerint, et eligendi potestate tunc priva- 334. a. 23.
 Elections " tos et ab ecclesiasticis beneficiis triennio noverint se sus-
 made in con- " pensos. Dignum est enim ut quos Dei timor a malo non
 tempt of " revocat, ecclesiasticæ saltem coerceat [severitas] disciplinæ.
 fo. 45 vº. " Episcopus autem si contra hæc fecerit aut consenserit fieri,
 this rule " in conferendis prædictis officiis potestatem suam amittat; et
 are to be " per capitulum aut per metropolitanum, si etiam capitulum
 punished. " concordare nequiverit, ordinetur.

" *De hæreticis.*

The favour- " Sicut ait beatus Leo, 'Licet ecclesiastica disciplina sacerdotali
 ers of here- " 'contenta iudicio, cruentas effugiat ultiones,' catholicorum
 tics are con- " tamen principum constitutionibus adjuvatur, ut sæpe quærant
 demned. " homines salutare remedium, dum corporale super se metuerint
 " evenire supplicium. Eapropter quia in Wasconia, Albegiesio
 " et partibus illis, et aliis locis ita hæreticorum, quos alii Catha-
 " ros, alii Publicanos, alii Paterinos, alii aliis nominibus vocant,
 " invaluit damnata perversitas, ut jam non in occulto sicut
 " alibi nequitiam suam exerceant: sed errorem suum publice
 " manifestant; et ad consensum suum simplices trahant et infir-
 " mos; eos et defensores eorum et receptores anathemati decre-
 " vimus subjacere; et sub anathemate prohibemus ne quis
 " ipsos in domo vel in terra sua tenere vel fovere, vel negotia-
 " tionem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato
 " decesserint, nec sub privilegiorum nostrorum quibusque ob-
 " tentu indultorum, ne sub aliqua quacunque occasione, aut ob-
 " latio pro eis fiat, aut inter Christianos accipiant sepulturam.
 " De Bribazonibus, et Arroganensibus, Navariis et Basclis, qui
 " tantam in Christianos immanitatem exercent, ut nec eccle-
 " siis nec monasteriis, nec pueris nec senibus deferant, aut
 " viduis aut pupillis, nec cuilibet parcant ætati aut sexui, sed
 " more paganorum omnia perdunt et vastant:—similiter con-
 " stituimus ut ipsi qui eos conduxerint vel tenuerint, vel
 " foverint, [per] regiones in quibus talia debacchantur, in
 " Dominicis et aliis diebus sollemnibus per ecclesias excom-
 " municati publice nuncientur, et eadem omnino sententia et
 " poena cum prædictis hæreticis habeantur astricti, nec ad
 " communionem recipiantur ecclesiæ, nisi societate illa pesti-
 " fera et hæresi abjuratis. Relaxatos autem se noverint a
 " debito fidelitatis seu hominii ac totius obsequii, donec in
 " tanta iniquitate permanserint, quicunque pacto illis teneantur
 " annexi. Ipsi autem cunctisque fidelibus in remissionem
 " injungimus omnium peccatorum, ut tantis cladibus se viri-
 " ter opponant, et contra eos armis tueantur populum Chris-

The damna-
 ble cruelties
 of the mer-
 cenary sol-
 diers to be
 punished by
 excommuni-
 cation.

Hoveden,
334. b. 3.

“ tianum. Confiscenturque bona eorum, et liberum sit prin-
 “ cipibus hujusmodi pestilentes homines subijcere servituti.
 “ Qui autem in vera pœnitentia ita decesserint, et peccatorum
 “ indulgentiam et fructum mercedis æternæ se non dubitent
 “ habituros. Nos autem de misericordia Dei et beatorum
 “ Petri et Pauli apostolorum auctoritate confisi, fidelibus Chris-
 “ tianis qui contra eos arma susceperint, et ad episcoporum
 “ sive aliorum prælatorum consilium ad eos decertaverint ex-
 “ pugnandos, biennium de injuncta pœnitentia relaxamus: aut
 “ si longiorem ibi moram habuerint, episcoporum discretioni,
 “ quibus hujus rei cura fuerit injuncta, committimus, ut ad
 “ eorum arbitrium secundum modum laboris, major eis tribu-
 “ atur indulgentia. Illos autem, qui admonitionem episco-
 “ porum in hujusmodi parere contempserint, a perceptione
 “ Corporis et Sanguinis Domini jubemus esse immunes. In-
 “ terim vero eos qui ardore fidei ad expugnandum eos laborem
 “ istum assumpserint, sicut eos, qui sepulcrum Domini visi-
 “ tant, sub ecclesiæ defensione recipimus, et ab universis in-
 “ quietationibus, tam in rebus quam in personis, statuimus
 “ esse securos. Si quis vero interim eos molestare præsump-
 “ serit, per episcopum loci illius excommunicationis sententia
 “ feriat; et talis sententia observetur, donec et ablata
 “ reddantur et de illatis damnis congrue satisfaciat. Episcopi
 “ vero sive presbyteri qui talibus forte non restiterint, officii
 “ sui suspensione mulcentur, donec misericordiam sedis apo-
 “ stolicæ obtineant.

A.D. 1179.
March 19.
Their goods
to be con-
fiscated and
fo. 46 r.
their per-
sons en-
slaved.

Favourers
of them
restrained
from the
sacraments.

“ *Ut leprosi qui ad hoc facultatem habent, habeant ecclesiā et*
 “ *cœmeterium.*

1 Cor. xii. 23.

“ Cum dicat apostolus Paulus, abundantiorē honorem
 “ membris inferioribus deferendum; e contra quidam quæ sua
 “ sunt non quæ Jesu Christi quærentes, leprosis qui cum
 “ sanis habitare non possunt, vel ad ecclesiam cum aliis con-
 “ venire, ecclesias et cœmeterium non permittunt habere, nec
 “ proprii vicarii ministerium sacerdotis. Quod quia procul a
 “ pietate Christiana esse dinoscitur, de benignitate apostolica
 “ constituimus, ut ubicunque tot sub communi vita fuerint
 “ congregati, quod ecclesiam cum cœmeterio sibi constituere
 “ et proprio valeant gaudere presbytero, sine contradictione
 “ aliqua permittantur habere. Caveant tamen ut injuriosi
 “ veteribus ecclesiis nequaquam existant de jure parochiali.
 “ Quod enim pietate conceditur, ad aliorum injuriam nolumus
 “ redundare. Statuimus etiam ut de hortis et nutrimentis
 “ animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

Lepers to be
allowed
to have
churches
and burial
grounds.

Phil. ii. 21.

A.D. 1179.
March 19.

*“ Ne Christiani habitent cum Judæis vel Saracenis in
“ domibus eorum nec eis . . .*

Hoveden,
331. b. 36.

Christians
not to live
with Jews
or Saracens,
or to take
their part
against
Christians.

fo. 46 v°.

*“ Judæi sive Sarraceni nec sub alendorum puerorum obtentu,
“ nec pro servitio nec aliqua qualibet causa, Christiana man-
“ cipia in domibus suis permittantur habere. Excommuni-
“ centur autem qui cum iis præsumpserint habitare; testi-
“ monium quoque Christianorum adversus Judæos in omnibus
“ causis, cum illi adversus Christianos testibus suis utantur,
“ recipiendum esse censemus. Et anathemate decernimus esse
“ feriendos, quicumque Judæos Christianis voluerint in hac
“ parte præferre, cum eos Christianis oporteat subjacere, et
“ ab eis pro sola humanitate foveri. Si qui vero præterea,
“ Deo inspirante, ad fidem se converterint Christianam, a pos-
“ sessionibus nullatenus excludantur, cum melioris conditionis
“ conversos ad fidem esse oporteat, quam anteaquam fidem
“ susceperint habebantur. Si autem secus factum fuerit,
“ principibus seu potestatibus eorundem locorum sub pœna
“ excommunicationis injungimus, ut portionem hæreditatis et
“ bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.*

“ Ne monachus vel religiosus alius recipiatur sub pretio.

No money
to be taken
for the re-
ception of
a monk,

or for the
conferring of
obediences.

*“ Monachi non sub pretio recipiantur in monasterio; non
“ peculium permittantur habere: non singuli per villas et
“ oppida sive quascunque parochiales ponantur ecclesias; sed
“ in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus mancant,
“ nec soli inter sæculares homines spiritualium hominum
“ conflictum expectent: Salomone dicente, ‘ Væ soli,’ etc. Eccles. iv. 10.
“ Si quis autem exactus a sua receptione aliquid dederit, ad
“ sacros ordines non accedat; is autem qui eum receperit,
“ officii sui privatione mulctetur. Si vero pecuniam¹ habuerit,
“ nisi ab abbate fuerit pro injuncta administratione permis-
“ sum, a communione removeatur altaris: et qui in extremis
“ cum peculio inventus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter
“ fratres recipiat sepulturam. Quod etiam de diversis reli-
“ giosis præcipimus observari. Abbas autem qui diligenter
“ ista non custodierit, officii sui jacturam se noverit incur-
“ surum. Prioratus vero sive obedientiæ, pretii datione nulli
“ tradantur; alioquin dantes et accipientes a ministerio eccle-
“ siastico fiant alieni. Priores vero cum in conventualibus
“ ecclesiis fuerint constituti, nisi pro manifesta et rationabili*

¹ *pecuniam*] peculium, H.

Hoveden,
335. a. 12.

“ causa non mutantur; videlicet si dilapidatores fuerint, si
 “ incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amo-
 “ vendi merito videantur, aut si etiam pro necessitate majoris
 “ officii de consensu fratrum fuerit transferendus.

A.D. 1179.
March 19.

“ *Ne quis multas habeat ecclesias.*

“ Quoniam nonnulli modum avaritiæ non ponentes, et diversas
 “ dignitates ecclesiasticas et plures ecclesias parochiales contra
 “ sanctorum canonum instituta nituntur adquirere, ita ut cum
 “ unum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vendicent
 “ plurimorum, ne id de cætero fiat districtius prohibemus.
 “ Cum igitur vel ecclesia vel ecclesiasticum ministerium com-
 “ mitti debuerit, talis ad hoc persona quærat^{ur} quæ residere
 “ in loco ejus et curam ejus valeat exercere. Quod si aliter
 “ actum fuerit, et qui receperit, quod contra sacros canones¹
 “ receperit, amittat, et qui dederit largiendi potestate prive-
 “ tur. Et quia in tantum jam quorundam processit ambitio,
 “ ut non duas vel tres sed sex aut plures perhibeantur habere,
 “ cum nec duabus possint debitam provisionem impendere;
 “ per fratres et coepiscopos nostros hoc emendari præcipimus,
 “ et de multitudine canonibus inimica, quæ dissolutionis
 “ materiam et evagationis inducit, et certum continet peri-
 “ culum animarum, eorum, qui ecclesiis deservire valeant, in-
 “ digentiam sublevare. Præterea quia in tantum laicorum
 “ quorundam processit audacia, ut, episcoporum auctoritate
 “ neglecta, clericos instituant in ecclesiis et removeant, cum
 “ voluerint, possessiones quoque atque alia ecclesiastica bona
 “ pro sua plerumque voluntate distribuunt, et tam ecclesias
 “ ipsas quam homines earum taillis et exactionibus gravare
 “ præsumant; eos siquidem qui amodo ista commiserint, ana-
 “ themate decernimus esse feriendos. Presbyter autem sive
 “ clericus qui ecclesiam, sine proprii episcopi auctoritate, per
 “ laicos receperit, communione privetur; et si perstiterit, a
 “ ministerio ecclesiastico et ordine deponatur. Sane quia laici
 “ quidam ecclesiasticas personas, et ipsos etiam episcopos,
 “ judicio suo stare compellunt, eos qui de cætero id præ-
 “ sumperint a communione fidelium decernimus segregandos.
 “ Prohibemus etiam ne laici decimas cum animarum suarum
 “ periculo detinentes,² in alios laicos possint aliquo modo
 “ transferre. Si quis vero receperit, et ecclesiæ non reddi-
 “ derit, Christiana sepultura privetur.

Pluralities
restrained.

fo. 47 r°.

Clerks not
to be insti-
tuted or re-
moved or
to be tried
by laymen.

¹ *canones*] ordines, ins. B.

[| ² *detinentes*] detinente set, B.

A.D. 1179.
March 19.

" Prohibetur ne manifestus usurarius recipiatur ad communionem altaris.¹

Hoveden,
335. a. 43.

Usury condemned.

" Quia in omnibus fere locis crimen usurarum invaluit, ut multi negotiis prætermisissis, quasi licite usuras exercent; et qualiter utriusque Testamenti pagina condemnetur, non attendunt; ideo constituimus, ut usurarii manifesti neq[ue] ad communionem recipiantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam: sed nec oblationem eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut Christianæ tradiderit sepulturæ, et ea quæ acceperit reddere compellatur, et donec ad arbitrium sui episcopi satisfaciat, ab officii sui executione maneat suspensus.

" Præcipitur, quod si clericus intestatus decesserit, [sive bona] ecclesiæ suæ aliis [conferre voluerit], penes ecclesiam [eadem bona] remaneant.¹

The goods of intestate clerks belong to their churches.

" Cum in officiis caritatis primo loco videamur illis obnoxii, a quibus beneficium nos cognovimus recepisse; e contra, quidam clerici, cum ab ecclesiis suis multa bona perceperint, bona per ecclesias acquisita in alios transferre præsumunt; hoc igitur, quia in antiquis canonibus constat esse inhibendum, nos etiam nihilominus inhibemus. Indemnitati itaque ecclesiæ providere volentes, sive intestati decesserint, sive aliis conferre voluerint, penes ecclesias eadem bona præcipimus remanere. Præterea quoniam quidam in quibusdam partibus sub pretio statuuntur, qui decani vocantur, et pro certa quantitate pecuniæ episcopalem jurisdictionem exercent; præsentis decreto statuimus, ut qui de cætero id præsumpserit, officio suo privetur, et episcopus conferendi hoc officium potestatem amittat.

fo. 47 v°.

" De ordinatione ecclesiarum.¹

The arrangements of churches not to be altered by a minority.

" Cum in cunctis ecclesiis quod pluribus et senioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debet observari, grave nimis et dignissimum reprehensione, quod per quasdam ecclesias pauci quidam non tam de ratione quam de propria voluntate, ordinationem multorum impediunt, et ordinationem ecclesiasticam procedere non permittunt. Quocirca præsentis decreto statuimus, ut nisi a paucioribus et minoribus rationabile aliquid fuerit ostensum, appellatione

¹ Mutilated in binding.

Hoveden,
335. b. 21.

“ remota, prævaleat semper, et suum consequatur effectum, A.D. 1179.
 “ quod a majoris et sanioris consilii parte fuerit constitutum. March 19.
 “ Nec constitutionem nostram impediat si forte aliquis ad The vote of
 “ conservandam ecclesiæ suæ consuetudinem se juramento in the con-
 “ dicat esse constrictum. Non enim dicenda sunt juramenta, vent to pre-
 “ sed perjuria potius, quæ contra utilitatem ecclesiasticam et vail.
 “ sanctorum patrum veniunt instituta. Si quis autem hujus-
 “ modi consuetudines, quæ nec ratione juvantur, nec sacris
 “ congruunt institutis, jurare præsumserit, donec condignam
 “ egerit pœnitentiam, a Dominici Corporis perceptione existat
 “ alienus.

“ vit eos convenire episcopus
 eam ordinet.

“ Quoniam in quibusdam locis fundatores ecclesiarum aut Where the
 “ hæredes eorum potestate, in quam ecclesia eos hucusque patrons of a
 “ sustinuit, abutuntur; et cum in Dei ecclesia unus debeat church dif-
 “ esse qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere fer as to
 “ moliuntur; et cum una ecclesia unius debeat esse rectoris, the nomina-
 “ pro sua defensione plurimos repræsentant: quocirca præ- tion of a
 “ senti decreto statuimus, ut si plures partes fundatorum se rector, the
 “ in diversa vota diviserint, ille præficiatur ecclesiæ, qui majority is
 “ moribus juvatur et meritis, et plurimorum eligitur et pro- to prevail.
 “ batur assensu. Si autem hoc sine scandalo esse nequiverit,
 “ ordinet antistes ecclesiam sicut melius secundum Deum
 “ noverit ordinandam, et idipsum faciat, etsi de jure patro-
 “ natus quæstio emergerit inter aliquos, et si cui competat
 “ infra tres menses non fuerit definitum.

“ *De pace servanda.*

“ Innovamus etiam ut presbyteri, clerici, monachi, conversi, Priests, reli-
 “ peregrini, mercatores, rustici, euntes et redeuntes et in gious per-
 “ agricultura existentes, et animalia quibus arant, et quæ sons, mer-
 “ cætera portant in agrum, congrua securitate latentur: nec chants and
 “ quisquam alicubi novas rectorum exactiones, sine auctoritate rustics to be
 “ et consensu regum et principum statuere, aut statutas de in security.
 “ novo tenere, aut veteres attentare aliquomodo præsumat.
 “ Si quis autem contra hoc fecerit, et commonitus non desti-
 “ terit, donec satisfaciatur, communionem careat Christiana.

“ *Prohibetur ne ecclesiastica [beneficia] alicui promittantur ante-
 quam vacent.*

“ Nulla ecclesiastica beneficia seu etiam ministeria, vel fo. 48 r.
 “ ecclesiæ, alicui tribuantur seu promittantur antequam va- No benefices
 are to be

A.D. 1179. " cent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cujus Hoveden,
 March 19. " locum et beneficium se crediderit successurum. Cum enim 835. b. 53.
 given or " id in ipsis gentilium legibus inveniatur inhibitum, turpe
 promised " nimis est, et Divini plenum animadversione iudicii, si
 before they " locum in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat,
 are vacant, " quam etiam ipsi gentiles homines condemnare curaverunt.
 " Cum vero præbendas, ecclesias, seu quælibet officia in ali-
 " qua ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modo vacant,
 " non diu maneat in suspenso, sed infra sex menses personis
 " quæ digne administrare valeant conferantur. Si autem epi-
 " scopus, ubi ad eum spectaverit, conferre distulit, per capitu-
 " lum ordinetur. Quod si ad capitulum electio pertinuerit,
 " et infra præscriptum terminum hoc non fecerit, episcopus
 " secundum Deum hoc cum religiosorum virorum consilio
 " exsequatur. Aut si omnes forte neglexerint, metropolitanus
 " de episcopis secundum Deum, absque illorum contradictione
 " disponat.

" Ne aliquis ordinetur sine certo titulo.

None to be " Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria
 ordained " vitæ percipiat, in diaconum¹ vel presbyterum ordinaverit;
 without a " tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua ei ecclesia
 title, " convenientia stipendia militiæ clericalis assignet; nisi talis
 " forte ordinatus fuerit qui de sua vel paterna hæreditate
 " subsidium vitæ possit habere.

" Ne clerici in [sacris ordi]nibus constituti [focarias] habeant.

Clerks not " Clerici in sacris ordinibus constituti, qui mulierculas in
 to keep " domibus suis sub incontinentiæ nota tenuerint; aut abjici-
 women. " ant eas et continenter vivant, aut beneficio et officio fiant
 " ecclesiastico alieni. Quicumque in incontinentia illa quæ
 " contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios Eph. v. 6.
 " diffidentia, et quinque civitates igne consumpsit, deprehensi
 " fuerint laborare; si clerici fuerint, ejiciantur a clero, vel ad
 " agendam poenitentiam in monasterio retrudantur: si laici,
 " excommunicationi subdantur, et a cœtu fidelium fiant peni-
 " tus alieni. Monasteria præterea sanctimonialium si quis-
 " quam clericus sine manifesta et necessaria causa frequentare
 " præsumperit, per episcopum arceatur, et si non destiterit,
 " a beneficio ecclesiastico reddatur immunis.

¹ *diaconum]* diaconem, B.

Hoveden,
336. a. 31.

“ *Ne laici imponant ecclesiis onera.*

A.D. 1179.
March 19.

Lam. i. 1.

“ Non minus pro illorum peccato qui faciunt, quam pro illorum detrimento qui sustinent, grave nimis esse dinoscitur, quod in diversis partibus mundi rectores et consules civitatum, necnon et alii qui potestatem videntur habere, tot ecclesiis onera videntur imponere, et ita gravibus eas et crebris exactionibus premunt, ut deterioris conditionis sub eis sacerdotium factum videatur, quam sub Pharaone fuerit qui Dominicæ legis non habebat notitiam. Ille quidem, omnibus aliis servituti subditis, sacerdotes suos et possessiones eorum in pristina libertate dimisit, et de publico eis alimoniam ministravit; isti vero universa fere onera sua imponunt ecclesiis, et tot angariis ipsam affligunt, ut illud ei quod Jeremias deplorat competere videatur, ‘Princeps provinciarum facta est sub tributo.’ Sive quidem fossata seu expeditiones, [seu] alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum, clericorum et pauperum Christi usibus deputatis, cuncta volunt fere compleri. Jurisdictionem etiam et auctoritatem episcoporum et aliorum prælatorum ita evacuunt, ut nihil potestatis ei videatur in suis hominibus remansisse. Super quo dolendum, pro ecclesiis; dolendum est nihilominus et pro ipsis qui timorem Dei et ecclesiastici ordinis reverentiam videntur penitus abjecisse. Quocirca sub anathematis districtione severius prohibemus ne talia de cætero attentare præsumant, nisi episcopus vel clericus tantam necessitatem perspexerit et utilitatem, ut absque coactione ad relevandas¹ communes necessitates, ubi laicorum non suppetant facultates, subsidia per ecclesias existiment conferenda. Si autem consules aut alii de cætero ista commiserint, et commoniti forte desistere noluerint, tam ipsi quam fautores² eorum excommunicationi se noverint subjacere, nec communioni fidelium reddantur nisi satisfactionem fecerint competentem.

Laymen not
to impose
burdens on
churches.

fo. 48 vº.

“ *Ut prælati provideant necessaria magistris scholarum.*

“ Quoniam ecclesia Dei, et in iis quæ spectant ad subsidium corporis, et in iis quæ ad profectum perveniunt animarum, indigentibus sicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non possunt, legendi et proficiendi opportunitas subtrahatur; per unamquamque cathedralem ecclesiam magistro, qui clericos ejusdem eccle-

Schoolmas-
ters to be
provided in
cathedrals
and monas-
teries.

¹ *relevandus*] revelandas, B.

| ² *futores*] factores, B.

A.D. 1179.
March 19.

No money
to be taken
for licence
to teach.

“ siā, et scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod Hoveden, 336. b. 9.
“ beneficium præbeatur, quo docentis necessitas sublevetur,
“ et discentibus via pateat ad doctrinam; et in aliis quoque
“ ecclesiis restituatur, seu monasteriis, si retroactis tem-
“ poribus aliquid in eis fuerat deputatum. Pro licentia vero
“ docendi nullus omnino pretium exigat, vel sub obtentu ali-
“ cujus consuetudinis ab iis qui docent aliquid quærat; nec
“ docere quenquam, expetita licentia, qui sit idoneus interdi-
“ cat. Qui vero contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesi-
“ astico beneficio fiat alienus. Dignum quippe videtur, ut in
“ ecclesia Dei fructus laboris sui non habeat, qui cupiditate
“ animi, dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum pro-
“ fectum nititur impedire.

“ *Ne clerici in sacris ordinibus constituti, præsumant sæcu-
lares procuraciones suscipere.*

fo. 49 r.
Clerks in
holy orders
not to un-
dertake sæ-
cular offices.

“ Clerici in subdiaconatu suo et supra, et in minoribus
“ quoque ordinibus, si stipendiis ecclesiasticis sustentantur,
“ coram sæculari iudice advocati in negotiis forensibus esse
“ non præsumant, nisi propriam vel ecclesiæ causam fuerint
“ prosecuti, aut pro miserabilibus forte personis qui proprias
“ causas administrare non possunt. Sed nec procuraciones
“ villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus
“ principibus et sæcularibus viris, ut justitarii eorum fiant,
“ clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem
“ adversus hoc venire tentaverit, qui contra doctrinam apo-
“ stoli dicentis, ‘Nemo militans Deo implicat se sæcularibus 2 Tim. ii. 4.
“ negotiis,’ sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio
“ alienus, pro eo quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi,
“ ut placeat potentibus, se immergit. Districtius autem de-
“ cernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid præ-
“ dictorum ausus fuerit attentare.

“ *Ne Templares [seu Hospi]tulares nisi semel i[n] anno e[an]t ad
ecclesiam, [causa] predicationis aut interdictorum s[epulturæ].*

Templars
and Hospi-
tallars not
to make
wanton use
of their pri-
vileges.

“ Cum et plantare sacram religionem, et plantatam fovere
“ modis omnibus debeamus, nunquam hoc melius exequamur,
“ quam si nutrire quæ recta sunt, et corrigere quæ profec-
“ tum veritatis impediunt, commissa nobis a Deo auctoritate
“ censemus. Fratrum autem et coepiscoporum nostrorum
“ vehementi conquestione comperimus, quod fratres Templi et
“ Hospitalares, alii quoque religiosæ professionis, indulta sibi
“ ab apostolica sedo privilegia excedentes, contra episcopalem

Hoveden,
336. b. 43.

“ auctoritatem, multa præsumunt, quæ et scandalum faciunt
 “ in populo Dei, et grave pariunt periculum animarum. Pro-
 “ posuerunt enim quod ecclesias recipiunt de manibus lai-
 “ corum: excommunicatos et interdictos ad ecclesiastica
 “ sacramenta et sepulturam admittunt in ecclesiis suis, præter
 “ eorum conscientiam; et instituunt et amoveant sacerdotes;
 “ et fratribus eorum ad cleemosynas quærendas euntibus, cum
 “ indultum sit eis ut in eorum adventu semel in anno ape-
 “ riantur ecclesiæ, atque in eis divina celebrentur officia;
 “ plures ex eis de una sive de pluribus domibus ad inter-
 “ dictum locum sæpius accedentes, et indulgentiam privile-
 “ giorum in celebrandis officiis abutuntur, et tunc mortuos
 “ apud prædictas ecclesias sepelire præsumunt: occasione
 “ quoque fraternitatum¹ quas in pluribus locis faciunt, robur
 “ episcopalis auctoritatis enervant, dum contra eorum senten-
 “ tiam sub aliquorum privilegiorum obtentu munire cunctos
 “ intendunt, qui ad eorum fraternitatem voluerint se con-
 “ ferre. In his autem, quia non tam de majorum conscientia
 “ vel consilio quam de minorum discretione quorundam exce-
 “ ditur, et removenda ea in quibus excedunt, et quæ dubita-
 “ tionem faciunt decernimus declaranda. Ecclesias sanè et
 “ decimas de manu laicorum sine consensu episcoporum, tam
 “ illos quam quoscunque alios religiosos recipere prohibemus;
 “ dimissis etiam quas contra tenorem istum moderno tempore
 “ receperint. Excommunicatos et nòminatim interdictos, tam
 “ ab illis quam ab omnibus aliis juxta episcoporum sententiam
 “ statuimus evitandos. In ecclesiis suis quæ ad eos pleno
 “ jure non pertinent, instituendos presbyteros episcopis præ-
 “ sentent, ut eis quidem de plebis cura respondeant, ipsis
 “ vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant competen-
 “ tem. Institutos autem inconsultis episcopis non audeant
 “ remove. Si vero Templarii sive Hospitalarii ad ecclesiam
 “ interdictam venerint, non nisi semel in anno ad ecclesiasti-
 “ cum officium admittantur, nec tunc ibi sepeliant corpora
 “ interdictorum. De fraternitatibus autem hoc constituimus,
 “ ut si non se omnino reddiderint prædictis fratribus, sed in
 “ proprietatibus suis duxerint remanendum, propter hoc ab
 “ episcoporum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem
 “ suam sicut in alios parochianos suos exerceant, cum pro
 “ suis excessibus fuerint corrigendi. Quod autem de præ-
 “ dictis fratribus dictum est, ab aliis quoque religiosis qui
 “ præsumptione sua episcoporum viam præripiunt, et contra
 “ canonicas eorum sententias et tenorem privilegiorum nos-
 “ trorum venire præsumunt, præcipimus observari. Si autem

A.D. 1179.
March 19.
Templars
and Hospi-
tallars not
to misuse
their privi-
leges.

fo. 49 vº.

¹ *fraternitatum*] fraternitatis, B.

A.D. 1179. " contra institutum hoc venerint, et ecclesiæ in quibus ista
 March 19. " præsumpserint subjaceant interdicto, et quod egerint irri-
 " tum et vacuum habeatur."

The council His itaque decretis promulgatis, et ab universo clero Hoveden,
337. a. 20.
 breaks up. et populo circumstante receptis, episcopi et cæteri viri
 ecclesiastici qui convenerant, cum munere benedictionis
 licentiam repatriandi accipere meruerunt.

The abbot In eodem vero concilio Henricus abbas Clareval-
 of Clairvaux lensis, morum honestate et meritis exigentibus, com-
 made a car- muni cardinalium electione, Alexandro etiam summo
 dinal. pontifice concedente, inter episcopos cardinales con-
 numeratus est, factus episcopus Albanensis.

Henry the Interim Henricus rex Angliæ, filius regis Henrici Hoveden,
337. a. 24,
shorter.
 younger returns to filii Matildis imperatricis, circa mediam Quadragesimam
 to England applicuit in Angliam apud Dover, locuturus cum rege
 about Mid- patre suo. Adveniente autem Pascha, dominus rex, et
 lent (March 11), and rex filius suus, simul fuerunt Wintoniæ in ipsa sollem-
 keeps Easter nitate Paschali. Et post Pascha Ricardus de Luci,
 (April 1) with his patre suo. Adveniente autem Pascha, dominus rex, et
 father at rex filius suus, simul fuerunt Wintoniæ in ipsa sollem-
 Winchester. nitate Paschali. Et post Pascha Ricardus de Luci,
 Richard de qui multo tempore justitia exstiterat in Anglia, malens
 Luci be- Deo militare quam terreno regi, per voluntatem regis
 comes a diutissime renitentis, se ipsum de illa summa potentia
 canon at qua fungebatur deposuit, et factus canonicus regularis
 Lesnes. in abbazia sua de Lenis, quam ipse in fundo suo
 fecerat, vitam finivit.

Council at Tunc rex congregatis episcopis et comitibus et pro- Hoveden,
337. a. 28,
shorter.
 Windsor, in ceribus regni apud Windesovers, communi eorum con-
 which Eng- cilio, coram rege filio suo, divisit in quatuor partes
 land is divi- Angliam; et unicuique parti præfecit viros sapientes
 ded into de regno; et postea misit eos per partes regni eis
 four parts, assignatas, ut justitiam exercerent in populo. Hæc
 and judges vero sunt nomina illorum quos rex præfecerat plebi
 appointed suæ, et nomina provinciarum eisdem assignatarum.

fo. 50 r. Ricardus episcopus Winto- niæ Ricardus thesaurarius regis Nicholaus filius Thoraldi Tomas Basset Robertus de Quitfeld	}	Suthamtunsire, Wiltesire, Gloucestresire, Dorsete, Summersete, Devon- rum, Cornubia, Berke- sire, Hoxeneford.	} Hoveden, 337. a. 31.
---	---	---	--

Gaufridus Eliensis episcopus	}	Cantebrigesire, Hunte-	A.D. 1179. Names of the judges.
Nicholaus capellanus regis		dunsire, Norhamtune-	
Gillebertus Pipart		sire, Lincolnesire, Lei-	
Reginaldus de Wisebec,		cestresire, Warewikesire,	
clericus regis		Wirecestresire, Here-	
Gaufridus Hose	}	fordesire, Staffordesire,	
Johannes episcopus Nor-		Sallopesire.	
wicensis		Norfoelksire, Sudfolkesire,	
Hugo Murdac, clericus regis		Essexe, Herdefordesire,	
Michael Belet		Mildesexe, Kent, Sur-	
Ricardus de Pech	}	reia, Sudsexe, Baking-	
Radulfus Brito		hamsire, Bedefordesire.	
Godefridus de Luci		Isti sex sunt justitiæ in	
Johannes Cumin		curia regis constituti	
Hugo de Glaestre		ad audiendum clamores	
Ranulfus de Glanvilla	}	populi: et eis assignatæ	
Willelmus de Bendeghis		erant subscriptæ pro-	
Alanus de Furnellis		vinciæ, Nottinghamsire,	
		Derbisire, Eboracensire,	
		Northumbersire, Wes-	
		merrande, Cumberlande,	
		Inter Rible et Merscsee	
		[Loncastre]. ¹	

Hoveden,
337. b. 38.

Gaufridus vero filius domini regis, comes Britannia, ^{After April 1.} statim post Pascha, per præceptum patris sui, transfretavit in Britanniam, et congregato exercitu devastavit ^{Geoffrey de-} terram Gwienarii de Liuns,² et eum ad deditionem ^{vastates the} coegit. ^{Leonois.}

Hoveden,
337. b. 41.

Eodem anno Lodowicus rex Francorum Agnetem ^{Lewis VII.} filiam suam, quam Ala regina Francorum, soror Wil- ^{gives his} lelmi Remensis archiepiscopi, et Theobaldi comitis ^{daughter} Blesensis, et Henrici comitis de Trois, et comitis Ste- ^{Agnes to} phani, ei pepererat, misit Constantinopolim, ad maritan- ^{Alexius II.} dum Alexio filio Manuelis imperatoris Constantinopolis. ^{Comments.}

¹ *Loncastre*] Inserted by Wan-
ley, perhaps from the margin. It
stands thus in Hoveden.

² Guiomar, viscount of the Leo-
nois.

A.D. 1179.
After Whit-
sunday,
May 20, the
younger
Henry re-
turns to
France.

Lewis VII.
summons
the French
nobles to
Rheims for
Aug. 15, for
his son's
coronation.

Adveniente autem Pentecosten, Henricus rex et rex ^{Hoveden} filius suus curiam suam tenuerunt. Quo peracto, rex ^{337. b. 40,} filius regis, cum benevolentia patris sui, transfretavit ^{shorter.} in Flandriam, et applicuit apud Wissandam.

Interim Lodowicus rex Francorum, publico edicto citari fecit omnes archiepiscopos et episcopos et comites et barones regni Francorum; ut sicut se et honorem suum diligerent, essent, omni occasione postposita, congregati in civitate Remensi, in ipsa die Assumptionis beatæ Virginis Mariæ, scilicet xviii^o. kalendas Septembris,¹ ad coronandum et in regem consecrandum Philippum filium suum primogenitum, xv. annorum juvenem. Facto itaque edicto publico, omnes ad sollemnitatem illam, prout decebat, venire præparabant se.

Philip falls
ill.

Sed appropinquante jam termino præfixo, filius ille ^{Hoveden,} regius in gravem incidit infirmitatem, quæ eum adeo ^{337. b. 45.} contrivit vehementer quod multi cogerentur de vita ipsius dubitare. Rex vero, pater pueri, malens vitam

fo. 50 v°.

suam finisse quam videre filium suum ita torqueri, die ac nocte fletibus et continuis suspiriis indulgebat, nolens consolari. Quadam autem nocte, cum ipse anxietate animi jam devictus esset, somnus irrepsit Cui in somnis apparuit Sanctus Thomas Cantuariensis martyr, et his verbis eum aggressus est; "Dominus
" noster Jesus Christus misit me servum Suum, Thomam
" Cantuariensem martyrem, ad te, ut scias quod si credi-
" deris et animo contrito adieris servum Suum Thomam
" Cantuariensem martyrem, filius tuus convalescet de
" infirmitate illa qua tenetur." Et his dictis, nuncius ille divinus ab oculis regis evanuit. Rex vero postmodum expergefactus, post diutinam excogitationem convocavit fideles suos, quibus sollicite narravit visionem suam, quærens ab eis consilium; utrum in Angliam transfretaret an non, quæsiturus martyris suffragium. Cui quidam consiliariorum suorum ita responderunt, quod periculosum esset ei transfretare in regnum alterius, et incidere in manus potentis. Quidam autem

Lewis is
warned by a
vision to go
on pilgrim-
age to Can-
terbury.

Septembris] Decembris, B.

dixerunt quod hoc non esset ei timendum. Sequenti vero nocte apparuit ei secundo, et tertio in somnis præfatus martyr, eundem sermonem dicens, et minas addidit nisi celerius fierent hæc mandata Dei. Cumque rex intuitus esset eum attentius, cognovit quod esset ille beatus martyr.

A.D. 1179.
August.
Lewis VII.,
in obedience
to the vision,
makes a pil-
grimage to
Canterbury.

Hoveden,
337. b. 50.

Mane itaque facto rex ille Francorum fiduciam habens in Domino, contra multorum consilium, iter arripuit versus Angliam; et sumptis secum Philippo comite Flandriæ, et Baldewino comite de Chines,¹ et Henrico duce de Luven,² Willelmo comite de Mandevilla, et advocato Bituniæ, et aliis baronibus regni Francorum, pervenit usque Wissant, et inde venit in Angliam, et applicuit apud Douvère xi^o. kalendas Septembris, feria quarta. Henricus vero filius Matildis imperatricis, rex Angliæ, qui jam circa maritima per aliquot dies moram fecerat illius exspectans adventum, venit ei obviam in littore maris, et cum gaudio magno et honore ipsum et suos suscepit; et in crastino duxit eum Cantuariam usque ad tumbam Sancti Thomæ martyris. Quo cum venisset, præfatus rex Francorum obtulit super tumbam martyris unam cupam auri, et centum modios vini in perpetuum, singulis annis recipiendos apud [Peissi] in Francia ad omnimodam expensam regis Franciæ. Præterea idem rex concessit, pro amore Dei et martyris, quod omnia quæcunque de cætero emerentur in regno suo ad usum monachorum Sanctæ Trinitatis Cantuariæ, quæta essent de teoloneo, et omnibus aliis consuetudinibus et exigentiis. Et hæc omnia fecit carta sua confirmari Deo et beato martyri, et monachis ibidem Deo servientibus. Hanc autem cartam receperunt præfati monachi ex dono Lodowici regis Francorum, per manum Hugonis de Puteaco, cancellarii sui, filii Hugonis Dunelmensis episcopi. Facta autem ibi mora duarum dierum,

He lands at
Dover,
August 22,
and is met
by the king.

He visits
Canterbury,
Aug. 23,
makes offer-
ings at the
tomb of the
martyr, and
grants pri-
vileges by
charter to
the monks
of Christ
Church.

fo. 51 r.

¹ Baldwin II., count of Guines, Louvain, son of Godfrey, duke of Lothier and Brabant, succeeded his

² Henry the Warrior, count of father as duke in 1190.

A.D. 1179.
August 25.
King Lewis
returns to
Dover, and
Aug. 26 to
France.

rex Francorum et illi qui cum eo venerant, rege Anglorum eos reducente ad Douvere, reversi sunt. In crastino, scilicet septimo kalendas Septembris, rex Franciæ cum suis ipsa die Dominica naves ascendit, et eadem die cum gaudio applicuit apud Wisande, anno ab Incarnatione Domini M^oC^oLXX^oIX^o, mense Augusti.

He finds
Philip re-
covered, and
summons
the nobles
to the coro-
nation at
Rheims on
All Saints'
Day, Nov. 1.

Interim Philippus filius suus precibus et meritis beati Thomæ martyris pristinam adeptus est sanitatem. Hoveden, 338. a. 17.

Reverso itaque rege Franciæ in terram suam, omnes comprovinciales, tam episcopi quam comites et barones regni Francorum, de adventu ipsius plurimum gaudentes, occurrerunt ei, grates Deo solvantes Qui eum sanum et incolumem ad propria reduxit. Ipse vero statim convocatis consiliariis suis publico præcepit edicto, ut omnes majores regni convenirent in Remensem civitatem, tam clerici quam laici, in solemnitate Omnium Sanctorum, ad coronandum Philippum filium suum in regem; et ita factum est. Convenerunt namque ad præfatam urbem die statuto archiepiscopi, episcopi, comites, barones, clerus et populus. In ipsa die Omnium Sanctorum Willelmus archiepiscopus Remensis, frater comitis Henrici, Theobaldi, Stephani, et frater prædictæ reginæ Franciæ, præsentem Philippum, filium sororis suæ et Lodowici regis Franciæ, coronavit, et in regem consecravit Remis, in ecclesia sedis pontificalis; ministrantibus ei in illo officio Willelmo¹ Turonensi archiepiscopo, et Bituricensi archiepiscopo, et Senonensi archiepiscopo, et fere omnibus episcopis regni. Henricus vero rex Angliæ, filius Henrici regis filii Matildis imperatricis, præibat illum gestans coronam auream in manibus suis, qua ille puer coronandus erat. Et Philippus comes Flandriæ præibat ante illum ferens gladium regni, et multi duces et comites et barones

Nov. 1.
Philip is
crowned by
his uncle,
William of
Rheims.

Hoveden,
338. a. 20,
with varia-
tions.

¹ The archbishop of Tours was Bartholomew of Vendome, who is frequently called William in this chronicle. Guy de Noyers was archbishop of Sens, and Guarin de Girardo, of Bourges.

Hoveden,
338. a. 23.

præibant et sequebantur illum, diversi diversis deputati obsequiis, prout res exigebat. Sed Lodowicus pater suus coronationi illius interesse non potuit. Cum enim ab Anglia rediret, et Parisius veniret, maximo fluctuans gaudio ad Sanctum Dionysium iter arripuit; in quo itinere, subito percussus frigore, incidit in paralytim, ita quod usum dexteræ partis corporis sui amisit.

A.D. 1179.
Nov. 1.
Lewis VII.
is unable to
be present.

Hoveden,
338. a. 32.

Eodem anno obiit Rogerus¹ Wigorniensis episcopus apud Turonim, et ibi sepultus est. Similiter eodem anno obiit Willelmus comes Albemarlæ, et sepultus est in abbazia sua de Tornetuna.

Roger,
bishop of
Worcester,
and Wil-
liam, earl of
Albemarle.

Eodem anno pax et finalis concordia facta est inter Templares et Hospitalares Jerusalem, et scripto et sacramentis confirmata.

fo. 51 v.
Peace be-
tween the
Temple and
the Hos-
pital.

Hoveden,
338. a. 34,
shorter.

Eodem anno circa festum Sancti Michaelis, Christianus archiepiscopus Maguntinus, et Frederici Romanorum imperatoris cancellarius, qui post pacem factam apud Venetiam in Rivo Alto, ut supra dictum est, inter dominum papam et prædictum imperatorem, remansit in Tuscana ad debellandum inimicos imperatoris; dolo cujusdam divitis captus est, et ab eodem incarceratus, sicut in subsequentibus explanatur. Tuscanenses itaque et Pisenses, et homines de Luca, et cives de Pistoia, et cives de Florentia, et homines de Valle Arnæ, et Hugelinus de Valle Spoletæ, concilium fecerunt, ut prædictum cancellarium dolo caperent. Facta autem conventionione convenerunt Coneredum filium Willelmi Markais de Monte Ferrato, ut eum dolo caperet. Ipse enim præfatum cancellarium odio habebat quia ipse ad deditionem coegerat, nec pacem cum eo facere poterat, donec daret ei duodecim millia perperorum; data prius fide et sacramentis et obsidibus quod de cætero fidelitatem servaret imperatori et cancellario. Ad in-

About
Sept. 29.
Christian,
archbishop
of Mentz, is
taken pri-
soner in
Tuscany, at
the instiga-
tion of the
citizens of
the Tuscan
towns, by
Conrad of
Montferrat.

¹ The son of Robert earl of Gloucester, and grandson of Henry I.

A.D. 1179.
Conrad is
urged on by
the emperor
Manuel
Comnenus.

Having
taken Chris-
tian at
Camerino,
he imprisons
him first at
San Fla-
viano, then
at Rocca
Venais, then
at Acqua
Pendente,
and then
delivers him
to his bro-
ther, Boni-
face of
Montferrat;
and pro-
ceeds to
Constanti-
nople.

stigationem itaque cæterorum et Manuelis imperatoris Constantinopolitani, qui prædicto Coenredo multam auri et argenti copiam et cæterarum divitiarum abundantiam promisit si ipsum cancellarium caperet, quod facillime fieri posse per ipsum asserebant, quia cancellarius eum minus habebat suspectum quam cæteros: Coenredus collectis exercitibus, ex improvise supervenit prope civitatem de Camerin, ubi cancellarius cum paucis suorum convenerat; et injectis in eum manibus tenuit, et in compedibus ligatum incarceravit, primo in castello quod vocatur Sanctus Flavianus. Secundo incarceravit eum in Roca-wenais; tertio incarceravit eum apud Aquam Pendantem. Quo facto, tradidit eum Bonefacio fratri suo custodiendum, et ipse profectus est ad Manuelem imperatorem Constantinopolitanum, ut indicaret ei quid actum fuerat de cancellario imperatoris. Fredericus vero Romanorum imperator, modis omnibus quibus potuit, nunc asperis, nunc blandis, tentavit ejicere cancellarium suum a carcere quo retentus fuerat, sed nec potuit.

Hoveden,
33. a. 43.

Henry II.
keeps the
Christmas
of 1179-80
at Notting-
ham.

Anno ab incarnatione Domini M^oC^oLXXX^o, Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, tenuit curiam suam die Natalis Domini, quæ feria tertia evenit, apud Notingham; cui festo interfuit Willelmus rex Scotiæ, et comites et barones regni.

Hoveden,
33. b. 3.

Philip of
France, by
the advice
of Philip of
Flanders,
discards his
father's
counsellors,
who apply
for aid to
Henry II.

fo. 53 r°.

Interim præfatus Philippus, novus rex Franciæ, videns quod pater suus paralytico morbo esset percussus, adhæsit consilio Philippi comitis Flandriæ, cujus consilio tyrannidem cœpit exercere in populo Gallicano, et omnes quos noverat patri suo fuisse familiares, sprexit et odio habuit: qui miserunt¹ frequenter nuncios suos ad Henricum regem Angliæ, ut eis auxilium et consilium præstaret, contra iniquas machinationes, quas Philippus comes Flandriæ in detrimentum ipsorum et totius regni Franciæ machinabatur.

Hoveden,
33. b. 5.

¹ miserunt] missi, B.

Hoveden,
338. b. 11,
with varia-
tions.

Appropinquante media Quadragesima, Henricus rex Angliæ junior, qui jam per aliquod tempus moram fecerat in Normannia, transfretavit in Angliam ad Henricum patrem suum. Et indicato ei, qualiter Philippus rex Franciæ et Philippus comes Flandriæ inique egerant adversus proximos suos, uterque scilicet pater et filius transfretaverunt in Normanniam ante Pascha; ad quorum adventum regina Franciæ et comes Teobaldus, et multi de regno Franciæ, quos præfatus novus rex odio habuit, venerunt in Normanniam, postulantes ab eis subsidium. Quod cum rex Henricus Angliæ senior audisset, petitioni eorum adquevit, et habito cum suis consilio, cepit ab eis obsides et alias securitates, quod ab ipsius consilio non recederent. Et statim summonere fecit exercitum suum Angliæ et Normanniæ et cæterarum terrarum suarum; quo audito Philippus rex Franciæ similiter exercitum suum summonuit. Et interim, statim post Pascha, prædictus novus rex Franciæ per consilium Philippi comitis Flandriæ venit in Flandriam; et contra consilium omnium amicorum suorum de regno Franciæ, cepit in conjugem filiam¹ comitis de Eainou, filiam sororis prædicti Philippi comitis Flandriæ. Et comes Flandriæ concessit prædicto regi Franciæ, cum nepte sua, fere totum comitatum suum Flandriæ post decessum suum; scilicet totam terram de Vermedais usque ad Los.² Desponsata itaque filia comitis de Eainou regi Franciæ, comites et barones Franciæ indignati sunt. Interim Philippus rex Franciæ summonere fecit omnes archiepiscopos et episcopos et principes regni sui, tam clericos quam laicos, quod essent apud Senonem die Pentecostes ad coronationem ipsius et uxoris suæ. Quod cum Philippus comes Flandriæ audisset, timens quod casu aliquo neptis suæ unctio et coronatio posset impediri, consuluit regi ut anticiparet

A.D. 1180.
Towards
Midlent
(March 30),
the young
king returns
to England,
and in consequence
of the state of
France both
Henrics
cross over
thither before
Easter,
April 20.

Both parties
summon
their forces.

Philip goes
into Flanders,
and marries
Isabella of
Hainault.

He summons the
nobles to
Sen for the
coronation
of himself
and queen
at Whitsun-
tide, June 8.

¹ Isabella, daughter of Baldwin V., count of Hainault; Ralph de Diceto calls her Margaret.

² Los] aquam de Iis. Hoveden.

A.D. 1180.
Philip anticipates the day, and is crowned on May 29, by Guy archbishop of Sens, at S. Denys.

præfixum terminum suæ coronationis; quod ita factum est. Nam prædictus rex Franciæ, adquiescens consilio comitis Flandriæ, misit pro archiepiscopo Senonensi, et fecit se et uxorem suam coronari in monasterio Sancti Dionysii, in ipsa die Ascensionis Domini, valde mane, orto jam sole. Cum autem Willelmus Remensis archiepiscopus, avunculus regis Franciæ, audisset præsumptionem prædicti Senonensis archiepiscopi, doluit vehementer, et nuncios suos misit ad Alexandrum summum pontificem, conquerens sibi de vindicta. Hoveden, 338. b. 26.

(June 28.
Diceto, 610.)
Henry II.
at Gisors
mediates between Philip and his relations, and fo. 62 v.
prevails on him, contrary to the advice of the count of Flanders and Robert Clement the marshal, to receive them into his favour.

Interim Henricus rex Angliæ, ad cujus clementiam Hoveden, 338. b. 30, shorter.
regina Franciæ et comes Theobaldus et quamplures de nobilioribus regni Franciæ, tanquam exules et profugi, ut scriptum est, confluerant, colloquium cepit apud Gisortium cum novo rege Franciæ, in quo colloquio præfatus rex Angliæ senior animum novi regis Franciæ nunc blandis nunc asperis adeo emollivit, quod contra consilium comitis Flandriæ et Roberti Clement, et multorum aliorum, qui inter ipsum et matrem suam et avunculos suos volebant dissidium, omnem malitiam et indignationem quam in animo adversus eos conceperat, remisit; et eos in debitam familiaritatem recepit; statuens quod prædictæ reginæ Franciæ matri suæ, singulis diebus quamdiu Lodowicus rex pater suus viveret, septem libras Parisinorum ad quotidianum victum solveret; et post decessum patris sui totam dotem suam, qua rex Francorum Lodowicus eam die desponsationis suæ dotavit, in integrum redderet, retentis tantummodo sibi castellis et munitionibus ejusdem dotis. In eodem colloquio Henricus rex Angliæ senior, ad abundantio rem cautelam, coram Philippo novo rege Franciæ fidelitatem et homagium recepit a Philippo comite Flandriæ; et conventiones inter eos factas renovavit: scilicet se singulis annis daturum prædicto comiti Flandriæ mille marcas esterlingorum recipiendas ad scaccarium; et ipse comes conventionavit ei quod in recompensatione illarum

The count of Flanders does homage to Henry II.

Hoveden,
338. b. 42.

mille marcarum, teneret quingentos milites ad sumptus suos in obsequium domini regis Angliæ singulis annis, per spatium quadraginta dierum, quando inde summonitus fuerit. Et si dominus rex post illos quadraginta dies, milites illos diutius retinere voluerit, liceat ei eos retinere ad stipendia sua quamdiu voluerit. In eodem autem colloquio comes de Claromonte fecit homagium domino regi Angliæ coram domino suo rege Franciæ. Et in eodem colloquio pax et concordia, fide et sacramentis hinc inde confirmata, facta est inter dominum regem Angliæ et novum regem Franciæ in hunc modum.

A.D. 1180.
Service of
the count
of Flanders.

The count
of Clermont
does homage
to Henry II.

Hoveden,
338. b. 49.
R. de Diceto,
c. 609 (in
brief).

“ Ego Philippus Dei gratia rex Francorum, et ego Henricus
“ eadem gratia rex Anglorum, volumus ad omnium tam præ-
“ sentium quam futurorum pervenire notitiam, quod fœdus et
“ amicitiam, fide media et sacramento innovavimus, quam
“ dominus meus Lodowicus rex Francorum, et ego Henricus,
“ firmaveramus inter nos coram [Iveri], in præsentia Petri
“ tituli Sancti Chrysogoni,¹ presbyteri cardinalis, apostolicæ
“ sedis legati, et Ricardi Wintoniensis episcopi,² et aliorum plu-
“ rimorum episcoporum, comitum et baronum qui aderant :
“ videlicet quod sic sumus et amodo volumus esse amici ; quod
“ uterque nostrum alteri observabit vitam et membra, et ter-
“ renum honorem suum contra omnes homines pro posse suo.
“ Et si quæcunque persona alteri nostrum malum facere
“ præsumpserit, ego Henricus juvabo Philippum regem
“ Franciæ dominum meum contra omnes homines pro posse
“ meo. Et ego Philippus juvabo Henricum regem Angliæ
“ contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem fidelem
“ meum, salva fide quam debemus hominibus nostris quamdiu
“ ipsi nobis fidem servabunt. Et neuter nostrum a modo re-
“ tinebit inimicum alterius in terra sua, ex quo inde requisi-
“ tus fuerit. Et ut inter nos tollatur omnis materia discordiæ,
“ concessimus adinvicem, quod de terris et possessionibus
“ nostris et omnibus aliis rebus quas modo habemus, alter
“ adversus alterum nihil a modo petet, excepto eo de Alvernia
“ unde contentio inter nos est, et excepto feodo de Castro
“ Radulfi, et exceptis feodis minutis et divisis terrarum nos-

(June 28.)
Peace be-
tween
Henry II.
and Philip
II., renew-
ing the
treaty of
Ivry.

fo. 63 r.

¹ *Chrysogoni*] Grisogoni, B.

² *episcopi*] electi, B. The treaty
referred to that of Ivry of 1177,

when Richard had been three years
bishop. See above, p. 191.

A.D. 1180. " trarum de Berri, si homines nostri aliquid interceperint Hoveden,
 June 28. " inter se vel adversus alterum nostrum. Si autem super his 330. a. 10.
 Renewal of " quæ superius excepta sunt, per nosmetipsos convenire non
 the treaty of " poterimus, ego rex Francorum elegi tres episcopos, Clare-
 Yvry. " montensem, Nivernensem, Trecensem; et tres barones,
 " comitem Teobaldum et comitem Robertum¹ et Petrum de
 " Curtenai, patruos meos: et ego Henricus rex Angliæ elegi
 " tres episcopos, Willelmum Cenomannensem, Petrum Petra-
 " goricensem, Robertum Namnetensem; et tres barones, Mauri-
 " cium de Croun, Willelmum Maingot, Petrum de Monte
 " Rabel, ex parte mea, qui inquisita veritate hinc inde, tam
 " per se ipsos, quam per juramenta hominum terrarum illa-
 " rum, prædicti episcopi in verbo veritatis asserent, et laici
 " jurabunt, quod quicquid cognoverint de jure alterius nos-
 " trum esse, hoc inter nos dicent, et nos eorum dicto bona fide
 " firmiter stabimus. Si vero omnes illi episcopi quos ego
 " Philippus elegi interesse non poterunt, nihilominus stabimus
 " dicto illorum duorum qui intererunt. Et si omnes barones
 " ex parte mea nominati non intererunt, pro eo non remanebit
 " quin stemus dicto illorum duorum qui intererunt. Et simi-
 " liter de illis quos ego Henricus elegi, tam de episcopis
 " quam de baronibus. Juravimus etiam quod nullum malum
 " faceremus eis propter hoc, quod veritatem dixerint. Et si
 " forte, quod Deus avertat, inter nos de terris nostris aliqua
 " querela oriatur, per eosdem bona fide, et sine malo ingenio,
 " sine dilatione terminetur. Si autem aliqua prædictarum
 " personarum [interim] mortua fuerit, altera loco ipsius substi-
 " tuatur. Si vero alter nostrum iter peregrinationis arripere
 " voluerit, alter qui remanebit, terram illius qui in peregrina-
 " tione erit, et homines, sicut sua propria dominica fideliter
 " custodiet, et manutenebit et defendet contra omnes homines,
 " sicut ego Philippus defenderem civitatem meam Parisius
 " si esset obsessa, et sicut ego Henricus defenderem civitatem
 " meam Rothomagum si esset obsessa. Ego autem Philippus
 " volo quod omnes mercatores² tam clerici quam laici de terra
 " Henrici regis Angliæ, cum omnibus rebus suis, securi sint et
 " pacem habeant per omnes terras meas: et ego Henricus
 " similiter volo.³ Hæc autem supradicta omnia nos observa-
 " turos et fide et sacramento promisimus. Juraverunt etiam
 " de præcepto nostro homines nostri post nos, quod bona fide

fo. 53 v°.¹ Of Dreux.² omnes mercatores] mercatores
et omnes, H.³ volo] quod mercatores et omneshomines, tam clerici quam laici, de
terra domini mei regis Franciæ
securi sint et pacem habeant per
omnes terras meas. Suppl. H.

Hoveden,
339. a. 36.

“ consulent nobis ad observandum quod juravimus, nec consilium præstabunt quominus observetur.”

A.D. 1180.
June 28.

Interim¹ Fredericus imperator Romanorum, magno congregato exercitu, hostiliter intravit in terram Henrici² ducis Saxoniae, nepotis sui, et castella et munitiones obsedit, infregit et cepit; eo quod prædictus dux noluit in curiam suam venire et stare recto super iis quæ adversus eum loqueretur. Dicebat enim imperator ille quod per defectum ducis amiserat Longobardiam, quia non permisit quod exercitus sui eum sequerentur. Præterea imperator ipse dicebat quod idem dux profectus fuerat ad Manuelem imperatorem Constantinopolitanum, in detrimentum ipsius et imperii Romani; et in multis accusabat eum de fide læsa et perjurio. Dux autem ille timens iudicium curiæ avunculi sui, qui eum odio habuit eo quod fidelitatem filio suo facere noluit, quem imperator coronari fecit, et in regem consecrari de regno Allemanniæ contra electionem et voluntatem principum ac potentum Romano imperio subjectorum, in curiam imperatoris venire et ipsius stare iudicio non ausus erat. Significaverat ipse tamen imperatori quod veniret in curiam suam, si dedisset ei salvum conductum eundi et redeundi, quod imperator ei nequaquam concedere voluit; sed postulavit iudicium curiæ suæ de duce, qui cum accusatus esset de læsione majestatis Romani imperii, in curiam suam venire et iudicio curiæ stare noluit. Et iudicatum est ab universis curiæ ipsum ducem exhæredandum sine aliqua misericordia. Quod cum nuntiatum esset domino regi Angliæ, cujus filiam primogenitam idem dux Saxoniae in conjugem duxerat, doluit vehementer de inquietatione generis sui, eo quod pro

The emperor Frederick seizes the possessions of Henry the Lion, duke of Saxony.

Henry the Lion had been summoned to a diet, but refused to appear without a safe conduct.

He is condemned in his absence (Jan. 6, 1180), and suffers forfeiture.

Indignation of Henry II.

¹ Hoveden's account of the forfeiture of Henry the Lion is altogether different from this, fo. 339. a. 39, &c.

² *Henrici*] Henry the Lion, duke of Saxony, son-in-law of Henry II.

and cousin of Frederick Barbarossa. He was betrothed to Matilda in 1165, and married in 1168. Judith, the mother of Frederick, was sister of Henry the Proud, and aunt of Henry the Lion.

A.D. 1180. voluntate sua ei auxiliari non potuit propter locorum distantias.

Lewis VII. dies at Paris, Sept. 18, and is buried at Barbeaux: Henry and Philip renew the peace. Eodem anno Lodowicus rex Francorum obiit Parisius, mense Septembris, die Jovis proxima ante festum Sancti Mathæi apostoli, scilicet xiv. kalendas Octobris; et sepultus est in abbatia de Barbellis. Et statim post obitum ipsius, Henricus rex Angliæ et Philippus rex Franciæ colloquium inter eos ceperunt, ubi pacem supradictam inter se fecerunt, et fide et sacramentis, ut supradictum est, confirmaverunt.¹

Death of Manuel Comnenus, and accession of Alexius II. Eodem anno Manuel imperator Constantinopolitanus obiit, et Alexius filius ejus, qui filiam regis Franciæ, ut dictum est, in uxorem duxerat, loco ipsius factus est imperator Constantinopolitanus. Defuncto itaque Constantinopolitano imperatore, Christianus, Maguntinus archiepiscopus, Romani imperii cancellarius, audiens quod Cohenredus, qui eum cepit, aberat, convenit Bonifacium, qui eum incarceratum tenuit, promittens ei quod si permisisset eum liberum abire, redderet ei duodecim millia perperorum quæ Cohenredus frater ejus illi pro pace facta inter eos dederat; et ita factum est. Et tali modo liberatus est prædictus cancellarius de manibus inimicorum suorum, postquam jacuerat in carcere per spatium unius anni et trium mensium.

fo. 54 rº. Eodem anno R.² episcopus Sancti Andreæ obiit. Christian of Mentz is ransomed and delivered. Eodem anno Johannes cognomine Scottus, electus ad episcopatum Sancti Andreæ in Scotia, rediit ab Alexandro summo pontifice, cui conquestus fuerat quod, post electionem de ipso canonice factam, Willelmus rex Scotiæ, Hugonem capellanum suum in episcopatum Sancti Andreæ intruserat, [et] post appellationem ad sedem apostolicam factam consecrari fecerat. Ad cognos-

¹ Hoveden gives the confirmation of the treaty of Yvry in this place. Ralph de Diceto, however, in his abstract of the deed, gives the date "iiii. kal. Julii;" which confirms the order given in the text.

² Richard, bishop of S. Andrews, died Mar. 28, 1177 (Fordun), 1178 (Chron. Mailros), or 1179 (Chron. S. Crucis).

cendam itaque causæ hujus controversiam, Alexander summus pontifex, quendam clericum suum Alexim,¹ Romanæ ecclesiæ subdiaconum, cum præfato Johanne misit in Scotiam; præcipiens quod si constitisset ei prædictum Johannem canonice fuisse electum, et præfatum Hugonem, post appellationem ad sedem apostolicam factam, non zelo justitiæ sed tyrannice intrusum fuisse consecratum, ipsum Hugonem, omni appellatione cessante, degradatum esse ab ipso summo pontifice omnibus patefaceret. Præterea summus pontifex concessit eidem Alexi totius terræ regis Scotiæ et insularum adjacentium et Hiberniæ legatiam, ad cognoscendum controversias causarum ecclesiasticarum quæ in terris illis emergerent, et ad eas terminandas prout Deus ei administraret.

A.D. 1180.
The pope sends a legate to settle the dispute.

Hoveden,
339. b. 20.

Eodem anno, defuncto Manuele² imperatore Constantinopolitano, mense Septembri ante festum Exaltationis Sanctæ Crucis, successit ei in imperium Alexis filius ejus adhuc minimus, qui duobus annis pacifice regnavit. Sed interim Maria mater ejus, filia Raimundi principis Antiochiæ quendam habuit amasium, qui vocabatur Protosevastus,³ Latine vero comes Palatinus. Hunc itaque prædicta imperatrix tam execrabili et vehementi amore dilexerat, quod Alexim imperatorem filium suum morti tradere volebat, ut sic saltem amasium suum faceret imperatorem. Et cum dies opportunus accidisset, filio suo imperatori venenum porrexit; quo hausto, statim venenum per tenera membra diffusum pene eum incontinenti suffocaverat; sed

Alexius II.
Comnenus
reigns two
years in
peace.

His mother
attempts
to poison
him.

¹ Alexius, afterwards cardinal priest of the title of S. Susanna, 1188.

² Manuel Comnenus, died Sept. 24, 1180, and was succeeded by his son Alexius, the husband of Agnes, daughter of Louis VII. Mary, the widow of Manuel, was a daughter of Constance of Antioch by her first

husband, Raymond of Poitiers, uncle of queen Eleanor.

³ *Protosevastus*] Protovastos, B. This was Alexius, son of Andronicus the Sebastocrator, the son of the emperor John Comnenus. Du Cange, *Familia Byzantina*, 182; William of Tyre, xxii. 10.

A.D. 1182.
Alexius
summons
Andronicus,
his cousin,
to aid him.

Andronicus
arrives at
fo. 54 v.
Constanti-
nople, and
swears fealty
to Alexius.

The empress
mother is
drowned,
and An-
dronicus
takes the
reins of
government.

tandem per doctorum physicorum medicamenta vix evaserat cum vita. Et volens de cætero matris suæ insidias præcavere, misit pro Androneo,¹ filio fratris Manuelis patris sui, significans ei quam perfide mater ejus operata est in eum; et postulavit ut cum festinatione veniret ad eum. Qui cum venisset ad rubeum palatium imperatoris, quod distat a Constantinopoli per decem milliaria, mandavit Alexi quod ulterius non procederet nisi prædictum Protosevaston captum sibi misisset. Qui cum audisset mandatum Andronei, consilio ejus adquevit. Et statim cepit Protosevaston, et eum misit in vinculis ad Androneum, quem lætus suscipiens statim excæcavit et testiculos amputari fecit. Deinde profectus est Constantinopolim, et honorifice susceptus est ab Alexi imperatore, qui eum in omnibus dilexit sicut patrem. Post exiguum vero tempus videns Androneus quod multum placeret populo, quadam die sollemni, ad argumentum veræ fidei et dilectionis, ut mos gentis illius patriæ est, portavit in humeris suis Alexim imperatorem a palatio suo usque ad ecclesiam Sanctæ Sophiæ, et eum ibi coronari fecit a Basilio,² ejusdem civitatis patriarcha; et juravit ei fidelitatem coram omni populo. His ita gestis, Androneus consuluit imperatori ut vindicaret injurias quas fecerat ei mater sua; et per illius consilium cepit eam et incarceravit, et post longam carceris incarcerationem ligatam in sacco submergi fecit in mare quod dicitur Mare Majus, anchora ligata collo ejus. Deinde³ Alexis imperator tradidit prænominato Androneo omnem potestatem exercendi justitias et voluntates suas in populum. Post multum vero temporis venit Androneus ad

Hoveden,
339. b. 29,
shorter, and
in different
order.

¹ Andronicus, son of Isaac the Sebastocrator, the brother of the emperor John, and son of Alexius Comnenus I.

² Basil, patriarch 1183-1185.

³ According to Du Cange, Mary was strangled in August 1183;

Alexius and Andronicus were crowned together in September 1183: Alexius was murdered towards the end of the same year. Andronicus was destroyed by the mob of Constantinople in September 1185. *Fam. Byz.* 188, 190.

Hoveden,
339. b. 41,
shorter, and
in different
order.

imperatorem, dicens quod populus noluit obedire præceptis illius, sed cum exprobratione objiciebat ei quod ipse non imperator erat, nec dominus eorum, et ideo nolebant obedire ei sicut domino. Cui imperator ait, "Quid vis ut faciam tibi, O custos hominum?" Cui ille dixit, "Consulo ut aliquem de fidelibus tuis tibi associates in regnum, qui sciat et possit præesse populo tuo, quia tu puer es, et gens tua non timet te." Cui imperator ait, "Bene conculuisti; et tu, cum sis homo quem ego supra omnes homines diligo, et in quo magis confidit anima mea, peto quod tu sis mihi comes in regno; et faciam te coronari mecum die in qua volueris." Cui Androneus ait, "Ego non sum dignus, neque aptus tantæ potestatis regimini; sed aliquem sapientem virum et magnæ auctoritatis tibi associates, et faciat sicut dixisti." Et quanto magis imperator instabat precando ut ipse esset alter imperator, tanto magis Androneus renitendo contradicebat, sciens eum ex facili non posse diverti a proposito suo. Androneus autem, prece imperatoris et populi victus, concessit de se fieri quod petebat; et inde factum est quod cum dies opportunus accidisset, convocatis universo clero et populo regni, Alexis imperator fecit seipsum et Androneum cum illo simul coronari a prædicto patriarcha, in ecclesia Sanctæ Sophiæ. Parvo igitur spatio temporis elapso alter alteri invidit, et quod uni eorum placuit alteri displicuit. Nec mirum, nam nulla fides erit

A.D. 1188.
Alexius
makes An-
dronicus a
partner in
the empire.

Alexius and
Andronicus
are crowned
together.

Lucan,
Pharsalia,
i. 92.

"regni sociis, omnisque potestas
"Impatiens consortis erit."

Tamen Androneus simulatam dilectionem prætendebat imperatori, et sic sub velamento dilectionis, insidiabatur ei; et ipse nihil horum cogitans minus sibi prævidebat. Nullus enim perniciosior hostis est quam familiaris inimicus. Nacta igitur opportunitate temporis et loci, Androneus per consilium Basilii patriarchæ Alexim

Andronicus
conspires
against
Alexius.

A.D. 1183.
He puts
him to
death and
marries his
widow.

fo. 55 r.

Isaac Com-
nenus,
nephew of
Manuel,
flies from
Andronicus.

He is taken
prisoner by
the prince
of Armenia,
and sent to
Antioch.

The Cy-
priots pay
half the
ransom of
Isaac.

imperatorem, dominum suum, morti tradidit. Quo defuncto, Agnetem uxorem suam, filiam Lodowici regis Franciæ, sibi in uxorem accepit, et imperatricem fecit: et tyrannidem exercebat in populum imperii, et non tantum in populum, verum etiam omnes nobiles imperii aut morti tradebat aut oculis aut testiculis privatos ab imperio fugabat.

Hoveden,
340. a. 1.

Erat autem in partibus illis quidam juvenis, decorus facie, probus in armis, filius sororis Manuelis imperatoris, dictus Ysaac; qui cum vidisset tyrannidem quam Androneus exercebat in principes imperii, timuit eum valde. Et fugiens a facie ejus magnum congregavit exercitum, et commisit prælium cum Solitano Yconii. Venit ergo contra illum in auxilium Solitani, quidam vir, potens in opere et sermone, qui nominatus est Rupinus de Monte;¹ et committens cum eo prælium vicit eum et cepit. Et cum vellet tradere eum Solitano, noluit eum Solitanus recipere, sed eum clamavit illi quietum. Cumque prædictus Rupinus domum redisset, misit prædictum Ysaac ad dominum suum Raimundum, principem Antiochiæ;² et facti sunt in illa die amici Rupinus et Raimundus princeps Antiochiæ, dominus ejus; erant enim inimici ad invicem. Et princeps ille suscipiens Ysaac cum gaudio, exegit ab eo sexaginta millia bisantiorum pro redemptione sua; et spopondit. Et misit nuncios suos ad divites insulæ de Cipra, postulans ab eis auxilium. Videntes autem illi ipsum esse nepotem Manuelis imperatoris, qui dominus illorum erat, et timentes sævitiam Andronei, miserunt ei ad petitionem suam triginta millia bisantiorum, quæ prædictus Ysaac tradidit principi Antiochiæ; et de residuis triginta, tradidit principi Antiochiæ filium suum et filiam suam in obsides. Et sic liberatus

Hoveden,
340. a. 3.

S. Luke
xxiii. 12.

¹ Rupin or Reuben of the Mountain, prince of Armenia, and predecessor of Leo the first king.

² Raimundum] Properly Bohe-
mond III., prince of Antioch, son
of Raymond and Constance.

Hoveden,
340. a. 14,
shorter, and
in different
order.

a carcere principis Antiochiæ, venit in insulam de Cipro; et homines insulæ receperunt eum, et fecerunt eum principem totius insulæ, quia ipse nepos erat venerabilis et piæ recordationis Manuelis imperatoris Constantinopolis, cujus homines illi exstiterant. Ad terminum

A.D. 1185.
Isaac be-
comes ruler
of Cyprus.

fo. 55 v°.

autem constitutum Raimundus princeps Antiochiæ misit nuncios suos ad Ysaac, principem insulæ de Cipro, et petiit pecuniam, scilicet triginta millia bisantiorum, quæ adhuc reddenda erant. Et princeps de Cipro noluit illa eis tradere, sed tradidit illa fratribus Templi ad

The prince
of Antioch
demands
the other
half of the
ransom,
which is
taken by
pirates.

portandum Raimundo principi Antiochiæ, ad liberandum obsides suos a carcere illius. Quibus portantibus pecuniam illam ex improvise supervenerunt piratæ, et abstulerunt eis pecuniam illam. Quod cum princeps de Cipro sciret, dixit hoc factum fuisse per insidias principis Antiochiæ. Princeps autem Antiochiæ constanter petebat pecuniam illam, dicens quod nunquam dimitteret obsides suos donec reddita esset ei pecunia illa. Hæc contra princeps de Cipro dicebat se nunquam pecuniam illam redditurum, quia reddiderat eam. Unde factum est quod prædicti obsides remanserunt per biennium in custodia principis Antiochiæ; scilicet usque ad illud tempus quo terra Jerusalem capta fuit a Saladino. Et tunc Raimundus princeps Antiochiæ, poenitentia ductus, permisit obsides illos a custodia sua exire, et quietos clamavit. Interim prædictus Ysaac, princeps insulæ de Cipro, noluit obedire mandatis Andronici imperatoris Constantinopolis, et non tantum abstulit ei tributum quod imperatores Constantinopolis habere solebant per annum de insula de Cipro; sed etiam se ipsum diademate imperiali coronari se fecit, et appellari Sanctum Imperatorem de Cipro. Unde factum est quod ipse et imperator Constantinopolis facti sunt inimici.

Isaac's hos-
tages re-
main two
years at
Antioch.

Isaac pro-
claims him-
self emperor
of Cyprus.

Hoveden,
340. a. 28.

Interim Androneus imperator Constantinopolis, consilio et auxilio Basilii patriarchæ, totius imperii monarchiam obtinuit, et diadema imperii capiti suo et

A.D. 1183.
fo. 89 r°.
Andronicus
crowned at
Constanti-
nople.

A.D. 1183.
Tyranny of
Andronicus.

He banishes
the Logo-
thete and
his two
sons.

The third
son, Isaac
Angelus,
studies at
Paris.

Returning
to Greece,
he is enter-
tained by a
hermit,

who bids
him go on to
Constanti-
nople.

uxoris suæ imposuit; et in tyrannide sua perseverans quoslibet nobiles imperii aut oculis privatos aut aliis cæsis membris in exilium mittebat. Inter quos erat quidam vir nobilis dictus Androneus Angelus, qui et cancellarius erat Manuelis imperatoris, Græce autem Lauce¹ dicebatur. Qui cum duobus filiis suis excæcatus missus est in exilium, et habuit tertium filium, clericum sapientem, quem Græci nominabant Sacwize, Latine autem Ysakus;² qui tempore persecutionis in transmarinis partibus Parisius commorans scholas frequentabat, ut in doctrinis Latinorum linguam et mores illorum disceret. Qui cum patris sui et fratrum suorum flebiles eventus audisset, consolaturus eos citius advenit, et transitum faciens per quandam insulam Græciæ, invenerat ibi quendam virum religiosum, vitæ solitariæ deditum et spiritum propheticum habentem; qui quondam exstiterat archiepiscopus in civitate Tyri, et malens militare Deo quam sæculo, archiepiscopatum suum reliquit, et in insula illa solus in spelunca inclusus erat. Cujus deliciæ erant radices herbarum sylvestrium, et haustus aquæ potus. Et accedens ad sanctum virum illum, indicavit ei nomen suum et genus, et itineris sui causam.

Cumque vir sanctus omnia auscultasset, ut mos suus erat, blandis sermonibus dolorem juvenis linire conabatur; sed noluit consolari nec potuit, qui patrem suum et fratres suos vidit sine delicto excæcatos. Tunc sanctus ille in fletum prorupit cum videret illum flentem, sciens pro vero esse pium flere cum flentibus et condolere dolentibus. Sed cum prædictum Ysakium diutius esset intuitus, cum singultuosa voce dixit ei, "Frater, noli flere, sed esto robustus, et revertere in civitatem Constantinopolis,

Hoveden
340. a. 28.

Hoveden,
340. a. 44,
shorter.

Rom. xii. 15.

¹ Lauce] Laucete, H., i.e. Logothete.

² Isaac Angelus, emperor 1185-1195, son of Andronicus Angelus,

and grandson of Constantine Angelus and Theodora, daughter of the emperor Alexius Comnenus. Du Cange, 202.

Hoveden,
340. a. 48,
shorter,
and with
variations.

“ quia dabit eam tibi Deus, et fies inde imperator, et
 “ Deus multiplicabit semen tuum super terram, et ex
 “ te egredientur imperatores qui terræ illi præerunt,
 “ et dominabuntur in ea, et tu dominaberis. Et ecce!
 “ Basilius patriarcha, et principes terræ quæerunt te, ut
 “ tui sint, et exaltent te imperio Constantinopolitano.
 “ Et noli diffugere quod præparavit tibi Deus et prædes-
 “ tinavit.” Credidit ergo illi Ysakius, et relicto patre
 et fratribus reversus est in civitatem Constantinopolis
 pauper et mendicus, et non est ausus manifestare se
 palam populo. Mansit in suburbio solus cum solo
 pedite uno, unum solum runcinum debilem et claudum
 habens, et exspectans exspectavit promissum supradicti
 sancti viri. Et veniebant ad eum frequenter principes
 terræ et prædictus patriarcha, non tamen palam, sed
 in occulto propter metum imperatoris. Imperator vero
 jam erat odiosus, et ipse omnes habebat odio, et ipsum
 patriarcham, qui eum imperatorem creaverat; adeo
 quod contra voluntatem ipsius construxerat ecclesiam
 quandam nobilem in civitate Constantinopolis, et eam
 honore et redditibus multis ditaverat, et clericos Lati-
 nos in ea instituit secundum consuetudinem Latinorum,
 quæ usque hodie dicitur Latina.

A.D. 1185.
The hermit
prophesies
that Isaac
Angelus
will be
emperor.

He goes to
Constanti-
nople, and
conspires
against
Andronicus.

fo. 89 v°.

Hoveden,
340. b. 5,
shorter.

Post multum temporis supradictus Androneus impera-
 tor sibi conscius, convocatis magis suis coram eo, dixit
 eis, “ Considerate in auguriis vestris, et dicite mihi si
 “ aliquis sit in mundo quem me oporteat a modo timere.”
 Qui acceptis ab eo triduanis induciis petierunt ab eo in-
 nocentem puerum unum quem volebant sacrificare dæ-
 moniis. Et datus est eis filius cujusdam viduæ, puer
 innocens, quem occiderunt et in sanguine ejus et intes-
 tinis per magicas artes diu laborantes inspiciendo,
 viderunt quod exterminatio imperii sui festinabat, et
 mors ejus jam in januis erat; et qui eum morti tra-
 deret prope erat; et vocabatur Ysakius Angelus.
 Postera autem die venerunt supradicti conjectores
 ad Androneum imperatorem, et audacter accedentes,
 dixerunt illi, “ Nunc venerunt super te peccata tua

Andronicus
consults his
magicians
as to the
security of
his throne.

R

A.D. 1185.
The magicians warn him of his approaching fall.

“ quæ operabar̃is cum sederes pro tribunali, innocentes obprimens, et sanguinem justum sine causa damnares. Dies namque perditionis tuæ festinant; et ecce jam prope est qui te perdet, et imperium tuum obtinebit, et nomen ejus vocatum est Ysakius Angelus. Ipse te post inauditos pœnarum cruciatus, sævis-
“ sima morte damnabit, et actus ejus in ore populi celebrabitur, et cibus erit narrantibus, et posteri ejus sequentur sceptrum. Malo tuo patrem ejus et fratres oculis et aliis bonis privasti; ille namque jam in civitate ista est. Illum ergo diffuge, si diffugere vales.”

Hoveden,
340. b. 13.

September.
He orders the arrest of Isaac Angelus.

Cum autem cognovisset Androneus, quod ille Ysakius venisset, per quem ipse moriturus erat, misit cancellarium suum cum militibus et servientibus armatis comprehendere eum. Cum vero venissent ad hospitium ejus, invenerunt januas clausas, et qui præibant voce magna clamabant, “Aperite nobis portas, aperite, ecce cancellarius imperatoris adest. Et tibi, Ysaki, dicimus, exi foras.” Videns ergo Ysakius quod nisi ipse celerius exisset illi portas frangerent, sellam suam equo suo imposuit, et ascendens, ense suo se cinxit, et portas aperiens velociter exsiluit, et vibrans gladium in hostes suos, viam fecit sibi; et irruens in cancellarium amputavit caput ejus. Cæteri autem stabant attoniti, et nemo in eum misit manum. Ipse vero per medium illorum transiens, civitatem intravit, et per medium illius progrediens, venit ad ecclesiam Sanctæ Sophiæ. Et invento ibi Basilio patriarcha, cecidit ad pedes ejus, et narravit ei omnia quæ illi acciderant. Et patriarcha elevans eum a terra, dixit universæ plebi, “Attendite huc, et videte hominem quem elegit Dominus regnaturum super vos! Dicite ergo, quid vobis inde videtur?” [Et responderunt omnes,] “Placet nobis quod ille dominus noster sit, et nos homines illius simus, et quod abjiciamus perfidum illum Androneum, qui nos et gentem nostram destruxit, et dominum nostrum et suum morti tradidit. Pereat ergo ille, et iste sit imperator noster.” Consensit

Hoveden,
340. b. 20.

Isaac escapes to the church of S. Sophia where he is proclaimed emperor by the patriarch.

Hoveden,
340. a. 35,
with varia-
tions.

igitur patriarcha voluntati eorum, quia et ipse voluit, et illico consecravit illum in imperatorem. Et celebrata missa introduxit illum in palatium suum, et fecit convivium magnum cum principibus et tribunis civitatis, erat enim dies festus, et convenit illuc multitudo plebis et seniorum. Androneus vero egressus fuerat a palatio suo ut videret finem Ysakii Angeli, ad quem comprehendendum miserat cancellarium suum. Qui cum audisset quod cancellarius esset interfectus, et quod Ysakius factus esset imperator, regressus est in palatium suum, et clausa est janua.

A.D. 1185.
September.
He is conse-
crated
emperor.

fo. 90 r.

Andronicus
shuts him-
self up in
his palace.

Hoveden,
340. b. 43.

Venit ergo novus imperator cum multa plebe armata, et obsedit palatium in quo erat Androneus imperator, et ex improvise supervenit quidam [corvus] ingens nimis, et

Omen of the
fall of
Andronicus.

sedens supra murum palatii contra faciem Androni corvinam vocem terribilem edidit in eum. Quod Androneus conjiciens prognosticum esse dejectionis et confusionis suae, petiit arcum suum, et tendens eum sagittam arripuit ut sagittaret illum. Et cum tentasset sagittam in illum mittere, fractus est arcus ejus; quem ad pedes ejus iratus projecit, dicens, "Nunc scio vere quod dies perditionis meae festinant, et ira Dei cecidit super me."

Et adhuc illo loquente, homines novi imperatoris undique per muros ascendebant in palatium, et Androneum imperatorem ceperunt, et ligatum tradiderunt in manus novi imperatoris; quem lætus suscipiens tradidit tortoribus, dicens eis, "Vindicate in eum injurias

He is taken
and deli-
vered to
Isaac, who
orders him
to be tor-
tured.

Hoveden,
340. b. 55.

"quas ipse vobis et vestris fecit; et habete potestatem eruendi ei oculum unum et auriculam unam et pugnum unum et pedem unum. Vita autem ejus et cætera membra servate in majora tormenta." Et ita fecerunt sicut eis fuerat præceptum. Et reducentes eum semitruncatum intruserunt in carcerem. In crastino vero traditus est aliis tortoribus, qui spargentes super eum paleam, ignem apposuerunt lateribus ejus et combusserunt, donec tota cutis ejus in rugam contraheretur: deinde intrusus est in carcerem. Post triduum

- A.D. 1185. novus imperator, sedens pro tribunali, præcepit sibi Hoveden, 340. b. 51, with variations.
 September. Androneum præsentari. Cui ait, "Nunc justo Dei
 Andronicus tortured. " iudicio venerunt super te peccata tua, quibus iram
 " Dei meruisti, opprimens innocentes, et dominum
 " tuum Alexim imperatorem morti tradens, et patrem
 " meum et fratres meos et alios nobiles regni excæ-
 " casti; et ideo morte pessima morieris." Et dixit
 He is finally executed. tortoribus, "Accipite eum et interficite." Qui acci- Hoveden, 341. a. 5, shorter.
 pientes ligaverunt eum ad caudas equorum; et sic
 trahentes per mediam civitatem, extra civitatem pro-
 jecerunt mortuum. Venerunt ergo ad Ysakium im-
 peratorem viri religiosi habitantes in civitate illa, in
 ecclesia quæ dicitur Latina, quam supradictus Andro-
 neus construxerat contra voluntatem patriarchæ, et
 petierunt corpus ejus. Ille vero donavit illis corpus
 ejus, et illi sepelierunt illud in ecclesia sua quam ipse
 construxerat. Sed manus abscissa ferreis catenis est
 suspensa in patibulo. Deinde ex præcepto Ysakii im-
 peratoris, et totius cleri et populi consultu diffinitum
 est, ut quicquid Androneus fieri voluit cassaretur.
 Hinc factum est ut omnes qui voluntate Androni
 exules fuerant ad propria remearent. Præterea Ysakius
 imperator duos filios Androni interfecit, et præcavens
 sibi in posterum, supradictum Basilium deposuit, et
 in novum monasterium quod construxerat eum intru-
 sit, quia ipse consilium dederat Androneo interficere
 Alexim imperatorem.
- The acts of Andronicus quashed, and his children slain; the patriarch Basil deposed.
- The new patriarch resigns.
- fo. 90 v°. The hermit made patri- arch and resigns.
- Et loco illius alium instituit patriarcham, qui nec va-
 lens nec volens tanti laboris pondus sustinere, reliquit
 patriarchatum, et vitam solitarium deinceps duxit.
- Tunc Ysakius imperator, memor prophetiæ quam pro- Hoveden, 341. a. 15, shorter.
 phetavit de illo vir religiosus qui prædixerat illum futu-
 rum esse imperatorem, misit pro eo, et fecit eum patriar-
 cham contra voluntatem canonicorum ecclesiæ Sanctæ
 Sophiæ. Et ortum est inter illos schisma, ita quod in
 nullo voluerunt obedire illi. Et quia ille homo pacis erat,
 et noluit illis contendere, ipse seipsum deposuit. Cui

Hoveden,
341. a. 19.

successit quidam consanguineus imperatoris, et imperator constituit illum totius imperii sui legatum, et suum iudicem in ecclesiasticis causis. Deinde Ysacius imperator consilio suorum duxit filiam¹ Belæ regis Hungariæ in uxorem, de qua genuit filios et filias, quarum unam filius Tancredi regis Siciliæ primogenitus Rogerus² in uxorem duxit.

A.D. 1177.
The emperor's cousin is made patriarch.
Marriage of Isaac.

Ipse vero sororem³ suam dedit Conrado marchiso in uxorem. Qui seditione in civitate Constantinopolis nobilissimum quendam interfecit; et relicta uxore sua, sorore Ysakii imperatoris, venit ad civitatem Tyri eodem die quo Wido rex Jerusalem captus est a Saladino; et audiens quid accidisset ei, remansit ibi, et a plebe civitatis receptus est, et factus est illorum dominus.

Marriage of Conrad of Montferrat, who delivered Tyre in 1187.

De magna superbia imperatoris de Cipre.

Ysaac vero imperator de Cipre uxorem suam primo interfecit, deinde filium suum quem unicum habuit, quia fatebatur se diligere Latinos. Exemplo ergo illius caveamus ne extollamur supra id quod sumus. Considerare enim debemus quod nihil aliud sumus quam vilis spuma, et vas stercorum, et esca vermium. Imperator vero de Cipre non Deo sed sibimet reputans felices successus suos, extulit se supra id quod fuit, et cecidit in sterquilinum; qui, cum homo esset, modum imperandi excessit, et fecit se appellari sanctum imperatorem de Cipre; et, quod majoris dementiæ erat, statuas ad imaginem et similitudinem suam de auro

Story of the pride and cruelty of Isaac Comnenus, emperor of Cyprus.

¹ Margaret, who married, after the death of Isaac, Boniface of Montferrat.

² Roger the son of Tancred died before his father. His wife Irene was the daughter of Isaac Angelus, but not by his second wife, who was only ten years old when he

married her, about 1186. Irene afterwards married Philip of Swabia. Du Cange, 204.

³ Theodora Angela. Hoveden places Conrad's marriage in the reign of Manuel Comnenus, and calls the lady Manuel's niece, f. 338. a. 50.

•

A.D. 1185. et argento fecit fabricari, et in singulis ecclesiis terræ
 Pomp and
 profanity of
 the emperor
 of Cyprus. suæ eas adorari fecit, et in parietibus ecclesiarum pingi
 fecit actus suos. Præterea fecit quod a sæculo inaudi-
 tum est aliquem mortalem fecisse. Die enim Parasceusæ
 Domini ad majorem ecclesiam terræ suæ accessit, et
 sedens ante altare in loco ubi crux adoranda stare
 solebat, fecit clerum et populum adorare eum, et ad
 pedem suum cum oblationibus venire; et præcepit uni-
 versis carnes comedere illo die; et ipse cum familia
 sua carnes comedit. Nemo autem in tota terra sua
 ausus erat cum illo loqui, nisi ille prius præcepisset;
 nullum ostium vel fenestra aperiabatur in villa vel
 vico, ubi ipse transibat, donec ipse præterisset. Quo-
 cunque equitabat, vestes et omnia ornamenta sua de
 serico, auro desuper per totum contexta; phaleræ equi
 sui erant de auro primo et purissimo, et de serico
 Almarico. Comites et majores imperii sui incedebant
 juxta eum pedites, quidam tenentes frænum suum, qui-
 dam staffas ejus; quidam sequebantur, et quidam præi-
 bant: et omnes armati præcedebant, et multi buccina-
 tores et saltatores. Omnis homo quicumque fuerit, sive
 clericus sive laicus, si obviasset illi in villa, sive extra
 fo. 91 rº. villam, tradebatur tortoribus ad vapulandum, nisi ille
 celerius cecidisset pronus in terram et adorasset eum.
 Nullus qui terram suam intravit exire potuit nisi per
 præceptum illius. Si autem homo manens in terra sua
 petiisset licentiam recedendi, statim perdebat pedem.
 Et propter abominationes pessimas quas fecit, venit
 super eum indignatio Domini, et non pluit in terra
 sua annis duobus et mensibus sex; et terra facta est
 sterilis et arida. Venit ergo populus ad eum, dicens
 ei, "Sancte imperator, da nobis pluviam;" et iratus
 est ipse populo, sciens illum illudere ei. Deinde post
 tribulationes multas et malas quibus flagellavit eum
 Dominus, traditus est ipse et regnum ejus in manus
 inimici sui, sicut in subsequentibus scriptum est.

His final
 fall, (in
 1191.)

Eodem anno, scilicet ab Incarnatione Domini Hoveden,
 341. a. 22.

Hoveden,
341. a. 22,
shorter.

M^oC^oLXXX^o, Henricus rex Angliæ fecit in Anglia novam A.D. 1180.
monetam fieri, et præcepit quod a festo Sancti Martini New coinage
non caperetur alia moneta in Anglia quam illa nova ; in England.
vetus namque moneta corrupta fuit : et rex monetarios
suos redemit : id est, ad redemptionem coegit.

Hoveden,
342. a. 3.

“ Alexander episcopus, servus servorum Dei, Willelmo illustri Alexander
“ Scotorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Pro III. orders
“ pace tua et libertate sollicite nos meminimus laborasse, the king of
“ sperantes quod ex hoc in devotione sedis apostolicæ melius Scotland to
“ firmareris et cresceres, et libentius servares ecclesiasticam be reconciled with
“ libertatem. Cæterum attendentes circa factum venerabilis bishop
“ fratris nostri Johannis, episcopi Sancti Andreae de Scotia, John,
“ volueris usque modo inclinari, contrarium spei quam de
“ fervore devotionis regiæ habeamus cogimur æstimare. Vo-
“ lentes tamen ad hæc experiri adhuc si patientia nostra ad
“ pœnitentiam regium motum adducat, magnitudinem tuam
“ per apostolica scripta monemus attentius et mandamus,
“ quatenus memorato infra viginti dies post harum susceptio-
“ nem, pacem et securitatem largiaris, ita quod non oporteat
“ eum de indignatione regiæ dubitare. Alioquin noveris. [nos]
“ venerabili fratri nostro Rogero Eboracensi archiepiscopo,
“ apostolicæ sedis legato in Scotia, mandasse ut regnum tuum
“ nullius appellatione obstande, subiciat interdicto : excom- under pain
“ municationis sententiam in personam tuam, si desistere of excom-
“ nolueris, prolaturus. Pro certo quoque teneas quod, si in munication.
“ tua duxeris violentia perdurandum, sicut laboravimus ut
“ regnum tuum libertatem haberet, sic dabimus studium ut
“ in pristinam subjectionem revertatur.”

Præterea Alexander papa mandavit prædicto Alexio Alexander
subdiacono, apostolicæ sedis legato, et districtè præcepit, III. orders
ut accersiret Rogerium Eboracensem archiepiscopum, the arch-
apostolicæ sedis legatum in Scotia, et cum eo manda- bishop of
tum exsequeretur ; et dominum Henricum regem Angliæ York to
diligentius commoneret, ut Willelmum regem Scotiæ enforce
regia potestate compesceret, ut permetteret præfatum compliance.
Johannem pacifice possidere episcopatum Sancti Andreae.

Hoveden,
341. b. 44.

Et idem papa concessit præfato Rogero archiepi- He makes
scopo legatiam in Scotiam ; et mandavit ei ut ipse Roger,
et Hugo Dunelmensis episcopus sententiam excommu- legate for
unicationis darent in Willelmum Scotorum regem, et in Scotland.
regnum illius interdicti sententiam, nisi ille permisisset
præfatum Johannem tenere episcopatum Sancti Andreae fo. 91 v°.

A.D. 1180. in pace ; et nisi dedisset ei securitatem pacis servandæ Hoveden, 341. b. 48.
The pope orders John not to resign the see of S. Andrews. illi. Et idem papa districte in vi obedientiæ inhibuit

Johanni episcopo Sancti Andreæ, ne alicujus amore vel timore vel suggestione aliqua seu voluntate, ecclesiam Sancti Andreæ, ad quam consecratus fuerat, et auctoritate apostolica confirmatus, ausu temerario præsumeret derelinquere, vel aliam recipere ; adjungens, quod si attentaverit, sine exceptione aliqua auferret ei utramque.

June. Council in Scotland on the election of bishop John.

Venientes igitur in Angliam Alexis legatus summi pontificis, et Johannes electus Sancti Andreæ ; cum conductu domini regis Angliæ profecti sunt in Scotiam. Prædictus vero legatus in adventu suo convocavit episcopos, abbates, priores et cæteros ecclesiarum prælatos regni Scotiæ ; et habito cum eis colloquio diutissime tractavit de electionibus Johannis et Hugonis, et de consecratione Hugonis.

The legate Alexius deposes Hugh and causes John to be consecrated ; (at Edinburgh, June 15. Chron. S. Crucis.)

Cum autem [cognovisset] quod prædictus Johannes Hoveden, 341. a. 31, shorter. canonice esset electus ; et quod Hugo post appella-

tionem ad Romanum pontificem factam, in episcopatum Sancti Andreæ per regem Scotiæ violenter fuisset intrusus ; eum sine dilatione de episcopatu Sancti Andreæ deposuit, et perpetuum silentium, auctoritate quaungebatur, ei imposuit : et electionem quæ de Johanne facta fuerat confirmavit ; et eum per episcopos Scotiæ, rege nec prohibente nec contradicente, immo per consilium episcoporum permittente, in episcopum Sancti Andreæ consecrari fecit. Videns itaque rex Scotiæ confusionem episcopi sui, prohibuit Johanni epi-

Hugh, supported by the king, goes to Rome : he is excommunicated by Alexius.

sco po ne in terra sua moram faceret. Hugo vero non minus se gerebat episcopum quam antea ; et asportatis secum capella episcopali et baculo, et annulo et cæteris quæ illicite detinebat, Romam iturus recessit. Prius tamen sæpius admonitus erat per prædictum Alexim, subdiaconum Romanæ curiæ, ut prædicta ablata ecclesiæ Sancti Andreæ et episcopo Johanni restitueret. Quo renitente, in eum excommunicationis sententiam tulit, et dominus [papa] eandem sententiam confirmavit.

Hoveden,
341. b. 29.

“ Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus
 “ fratribus et dilectis filiis ecclesiarum praelatis per Scotiam
 “ constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. Relatum
 “ est nobis quod cum Hugo, qui ecclesiam Sancti Andreæ de
 “ Scotia invaserat, capellam, episcopale baculum et annu-
 “ lum, et cætera quæ irrationabiliter asportaverat, illicite
 “ detineret, eum frequentius admonitum resipiscere contem-
 “ nentem, discretus¹ filius noster Alexius subdiaconus noster,
 “ apostolicæ sedis legatus, coram vobis et clero multo et
 “ populo, nisi infra quindecim dies ablata vel asportata red-
 “ deret, vel congrue satisfaceret, vinculo excommunicationis,
 “ apostolica auctoritate fretus, astrinxit. Ipse tamen in arro-
 “ gantiæ malo perdurans, in nullo præfati legati monitis
 “ acquievit. Nos itaque sententiam, de auctoritate nostra
 “ prolatam, ratam habentes, universitati vestræ per apos-
 “ tolica scripta mandamus, quatenus præfatum Hugonem,
 “ omni gratia et timore postposito, publice, nullius appella-
 “ tione obstante, vinculo denunciatis excommunicationis astric-
 “ tum, et sicut excommunicatum attentius evitetis, donec quæ
 “ de præscriptis rebus abstulit, vel æstimationem, fratri nostro
 “ Johanni episcopo Sancti Andreæ, et ecclesiæ suæ restituat,
 “ et de aliis quæ destruxit congruentem satisfactionem exhi-
 “ beat. Valet.”

A.D. 1180.

The pope
confirms the
excommu-
nication of
bishop
Hugh.

Cum igitur Willelmus rex Scotiæ audisset Hugonem
 capellanum suum sic fuisse depositum, noluit Johan-
 nem recipere, dicens, quod nunquam quamdiu viveret,
 simul ipse et Johannes in regno Scotiæ moram face-
 rent; et vehementer persecutus est eum, adeo quod
 episcopatum Sancti Andreæ, et omnes redditus ejusdem
 episcopatus, in manu sua saisivit; et ipsum Johannem,
 et Matthæum episcopum de Aberden, avunculum Jo-
 hannis, et omnes quos de cognatione sua esse audierat,
 a regno suo fugavit, et domos ipsius episcopi de Aberden
 comburere fecit. Ipse vero Johannes, scilicet episcopus
 Sancti Andreæ, et episcopus de Aberden avunculus
 suus, transfretaverunt ad regem Angliæ in Normanniam,
 cum Alexio Romanæ ecclesiæ subdiacono, exspectantes
 correctionem regis Scotiæ. Dominus vero rex Angliæ,
 precibus eorum inclinatus, nuncios suos misit ad regem

fo. 92 rº.
The king
of Scotland
seizes the
see of S.
Andrews
and ban-
ishes John
and his
relations.

They take
refuge with
Henry II. in
Normandy.

¹ *discretus*] dilectus, H.

A.D. 1180.
Henry II.
summons
the king of
Scotland to
appear in
Normandy
to answer
the com-
plaints of
the bishops.

Scotiæ, postulans quatenus iram quam adversus prædictos episcopos conceperat, pro amore suo et admonitione, omnino remitteret, vel ipse etiam in propria persona juri pariturus, in Normanniam ad eum transfretaret, vel sufficientes responsales pro ipso juri parituros mitteret.

The priest
Swerre
conquers
Magnus
king of
Norway.

Eodem anno quidam presbyter nomine Swerus ¹ Hoveden, 342. a. 27. bellum iniit contra Magnum regem Norwegiæ, et eum devicit. Fuit autem hæc causa calumniæ Sueri quam habuit adversum præfatum Magnum de regno Nor-

View of the
previous
history of
Norway.

wegiæ. Sivardus et Magnus ² fratres erant. Sivardus autem rex erat Norvagiæ, et Magnus frater suus transfretavit in Hiberniam, et magnam illius terræ partem bello adeptus est. Qui genuit Araldum, et paulo post interfectus est ab Hibernensibus. Præfatus vero Araldus post mortem patris sui transfretavit in Norweiam ad patruum suum regem Sivardum, et petiit ab eo partem regni. Sivardus vero, cum constaret ei ipsum Haraldum fuisse filium Magni fratris sui, tradidit ei partem regni,³ quæ patrem suum de jure contingebat. Sivardus itaque rex genuit filium quem vocavit Magnum, et filiam quam vocavit Christinam, quam ipse tradidit comiti Herlingo in uxorem. Herlingus vero genuit ex ea filium quem vocavit Magnum. Defuncto igitur Herlingo, Magnus filius suus successit ei in comitatu.

Magnus
Barefoot
slain in
Ireland in
1103.

Harald, son
of Magnus,
shares the
kingdom
with Sigurd
(1126-1130),
and with
Magnus,
Sigurd's son.

Harald de-
poses Mag-
nus, and
makes him a
monk.

Et paulo post orto inter eum ⁴ et Haraldum gravi dis- Hoveden, 342. a. 37. sidio, præfatus Haraldus excæcavit eum et ementulavit,

¹ Swerus] Swerre Birkbain, Hoveden.

² Magnus Barefoot, 1093-1103, according to the *Speculum regale*, as edited by Johnston, *Antiqq. Celto-Scandicæ*, p. 293; Sigurd was his son, not his brother; he reigned from 1098-1130. See also Ordericus Vitalis, x. 6, and Munch's

Notes to the Chronicon Manniæ, p. 56, &c.

³ Harald Gill passed over into Norway in 1126, and reigned until 1136, Magnus the blind, son of Sigurd, reigning for some time conjointly.

⁴ eum] sc. Magnus the son of Sigurd, not the son of Herling, who was not yet born.

Hoveden,
342. a. 39.

et Reginaldum episcopum Bergensem suspendit. Magnus itaque excæcatus factus [est] monachus, et Haraldus totam monarchiam Norwegiæ adeptus quatuor filios genuit; scilicet Hingonem qui erat legitimus, et Sivardum et Augustinum et Magnum, qui tres erant spurii, et diversis matribus geniti.

A.D. 1180.
Reign of
Harald
(1126-1136).

Hoveden,
342. a. 42.

Interim quidam clericus nomine Siwardus præfatum Haraldum nocturnis insidiis interfecit. Quo intercepto extraxit præfatum Magnum cognatum suum ab abbazia, volens restituere eum in regno. Et inito bello contra filios Harald, in ipso bello occubuit; similiter et Magnus qui fuerat monachus. Quibus interfectis, Hingo et Sivardus et Augustinus,¹ defuncto prius fratre suo Magno, regnum tenuerunt. Sivardus autem genuit Haco-
nem et Siwardum et Swerrum, qui omnes spurii erant de diversis matribus geniti. Augustinus vero genuit Augustinum legitime natum. Hingo vero interfecit Sivardum et Augustinum fratres suos: quibus interfectis prædictus Haco interfecit Hingonem, et obtinuit totius terræ monarchiam; unde indignati sunt procures regni, et levaverunt in regem Magnum filium Herlingi et præfatæ Christinæ. Qui non valentes sustinere bellum contra Haco-
nem, secesserunt in Daciam; ubi in brevi tempore reparatis viribus, redierunt in Norweiam; et habito bello apud Tunebergam inter ipsos et Haco-
nem, retentis navibus et armis, ipsum fugaverunt, quem in sequenti æstate [Magnus filius Herlingi et Christinæ]² insecutus est. Et habito inter eos navali prælio in loco qui dicitur Vee, interfectus est Haco; et Magnus Herlingi filius totum regnum obtinuit. Insurrexit ergo in eum Sivardus frater Haco-
nis;³ et habito inter eos prælio, Sivardus frater Haco-
nis interfectus est; et Magnus coronatus est et

Harald slain
by Sigurd
the clerk :
Magnus the
monk slain.

Hingo, Si-
gurd (1136),
and Eystein
(1142), suc-
ceed Harald.

fo. 92 v°.

Hingo slays
Sigurd and
Eystein, and
is slain by
Haco (1164).

Haco slain,
and Magnus
son of Her-
ling made
king (1164).

Sigurd,
brother of
Haco, rebels
and is slain
(1164).

¹ Hingo and Sigurd reigned jointly from about 1136. Augustine or Eystein was admitted to a share in 1142. Hingo was killed Feb. 4, 1164.

² Supplied from Hoveden.

³ Sigurd, elected king in 1162, vanquished in 1164.

A.D. 1150. Magnus crowned (in 1164). Stephen of Orvieto legate to Norway in 1164. inunctus in regem, secundo anno regni sui, et quinto anno¹ ætatis suæ; ante cujus consecrationem non legitur aliquem alium fuisse in regno Norwegiæ in regem consecratum: anno scilicet quarto papatus Alexandri papæ tertii, magistro Stephano de Urbe Veteri misso illuc legato. Quo Magno celebrante festum Nativitatis Dominicæ apud Tunebergam, supervenit Augustinus,² prædicti Augustini filius, cum manu armata et bellicosa, credens regem interficere inter convivas. Sed ipse rex inde præmunitus exivit contra eum, et illum interfecit cum quadringentis suorum. Illi vero qui inde evaserunt, scilicet mille et centum viri bellicosi, prædicto Suero³ sacerdoti, filio Sivardi, adhæserunt. Qui Swerus magno congregato exercitu, insequenti nocte, post festum Sancti Botulfi, intravit latenter civitatem de Nidros, ubi rex Magnus cum patre suo comite Herlingo et cæteris ditioribus suis moram faceret. Et prædictus presbyter Suerus eos invasit, et multos de potentioribus et nobilioribus interfecit. Interfecti sunt itaque ibidem Herlingus comes pater regis, et Johannes de Randeberga qui duxerat sororem regis in uxorem, et multi alii. Rex vero, relictâ civitate, cum paucis suorum fugit. Sed insequenti anno, rex Magnus, congregato magno exercitu, prædictum Suerum juxta civitatem de Nidros invasit, et multos de hostibus suis in primo conflictu interfecit. Sed tandem, de occulto Dei judicio, multis et melioribus de familia sua interfectis, cum paucis evasit. Quem ipse Suerus presbyter insecutus est usque Bergas; et rex inde fugiens eandem civitatem ei reliquit. Eodem anno, scilicet M^oC^oLXXX^o, Augustinus Nidrosiensis archiepiscopus, nolens aliquam subjectionem facere

Hoveden,
342. b. 4.

Swerre attacks Magnus at Nidros, June 18, and kills his father Herling.

The next year Magnus attacks Swerre, but is defeated.

Swerre hunts Magnus out of Bergen.

¹ Quinto anno] Quinto decimo anno, Hoveden. Magnus Erlingsson was born in 1156; became sole king in 1164; crowned king in September of that year; supplanted and killed by Swerre in 1184.

² Augustine or Eystein, son of Augustine, and surnamed Birkebein, elected king in 1176.

³ Swerre, son of Sigurd, born 1151; became king in 1176.

Hoveden,
342. b. 21.

Suero presbytero, sedem archiepiscopatus sui reliquit, et venit in Angliam, et tulit sententiam excommunicationis in Suerum presbyterum.¹

Eodem anno obiit Ægidius Ebroicensis episcopus.

Eodem anno obiit Constantiensis episcopus.²

Eodem anno obiit Henricus comes de Troies, avunculus Philippi regis Franciæ.

Hoveden,
323. a. 36.

Eodem anno Philippus comes Flandriæ maritavit duas neptes suas, filias Mathæi comitis Bononiæ fratris sui; unam illarum, scilicet primogenitam, comiti Gerres;³ et alteram illarum filio ducis de Luvain,⁴ contra voluntatem et prohibitum domini sui regis Angliæ, adversus quem idem comes Flandriæ fide et sacramentis tenebatur, quod præfatas neptes suas nemini maritaret, nisi consilio et voluntate ipsius.

Hoveden,
348. b. 16.

Anno M^oC^oLXXX^oIO,⁵ adveniente festo Dominicæ Nativitatis, Henricus rex Angliæ tenuit curiam suam sollemnem apud Cenomannis. Cui festo interfuit archiepiscopus Burdegalensis et episcopi quamplures, comites et barones totius provinciæ. Quo peracto, idem rex statuit per totam terram suam transmarinam publico edicto præcipiens, ut unusquisque [habens] centum libras Andegavensium in catallo, [haberet] et equum et arma militaria, scilicet lorica, scutum, gladium et

A.D. 1180.
The arch-
bishop of
Nidros
excommu-
nicates
Swerre.
Deaths in
1180.

Marriages
of the nieces
of Philip of
Flanders.
fo. 93ro.

Henry II.
keeps
Christmas of
1180-1, at
le Mans;
and makes
an assize of
arms.

¹ He was entertained at St. Edmunds from August 9, 1181, to February 1182. Chron. Joc de Brake-lond; *ad ann.* 1181; and notes. Madox, Hist. Exch., p. 251.

² Richard de Bohun, brother to Jocelin, bishop of Salisbury; bishop of Coutances from 1157.

³ *Gerres*] Ida married Gerard III., count of Gelders, who died in 1182 or 1183. She married in 1184 Berchthold of Zäringen, and subsequently the count of S. Pol, and Reginald of Dammartin. These later marriages are mentioned by Hoveden in the parallel passage to

the text. He places the marriages in the year 1177.

⁴ *Luvain*] Matilda married Henry the warrior, who was duke of Lothier from 1190-1235.

⁵ With this year begin Walter of Coventry's extracts from Hoveden. Hoveden (ed. Savile), after giving the account of the Norwegian quarrels in nearly the same words as the text, proceeds to copy out the Laws of William the Conqueror, with the pedigree of the dukes of Normandy to the reign of John. He then returns to the course of events, and begins the year 1181.

A.D. 1181.
January.
Assize of
arms at le
Mans.

Philip of
France and
Philip of
Flanders
follow the
example.

Laurence
archbishop
of Dublin
dies at Eu,
and is buried
there.

The king
seizes the
archbisho-
prie of
Dublin.

Hugh de
Lacy offends
the king.

lanceam, et cætera usui militari necessaria. Præcepit etiam quod unusquisque habens in catallo quadraginta libras Andegavensium, vel triginta vel viginti quinque libras ad minus, haberet aubergellum, et lanceam et gladium. Præcepit etiam quod omnes cæteri haberent wambasiam, capellum ferreum, lanceam et gladium, vel arcum et sagittas. Prohibuit etiam ne aliquis arma sua venderet, sed cum moreretur daret ea propinquiore hæredi suo. Philippus vero rex Franciæ, et Philippus comes Flandriæ, audientes quod rex Anglorum tale edictum fecerat per terras suas, præceperunt quod homines sui simili modo armarentur.

Hoveden,
348. b. 18.

Eodem anno [obiit] Johannes Carnotensis episcopus.¹

Hoveden,
348. b. 25,
shorter.

Item eodem anno, post Purificationem Sanctæ Mariæ, Laurentius Duvelinensis archiepiscopus, qui ad dominum regem Angliæ in Normanniam transfretaverat, adducens secum filium Roderici, regis Connactensis, quem idem rex miserat domino suo regi Angliæ, remansurum sibi in obsidem super pactis inter eos contractis, de tributo Hiberniæ solvendo. Accepta igitur Laurentius archiepiscopus a rege Angliæ licentia repatriandi, venit usque Aucam; et ibi detentus gravi infirmitate, post paucos dies vitam finivit, et ibidem honorifice sepultus est. Quo defuncto, filius regis Connactensis remansit obses in manu domini regis, quem ipse misit in Angliam ad custodiendum. Misit etiam rex Angliæ Gaufridum de Aeya, clericum suum, et clericum Alexii legati, in Hiberniam, ad saysiendum archiepiscopatum Duvelinæ in manu sua. Et cum eis misit in Hiberniam constabularium Cestriæ, et Ricardum de Pecco, ad custodiendum civitatem Duvelinæ, quam Hugo de Laci custodierat. Noluit enim dominus rex quod ipse eam diutius custodiret, eo quod ipse sine ipsius licentia ceperat sibi in conjugem filiam regis Connactæ, secundum morem patriæ illius.

¹ John of Salisbury, d. Oct. 25, 1180.

Hoveden,
348. b. 36,
shorter.

Eodem anno dominus papa districtius in mandatis dederat Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, ut omni occasione et excusatione postposita, Gaufridum Lincolnienſis eccleſiæ electum, domini regis Angliæ filium, eccleſiaſtica censure compelleret electioni ſuæ renunciare, vel ſine dilatione ordinem ſacerdotis et pontificalis officii dignitatem recipere. Gaufridus ergo in arcto poſitus, et imperfectum ſuum ſentiens, patrem ſuum regem Angliæ conſuluit. Considerans itaque ſe tantæ adminiſtrationi non poſſe ſufficere, maluit ab episcopaliſ abſtinere quam ſibi onus importabile imponere. Unde in hac forma ſcripſit Ricardo Cantuarienſi archiepiscopo.

A.D. 1181.
The pope orders the archbishop of Canterbury to compel Geoffrey the elect of Lincoln to be ordained.

fo. 93vo.

Hoveden,
348. b. 43.

“ Venerabili patri et domino Ricardo, Dei gratia Cantuarienſi archiepiscopo, apoſtolice ſedis legato, Gaufridus domini regis filius et cancellarius, ſalutem et debitam reverentiam ac devotam. Placuit majestati apoſtolice veſtræ injungere ſanctitati, ut me certo tempore vocaretis ad ſuſcipiendum ordinem ſacerdotis et pontificalis officii dignitatem. Ego vero considerans quamplures episcopos maturiores ac proveciores prudentia et ætate vix tantæ adminiſtrationi ſufficere, nec ſine periculo animarum officium ſui pontificatus ad perfectum explere; veritus ſum onus importabile ſenioribus, mihi imponere juniore, hoc pro certo faciens non ex aliqua levitate animi, ſed ob reverentiam ſacramenti. Habito itaque tractatu ſuper hoc cum domino rege patre meo, dominisque et fratribus meis, rege, et Pictaviæ atque Britanorum comitibus, episcopis etiam Henrico Bajocenſi, Frogerio¹ Sagiensi, Reinaldo Battonienſi, et aliis episcopis² qui præſentes aderant, aliter de vita et de ſtatu meo diſpoſui, volens patris mei obſequiis militare ad tempus, et ab episcopaliſ abſtinere. Omne itaque jus electionis meæ et Lincolnienſem episcopatum, ſpontanee, libere, et integre in manu veſtra, pater ſancte, reſigno, tam electionis quam episcopatus abſolutionem poſtulans a vobis tanquam a metropolitano meo; et ad hoc ab apoſtolica ſede ſpecialiter delegato. Bene valet.”³

Geoffrey reſigns his claims to the ſee of Lincoln.

Hoveden,
348. a. 8.

Similiter ſub eadem forma ſcripſit idem electus ca-

¹ *Frogerio*] Rogero, B.

² *et aliis episcopis*] Segfrido Ciceſtrenſi, H.

³ This reſignation was made or

more probably renewed formally at Marlborough, Jan. 6, 1182. R. de Diceto, 613.

A.D. 1131.
Geoffrey the
king's son
is made
chancellor.

nonicis ecclesiæ Lincolnensis, postulans ab eis tam electionis quam episcopatus absolutionem. Dominus autem rex, cujus consilio Gaufridus filius suus, qui electus Lincolnensis ecclesiæ exstiterat, electionem suam in manu Ricardi Cantuariensis archiepiscopi resignavit, volens ejusdem Gaufridi indemnitati præcavere; dedit ei cancellariam regni sui, et quingentarum marcarum redditus in Anglia, et quingentarum marcarum in Normannia.

Hov. den.
349. a. 9.

Henry II.
keeps Easter
(April 5) at
Chynon.

Interim appropinquante sollemnitate Paschali, prædictus rex Angliæ tenuit curiam suam apud Chynon in ipsa sollemnitate Paschali. Quo peracto, transtulit se in Normanniam; ubi quinto kalendas Maii, habito cum Philippo rege Franciæ concilio prope castellum de Nunencurt, ad vadum quod dicitur Sancti Remigii, cepit ab eo licentiam transfretandi in Angliam. In quo colloquio Templarii et Hospitalares Jerusalem obtulerunt prædictis regibus litteras Alexandri summi pontificis in hac forma.

Hoveden,
349. a. 15.

Holds a
conference
with king
Philip at
Gue S.
Remy,
April 27.

January 16.
The pope
laments the
misfortunes
of Palestine.
fo. 91re.

“Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, nobilibus viris, ducibus et principibus, comitibus et baronibus, et universis Dei fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem. Cor nostrum et omnium fratrum nostrorum sinistri rumores qui de Jerosolimitanis partibus ad nos communi transeuntium relatione pervenerunt,¹ nimio dolore conturbant,² cum vix unquam aliquis qui Christiano nomine censeatur, sine lacrymis et suspiriis audire valeat, quæ de statu illius terræ miserabili recitantur. Est siquidem infidelium, quod dolentes dicimus, incursione contrita, et usque adeo fortium virorum potentia et proborum virorum consilio viduata, quod nisi a Christianis regibus et principibus orbis celerem et potentem succursum habuerit, desolationem ejus, quod absit, in ignominiam Dei et in contemptum fidei Christianæ de proximo formidamus. Non est rex Baldewinus, qui terram regere possit; cum ille, qui regni gubernacula possidet, ita sit graviter, sicut nosse vos credimus, justo Dei judicio flagellatus, ut vix ad tolerandos sufficiat continuos sui corporis cruciatus. Quam gravem siquidem jacturam, et quam miserabilem casum in personis et rebus terra illa, pro qua

Hoveden,
349. a. 20.

The afflic-
tions of
Baldwin IV.

¹ *pervenerunt*] pervenerit, B. | ² *conturbant*] conturbatur, B.

Hoveden,
349. a. 36.

“ patres vestri sanguinem proprium effuderunt, in conflictu
 “ quem olim cum gentibus habuit, peccatis exigentibus sit
 “ perpessa, nec nos sine multa cordis commotione recolimus,
 “ nec aliqui zelantes legem Domini, possunt tantam stragem
 “ fidelium patienti animo tolerare; præsertim cum illa gens
 “ pessima paganorum, ex incommodis et periculis quæ genti
 “ Christianorum intulerant, tantam audaciam suscepisse di-
 “ cantur, ut se jactent impudenter terram illam, quod avertat
 “ Dominus, invasuros. Moveat itaque vos zelus Domini, nec
 “ religio Christiana super tanta quæ illi terræ imminet con-
 “ tritione dormitet, sed universi loca illa, quæ Salvator et
 “ Redemptor noster Corporali præsentia dedicavit, viriliter
 “ tueamini;¹ et contemnite gentes quæ abjiciunt Dominum, et
 “ Christianum nomen de terris abolere nituntur. Non est
 “ utique Christianus, qui præscriptæ terræ calamitatibus non
 “ movetur; nec accingitur ad ipsam ab infidelium incursibus
 “ defendendam, quam occupare laborant, et suis, quod absit,
 “ spurcitiis profanare. Ii autem qui ex vobis fortes sunt
 “ et bellis exercendis idonei, non minus scuto fidei et lorica
 “ justitiæ quam materialibus armis induti, tam pium quam
 “ necessarium opus ac [laborem]² hujus peregrinationis assu-
 “ mant; et loca illa in quibus Redemptor humani generis
 “ pro nobis nasci voluit et mortem subiit temporalem, potenti
 “ virtute defendant, ne temporibus nostris sustineat in illis
 “ partibus Christianitas detrimentum. Cum enim Christus
 “ pro salute nostra opprobria multa et demum crucis pati-
 “ bulum sustinuerit, ut nos offerret Deo mortificatos quidem
 “ [carne]³ vivificatos autem Spiritu; expedit admodum saluti
 “ fidelium ut pro Christo corpora nostra periculis et laboribus
 “ exponamus, ne pretium Sanguinis, Quem pro nobis effudit,
 “ videamur oblitī. Animadvertite, dilecti in Christo filii, et
 “ videte quam probrosum, et quanto mœrore dignum existeret
 “ Christianis, si adversus habitatores terræ illius inimici
 “ crucis Christi denuo prævalerent; sicut eos prævalituros
 “ non modicum formidamus, nisi de diversis partibus Chris-
 “ tianorum auxilium habitatoribus ipsis cum festinatione suc-
 “ currat. Ne igitur⁴ Christianitas gentilitati succumbat, totis
 “ nisibus prævidete; melius igitur est superventuro malo ante
 “ tempus occurrere, quam remedium post causam quærere
 “ vulneratam. Illis autem qui pro Christo hujus viæ laborem
 “ assumpserint, illam indulgentiam peccatorum quam patres

A.D. 1181.
Jan. 16.
Threatened
invasion of
the Sara-
cens.All Chris-
tians must
be stirred to
exertion.Eph. vi. 14,
16.

1 Pet. iii. 18.

Spiritual
benefits of
a crusade.. fo. 94 v°.Prevention
better than
remedy.¹ *tueamini*] teneamini, B.² *laborem*] om. B.³ *carne*] om. B.⁴ *Ne igitur*] Neve, B. W.

- A.D. 1181. " et prædecessores nostri Urbanus et Eugenius statuerunt, Hoveden, 349. b. 6.
 Jan. 16. " apostolica auctoritate confirmamus. Uxores quoque et filios
 He confirms " eorum, et bona et possessiones suas, sub beati Petri et
 the favours " nostra, archiepiscoporum et episcoporum et aliorum præla-
 granted to " torum ecclesiæ decernimus protectione manere; prohibentes
 the crusa- " attentius ne adversus eos de his quæ pacifice possident,
 ders by " aliqua post susceptam crucem moveatur quæstio, donec
 former " redeant, vel de ipsorum obitu certissime cognoscatur. Liceat
 popes. " autem eis terras seu possessiones alias, postquam propin-
 " qui aut etiam domini [sui, ad quorum feodum pertinent
 " pecuniam ipsis mutuare, aut noluerint aut non potuerint,
 " ecclesiis et ecclesiasticis viris, aut aliis fidelibus libere, et
 " sine ulla reclamazione, pro expensis hujus itineris titulo
 " pignoris obligare. Præterea [quicumque]¹ de viris bellico-
 " sis, et ad illius terræ defensionem idoneis illa loca sancta
 " fervore devotionis adierint, et ibi duobus annis contra
 " Saracenos pro Christiani nominis defensione pugnaverint,
 " de Jesu Christi pietate, et de beatorum apostolorum Petri
 " et Pauli auctoritate confisi, eis omnium suorum, de quibus
 He grants " corde contrito et humiliato confessionem susceperint, abso-
 indulgences. " lutionem facimus delictorum: nisi forte aliena bona rapue-
 " rint, vel usuras extorserint, aut furta commiserint, quæ
 " omnia debent in integrum emendari: si vero non est in
 " facultatibus delinquentium unde valeant emendari, nihilo-
 " minus consequantur veniam prout diximus, de commissis.
 " Illi autem qui illic per annum, sicut diximus, moram habu-
 " erint, de medietate injunctæ sibi pœnitentiæ indulgentiam
 " et remissionem peccatorum suorum obtineant. Omnibus
 " autem sepulcrum Domini pro instanti necessitate visitare
 " volentibus, sive in itinere moriantur, sive ad locum illum
 " perveniant, laborem itineris ad pœnitentiam, obedientiam et
 " remissionem omnium peccatorum injungimus, ut de vitæ
 " præsentis ergastulo ad illam beatitudinem, Domino largiente,
 " perveniant, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in 1 Cor. ii. 9.
 " cor hominis ascendit, quam repromisit Deus diligentibus Se. S. James i. 12.
 " Datum Tusculani, xvii°. kalendas Februarii."
- The pope " Præterea dominus papa scripsit archiepiscopis et Hoveden, 349. b. 28, shorter.
 writes to " episcopis et cæteris ecclesiarum prælati ad excitandum
 the clergy " hominum mentes, et ad invitandum eos ad defensio-
 to the same " nem Terræ Sanctæ. Scripsit itaque eis in hac forma.
 effect.

¹ *quicumque*] om. B.

*Epistola Alexandri papæ.*A.D. 1181.
Jan. 16.Hoveden,
349. b. 30.

“ Alexander episcopus, servus servorum Dei, archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis abbatibus, et aliis ecclesiarum prælati ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem. Cum Orientalis terra per impressiones infidelium et incursus, fortium virorum potentia sit et proborum consilio destituta, multo timore percutitur; et ad implorandam subventionem fidelium dilectos filios nostros milites Templi, præsentium latores, viros utique religiosos et Deum timentes, archiepiscopi, episcopi, et alii principes terræ, ad partes vestras mittere decreverunt; nos autem, quos illius terræ calamitas gravi dolore conturbat, exemplo patrum et prædecessorum nostrorum de ipsius conservatione solliciti, Christianos reges et principes orbis ad defensionem locorum in quibus steterunt pedes Domini, salubribus monitis exhortamur; et sicut patres nostri Urbanus et Eugenius Romani pontifices statuerunt, ita et nos remissionem et indulgentiam peccatorum statuimus universis, qui pro Christo laborem assumpserunt, et contra Saracenos fidei curaverint devotione certare. Monemus itaque universitatem vestram attentius et mandamus, quatenus fratres qui ad hoc missi sunt, benigno recipiatis affectu, et per eos Orientalis terræ statu et necessitate comperta, principes, comites et barones, et alios fideles Christi parochianos vestros, crebris et sollicitis exhortationibus laboretis inducere, ut terram illam pro cuius liberatione patres et genitores eorum sanguinem proprium effuderunt, adeant festinanter, et contra crucis inimicos, Christi potentia et virtute decertent. Litteras autem quas propter hoc generaliter mittimus, universis faciatis publice legi in ecclesiis, et exponatis earum tenorem, et remissionem peccatorum quam facimus illis qui tam pium et necessarium opus assumpserint, nunciatis; et ita omnes ad exsequendum quod suggerimus, moneatis; quod per sollicitudinem et exhortationem vestram terra illa festinanter sentiat fidelium auxilium et juvamen; et vos propter hoc ab Omnipotenti Deo mercedem possitis consequi sempiternam.”¹

The pope urges on the clergy the duty of promoting the crusade.

fo. 95 r.

Hoveden,
350. a. 1.

Audito itaque litterarum istarum tenore, Philippus rex Franciæ et Henricus rex Angliæ plurimum condolentes de adversitate et de desolatione terræ Jeroso-

The kings of France and England promise succours.

¹ Hoveden adds the date, “Datum Tusculani, xvi^o Januarii.”

A.D. 1181. limitanæ, promiserunt se, Domino auxiliante, celerem succursum facturos terræ Jerusalem. Hoveden, 350. a. 2.
 April 27.

Hugh, count of Bar on the Seine, asks help of Henry II. for a crusade in Spain, April 28.

Finito autem colloquio, cum prædictus rex Angliæ iter faceret, in crastino colloqui, versus mare, habuit sibi obvium Hugonem¹ comitem de Bar, filium Everardi de Puteaco, petentem ab ipso auxilium eundi in Hispaniam ad debellandum Publicanos et Saracenos. Injunxerat enim ei Alexander summus pontifex in remissionem peccatorum, eundi in Hispaniam ad prædictos Christi inimicos debellandos. Et ipse Alexander summus pontifex jam associavit sibi plusquam viginti millia Braibacenorum, et ipse dux eorum erat. Cui rex respondit quod si vellet dimittere iter illud Hispanicæ profectionis, et iter Jerosolimitanæ peregrinationis arripere, auxilium sibi competens exhiberet. Quæsivit ergo prædictus Hugo comes de Bar a domino rege inducias, quousque locutus fuerit cum Braibancenis suis.

Henry proposes that Hugh should go to Palestine instead.

William, king of Scotland, appears in Normandy, and makes peace with the bishops.

Interim Willelmus rex Scotiæ, per mandatum regis Angliæ, applicuit in Normanniam apud Barbefluctum, locuturus cum ipso de Mathæo episcopo de Aberden et Johanne episcopo Sancti Andreæ, quos ipse a Scotia fugaverat. Convenit igitur admonitione et consilio domini regis Angliæ inter præfatum regem Scotiæ et prædictos episcopos in hunc modum. Quod prædictus Mathæus, episcopus de Aberden, libere et sine aliqua contradictione per conductum regis Scotiæ ad sedem propriam remearet. Et Johannes qui consecratus fuerat ad episcopatum Sancti Andreæ, propter benevolentiam domini sui regis Scotiæ habendam, concessit se dimissurum episcopatum Sancti Andreæ, si liceret ei eligere sibi quem vellet episcopatum de regno Scotiæ; et si rex Scotiæ daret ei, simul cum episcopatu quem elige-

Hoveden, 350. a. 3.

John Scott consents to resign S. Andrews, fo. 95 v°.

¹ Hugh de Puiset, count of Bar on the Seine, 1168-1189, and nephew of Hugh de Puiset, bishop of Durham.

Hugh had the county by his marriage with Petronilla, daughter of Miles II. See above, p. 67, &c.

Hoveden,
350. a. 12.

ret, cancellariam suam. Et ita per consilium regis Angliæ facta est inter eos concordia, si dominus papa concessisset quod hæc mutatio sedium episcopalium fieret.

A.D. 1181.
The pope's
consent is
required.

Hoveden,
351. a. 21.
Hoveden,
350. a. 14.

Interim Hugo comes Cestriæ obiit.

Misit ergo rex Scotiæ nuncios suos ad Alexandrum summum pontificem, ut hæc concordia inter ipsum et episcopum suum firmata, stabilis permaneret; sed ab eo impetrare non potuit.

The pope
refuses his
consent.

Hoveden,
350. a. 23,
much
shorter.

Dum autem hæc fierent in Normannia coram rege Angliæ, Philippus comes Flandriæ magnum congregavit exercitum, volens illum promovere in terram domini sui regis Franciæ; et contra prohibitionem suam obsidere quoddam castellum comitis de Claro Monte. Quod cum regi Franciæ notuisset, significavit regi Angliæ, qui jam ad mare pervenerat ad transfretandum, propositum comitis Flandriæ; postulans quod sicut eum et honorem regni Franciæ diligebat, veniret ad eum cum festinatione in Franciam. Quo audito, rex præcepit familiæ suæ transfretare in Angliam, paucis navibus ad opus suum retentis. Ille vero cum festinatione adiit dominum suum regem Franciæ, et cepit colloquium inter ipsum et comitem Flandriæ apud Gisortium, cui colloquio interfuit rex Franciæ. Et auditis hinc inde controversiis quæ vertebantur inter eos, tandem eos pacificavit: et postea ad Cæsariburgum veniens, invenit ibi naves suas quæ eum expectabant. Post paucos vero dies naves ascendit, et septimo kalendas Augusti applicuit in Angliam apud Portesmu; similiter et Willelmus rex Scotiæ.

Philip,
count of
Flanders,
invades
France: and
Philip sends
to Henry II.
for advice.

Having
arranged
a peace
between
them, Henry
sails from
Cherbourg
to Ports-
mouth,
July 26.

Hoveden,
350. b. 22,
shorter..

Interim dum rex Scotiæ moram faceret cum domino suo rege Angliæ in Normannia, Duvenaldus filius Willelmi filii Duncani, qui sæpius calumniatus fuerat regnum Scotiæ, et multoties furtivas invasiones in regnum illud fecerat; per mandatum quorundam potentum virorum de regno Scotiæ, cum copiosa multitudine armata applicuit in Scotiam, devastans et com-

Whilst king
William is
in Norman-
dy, Donald
MacWilliam
invades
Scotland.

A.D. 1181. burens totam terram quam attingebat: et homines fugabat, et omnes quos capere potuit interficiebat.

John Fitz-Luke made bishop of Evreux, and Ralph, the chancellor, bishop of Lisieux.

Præterea Henricus rex Angliæ, ante transfretationem suam de Normannia in Anglia, dedit Johanni filio Hoveden, 350. a. 16, shorter.

Lucæ,¹ clerico suo, episcopatum Ebroicensem, et Radulfo² cancellario suo episcopatum Lexoviensem. Nam Ranulfus³ Lexoviensis episcopus episcopatum illum deseruit, et domino regi Angliæ quietum clamavit, et cartas suas quas inde habuit reddidit. Dominus autem rex eundem episcopum odio habuit, nec eum in terra sua esse voluit permittere, eo quod ipse, tempore guerræ quæ fuerat inter ipsum et filios suos, fratres et cognatos qui erant de familia filiorum ejus, receptaverat. Considerans itaque præfatus episcopus quod nec prece nec pretio benevolentiam regis acquirere potuisset, maluit ab episcopalibus abstinere, quam regis odium diutius sustinere. Collectis igitur undique auro et argento, quorum copiam habere dicebatur, et recepta a domino rege magna denariorum abundantia, transtulit se ad partes Galliarum usque Parisius; ibidem moram facturus in abbatia Sancti Victoris.

Resignation of Arnulf of Lisieux.

Assize of arms in England. fo. 96 r°.

Interim rex Angliæ fecit hanc assisam de armis habendis in Anglia. Hoveden, 350. a. 31.

“ Quicunque habet feodum unius militis habeat loricam, et cassidem, clypeum et lanceam: et omnis miles habeat tot loricam et cassides, et clypeos et lanceas quot habuerit feoda militum in dominico suo.

“ Quicunque vero liber laicus habuerit in catallo vel in redditu ad valentiam de xvi. marois, habeat loricam et cassidem et clypeum et lanceam: quicunque vero liber laicus habuerit in catallo vel redditu x. marcas, habeat aubergel, et capellet ferri et lanceam.

“ Item omnes burgenses et tota communia liberorum hominum habeant wambais, et capellet ferri et lanceam.

¹ John Fitz-Luke, bishop 1182–1192.

² Ralph de Warneville, archdeacon of Rouen, chancellor of Eng-

land, 1173–1181; bishop of Lisieux, 1182–1191.

³ Arnulf of Lisieux.

Hoveden,
350. a. 36.

“ Unusquisque autem illorum juret, quod infra festum
 “ Sancti Hilarii, hæc arma habebit, et domino regi Henrico,
 “ scilicet filio Matildis imperatricis, fidem portabit, et hæc
 “ arma in suo servitio tenebit secundum præceptum suum, et
 “ ad fidem domini regis et regni sui. Et nullus, ex quo
 “ arma hæc habuerit, ea vendat, nec invadiet, nec præstet,
 “ nec aliquo alio modo a se alienet; nec dominus suus ea
 “ aliquo modo ab homine suo alienet, nec per forisfactum
 “ nec per donum, nec per vadium, nec aliquo alio modo.
 “ Si quis hæc arma habens obierit, arma sua remaneant
 “ hæredi suo. Si vero hæres de tali ætate non sit, quod
 “ armis uti possit, si opus fuerit, ille qui eum habebit in cus-
 “ todia habeat similiter custodiam armorum, et hominem in-
 “ veniat qui armis uti possit in servitio domini regis, donec
 “ hæres de tali ætate sit quod arma portare possit, et tunc
 “ habeat.
 “ Quicumque burgensis plura arma habuerit, quam habere
 “ oportuerit secundum hanc assisam, ea vendat, vel det, vel
 “ sic a se alienet tali homini qui ea in servitio domini regis
 “ Angliæ retineat. Et nullus eorum plura arma retineat
 “ quam eum secundum hanc assisam habere oportuerit.
 “ Item nullus Judæus lorica vel aubergellum penes se
 “ retineat, sed ea vendat, vel det, vel alio modo a se remo-
 “ veat, [ita quod remaneant]¹ in servitio regis.
 “ Item nullus portet arma extra Angliam nisi per præcep-
 “ tum domini regis; nec aliquis vendat arma alicui, qui ea
 “ portet ab Anglia.
 “ Item justitiæ faciant jurare per legales milites vel alios
 “ liberos et legales homines de hundredis, et de burgis, quot
 “ viderint expedire; qui habebunt valentiam catalli, secun-
 “ dum quod eum habere oportuerit, lorica et galeam et
 “ lanceam et clypeum secundum quod dictum est; scilicet
 “ quod separatim nominabunt eis omnes de hundredis suis,
 “ et de visnetis, et de burgis, qui habebunt xvi. marcas vel
 “ in catallo vel in redditu, similiter et qui habebit decem
 “ marcas. Et justitiæ postea omnes illos juratores et alios
 “ faciant inbrevari, qui quantum catalli vel redditus habuerint;
 “ et qui secundum valentiam catalli vel redditus, quæ arma
 “ habere debuerint; et postea coram eis in communi audientia
 “ illorum faciant legere hanc assisam de armis habendis; et
 “ eos jurare quod ea arma habebunt secundum valentiam
 “ prædictam catallorum vel redditus, et ea tenebunt in ser-
 “ vitio domini regis secundum hanc prædictam assisam, in

A.D. 1181.

Assize of
arms in
England.

¹ ita quod remaneant] om. B.

A.D. 1181.
Assize of
arms in
England.
fo. 96 v°.

“ præcepto et fide domini regis Henrici et regni sui. Si vero Hoveden,
350. b. 6.
“ contigerit quod aliquis illorum qui habere debuerint hæc
“ arma, non sint in comitatu ad terminum quando justitiæ in
“ comitatu illo erunt, justitiæ ponant ei terminum in alio
“ comitatu eorum eis. Et si in nullo comitatu per quos ituræ
“ sunt, ad eos venerit, et non fuerit in terra ista, ponatur ei
“ terminus apud Westmuster ad octavas Sancti Michaelis;
“ quod sit ibi ad faciendum sacramentum suum, sicut se, et
“ omnia sua diligit. Et ei præcipiatur quod infra festum
“ prædictum Sancti Hilarii habeat arma secundum quod ad
“ eum pertinet¹ habendum.

“ Item justitiæ faciant dici per omnes comitatus per quos
“ ituræ sunt, quod qui hæc arma non habuerint, secundum
“ quod prædictum est, dominus rex capiet se ad eorum mem-
“ bra, et nullo modo capiet ab eis terram vel cattallum.

“ Item nullus juret super legales et liberos homines, qui
“ non habeat xvi. marcas vel x. marcas in catallo.

“ Item justitiæ præcipiant per omnes comitatus, quod
“ nullus, sicut se ipsum et omnia sua diligit, emat vel vendat
“ aliquam navem ad ducendum ab Anglia, nec aliquis deferat
“ vel deferri faciat maironiam extra Angliam.”

The king
holds a
council at
Notting-
ham.

Interim dominus rex venit usque Notinham: in
cujus adventu confluebant ad eum Rogerus Eboracensis
archiepiscopus, et Hugo Dunelmensis episcopus, Jo-
hannes Norwicensis, Gaufridus Eliensis, Sefradus Cices-
trens; et Willelmus rex Scotiæ, et comites et barones
provinciæ illius. Venit autem et illuc Ricardus Can-
tuariensis archiepiscopus, qui crucem suam ante se
portabat, cum esset ibi in diocesi Eboracensis archi-
episcopi. Qui per consilium et admonitionem domini
regis perrexit inde Lincolniam, et ibi prohibuit sub
anathemate clericis diocesis Lincolnensis ne ulterius
focarias haberent.

The Lincoln
clergy for-
bidden to
keep con-
cubines.

Towards
Sept. 8 the
king goes to
Evesham,
and on
Sept. 6 gives
the see of
Dublin to
John Cumin.

Interim appropinquante festo Nativitatis beatæ Mariæ, Hoveden,
350. b. 19.
shorter.
dominus rex perrexit usque Evesham; et ibidem die
Dominica ante prædictam Nativitatem concessit Jo-
hanni Cumin, clerico et familiari suo, archiepiscopatum
Duvelinæ ad electionem episcoporum et clericatus
Angliæ, et quorundam clericorum metropolitanæ eccle-

¹ *pertinet*] om. B.

siaë Duvelinæ, qui in Angliam venerant ad præfatum regem pro pastore habendo. A.D. 1181.
September.

Hoveden,
350. b. 21,
shorter.

Interea Willelmus Remensis archiepiscopus applicuit in Angliam apud Doveram; cujus adventus summa fuit visitare limina Sancti Thomæ martyris Cantuariensis. Cum autem venisset in Anglia, mandavit ei dominus rex ne ab Anglia discederet donec locutus fuisset cum eo. Venit itaque loqui cum eo apud Wintoniam, et facta ibi mora cum domino rege per paucos dies, reversus est in Franciam, et transivit apud Doveram.

The arch-
bishop of
Rheims
visits Can-
terbury, and
sees the
king at
Winchester

Itaque dum hæc fierent, Willelmus rex Scotiæ, auditum quod Duvenaldus supradictus et complices sui terram suam devastarent, accepto a domino rege licentia repatriandi, reversus est in patriam suam. Cujus reditu publicato, Hugo Dunelmensis episcopus venit ei obviam in loco qui dicitur Ravendala, adducens secum Johannem episcopum Sancti Andreae.

William,
king of
Scotland,
returns
home.

Hoveden,
350. b. 24,
shorter,
and with
variations.

Et cum diu tractassent de pace facienda inter ipsum et regem, nec inter illos conveniri potuisset, Johannes episcopus Sancti Andreae sententiam excommunicationis tulit in Ricardum de Morvil constabularium, et Ricardum de Prebenda, et cæteros familiares regis Scotiæ, qui pacem illam disturbaverant. Hugo vero Dunelmensis

The bishop
of S. An-
drews ex-
communi-
cates the
disturbers
of peace
between
him and
the king.

episcopus, auctoritate Alexandri summi pontificis qua fungebatur, mandavit priori Sancti Andreae et personis ecclesiasticis per episcopatum Sancti Andreae constitutis, ut venirent ad Johannem episcopum suum, et eidem debitæ subjectionis reverentiam facerent; significans eis quod in contumaces et rebelles sententiam interdicti ferret. Similiter Rogerus Eboracensis archiepiscopus, legatus in Scotia, episcopis et cæteris viris ecclesiasticis per regnum Scotiæ constitutis mandavit, ut omni occasione postposita, venirent ad præfatum Johannem episcopum Sancti Andreae, et ei et ecclesiæ suæ [subjectionem] solitam et obedientiam facerent. Cumque quidam viro- rum de regno Scotiæ, metu interdicti, iter arriperent ut

fo. 97 r.

The bishop
of Durham
and the
archbishop
of York bid
the Scottish
clergy sub-
mit to
bishop John

A.D. 1181. *præfato Johanni episcopo Sancti Andreæ subjectionem facerent, Willelmus rex Scotiæ eos adeo persecutus est, quod possessiones eorum sibi usurpavit, et ipsos cum filiis et cognatis, et etiam illis qui adhuc pendebant ad ubera matris et vagiebant in cunis, miserandæ proscriptioni et exilio deputavit. Videntes autem Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Hugo Dunelmensis episcopus, miserandam prædictorum proscriptionem et exilium; secundum mandatum Alexandri summi pontificis in causa illa processerunt. Et Rogerus Eboracensis archiepiscopus sententiam excommunicationis tulit in personam prædicti regis Scotiæ; et ipse et Hugo Dunelmensis de mandato Alexandri summi pontificis interdixerunt totam terram regis Scotiæ cismarinam et transmarinam; mandantes episcopis et abbatibus, prioribus, et cæteris viris ecclesiasticis, sententiam illam interdicti firmiter et inconcusse observare, et ipsum regem sicut excommunicatum cautius vitare.*

William persecutes the clergy who submit to John.

The king of Scotland is excommunicated, the country put under interdict.

Hoveden, 350. b. 30.

De obitu Alexandri papæ.

Interim Alexander papa tertius senio et gravi infirmitate detentus, xxii^o. anno papatus sui viam universæ carnis ingressus, migravit ad Dominum, in ipsa beati Mathæi apostoli vigilia, mense Septembris, duodecimo kalendas Octobris. Cui in apostolicatu successit Imbaldus episcopus Hostiensis, cardinalis, et vocatus est Lucius papa III.

Death of Alexander III., Sept. 20.

Lucius III. succeeds.

Hoveden, 350. b. 41, shorter.

Interim appropinquante festo beati Martini, Rogerus Eboracensis archiepiscopus gravi infirmitate decoctus, cum extremum vitæ suæ diem sibi imminere sensisset, convocatis abbatibus et prioribus et cæteris viris ecclesiasticis diocesis suæ, res suas satis provide in usus pauperum distribuit. Et inter cætera potentiæ suæ miranda ad perpetuitatem laudis suæ, Willelmo Remensi archiepiscopo, et cæteris episcopis regni Franciæ, misit plusquam quingentas libras argenti pauperibus

Towards November 11, Roger, archbishop of York, makes his will; leaving his riches to the poor.

Hoveden, 350. b. 43.

Hoveden,
350. b. 48.

distribuendas. Similiter Rotomagensi archiepiscopo, et cæteris [episcopis] Normanniæ. Similiter Cantuariensi archiepiscopo, et cæteris episcopis Angliæ. Distributis itaque universis rebus suis, transtulit se de Kauud, ubi infirmabatur, usque Eboracum, ad metropolitanam archiepiscopatus sui sedem; ubi decimo kalendas Decembris, die Sabbati, in ipso noctis crepusculo, plenus dierum, postquam in regimine sui pontificatus viginti septem annis et sex hebdomadis feliciter vixerat, migravit a sæculo. Cujus corpus Hugo Dunelmensis episcopus sepelivit in choro canonicorum sæcularium metropolitanæ ecclesiæ Eboracensis, Willelmo rege Scotiæ remanente in ea excommunicationis sententia, quam præfatus archiepiscopus in eum tulerat.

A.D. 1181.
November.
He removes
from Ca-
wood to
York, where
he dies on
the night of
Nov. 21.

He is
buried by
the bishop
of Durham.

fo. 97 v°.

Hoveden,
351. a. 2.

Audito itaque quod Rogerus Eboracensis archiepiscopus esset defunctus, Willelmus rex Scotiæ gavisus est gaudio magno: et habito cum comitibus et baronibus terræ suæ consilio, Jocelinum Glauscuensem episcopum, et Arnulfum abbatem de Melros, et cæteros viros ecclesiasticos sapientes et discretos de regno suo, Romam misit ad Lucium summum pontificem, ut ipse a prædicta excommunicationis sententia, et terra sua ab interdicto absolveretur, et si ullo modo fieri potuisset, Johannes episcopus Sancti Andreae deponeretur.

The king of
Scotland
sends to
Rome for
absolution,
and for the
deprivation
of John of
S. Andrews.

Hoveden,
351. a. 8.

Cumque domino regi Angliæ nunciatum esset, quod præfatus archiepiscopus viam universæ carnis esset ingressus, misit ministros suos per archiepiscopatum Eboracensem præcipiens, quod universa quæ prædictus archiepiscopus in infirmitate sua distribuerat confiscarentur; sicque factum est. Nam tota divisa quam ipse fecerat per præceptum regis ad nihilum redacta est. Dicebat enim rex, quod præfatus archiepiscopus judicium fecerat, quod de jure non liceret alicui viro ecclesiastico divisam facere, nisi prius quam ægrotare inciperet.

Henry II.
forbids the
will of Roger
to be exe-
cuted, and
confiscates
his property.

Interim Philippus comes Flandriæ, ante Natale in Adventu Domini, magnum congregavit exercitum, et contra prohibitionem Philippi domini sui, regis Fran-

December.
In Advent,
the count of
Flanders
invades the

A.D. 1181. December. territories of the count of Clermont, and provokes a rebellion against king Philip; but withdraws when he finds the younger Henry against him. ciæ, promovit illum in terram comitis de Claro Monte,¹ et eam circumquaque devastavit et combussit, et ho- mines interfecit; et commovit in iram adversus præ- fatum regem Franciæ fere omnes potentiores Franciæ, itaque insurrexerunt in eum. Quod cum juniore regi Angliæ, qui post recessum patris sui in Normannia moram fecerat, innotuisset, magnum congregavit exer- citum, et venit auxiliari præfato regi Franciæ, cujus sororem in uxorem duxerat. Cumque comes Flandriæ audisset illius adventum, noluit cum eo bellum inire, sed exercitus suos revocavit. Fuit igitur summa et principalis hujus præfatæ guerræ causa, quod Philippus rex Franciæ, spreto amicorum et avunculorum suorum consilio, adhæsit consilio Henrici regis Angliæ, filii Ma- tildis imperatricis. Unde factum est, quod Willelmus Remensis antistes, et comes Teobaldus, et comes Ste- phanus,² avunculi prædicti regis, dolentes se esse de- spectos, nitebantur in regem nepotem suum insurgere. Et factum est, quod prænominatus comes Stephanus cujusdam vicini sui terram contra regis prohibitum occupavit, et occupatam vi detinuit.

The count of Sancerre had offended the king of France, and done homage to the count of Flanders.

Qui timens regis minas, accessit ad comitem Flandriæ, Hoveden, 351. a. 16, shorter. et homo suus inde devenit. Quod cum regi innotuit, præfatam terram saisavit in manu sua, et avunculum suum expulit. Comes vero Flandriæ petiit sibi et Stephano comiti restitutionem fieri. Sed rex, per con- silium comitis de Claro Monte, eam reddere noluit; et ideo præfatus comes Flandriæ exercitum suum promo- vit, ut dictum est, in terram regis Franciæ. Interim appropinquante festo Nativitatis Dominicæ, Henricus rex Angliæ moram fecit in Anglia.

The count of Clermont had opposed the claims of the counts of Sancerre and Flan- ders.

Anno itaque M^oC^oLXXX^oII^o, Henricus rex Angliæ Hoveden, 351. a. 35. curiam suam tenuit die Natalis Domini, quæ feria sexta evenit, apud Wintoniam. Quo peracto, circa maritima

Henry II. keeps Christmas of 1181-2 at Winchester. fo. 98 r.

¹ Ralph I., count of Clermont in the Beauvaisis. | in dispute was that of S. Brice. R. de Diceto, 612.

² Count of Sancerre. The castle

moram fecit, prosperam auram exspectans ad transfretandum in Normanniam. Fiduciam enim habebat in Domino, quod si ipse transfretasset, pacem componeret et firmaret, inter regem Franciæ et comitem Flandriæ. Adveniente igitur media Quadragesima, prædictus rex Angliæ moram faciens circa maritima, multum contristabatur, quod aura impediante transfretare non poterat.

A.D. 1182.
January.
Henry II.
is kept in
Hampshire
until Mid-
lent, waiting
for a favour-
able wind.

Hoveden,
351. a. 37,
shorter.

Interim ante Quadragesimam, comes de Gerros, qui neptem et hæredem prædicti comitis Flandriæ, filiam scilicet primogenitam Mathæi comitis Boloniæ, in uxorem duxerat, et N.¹ comitissa Flandriæ, filia Radulphi de Peruna, qui pacem inter regem et comitem Flandriæ disturbaverat, obierunt. De quorum nece plurimi gaudentes grates solvebant Regi summo.

The count
of Gelders
and the
countess of
Flanders
die.

Deus autem, Exauditor orationis pauperum ad Se clamantium, votum regis Angliæ non despexit sed provexit; et tandem dedit ei auram tam diu desideratam et itineri suo necessariam; ita quod ipse die alia naves intravit apud Portesmu, et in crastino applicuit apud Barbeffluctum. Cujus adventu publicato, rex Franciæ, et qui pacem desiderabant, gavisii sunt de adventu ipsius. Ipse vero impiger acceleravit loqui cum rege Franciæ. Et cognita rei veritate, et causa controversiæ quæ vertebatur inter ipsum et comitem Flandriæ, colloquium cepit inter illum et comitem ad pacificandos illos.

Henry II.,
having got
a fair wind,
sails to
Barfleur.
(Mar. 4.
R. de Diceto,
613.)

Hoveden,
351. a. 52.

Interim post Pascha convenerunt ad colloquium tractandum de pace facienda inter regem Franciæ et comitem. In quo colloquio rex Franciæ et comes Flandriæ per consilium et voluntatem regis Angliæ, pacem fecerunt inter se in hunc modum.² Scilicet quod terra de qua controversia erat inter eos, remaneret in manu regis Franciæ, vel militis qui eam amiserat: et comes Flandriæ restauraret damnum quod ipse et sui fecerunt

After Easter
(March 28)
a conference
is held
between
France and
Flanders,
and peace
is made.

¹ N.] Isabella, daughter of Ralph the Valiant, count of Vermandois. | after the clause of Easter, April 4. See R. de Diceto, c. 613.

² This peace was made at Senlis, |

A.D. 1182.
April.
The count
of Flanders
resigns
Amiens to
France,

quitclaims
the service
of the count
of Clermont,
and offers to
give up his
right to
Peronne.

He renoun-
ces his
claims on
Henry the
younger.

The ambas-
sadors of
the king of
Scotland
prevail on
Lucius III.
to send
the elect
of Dol,
and the
abbot of
Rievaulx to
decide the
quarrel
about S.
Andrews.
fo. 98 v°.

Lucius III.
absolves the
king of
Scotland
March 11.

in terra regis Franciæ, scilicet de combustione et præda capta. Præterea idem comes tradidit regi Franciæ civitatem de Amiens et totam terram de Amiens; et concessit ei reliquam partem terræ suæ usque ad aquam quæ vocatur Lis, post decessum suum, in maritadium cum nepte sua. Præterea quietum clamavit servitium comitis de Claro Monte. Et præterea idem comes in jure confessus est, quod Peruna cum pertinentiis suis, quam in maritadium recepit cum comitissa uxore sua, vadium suum erat; et concessit quod dominus suus, rex Franciæ, eam acquietaret per sexaginta millia librarum.

Præterea, in eodem colloquio, prædictus comes reddidit domino regi Angliæ cartam juvenis regis, et eum et fratres suos quietos clamavit ab omni conventionem quæ inter eos facta fuit tempore illo quo guerraverunt patrem suum.

Interim Jocelinus Glascuensis episcopus, et Arnaldus abbas de Melros, et socii eorum, quos Willelmus rex Scotiæ Romam miserat, facta prius appellatione ad Romanum pontificem de excommunicationis in regem et interdicti in regnum sententia, quam Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Johannes episcopus Sancti Andreæ, in prædictos protulerunt, in Angliam redierunt: secum adducentes Hugonem, quem prædictus rex Scotiæ episcopum fecerat in ecclesia Sancti Andreæ. Et impetraverant a Lucio summo pontifice quod Rolaldus electus ecclesiæ de Dol in Britannia, et Silvanus abbas Rievalensis, ad partes Scotiæ accederent ad audiendas, et scripto confirmandas, et sub sigillorum suorum testimonio summo pontifici transmittendas, controversias quæ inter præfatum Hugonem et Johannem episcopum vertebantur super episcopatu Sancti Andreæ habendo.

Præterea prædicti nuncii regis Scotiæ impetraverant a summo pontifice litteras absolutionis regis Scotiæ et regni sui. Absolutus est ergo Willelmus rex Scotiæ et totum regnum suum, et omnes sui Romæ, in Late-

Hoveden,
351. a. 55, in
different
order.

Hoveden,
351. b. 6.

Hoveden,
351. b. 13,
shorter.

Hoveden,
351. b. 15.

ranensi palatio, a Lucio papa coram cardinalibus,¹ quinto idus Martii.

A.D. 1182.
March 11.

Hoveden,
351. b. 8,
shorter.

Interim venit ad curiam Romanam Johannes Cumin, electus ad archiepiscopatum Duvelinæ in Hibernia; et a Lucio papa honorifice susceptus, ab eodem factus est cardinalis, ut gratus imponeret ei summus pontifex munus ordinationis et consecrationis. Superveniente itaque tertio idus Martii, summus pontifex præfatum Johannem ordinavit in sacerdotem apud Welletre. Et Johannes Cumin consecratur duodecimo kalendas Aprilis, scilicet Dominica in Ramis Palmarum, festo Sancti Benedicti abbatis.

John Cumin consecrated archbishop of Dublin at Velletri, March 21, by pope Lucius III.

Hoveden,
351. b. 48,
much
shorter.

Interim Henricus rex Angliæ misit nuncios suos, scilicet Willelmum de Aubermal comitem suum, et quosdam alios familiares suos, ad Fredericum Romanum imperatorem; ut si aliquo modo fieri posset, averterent iram et malevolentiam suam ab Henrico duce Saxonie, quem prædictus imperator jam per judicium comitum et baronum, et aliorum principum terræ suæ, in exilium misit; ita quod ipse dux pro rigore justitiæ juravit in recessu suo, quod infra septennium non reverteretur nisi per misericordiam imperatoris. Similiter Philippus rex Franciæ et Philippus comes Flandriæ nuncios suos miserant, prece domini regis Angliæ, ad prædictum imperatorem, postulantes quatenus, pro amore et petitione eorum, mitius cum præfato duce ageret.

Henry II. mediates with Frederick I. on behalf of Henry the Lion.

Hoveden,
339. b. 17.

Ad quorum instantiam imperator, pro amore et inter-ventu regis Angliæ, relaxavit prædicto duci quatuor annos de prædictis septem annis; et pro amore regis Franciæ unum annum, et pro amore comitis Flandriæ unum annum.²

The emperor excuses Henry six years of exile.

Concessit autem dominus imperator, propter honorem

¹ Hoveden gives the names of the cardinals present, and the letters of absolution at length.

² Leibnitz, *Scriptores Rerum*

Brunsvicensium, i. 876, remarks, "Hoc nostrates historici non habent."

A.D. 1182.
He allows
the parti-
zans of
Henry the
Lion to
return; and
gives the
duchess
Matilda
her dower.

præfati ducis nepotis sui, et propter honorem ducissæ, Hoveden,
351. b. 32.
filiae regis Angliæ, quod universi de terra eorum, qui
cum eis ire vellent, licentiam haberent repatriandi.
Præterea idem imperator concessit præfatæ ducissæ,
pro amore regis Angliæ patris sui, quod ipsa libere et
in pace remaneret, et totam dotem suam liberam et
quietam haberet. Et si ipsa mallet cum domino suo
in exilium ire, imperator concessit ei, quod custodes
suos poneret ad dotem suam custodiendam. Appropin-
quante itaque termino, quo præfatus dux a terra sua
et cognatione sua egredi debuerat, ipse et uxor sua
cum filiis suis, et cum comitibus et baronibus et
ditioribus terræ suæ quos mandaverat, egressi sunt de
terra et cognatione sua, et venerunt in Normanniam
in terra patris ducissæ.

Henry the
Lion and
Matilda
come into
Normandy.

Henry II.
goes into
Poitou, but
returns to
welcome his
son-in-law.
fo. 99 r°.

Interim rex Angliæ, pater ducissæ, profectus fuerat
in Pictaviam ad debellandum inimicos. Qui cum
audisset adventum ducis Saxoniae, et filiae suæ in
Normanniam, festinavit venire ad eos.

Henry the
Lion goes
to Compos-
tella, and
his wife to
Argentan.

Quo cum venisset, cum gaudio suscepit eos. Et Hoveden,
352. a. 4.
facta ibidem mora per paucos dies, præfatus dux dedit
comitibus et baronibus et ditioribus terræ suæ, quos
secum duxerat, licentiam repatriandi. Et ipse, accepta
a domino rege licentia, peregre profectus est ad Beatum
Jacobum. Uxor vero sua, filia regis, remansit in cus-
todia patris sui apud Argentomum prægnans; et cum
appropinquasset tempus pariendi, peperit filium.

Rex autem dedit dona plurima et honorificentia
præfatis hominibus ducis, qui in patriam suam rever-
tebantur; et dimisit eos.

Ralph le
Poer, sheriff
of Glouces-
ter, is killed
by the
Welsh.

Eo tempore contigit, quod cum quidam homo de Hoveden,
352. a. 9,
much
shorter.
Anglia firmaret castellum, et supervenerunt Wallenses
et impetum fecerunt in illos qui castellum illud fir-
maverunt; et in primo impetu interfecerunt Raulfum
Puerum, vicecomitem regis Gloucestriæ, qui illuc
venerat in auxilium præfati divitis per mandatum
justitiarum regis. Interfecerunt etiam multos alios
qui illuc venerant; cæteri autem vix cum vita evase-

runt. Præfati vero Wallenses castellum illud, quod homines regis firmaverant, combusserunt. Pervenit ergo rumor et clamor populi ad Ranulfum de Glanvilla, justitiarium regis; qui congregato magno exercitu de Anglia, perrexit ad prædictum locum, et castellum refirmavit. Cujus adventu audito Walenses retraxerunt se, sed insequenti nocte furtivam irruptionem fecerunt in exercitu, et multos interfecerunt.

A.D. 1182.
Ranulf
Glanvill
goes to
reduce the
Welsh.

Hoveden,
351. a. 41,
shorter.

Cumque hoc nunciatum esset domino regi, ipse opem suis subvectare affectans, internis anxietatibus cruciatur, quia pro voluntate sua in Angliam venire non poterat propter regem filium suum; qui pravorum usus consilio, ab eo petiit sibi dari Normanniam, vel aliam terram, ubi ipse et uxor sua remanere possint; et unde ipse possit militibus suis reddere servitia sua. Sed quia pater suus petitioni ipsius satisfacere nolebat, ille in Franciam ivit, dicens se Jerosolimam profecturum.

Henry II.
is prevented
from return-
ing to Eng-
land by the
troublesome
behaviour of
his son
Henry, who
goes to
France.

Hoveden,
351. a. 22.

Interim dominus rex perseverans in mandato suo, quo præceperat divisam Eboracensis archiepiscopi in nihilum redigi; mandavit justitiariis suis Angliæ quod diligentem inquisitionem facerent de pecunia prædicti archiepiscopi; et ubicunque reperta fuerit, ad opus ipsius exigeretur. Unde factum est, quod prædicti justitarii exegerunt ab Hugone Dunelmensi episcopo trecentas marcas, quas ipse de pecunia archiepiscopi receperat. Quibus exigentibus episcopus respondit non minori constantia animi quam verbi, "Ego has trecentas marcas argenti cæcis, mutis, claudis, et cæteris pauperibus [distribui], et in ecclesiarum et pontium reparatione; et qui eas habere voluerit colligat; per me enim non colligentur." Talis ergo responsio supra modum regis animum exacerbat, ita quod præcepit, ut domus habitationis episcopi in Dunelmo ei auferrentur; et ut ipse his et hujusmodi et aliis injuriis afficeretur.

Henry II.
orders the
justiciars to
make in-
quest into
the property
of Roger
archbishop
of York.

Hugh,
bishop of
Durham, is
forced to
refund, and
provokes the
king against
himself.

Hoveden,
352. a. 10.

Interim Rolandus, electus de Dol in Britannia, venit in Angliam, et accersito Silvano abbate Rievallensi,

The elect of
Dol and the
abbot of

T

A.D. 1183.
Rievaulx
arrange
that both
fo. 99 v°.
competitors
shall re-
nounce the
see of S.
Andrews.
John is to
have Dun-
keld and the
chancery,
with a pen-
sion for life.

Hugh re-
fuses to
resign, and
proposes to
appeal to
Rome.

He charges
John with
forging
letters.

The com-
missioners
return
home.

Henry II.
concludes a

collega suo, perrexit ad regem Scotiæ Et diutissime tractato cum illo de pace facienda inter illum et Johannem episcopum Sancti Andreæ, et Hugonem, super episcopatum Sancti Andreæ, tandem in hunc modum convenit, quod Hugo abjuraret episcopatum Sancti Andreæ; similiter et Johannes quietum episcopatum clamaret a calumnia ipsius; et loco ipsius haberet episcopatum de Dunkelda, et omnes redditus suos quos ante episcopatum et electionem suam habebat, et cancellariam regis Scotiæ, et quadraginta marcas redditus de episcopatu Sancti Andreæ in vita sua: et quod rex permetteret omnes cognatos et notos suos, qui pro amore illius exulabant, ad propria redire, et omnia catalla eorum eis reddi. Cum vero pervenisset ad audientiam præfati Hugonis episcopi, quod de consilio et voluntate regis processerat, quod ipse episcopatum Sancti Andreæ abjuraret, accessit ad regem, et intimavit ei quod mallet, si regi placeret, Romanum adire pontificem, et secundum quod ab eo determinatum fuisset subire sententiam, quam sic, pacto interveniente, aliquid de jure suo amittere. Cumque rex huic adquiesceret consilio, præfatus Hugo litteras quas Johannes episcopus contra eum a summo pontifice adquisierat, redarguit falsitatis, et appellavit ad audientiam domini papæ. His ita gestis, electus Dolensis et abbas Rievallensis statuerunt prædictis episcopis terminum veniendi ad Romanum pontificem, et illius stare iudicio: quo peracto unusquisque in patriam suam reversus est.¹

Interim dominus rex Angliæ dedit Johanni filio Lucæ, clerico suo, episcopatum Ebroicensem.

Dum autem hæc fierent, dominus rex frequenter

Hoveden,
352. a. 13,
much
shorter.

Hoveden,
350. a. 16.

Hoveden,
351. a. 48.

¹ Hoveden gives at length the letter in which Roland and Sylvanus report their proceedings to the pope. Roland, who was the pope's sub-deacon, was elected to the see of

Dol in 1177. Sylvanus became abbot of Rievaulx in 1167, resigned in 1188, and died in 1189. Chron. Mailros.

Hoveden,
351. a. 49.

misit nuncios suos ad regem filium suum, et pepigit ei, se daturum illi singulis diebus centum libras Andegavensis monetæ, et uxori suæ decem libras singulis diebus ad expendendum. Et promisit quod infra annum illum centum militibus de familia sua, scilicet regis filii sui, redderet servitia sua. Sub hac forma vero conditionis rex, regis filius, ad patrem suum rediit, et iuravit ei quod amodo a voluntate et consilio ipsius non recederet, nec ab eo amplius exigeret. Interim appropinquante Dominicæ Incarnationis sollemnitate, dominus rex in Normannia moram fecit.

A.D. 1182.
settlement
with his son
Henry.

December.
Henry II.
stays in
Normandy.

Hoveden,
352. b. 13.

Eodem anno obiit Walterus Rofensis episcopus;¹ cui successit Walramnus, archidiaconus Bajocensis, clericus et familiaris Ricardi archiepiscopi Cantuariensis.

Death of
the bishops
of Roches-
ter

Eodem anno obiit Ægidius Ebroicensis episcopus,² cui successit Johannes filius Lucæ, clericus magistri Walteri de Constantiis.

and Evreux.

Hoveden,
352. b. 31,
much
shorter.

Anno ab Incarnatione Domini M^oC^oLXXX^oIII^o, Henricus rex Angliæ tenuit curiam suam in Normannia apud Cadomum, die Natalis Domini, quæ sabbato evenit. Cui festo Henricus rex filius suus et Ricardus comes Pictaviæ, et Gaufridus comes Britannia interfuere; similiter et dux Saxonie et ducissa, filia regis Henrici, et Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, Johannes Duvelinensis archiepiscopus, et multi alii nobiles, tam episcopi quam comites et barones. Quo peracto, dominus rex iter arripuit versus Andegaviam, et filii sui cum eo. Cumque venissent ad civitatem Cenomannis, dominus rex convenit filium suum, ut homagium reciperet a Ricardo et Gaufrido fratribus suis de tementis eorum. Ad instantiam ergo domini regis patris

Henry II.
keeps
Christmas
day at Caen
with his
family.

At Le Mans
the younger
king receives
the homage
of Geoffrey.
fo. 100ro.

¹ Walter was bishop from 1148 to 1182; died July 26.

² Hoveden mentions the death of the bishop of Evreux under the year 1181. Our author has already

mentioned it under 1180, p. 269; and the succession of John Fitz-Luke under 1181, p. 278, and under 1182, p. 290.

A.D. 1183.
January.
Quarrel
between
Richard and
his brother
Henry.

sui, recepit ille homagium Gaufridi fratris sui de comitatu Britanniae. Et cum perventum esset ut acciperet homagium Ricardi fratris sui, respondit Ricardus, quod non faceret ei homagium, quia adeo erat ille illustris, nobili prosapia ortus, sicut et ille. Postea vero cum Ricardus, per patris consilium, voluisset regi fratri suo homagium facere, noluit rex frater ejus accipere. Illis itaque contradicentibus, post multas verborum tergiversationes, Ricardus comes Pictaviae, nihil post se relinquens nisi jurgia et minas, a curia recessit, et cum festinatione in terram suam reversus est, et castella sua et civitates firmavit.

Hoveden,
352. b. 38,
much
shorter.

Charges of
the barons
of Poictou
against
Richard.

Quod cum homines Pictaviae comperissent, gavisii sunt gaudio magno valde, et nuncios suos miserunt ad regem, filium domini regis, significantes ei, quod ipse deberet esse dominus eorum jure hæreditario; et quod si ipse vellet, redderent ei omnia castella, et munitiones et civitates suas; et quod ipsi observarent ei fidem contra omnes homines, et sequerentur eum ubicunque vellet, quamdiu viverent. Dicebant enim, quod nullo modo amplius terram de Ricardo tenere volebant, imponentes ei quod ipse malus erat omnibus, suis pejor, pessimus sibi. Mulieres namque et filias et cognatas liberorum hominum suorum vi rapiebat et concubinas illas faciebat; et postquam in eis libidinis suæ ardorem extinxerat, tradebat eas militibus suis ad meretricandum. His et multis aliis injuriis populum suum afficiebat.

De guerra filiorum regis Henrici inter se.

Henry the
younger
invades
Poictou in
behalf of the
barons.

Sed rex, domini regis filius, accepit clanculo securitates de comitibus et baronibus Pictaviae, quod fideliter ei servirent sicut ligio domino suo, et quod a servitio suo non recederent. Et statim misit Gaufridum fratrem suum in Britanniam, et ipse rex, quamcitius potuit, ivit in Pictaviam, et reddita sunt ei castella quam plurima. Et ipse Gaufridus frater suus magnum con-

Hoveden,
352. b. 42,
much
shorter.

Hoveden,
352. b. 44,
much
shorter.

gregavit exercitum Braibacinorum et aliorum solidiorum et hominum terrarum suarum, et invaserunt hostiliter in manu forti et bellicosa terram fratris sui Ricardi, et circumquaque combusserunt et prædas abduxerunt. Similiter faciebat de terris eorum Ricardus et quicumque de familia eorum hinc vel inde captus fuerat, statim sine aliqua personarum acceptione, capite plexus est.

A.D. 1183.
Geoffrey
also enters
Poitou, and
a bloody war
breaks out.

Hoveden,
352. b. 46,
much
shorter.

Dominus vero rex, pater eorum, per aliquantum temporis spatium permisit eos inter se dimicare. Sed vidit, quod nisi auxilium subvectaret Ricardo filio suo, ipse Ricardus totam terram suam amitteret, et timebat quod si ipse in manus fratrum suorum incideret, non eum permetterent vivum abire. His igitur anxietatibus dominus rex quam plurimum cruciatus, magnum congregavit exercitum, et ivit usque ad civitatem Limovensem, ad auxiliandum Ricardo filio suo. Castellum namque Limovense jam traditum erat regi, filio regis, et ipse munierat illud quam melius potuit; et rex pater obsedit illud.

Henry II.,
fearing for
Richard,
collects an
army, and
comes to
Limoges,
which is in
the hands of
the younger
Henry.

Hoveden,
354. b. 2.

Interim Johannes et Hugo episcopi, de quibus superius fecimus mentionem, Veletrem venerunt, ad audientiam summi pontificis; et uterque illorum proposuit coram domino papa et universis cardinalibus jus suum, quod ipsi habebant in episcopatu Sancti Andreae. Auditis itaque hinc inde utriusque scriptis et allegationibus, dominus papa, de communi fratrum consilio, abjudicavit utrique illorum episcopatum Sancti Andreae. Et ipsi in manu summi pontificis præfatum episcopatum resignaverunt libere et absolute, et sic a curia recesserunt. Et post paucos dies, per consilium universorum cardinalium, summus pontifex, misericordia ductus, reddidit Hugoni episcopatum Sancti Andreae et confirmavit; et concessit Johanni episcopo episcopatum Dunkeldensem, cum universis supradictis, quæ ei ex parte regis Scotiæ oblata fuerant; et confirmavit; mandans regi Scotiæ quatenus pro amore beatorum apostolorum Petri et Pauli, et pro reverentia sedis

The pope deprives both candidates for S. Andrews;

fo. 100 v.

but afterwards gives S. Andrews to Hugh, and Dunkeld to John.

A.D. 1183. apostolicæ, præfatum episcopum Johannem, et suos, in amorem et gratiam reciperet, et omnia quæ supradicta sunt, concederet.

Towards
Easter
(April 17),
Henry II.
imprisons
his sus-
pected
enemies, and
the earls of
Gloucester
and Leices-
ter.

Interim dum hæc fierent, appropinquante sollemnitate Paschali, dominus rex Angliæ cepit et incarceravit, qui sibi suspecti fuerant, omnes quos apprehendere potuit de inimicis suis, qui contra eum fuerant in priori werra filiorum suorum. Et mandavit justitiariis suis Angliæ, quod omnes inimici caperentur, et incarcerarentur. Et ipsi quotquot capere potuerunt, incarceraverunt. Ceperunt in primis comitem Gloucestriæ et comitem Leicestriæ et uxorem suam, et multos alios de potentioribus et ditioribus regni, et incarceraverunt eos. Nec tamen propter hoc, ulla fiebat pacis mentio; sed cruenta nefandorum rabies magis ac magis, de die in diem, in perniciem plebis innocentis, sævire conabatur.

Causa discordiæ inter regem et filios suos.

Hoveden,
352. b. 50.

The origin
of the
quarrel was
that, on
Jan. 1, the
younger
Henry con-
fessed him-
self in league
with the
barons of
Aquitaine
against
Richard,
who had
seized the
castle of
Clairvaux.

Ut autem hujus nefandæ controversiæ, quæ inter patrem et filios suos orta est, causa cognoscatur, sciendum est, quod sacrosancto Dominicæ Circumcisionis die, Henricus rex, regis filius, sponte sua, nullo cogente, tactis sacrosanctis Evangeliiis, adhibita quoque clericorum et laicorum multitudine copiosa, juravit, se ab illa die et deinceps, omnibus diebus vitæ suæ, Henrico regi, sicut patri suo et domino, fidelitatem integram servaturum, et honorem, et servitium debitum semper exhibiturum. Et quia, ut asserebat, nullam malitiam, nullum rancorem in animo rex junior retinere volebat, unde pater suus postmodum possit offendi, manifestavit ei se baronibus Aquitanniæ contra fratrem suum Ricardum obligatum esse, ea scilicet intentione motus, quod frater suus castellum de Cleresvaux, in patrimonio sibi post patrem suum debito, contra suam firmaverat voluntatem. Unde patrem suum plurimum supplicavit, ut præfatum castellum Ricardo subtraheret, et in custodia sua retineret. Super quo Ricardus a domino

Hoveden,
353. a. 10.

rege admonitus; quamvis prius facere recusaret, postmodum libere tradidit ad patris voluntatem, et ad beneplacitum suum disponendum.

A.D. 1183.
January.

Richard agrees to submit to his father.

Hoveden,
353. a. 11.

Tres itaque filii domini regis, rex scilicet, et Ricardus et Gaufridus, venerunt Andegavis cum domino rege patre suo, inter se fœdus pacis perpetuæ firmaturi. Unde horum trium singuli fidelitatem perpetuam domino regi patri suo, contra omnes juraverunt servandam et honorem ei et servitium perpetuum. Juraverunt quoque quod [juxta] dispositionem patris sui, pacem inter se perpetuam observarent. Statuta igitur die pacis inter eos, dispositione patris sui confirmandæ, apud Mirabel, quia barones Aquitanniæ quibus rex filius juraverat, non aderant, misit rex pater Gaufridum filium suum ad eos, ut ad hanc pacem et concordiam venirent, et interim ab hostilitate cessarent. Præfatus vero Gaufridus, Dei et paternæ reverentiæ et jussionis

The three sons make a perpetual peace at Angers,

to be confirmed at Mirabel.

S. Matt. x. 34.

prorsus immemor, non pacem misit sed gladium, et contempto sacramento de homagio et fidelitate quam patri toties præstiterat, cum inimicis patris sui fœdus iniit persecutionis, gentemque sacrilegam et ab ecclesia Romana detestabilem, ad destruendam terram patris sui induxit. Hoc autem videns rex filius, supplicavit patri suo, ut pacem inter Ricardum et barones Aquitanniæ stabiliret. Dominus vero rex ad preces filii sui pacem se servaturum promisit, quæ et sicut in præterita æstate fuerat ordinata, ita quod excessus ab utraque parte emendarentur; aut si baronibus hoc non placeret, eos secundum curiæ suæ judicium judicaret. Quod utique regi filio multum placuit; ita tamen, quod castellum de Clervaus in manu domini regis patris sui salvum esset.¹

February.
Geoffrey, being sent to summon the absent barons of

fo. 101 r.
Aquitaine to Mirabel, conspires against his father.

Henry II. proposes peace between the barons and Richard.

¹ The sequence of events is not clear from the text. We find from Geoffrey of Vigeois (Labbe, Bibl. MSS. ii. 332, 334, etc.), that Geoffrey was sent to Limoges soon after

Feb. 2; that Henry the younger followed him almost immediately; Henry II. began the siege of the castle on March 1, and stayed there till Easter.

Proditio filiorum contra patrem.

A.D. 1183.
February.
Queen Margaret sent to France.

Interim rex junior misit Margaretam uxorem suam ad Philippum regem Franciæ fratrem ipsius, qui eam honorifice suscepit, administrans universa sibi necessaria. Hoveden, 353. a. 31.

Henry the younger, being sent to Limoges to secure peace, joins the rebels against his father, who is shot at by the garrison of the castle.

Rex itaque junior, impetrato a patre suo quod petierat, cum licentia patris sui profectus est Lemovicum, ut [tam] Gaufridum fratrem suum, quam barones Aquitanniæ, ad concordiam revocaret. Dominus vero pater rex, de voluntate et consilio regis filii sui, cum paucis, alia via Lemovicum venit, tutus de filiis, tutus de suis. Cum vero in propria venisset, sui eum pessime receperunt; quia in eum sagittas miserunt, ita ut etiam supertunicale suum crudeliter perforarent; et quendam militem suum, coram oculis suis, gladio vulneraverunt, ipsumque regem ab ingressu civitatis et castelli violenter arcerent; unde oportuit eum et Ricardum filium suum inde migrare. Hoveden, 353. a. 29.

Ejusmodi scelus filii domini regis, Henricus scilicet et Gaufridus, transierunt multum. Hoveden, 353. a. 33.

Henry II. at Limoges is again shot at by the partizans of his sons.

Postmodum vero, dominus rex pater civitatem Lemovicum ingressus est. Ipso quoque ab eadem egresso, ut cum filiis suis paternaliter loqueretur, præsentibus filiis suis, præfati castelli satellites sagittas direxerunt lethiferas, adeo ut equum, quo ferebatur, in capite vulnerarent; et nisi equus ad adventum sagittæ altius caput elevasset, sagitta in pectore regio profundius descendisset. Quod filii ejus Henricus et Gaufridus contemnentes, nec vindicaverunt, nec eo minus ad lethiferos hostes patris sui redierunt. Hoveden, 353. a. 38.

Proditio novi regis in patrem.

Henry the younger promises to return to his father if he

Paulo post rex filius ad patrem veniens, obtulit ei quod nisi barones Aquitanniæ ad pedes suos pacem rogaturi venissent, ipse eis prorsus relictis, ad eum Hoveden, 353. a. 44.

Hoveden,
353. a 46.

tanquam ad dominum et patrem suum rediret, omnimodis serviturus. Rex vero pater, precibus filii interim motus, pacem quam prius baronibus promiserat repromisit. Quare filius rex, ut dicebat, ad fratrem suum Gaufridum et ad barones Aquitanniæ proficiscens, et ab eis ad patrem revertens, eos prorsus inobedientes et rebelles asseruit; quare ad servitium et voluntatem patris sui revertebatur. Hoc autem, ut ex post facto apparuit, fraudulentè actum est, ut interim gens perfida Braibancenorum, et filius prodicionis Gaufridus, in terra regis patris licentius grassarentur, eamque nefarie devastarent, ornamenta ecclesiastica auferendo, oppida et villas incendiis flammando; ovilia et agros rapinis evacuando; adeo ut mortificarent omnia, nec ætati, nec sexui, nec ordini, nec religioni parcentes; immo sola, ut videbatur, homicidia, sacrilegia et rapinas affectantes. Postmodum quoque rex filius, hæc audiens a Gaufrido fratre suo fieri; dixit patri suo, quod quicquid fecerat in hac parte, consilio Gaufridi fratris sui fecerat; et patri suo equum et arma sua tradidit conservanda, et sic cum patre suo aliquot diebus moratus est. Verum cum in eadem mensa cum patre suo comedisset, et in eodem catino manum cum eo intinxisset, recessit a patre, et iterum cum inimicis [se] sacramento præstito obligavit; et ad patrem suum rediens dixit, se nullo modo posse videre quod dominus rex pater suus hominibus castelli mala faceret quæ meruerant; sicque recedens a patre, profectus est Doratum. Pater vero putans eum pacificum revocavit. Qui rediens et castellum ingrediens, et scelus quod conceperat ad optatum perducere effectum non valens, supra corpus Beati Martialis juravit se crucem accepturum. Pater vero credens eum hoc magis ex indignatione quam ex religione fecisse, ab incauto voto studuit eum paternaliter revocare; quærens ab eo, flexis genibus, coram eo lacrymans, utrum votum istud occasione rancoris vel indignationis, vel paupertatis

A.D. 1183.
cannot bring
the barons
to reason.

He returns
to his father
with
treacherous
intentions.

fo. 101 v°.

Geoffrey
ravages the
country.

Henry pro-
tends to sub-
mit entirely
to his father,

S. Mark xiv.
20.

but binds
himself by
oath to the
rebels, and
goes to Le
Dorat.

Being re-
called, he
swears that
he has taken
the Cross.

A.D. 1183.
His father,
believing
him to be
sincere, un-
dertakes to
equip him
for a cru-
sade.

He brings
about a
feigned sub-
mission of
the people
in the castle
of Limoges.

The king's
envoys sent
to receive
the hostages
are wound-
ed.

Henry
openly joins
the rebels,
and suffers
his father's
servants to
be slain, at a
conference.

fo. 102 r°.

vel religionis provenisset. Cui filius cum omni jura-
mento respondit, se votum hoc vovisse ob solam remis-
sionem peccatorum quæ ipse in patrem suum fecerat.
Adjecit quoque, cum patrem suum lacrymari et con-
tradicare videret, quod se propria manu interficeret,
nisi pater desisteret a revocando eum a proposito suo
crucis capiendæ; quia Corpus Dominicum, quod die
illo sacrari coram oculis suis viderat, testabatur, quod
crucem retroacto tempore multo accepisset; sed hoc
nondum manifestaverat, sperans et confidens, se patris
sui gratiam habiturum plenius, quia peregrinari sine
ejus gratia non volebat. Pater vero ejus propositum
intelligens sanctum et firmum ait, "Fiat voluntas Dei
" et tua. Et ego ero provisor tuus et adjutor in ad-
" quirendo comitatu et sumptibus copiosis adeo, Deo
" volente, ut nemo quem audierim in partibus Jeroso-
" limitanis servitium Dei potuisset aliquando copiosius
" fecisse." Tunc rex filius, gratias agens patri multi-
plices, supplicavit ei, ut cum hostibus castelli et baro-
nibus Aquitanniæ misericorditer ageret. Pater vero
lacrymatus promisit ad beneplacitum suum de his om-
nibus omni modo se facturum. Filius autem rex,
iterum gratias patri agens, burgenses castelli adduxit
ei; et invito patre, cum ipsis burgensibus ad genua
patris provolutus, pacem pro eis petiit et accepit, ob-
sides tamen pacis servandæ et concordia præstituris.
Rex vero pater ad accipiendos obsides quosdam misit
de suis, qui fere ab eis qui tradere debebant interfecti
sunt. Quod rex filius nullatenus vindicavit, sed ab-
jecta religione Crucis, factus est cum eis hostis et
patris persecutor. Postea rex filius, pacem se velle
simulans, petiit a patre, ut ei Mauricium de Creun
cum treuga mitteret, et alios barones quosdam; et dum
cum eo loquerentur, quidam [qui] secuti sunt eos, ab
inimicis domini regis, præsentem filio rege, interfecti sunt.
Aliquot diebus post elapsis, Gaufridus filius iniquitatis,
patri suo malitiose supplicavit, ut ei Oliverum filium

Hoveden,
353. b. 13.

Hoveden,
353. b. 35.

Ernisii, et Gerum de Musterol in treuga mitteret. Quorum alter, scilicet Gerum, percussus est cum gladio per cappam, et tunicam, et camisiam, non sine sanguinis effusione; alter vero, scilicet Oliver, de ponte in aqua projectus est, ipso Gaufrido præsente, nec illam injuriam vindicante. Postea iterum idem filius, cum patre loqui volens, secure venit ad patrem, et de pace facienda dolose tractans, petiit a patre licentiam intrandi castellum, ut fratrem suum regem, et alios domini regis inimicos, ad voluntatem domini regis inclinarer. Data est licentia; intravit, et beati Martialis feretrum decoriavit, et alia monasterii illius vasa aurea et argentea asportavit. Et cum præda illa per patrem suum rediens, treugas usque in crastinum petiit prorogari. Data est ei treuga, et ipse pontem transiens, eadem die renunciavit patri treugam dissolutam; et de sacrilegio et furto quod beato Martiali fecerat, Braibancensis suis sua stipendia persolvit. Summa vero præfati furti, secundum æstimationem bonorum virorum fuit quinquaginta duæ marcæ auri, et septies viginti¹ marcæ argenti.

A.D. 1188.
Oliver Fitz-
Ernis and
Jerome of
Montreuil
ill-treated
in time of
truce.

Treacherous
conduct of
Geoffrey.

He plunders
the shrine of
S. Martial.

Interim dominus rex pater misit nuncios suos in Angliam ad Lincolniensem ecclesiam, ad eligendum ibidem ecclesiæ pastorem. Convenientes itaque, per mandatum regis, clerici Lincolniensis ecclesiæ, communiter et sine alicujus contradictione elegerunt sibi episcopum, scilicet magistrum Walterum de Constantiis, clericum et familiarem domini regis. Quod cum regi² nunciatum esset, respondit quod non permetteret illum esse episcopum in regno suo qui sine ejus consensu et voluntate electus fuit: et prohibuit ne consecraretur, et super hoc appellavit ad dominum papam.

The chapter
of Lincoln
elect Walter
of Coutances
to the
vacant see.
(May 8, R.
de Diceto,
615.)

Procedente itaque tempore, post rapinas et homicidia, quæ rex filius et Gaufridus frater suus in plebem inno-

¹ *septies viginti*] 27, Hoveden (Savile). | ² *regi*] filio (?)

A.D. 1183.
May 28.
The bishops
of Nor-
mandy ex-
communi-
cate the
disturbers
of peace, at
S. Stephen's,
Caen.

centem tam execrabili-ter exercuerant, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et Henricus Bajocensis episcopus, et Johannes Ebroicensis episcopus, et Radulfus Lexoviensis episcopus, Rogerus¹ Sagiensis episcopus, Waleramus Rovensis episcopus,² ex mandato domini regis patris convenerunt, die Jovis Ascensionis Domini, apud Cadomum, in ecclesia Sancti Stephani; et ibi sollemniter, in communi plebis audientia, sententiam excommunicationis tulerunt in omnes qui pacem et concordiam inter regem et filios faciendam impedierant, excepta regis filii persona.³

Hoveden,
353. b. 48.

De obitu novi regis Henrici junioris.

June.
Henry the
younger
falls ill at
Martel, and
sends for his
father.

Qui cum in malitia sua, prout volebat, adversus patrem suum procedere non potuit, ex animi rancore [in] gravem incidit infirmitatem, in villa quæ dicitur Martel, non longe a civitate Lemovensi. Primo enim arripuit eum febris; deinceps fluxus ventris; qua decoctus infirmitate, ad regem patrem suum misit nuncios suos, postulans, ut ad eum veniret, secum locuturus.

Hoveden,
354. a. 1.

Henry II.,
distrusting
the story,
sends a
bishop to
his son,
whom he
finds dying.

Rex autem pater ipsius, ad eum venire nolebat, timens ejus insidias; sed unum episcopum misit ad revocandum eum in pristinum paternæ dilectionis affectum. Quo cum præfatus episcopus advenisset, invenit eum jam de vita desperantem, et supplicantem patri suo, domino regi, ut misericorditer ageret cum baro-

¹ Rogerus] Frogerius, Hoveden; he had been almoner to Henry II., and became bishop of Seez in 1159.

² Waleran, bishop of Rochester, had been archdeacon of Bayeux, and was consecrated to Rochester at Lisieux in December, 1182.

³ Hoveden here has, "Rex filius, "deficiente sibi pecunia, perrexit "ad S. Mariam de Rupe Adamatoris, et decorticavit feretrum "Sancti Adamatoris, et thesauros

"ecclesiæ asportavit." Cf. Gaufr. Vos. 336, from whom we learn that Henry took Aix May 23, then plundered Grandmont; he was at Userche on the 26th, sick; at Donsennac on the 27th, and at Martel on the 28th. Thence he went to Roquemadour, and returned to Martel. He spent Whitsunday without the Sacrament, confessed on June 7, and died on the 11th.

nibus Pictaviæ; et ut militibus suis et servientibus, A.D. 1183. June.
 servitia sua solveret; et ut sibi iram et malevolentiam The king promises to
 suam perdonaret. Sicque præfatus episcopus a rege fo. 102 v.º.
 filio recedens, ad regem patrem veniens indicavit ei pardon his son's par-
 omnia, quæ a filio suo audierat. Cui rex pater re- tizans.
 spondit quod unicuique quod promeruerat, servitia sua
 solveret. Et antequam nuncius regis patris ad eum The young king dies.
 redire posset, ille defunctus est. Quod cum patri suo Henry's agony on
 nuntiaturum est, nec et tunc credere potuit. Sed cum hearing of his son's
 pro certo ad notitiam ipsius venisset, quod rex filius death.
 suus exspirasset, semel et secundo et tertio in extasim
 cecidit; et cum ululatu magno et horribili fletu plan-
 ctus funiferos emisit, et plus quam credi potuit modum
 plangendi excessit.

Hoveden,
354. a. 29.

Defuncto itaque rege filio, familiares sui qui aderant, Prepara-
 extractis visceribus et cerebro, corpus suum sale multo tions for
 aspersum, plumbo et coriis taurinis involvunt, ut sic burial.
 Rotomagum deferrent, ibidem sepeliendum sicut ipse
 præceperat.

Est autem sciendum, quod rex iste Henricus tertius, Henry died at Martel, June 11.
 filius Henrici regis, filii Mathildis imperatricis, filia
 regis Henrici primi, obiit in villa, quæ dicitur Martel,
 vicecomitis de Toronia, anno scilicet ab Incarnatione
 Domini M^oC^oLXXX^oIII^o, festo Sancti Barnabæ apostoli;
 tertio idus Junii, sabbato hebdomadæ Pentecostes. Quo
 defuncto, omnis exercitus est dissipatus et in fugam
 conversus; quem Ricardus comes regis filius in ore
 gladii secutus est.

Interim rex pater, dolorem quem in animo suo de Henry II.'s address to his followers on the death of his son.
 nece regis filii sui conceperat, dissimulans, commilitones
 suos his verbis alloquitur. "Consocii," inquit, "pros-
 peritatis et adversitatis, quorum probitates hactenus
 " in dandis consiliis, et in militiis agendis, expertus
 " sum, adhibete nunc unanimiter sensus vestros, et
 " sapienter prævidete, quæ super talibus fortunæ casi-
 " bus nobis agenda esse noveritis. Quicquid enim a
 " sapiente diligenter prævidetur, cum ad aditum acce-

A.D. 1183.
June.
Henry II.'s
address to
his follow-
ers on his
son's death.

fo. 103 r°.

He presses
the siege of
the castle of
Limoges.

“ dit, facilius toleratur, minus namque lædunt jacula
 “ quæ prævidentur. Certus siquidem fui, quod rex
 “ filius meus, immo persecutor, pravo complicitum suo-
 “ rum consilio, immutabiliter disposuerat, die Lunæ
 “ proxima post Pentecosten, me et exercitum meum
 “ campestri prælio invadere. Unde animus meus in
 “ anxietate positus, velut in aliquo turbine agitatus,
 “ nunc hac nunc illac, per diversas meditationes fere-
 “ batur; excogitans, utrum mihi potius esset fugam
 “ inire, ut sic manus ejus ad sempiternum confusionis
 “ meæ opprobrium, evaderem; vel cum eo in dubii
 “ certaminis discrimen congredi. Itaque internis anxie-
 “ tatibus cruciabar, paucos mecum habens, in quibus
 “ fiduciam fideliter pro me dimicandi habere potuissem.
 “ De illis autem dici potest, ‘Labiis suis me honorant, Is. xxix. 13.
 “ ‘cor autem eorum longe est a me.’ At Omni-
 “ potens Pater, Qui non deserit sperantes in Se, mihi
 “ in hac parte satisfecit, Qui scelus puniendo tam cele-
 “ riter vindictam de inimicis meis sumpserit. Et ideo
 “ potius est de morte illius gaudere, quam dolere.
 “ Tamen paternæ dilectionis pietas me ab effusione
 “ lacrymarum coerceri non sinit. Quis enim dinume-
 “ rare potest virtutes quibus ditavit eum Dominus?
 “ Fecit eum namque Dominus fere universos hujus vitæ
 “ viros, in omni morum honestate præcellere, et in arte
 “ militari prævalere. Erat enim decorus facie, blando
 “ sermone, dulcis et amabilis. At, proh dolor! mors
 “ nemini parcit, diviti nec pauperi, et ideo consilium
 “ meum est, ut eum diutius plangere desinamus, et ut
 “ persequamur eos, qui nos persecuti sunt.” Quod cum
 “ dixisset, omnes unanimiter consilio ipsius assensum
 “ præbuerunt. Ipse vero rex impiger statim in castellum
 “ Limovense, quod adhuc rege vivente obsederat, acriores
 “ insultus, de die in diem faciebat. Ipsi vero castellani
 “ jam longa obsessione afflicti, multo gravius fame inte-
 “ rius, quam hostibus premebantur. Tamen ad ultimum,
 “ domino regi resistere non valentes, tradiderunt seipsos,

Hoveden,
354. a. 40,
shorter.

Hoveden,
354. a. 42,
much
shorter.

et castella et munitiones domino regi. Redditis itaque ei universis, rex castellum Limovense et omnes munitiones ejus destruxit; ita quod in destructione ejus et civitatis et munitionum suarum, lapidem super lapidem non reliquit. Similiter fecit de castellis et munitionibus quorundam baronum Pictaviæ. Castella autem quorundam in manu sua retinuit. Et sic pacificatis omnibus provinciis Pictaviæ et Gasconia, omnia castella quæ Ricardo filio suo ante gwerram in Pictavia dederat, in manu sua retinuit; et postea exercitui suo dedit licentiam repatriandi. Et ipse regem Arrogania, qui auxiliaturus ei venerat, multis et magnis donis, prout regiam decebat excellentiam, ditando honoravit, et cum gratiarum actione dimisit; et postea reversus est in Normanniam.

A.D. 1183.
June.
Henry takes
and destroys
Limoges
and the
castles of
the rebels.

The king of
Arragon
had come to
his aid.

Hoveden,
354. a. 32,
much
shorter.

Interim, cum familiares regis defuncti, corpus illius portantes, ad civitatem Cenomannis pervenissent, cadaver regium, quod ferebant, ad metropolitanam civitatis illius ecclesiam deportaverunt, ut ibidem nocturnas vigiliis cum hymnis et psalmis, in laude Dei gratius et honorificentius circa corpus regium agerent. Mane autem facto, cum ipsius corpus regis secum versus Rotomagum ferre vellent; prohibitum est eis a clero et populo civitatis; et sic valde tristes et confusi recesserunt. Episcopus vero civitatis, cum clero et populo, corpus illud regium ibidem in ecclesia metropolitana Beati Juliani honorifice sepelivit. Sed postmodum paucis interlapsis diebus, archiepiscopus Rotomagensis et cæteri Normannigenæ, tam clerus quam populus, dedecus illud non debentes, nec volentes sustinere, minas minis addiderunt; affirmantes se civitatem Cenomannensem destructuros, nisi corpus regis eis celerius redderetur. At contra Cenomannenses dicebant quod non redderent; et sic orta inter eos gravi discordia, dominus rex, qui utrique populo dominabatur, convocatis coram se Cenomannensibus et Normannigenis, controversias et allegationes hinc inde

The corpse
of the young
king comes
to Le Mans
on the way
to Rouen.

The bishop
and people
of Le Mans
refuse to
give up the
corpse, and
bury it
there.

Quarrel
between the
people of
Rouen and
those of Le
Mans about
the place of
burial.

A.D. 1183. diligenter audivit: et cum ei constaret, quod rex filius, Hoveden, 354. a. 39, shorter.
 July. dum adhuc viveret, præcepisset quod corpus suum
 By the king's command it is buried at Rouen. (July 22, *Chron. Rotomag.*) deferretur Rotomagum, sepeliendum ibidem in ecclesia Sanctæ Mariæ, præcepit, ut corpus illud regium effoderetur, et sepeliretur in loco quem sibi elegerat. Et ita factum est.¹

Philip of France demands queen Margaret's dower and portion. Hoveden, 354. a. 44, differently.
 fo. 103 v°. Interim rex Philippus Franciæ frequenter misit nuncios suos ad regem Angliæ; postulans quatenus pro amore ejus et servitio, redderet sorori suæ dotem suam, qua rex juvenis, maritus suus, eam dotaverat, et ut redderet ei Gisortium cum pertinentiis suis, quam piæ recordationis Lodowicus rex Francorum, pater suus, juveni regi cum filia sua in maritagium dederat.

Walter of Coutances made bishop of Lincoln. Hoveden, 354. a. 52, shorter.
 Defuncto ita rege filio, omnia in pace facta sunt. Et magister Walterus de Constantiis jam electus Lincolniensis, a Johanne Ebroicensi episcopo, qui quondam clericus suus in curia domini regis exstiterat, ordinatus est in sacerdotem² apud Ebroicas. Et post paucos dies consecratus est episcopus Lincolniensis ecclesiæ ab Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, apud Andegavim.

Geoffrey submits to his father, and makes peace with Richard. Hoveden, 354. b. 1, very briefly.
 Interim dominus rex misit pro Gaufrido filio suo, comite Britanniae, qui veniens apud Andegavim, fecit cum eo pacem de auxilio quod regi fratri suo contra eum fecerat; et juravit illi fidelitatem contra omnes homines. Et dominus rex dissaisiavit eum de omnibus castellis suis et munitiionibus suis Britanniae in misericordia sua. Præterea dominus rex pacem facit inter prædictum Gaufridum et Ricardum comitem Pictaviae filios suos. Et misit in Angliam pro Johanne filio suo

¹ Hoveden's account of the death of the young king differs altogether from the text. The latter was evidently written by some one in attendance on the father, and the former by a partizan of the son.

² Walter of Coutances was or-

dained priest at Evreux, June 11, 1183, and consecrated at Angers, July 3rd. Gervase, 1463, 1464. He himself gives the date of his consecration, which is variously stated by other writers, as the Sunday "qua cantatur, *Dominus illuminatio mea*." Diceto, 692.

minimo, et pro Ranulfo de Glanvil magistro ipsius. A.D. 1183. Ranulf Glanvill and John are summoned into Normandy.
 Qui transfretantes inter Doveram et Witsand, venerunt ad regem in Normannia, et invenerunt eum sollicitum super petitiones Philippi, regis Franciæ, quas faciebat pro sorore¹ sua. Tunc dominus [per] consilium familiarium suorum misit in Angliam nuncios suos; mandans, quod Alienor regina, uxor sua, quæ jam a multis retroactis temporibus in custodia regis retenta fuerat, libera exiret, et iret per dotarium suum; volens se ita tueri contra petitionem regis Franciæ, quam fecerat de dotario sororis suæ. Affirmabat enim dominus rex Angliæ, quod ipse dotaverat reginam Alienor eodem dotario, quod rex Franciæ exigebat reddi sorori suæ; et similiter obtulit se stare juri in curia regis Franciæ. Ad petitionem autem quam rex Franciæ faciebat de Gisorcio, respondit rex Angliæ quod Gisorcium jus suum erat; et de jure pertinebat ad ducatum Normanniæ; et quod Lodowicus rex Francorum, jus si aliquo tempore habuit in Gisorcium, quietum clamavit sibi et hæredibus suis ab ipso et ab hæredibus regum Franciæ inperpetuum; eo tempore scilicet quo rex filius suus filiam suam in uxorem duxit. At Philippus rex Franciæ huic regis Angliæ diffinitioni non consentiebat, sed multoties colloquia inter eos inde ceperunt, sed in nullo potuit inter eos convenire.

Eleanor suffered to go through her dower lands.

Dispute with the king of France about Gisors.

Hoveden, 354. b. 54.

Interim Gillebertus cognomento Assaili, qui quondam summus et principalis magister exstiterat domus Hospitalis Jerosolimitanæ² in Normannia venit ad dominum regem volens in Angliam transfretare. Qui cum a domino rege honorifice esset susceptus, et cum eo moram fecisset per aliquod temporis spatium, accepta a domino rege licentia transfretandi, usque ad portum

September. Gilbert Assaili asks leave to visit England.

¹ *sorore*] uxore, B.

² It is uncertain whether the right reading is in *Normannia* or in *Normanniam*. Gilbert d'Assaili is counted among the Masters of the

Order, and said to have executed the office from 1161-1169. Hoveden (Savile) has in the corresponding place *Normanniam*.

A.D. 1183.
September.
He sails in
a rotten
ship from
Dieppe,

Depæ pervenit; et paulo ante festum Sancti Michaelis, ^{Hoveden, 355. a. 2, shorter.} navem quandam, quæ jam fere per annum in arena maris fracta et desiccata consederat, et jam propter cupiditatem nautarum, deforis aliquantulum dealbata et refecta, et in altum deducta fuerat, cum multis utriusque sexus, tam clericis quam laicis, qui jam longa expectatione fatigati fuerant, in crepusculo ascendit. Sed nec mora, cum jam a terra per tria milliaria remoti essent, navis illa, dissolutis compagibus, in profundum velut lapis descendit; et prædictus Gillebertus et fere universi qui erant in navi submersi sunt, xiiij. kalendas Octobris. Pauci tamen illorum, octo scilicet vel novem homines, beneficio naviculæ immunes, periculum vix evaserunt.

fo. 104 re.
and is lost
at sea, Sept.
19.

Dec. 6.
Conference
between
Henry and
Philip;
Henry does
homage to
Philip.

Procedente itaque tempore, dominus rex Angliæ et ^{Hoveden, 355. a. 8.} Philippus rex Franciæ, cum episcopis et comitibus et baronibus et majoribus terræ suæ, convenerunt ad colloquium de pace facienda, inter Gisorcium et Trye, die Sancti Nicholai. In quo colloquio Henricus, rex Angliæ, fecit homagium et ligantiam de omnibus tementis transmarinis Philippo regi Franciæ, cui nunquam antea homagium facere voluit.

Philip, on
behalf of
Margaret,
accepts a
money com-
pensation
for Gisors,
which is to
be given to
one of
Henry's
sons who
will marry
Alais.

Et in eodem colloquio, rex Franciæ concessit, quod Margareta soror sua, quæ regina Angliæ exstiterat, acciperet pro calumnia dotis suæ et Gisorcii, singulis annis bis mille libras et septingentas libras, Andegavensis monetæ, Parisius recipiendas a domino rege Angliæ, et ab hæredibus suis, quamdiu illa viveret. Et quietum clamaverunt Gisorcium regi Angliæ; ita quod dominus rex Angliæ daret Gisorcium cui vellet de filiis suis, cum sorore regis Franciæ et prædictæ reginæ, quam rex Angliæ, vivente adhuc Lodowico rege, patre puellæ, perquisierat ad opus Ricardi filii sui, et jam longo tempore, apud Wintoniam in custodia retinuerat. Finito itaque colloquio, et datis securitatibus hinc et inde de pactis servandis, reges in patrias suas reversi sunt.

*De Waltero Lincolniensi episcopo.*A.D. 1183.
December.

Interim magister Walterus de Constantiis, accepta a domino rege licentia eundi ad episcopatum suum Lincolniæ, Domino duce, venit Lincolniam die Dominica proxima post festum Sancti Nicholai; scilicet ⁱⁱⁱ^{to}. idus Decembris. Qui sollemni processione receptus cum hymnis et canticis a clero, et populo exultantibus, usque ad sedem suam perductus ab Herberto Cantuariensi archidiacono,¹ cui de jure hoc officium competit, in sede pontificali inthronizatus. Et eadem die, licet ex multorum narratione audierat, quod quidam prophetaverunt asserentes quod nunquam episcopus Lincolniensis ecclesiæ in ecclesia Lincolniensi missam esset celebraturus; tamen intrepidus, signo crucis et fide catholica armatus, ad divina celebranda, accessit ad altare, et eam honorifice celebravit, ministrante in illa celebratione Baldewino Wigornensi episcopo, quem secum duxerat. Celebrata itaque missa, mens pseudorum prophetarum confunditur, et fides catholica roboratur. Multi enim æstimabant, quod nunquam aliquis fieret episcopus Lincolniæ, eo quod sedes illa episcopalis jam fere per octodecim annos vacaverat, scilicet a tempore Roberti de Chaina, qui ultimus episcopus Lincolniensis ecclesiæ exstiterat, usque ad adventum prædicti Walteri de Constantiis.

Walter of
Coutances
inthrone
at Lincoln,
Dec. 11.He cele-
brates mass
in the cath-
edral in spite
of an evil
prophecy.The see had
been vacant
18 years.Hoveden,
354. b. 53,

Eodem anno obiit Ricardus Pesche, episcopus Cestrensis,² cui successit magister Girardus cognomento de Pucella.

Death of the
bishop of
Chester and
the earl of
Gloucester.

Eodem anno obiit Robertus³ comes Gloucestriæ.

Interim, paulo ante festum Sancti Michaelis, Ra-

¹ Herbert le Poer, afterwards bishop of Salisbury, 1194.

² Bishop of Chester, Coventry, and Lichfield, 1161-1182; died Oct. 6. Gerard was consecrated Sept. 25, 1183, and died Jan. 13, 1184.

³ Robertus] Properly William, son of Robert of Caen, earl of Gloucester, and grandson of Henry I. Our author has called him Robert in two or three other places. William had a son Robert, who died about 1166.

A.D. 1183.
September.
Ranulf
Glanvill and
John go
into Nor-
mandy.
fo. 104 v°.

Richard is
asked to
give up
Aquitaine to
John: he
demands
time for
considera-
tion, and
flies into
Poic-
tou.

Death of
archbishop
Rotrou.

nulfus de Glanvil, justitiarius regis, et Johannes domini regis filius, per mandatum regis transfretaverunt inter Widsand et Doveram, et applicuerunt in terram comitis Flandriæ; a quo honorifice suscepti, in Normanniam profecti sunt, et invento rege Angliæ, cum eo morabantur. Qui statim misit nuncios suos propter Ricardum filium suum, comitem Pictaviæ. Quo accersito, præcepit ei rex concedere Johanni fratri suo, ducatum Aquitanniæ, et recipere inde homagium suum. Cui Ricardus respondit: "Date mihi inducias duarum vel " trium dierum, ut amicos meos inde consulam, et " postmodum vobis, quod placuerit, respondebo." Datis itaque ei induciis, Ricardus a curia recedens, sero facto, equos ascendit, et in Pictaviam ire festinavit; mandans patri suo, se nunquam concessurum quod aliquis alius haberet Pictaviam quam ipse. Quod multum displicuit domino regi.

Eodem anno obiit Rotrodus Rotomagensis archi-
episcopus.¹

Hoveden,
354. b. 52.

De discordia inter papam et Romanos.

Quarrel
between the
pope and
the Romans.

Eodem anno grave discidium ortum est inter Romanos et papam Lucium, super consuetudinibus quibusdam quas prædecessores papæ Lucii Romanis facere solebant, quas papa Lucius se nunquam facturum juravit. Unde Romani indignati sunt, et frequenter rapinas et iniquas combustiones fecerunt in terra domini papæ. Dominus vero papa,² de loco in locum

Hoveden,
354. b. 16.

¹ Rotrou de Beaumont, mentioned so often above, was son of Henry earl of Warwick, by Margaret, daughter of Geoffrey count of Perche. His mother's sister, Juliana de l'Aigle, was mother of Margaret queen of Navarre, and grandmother of Margaret wife of William I. and mother of William II. of Sicily. He was archbishop of Rouen from 1165 to 1183, and had been

bishop of Evreux from 1139. He died November 25.

² Lucius III. quitted Rome for Velletri in March 1182, and stayed there until June 1183: he was at Segni from June to September, at Anagni from September to April 1184, at Veroli till June; thence he went to Verona, where he died in 1185. Jaffé.

Hoveden,
351. b. 20.

fugiens, castella sua et munitiones et civitates munitas adiit: ad cuius defensionem Christianus Maguntinus archiepiscopus, domini imperatoris cancellarius, magno congregato exercitu, advenit in auxilium domini papæ. Cui Romani resistere non valentes Romam redierunt; quos præfatus cancellarius persequens, omnia ad Romanos pertinentia devastavit; et eos usque ad portas civitatis Romæ secutus est, omnia suburbana incendio tradens. Romani vero, cum vidissent se perditioni traditos, proditori solitæ indulgentes, machinabantur qualiter cancellarium illum dolo interficerent. Et cum alter aditus defecisset, statuerunt illum veneno perdere, quod factum est. Nam cum prædictus cancellarius et exercitus ejus ab urbe per decem milliaria remoti essent; Romani direxerunt in paupere cultu legatos qui statum curiæ addiscerent. Qui cum totum statum didicissent, inter cætera comperierunt unum quod proelegerunt. Erat namque prope locum illum fons nitidissimæ aquæ, quam solitus erat cancellarius et exercitus ejus vino mixtam bibere. Fontem itaque aggressi sunt nefandi proditores, ipsumque undique veneno affecerunt, ita [ut] aqua manans corrumpetur. Ut igitur potavit ex ea cancellarius, festinæ morti succubuit.¹ Mortui etiam sunt post illum plusquam mille homines qui de prædicto fonte potaverunt. Cum autem obitus cancellarii divulgatus fuisset, exercitus ejus dissipatus est et in fugam conversus. Defuncto itaque præfato cancellario, Romani acrius insurrexerunt in dominum papam.

A.D. 1183.
(August.)
Christian of
Mentz
comes to
the aid of
the pope,
and presses
the Romans
hard.

They deter-
mine to
poison
Christian.

He dies
after drink-
ing water
from a
poisoned
well, and
his army is
dispersed.

Eodem anno obiit comitissa Flandriæ, filia Radulfi de Peruna.² Qua defuncta, Philippus rex Franciæ calumniatus est totam terram de Vermundeis, et hac de causa gravis discordia orta est inter regem et comitem Flandriæ.

On the
death of the
countess of
Flanders,
the king
of France
claims Ver-
mandois.

¹ Aug. 25, 1183. *Art de Véri-
fier les Dates.*

² She died March 26, 1182. An-
selm. Gemblac. See above, p. 285.

A.D. 1183.
fo. 105 r°.
Henry the
Lion enters
vain
hopes of re-
storation.

Eodem anno obiit dux Saxonie,¹ cui imperator ducatum illum, expulso duce Saxonie nepote suo, concesserat. Quo defuncto, ad instantiam precum domini regis Angliæ, promisit se redditurum prædicto nepoti suo ducatum suum, cum universis quæ eum contingebant. Qui cum venisset, sperans se recepturum, non invenit gratiam in oculis imperatoris, et sic confusus reversus est ad regem Angliæ, patrem uxoris suæ.

Walter of
Contances
elected arch-
bishop of
Rouen.

Interim canonici sedis archipræsulatus Rotomagensis elegerunt sibi in archiepiscopum, Walterum de Constantiis episcopum Lincolniensem.

Philip of
Flanders
demands in
marriage a
sister of the
king of Por-
tugal, whom
he marries
in the sum-
mer of 1184.

Defuncta igitur comitissa Flandriæ, Philippus comes Flandriæ misit nuncios suos ad regem de Portingal, et petiit sororem suam sibi dari in uxorem.² Petiit et accepit. Quæ anno sequenti, post festum Nativitatis Sancti Johannis Baptistæ, in Normanniam venit, et a nunciis domini regis Angliæ honorifice suscepta, per terram ipsius, cum copiosa necessariorum administratione, conducta est usque ad castellum quod vocatur Poys, quod est in confinio de Puntivo et de Normannia; ubi prædictus comes venit illi obviam, et sibi eam desponsavit, antequam terram ipsius ingrederetur.

Hoveden,
354. b. 37.
very briefly.

Henry II.
keeps the
Christmas of
1183-4 at Le
Mans.

Anno M^oC^oLXXX^oIV^o, Henricus rex tenuit curiam suam Cenomannis in Nativitate Domini, quæ die Dominica evenit; habens secum Johannem filium suum, qui de Anglia venerat. Peracta igitur festivitate Nativitatis Domini, dominus rex rediit in Normanniam, desiderans pacem facere inter regem Franciæ et comitem Flandriæ.

Hoveden,
355. a. 12,
shorter.

¹ Bernard of Ascania, to whom Frederick had given the duchy of Saxony on the deprivation of Henry the Lion in 1180, did not die before 1212. The person meant is doubtless Otto the Great of Wittelsbach,

to whom *Bavaria* was given on the same occasion. He died July 11, 1183.

² Theresa or Matilda, daughter of Alfonso, king of Portugal. R. de Diceto calls her *Beatrix*.

Hoveden,
355. a. 14.

Eodem anno, prima die Veneris Quadragesimæ, obiit Ricardus archiepiscopus, scilicet xiv^o. kalendas Martii, cui antequam inciperet ægrotare, apparuit ei Dominus dicens, "Tu dissipasti bona ecclesiæ Meæ, Ego exstirpabo te a terra;" qua visione plurimum perterritus statim incepit ægrotare, et octava die sequenti, ut dictum est, obiit.

A.D. 1184.
Feb. 17.
Richard,
archbishop
of Canter-
bury, dies.

Hoveden,
354. b. 40,
shorter.

Interim papa Lucius misit nuncios suos ad regem Angliæ, postulans ab eo, et ab clericali Angliæ, auxilium ad defensionem patrimonii beati Petri contra Romanos. Rex vero in Angliam misit nuncium suum ad episcopos Angliæ, ut per eorum consilium providentius responderet nunciis domini papæ. Illi vero congregati Lundoniis coram Ranulfo de Glanvil, iustituario regis, de communi eorum consilio mandaverunt domino regi, quod in consuetudinem verti posset ad detrimentum regni, si permetteret nuncios domini papæ in Angliam venire ad collectam faciendam. Et ideo de eorum consilio erat, ut dominus rex secundum voluntatem suam et honorem, auxilium faceret domino papæ. Dicebant enim, quod tolerabilius esset, et plus eis placeret, quod dominus rex de eis acciperet, si vellet, recompensationem auxilii quod ipse faceret domino papæ. Quorum consilio dominus rex adquevit.

The pope
demands aid
from the
king and
clergy of
England.

Ranulf
Glanvill
holds a
council
which re-
fuses to
suffer the
pope's en-
voys to levy
a contribu-
tion,

but offers to
compensate
the king for
any aid he
may give the
pope.

Interim dominus rex attentavit nunc blandis nunc asperis, inducere Ricardum filium suum quod concederet Johanni fratri suo totam Aquitanniam, vel aliquam partem de ea. Cui Ricardus respondit, se nunquam daturum alicui aliquam partem de Aquitannia, quamdiu viveret. Auditis itaque his responsis, indignatus est dominus rex, et concessit Johanni filio suo exercitum ducere in terram Ricardi fratris sui ad debellandum eum: ut sic saltem perquireret quod postulaverat.

Richard
refuses to
surrender
Aquitaine to
John.

Henry
suffers John
to invade
Richard's
dominions.
fo. 105 v°.

Interim rex Franciæ et comes Flandriæ compromiserunt se in regem Angliæ super controversiis quæ inter eos versabantur de terra de Vermundeis, quam

The king of
France and
the count of
Flanders
agree to

A.D. 1184.
accept
Henry's
arbitration
about Ver-
mandois.

rex Franciæ calumniatus est adversus prædictum comitem, dicens quod ipse eam in maritagium concesserat ei cum nepte sua, filia comitis de Aynou; si ipse comes Flandriæ filium de uxore sua legitime conceptum non habuit. Defuncta itaque uxore præfati comitis sine prole, idem comes petiit sibi in uxorem filiam regis de Portingal. Quod cum regi Franciæ innotuit, videns id non posse fieri, nisi in præjudicium curiæ suæ, et juris sui, de pactis inter ipsum et comitem contractis; prohibuit comitem ne uxorem duceret nisi prius reddidisset ei terram de Vermundeis. Henricus vero rex Angliæ volens pacem facere inter eos cepit colloquium inter eos apud Choisi. In quo colloquio cum inter eos non potuisset convenire, rex Angliæ statuit treugas inter illos tenendas, ab instanti festo Nativitatis Sancti Johannis Baptistæ, usque ad finem anni sequentis; quod ex utraque parte concessum est.

Conference
at Choisi,
where a
truce is
agreed on
from Mid-
summer 1184
to Christ-
mas 1185.

Henry
proceeds
through
Flanders
homewards
and sails
from Witsand.

Finito itaque colloquio, rex Angliæ, qui jam duobus annis et eo amplius moram fecerat in Normannia, desiderans transfretare in Angliam, ad instantiam prædicti comitis Flandriæ concessit, quod per Flandriam iter faceret ad transfretandum in Angliam, inter Witsand et Doveram; quod et factum est. Nam statuto termino, comes Flandriæ venit obviam domino regi Angliæ, et eo honorifice suscepto, et secure per terram suam usque Widsand conducto, omnia necessaria ei copiose administravit.

He lands at
Dover, June
10, and is
followed by
his daughter
Matilda on
the 12th.

Rex vero in crastino quo ad Witsand venerat, mane diei Dominicæ, scilicet quarto idus Junii, una sola nave contentus, cum paucis transfretavit, et applicuit in Angliam apud Doveram, et statim remisit eandem navem propter ducissam Saxonie filiam suam, quam ipse dimiserat apud Witsand. Ipsa vero die Martis proximo sequentis, cum familia patris sui et sua, non sine gravi periculo, applicuit in Angliam apud Doveram, quassatis multis navibus.

Hoveden,
355. a. 20,
shorter.

In eadem vero hebdomada, qua rex in Anglia appli-

Hoveden,
355. a. 21,
shorter.

cuit, quidam fons aquæ vivæ juxta ecclesiam Sancti Vinini in occidentalibus partibus terræ regis Scotiæ, infra Cuninham, non longe a castello de Hirun,¹ mutatus in sanguinem, manavit puro sanguine per octo dies et totidem noctes sine intermissione. Et dicebant indigenæ quod simile portentum ibidem contingere solebat contra effusionem sanguinis, sed nunquam antea tam diu manavit ibi sanguinis manatio.

A.D. 1184.
June.
A fountain
at Kilwin-
ning runs
with blood
for eight
days.

Hoveden,
355. a. 24.

In adventu itaque regis, regina Alienor, quæ jam in custodia tenebatur, permissa exire, usque ad Wintoniam adducta est, ad loquendum cum filia sua, ducissa Saxoniz, quæ in Anglia venerat prægnans, quæ paulo post peperit ibi filium.²

Queen
Eleanor is
suffered to
come to
Winchester.

Hoveden,
355. a. 25.

Interim Teobaldus avunculus regis Franciæ, et regni Francorum procurator, venit in Angliam in peregrinatione ad beatum Thomam Cantuariensem.

Count Theo-
bald of Blois
comes on
pilgrimage
to Canter-
bury.

Qui a domino rege honorifice susceptus, per quindecim dies cum eo moram fecit, et post multos et condignos honores sibi et suis a domino rege collatos, in terram suam reversus est.

Publicato interim adventu regis Angliæ, Willelmus rex Scotiæ, qui jam exercitum suum congregaverat ad debellandum Gillebertum filium Fergus et alios Walenses, qui terram suam devastaverant, et homines suos interfecerant; nec tamen cum eo pacem facere volebant; exercitum suum repatriare permisit. Et quamcitius potuit venit ad loquendum cum domino suo rege Angliæ, adducens secum Hugonem episcopum Sancti Andreæ, et plures nobiliores terræ suæ tam clericos quam laicos. Qui a domino Henrico rege honorifice susceptus, petiit ab eo sibi in uxorem dari neptem suam, scilicet Matildem filiam Matildis ducissæ Saxoniz, licet consanguinei essent in tertio

William
king of
Scotland,
hearing of
so. 106 rº.
Henry's
return, dis-
bands his
army, and
comes to
England to
ask in mar-
riage Ma-
tilda, daugh-
ter of Henry
the Lion.

¹ *Hirun*] Irvine in Ayrshire. Hoveden has Irewin. The church of S. Vinin is Kilwinning in the same district.

² William of Winchester, ancestor of the dukes of Brunswick. R. de Diceto, 619.

A.D. 1184.
Consan-
guinity of
William the
Lion with
Matilda,
daughter of
Henry the
Lion.

Henry con-
sents to the
marriage if
the pope
will agree.

July.
Rhys ap
Griffin sub-
mits to
Henry at
Worcester,
and swears
fealty,
promising
hostages.

July 22.
Whilst the
king is at
Worcester,
Gilbert of
Plumpton is
accused of
carrying off
an heiress.

gradu ex parte regis Scotiæ, et in quinto gradu ex parte puellæ. Quorum consanguinitas sic computari potest. David rex Scotiæ et Matildis regina Angliæ, uxor Henrici regis Angliæ senioris, fuerunt frater et soror. David rex genuit Henricum comitem, Henricus comes genuit hunc Willemum regem Scotiæ, qui hanc puellam petiit sibi in uxorem. Ecce et pars altera consanguinitatis. Matildis regina Angliæ fuit mater Matildis imperatricis Romæ. Ipsa vero imperatrix fuit mater regis Angliæ Henrici secundi. Iste vero rex Henricus genuit Matildam ducissam Saxonie. Ista ducissa mater est Matildis puellæ quam rex Scotiæ petiit. Cui dominus rex Angliæ respondit, rem bene processuram, Deo volente, sed dominum papam prius inde oporteret consulere; cujus consensu gratius negotium expleretur.

Interim congregato exercitu Angliæ, dominus rex profectus versus Walliam, volens debellare Resum filium Griffin, et complices suos, qui infra duos annos, quibus rex aberat, terram regis devastaverant et homines ejus interfecerant. Cujus impugnationem Resus filius Griffin pertimescens, venit ad regem per conductum, usque Wigorniam. Et ibi tactis sacrosanctis Evangeliiis, juravit se de cætero fidelitatem servaturum regi Angliæ, et quod inde ei filium suum obsidem daret; et terras et castella, quæ ipse, dum rex aberat, per guerram cepit, redderet; et nepotes suos, qui complices sui exstiterant, ad domini regis misericordiam pro posse suo reduceret. Et ad hoc faciendum cepit inducias a domino rege.

Interim dum rex moraretur apud Wygorniam cum exercitu suo, ad debellandum Resum filium Griffin, ut supradictum est; adductus est in vinculis juvenis quidam nobili exortus prosapia, et vocabatur Gillebertus de Plumtonia; quem Ranulfus de Glanvil, regis justitiarius, odio habebat, et morti tradere satagebat: imponens illi quod ipse puellam quandam de donatione regis, filiam Rogeri de Guilevast, rapuit et sibi in

Hoveden,
356. a. 3,
shorter.

Hoveden,
355. a. 30.

Hoveden,
355. a. 30,
much
shorter, and
with varia-
tions.

uxorem retinuit; et quod per noctem fregit sex portas patris ipsius puellæ, et abstulit ei unum cornu venatorium et unum capistrum, etc., et prædictam puellam. Adjecit etiam quod hæc omnia in latrocinio et roberia asportavit. At prædictus juvenis omnia quæ ad vim et latrocinia et roberiam pertinebant, modis omnibus defendebat, et super hoc se juri stare obtulit. At Ranulfus de Glanvil volens illum deperire, quia proposuerat præfatam puellam, quam jam prædictus Gillebertus sibi desponsatam cognoverat, Reinero¹ vicecomiti Eboracensi, cum hæreditate patris dare in uxorem. Hortabatur autem eos qui ipsum Gillebertum judicaturi erant, ut eum morti adjudicarent, quod et ita factum est; decreverunt enim illum suspendendum. Qui dum ad patibulum duceretur, relata sunt universa quæ de illo facta sunt Baldewino ejusdem civitatis Wigorniae episcopo. Qui episcopus licet plurimum de damnatione juvenis condoluisset, tamen hortabatur a suis, ut eum a morte liberaret. Dicebant autem hoc eum posse de jure facere, quia eadem dies Dominica erat, et cum ea festum Beatæ Mariæ Magdalene. Quorum verbis adquiescens episcopus, qui vir mansuetus et pius erat, ascenso equo, secutus est cursu veloci carnifices qui juvenem ducebant ad patibulum. Et jam eo perventum erat, jamque ligatis manibus juvenis post tergum, et gleba viridi oculos operiente, et catena ferrea circumdata collo, paratis etiam carnificibus ad sursum trahendum juvenem, supervenit episcopus cum plebis multitudine; accurrensque dimisso equo, stetit juxta ligatum sub patibulo, sic clamans et dicens, "Prohibeo vobis ex parte Dei et beatæ Mariæ Magdalene, et sub anathemate, ne illum hac die suspendatis, quia dies Dominica et festum beatæ Mariæ Magdalene est hodie, ideoque nec licet vobis diem

A.D. 1184.
July 22.

Ranulf
Glanvill
wished to
give her in
marriage to
Reiner, the
sheriff of
Yorkshire.

fo. 106 v°.

By his in-
fluence Gil-
bert is
condemned
to death.

Baldwin,
bishop of
Worcester,
forbids the
execution to
take place
on S. Mary
Magdalene's
day.

¹ Reiner was steward of Ranulf Glanvill in 1177. See Madox, Hist. Exch., 662. Glanvill himself was the actual sheriff of Yorkshire down to 1189.

A.D. 1184.
July 22.
The executioners resist, but the bishop perseveres.

Gilbert is released until the morrow.

Henry, hearing of this, forbids the execution.

Henry the Lion lands at Dover, and proceeds to Winchester.

Henry goes to Waltham, and makes

“ ipsam contaminare.” Responderunt carnifices, “ Quis-
“ nam es tu, et quæ te ducit dementia, ut regis audeas
“ impedire justitiam?” Episcopus vero non minori
animi quam verbi constantia, “ Non me,” ait, “ dementia
“ sed supernæ pietatis cogit clementia; nec regis justitiam impedire, sed vestræ consulere imprudentiæ,
“ desidero, ne per contaminationem sollemnis diei, vos
“ et rex iram incurratis Regis æterni.” Illis itaque altercantibus, virtus Divina tandem prævaluit; et ad instantiam episcopi, qui ligatus erat absolvitur; traditus tamen castellano regis incarcerationis, et mane ducendus ad suspendendum. At Dominus Omnipotens, Qui non deserit sperantes in Se, per merita prædicti præsulis præfato Gilleberto longioris vitæ spatium dedit. Nam cum omnia prædicta relata essent domino Henrico regi, qui antequam illud iudicium fieret ab urbe recessit, ab illo tempore majori dilectione et reverentia præfatum episcopum amplexatus est. Unde statim, eadem die, cum summa festinatione nuncios suos misit ad castellanum mandans, ne juvenis suspenderetur donec suam de eo perciperet voluntatem. Per omnia benedictus Deus, Qui salvat clamantes ad Se, et Gillebertum liberavit de manibus odientium, et a laqueo iniquorum eruit illum.¹

Interea dux Saxonie Henricus applicuit in Angliam apud Doveram, et usque Lundonias veniens, cum audisset quod uxor sua, filia regis, Wintoniæ esset, illuc profectus est, cui rex ibidem obviavit, cum magno gaudio suscipiens illum.

Rex vero post adventum suum in Angliam, statim venit ad abbatiam de Waltham,² et Walterum de

Hoveden, 355. a. 49, shorter.

Hoveden, 355. a. 27, shorter.

¹ Hoveden, whose account of this transaction is much shorter, adds: “ Sic itaque miles ille a morte liberatus, usque ad mortem regis fuit incarcerationis per Ranulfum de Glanvilla.”

² This is an important date in the history of Waltham. In 1177 the secular canons were expelled, and regular canons, under a prior named Ralph, were instituted. But if our author is right, it was not

Gant, canonicum de Oseney, constituit primum abbatem canonicorum regularium in ecclesia Sanctæ Crucis de Waltham, et fecit eum benedici in abbatem.

A.D. 1184.
July.
fo. 107 r°.

Walter of
Gaunt
abbot.
Death of
Simon, earl
of Hunting-
don.

Hoveden,
353. a. 28.

Eodem tempore, post adventum regis in Angliam, obiit statim Simon comes,¹ cui rex idem, tempore werræ, reddiderat comitatum de Huntedun. Quo defuncto sine prole, rex saisiari fecit comitatum in manu sua.

Hoveden,
355. a. 8,
very briefly.

Appropinquante igitur termino, quem rex statuerat Reso, filio Griffini, de filio suo tradendo in obsidem, et de nepotibus suis ad misericordiam regis perducendis; Resus ipse venit usque Gloucestriam, rege sibi præstante conductum; sed filium et nepotes minime secum duxit. Dicebat enim, se non velle pacem quam fecerat servare, et sic per conductum regis reversus est in patriam suam.

Rhys ap
Griffin fails
to produce
his hostages

De electione Baldewini archiepiscopi Cantuariensis.

Hoveden,
355. a. 50,
very briefly.

Interim publicato prædicti ducis adventu in Anglia, gaudens, ut dictum est, occurrit ei rex, et secum duxit usque Redinges. Ubi nonas Augusti, in festo Sancti Oswaldi regis et martyris, congregati erant fere omnes episcopi Angliæ. Præterea, interfuerunt illi congregationi Johannes Cumin, archiepiscopus Divelinæ, et sanior pars cleri, et comitum et baronum Angliæ. Intererat etiam prior² ecclesiæ sedis archipræsulatus Cantuariæ, cum saniore parte capituli sui, ex jussu regis, ad eligendum pastorem ecclesiæ suæ. Constitutis itaque universis in præsentia regis ad tractandum de electione

August 5.
Council at
Reading to
elect an
archbishop
of Canter-
bury.

until 1184 that the priory was elevated into an abbey, and the first abbot appointed. Hoveden mentions the appointment of abbot Walter under 1177. Diceto, however, mentions the installation of prior Ralph by the bishop of Lon-

don in 1177, a ceremony which would certainly not have taken place if an abbot had been appointed.

¹ Simon of St. Liz or Senlis.

² Alan, prior 1179-1186, afterwards abbot of Tewkesbury.

A.D. 1184.
August 5.
Counter
claims of
the monks
and bishops.

archiepiscopi, episcopi dixerunt quod ad illos spectabat electio archiepiscopi, eo quod eis præesse deberet. E contra monachi, de jure ecclesiæ suæ, se potius debere eligere, tanquam patrem proprium, et suæ gregis pastorem specialem, dixerunt; adjicientes dominum regem in satisfactione de morte Sancti Thomæ, id inter cæteras concessas sibi et ecclesiæ suæ, confirmasse carta sua. Rex vero cum audisset tenorem cartæ suæ, pœnituit eum hanc fecisse concessionem, maxime quod suum et episcoporum propositum sensisset ea impediri, quia revera contra dignitatem Anglicanæ ecclesiæ putaretur facta. Sicque per hanc controversiam episcoporum et monachorum, illa vice remansit electionis infectum negotium. Solutoque concilio, et monachis ad propria reversis, episcopi convenerunt coram rege, proxima feria quinta sequentis septimanæ apud Wdestocke, ad providendum, quid agendum sit in tali eventu. Quibus ibidem convenientibus et inde tractantibus, placuit dominum papam consulere super hoc. Et sic unusquisque rediit in locum suum.

Hoveden,
355. a. 50,
very briefly.

The bishops
meet at
Woodstock,
August 16,
and deter-
mine to con-
sult the
pope.

August. *De archiepiscopo Coloniensi, qui venit in Angliam in peregrinatione ad Sanctum Thomam.*

The arch-
bishop of
Cologne and
count of
Flanders
come on pil-
grimage to
Canterbury.

Post paucos igitur dies, venit Cantuariam archiepiscopus Coloniæ,¹ in peregrinatione ad Sanctum Thomam, habens secum Philippum comitem Flandriæ. Quorum prænunciato adventu, venit eis obviam rex, suscipiens eos apud Doveram, cum omni gaudio et honore: et facta peregrinatione, duxit eos rex Lundoniam; ibique diu tractavit cum eodem archiepiscopo, de facienda pace inter ipsum et ducem Saxonie. Calumniabatur enim archiepiscopus ducem, de sibi illatis ab eo injuriis.

Hoveden,
355. b. 23,
much
shorter.

¹ Philip of Heinsberg, 1167–1191. He had obtained for himself and his successors the duchy of Westphalia and Angria, on the deprivation of Henry the Lion in 1180.

Hoveden,
355. b. 25,
shorter.

At rex iram archiepiscopi adeo mitigavit, quod promisit, se duci fidem servaturum, et eum in amorem recepit; atque inter cætera, quæ archiepiscopus ex parte domini sui Friderici imperatoris a rege Angliæ petierat, impetravit, ut Ricardus comes Pictaviæ, filiam imperatoris duceret in uxorem; factaque ex utraque parte securitate, archiepiscopus repatriavit.

A.D. 1181.
August.
The king makes peace between the archbishop and Henry the Lion.
fo. 107 v.
Richard is to marry the emperor's daughter.
John and Geoffrey invade the territories of Richard, who retaliates.

Interim¹ comes Gaufridus Britanniae, et Johannes frater ejus, filii regis, magnum congregaverunt exercitum, et in manu hostili intraverunt in terram Ricardi comitis fratris eorum, et villas succenderunt, et prædas abduxerunt; similiter faciebat comes Ricardus de terra Gaufridi fratris sui. Quod cum audisset pater eorum rex, mandavit ut properarent ad illum in Angliam. Qui venientes, in omnibus se patris sui consiliis exhibuerunt.

They are summoned to England.

Interea appropinquante festo Sancti Andreae, rex et filii sui, et Alienor regina, et dux et ducissa Saxoniae, venerunt Lundonias, per mandatum regis, ubi Walterus Lincolniensis, et Ricardus Wintoniensis, et omnes fere episcopi Angliæ, abbates et priores diocesis ecclesiae Cantuariæ, et prior Cantuariæ cum saniori consilio capituli sui, ad eligendum archiepiscopum convenerant.² Convenerant autem per mandatum regis, Hugo Dunelmensis episcopus cum canonicis Sancti Petri Eboracensis, ad eligendum ecclesiae Eboracensis archiepiscopum. Congregatis itaque omnibus in capitulo Westmonasterii, et tractantibus de his negotiis, facta est electio illa ab episcopis iv^{to} nonas Decembris. Prior vero Cantuariæ et monachi nitebantur modis omnibus ut ipsi eligerent; sed episcopi nullo modo voluerunt; sed Gillebertus episcopus Lundoniensis, qui de jure sui episcopatus primam vocem habebat, elegit Baldewinum episcopum Wigorniae, quondam abbatem de Forde, in archiepiscopum Cantuariæ.

November.
Council at Westminster to elect archbishops of Canterbury and York.

Dec. 2.
The election of the archbishop of Canterbury.

Hoveden,
355. b. 5.

¹ *Interim*] comes P. ins. B., but marked for erasure.

² *convenerant*] om. B.

A.D. 1184.
Dec. 2.
Baldwin
bishop of
Worcester
elected by
the bishops:
Theobald of
Ostia by the
monks.

Prior vero et monachi Cantuariæ assensum præbere noluerunt electioni episcoporum; sed ad dominum papam se appellasse dixerunt, et elegisse sibi et ecclesiæ pastorem episcopum de Oist, qui fuerat abbas de Clunia,¹ et sic confusi a curia recesserunt.

Et episcopi cum electo suo processerunt ad regem in thalamo, et ibi obtulerunt eum illi; quem in osculo recepit rex, et Ricardus comes Pictaviæ, et Gaufridus comes Britanniae, et Johannes frater eorum. Hoveden, 355. b. 9.

The monks
incline to
submission.

Statimque rex, per consilium eorum, misit nuncios, qui inducerent monachos Cantuarienses ad electionem episcoporum jam factam consentire. Nuncii vero redeuntes dixerunt, quod licet invenissent priorem et monachum inprimis renitentes, tamen credebant, et certam spem habebant, quod ad effectum bene res perveniret.

Dec. 3.
William,
prior of
Bristol,
elected
bishop of
Llandaff (?)

In crastino vero post prædictam electionem factam, clerici episcopatus de Bangor, elegerunt sibi in episcopum Willelmum priorem de Bristou,² rege assensum præbente spontaneum. Hoveden, 356. a. 9, shorter.

Death of
Magnus,
king of
Norway,

Eodem anno, Suerus apud Norwagiam, occiso rege Magno, regnum obtinuit. Hoveden, 356. a. 10.

Eodem anno, Johannes Cumin archiepiscopus transfretavit in Hiberniam.

and other
great persons.

Eodem anno obierunt Walramnus episcopus Rofensis; et Girardus de Pucella episcopus Cestriæ, et comes Simon de Hunteton,³ Jocelinus Salesbiriensis episcopus, et comes de Warwic.⁴ Hoveden, 355. b. 34.

Henry sends
Geoffrey
into Nor-
mandy.
fo. 108 r.

Factis itaque supradictis electionibus, rex pacem fecit inter filios suos, coram multitudine tunc congregata; misitque Gaufridum filium suum in Normanniam cum

¹ Theobald, cardinal bishop of Ostia, who had been abbot of Cluny, and was a very faithful friend to the monks of Canterbury.

² William of Saltmarsh, prior of S. Augustine's, Bristol, was bishop

of Llandaff from 1186 downwards. Bangor was not vacant at this time. Clearly we ought to read Llandaff for Bangor in the text.

³ Mentioned above, p. 317.

⁴ William de Beaumont.

cæteris custodibus ad custodiendum eam ; retentis secum A.D. 1184.
December.
Ricardo et Johanne fratre ejus.

Hoveden,
355. b. 11.

Jamque redierunt nuncii regis a Cantuaria. Quibus The king
visits Can-
terbury, and
brings the
prior and
officers to
London,
where, on
Dec. 18,
they elect
Baldwin to
the arch-
bishopric.
admonitus rex, in spe perficiendi negotium ivit Can-
tuariam. Et in crastino, statim Lundonias rediens
adduxit secum Alanum priorem Sanctæ Trinitatis, et
sanio rem partem capituli. Qui convenientes in unum
in capitulo Westmonasteriensi, die Dominica, scilicet
xvii^o. kalendas Januarii, in festo Sanctæ Barbaræ
virginis, elegerunt in archiepiscopum prædictum Balde-
winum. Et ne viderentur assensum præbuisse electioni
episcoporum, proruperunt in voce exultationis, canen-
tes *Te Deum laudamus*, perducentes cum cantico ad
altare ; osculatumque a fratribus reduxerunt, et sicut
electum suum regi obtulerunt ; qui eum iterum in
osculo recepit ; similiterque filii regis Ricardus et
Johannes.

De guerra inter regem Franciæ, et comitem Flandriæ.

Eo tempore Philippus rex Franciæ, volens vindicare War be-
tween the
king of
France and
the count of
Flanders.
injurias sibi illatas a Philippo comite Flandriæ, ho-
mine suo ligio ; maxime quia noluit ei dare terram de
Vermundoys, quam ille promiserat cum nepte sua, nec
his stare juri voluit, de suis et de alienigenis plurimo
congregato exercitu, intravit terram prædicti comitis in
manu potenti et brachio extento, et civitates, villas et
castella succendit, et munitiones cepit. Omnia mœrore
plena et horrore erant, quæcunque contingebant Brai-
baceni, quorum copiam rex adduxerat. Comes vero
non sustinens conflictum gentis regiæ, etiam cum se-
cum haberet Willelmum de Albemara, qui venerat sibi
in auxilium, sed fugiens de loco ad locum, jamque de-
sperans de evasione, misit ad Fredericum imperatorem The count
seeks aid
from the
emperor
Frederick.
Romanorum, petens auxilium contra regem Franciæ, et
promittens quod, si voluisset regnum Franciæ Romano
subjicere imperio, fideliter eum cum omni gente sua
juvaret. Idque de facili fieri asserebat, tum quia puer

A.D. 1184. ipse rex; tum quia ipsum odio habebant plures de ma-
The count of Hainault had fortified a castle in Flanders when the count was in England. joribus regni; tum etiam quia longe inferior fuerit
 imperatore in armis, et hominibus et divitiis impoten-
 tior. Exstitit sane causa principalis inter regem et
 comitem gwerræ, quia cum esset in Anglia cum archi-
 episcopo Coloniae, comes de Haynou, pater reginae
 Franciæ, firmavit quoddam castellum in terra comitis
 Flandriæ.

November. Quod cum comiti nunciatum esset, rediit in Flan- Hoveden, 355. b. 29, shorter.
The count invades Hainault. driam, et cum eo archiepiscopus Coloniae. Statimque
 congregato exercitu, intraverunt terram comitis de Hay-
 nou; comite Flandriæ ex una parte, et archiepiscopo
 ex altera parte, terram prædicti comitis devastantibus.

The pope refuses his consent to the marriage of William the Lion with Matilda. Interim redierunt a curia domini papæ nuncii regis
 Scotiæ, quos miserat pro quærenda licentia ducendi
 filiam ducis Saxoniae, in uxorem, sed impetrare non
 potuerunt propter propinquitatem cognationis, ut supra-
 dictum est.

fo. 108 v. Eodem anno obiit in Normannia Rogerus¹ Sagiensis
Death of Froger of Seez, and the empress Beatrice. episcopus; et imperatrix,² uxor imperatoris Frederici, et
 filia eorum quam ducturus erat Ricardus comes Pic-
 taviæ, ut supradictum est.

November. Interim sollicitus rex de pace facienda inter impera- Hoveden, 355. b. 42.
Henry sends Hugh of Nunant to reconcile the emperor Frederick with Henry the Lion. torem et ducem Saxoniae, misit Hugonem de Nonante,
 archidiaconum Lexoviensem,³ et quosdam alios de cle-
 ricis et familiaribus suis, ad papam Lucium, suppli-
 cans ut ipse iram imperatoris mitigaret versus ducem
 Saxoniae. Venientibus itaque ad curiam summi pon-
 tificis in Veronia civitate Longobardiæ, et moram ibi
 cum papa facientibus nunciis, advenit imperator ad
 colloquendum papæ.⁴ Ad cujus instantiam concessit
 imperator duci Saxoniae licentiam redeundi in patriam.

¹ Froger, bishop 1159-1184, d. Sept. 12. He had been almoner to the king.

² November 15.

³ *Lexoviensem*] Luxoviensem, B.

Nephew of Arnulf of Lisieux, and bishop of Coventry 1188-1198.

⁴ The pope and emperor met at Verona, Nov. 4, 1184. R. de Diceto, 624.

Hoveden,
355. b. 50.

Et relaxavit ei sacramentum, quod ipse in recessu præstiterat, scilicet se nunquam in terram suam reversurum, nisi de mandato et licentia ipsius. Et summus pontifex absolvit eum a juramento quod fecerat imperatori.

A.D. 1184.
November.
The emperor
pardons
Henry the
Lion.

Hoveden,
355. b. 52.

Eodem anno, post obitum Thomæ filii Bernardi,¹ qui post discessum Alani de Novil, fuit magister forestarius et justitiarius per totam Angliam, dominus rex divisit forestas suas in Anglia in plures partes, et unicuique parti præfecit quatuor justitiarios, scilicet duos clericos et duos milites. Et constituit in unaquaque parte duos servientes de domo et familia ipsius: custodes venationis et viridis, super omnes forestarios alios, tam regis quam baronum et militum. Et postea fecit prædictos justitiarios et servientes jurare, tactis sacrosanctis evangeliiis, quod subscriptas assisas de foresta servarent.

The king
makes new
regulations
as to the
forests.

Assisa de Foresta.

“Prima assisa Henrici regis. Primum defendit, quod nullus ei forisfaciat de venatione sua, nec de forestis in ulla re: et ne confidant quod habeant misericordiam de illis propter catella sua, sicut usque huc. Nam si quis ei a modo forisfecerit, et ratione convictus fuerit, plenam vult de eo justitiam fieri, qualis fuit facta tempore Henrici avi sui, ut amittat oculos et testiculos.

Assize of
the Forests.

“Item defendit quod nullus habeat arcus, neque canes neque leporarios in foresta sua; nisi habeat ipsum regem ad warrantum; vel aliquem qui warrantizare possit.

“Item quod nullus vendet vel donet ad vastum vel destructionem bosci sui, qui sit in foresta regis; sed bene concedit, quod comites et barones et franco tenentes, capiant de boscis eorum quod necesse fuerit sine wasto; et hoc per visum forestarii regis.

“Item præcepit rex, quod sui forestarii capiant curam de forestariis militum et aliorum qui habent boscos in forestis suis; et quod bosci non destruantur. Nam sciant bene illi quorum bosci fuerint destructi, quod de ipsis vel de illorum terris capietur emendatio, et non de alio.

¹ Alan de Nevill was chief justice of forests, 1166–1176, and Thomas Fitz Bernard, 1178–1184.

A.D. 1184. "Item quod forestarii sui jurent, quod secundum omne
 Assize of " posse suum tenebunt istam assisam de forestis suis; et
 the Foresta. " quod non vexabunt milites neque alios probos homines de
 " hoc quod rex concedit eis de forestis suis."

De conjunctione planetarum.

Astrological Eodem anno astrologi tam Hispanenses quam Si- Hoveden,
 prophecies. culi, et universi fere orbis conjectores tam Græci quam 356. a. 11.
 Latini, unam eandemque proferentes sententiam de
 conjunctione planetarum, [scripserunt].

fo. 109 r. "Corumfiza.¹ In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Hoveden,
 " Amen. Novit Deus Omnipotens et ostendit ratio numeri, 356. a. 11.
 " quoniam planetæ, tam superiores quam inferiores, con- Rigord,
 " venient in Libra, scilicet Septembri, anno ab Incarnatione p. 178.
 " Domini M^oC^oLXXX^oVI^o., anno vero Arabum quingentesimo oc-
 " togesimo secundo. Præcedet autem in eodem anno illam
 " conjunctionem, solis eclipsis particularis, igneique coloris, in
 " prima scilicet hora vicesimæ primæ diei mensis Aprilis,
 " quam præcedet eclipsis lunæ totalis, ejusdem mensis Apri-
 " lis scilicet die quinto, prima hora noctis quæ præcedet diem
 " Mercurii, si Deus voluerit, immo quia Deus volet, et vo-
 " luit, et semper vult, et non desinet hoc voluisse. Anno
 " etiam prædicto, planetis jussu Dei, in unum concurrentibus,
 " in Libra, in signo scilicet ærio et venenoso cum cauda
 " Draconis ibidem existente, terræ motus accedet mirabilis in
 " regionibus, præcipue in quibus fieri consuevit; destruetque
 " loca terræ motibus consueta, ærumnisque perditionis ob-
 " noxia. Nam partibus occidentis orietur ventus vehemens et

¹ *Corumfiza*] According to Hoveden this was the name of the astrologer, Corumphira. The conjunction of the planets was looked for with great alarm both in East and West. Great hurricanes and earthquakes were predicted. The prophecy signally failed, and was afterwards interpreted in the East as referring to the irruption of the Tartars, under Jenghiz Khan. Modern Universal History, ii. 12. The author of the Annales Marbacenses

(v. Urstisius, Script. ii. 85) mentions that the prophecy failed in the West, "ut probaretur sapientia mundi hujus stultitiam esse apud Deum." He refers to John of Toledo as the author of it. The author of the Itinerarium Regis Ricardi, i. 1, understands it to refer to the events in Palestine in 1187. Rigord, v. Philippi, 178, ed. Pithæus, asserts the entire failure. The dates of the eclipses are right.

Hoveden,
355. a. 30.

“ validissimus, denigrans aera et foetore corrumpens venenoso. A.D. 1184.
 “ Inde mortalitas et infirmitas perplures occupabunt, et audi- Astrological
 “ entur fragores et voces in aere, tristificantes audientium prophecies.
 “ corda. Et elevabit ventus arenam et pulverem a superficie
 “ terræ, operietque civitates in planitie sitas, et maxime in
 “ arenosis regionibus. In quinto climate scilicet destruetur pe-
 “ nitus Mecha, [Balsara,] Baladac, Babilonia; nec aliqua relin-
 “ quetur quin terra operiatur, et destruentur arena et pulvere,
 “ ut fere fiant inhabitabiles regiones Ægypti et Æthiopiæ. Et
 “ ab Occidente pertinget hæc calamitas usque in partes Ori-
 “ entis. In partibus vero occidentalibus, orietur discordia,
 “ fient seditiones in populo: et erit unus ex his qui infinitos
 “ congregabit exercitus, facietque bellum secus ripas aquarum;
 “ in quo tanta strages efficietur, quod impetus sanguinis effusi
 “ undis excrescentibus adæquabitur. Pro certo habeatur a
 “ singulis, quod futura conjunctio mutationes regnorum, ex-
 “ cellentiam Francorum, Saracenicæ gentis destructiones, et
 “ Christi legis pietatem majorem et exaltationem maximam,
 “ et eorum qui postmodum nascuntur, prolixiorem vitam,
 “ quicquid dicant alii, mihi significat Deus, si voluerit.

1“ *Item de supradicta planetarum conjunctione.*

Hoveden,
356. b. 39.

“ Universis litteratis, et præcipue scholaribus ad quorum Trance of
 “ præsentiam præsens pagina pervenerit, Anselmus Wygor- a lay brother
 “ nensis monasterii frater humilis, in Domino salutem. Mira- at Wor-
 “ bilis Deus in sanctis Suis, et operibus; Qui miracula pro cester.
 “ Suis nunquam cessat operari. Et quia nemo ponit lucem
 “ sub modio, sed super candelabrum, ut luceat universis; mi-
 “ raculum supra modum mirandum est mirabile, quod in
 “ domo nostra contigit pridie kalendas Novembris, ut ad
 “ absentium saltem scripto posset devenire notitiam, in scripto
 “ commendavi. Noscat itaque vestra discretio quod quidam
 “ fratrum nostrorum, ex toto laicus, cum in mentis excessu
 “ laborasset, novem diebus et novem noctibus velut exanimis,
 “ ante quoddam altare prostratus in modum crucis jacuit. Et
 “ quia vir religiosus erat, et sanctæ conversationis frater,
 “ nullus nostrum ausus erat eum inde remove. In decima
 “ vero die, hora tertia, voce submissa modoque lamentabili,

1 Hoveden places between these two precious documents another explanation of this conjunction of the planets by William the astro-

loger, clerk of John constable of Chester; and Rigord has another by the wise men of Egypt, p. 179.

A.D. 1184. " mira tamen lamentatione versus istos decies aut sæpius, eo Hoveden,
356. b. 50.
November. " ordine quo hic scribuntur repetendo cecinit:

fo. 109 v°.
Poem re-
peated by
the lay
brother
during his
trance.

" Humani generis casum, subitamque ruinam
 " Infert huic orbi perniciosa lues,
 " Ætatis teneræ pueros premit unica clades,
 " Cum senibus pariter est peritura nece.
 " Corporis aerii vitio liquor inficietur,
 " Totaque lethifero rore madebit humus;
 " Hinc miseranda lues orietur et unica clades;
 " Unica causa necis, unica causa mali.
 " Nam simul Herculei Sol tanget terga Leonis,
 " Exuret geminus viscera sicca calor.
 " Si tunc mille forent Lacheses, et cuique manus tot,
 " Atropos occaret omnia fila simul.
 " Mortis enim gladio populi peccata piabit
 " Ultio digna Dei; me miserum! quid agam?
 " Ecce! micat gladius, qui totum conteret orbem.
 " Ecce! manus Domini! quo miser hinc fugiam?
 " Ecce furor Domini; fugiamne vel hic latitabo?
 " Quove Deum fugiam? cum sit ubique Deus.
 " Si nequeat flecti precibus divina voluntas,
 " Granum cum palea conteret ira Dei.
 " Ecce necesse probat sententia philosophorum,
 " Rursus in antiquum cuncta redire chaos.
 " Sic tamen esse nequit, quia constat quæque fuisse
 " Plurima, quæ veluti sunt modo semper erunt.
 " Jam super astra feror, videoque relatus ad astra
 " Luminibus clausis, solis utramque domum;
 " Nox sine sideribus lunaque, dies sine sole,
 " Est, sed cum sit ita, nescio cur sit ita.
 " Sidus Mercurii Venerisque Jovisque latent nunc,
 " Non sunt, vel si sunt, deseruere polum.
 " Toto Zodiaco passim spatiantur et errant
 " Mars et falciferi stella nociva senis.
 " Mars ferit ense, ferit Saturnus falce nociva,
 " Rebus in humanis nititur esse nocens.
 " Hinc feror ad Stygii nunc lubrica regna tyranni,
 " In quibus æternæ sunt et erunt tenebræ.
 " In tantis tenebris nec sol, nec luna, nec ignis
 " Sufficit huic mœsto lumina ferre loco.
 " Hinc labor atque dolor, et inextricabilis ardor,
 " Hæc gravis est miseris pœna parata reis;
 " Hic sonat assidue carmen lacrymabile, væ, væ!
 " Quantæ sunt tenebræ, quæ loca, væ mihi! væ!
 " Cerberus ante fores furit, et tria guttura pandit,

Hoveden,
357. a. 38.

A.D. 1184.
November.

“ Tres simul horrendos mittit ab ore sonos.
 “ Atria tres furiae servant, Allecto, Megæra,
 “ Tisiphone, quarum vultibus horror inest,
 “ Horridus aspectus, et foedus anhelitus oris,
 “ Voxque velut tonitrus gutture rauca sonat.
 “ Omnibus est sceleris innata malitia mentis;
 “ Omnibus est animus pronus ad omne scelus.
 “ Ore tenus media sitiens stat Tantalus unda,
 “ Quæ, ne potet eam, semper ab ore fugit,
 “ Sisyphus hic ingens saxum revolubile volvit
 “ Semper, ut ipsius sit sine fine labor.
 “ Ille vorax vultur Tityi vorat usque jecur, quod,
 “ Ut semper pereat, non nisi pene perit.
 “ Quosdam dira fames, quosdam sitis aspera, quosdam
 “ Opprimit atque domat absque quiete labor,
 “ Hos frigus stringit, alios calor ignis adurit,
 “ Quemlibet, ut meruit, hic sua poena gravat.
 “ Omnibus introitus, nulli patet exitus, omnes
 “ Devorat et furiis deputat iste locus.
 “ Tisiphone, diris conjuncta sororibus, illis
 “ Distribuit poenas, quas meruere pati.
 “ Nunc Styga, nunc Lethen, nunc linquo reis Acherontem, fo. 110 r.
 “ Ad superos iterum vixque revento gradum.

“ Cum autem hunc extremum versum recitasset, ultimo ad
 “ se reversus, et velut somno foret excitatus, caput erexit, et
 “ quendam fratrum, qui admirandi causa illuc cum reliquis
 “ venerat, acutissimo intuitu respiciens, ait:

“ Ne me mireris, oro, quia tu morieris,
 “ Te gravis et subitus subruet interitus.

“ Post hæc autem ad conventum oculos convertens, non
 “ minus eleganter quam si ab infantia Tulliana eloquentia
 “ ditatus esset, quædam tunc futura Latino prædixit eloquio.
 “ Unde, quia postea contigerunt ut prædixerat, stupore repleti
 “ plurimo, ut nobiscum mirarentur plurimi, versus quos ille
 “ laicus composuit qui nunquam ullas cognoverat litteras, de
 “ scholis ad scholas propter fabulas quas innectit mittere
 “ decrevimus, ut eorum examine nostra ventiletur contro-
 “ versia. Quidam autem propter fabulas innexas cætera de-
 “ spiciunt; alii vero, sub quodam integumento, quoniam in
 “ pluribus ita accidit ut prædixerat, fabulas et veritatis typum
 “ habere conantur ostendere. Et quia in nullo aliter accidit
 “ quam prædixerat, frater cujus obitum prædixit, eadem die
 “ dentes conterendo, vitam cum summo dolore terminavit.
 “ Quo facto, frater ille, qui versus illos prædixerat, in fletum

He recovers
from his
trance, and
his pro-
phesies
come true.

A.D. 1184.
November.
His death.

“ prorumpens, in singulorum præsentia quid in hac vita deli-
“ querat, corde contrito confiteri non erubuit; et, [ut] decuit
“ virum religiosum, cum summa devotione, communionem
“ suscepit; qua suscepta statim emisit spiritum, dicens, ‘ In
“ ‘ manus Tuas, Domine, commendo spiritum meum.’ ”

Hoveden,
367. b. 22.

His auditis, fiebat pavor mortis in populo.¹

Incipit historia primæ peregrinationis Jerusalem.

Baldwin IV.
sends the
patriarch
Heraclius
and the
masters of
the Temple
and Hospi-
tal to ask
aid of
Henry II.
as his heir.

Anno ab incarnatione Domini M^oC^oLXXX^oIV^o, Baldewi-
nus leprosus rex Jerusalem, et Templarii, et Hospitalares,
et cæteri potentiores regni illius, videntes se non diu
posse resistere Saladino, nisi celerem succursum haberent
a regibus et principibus Christianis, miserunt ad Henri-
cum regem Angliæ, Heraclium sanctæ civitatis Jero-
solimæ patriarcham, et summos Templi et Hospitalis
magistros, cum vexillo regio, et clavibus sepulcri Domini
et Turris David, et civitatis Jerusalem, postulantes ab
eo celerem succursum, sicut ab eo ad cujus nutum reg-
num Jerosolimitanum de jure hæreditario prædecessorum
suorum spectabat. Ut autem sciatur jus, quod præ-
fatus rex Angliæ habebat hæreditarium in regno Jero-
solimitano, scriptum est hoc.

Hoveden,
368. a. 29,
shorter.

Sketch of
the history
of the king-
dom of
Palestine.

Notandum, quod per prædicationem papæ Urbani,
Heraclio,² (non isto de quo superius fit mentio, sed alio
quodam,) tunc temporis existente sanctæ civitatis Jeru-
salem patriarcha, dux Godefridus de Builun, et Robertus
Curhose, dux Normanniæ, filius primogenitus Willelmi
Bastard, qui regnum Angliæ sibi bellando subjugaverat,
et Ramundus comes de Sancto. Ægidio, et Bomundus
senior, crucem susceperunt. Et exemplo illorum, de
diversis Christianorum regionibus nonnulli susceperunt

¹ Hoveden omits this sentence,
and informs us that the dismay of
the people was relieved by the pub-
lication of a prophecy sent by Fara-
mella, son of Abdelabi of Cordova,

to John, bishop of Toletto, which
he gives.

² The patriarch at the time of
the first crusade, was called Simeon.
W. Tyr. i. 11. Cf. Hoveden, 363.
a. 10.

crucem, et illos præfatos viros principes super se constituerunt. Et peregre profecti, venerunt in terram Jerosolimitanam, quæ tunc temporis tota fere erat, cum sancta civitate Jerusalem, sub imperio paganorum. Supra quos paganorum exercitus, quidam paganus, crucis Christi inimicus, nomine Curbarand, princeps erat constitutus; sed devicto illo et interfecto a Roberto, duce Normanniæ, in duello, supradicti principes Christianorum ceperunt civitatem Antiochiæ et sanctam civitatem Jerusalem. Raimundus vero, comes de Sancto Ægidio, sine aliorum prædictorum principum auxilio, obsedit civitatem Tripolis, quæ tunc erat in manu paganorum. Et ut illud commodius obtineret, firmavit ante civitatem castellum forte in monte excelso quod usque in hodiernum diem dicitur Mons Peregrinorum, per quod et civitatem illam fortiter expugnavit, et viriliter obtinuit. Unde usque in hodiernum diem ibidem dicitur ab universo clero et populo, quod prædictus comes de Sancto Ægidio et hæredes sui, sunt domini eorum justi et perpetui, licet ipsi illam dedignentur possidere.

A.D. 1184.
Sketch of
the history
of the king-
dom of
Palestine.

fo. 110 v°.

Cum autem, ut supra dictum est, civitas sancta Jerusalem erepta esset a manibus paganorum, qui eam diu possederant, universus Christianorum exercitus elegit Robertum ducem Normanniæ, et voluit constituere eum regem in civitate Jerusalem; sed ipse noluit ibi rex fieri. Audierat enim per multorum relationem, quod Willelmus Ruffus frater suus, qui patri suo Willelmo Bastard succedens, in regno Angliæ rex effectus, postquam in regimine Angliæ xiii. annos consummaverat, a quodam commilitone suo, in venatu, ictu inopinato percussus obiit.¹ Sed justo Dei judicio, antequam prædictus dux Normanniæ, qui regnum Jerosolimitanum refutaverat, venisset in Angliam, Henricus frater suus rex fuit factus. Qui eum, post multas debellations hinc inde factas inter eos, tandem devicit, in

Robert
duke of
Normandy
refused the
crown.

¹ This is a mistake. Godfrey of Bouillon was elected king of Jerusalem July 23, 1099. William Rufus perished August 2, 1100.

A.D. 1184. prælio campestri apud Tenercheb in Normannia, et excæcavit eum, et tenuit in carcere in castello quod dicitur Chorf in Anglia, usque ad diem mortis suæ.

Election of
Godfrey of
Bouillon
(A.D. 1099).

Videntes itaque principes exercitus Christianorum, quod dux Normanniæ nequaquam regnum Jerosolimitanum susciperet; elegerunt sibi in regem ducem Godefridum de Buillun. Qui rex effectus in sancta civitate Jerusalem, ibidem nunquam coronari voluit; Hoveden, 294. b. 39, shorter.

dicens quod nunquam coronam portare præsumeret, ubi Christus coronam spineam portavit. Hic Godefridus de Builun, primus rex Christianorum Latinorum in civitate Jerusalem, (quia antea dum esset in manu Christianorum dominabantur in ea Griffones Christiani,) decessit sine prole. Cui successit in regnum Baldewinus frater ejus, et factus est ibi primus rex Latinorum

Baldwin I.,
1100.

coronatorum. Cui successit filius¹ ejus, qui decedens sine prole virili, unicam habebat filiam, sibi in regno successuram. Quæ cum esset adulta, barones regni miserunt post decessum patris ejus, pro Fulcone fratre uterino² Gaufridi comitis Andegaviæ, et dederunt illi prædictam puellam in uxorem, et fecerunt illos regem et reginam in civitate Jerusalem. Iste Fulco rex genuit ex illa Baldewinum et Aumaricum: Baldewinus

Fulk of
Anjou, king
1131.

Baldwin
III., 1144.

vero successit patri suo in regnum. Baldewinus autem decessit sine prole, et Aumaricus frater ejus successit ei. Iste Aumaricus regnavit undecim annis, et genuit Baldewinum leprosum, et duas filias; quarum primogenita dicebatur Sibilla, altera N.³ Baldewinus Mesellus

Amalric I.,
1162.

Baldwin IV.,
1173.

successit patri in regnum, et regnavit duodecim annis, et noluit uxorem accipere; sed per consilium baronum suorum misit pro Willelmo filio Marchionis de Munferranð, et dedit illi in uxorem Sibillam sororem suam,

fo. 111 rº.

¹ Baldwin II. was a cousin, not a son, of Baldwin I. He had two daughters, and Fulk married Millicent during her father's life.

² *fratre uterino*] A mistake.

Fulk was father, not brother, to Geoffrey.

³ *N.*] Isabella, afterwards wife of Conrad of Montferrat. Hoveden calls her Milisent.

Hoveden,
295. a. 3.

cum comitatu de Joppen; qui genuit ex ea Baldewinum puerum, quem Baldewinus Mesellus constituit sibi hæredem; et in vita sua deposuit seipsum a regno, et tradidit illud Baldewino nepoti suo, et eum coronari fecit, et paulo post obiit. Puer autem ille duobus annis regnavit, et mortuus est, sed Willelmus pater ejus antea obiit. Sibilla vero uxor ejus, mater Baldewini pueri, nupsit Gwidoni de Lizinan. Qui postea Gwido et Sibilla successerunt in regnum, ut in subsequentibus elucidius dicetur.

A.D. 1184.
Baldwin IV.
makes his
nephew his
heir.

Baldwin V.,
1185.

Guy of
Lusignan,
1186.

Iste vero Gwido, rex Jerusalem, habito prælio campestri cum Saladino rege Babiloniæ, Crucem Sanctam et civitatem Jerusalem, et fere totam terram Jerosolimitanam perdidit, et ipse captus est in prælio illo. Sed Sibilla uxor ejus liberavit eum, data pro redemptione ejus civitate Aschalona. Et sciendum, quod ab illa hora, qua Godefridus de Buillun et cæteri principes Latini adquisierunt terram Jerusalem, fuerunt anni quater viginti et septem, usque ad illud tempus in quo rex Gwido illam perdidit. Hæc ad præsens de his sufficiant; et procedamus in narratione historiæ.

Battle of
Hittin
(1187).

Est itaque sciendum, quod Gaufridus, comes Andegaviæ, frater¹ supradicti Fulconis, regis Jerusalem, genuit Henricum regem Angliæ ex ea quæ fuit imperatrix Romanorum, filia Henrici regis senioris, filii Willelmi Bastard, qui Angliam debellavit et vicit.

Relation-
ship of
Henry II.
and Bald-
win IV.

Huic Henrico, filio Matildis imperatricis, filio Gaufridi fratris¹ Fulconis regis Jerusalem, Baldewinus rex Jerusalem leprosus, et principes terræ illius, miserunt Heraclium Sanctæ Civitatis patriarcham, et summos Hospitalis² et Templi magistros, cum supplici deprecatione, ut celerem succursum faceret terræ illi sanctæ, in qua steterunt pedes Domini. Sed magister Templi³ in procinctu itineris obiit; et cæteri duo, scilicet Hera-

Mission of
Heraclius to
England.

Death of
the master
of the
Temple.

¹ *frater*] See above, p. 330, note
² Roger de Moulins.

³ Arnold de Toroge died at Verona in 1184, on his way. Diceto, 625.

A.D. 1184.
Lucius III.
gives letters
to Henry II.

clius patriarcha, et summus Hospitalis magister, transitum facientes per Lucium summum pontificem, intraverunt ab eo litteras ad Henricum regem Angliæ in hac forma.

“ *Epistola Lucii summi pontificis ad Henricum regem Angliæ.*

Lucius III.
urges on
Henry II.
the duty of
going on a
crusade.

fo. 111 vº.

“ Lucius episcopus, servus servorum Dei, Henrico illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Cum cuncti¹ prædecessores tui, præ cæteris terræ principibus, armorum gloria et animi nobilitate longe retro claruerunt; eosque fidelium populus habere in sua didicerit adversitate patronos; merito ad te, non tam regni sed paternarum virtutum hæredem, quadam securitate præsumpta recurritur, ubi populo Christiano imminere periculum, immo exterminium, formidatur; ut per brachium regis magnitudinis, membris Ejus impendatur præsidium, Qui te, ut ad tantæ gloriæ et prælationis apicem pervenires, Sua pietate concessit, et te contra Sui nominis impugnatores nefarios murum inexpugnabilem ordinavit. Proinde novit serenitas tua, jam crebris et modestis super hoc pulsata querelis, qualiter terra illa sancta, specialis hæreditas Crucifixi, in qua nostræ salutis prænunciata sunt mysteria, et ipsius rei exhibitione completa, quam Ille Qui cuncta condidit, in Suam sortem peculiari privilegio deputavit, perfidæ et spurcissimæ gentis attrita et convallata pressuris, nisi ei celeri remedio quamcitius succurratur, prona sit ad ruinam; et inde, quod absit, sustineat irreparabilem Christiana religio jacturam. Ille enim Saladinus, sancti et tremendi nominis immanissimus persecutor, ita spiritu furoris excanduit, et totius nequitie suæ vires ad internecionem populi fidelis exercet, ut nisi immanitatis ejus vehemens impetus quasi obituris obicibus reprimatur, certam spem fiduciamque suscipiet, quod influat Jordanus in os ejus, et terra vivifici Sanguinis aspersione consecrata spurcissimæ superstitionis illius contagio polluetur; et quam gloriosi et nobiles prædecessores tui a dominio gentis incredulæ multis et magnis periculis exemerunt, rursus nefando tyranni dominio subjugetur. Ob hanc itaque necessitatis et imminentis doloris instantiam, magnificentiam tuam apostolicis litteris duximus exorandam, immo dilatatis præcordiis summa acclamatione pulsandam, quatenus ad honorem Ipsius respiciens, Qui te constituit in sublime, et

Hoveden,
353. a. 43.
Gir. Camb.
De Inst.
Pr. ii. 25.
W. Newb.
III. 12.

Job. xl. 18.

¹ cuncti] inclyti, Newburgh.

Hoveden,
358. a. 14.

“ juxta nomen magnorum qui sunt in terris, nomen tibi con-
“ tulerit gratiosum; ad desolationem præfatæ terræ pietatis
“ studio te convertas. Et ut Ejus confusio in hac parte tolla-
“ tur, Qui pro te in ipsa terra voluit haberi ludibrio; operam
“ adhibeas efficacem quatenus, prædecessorum tuorum ves-
“ tigia subsecutus, quam ipsi de principis tenebrarum faucibus
“ eripuerunt, in cultu Magni Dei per tuam diligentiam, auxi-
“ liante Deo conservetur. Eo autem curiosius celsitudinem
“ tuam in tanta oppressionis angustia convenit laborare, quod
“ terram ipsam regis præsidio intelligis destitutam, et totam
“ spem defensionis suæ ipsius procures in tuæ magnitudinis
“ duxerunt patrocinio collocandam. Quod inde clarius tua
“ serenitas potest agnoscere, quod summos terræ illius et
“ magnificos defensores, venerabilem fratrem nostrum Hera-
“ clium patriarcham, et dilectum filium nostrum magistrum
“ Hospitalis, ad tuam excellentiam destinarunt, ut ex ipsorum
“ præsentia, considerata dignitate, perpenderes quanta fuerit
“ necessitatis angustia, pro qua eorum sustinent tam diu
“ carere præsidio, ut per ipsos facilius ad vota sua tuam
“ devotionem inclinent. Viros igitur præfatos, tanquam ab
“ ipso Domino tibi destinatos, benigne suscipias et debita
“ caritate pertractes; eorum petitionibus tanto facilius ad-
“ quiescas, quanto suæ gravitatis et honestatis intuitu favor
“ et gratia est eis exhibenda. Sane recolat prudentia tua, et
“ sollicita secum meditatione revolvat, promissionem illam
“ qua de impendendo sæpeditæ terræ præsidio tuam celsitu-
“ dinem obligasti. Et ita te in hac parte cautum et studio-
“ sum exhibeas, ut te in tremendo judicio tua conscientia
“ non accuset, et Ejus Qui non fallitur, districti Judicis
“ interrogatio non condemnet.”

A.D. 1184.
Lucius III.
urges a new
crusade.

Hoveden,
358. a. 23.

Anno M^oC^oLXXX^oV^o, Henricus rex Angliæ, filius Matil-
dis imperatricis, tenuit curiam suam in Anglia apud
Windeshoveres, cum sollemni festo, die Nativitatis
Dominicæ, quæ tertia feria evenit.

Henry II.
keeps
Christmas
at Windsor.

Cui festo per mandatum ipsius interfuerunt Alienor
regina Angliæ, uxor ipsius, Ricardus comes Pictaviæ,
et Johannes, filii ipsius; et Henricus dux Saxonie
cum Matilla uxore sua, filia regis; et cum filiis et
filiabus suis. Præterea ad idem festum venerunt Hugo
Dunelmensis episcopus, et Walterus Lincolniensis, et
David frater regis Scotiæ, et multi de comitibus et
baronibus Angliæ. Quo peracto, rex perrexit usque

fo. 112 r°.

A.D. 1184.
December.
Richard
returns to
Poitou.

Geldefordam, et ibi dedit Ricardo, comiti Pictaviæ filio suo, licentiam redeundi in Pictaviam terram suam. Qui a patre suo recedens, transfretavit inter Dovere et Witsant.

A.D. 1185.
Henry keeps
New Year's
day and
Epiphany at
Winchester.

Return of
Hugh of
Nunant
from Ger-
many.

Henry II.
thanks the
emperor for
pardoning
Henry the
Lion.

Henry II.
sends some
of his
ministers
into France
to reconcile
Philip with
the count of
Flanders.

Dominus vero rex perrexit usque Wintoniam, et ibidem moram fecit in festo Circumcisionis et Epiphaniæ Domini. Dum igitur ipse ibi moram faceret, venerunt ad eum Hugo de Nonant et cæteri nuncii sui, quos ad papam Lucium miserat, et ad Fredericum Romanum imperatorem, pro negotio prædicti ducis Saxoniae. Cum vero rex a prædictis nunciis didicisset, tam verbo quam litteris domini papæ et imperatoris, quod omnes petitiones suæ, quas eis per illos nuncios suos de negotio ducis fecerat, plenius exauditæ et adoptatum finem consecutæ essent, gavisus est gaudio magno; et statim misit pro Alienor regina sua, et pro duce et ducissa, qui moram faciebant apud Windesovere. Quibus indicavit omnia quæ audierat de nunciis suis, qui redierant a curia domini papæ et domini imperatoris; et sic plurimum lætificavit ipsum ducem et ducissam. Et per consilium eorum remisit statim quosdam de familiaribus suis ad dominum papam et ad imperatorem, solvens eis grates super misericordia quam fecerunt cum duce et ducissa.

Interim Philippus rex Franciæ, et Philippus comes Flandriæ jam sæpius per consilium amicorum plures dies colloqui inter eos ceperant, de pace vel treugis inter eos faciendis; sed in nullo potuit inter eos venire; sed frequenter miserunt nuncios suos ad regem Angliæ, postulantes ut ad eos veniret, pacem vel treugas inter eos facturus. Ad quorum instantiam dominus rex misit in Normanniam, ut eorum colloquiis interessent, Walterum de Constantiis episcopum Lincolnensem, Johannem episcopum Norwicensem, Godefridum de Lucy archidiaconum de Richemund. Et dedit Waltero Lincolnensi episcopo, licentiam remanendi in Normannia, ad archiepiscopatum Rotomagi, ad quem

ipse electus fuerat; quia summus pontifex jam eum absolverat a cura pastoralis Lincolnensis ecclesiæ; et ratam habens electionem suam, confirmavit ei archiepiscopatum Rotomagensem,¹ et pallium ei misit. Sed antequam prædicti nuncii regis in Franciam venissent, rex Franciæ et comes Flandriæ treugas inter se ceperant, usque Nativitatem Sancti Johannis Baptistæ proximo venturam.

A.D. 1185.
February.
Walter of
Coutances
translated
to Rouen.
Truce
between
France and
Flanders.

Interim dominus rex Angliæ venit usque Nottingham, volens inde procedere usque ad Eboracum; sed non est profectus, quia nunciatum est ei quod Heraclius patriarcha urbis Jerosolimæ, et summus magister Hospitalariorum² Jerusalem venerant in Angliam. De quorum adventu dominus rex plurimum gaudens, iter ad obviandum eis cum festinatione arripuit, et ipsi obviaverunt sibi in villa quæ dicitur Radinges.

Henry
comes from
Nottingham
to Reading
to meet the
patriarch.

Hoveden,
358. a. 37,
shorter.

Qui statim ad pedes regis provolutus, cum fletu magno verba salutationis ex parte regis et universæ terræ Jerosolimitanæ proferebat; et post salutationem statim subjunxit;

fo. 112 v.
Address
of the
patriarch.

“Domine mi rex, Dominus noster Jesus Christus te
“ vocat, et clamor populi Dei te invitat, ad defensionem
“ terræ Jerosolimitanæ. Et ecce claves regni, quas rex
“ et principes terræ illius tibi per me transmittunt;
“ quia tu solus es, in quo post Deum fiduciam habent,
“ et spem salutis suæ. Veni ergo, domine, et noli
“ tardare; et eripe nos de manu inimicorum nostrorum,
“ et a persequentibus nos. Quia Saladinus, princeps
“ inimicorum Crucis Christi, et universa gens paga-
“ norum, se jactant impudenter terram Jerosolimitanam
“ (quod avertat Dominus) invasuros.” His dictis, do-
minus rex arripuit eum per manum et levavit, et
dixit, “Dominus noster Jesus Christus, Potens Rex, sit
“ defensor plebis Suæ, et avertat iram indignationis

¹ His translation was confirmed
by Lucius III., by a letter dated

Verona, Nov. 17, and he was re-
ceived at Rouen, Feb. 24, 1185.

² Roger de Moulins.

A.D. 1185. " Suae a plebe Sua, et nos erimus Ejus coadjutores in
 " quantum poterimus, Illo adjuvante, Cui est honor et
 " gloria." Et post hæc verba, recepit rex claves regni
 Jerusalem de manu patriarchæ, et claves sepulcri Do-
 mini, et vexillum regium; et paulo post tradidit ea
 prædicto patriarchæ custodienda, donec habuit consilium
 inde cum episcopis, et cum primatibus regni sui. Et
 statuta die colloquii, scilicet Dominica prima Quadra-
 gesimæ, mandavit Willelmo regi Scotiæ, et David fratri
 suo, et episcopis et abbatibus, comitibus et baronibus
 regni, quod omni occasione remota, essent apud Lun-
 donias die statuto, ad providendum auxilium quod
 facere vellent ad defensionem terræ Jerosolimitanæ.
 Nam Lucius papa scripserat domino regi pro prædicta
 terra, sicut in litteris suis continetur.

Henry calls
a council
for Mar. 10,
at London.

Death of
Gilbert,
prince of
Galloway,
Jan. 1.

Eodem anno, die Circumcisionis, morte sua obiit
 Gillebertus filius Fergus princeps Galwalensium, inimi-
 cus regis Scotiæ domini sui; cujus filium et hæredem
 Dunnecanum dominus rex Angliæ in custodia Hugonis
 de Morwic¹ tenuit obsidem super pactis inter illos
 contractis de pace servanda.

Hoveden,
358. a. 25,
shorter.

Council at
London on
the crusade.
(March 18.)

Statuta itaque die concilii, convenerunt secundum
 regis edictum apud Lundonias,² dominus rex et patri-
 archa, episcopi et abbates, comites et barones regni;
 et cum diu tractassent de itinere Jerosolimitanæ pro-
 fectionis, tandem placuit regi et consiliariis consulere
 inde Philippum regem Franciæ.

Hoveden,
358. b. 35.

John is
made a
knight at
Windsor on
March 31.

Et sic finito concilio, dominus rex venit usque Win-
 deshovers, et Dominica media Quadragesimæ, quæ
 [pridie] kalendas Aprilis evenit, honoravit Johannem
 filium suum armis militaribus. Et statim misit eum
 in Hiberniam, et eum inde regem constituit.

Hoveden,
359. a. 23.

Interim quamplures de baronibus et militibus regni

¹ Hugh de Morwic, one of the
 stewards of the king. Madox,
Hist. Exch., 35.

² This was the solemn assembly
 held at Clerkenwell, March 18, and
 described by Ralph de Diceto, 626.

crucem ceperunt de manu patriarchæ Jerosolimam profecturi. A.D. 1185. April.

In eodem concilio dominus rex reddidit Willelmo regi Scotiæ comitatum de Huntedona; licet plures dicerent se de jure esse propinquiores, et multa et magna pro recto habendo obtulissent regi. The county of Huntingdon restored to the king of Scotland.

His itaque peractis, rex et patriarcha, et Hugo Dunelmensis episcopus, et multi de comitibus et baronibus regni venerunt usque Doveram ad transfretandum. The king goes to Dover.

Terræ motus magnus in Anglia.

Hoveden,
359. a. 25.

Interim terræ motus magnus auditus est fere per totam Angliam, qualis nunquam antea in terra illa auditus est. Petræ enim scissæ sunt; et domus lapideæ ceciderunt; et ecclesia Lincolniensis metropolitana scissa est a summo usque deorsum. Contigit autem terræ motus ille in crastino Paschæ Floridi, xvii^o. kalendas Maii. Et in crastino terræ motus illius transfretavit rex et patriarcha et Hugo Dunelmensis episcopus et qui cum eis erant, inter Doveram et Witsant. Qui cum in Normanniam venissent, magnum congregavit rex exercitum, ad debellandum Ricardum filium suum, qui Pictaviam contra illum munierat, et Gaufridum fratrem suum debellaverat, contra prohibitionem illius. April 15. Earthquake in England. fo. 113re.

Hoveden,
359. a. 35.

Interim dominus rex præcepit quod regina Alienor, et dux Saxonie et ducissa ad eum venissent in Normanniam, qui statim, post clausum Pascha transfretaverunt inter Doveram et Witsant. Qui cum ad regem venissent, statim rex præcipiendo mandavit Ricardo filio suo, quod redderet sine dilatione reginæ Alienor matri suæ totam Pictaviam, cum pertinentiis suis, quia hæreditas illius erat. Et mandavit ei, quod si ipse in aliquo differret mandatum suum perficere, pro certo sciret, quod ipsa regina mater sua cum exercitu magno devastare vacaret terram suam. Audito itaque patris sui mandato, amicorum suorum saluberrimis adquevit The king orders Queen Eleanor and Henry the Lion go into Normandy after April 28. Henry to give up Poitou to his mother

Y

A.D. 1185. consiliis, et arma nequitiae deponens, cum omni mansuetudine ad patrem suum rediit; et totam Pictaviam, cum castellis et munitionibus, reddidit matri suæ. Et ipse sicut filius mansuetus remansit cum patre suo.

May.
Richard
obeys.

De solis eclipsi, kalendis Maii.

May 1.
Eclipse of
the sun.

Interim kalendis Maii, ipso die apostolorum Philippi et Jacobi, circa meridiem visus est eclipsis solis per totam Angliam; et parvo tempore interlapso, secuta sunt tonitrua cum fulgure et tempestate, et quamplures homines et animalia ictu fulmineo percussa interierunt; et domus multæ per diversa loca Angliæ combustæ sunt.

Hoveden,
359. a. 33.

Henry and
Philip pro-
mise to send
aid to Jeru-
salem.

Interim Henricus rex, et Philippus rex Franciæ, solliciti de negotio et petitione prædicti patriarchæ Jerosolimitani, promiserunt se magnum auxilium collaturos terræ prædictæ tam de pecunia quam de hominibus. Sed hæc omnia patriarcha parvipendebat, et a curia recessit ad repatriandum festinans; multum quidem confusus quod tam parum profecit in itinere suo. Sperabat enim quod esset reducturus secum ad defensionem terræ prædictum regem Angliæ, vel aliquem de filiis suis.

Hoveden,
359. a. 41.

Disappoint-
ment of
Heraclius.

Archbishop
Baldwin
receives his
pall.

His ita peractis in Normannia, Baldewinus electus Cantuariensis ecclesiæ pallium recepit a papa Lucio per nuncios suos quos ad eum miserat; et cum summo honore ductus est ad sedem¹ Cantuariensis ecclesiæ. Et paulo post, per consensum regis, consecravit Gilbertum de Glanvilla in episcopum Rofensem.²

Hoveden,
359. a. 48.

¹ May 19, 1185.

² Gilbert Glanvill was consecrated by Baldwin, assisted by the bishops of Bath, S. David's, and Chichester, on the 29th of September, at Canterbury. Gervase, 1477. Diceto, 629. Alan of Tewkesbury's letter, Ep. iii., in which he speaks

of the consecration of the bishop of Llandaff as the first to be performed by Baldwin, was written before either consecration. The bishop of Llandaff was not consecrated until August 10, 1186, and then at Lambeth. Alan ceased to be prior in July the same year.

Quomodo Johannes applicuit in Hiberniam cum exercitu. A.D. 1185. April.

Hoveden,
359. a. 50.

Interim¹ Johannes filius regis applicuit in Hiberniam cum copiosa equitum peditumque multitudine. Quem Johannes Cumyn Divelinensis archiepiscopus, et cæteri qui in terra illa ex parte regis Angliæ venerant, cum gaudio susceperunt, et fidelitates ei fecerunt. Sed ipse Johannes parum ibi profecit, quia pro defectu indigenarum qui cum eo tenere debebant, et pro eo quod stipendia militibus et solidariis suis dare noluit, fere amisit totum exercitum suum in pluribus conflictibus quos sui fecerunt contra Hibernienses. Maxima namque pars equitum et peditum qui cum eo venerant, ab eo recesserunt, et ad Hibernenses contra eum pugnaturos perrexerunt. Et sic prædictus Johannes, filius regis, ad opus suum omnia retinere cupiens, pro defectu auxilii terram Hiberniæ relinquens, in Angliam rediit.

John goes to Ireland.

He is very unsuccessful, and loses all his army.

fo. 113 vº.

Great part of his forces desert to the Irish.

He returns to England.

Hoveden,
359. b. 1.

Eodem anno obiit papa Lucius, circa festum Sancti Nicholai.² Cui successit Urbanus papa tertius.

November. Death of the pope.

Hoveden,
359. b. 44.

Quo audito, rex Angliæ misit nuncios suos ad Urbanum papam, et multa ab eo impetravit, quibus papa Lucius fortiter resistebat. Quorum hoc fuit unum, quod impetravit ab eo, quod unus quem vellet coronaretur de filiis suis, et in regem ungueretur de regno Hiberniæ; et confirmationem et coronam auro contextam inde accipere meruit.

Pope Urban III. allows the king to make one of his sons king of Ireland.

Hoveden,
358. a. 28,
much shorter.

Interim Rollandus, filius Uctredi filii Fergus, statim post obitum Gilleberti fratris patris sui, collecta sibi in auxilium copiosa equitum peditumque multitudine, invasit terram prædicti Gilleberti; et interfectis universis, qui sibi resistere volebant, totam terram illam sibi subjugavit: necnon et omnes potentiores et ditiores totius Galwaïæ interfecit; et terras eorum occu-

Ronald, son of Uhtred, on the death of his uncle Gilbert, seizes the whole of Galloway.

¹ April 25. Gir. Camb. Exp. Hib. ii. 31.

² Really Nov. 25, at Verona See Jaffé, *Reg. Pontiff.*

A.D. 1185. pavit; et in eis castella et munitiones quamplures fecit, firmans regnum suum.

Interim summus pontifex, notitiam sui volens ad omnes sanctæ matris Ecclesiæ filios pervenire, eis in hac forma scripsit; Hoveden.
359. b. 2.

Epistola Urbani papæ tertii.

A.D. 1186.
Jan. 12.
Pope Urban
III. announ-
ces his
elevation to
the papacy.

“Urbanus¹ episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus
“fratribus archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis abba-
“tibus, prioribus, et cæteris ecclesiarum prælati ad quos
“litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictio-
“nem. Cœlestis altitudo consilii firmam retinens in sua
“dispositione censuram, sacrosanctam Romanam ecclesiam,
“ad cujus regimen sumus, licet insufficientes, assumpti, super
“Petram fidei solidatæ fundavit, illud ei tribuens in aposto-
“licæ confessionis fortitudine firmamentum, cui nec procella
“turbinis, nec prævalere possit spiritus tempestatis. Unde
“ipsa universalis mater ecclesia, usque ad consummationem
“sæculi manentem secum retinens Salvatorem, ita, juxta Can-
“ticum Salomonis, Quem dilexit amplectitur, ut pro nulla
“rerum varietate vel temporum ab unitate Suæ fidei vel pie-
“tatis proposito separetur. Licet enim vel crebra deceden-
“tium mutatione pastorum, in varia discrimina frequenter
“inciderit, vel per mundanæ malignitatis incursum, persecu-
“tiones innumeras pertulerit et labores, nunquam tamen eam
“gratia Divina deseruit, quominus robur ejus in qualibet ten-
“tatione proficeret, et inde obtineret spei suæ gaudium, unde
“susceperat fidei firmamentum. Sic igitur ante paucos hos
“dies, faciente cum ea Domino signum in bonum, quamvis
“ipsam de transitu pii patris Lucii non modicus dolor tristi-
“tiaque turbaverit; statum tamen ejus in unitate spiritus et
“vinculo pacis Divina providentia consummavit, ut post ves-
“pertinos fletus lætitia matutina succederet; et ipsa velut Ps. xxx. 5.
“columba pulcherrima, suis lætificata gemitibus, sine ruga Eph. v. 27.
“prorsus et macula, candoris sui pulchritudinem retineret.
fo. 114 rº. “Defuncto itaque piæ recordationis patre et domino nostro
“papa Lucio, et corpore ejus honorifice tumulato, habitus
“est a fratribus de successoris electione tractatus. In quo
“tanta fuit unitas omnium, tantaque ad invicem concordia
“singulorum, ut Ille intelligatur operatus in eis in Cujus

¹ Urbanus] Uberto Crivelli, archbishop of Milan, elected pope Nov. 25.

Hoveden,
359. b. 26.

“ manu sunt corda omnium, et per Quem adunatur diversitas
 “ animorum. Cæterum cum plures essent in ecclesia Dei
 “ viri venerabiles et prudentes, in quos eorum vota concurrere
 “ consultius, ut credimus, et dignius potuissent, ad insuffi-
 “ cientiam nostram oculos intenderunt. Et factum est, sicut
 “ Domino placuit, ut nos, quibus ad dignitatis tantæ fastigium
 “ nec vires nec merita suffragantur, in patrem sibi elegerunt
 “ et pastorem. Nos autem, licet conscii nobis propriæ infir-
 “ mitatis essemus, ita ut crederemus eorum proposito non
 “ immerito resistendum; ne tamen ex dilatione negotii, vel
 “ pertinacia reluctandi, aliquod in ecclesia proveniret, con-
 “ sensimus licet inviti, injuncti oneris subire laborem; ab Eo
 “ sperantes dirigi gressus nostros, Qui beato Petro, in flucti-
 “ bus naviganti, et fiduciam præstitit ut in mare descenderet,
 “ et potenter occurrit, ut dubitans non periret. Nunc igitur
 “ in eo loco constituti, in quo valde indigemus omnium fide-
 “ lium suffragiis adjuvari; ad vos tanquam ad speciales
 “ ecclesiæ Romanæ filios, cum fiducia et securitate recurri-
 “ mus; vosque benedictionis apostolicæ prævenientes allo-
 “ quio, litteris familiaribus ammonemus, rogamus attentius,
 “ et exhortamur in Domino quatenus, transitum supradicti
 “ patris et domini nostri devotis orationum suffragiis prose-
 “ quentes, fidem et devotionem quæ nobis pro reverentia
 “ beatorum Petri et Pauli apostolorum et apostolicæ sedis
 “ communiter debetur ab omnibus, vos specialiter impendatis;
 “ ita quod ex hoc et a Deo præmium consequi, et majorem
 “ semper gratiam valeatis in oculis nostris et totius ecclesiæ,
 “ promereri. Datum Veronæ, pridie idus Januarii.”

A.D. 1186.
Jan. 12.
Urban III.
announces
his elevation
to the
papacy.

Hoveden,
359. b. 49,
shorter.

Eodem vero anno, paulo ante festum Sancti Petri
 ad Vincula, cum supradictus patriarcha Jerosolimi-
 tanus redisset, et parum auxilii ad defensionem terræ
 secum reportasset; quidam frater Templi, genere et
 natione Anglicus, Robertus de Sancto Albano, domum
 suam reliquit, et profectus est ad Saladinum regem
 Saracenorum; promisit ei se traditurum illam terram
 Jerosolimitanam, et civitatem Jerusalem. Et Sala-
 dinus accepta ab eo securitate perficiendi quæ promi-
 serat, dedit prædicto Roberto neptem suam, filiam
 sororis suæ, in uxorem, et statuit eum senescallum
 super omnes regiones suas, ut per ipsum omnia fiant,
 et ut ipse secundus in regno habeatur. Itaque præ-
 dictus Robertus assumpsit secum magnum exercitum,
 et veniens in terram Jerosolimitanam, ipse cum tertia

Robert of
S. Alban's,
an English
Templar,
deserts to
Saladin, and
becomes a
Mussulman.

fo. 114 v°.

A.D. 1185.
Robert, at
the head of
a Turkish
force, insults
Jerusalem.

parte exercitus sui venit ante portas Jerusalem; et duas partes exercitus sui dimisit in loco qui dicitur planities Sancti Georgii. Prædictus igitur exercitus Saracenorum per universam provinciam, nullo resistente, divisus omnia destruxit. Destructa est igitur omnis terra a Munrael usque Neapolim; et Jerico destructa est, et civitas Sebastia, et civitates destructæ sunt, quarum una dicebatur la Gelina major, et altera la Gelina minor.

Hoveden,
360. a. 4,
shorter.

Cf. R. Diceto,
623.

He is re-
pulsed by
the garri-
son of
Jerusalem.

Interim dum supradicti duo exercitus his execrabilibus exercendis, et Robertus dux eorum ante portas Jerusalem esset, paucitas illa hominum quæ in civitate Jerusalem fuerat, in Domino confidens, per posternas civitatis progrediens, et lignum Crucis pro vexillo sibi præferens, in virtute Domini percussit Robertum de Sancto Albano et exercitum suum ex improvise, et ipsi in fugam conversi sunt; et Jerosolimitani secuti sunt eos in ore gladii, et multos interfecerunt. Sed postmodum cum Saladinus iterum in terra Jerosolimitana cum exercitu venire proposuisset, Templarii et Hospitalarii cum cæteris ducibus terræ dederunt Saladino sexaginta millia Baysanz, pro treugis habendis ab illo tempore usque ad octavas Paschæ proximo venturi.¹

Hoveden,
360. a. 4,
shorter.

The Tem-
plars and
Hospitaliers
purchase a
truce until
Easter.

Death of
William of
Montferrat.

Interim Willelmus, filius Willelmi le Marchis de Munferraund, comes de Japhes, qui in uxorem Sibillam filiam regis Baldewini et sororem regis Amaurici,² [duxerat,] obiit.

Hoveden,
360. a. 13,
shorter.

Successes of
Baldwin the
leper.

Post ejus autem obitum prædictus rex recepit sororem suam in domo sua custodiendam cum matre sua. Erat autem prænominatus rex leprosus, et inde minus aptus ad plebis suæ defensionem. Sed tamen, in tempore

¹ The date of this truce is variously stated. From our author it would seem to end at Easter 1187, when it was renewed by king Guy for three years and immediately broken. See below, p. 359. As Guy became king in August 1186,

the Easter in question can only be that of 1187. But the matter is very doubtful. The treason of Robert of S. Alban's must belong to 1184. Bohadin, 59. R. Diceto, 623.

² Sibylla was daughter of Amalric and sister of Baldwin IV.

suo, multa operatus est Dominus pro plebe sua. Quia, A.D. 1185. Account of Guy of Lusignan.
 Ps. cxxvii. 1. " nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui
 " custodit eam." Præterea prædictus rex leprosus
 multos habebat secum milites, inter quos erat quidam
 miles, nomine Gwido de Lezinan, frater Gaufridi de
 Lezinan, qui Patricium comitem Salesbiriensem, tem-
 pore hostilitatis,¹ quæ erat inter regem Angliæ et suos
 in Pictavia, occiderat. Erat quidem prædictus Gwido
 decorus facie et probus in armis, et inter familiares
 regis cæteris familiarior habebatur. Videns igitur
 comitissa de Japhes, soror regis, quod Gwido iste
 decorus esset, eum adoptavit in maritum. Sed non
 audens ostendere regi fratri suo voluntatem suam,
 amavit eum occulte, et ipse dormivit cum illa. Quo
 comperto voluit eum rex lapidare, sed post multos
 cruciatus, prece et consilio Templariorum et cæterorum
 sapientium, utrique vitam donavit. Et quia ipse pro-
 pinquiorem non habebat hæredem quam illam sororem
 suam, permisit ei in maritum recipere prædictum
 Gwidonem; et dedit eis comitatum de Japhes, sub
 tali conditione, quod filius, quem ipsa de priori marito
 suo comite de Japhes [pepererat], ei succederet in regno;
 quod ita factum est. Et paulo post obiit Baldewinus fo. 115 r.
 junior rex Jerusalem, et filius sororis suæ successit
 in regnum.

Hoveden,
 360. a. 19,
 much
 shorter.

Anno M^oC^oLXXX^oVI^o, Henricus rex Angliæ, moram A.D. 1186. Henry, having kept Christmas at Domfront, has an interview with the king of France at Gisors. (March 10, R. Diceto, 630.)
 faciens in Normannia, tenuit festum sollemne die Na-
 tivitatis Dominicæ, quæ quarta feria evenit, apud
 Dampnifrontem. Quo peracto, appropinquante etiam
 Quadragesimali tempore; ipse et Philippus rex Fran-
 ciæ fœdus dilectionis et pacem inter eos servandam
 fide et sacramentis confirmaverunt apud Gisorcium.
 Juravit ibi rex Angliæ, quod singulis annis donet,
 quamdiu vixerit, Margaretæ sorori prædicti regis Fran-
 ciæ, quæ fuerat uxor Henrici junioris regis Angliæ,
 duo millia librarum et septingentas libras Andega-

¹ In 1168, Hoveden, 294 b.; R. de Diceto, (A.D. 1167), c. 547.

A.D. 1186.
March.
It is agreed
that Richard
shall marry
Alais.

The ques-
tion of
Gisors set-
tled.

Towards
Easter
(April 13),
Hugh,
bishop of
Durham, is
sent into
England.

vensis monetæ, Parisius recepturas, pro dote sua, quam rex junior maritus suus ei in dotem dederat. Juravit etiam prædictus rex Angliæ, quod Ricardus filius suus in uxorem acciperet sororem prænominati regis Franciæ, quam ipse in custodia acceperat ad opus prædicti Ricardi, tempore Lodowici regis patris puellæ. Philippus autem rex Franciæ juravit, quod de cætero quæstionem non faceret adversus regem Angliæ, nec adversus Ricardum filium suum, nec adversus hæredes suos, de Gisorcio, et de cæteris terris quas Lodowicus pater suus, et ipse calumniati fuerant adversus ipsos.

Itaque pace inter eos facta et ab invicem fide et sacramentis confirmatis, uterque in patriam suam reversus est.

Rex vero Angliæ in Angliam transfretare cupiens, dedit Hugoni Dunelmensi episcopo licentiam transfretandi in Angliam. Urgebat enim dies sollemnis Paschæ, nec erat aliquis episcopus qui officium episcopale faceret, in archiepiscopatu Eboracensi, nec in episcopatu Dunelmensi. Vacabant namque tunc temporis plures episcopatus in Anglia, scilicet, archiepiscopatus Eboracensis,¹ et episcopatus Lincolniensis,² et Cestrensis,³ Salesbiriensis,⁴ Herefordensis,⁵ Wigorniensis,⁶ Exoniensis,⁷ Cardiliensis,⁸ qui jam fere triginta annos vacaverat. Transfretavit igitur prædictus Hugo epi-

¹ *Eboracensis*] Since the death of Roger of Pont l'Evêque, Nov. 26, 1181.

² *Lincolniensis*] Since the translation of Walter of Coutances to Rouen, 1185.

³ *Cestrensis*] Since the death of Gerard la Pucelle, Jan. 13, 1184.

⁴ *Salesbiriensis*] Since the death of Jocelin de Bohun, Nov. 18, 1184.

⁵ *Herefordensis*] On the death of Robert Foliot, May 9, 1186.

⁶ *Wigorniensis*] Since the translation of archbishop Baldwin in 1184.

⁷ *Exoniensis*] Since the death of Bartholomew, Dec. 15, 1184.

⁸ Carlisle had been vacant since the death of Adelulf, in 1156 (Ann. Waverley), or 1157 (R. de Monte); nor was it filled up until 1219, although administered for a time by Bernard, ex-archbishop of Ragusa. The date given in the text disposes of the story told in the *Monasticon*, vi. 237, that Lanercost church was consecrated by Bernard, bishop of Carlisle, in 1169, the twelfth year of his pontificate.

scopus, et applicuit ad Doveram, et ante Dominicam in Ramis Palmarum venit Dunelmum.

A.D. 1186.
April.

Henry gives Richard a large sum of money, with which he makes war on the count of Toulouse.

Rex vero Angliæ cupiens venire in Angliam, terras et castella sua tradidit custodienda fidelibus suis de quorum fidelitate plurimum confidebat. Tradidit etiam Ricardo filio suo infinitam pecuniam, præcipiens ei, ut hostes suos subjugaret sibi. Qui statim profectus copiosam militum peditumque multitudinem collegit, et terram comitis de Sancto Ægidio cum manu hostili intravit, et eam quamplurimum devastavit; et maximam ipsius partem sibi subjugavit.

Interim pater suus volens in Angliam transfretare, venit usque Barbeffluctum, et ibi navem ascendens applicuit apud Suthamtoniam, quinto kalendas Maii. Et adduxit secum Alienor reginam, et Matildem neptem suam, filiam scilicet Henrici ducis Saxoniae.

Henry lands at Southampton, April 27.

Statimque postquam rex in Angliam applicuerat, volens concilium celebrare de pastoribus eligendis et constituendis in metropolitanis ecclesiis Angliæ, quæ ut supradictum est, vacabant;

He calls a council for election of bishops.

Quomodo electus est dominus Hugo Lincolniensis episcopus.

Statim post Ascensionem Domini, fecit Baldewinum Cantuariensem archiepiscopum, et suffraganeos ejus, convenire apud Oxenfordiam; et fecit ibi Hugonem priorem de Cartusia,¹ quæ est in episcopatu Bathoniensi, eligi in episcopatu Lincolniensi, licet clerici Lincolniensis ecclesiæ, ad quos electio illa plurimum spectabat, diu electioni ejus contradicerent. Præfati enim clerici, sperantes voluntati regis satisfacere, elegerunt Ricardum² thesaurarium regis, decanum Lincol-

fo. 115 v°.

After Ascension (May 22), a council is held in Oxfordshire.

Hugh made bishop of Lincoln.

¹ Witham in Somersetshire. According to Ralph de Diceto, the election took place at Eynsham, May 25, c. 631.

² Richard Fitz-Neal, afterwards bishop of London.

A.D. 1186.
May.
The canons
of Lincoln
elected
several
others in
preference,
but at last
consented
to accept
Hugh.

niensis ecclesiæ; elegerunt et Godefridum de Luci,¹ clericum et familiarem regis, canonicum Lincolniensis ecclesiæ. Elegerunt etiam Herbertum² archidiaconum Cantuariensem, clericum et familiarem regis, et canonicum Lincolniensis ecclesiæ. Elegerunt itaque hos tres viros siquidem probatæ vitæ et honestæ conversationis, ut rex saltem aliquem illorum reciperet. Rex autem electioni de illis factæ consentire noluit, respondens illos satis divites esse, et se de cætero nunquam daturum episcopatum alicui pro amore, vel consanguinitate, vel consilio, vel prece, vel pretio, sed illis quos elegerit Sibi Dominus. Itaque præfati clerici Lincolniensis ecclesiæ fraudati a desiderio suo, tandem consensum præbuerunt voluntati regis.

Godfrey de
Lucy refuses
the see of
Exeter:
William de
Vere is
elected to
Hereford.

Clerici vero Exoniensis ecclesiæ elegerunt sibi in episcopum Godefridum de Luci; sed ipse episcopatum illum refutavit, quia non videbatur ei posse sufficere ad expensas suas. Clerici autem Herefordensis ecclesiæ elegerunt sibi Willelmum de Ver,³ clericum et familiarem domini regis.

Bela, king
of Hungary,
asks for
Matilda of
Saxony in
marriage,
but gets no
answer.

Interim Bela⁴ rex Ungariæ misit nuncios suos regi Angliæ, et petiit ab eo Matildam filiam ducis Saxonie, neptem suam, sibi dari in uxorem. Et cum dominus rex Angliæ, ut mos suus erat, prædictis nunciis regis Hungariæ responsum dare differret de die in diem; ipse rex Hungariæ misit nuncios suos ad Philippum regem Franciæ, et petiit ab eo sibi dari Margaretam sororem suam, quæ exstiterat regina Angliæ.

He marries
queen Mar-
garet.

Cujus petitioni Philippus rex Franciæ facilem præbebat assensum; et Margaretam sororem suam in uxorem misit regi Hungariæ.

Hoveden,
360. a. 37.

¹ Godfrey de Lucy, afterwards bishop of Winchester.

² Herbert le Poor, afterwards shop of Salisbury.

³ William de Vere was consecrated to Hereford Aug. 10, 1186.

⁴ Bela III., 1174-1196.

De guerra inter Ricardum comitem et comitem de Sancto Ægidio. A.D. 1186.

Interim comes de Sancto Ægidio,¹ non valens resistere in bello comiti Ricardo, fugit de loco ad locum, et nuncios suos misit frequenter ad Philippum regem Franciæ dominum suum, petens ab eo succursum, sed ab eo impetrare non potuit; noluit enim quicquam molestiæ inferre regi Angliæ nec filiis suis.

The count of Toulouse is beaten by Richard.

Dum autem hæc fierent, Willelmus rex Scotiæ, et David frater ejus, per mandatum regis ad curiam suam venerunt, adducentes secum Jocelinum episcopum Glasguensem, et abbatem Arnaldum de Mailros, et comites et barones de regno Scotiæ; quos dominus rex honorifice suscepit, et eos aliquot diebus circa se tenuit, satisque humanum ac familiarem se illis exhibuit, ut hujuscemodi re animos eorum in suos conatus erigeret. Siquidem tandem allocutus est ipsum regem Scotiæ in his verbis: "Multis prædecessorum tuorum meritis
" exigentibus, et maxime consanguinitatis proximitate
" impellente, cogit me pietatis affectus te in ampliorem
" gratiam dilectionis recipere. Inde est quod jam
" dudum collocti sumus de nepte mea, filia ducis
" Saxoniae, tibi si fieri posset maritanda. Et quia id
" fieri Christianæ legis institutio propter consanguinitatis proximitatem non permittit; tibi dabo in uxorem
" quandam consanguineam meam, scilicet Ermeniardem
" filiam Ricardi vicecomitis de Bello Monte, nepotis²
" dilectissimi domini et avi mei Henrici regis Angliæ,
" cum plenitudine dilectionis meæ et familiaritate." Quibus domini regis monitis, Willelmus rex Scotiæ, habito cum familiaribus suis consilio, tandem adquevit. Sicque data hinc inde super pactis illis securi-

William the Lion visits the king.

Henry offers to give him Ermengard of Beaumont for a wife. fo. 116 r°.

William accepts her.

¹ Raymond V.

² Constance, daughter of Henry I., was married to Roscelin, viscount of Beaumont, father of Richard.

A.D. 1186.
He sends
the Scottish
nobles
against
Ronald, son
of Uhtred,
into Gal-
loway.

tate servandis; dominus rex Angliæ misit nuncios suos propter prædictam consanguineam suam. Et post paucos dies, accepta a supradictis comitibus et baronibus Scotiæ securitate de fide sibi servanda, et acceptis ab eis obsidibus, misit eos in patriam suam, et præcepit eis ut debellarent Rorandum filium Uctredi, nisi ad curiam suam venire vellet, et juri stare super hoc quod contra prohibitionem illius et justitiariorum suorum, terram Gilleberti filii Fergus et aliorum baronum Galveyæ, cum hostili manu intraverat, et sibi subjugatam occupaverat, vel obtinuerat. Cumque præfatus Rolandus hæc audisset, collecta equitum peditumque multitudine copiosa, introitus Galveyæ et vias ejus quantum potuit, impedivit, semitruncatis et cæsis arboribus positis secus vias.

He himself
marches to
Carlisle
against
Ronald.

Nec mora; Henricus rex Angliæ magnum congregavit exercitum de universis provinciis Angliæ, et veniens usque Karleolum, misit inde Willelmum regem Scotiæ, et David fratrem ejus, ut Rolandum ad eum ducerent;

Hoveden,
360. a. 29.

De pace et securitate facta inter regem Angliæ et regem et regnum Scotiæ et Rolandum Galveyæ.

Hoveden,
360. a. 32

Ronald is
brought
under safe
conduct to
Carlisle,
and makes
peace with
Henry.

Sed ipse cum illis venire noluit: misit iterum pro illo eosdem nuncios, et cum illis Hugonem Dunelmensem episcopum, et Ranulfum de Glanvilla justitiarium. Qui datis prædicto Rorando obsidibus, et securitate ei facta de salvo conductu eundi et redeundi, eum duxerunt ad regem usque Karleolum. Qui pacem fecit cum domino rege in hunc modum, scilicet quod terra quæ fuit Uctredi filii Fergus patris sui sibi quæta remaneret, sicut eam habuit die qua fuit vivus et mortuus. Et de terra quæ fuit Gilleberti filii Fergus patris sui, quam Duncanus filius præfati Gilleberti calumniatus est adversus eum, staret recto in curia domini regis Angliæ ad summonitionem suam. Et super his pactis servandis juravit Rolandus, et tres filios suos obsides

dedit. Juravit etiam fidelitatem regi Angliæ et hæredibus suis, per præceptum regis Scotiæ, contra omnes homines. Juravit etiam Willelmus rex Scotiæ, et David frater ejus, et omnes comites et barones Scotiæ, quod si Rolandus a prædicta conventionione et a rege Angliæ resiliaret, ipsi cum rege Angliæ fideliter tenebunt ad confundendum ipsum Rolandum, donec inde satisfaciat domino regi Angliæ. Jocelinus autem episcopus Glas-cuensis, promisit in Verbo Veritatis coram omnibus, et sanctorum reliquiis, quod nisi Rolandus prædictam conventionem inconcussam servaverit, ipse in eum et in terram suam sententiam excommunicationis promulgaret.

A.D. 1136.
He swears
fealty to
the king of
England.

fo. 116 v.

De electione episcopi Karleonensis.

Hoveden,
360. a. 32,
very briefly.

His itaque pacificatis, dominus rex Angliæ, ad petitionem canonicorum regularium metropolitane ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Karleolo, concessit eis liberam electionem de episcopo sibi eligendo. Qui communi fratrum assensu, Divina etiam inspirante gratia, elegerunt sibi in antistitem Palinum de Ledis, magistrum hospitalis Sancti Leonardi Eboraci, quod plurimum domino regi et universis ad episcopatum pertinentibus placuit; noverat enim eum virum honestum, prudentem et circumspectum. In hujus electione non solum civitas illa plaudebat, sed etiam tota provincia jam fere viginti novem annis desolata, et ab episcopali consolatione destituta. Vacaverat enim sedes illa Carleonensis ecclesiæ a decessu Adelwaldi ejusdem civitatis primi episcopi, quem Henricus rex, avus domini regis Henrici, in ea primus constituit. Obiit autem prædictus Adelwaldus anno M^oC^oL^oVII^o, in crastino Ascensionis Domini,¹ qui erat annus regni regis Henrici secundi quintus.

Paulinus
of Ledes
elected to
the see of
Carlisle.

¹ Ascension day, 1157, fell in the third year of Henry II. Hoveden gives a few additional particulars relative to the election and refusal of Paulinus.

A.D. 1186.
August.

De morte Hugonis de Laschi in Hibernia.

The king,
hearing of
the murder
of Hugh
de Laschi,
sends John
into Ireland.

Interim nunciatum est regi, quod quidam Hibernensis amputavit caput Hugonis de Laschi.¹ Hoveden,
360. a. 40.

De cujus nece dominus rex plurimum gavisus est; quia ipse Hugo in multis agebat in Hibernia, contra voluntatem et præceptum regis. His ita gestis, rex misit Johannem filium suum ad transfretandum in Hiberniam, ad saisiandam terram et castella Hugonis in manu sua.

De morte Gaufridi, comitis Britanniae, filii regis.

Death of
Geoffrey,
count of
Britanny,
at Paris.
(Aug. 19,
R. de
Diceto, 630.)

Dum autem hæc fierent, et præfatus Johannes jam ad mare venisset, nunciatum est regi a transmarinis partibus, quod Gaufridus Britanniae, filius suus, dum in execrabilibus nundinis, quas torneamentum vocant, se huc et illuc frequenter agitare, milites ex diverso venientes, lanceis suis illum et equum in quo sedebat humi projecerunt. Qui cum se eis nullatenus reddere voluisset, pedibus equorum conculcatus, et prædictorum militum duris ictibus ita conquassatus est, quod in brevi vitam finivit. Quidam autem dicebant quod ipse Gaufridus ad regem Franciæ profectus erat, et obsides ei dare volebat de Britannia; et quod ipse valde superbe locutus erat, scilicet, se vastaturum Normanniam. Ut autem finivit hunc sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum et amara interiorum tormenta: et qui paulo ante sidera contingere videbatur, obitu miserabili functus est. Quod cum regi nunciatum esset, revocavit Johannem filium suum, qui adhuc exspectabat ventum itineri suo prosperum ad transfretandum in Hiberniam. Hoveden,
360. a. 38,
very briefly.

The vis-
count of
Beaumont
and his

Interim venerunt in Angliam Ricardus vicecomes de Bellomonte, et uxor sua, adducentes secum filiam suam,

¹ The murder of Hugh de Lacy was perpetrated on the 25th of July. R. de Diceto, 626.

quam rex promiserat Willelmo regi Scotiæ maritandam. A.D. 1186. September. daughter arrive in England.
 Cum vero illorum adventus constaret domino regi, honorifice et sicut regiam deoet excellentiam eos recepit.

Hoveden,
360. a. 43,
very briefly.

Et post paucos dies fecit rex convenire apud Wdestoc, Baldewinum Cantuariensem archiepiscopum, et Johannem Norwicensem, et Gaufridum Eliensem, et Reginaldum Battoniensem episcopum, et quamplures tam comites quam barones regni Angliæ. Great court held at Woodstock.

Venerunt etiam illuc Willelmus rex Scotiæ, et David frater suus, et Jocelinus Glascuensis episcopus, et nonnulli comites et barones de regno Scotiæ. fo. 117 r.

Quibus congregatis, venit dominus rex et dedit præfato regi Scotiæ prædictam puellam in uxorem. Quam ipse suscipiens sacri lege matrimonii et maritali fœdere sibi copulavit apud Wdestoke in majori capella regis, nonas Septembris, Baldewino Cantuariensi archiepiscopo missam celebrante, coadsistentibus prædictis episcopis. Sept. 5. Marriage of William the Lion with Ermengard of Beaumont.

Hoveden,
360 a. 46.

Rex vero Scotiæ, præsentem domino suo rege Angliæ, et prædictis episcopis et comitibus et baronibus et clero et populo, dedit in dodarium prædictæ puellæ castellum quod dicitur Puellarum, quod rex Angliæ illa conditione reddidit, et centum marcas¹ reddituum, et quadraginta milites feudatos. Edinburgh castle given as dower to Ermengard.

Missa igitur celebrata, et omnibus rite peractis, rex Angliæ ad aliud hospitium se transtulit, et palatium suum regi Scotiæ et uxori suæ tradidit ad nuptias suas ibi celebrandas. Rex vero Angliæ omnia ibi necessaria ministravit. Celebratis igitur nuptiis per quatuor dies, dominus rex Angliæ, et rex Scotiæ cum eo, perrexerunt usque Merlebergam. Rex vero Scotiæ tradidit uxorem suam Jocelino episcopo Glascuensi, et comitibus et baronibus suis, ad ducendum in patriam suam. Henry gives up his palace to the king of Scotland for his wedding feast, which lasts four days.

¹ *marcatas*] libratas, Hoveden.

A.D. 1186.
Sept. 14.

De regis concilio apud Merlebergam.

Council at
Marlborough.

Rex vero Angliæ, congregata clericorum et laicorum copiosa multitudine in villa quæ dicitur Merleberga, concilium ibi celebravit xviii^o. kalendas Octobris, festo Exaltationis Sanctæ Crucis, de eligendo archiepiscopo ad ecclesiam Eboracensem, et ad eligendos episcopos ad ecclesiam Salesbiriensem, et Exoniensem. Cui concilio interfuerunt Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus, et Johannes Norwicensis episcopus, Gaufridus Eliensis, Henricus Bajocensis, Hugo Dunelmensis, Willelmus Wigornensis, Hugo prior domus Ordinis Cartusiæ, electus Lincolnensis. Et fere omnes canonici ecclesiæ Eboracensis qui aderant, elegerunt quinque quorum nomina hæc sunt: Hubertus Walteri Eboracensis ecclesiæ decanus, et Hamund ejusdem ecclesiæ præcentor, et magister Laurentius archidiaconus Bedefordiæ, et Bernardus prior de Novo Burgo, et magister Rogerus Harundel:¹ sed rex omnes illos refutavit. Clericorum to Salisbury, vero Salesbiriensis ecclesiæ pars major elegerunt sibi in episcopum Herbertum Cantuariæ archidiaconum; et dominus rex assensum præbuit illis. Sed pars altera clericorum contra hanc electionem appellaverunt ad Romanum pontificem, dicentes illum non esse dignum episcopatu, quia de concubina natus est: et sic impeditum est. Sed in illo concilio dominus rex dedit to Exeter. episcopatum Exoniensem Johanni² subdecano Salesbiriensis ecclesiæ, ad petitionem clericorum Exoniensis ecclesiæ.

Sept. 21.
Consecration of
bishops.

His ita gestis, Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus, Lundonias profectus consecravit Hugonem Lincolnensem episcopum, et Willelmum Wigornensem

¹ Laurence, archdeacon of Bedford, and Roger of Arundel, were actually two of the farmers of the

see of York at this time. Madox, *Hist. Exch.*, 211.

² John the Chanter, bishop of Exeter 1186-1191.

episcopum apud Westmonasterium in capella infirmorum, festo Sancti Matthæi apostoli, die Dominica, xi^o. kalendas Octobris. Et post illam consecrationem, Hugo Lincolniensis episcopus statim venire properavit ad sedem suam episcopalem. Et venit Lincolniam tertio kalendas Octobris, feria secunda, festo Sancti Michaelis, adducens secum Gillebertum Rofensem episcopum et Herebertum Cantuariæ archidiaconum, qui eum in sedem suam misit episcopalem. Ipse vero Lincolniensis episcopus a clero et populo cum sollemni processione receptus, et ad ecclesiam ductus, in eadem die Sancti Michaelis divinum celebravit officium, et post celebrationem missæ concessit omnibus, qui in honore Dei et veneratione illius illo die ad sollemnitatem illam venerant, xiii. dies de relaxatione pœnitentiæ sibi injectæ.

Hoveden,
361. a. 47,
shorter.

Interim Philippus rex Franciæ misit nuncios suos in Angliam ad dominum regem, et petiit ab eo filiam Gaufridi comitis Britanniæ, quam solam sibi hæredem ipse moriens reliquit. Petiit in custodia cum præfata puella, totam Britanniam, donec puella tantæ esset ætatis, quod virum habere posset. Cum autem rex Angliæ mandatum illud audisset, et quod præfatus rex minas minis adderet, misit ad eum Ranulfum de Glanvil justitiarium suum. Qui adhibitis sibi, ex mandato regis, Waltero Rotomagensi archiepiscopo, et Willelmo de Mandevil, comite de Aubemarle,¹ prædictum regem adiit, et in tantum iram, quam adversus regem Angliæ in animo suo conceperat, mitigavit, quod treugas dedit, et pacem tenere promisit usque ad festum Sancti Hilarii proximo subsequentis.

A.D. 1186.
Sept. 21.
S. Hugh
consecrated
fo. 117 v°.

Sept. 29.
He is in-
throned at
Lincoln.

Philip of
France de-
mands the
wardship of
the heiress
of Brittany.

October.
Henry's am-
bassadors
make a truce
until Janu-
ary 13, 1187.

Peracto itaque, præfati nuncii transfretaverunt, et venerunt ad regem in villa quæ dicitur Redinges; ubi rex, habito cum illis, et cum Baldewino Cantuariensi archi-

October.
Assembly at
Reading²

¹ *Aubemarle*] William was earl of Essex, 1167-1189, and by right of his wife, Hawise, earl of Albemarle also, 1180-1189.

² The archbishop of Rouen had an interview with Philip, October 9, and landed at Dover, Oct. 18. R. Diceto, 631.

A.D. 1186.
Henry pro-
poses to
prolong the
truce until
Easter.

episcopo, cum magna deliberatione consilio, remisit ad regem Franciæ prædictos Rotomagensem archiepiscopum et Willelmum comitem, et cum eis Robertum¹ archidiaconum de Notinham, ad animum regis Franciæ nunc asperis, nunc blandis, in melius provocandum, et, si fieri posset, ad supradictas treugas prolongandas usque ad Pascha.

Nov. 30.
Henry insti-
tutes nuns
of Font-
evraud at
Amesbury.

His ita gestis, rex Angliæ profectus est de Redinges usque ad abbatiam de Ambresbiria; et ibidem pridie kalendas Decembris, festo Sancti Andreæ, fecit introducere sanctimoniales ordinis Fontis Ebraudi, in nova ædificia, quas ipse ibidem illis præparari fecit.

Nov. 27.
Henry de
Vere, con-
stable of
Gisors,

Interim dum hæc agerentur, accidit in Normannia quoddam infortunium quod plurimum paci obfuit. Erat namque tunc temporis quidam constabularius castelli de Gisortio, nomine Henricus de Ver,² consanguineus Willelmi de Mandevil comitis de Aubemarl. Qui cum quadam die iret spatiatum cum accipitribus suis, et venisset in terra regis Franciæ, ut sæpius facere consueverat, invenit inter Trye et Gisortium operarios multos firmantes castellum quoddam novum quod nunquam antea firmatum fuerat, in loco qui dicitur Vaus, in quodam alneto non longe a Gisortio. Quod ipse prospiciens factum fuisse ad nocumentum castelli de Gisortio, interrogavit cujus præcepto castellum illud firmatum esset in loco ubi nunquam castellum firmatum fuit. Cui responderunt quod Ricardus de Vaus, dominus illius fundi, castellum illud faciebat per præceptum regis Franciæ, domini sui, nec illud facere desisteret donec perficeretur. Ex his igitur altercantibus, verba litigiosa et nimis opprobriosa inter eos orta sunt; et sic minas minis inculcantes ab invicem separati sunt; prædictus vero constabularius ad castellum de Gisortio rediit. Mane autem facto præfatus constabularius plures quam cæteris diebus solebat secum adduxit socios, sub cappis

Hoveden,
361. a. 53,
very briefly.

discovers
workmen
building a
castle at
Vaux, by
command of
the king of
France.

fo. 118 r.

The con-
stable visits
the place
the next
day.

¹ Robert Fitzwilliam.

² See Diceto, 632. William Man-

deville's mother was a daughter of
Aubrey de Vere. Mon. Angl. iv. 102.

loricatos, et cum appropinquasset loco ubi castellum firmabatur, operarii qui supra muros erant, clamaverunt voce magna dicentes, "Ecce, ecce, veniunt, parate vos" ad prælium, et exite obviam eis." Ad hanc igitur illorum exhortationem, prosilierunt de domo Ricardi duo filii ejus milites, et cum eis servientes cum lanceis et gladiis, et fustibus, ad comprehendendum jam dictum constabularium, et statim insultum fecerunt in eum. Et cum ictus ictibus geminassent, constabularius et sui, ad defensionem suam viriliter repugnantes, Radulfum de Vaus, filium prædicti Ricardi,¹ interfecerunt, et vulneraverunt multos de servientibus eorum, cæteri vero fugerunt. Constabularius autem jam victoria potitus, et quod male egisset sibi conscius, non ausus est ad Gisortium redire; sed custodia castelli de Gisortio tradita fidelibus domini sui regis Angliæ, ad Ricardum ducem Aquitanniæ profectus est.

A.D. 1186.
Nov. 28.
The workmen prepare to attack him.

Ralph de Vaux is killed in the riot; the constable flies to Richard.

Hoveden,
361. h. 5.

Quod cum Philippo regi Franciæ nunciatum esset, doluit vehementer de militis sui nece, et præcepit quod omnes qui invenirentur in terra sua de terra regis Angliæ, sive clerici, sive laici, ipsi et eorum catalla caperentur. Similiter ballivi regis in Normannia, et in aliis terris suis transmarinis, fecerunt de hominibus regis Franciæ, et de catallis eorum, ubicunque inveniri poterant in terra regis Angliæ. Sed paulo post, per consilium fidelium suorum, rex Franciæ fecit omnia reddi; et similiter, ballivi regis Angliæ libere abire permiserunt homines regis Franciæ cum catallis suis.

Great prospect of a war between Henry and Philip.

Philip yields.

Interim rumor ille nefandus venit in Angliam ad aures regis, qui plurimum sibi in futurum præcavere cupiens, misit Ranulfum de Glanvil, justitiarium suum, ad Resum filium Griffin, et ad cæteros Wallorum regulos, ad pacem faciendam inter eos et Herefordenses et Cestrenses, qui paulo ante in quodam conflictu multos

Henry sends Ranulf Glanvil to make peace in the marches of Wales

¹ Ricardi] Ralph de Diceto | gives the date of the skirmish, calls the father Hugh, c. 632, and | Nov. 28.

A.D. 1186.
and to levy
forces for
Normandy.

de Walensibus interfecerant, et ad servientes retinendos ad transfretandum cum rege in Normanniam.

The king's
clerks bring
a letter from
Rome on the
affairs of
archdeacon
Savaric.

Interim clerici domini regis quos ipse ad Urbanum papam miserat, conquerens sibi de injuriis quas Savaricus archidiaconus de Notinham¹ sibi fecerat, redierunt. Et peractis in curia Romana negotiis domini regis, litteras summi pontificis in hac forma regi tradiderunt.

Epistola summi pontificis ad regem Angliæ.

Pope Urban
understands
that the
king is
offended
because he
has ordered
Savaric's
revenues to
be collected
and applied
to the pay-
ment of his
debts.

sc. 118 vº.

He now
orders the
revenues to
be reserved
by the arch-
bishop; and
asks the
king's pity
for Savaric.

“Urbanus episcopus, servus servorum Dei, carissimo filio Henrico, illustri regi Angliæ, salutem et apostolicam benedictionem. Cum personam tuam sicut Christianissimi regis et magnifici principis, cujus devotio circa Romanam ecclesiam manifestis rerum indiciis enituit, specialiter et præcipue caritatis brachiis amplectamur, et petitiones tuas in omnibus, secundum Deum, velimus admittere; verum uti vobis innotuit non est voluntatis vel propositi nostri quicquam facere in quo regia magnitudo gravari videatur; ex litteris tuæ celsitudinis et diligenti relatione nunciorum tuorum collegimus, sublimitati tuæ grave nimis existere quod Savaricii archidiaconi mandaveramus redditus colligi, et ei per venerabilem fratrem nostrum Baldewinum, Cantuariensem archiepiscopum, apostolicæ sedis legatum, pro solvendis debitis quibus astrictus assignari: volentes magnificentie tuæ in hac parte deferre, ad preces tuas et ad instantiam nunciorum tuorum, eidem archiepiscopo dedimus in mandatum, ut redditus ipsos colligi faciat, et penes se cum integritate reservet. Credimus siquidem et speramus in Domino, quod ex moderantia mandati nostri, ad aperienda ei viscera pietatis, regia magnitudo debeat facilius inclinari; cum nihil in rege vel in principe gloriosius quam suis subditis parcere, et eos solo Divinæ retributionis intuitu, ad suam gratiam revocare.”

¹ Notinham] Savaric was archdeacon of Northampton. See Memorials of Richard I., vol. ii., præf.

lxxxvii. Robert, the archdeacon of Nottingham, has just been mentioned above, p. 354.

Decretu domini Hugonis Lincolnensis pontificis. A.D. 1186.

Interim Hugo Lincolnensis episcopus, in episcopatu suo commorans, populum sibi commissum conversatione sua et paternæ exhortationis verbo ædificabat, et in synodis suis præcepit, in vi obedientiæ, universo tam clero quam populo sibi subditis, hæc decreta inviolabiliter observare.

Canons of
S. Hugh,
bishop of
Lincoln.

Præcepit ne pro justitia exhibenda vel acceleranda, detur vel accipiatur aliquid.

Ne a vicariis pro cantaria sua quicquam detur vel exigatur.

Ne archidiaconi vel officiales eorum ecclesiam vel ecclesiasticam personam vel aliquem alium suspendere, vel excommunicare, citra ordinem judicarium præsumant.

Ne laico vel alicui qui sacerdos non sit, injungatur a presbytero, loco pœnitentiæ, missarum celebratio.

Quod annuales vel tricennales, vel aliquæ missæ ex conventionem, pro lucro temporali non celebrentur.

Quod nullus ad administrationem sacerdotalis officii admittatur, nisi de quo constiterit, quod ab archiepiscopo Cantuariensi, vel aliquo ejus suffraganeo canonice fuerit ordinatus.

Ut qui habent beneficia ecclesiastica, tonsuram habeant et coronam clericalem.

Ne clericus clericum trahat ad judicium sæculare super causa ecclesiastica.

Eodem anno Wymar¹ de Leuns et Herveus frater ejus, in Britannia, ante festum Sancti Andreæ, obsederant castellum quod dicitur Muntreleis, et castellum quod vocatur Castellum Novum. Et redditum est eis utrumque a custodibus quibus Radulfus de Fulgeriis ea tradidit custodienda per mandatum domini regis.

November.
Guiomar
and Hervey
of Leon take
Montreleis
and Cha-
teauneuf.

¹ Wymar or Guiomar, viscount of the Leonois.

A.D. 1186.
Birth of
Arthur of
Brittany.
(Mar. 29,
1187.)

His itaque gestis, prædicta comitissa, quam Gaufridus comes Britanniae maritus suus moriens gravidam reliquerat, filium peperit, quem Britones Arturum nominaverunt. Hoveden, 361. b. 11.

Baldwin V.
king of Jerusalem dies.

Eodem anno, Baldewinus rex Jerusalem, filius prædicti comitis de Japhes, qui regi Baldewino leproso avunculo suo in regnum successit, obiit. Quo defuncto, Hoveden, 361. b. 14, much shorter.

His mother
Sibylla is
required to
divorce her
husband
Guy of
Lusignan.
fo. 119 r°.

Templarii et Hospitalares, et comites, et barones, et clerus et populus elegerunt comitissam de Japhes in reginam, sororem scilicet prædicti Mauri,¹ sub tali conditione, quod ipsa pateretur divortium fieri inter ipsam et Gwidonem maritum suum. Dicebant enim quod licet præfatus Gwido probus in armis inveniatur, tamen non erat par illi in nobilitate parentum; et dicebant quod non decebat illam, quæ fuerat filia regis Baldewini, aliquem habere maritum nisi qui de nobilissima regum prosapia natus fuisset. His auditis, prædicta comitissa videns se non aliter ad regni fastigia pervenire, quam petitioni plebis consentire; respondit

She consents
on condition
that she may
choose a new
husband.

se præbere eis consensum, et pati divortium fieri inter se et maritum suum, tali conditione, quod liceret ei eligere quemcunque vellet in maritum. His itaque hinc inde concessis, et fide et sacramento confirmatis, ipsa adducta est in Templum, et imposito capiti suo diademate regni, ab Heraclio patriarcha et suffraganeis suis in reginam consecratur. His ita gestis, omnes in oratione prostrati preces faciebant Domino, ut Ipse Rex regum et Dominus dominantium talem Sibi provideret, qui posset populum Suum regere, et eos ab inimicis crucis Christi defendere. Facta igitur oratione, prædicta regina, invocata Spiritus Sancti gratia, alta voce clamavit, dicens, "Ego Sibylla eligo mihi in regem
" et maritum meum Gwidonem de Lezinam, qui maritus
" meus fuit. Scio enim eum virum probum et omni

She chooses
Guy.

¹ *Mauri*] Properly Baldwin. Cf. p. 342, where the same mistake occurs, and again below. The core-

nation of Guy of Lusignan took place in August (R. Diceto, 634), or September (Cent. W. Tyr. xxiii. 1).

S. Matt.
xix. 6.

“morum honestate præditum, et per auxilium Dei
 “populum Suum bene recturum. Scio enim quod eo
 “vivente alium secundum Deum habere non possum,
 “cum dicat Scriptura, ‘Quos Deus conjungit, homo
 “‘non separet.’” His auditis, multi de ditioribus regni
 indignati sunt. Tamen Templarii et Hospitalares, et
 cæteri qui sacramento astricti fuerant, videntes illam a
 proposito suo nullo modo posse averti, voluntati ipsius
 præbuerunt consensum, et præfatum Gwidonem in re-
 gem unxerunt, Domino cooperante, et plebis vota con-
 firmante sequentibus signis.

A.D. 1186.
Who after
some con-
tention is
accepted as
the new
king.Hoveden,
361. b. 33.

Nam prædictus Wido jam rex effectus, in tanta mili-
 taris officii probitate vigere cœpit, quod Saladinus, prin-
 ceps paganorum potentissimus, petiit treugas illas, quas
 usque ad Pascha dederat, prolongari pertres annos sub-
 sequentes. Cujus petitioni præfatus rex, consilio Templa-
 riorum acquievit; licet ipse certus fuisset, quod copiosa
 militum multitudo, et cæterorum virorum bellicosorum,
 in proximo ventura esset ad eum de Anglia, et de cæteris
 regnis per prænominati patriarchæ prædicationem. Venit
 itaque post Pascha Jerosolimam copiosa militum cæte-
 rorumque virorum bellicosorum multitudo, tam de
 Anglia quam de Francia et cæteris regnis: et audito
 quod treugæ longiores factæ essent inter Christianos
 et paganos, quidam illorum reversi sunt in patriam
 suam, quidam vero, sed pauci, remanserunt Jerosolimis,
 inter quos Rogerus de Mumbrai, et Hugo de Bello-
 campo, viri siquidem famosi, et de nobilioribus Angliæ
 et Normanniæ editi.

Saladin asks
to have the
truce pro-
longed for
three years.Arrival and
departure of
Crusaders.Hoveden,
361. b. 31,
shorter.

Interim Waleramnus¹ comes de Tripes, anxius et
 dolens quod Sibylla regina Jerusalem noluit eum ha-
 bere maritum, machinabatur regno Jerosolimitano et

The count of
Tripoli lays
plans for
revenge.

¹ Whether count Raymond of Tripoli had a second name, Walram, I am not aware; but certainly he is the person meant.

Raymond was a married man. His wife was Eschiva, lady of Tiberias, widow of Walter, prince of Galilee.

- A.D. 1186. He makes proposals to Saladin, who invades Palestine. (1187.) fo. 119 v°. cæteris Christianis omnia mala quæ potuit. Misit enim nuncios ad Saladinum regem Babylonie, et nunciavit ei, se paratum esse ad omnem sibi subjectionem faciendam, et auxiliandum ei ad[versus] locum et gentem Christianæ professionis. His igitur auditis, prædictus Saladinus animatus venit in terram Jerusalem cum copiosa armorum multitudine, et terram Jerusalem, ut in subsequen-
tibus dictum est, invasit et destruxit.
- Election to Carlisle. ¹ Eodem anno Paulinus de Ledis, magister Hospitalis Sancti Leonardi Eboraci, electus est ad episcopatum de Karleolo, sed ipse illum refutavit.
- Election to Lincoln. ² Eodem anno Hugo, prior domus ordinis de Cartusia quæ vocatur Witham, fundata in episcopatu Bathoniensi, electus est ad episcopatum Lincolnensem, et consecratus est a Baldewino Cantuariensi archiepiscopo.
- Election to Worcester. ³ Eodem anno Willelmus de Northale, quondam senescallus Ricardi Cantuariensis archiepiscopi, et archidiaconus de Gloucestria, electus est ad episcopatum Wigornensem, et consecratus a Baldewino archiepiscopo.⁴
- Election to Salisbury. ⁵ Eodem anno Johannes, subdecanus Saresbiriensis ecclesiæ, electus est ad episcopatum Exoniensem, et consecratus a prædicto Baldewino.
- Marriage of queen Margaret. ⁶ Eodem anno, Margareta soror Philippi regis Franciæ, quæ quondam exstiterat regina Angliæ, uxor scilicet Henrici regis filii Henrici regis secundi, desponsata est Belæ regi Hungariæ.
- Hubert Walter made dean of York. Eodem anno, Robertus Butevilayn, decanus Eboracensis ecclesiæ, obiit, cui successit Hubertus Walteri nobilissimus; qui postea archiepiscopus Cantuariensis factus est. Hoveden, 360. a. 40.

¹ These notices have been given more fully above, p. 349, &c., except those referring to Hubert Walter, which were evidently added after his election to the archbishopric in 1193.

² Above, p. 345.

³ Above, p. 352.

⁴ He was consecrated at the same time with Hugh of Lincoln.

⁵ Above, p. 352.

⁶ Above, p. 356.

¹ Eodem anno, Hugo de Lascy, constabularius totius A.D. 1186.
Death of
Hugh de
Lasci, and
Hiberniæ sub prædicto rege Angliæ, interfectus est ab
Hibernensibus.

² Eodem anno, Gaufridus comes Britannia, filius Geoffrey of
Brittany.
Henrici regis Angliæ, obiit Parisius, et ibi sepultus
est.

Hoveden,
361. b. 11.

³ Eodem anno, filia sororis regis Scotiæ Willelmi, Birth of
Arthur,
March 29,
1187.
comitissa Britannia, post obitum prædicti mariti sui
comitis Britannia, peperit in ipsa nocte Dominicæ
Resurrectionis, apud Namnetim in Britannia, filium
suum in Britannia primogenitum, quem Britones Ar-
tutum vocaverunt.

⁴ Eodem anno, Baldewinus junior rex Jerosolimi- Death of
Baldwin V.,
and succe-
sion of Guy
of Lusignan.
(August
1186.)
tanus, filius Willelmi comitis de Japhes, obiit. Cui
successit eodem anno in regno Gwido de Lezinan, per
electionem Sibyllæ uxoris suæ, quæ hæres fuerat, et
Templariorum et Hospitaliorum. Secundo vero anno
regni sui, crux in qua Christus nos redemit, et civitas
Jerusalem, et omnis terra, et ipse rex a Saladino rege
Babiloniæ capti sunt, ut inferius dictum est.

¹ Above, p. 350.

² Above, p. 350.

³ Above, p. 358.

⁴ Above, p. 358.

LONDON :

**Printed by GEORGE E. EYRE and WILLIAM SPOTTISWOODE,
Printers to the Queen's most Excellent Majesty.**

For Her Majesty's Stationery Office.

[497.—750.—2/67.]

